

**УПРАВЛІННЯ,
АДМІНІСТРУВАННЯ
ТА ПРАВО:
ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ,
ДОСЯГНЕННЯ**

Журнал студентських наукових праць

№9, 2023

**Журнал студентських наукових праць
«УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПРАВО: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, ДОСЯГНЕННЯ»
№ 9, 2023**

Заснований у 2021 році у Вінницькому національному аграрному університеті
під назвою «Управління, адміністрування та право: проблеми, тенденції,
досягнення» на засіданні Вченої ради університету

Засновник:

Вінницький національний аграрний університет

Редакційна колегія:

Головний редактор доктор економічних наук, доцент **Лутковська С.М.**

Заступники головного редактора:

доктор економічних наук, професор **Здирко Н.Г.**;
доктор економічних наук, доцент **Польова О.Л.**;
кандидат економічних наук, доцент **Пронько Л.М.**;

Члени редакційної колегії:

доктор економічних наук, доцент **Підвальна О.Г.**;
доктор економічних наук, професор **Коляденко С.В.**;
доктор педагогічних наук, доцент **Кравець Р.А.**;
кандидат економічних наук, доцент **Березюк С.В.**;
кандидат економічних наук, доцент **Мазур К.В.**;
кандидат економічних наук, доцент **Мулик Т.О.**;
кандидат економічних наук, доцент **Ставська Ю.В.**;

Адреса редакції: **21008, Вінниця, вул. Сонячна, 3, тел. 0432-46-50-17**

Сайт журналу: **<https://vsau.org/pro-universitet/strukturni-pidrozdili/mizhnarodna-diyalnist>**, електронна адреса:
uap_vnau@ukr.net

Journal of Student Research Papers
«MANAGEMENT, ADMINISTRATION AND LAW:
PROBLEMS, TRENDS, ACHIEVEMENTS»
№ 9, 2023

Founded in 2021 at Vinnytsia National Agrarian University under the title "Management, Administration and Law: Problems, Trends, Achievements" at a meeting of the Academic Council of the University

Founder:

Vinnytsia National Agrarian University

Editorial board:

Editor-in-Chief Doctor of Economics, Associate Professor Lutkovska S.

Deputy Editors-in-Chief:

Doctor of Economics Sciences, Professor **Zdyrko N.;**

Doctor of Economics Sciences, Associate Professor **Polova O.;**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Pronko L.;**

Members of the Editorial Board:

Doctor of Economics Sciences, Associate Professor **Pidvalna O.;**

Doctor of Economics Sciences, Professor **Kolyadenko S.;**

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor **Kravets R.;**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Berezyuk S.;**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Mazur K.;**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Mulyk T.;**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Stavska Yu.;**

Address of the Editorial Office: **3 Soniachna St. Vinnytsia, 21008,**
tel. 0432-46-50-17

Web site of the Journal: **<https://vsau.org/pro-universitet/strukturni-pidrozdili/mizhnarodna-diyalnist>,** e-mail: **uap_vnau@ukr.net**

**Журнал студентських наукових праць
«УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПРАВО: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, ДОСЯГНЕННЯ»**

**До друку приймаються статті за спеціальностями:
051, 071, 072, 073, 075, 076, 081, 122, 241, 242, 281**

**Журнал «УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПРАВО:
ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ, ДОСЯГНЕННЯ»
рекомендований для публікації студентських наукових праць**

Матеріали друкуються українською та англійською мовами.

Номер схвалено і рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Вінницького національного аграрного університету,
протокол № 9 від 1 травня 2023 року

Усі права застережені. Тексти статей, таблиці, графічний матеріал, формули захищені законом про авторські права. Передрук і переклад статей дозволяється за згодою авторів. Відповідальність за зміст публікацій і достовірність наведених в них даних та іншої інформації несуть автори статей та їх наукові керівники. Висловлені у надрукованих статтях думки можуть не співпадати з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Підписано до друку

Формат 60x84/8.

Папір офсетний. Друк офсетний.

Ум. Друк. Ар. 44,1.

Віддруковано у

ТОВ «Едельвейс» (м. Вінниця, вул. 600-річчя, 17)

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5009 від 10.11.2015

Journal of Student Research Papers
«MANAGEMENT, ADMINISTRATION AND LAW:
PROBLEMS, TRENDS, ACHIEVEMENTS»
Articles by specialties are accepted for publication: 051, 071, 072, 073,
075, 076, 081, 122, 241, 242, 281

Journal «MANAGEMENT, ADMINISTRATION AND LAW:
PROBLEMS, TRENDS, ACHIEVEMENTS»
recommended for publication of student research papers

Materials are published in Ukrainian and English.

The issue was approved and recommended for publication by the decision of the
Academic Council of Vinnytsia National Agrarian University,
Protocol No 9 from 1 May 2023

All rights reserved. Texts of articles, tables, graphic material, formulas
are protected by copyright law. Reprinting and translation of articles is
permitted with the consent of the authors. The authors of articles and their
supervisors are responsible for the content of publications and the
accuracy of the data and other information provided in them. Opinions
expressed in published articles may not coincide with the point of view
of the editorial board and do not impose any obligations on it.

Signed for printing
Format 60x84/8.
Offset paper. Offset
printing. Mind. Printing.
Ark. 44,1

Printed at
LLC «Edelweiss» (Vinnytsia, 17, 600th Anniversary Street)

Certificate of entry into the State Register of Publishers, Manufacturers
and Distributors of Publishing Products DK No 5009 dated 10/11/2015

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА КОНТРОЛЬ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

А. ВАСИЛИНА. Розвиток банківської діяльності в період війни	10
В. ВЕЛИЧКО. Митний контроль та митне регулювання: сутність, завдання, принципи	16
М. ГЕРАСИМЧУК. Сучасний стан розвитку обліку та контролю основних засобів на підприємствах	22
Я. ГОЛОВЧЕНКО. Аналіз обсягу вантажних потоків	27
О. ГОРОХЛІНСЬКА. Облік поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи і послуги	33
Н. ГРИБ. Облік вирощування енергетичних культур як біомаси для виробництва біопалива	39
А. ГУЦОЛ. Бухгалтерський облік як частина інформаційного забезпечення підприємства	45
О. ЗАЛІЗНА. Облікове забезпечення виробництва біопалива	51
Д. ЗАПЛИТНЮК. Бухгалтерський облік в системі управління підприємством	58
К. КАНЕВСЬКА. Особливості митного регулювання в країнах Європейського Союзу	63
О. КОСТЕЛЬНЮК. Особливості ціноутворення на ринку банківських продуктів в умовах цифрової економіки	69
В. КРАСКА. Ринок землі як ключовий елемент земельної реформи в контексті трансформаційних перетворень в Україні	74
Ю. КУЧУРІКОВА. Вплив війни на банківську систему в Україні	82
О. М'ЯСКІВСЬКА. Обліково-аналітичне забезпечення управління основними засобами підприємства	85
І. МАКАРЧУК. Альтернативні джерела енергії як інструменти стабілізації енергетичної сфери України у воєнний період	92
Н. МЕЛЬНИК. Заборгованість: обліково-економічне трактування	96
В. МЕЛЬНИК. Організаційні засади проведення аудиту оборотних активів підприємства	102
В. ПЕТРУСЕВИЧ. Бухгалтерський облік в умовах впровадження інформаційних технологій і систем	109
А. ПІРГАЧ. Продовольча безпека України та світу	115
В. РИБАЧОК. Особливості оподаткування єдиного податку в умовах дії воєнного стану	120
А. ТИХОН. Інвентаризація земель: обліковий аспект	126

С. ШЕРЕМЕТА. Управлінська звітність : сутність, завдання та значення для управління	130
НАПРЯМ 2. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	
О.БОБОЄВА. Зміни в податковій системі під час війни: новий закон та його вплив на платників податків	136
А.ГУЦОЛ. Статистичне групування. Види групування	141
О. КАЩУК. Фінансова стабільність банківської системи України	147
А. КОЗЛАН. Напрями державної підтримка у забезпеченні розвитку аграрного сектору економіки України в умовах сьогоднішніх викликів	151
Д. КОЗЛОВСЬКА. Трансформація бюджетної політики України в умовах війни	157
Л. КОЗЛОВСЬКА. Стан та підтримка сільськогосподарських підприємств під час воєнного стану	163
М. КУШНІР. Важелі державного регулювання інвестиційної привабливості в підприємствах України	169
В.КНЯЗЬКА. Аналіз проблем зайнятості населення	175
В. ЛОПАТИНСЬКА. Вплив чинників на управління безпекою валютного ринку в Україні	180
Х. МАЙКІВЕЦЬ. Стан державного бюджету України 2022 рік	186
К. ПАЛАМАРЧУК. Роль інвестицій в сільські території України: проблеми та перспективи	192
Б. ПИВОВАР-СТАРИШ. Суть і види статистичних показників	197
А. СКОПОВСЬКА. Сучасний стан та тенденції розвитку міжнародного ринку лізингових послуг	204
О. РИБАК. Оцінка стану державного бюджету України	209
А. НОВОСАД. Розвиток небанківських фінансово-кредитних установ в Україні	215
Я. ТІТОВА. Рівень бідності в Україні та шляхи її вирішення	221
М.ЧОРНА. Суть та види тіньової економіки України	225
НАПРЯМ 3. ЕКОНОМІКА, ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ	
Д. АНТОНОВА. Вплив війни на цифровий розвиток України	231
В. БУЯЛЬСЬКА. Домінуючий вплив американського долара на світову валютну систему: причини та подальші перспективи	236
А. ГАЛАНЕЦЬ. Забезпечення екологічної безпеки аграрного виробництва в повоєнний період	242
О. ДМИТРИШИН. Еколого-економічні аспекти використання води у сільському господарстві	247
О. ІВАНОВ. Застосування блокчейн-технології в сфері економіки	251
А. КУДИНСЬКА. Особливості митної політики у воєнний стан	256

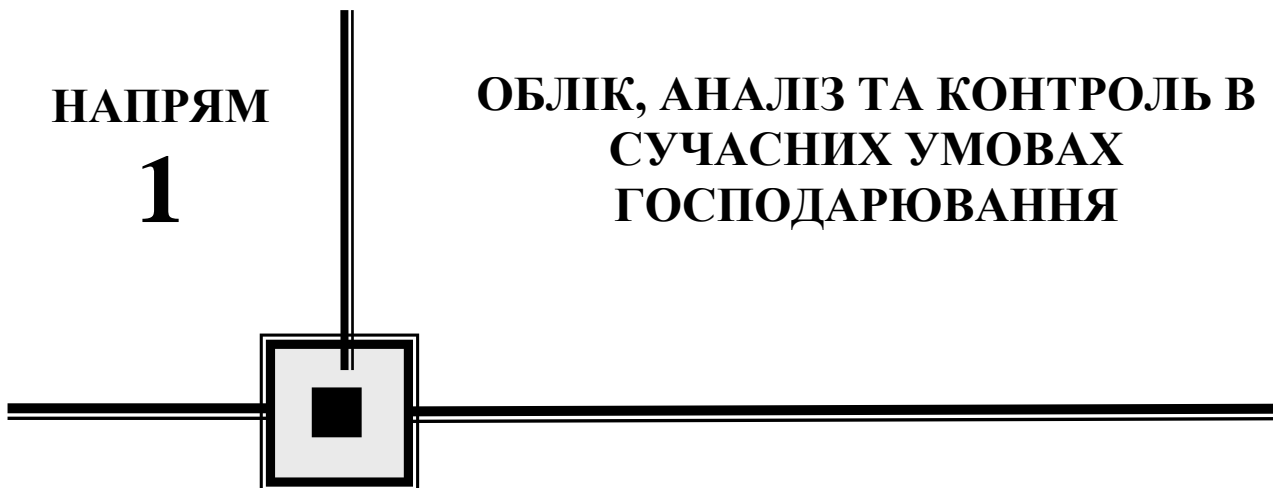
В. КРАВЕЦЬ. Оцінка стану вітчизняного підприємництва в умовах воєнного стану	260
Ю. ЛАНОВЕНКО. Роль фреймворків у WEB-розробці: переваги та недоліки використання	266
М. МІЩИШИНА. Зовнішньоекономічні зв'язки України в умовах війни	273
О. ОМЕЛЬЧУК. Засоби мови Python для опрацювання винятків	279
В. ТЕРЕЛЮК. Зелене відновлення України після війни та зелена угода	284
М. ТЕРЬОХІНА. Сучасні проблеми боротьби з організованою злочинністю та корупцією	290
К. ФЕДОРОВА. Цифрові технології як чинник розвитку туристичної діяльності в Україні	298
М. ШЕВЧУК . Продовольча безпека та ризики сільськогосподарських підприємств під час бойових дій в Україні	304
Л. ШВЕЦЬ. Аналіз стану бізнес середовища та економічного стану в Україні	308
<i>НАПРЯМ 4. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ ТА СФЕРИ ПОСЛУГ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ</i>	
М. БЕЗДЕНЬ. Конкурентні стратегії, принципи та релевантність застосування в аграрній сфері	312
Д. БОГАТИРЧУК. Використання біопалива у військовій сфері	316
О. БОЙКО. Міжнародний досвід запровадження діджиталізації ресторанного бізнесу	320
А. ГАДЗЕЦЬКА. Управління структурою конкурентних переваг як складова системи формування доходів підприємства	324
Є. ДРОБЯЗКО. Бібліотека Tkinter	331
І. КРАСИЛЮК. Розвиток сільського господарства як фактор забезпечення продовольчої безпеки	338
Є. КОНДРАТЮК. Прибуток підприємства як головна складова ефективної діяльності підприємства	346
Ю. ЛАНОВЕНКО. Створення інтернет-магазину на базі CMS платформ	351
К MAZUR. Covid-19 and tourism	357
В. МИКИЧУР. Особливості інноваційної підприємницької діяльності в умовах війни	362
В. ОПАНАСЕНКО. Когнітивні помилки та використання їх у рекламі	365
А. РУДАКОВА. Розвиток інфраструктури туристичного ринку України	368
В. СУК. Проблеми та перспективи розвитку гастрономічного туризму в Україні	372
В. ТИМОЩУК. Впровадження діджиталізації в бізнес України	376

К. ФЕДОРОВА. Економіко-екологічні засади адаптації лісового господарства до змін клімату	382
С. ХИТРИК. Агротуризм: нова форма відпочинку та розвитку сільських територій	388
Н. ЯВОРСЬКА. Особливості ринку землі в Україні та його вплив на ефективність функціонування національної економіки	393
Я. ЯРЕМЧУК. Біотехнології переробки харчових відходів готельно-ресторанного комплексу	397
НАПРЯМ 5. СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ МЕНЕДЖМЕНТУ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ. АЛЬТЕРНАТИВНА ЕНЕРГЕТИКА.	
Д. БІЛОУС. Спілкування як комунікація, взаємодія та діалог у сучасному бізнес - просторі	401
В. ЗАБОЛОТНИЙ. Розвиток ринку м'яса великої рогатої худоби	406
В. ТЕСЕЦЬКА. Роль комунікацій в управлінні організаційним процесом	411
Я. ХРЕКОВА. Сучасний імідж публічного управлінця	416
Б. МАЧАЙ. Етичні рамки використання символів війни підприємцями в комерційних цілях	422
Д. ПАНЧЕНКО. Сучасні форми та методи відбору і найму персоналу в організації	427
А. СЛОБОДЯНЮК. Дослідження впливу упаковки на вибір споживача	434
НАПРЯМ 6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ	
В. АКІШОВА. Актуальні проблеми нормативно-правового регулювання адміністративної відповідальності	439
В. БОНДАРУК. Організація адміністративних судів в Україні	442
В. ГОНЧАРЕНКО. Ідея соборності в державотворчих процесах України	447
І. ГУШЕВАТА. Аргументація прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні	452
А. ДАНИЛЮК. Особливості спадкування під час воєнного стану	454
М. ДОБРОВ. Наслідки воєнного стану за невиконання цивільно-правових зобов'язань	460
С. ІВАШКОВСЬКА. Правоохоронна функція держави у сфері кібербезпеки	467
В. КІЗЛИК. Особливості права землекористування в умовах воєнного стану	470
А. КОЗЛОВСЬКА. Дискусійні проблеми юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері безпеки	476
Д. КОСТРИБА. Окремі аспекти вивчення адміністративних правопорушень серед неповнолітніх	481
І. КУЧЕРУК. Правові проблеми та перспективи розвитку юридичного документознавства в Україні: проблеми та шляхи	484

вирішення	
О. КУШНІР. Деякі аспекти розвитку системи адміністративного права в Україні	487
Д. МАЛЮГА. Нормативно-правові засади взаємодії громадських та релігійних організацій та держави	490
О. МАР'ЯНКО. Групи смерті в Україні: аналіз проблеми існування	495
І. МАЦЬКОВ. Основи правового мислення проблема підготовки юридичних кадрів	499
Ю. МИХАЛЬЧУК. Строки давності за українським законодавством та у період дії воєнного стану	504
А. МОГИЛЕВИЧ. Правове регулювання ядерної енергетики та її вплив на екологічну безпеку: міжнародний та національний аспекти	511
Л. ПЕТРИЦЕ. Правове регулювання охорони земель: стан та перспективи	518
О. ПЕТРІВСЬКА. Звичай як джерело цивільного договірного права	525
Б. ПИПЕНКО. Обвинувальний вирок як єдина форма встановлення вини: стан та практичне застосування	531
А. ПОШТАР. Чинні засоби кримінально-правової протидії інтернет-тролінгу	535
А. ПРИТИКА. Системи органів адвокатського самоврядування в країнах ЄС: досвід для України	541
В. САДЛОВСЬКА. Кримінологічна характеристика та заходи протидії кібертероризму	545
А. СОЛТАСЮК. Українсько-польське транскордонне співробітництво в роки незалежності	549
В. СТАНШЕВСЬКА. Трудові відносини у період дії воєнного стану	555
М. СТАХОВА. Правові аспекти діяльності фермерських господарств в умовах воєнного стану зумовленого повномасштабним вторгненням російської федерації	561
А. ХМІЛЬ. Право на аборт як одне з репродуктивних прав жінки аборти в Україні: право на вибір чи право на життя	569
І. ГЛАДЧУК. Діяльності фермерських господарств в умовах воєнного стану	581
І. КРИВОНОС. Веб-дизайн реклами товарів	587

НАПРЯМ
1

ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА КОНТРОЛЬ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анна ВАСИЛИНА*
студентка 3 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ВІЙНИ

***Анотація.** У статті узагальнено основні проблеми ведення банківської справи під час війни. Проаналізовано аналітику стану українських банків за місяці воєнних дій. Розглянуто у якому стані зараз банківські установи, хто зазнав найбільших втрат, і чи здатні банки оперативно відновлюватись. Досліджено основні етапи функціонування банків в умовах воєнного стану.*

***Abstract.** The article summarizes the main problems of banking during the war. Analysis of the state of Ukrainian banks during the months of military operations was analyzed. The current state of banking institutions, who suffered the biggest losses, and whether banks are able to quickly recover are considered. The main stages of the functioning of banks in the conditions of martial law are studied.*

Вступ. Банківську систему слушно називають основною системою економіки. Перш за все, банки забезпечують платежі населення та бізнесу, а по-друге, вільні кошти підприємств та велика частка заощаджень населення зберігаються на особистих рахунках в банках.

24 лютого 2022 року всі суб'єкти української економіки зіштовхнулись з непередбачуваними проблемами, спричиненими повномасштабним вторгненням російських військ на територію України. Слід звернути увагу на те, що фінансовий сектор був підготовлений до цих подій, у першу чергу завдяки плідній праці учасників ринку та системній роботі регулятора впродовж

* Науковий керівник к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки ВНАУ, Марина ПРАВДЮК

попередніх років, в тому числі в умовах роботи під час COVID-19 [5].

В умовах воєнного стану Національного банку України продовжує реалізацію комплексу взаємопов'язаних заходів, спрямованих на стабілізації фінансової стійкості держави та регулювання фінансового сектору [5].

Банківська система, попри війну, працює в безперервному режимі, забезпечує платежі та розрахунки, надає фінансові послуги бізнесу й громадянам. Банки застосовують заздалегідь розроблені плани безперервної діяльності й регулярно оновлюють їх, урахувавши результати моделювання різних сценаріїв реалізації операційного ризику.

Виклад основного матеріалу. У березні більшість українських банків були змушені припинити роботу відділень на окупованих територіях, та територіях, де велися активні бойові дії, це призвело до зменшення попиту на банківські послуги в певних регіонах. Однак, вже одразу після звільнення українських територій банки почали відкривати відділення, забезпечуючи доступ до фінансових послуг усім мешканцям України. Так, вже у травні працювало більше 80% банківських відділень, зареєстрованих станом на початок 2022 року [3].

З початку збройної агресії російських військ Національний банк України створив умови для належної роботи банків у важкі для країни часи. Антикризові рішення регулятора ґрунтуються на трьох ключових принципах:

- захист інтересів клієнтів банків, перш за все вкладників. Вони мають зберігати доступ до власних та кредитних коштів, платежів і переказів;

- підтримання діяльності банків та їх ліквідності. Негативний тимчасовий вплив бойових дій на показники діяльності банків не має призводити до визнання найбільш постраждалих з них неплатоспроможними. Такі фінансові установи за потреби матимуть час на відновлення фінансової стійкості після припинення воєнного стану;

- чесне відображення реального фінансового стану банків. Якими б не були збитки за результатами війни, їх не можна приховувати шляхом "прикрашання" звітності. Дуже важливо бачити справжню картину. Без цього складно буде впровадити ефективний план оздоровлення банківської системи після завершення війни [8].

Перелік найбільших 10 банків за припливом вкладів фізичних осіб, за березень 2022 року представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Найбільші 10 банків за припливом вкладів фізичних осіб, березень 2022

№п/п	Назва банку	Млн. грн.	%
1	2	3	4
1	Приватбанк	43 050	18%
2	Універсалбанк	7 365	20%
3	Ощадбанк	7 054	14%
4	Райффайзен Банк	3 867	8%
5	Укрсиббанк	2 948	8%

1	2	3	4
6	ОТП Банк	936	4%
7	Укргазбанк	636	3%
8	ПУМБ	479	1%
9	Креді Агріколь Банк	461	4%
10	Укрексімбанк	431	2%

Джерело: сформовано автором на основі [7]

Прибуток банківського сектору за 9 місяців 2022 року становив 7.4 млрд грн У січні – вересні 2022 року платоспроможні банки отримали 7.4 млрд грн чистого прибутку порівняно з 51.4 млрд грн прибутку за відповідний період минулого року [6].

У банківському нагляді є дві основні характеристики банків: ліквідність, платоспроможність. Під час війни платоспроможність не є предметом уваги, тому що не зрозуміло, скільки триватиме війна і в якому стані після закінчення буде економіка. Ніхто не може знати, які будуть втрати, і тому на перше місце виходить ліквідність. Ліквідність банківської системи станом на 1 березня 2022 року представлена на рис. 1.

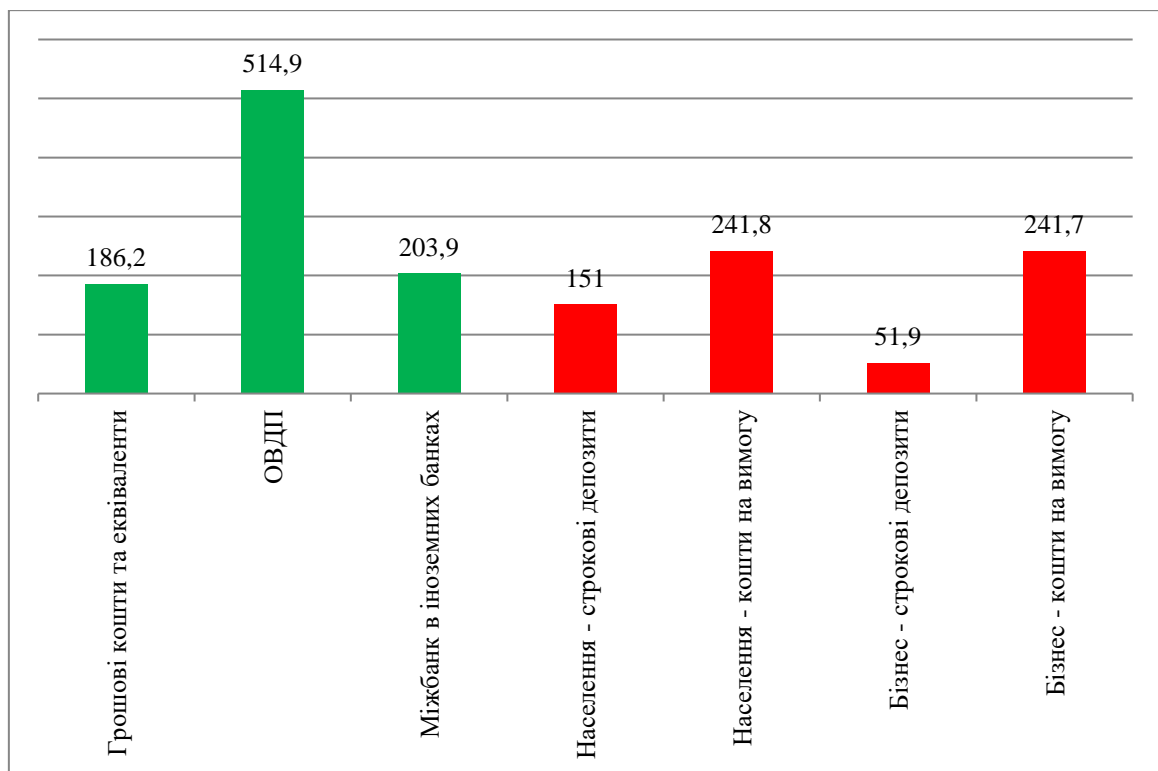

Рис. 1. Ліквідність банківської системи, млрд. грн. / на 1 березня 2022 року.

Джерело: сформовано автором на основі [9]

Цей графік демонструє, що буде за катастрофічного сценарію, якщо з банків підуть 60% всіх вкладів населення і 50% усіх коштів бізнесу. Та навіть якщо цей сценарій реалізувався, то в банківських установах на початку війни і зараз

є достатньо вільного ресурсу, коштів, якими вони можуть компенсувати навіть такий катастрофічний і гіпотетичний вплив ліквідності [9].

Станом на 1 липня 2022 року, із 68 платоспроможних банків, 47 були прибутковими та отримали чистий прибуток у розмірі 10,0 млрд. грн, 21 банк був зі збитком 14,6 млрд. грн [6].

Водночас у НБУ вважають важливим те, що:

- темпи зростання чистого відсоткового доходу сповільнилися з 35% у річному вимірі в січні – лютому до 19% у березні – червні. Усі великі банки раніше пропонували позичальникам кредитні канікули, деякі з них тимчасово знизили ставки за споживчими кредитами. Це призвело до різкого скорочення відсоткових доходів у роздрібному сегменті;

- чистий комісійний дохід скоротився за березень – червень на 35%, як порівняти зі зростанням на 15% у січні – лютому. Далося ознаки зниження попиту на банківські послуги;

- операційний результат банків залишився позитивним: чистий операційний прибуток до відрахування до резервів за підсумками II кварталу становив 33,5 млрд грн проти 23,5 млрд грн у II кварталі 2021 року [3].

У III кварталі банківський сектор надалі адаптувався до кризових умов. Банківські установи підтримували роботу мережі та стрімко відновлювали діяльність відділень у звільнених регіонах. Ліквідність системи стрімко зросла через подальший приплив коштів клієнтів. Вперше від початку повномасштабного вторгнення почали збільшуватися строкові вклади в гривні, а строкові вклади в іноземній валюті відновили зростання вперше з часів COVID-19 [1].

Сумарні активи комерційних банків станом на 1 січня 2023 року зросли на 4,9%, це представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Сумарні активи українських комерційних банків на 1.01.2023

Активи (усього)	2353592	+109677	+4,9%
Активи в іноземній валюті	731394	+12871	+1,8%
Загальні активи (не скориговані на резерви)	2716883	+91558	+3,5%
Загальні активи (не скориговані) в іноземній валюті	819336	-6239	-0,8%
готівкові кошти	75097	-1628	-2,1%
банківські метали	156	+12	+8,3%
Кошти в НБУ	82485	+10238	+14,2%
Коррахунки, що відкриті в інших банках	315085	+17011	+5,7%
Строкові вклади в інших банках та кредити іншим банкам	51010	+4353	+9,3%
Цінні папери	1021520	+91880	+9,9%
Надані кредити	1036129	-39214	-3,6%
кредити органам державної влади	24809	-1196	-4,6%
кредити суб'єктам господарювання	801327	-22187	-2,7%
кредити фізичним особам	209944	-15802	-7,0%
кредити небанківським фінустановам	48	-30	-38,5%
Резерви за активними операціями банків	368091	-17851	-4,6%

Джерело: сформовано автором на основі [4]

Банківський сектор за III квартал отримав 12 млрд. грн. прибутку. Цей прибуток зміг компенсувати збитки першого півріччя, тож фінансовий результат за 9 місяців позитивний на 7,4 млрд. грн.

Вагомою причиною прибутку стало збереження високої операційної ефективності. Процентні доходи банків і надалі зростають, комісійні доходи поступово відновлюються, позитивні результати від переоцінок валюти та цінних паперів суттєво збільшили сукупний фінансовий результат. Співвідношення операційних витрат і операційного доходу у III кварталі становить 36,5% порівняно з попереднім роком 44,6%.

Через початок повномасштабної руйнівної війни українці були змушені змінювати пріоритети в банківському обслуговуванні і шукати більш зручні варіанти отримання банківських послуг, а саме це стосується внутрішніх переселенців та громадян, які були змушені виїхати за кордон.

За словами заступника голови правління ПУМБ Рубая, наразі клієнти йдуть в один з трьох банків, перший – це «великий та надійний» банк, в якого велика мережа відділень, бажано з касою та валютою, яка знаходиться біля дому. Друга категорія – це банки, які мають відкритий диджитальний вихід і надають гарний цифровий досвід, і третя категорія – це так звані «безпечні гавані» - банки з західним капіталом [3].

Український банківський сектор знаходиться в достатньо напруженому становищі, оскільки готується до складних ризиків в умовах продовження війни. Головне їх завдання – гарантувати стабільну роботу для своїх клієнтів.

Це стосується і вчасного розрахунку з клієнтами за депозитами, продовження кредитної політики попри над високі ризики, оскільки потрібно отримувати прибуток, щоб гарантувати громадянам достатньо високі ставки за їх вкладками в умовах високої інфляції. В іншому випадку, клієнти знайдуть собі інший більш зручний банк.

На сьогоднішній день важко конкретизувати тенденції перспектив банківського сектору, однак оптимізм все ж таки присутній завжди. Незважаючи на те, що під час війни у банків погіршується співвідношення витрат і доходів, проте зростає частка непрацюючих кредитів, тому що триває масова міграція людей за кордон, є залежність від рефінансування, відтак вони втрачають частину персоналу через міграцію або ж через мобілізацію, але банки успішно реагують на ці виклики. Банківським установам вдається зберігати операційний дохід в основному завдяки оптимізації витрат та готовність менеджменту адекватно реагувати на сучасні виклики [5].

У разі якщо ви виїжджаєте за кордон і маєте готівку в національній валюті, то її краще завчасно зарахувати в Україні на свій картковий рахунок. Це можна зробити в працюючому відділенні банку або з використанням платіжного терміналу із функцією прийому банкнот. Це надалі заощадить ваш час, а курс обміну в країні перебування буде максимально наближеним до офіційного, і вже іноземну валюту можна зняти в банкоматі або далі за кордоном розраховуватися картою [10].

Також із початку війни внесено зміни до Податкового кодексу України й інших законодавчих актів України щодо застосування їх окремих положень на

період дії воєнного стану, якими серед іншого змінено певні правила роботи банків та небанківських фінансових установ, зокрема й тих, що надають послуги з кредитування. Ці зміни покликані полегшити ситуацію для українців-позичальників на час війни та на початок післявоєнного відновлення економіки, адже не всі позичальники в поточних умовах спроможні вчасно обслуговувати кредити [10].

Відповідні зміни передбачають і звільнення від сплати штрафів за прострочення кредитів, і можливість запровадження кредитних канікул, і заборону збільшення відсоткової ставки за користування кредитом, окрім випадків, коли про це зазначено в кредитному договорі [10].

Висновки. На основі проведених досліджень, встановлено, що, незважаючи на запровадження воєнного стану, банківська система працює, розрахунки з використанням карток здійснюються, працюють платіжні термінали. До того ж, як і раніше, можна поповнювати безготівково мобільний рахунок, сплачувати за житлово-комунальні послуги та здійснювати безготівкові перекази коштів.

Від початку повномасштабного вторгнення банківські установи повністю зупинили обслуговування видаткових операцій та інших операцій з країною-агресором, проте це не поставило українські банки у скрутне становище, тому що банки України були готові до будь-якого розвитку подій.

Найціннішим для ефективної роботи банків є люди, тому що завдяки працьовитості та професіоналізму працівників установ продовжують триматися, пристосовуватись та запускати нові проекти. Варто звернути увагу, що робота банківських установ є вкрай важливою для країни, для підтримки оборони кордонів України та покращення роботи економічного фронту держави.

Список використаних джерел:

1. Більшість банків зберігають операційну ефективність в умовах війни, попри значні кредитні втрати – Огляд банківського сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bilshist-bankiv-zberigayut-operatsiynu-fektivnist-v-umovah-viyni-popri-znachni-kreditni-vtrati--oglyad-bankivskogo-sektoru> (дата зірнення 20.03.2023)
2. В які банки українці найбільше активно несуть гроші, а звідки забирають. URL: <https://glavcom.ua/ru/news/v-kakie-banki-ukraincy-naibolee-aktivno-nesut-dengi-a-otkuda-zabirayut-statistika-844281.html> (дата звернення 20.03.2023)
3. Наскільки банківська система України є стійкою на шостому місяці війни. URL: <https://thepage.ua/ua/economy/stan-bankivskoyi-sistemi-ukrayini-u-serpni-2022-roku> (дата звернення 20.03.2023)
4. Основні показники діяльності банків на 01.01.2023 року. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/> (дата звернення 20.03.2023)
5. Понад пів року війни: стан та перспективи банківського сектору. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/ponad-piv-roku-viyni-standa-perspektivi-bankivskogo-sektoru-.html> (дата звернення 20.03.2023)

6. Прибуток банківського сектору за 9 місяців 2022 року становив 7,4 млрд.грн. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pributok-bankivskogo-sektoru-za-9-misyatsiv-2022-roku-stanoviv-74-mlrd-grn> (дата звернення 20.03.2023))

7. У які банки українці несуть гроші під час війни – експерт (інфографіка). URL: <https://focus.ua/uk/economics/514924-v-kakie-banki-ukraincy-nesut-dengi-vo-remya-voynu-ekspert-infografika> (дата звернення 20.03.2023)

8. Фінансова оборона країни. Як працював банківська система під час війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/16/684104/> (дата звернення 20.03.2023)

9. Фінансова система України в умовах війни. Чи готові банки кредитувати? URL: <https://case-ukraine.com.ua/publications/finansova-systema-ukrainy-v-umovah-vijny-chy-gotovi-banky-kredytuvaty/> (дата звернення 20.03.2023)

10. Як працюють банки в умовах воєнного стану. URL: https://uz.ligakon.ua/ua/magazine_article/EA015883 (дата звернення 20.03.2023)

Вікторія ВЕЛИЧКО*
бакалавр 2-го року навчання,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

МИТНИЙ КОНТРОЛЬ ТА МИТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ: СУТНІСТЬ, ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ

Анотація. У статті розкрито сутність митного контролю та митного регулювання. Визначено основні принципи їх реалізації. З'ясовано, що зазначена категорія застосовується в чинному Митному кодексі України. Досліджено основні завдання і напрямки організації митного контролю та митного регулювання. Окреслено основні функції митного контролю, реалізація яких передбачає формування комплексної системи митного контролю. Зазначено, що центральним органом виконавчої влади є Державна митна служба України.

Abstract. The article reveals the essence of customs control and customs regulation. The main principles of their implementation are determined. It was found that the specified category is used in the current Customs Code of Ukraine. The main tasks and directions of the organization of customs control and customs regulation have been studied. The main functions of customs control are outlined, the implementation of which involves the formation of a comprehensive system of customs control. It is noted that the central body of executive power is the State Customs Service of Ukraine.

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри аналізу та аудиту ВНАУ, Олена ТОМЧУК

Вступ. Основна діяльність митних органів України пов'язана із здійсненням митного контролю та митного оформлення товарів, валюти, речей, цінностей, транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України. Митне оформлення та митний контроль здійснюються особовим складом підрозділів регіональних митниць, митниць і є його повсякденною роботою. Як і будь-яка діяльність, робота по виконанню митного контролю та митного регулювання потребує належної організації. Тобто всі операції, які здійснюються в процесі митного оформлення та контролю, повинні бути належним чином упорядковані та відображені в нормативних актах (документах), технологічних схемах, порядках, що визначають правову основу та послідовність дій співробітників митниці. Багатоаспектність цієї складової частини митної справи, неоднорідність її проявів породжують невизначеність та незрозумілість окремих положень законодавства, у частині їх застосування до всіх випадків та ситуацій, пов'язаних зі здійсненням митного контролю.

Категорія митного контролю – одна з найдосліджуваніших. Вагомий внесок у створення наукового підґрунтя здійснення митного контролю у контексті реалізації економічних інтересів держави зробили такі науковці: С. Бардаш, І. Бережнюк, М. Білуха, Ю. Гупанова, А. Єршов, А. Крисоватий, Н. Мережно В. Мартинюк, Т. Микитенко, П. Пашко, В. Фабіянська та ін. Віддаючи належне науковим напрацюванням авторів, зауважимо, що окремі питання здійснення митного контролю ще потребують подальшого уточнення щодо теоретичних аспектів.

Виклад основного матеріалу. Митний контроль є одним із провідних інструментів, який здатен установити не лише митні порушення, а передусім знайти ті недоліки в роботі працівника митниці, які знижують якісний рівень цієї процедури. Більшість фахівців практиків вважають, що за допомогою митного контролю постійно відбувається оновлення митних правовідносин та надається оцінка якості виконання функціональних обов'язків безпосередньо працівниками митниці. Водночас вища ланка менеджменту митниці має змогу отримати інформацію про дієвість та відповідність митних процедур вимогам як законодавчого, так і організаційного рівня. Тому доволі гостро постає питання взаємозв'язку між обраними елементами організаційної системи щодо виконання поставлених завдань перед працівниками митниці під час фактичного проведення процедури митного контролю.

Основним завданням митного контролю є захист національних інтересів у зовнішньоекономічній сфері та боротьба з контрабандою та порушення митних правил. Метою митного контролю є забезпечення законного переміщення осіб, товарів і транспортних засобів через митний кордон, а також повне та своєчасне адміністрування митних платежів [1].

Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову та митну політику, митниці та митні пости є Державна митна служба України. Діяльність державної митної служби України спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів.

Сукупність заходів з метою забезпечення дотримання норм Митного

кодексу України, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України укладених у встановленому законом порядку називають митним контролем. Митний контроль є вагомим засобом, що сприяє формуванню та реалізації митної політики держави. Предметом митного контролю є усі товари і транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон України.

Зміст принципів митного контролю законодавець закріплює розділом XI «Митний контроль» Митного кодексу України, в якому зазначено, що митному контролю підлягають усі товари, транспортні засоби комерційного призначення; митний контроль здійснюється виключно митними органами; митний контроль передбачає виконання митними органами мінімуму митних формальностей; митний контроль товарів, транспортних засобів у пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється відповідно до типових технологічних схем митного контролю, що затверджуються Кабінетом Міністрів України; розклад руху транспортних засобів, що виконують регулярні міжнародні рейси, затверджується центральним органом виконавчої влади; з метою підвищення ефективності митного контролю митні органи взаємодіють з учасниками зовнішньоекономічної діяльності, авторизованими економічними операторами, іншими особами, діяльність яких пов'язана зі здійсненням зовнішньої торгівлі, з їх професійними об'єднаннями; для забезпечення здійснення митного контролю митними органами використовується єдина автоматизована інформаційна система митних органів України [4].

Організація митного контролю – це організаційна діяльність, що спрямована на створення умов, необхідних для виконання митними органами функцій митного контролю в межах митного законодавства України, а також міжнародних договорів укладених Україною, в установленому законом порядку. Таким чином, митний контроль є вагомим засобом, що сприяє формуванню та реалізації митної політики держави.

Основними завданнями і напрямками організації митного контролю та митного регулювання є:

- 1) підготовка проектів нормативно-правових актів з питань організації та розвитку митної інфраструктури;
- 2) аналіз діючих та впровадження передових форм і методів митного контролю та заходів підвищення їх ефективності;
- 3) запровадження нових технологій митного контролю та митного оформлення;
- 4) організація взаємодії органів доходів і зборів (підрозділів) зі службами прикордонного, санітарного, фітосанітарного, радіологічного, ветеринарного, екологічного контролю, іншими контрольними службами та правоохоронними органами при здійсненні митного контролю;
- 5) удосконалення видів особистих митних забезпечень, форм їх застосування.

Одним із напрямків організації митного контролю є розробка і запровадження в дію технологічних схем митного контролю та митного оформлення [3].

Як зазначено у Митній енциклопедії, основна мета митного контролю – перевірка та виявлення за допомогою різних форм контролю відповідності проведених митних операцій і дій митному законодавству; дотримання фізичними та юридичними особами, які беруть участь у митній діяльності, встановлених митних правил і процедур, тобто порядку переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів [5]. При цьому в міжнародному законодавстві виділяється два основних види здійснення митного контролю:

1) контроль за переміщеннями – заходи контролю, які застосовуються до товарів і транспортних засобів до або після їх прибуття/вибуття, або під час перебування під митним режимом, до моменту їх випуску;

2) контроль на основі методів аудиту – сукупність заходів, за допомогою яких переконуються у правильності заповнення декларацій на товари та достовірності зазначених у них даних, перевіряючи наявні у причетних до декларування осіб відповідні книги обліку рахунків, документи, облікову документацію та комерційну інформацію [5].

При цьому саме на наступний контроль покладалися функції документального підтвердження правильності нарахування та повноти сплати митних платежів. Таким чином підсилювалася функція фінансового контролю за формуванням та сплатою податків і платежів суб'єктами ЗЕД. Отже, зважаючи на означену мету та види здійснення митного контролю, окреслимо його основні функції (табл. 1).

Таблиця 1

Функції митного контролю

Функція	Зміст функції
Контролююча	забезпечення дотримання митного та податкового законодавства у сфері ЗЕД
Захисна	захист національних інтересів держави на внутрішньому й зовнішньому ринках, а також реалізація заходів щодо захисту прав та законних інтересів громадян і суб'єктів ЗЕД
Фіскальна	стягнення мита, податків та інших митних платежів
Регулівна	запровадження ефективного механізму здійснення внутрішньо- та зовнішньоекономічної політики, сприяння прискоренню товарообігу через митний кордон держави шляхом встановлення спрощених процедур
Профілактична	виявлення, припинення та попередження порушень митних правил
Інформаційна	оприлюднення результатів контрольно-перевірних заходів з метою інформування управлінських органів та суспільства про види, способи і наслідки порушень у сфері ЗЕД
Управлінська	розробка та реалізація управлінських рішень з метою удосконалення системи митного контролю та підвищення його ефективності у контексті забезпечення митної безпеки

Джерело: складено автором за даними [6]

Реалізація вказаних функцій передбачає формування комплексної системи митного контролю, який є одним із напрямів державного фінансового контролю і здійснюється на різних стадіях виконання митних формальностей:

– до митного оформлення (*попередній контроль*) – шляхом надання митному органу попереднього повідомлення про намір здійснити переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон на основі оцінювання ризиків за попередніми митними деклараціями;

– під час митного оформлення (*поточний контроль*) – візуально із застосуванням інформаційних технологій шляхом проведення форматологічного контролю, контролю зіставлення, контролю із застосуванням системи управління ризиками та в інші способи, передбачені Митним кодексом України;

– після митного оформлення (*наступний контроль*) – під час здійснення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів у вигляді митного аудиту (наразі такий вид контролю є найбільш розповсюдженим у світовій практиці). Як бачимо, система комплексного контролю за переміщуваними через митний кордон товарами та транспортними засобами складається з послідовних контрольних-перевірних заходів, що базуються на широкому застосуванні методів аналізу ризиків як на етапах отримання даних про наміри здійснити зовнішньоекономічну операцію та митного оформлення товарів під час такої операції, так і після випуску товарів у вільний обіг. Такі основні елементи являють собою постійний суцільний процес, спрямований на забезпечення захисту економічних інтересів держави, усунення порушень митного і податкового законодавства.

Митний контроль є важливим інструментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності і підтримання балансу інтересів країн світового співтовариства. Зараз факторами, які обумовлюють його розширення в Україні, є бурхливе зростання зовнішньоекономічних зв'язків. Митні відносини історично, формуючись на межі дії зовнішніх та внутрішніх факторів, відіграють роль бар'єру щодо ввезення на територію держави товарів, спроможних завдати збитків національній економіці, а також вивезення продукції, яка має стратегічне значення для держави.

Значне посилення митного контролю зумовлене і суттєвим збільшенням кількості суб'єктів митних правовідносин як у особі країн світу, з одного боку, так і усієї сукупності підприємств, організацій, приватних осіб, що є суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, – з другого [2].

Митне регулювання – регулювання питань, пов'язаних із виконанням митних формальностей, зокрема, встановленням митних платежів, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України тощо.

Принципи митного регулювання – це виражені в нормах митного законодавства основоположні ідеї та положення, відповідно до яких здійснюється регулювання митної діяльності. До суттєвих ознак принципів митного регулювання належать їх діалектичний взаємозв'язок і заснована на ньому системність. Складні взаємозв'язки і взаємодії між принципами митного регулювання існують у межах їх цілісної системи, в якій вони врівноважують або посилюють один одного, повністю розкривають свою природу і регулюючі ознаки (рис. 1).

Отже, митний контроль посідає чільне місце в діяльності митних органів і полягає у здійсненні ними встановлених законами й іншими нормативними актами дій (формальностей), спрямованих на забезпечення дотримання законодавства з питань митної справи та міжнародних актів, обов'язкових для України, усіма суб'єктами митної справи, крім митних органів.

Висновки. Митний контроль є різновидом державного фінансового контролю, він виконує низку вагомих у контексті фінансової та митної безпеки функцій і здійснюється відповідно до таких загальних принципів: законності, системності, систематичності, дієвості, економічності, прозорості та гласності. Окрім того, митному контролю притаманні й специфічні принципи, що відрізняють його від інших видів державної контрольної діяльності, а саме принципи вибіркової та мінімізації митних процедур під час митного оформлення на основі застосування методів оцінювання ризиків, всеохопності суб'єктів ЗЕД митним контролем у вигляді документальних перевірок стану обліку і звітності після митного оформлення, а також принцип безперервності, що передбачає здійснення такого контролю протягом всього часу здійснення господарської діяльності юридичною особою – суб'єктом ЗЕД.

Рис. 1. Принципи митного регулювання

Джерело: складено автором за даними [4]

Список використаних джерел:

1. Бардаш С.В., Новак О.С. Ідентифікація сутності та загальних принципів митного контролю. *Облік і фінанси*. 2020. № 4 (90). С. 38-44.
2. Гаращук В. М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні. URL: <https://mydisser.com/files/49973226.doc>. (дата звернення: 20.03.2023).
3. Головка М. П., Сорокіна С. В. Митний контроль за переміщенням фізичних осіб через митний кордон України: навч. посіб. Харків: ХДУХТ, 2012. 131 с.
4. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Текст> (дата звернення: 19.03.2023).
5. Митна енциклопедія: у двох томах. / редкол: І. Г. Бережнюк та ін. Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2013. Т.2. 536 с.
6. Менліосманов З.Т. Митний контроль в Україні: сутність, функції, принципи та місце в системі державного фінансового контролю. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2016. № 2 (56). С. 153-162.

Марія ГЕРАСИМЧУК*
студентка 5-го року заочної форми навчання,
факультету обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

***Анотація.** Сучасні воєнно-пандемічні та інші кризові умови функціонування підприємств потребують оптимального використання основних засобів підприємства. Ефективне управління можливе за умови вдосконалення інформаційної бази про ці активи для працівників менеджменту підприємств та їхніх власників, основою якої є бухгалтерський облік. Метою статті є проведення дослідження проблемних питань обліку та контролю основних засобів та розробка шляхів їх вирішення для покращення управління такими активами.*

***Abstract.** Modern war-pandemic and other crisis conditions of the functioning of enterprises require optimal use of the company's fixed assets. Effective management is possible under the condition of improving the information base about these assets for management employees of enterprises and their owners, the basis of which is accounting. The purpose of the article is to conduct a study of problematic issues of accounting and control of fixed assets and to develop ways to solve them to improve the management of such assets.*

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку ВНАУ, Олена КОВАЛЬ

Вступ. Основні засоби вважаються матеріальною базою у процесі провадження господарської діяльності будь-якого суб'єкта функціонування у сфері підприємництва, саме тому виступають об'єктами реального інвестування. На сьогоднішній день підприємство не має змоги здійснювати жодного господарського процесу чи виду господарської діяльності, якщо не має власних чи орендованих основних засобів.

Інвестиційна діяльність, яка пов'язана із капітальними або, так званими, реальними, інвестиціями набула вагомого значення у процесі розвитку підприємства, а також країни, загалом. Саме тому порядок обліку та контролю за операціями, пов'язаними із рухом основних засобів на підприємстві є надто важливим питанням, що й підкреслює його актуальність.

Проблеми теоретичних та практичних особливостей обліку і контролю операцій, пов'язаних з основними засобами, розглядалися різними науковцями. Зокрема, Довгалюк Н.В. [3] та Коваленко А.М. [4] зосередилися на визначенні понятійного апарату основних засобів.

Бараннік О. [1] було проведено детальний аналіз класифікації основних засобів, тоді як Степаненко О.І та Чернишенко Я.Г. [8] акцентували увагу на особливостях визнання основних засобів за первісною вартістю та контролю за точністю відображеної вартості.

Відтак, хоча питанням обліку та контролю основних засобів приділяється достатньо уваги, проте, враховуючи неодноразові зміни податкового законодавства та кон'юнктури ринку, вони зберігають свою актуальність і сьогодні. Адже запобігання виникнення похибок та помилок у обліку та контролю основних засобів підвищить якість звітності та мінімізує витрати підприємства на штрафи при перевірках податкових органів.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах основною метою провадження підприємницької діяльності є підвищення ефективності бізнесу, що виражається у зміцненні фінансової стійкості на ринку та стабільному зростанні їх ринкової вартості. Досягнення цієї мети пов'язане з наявністю у підприємства добре організованої та ефективної обліково-аналітичної системи. Організація обліку основних засобів є одним із найважливіших напрямів у системі бухгалтерського обліку, що має істотний вплив на формування фінансових результатів діяльності [2].

Основні засоби є одним із виробничих ресурсів, використання якого пов'язане з багатьма внутрішніми і зовнішніми факторами впливу (рис.1.).

На сьогоднішній день, будь-яке підприємство не може ефективно функціонувати без чіткої організації бухгалтерського обліку.

Ефективна організація обліку ґрунтується на нормативно-правових актах держави та вміло сформованої облікової політики, яка затверджується Наказом по підприємству. На наш погляд облікова політика повинна розкривати усі методологічні принципи та прийоми, які використовує підприємство для обліку і відображення у фінансовій звітності основних засобів. Для цього вкрай необхідно, щоб у розробку політики було закладено принцип повноти та реальності облікових даних.

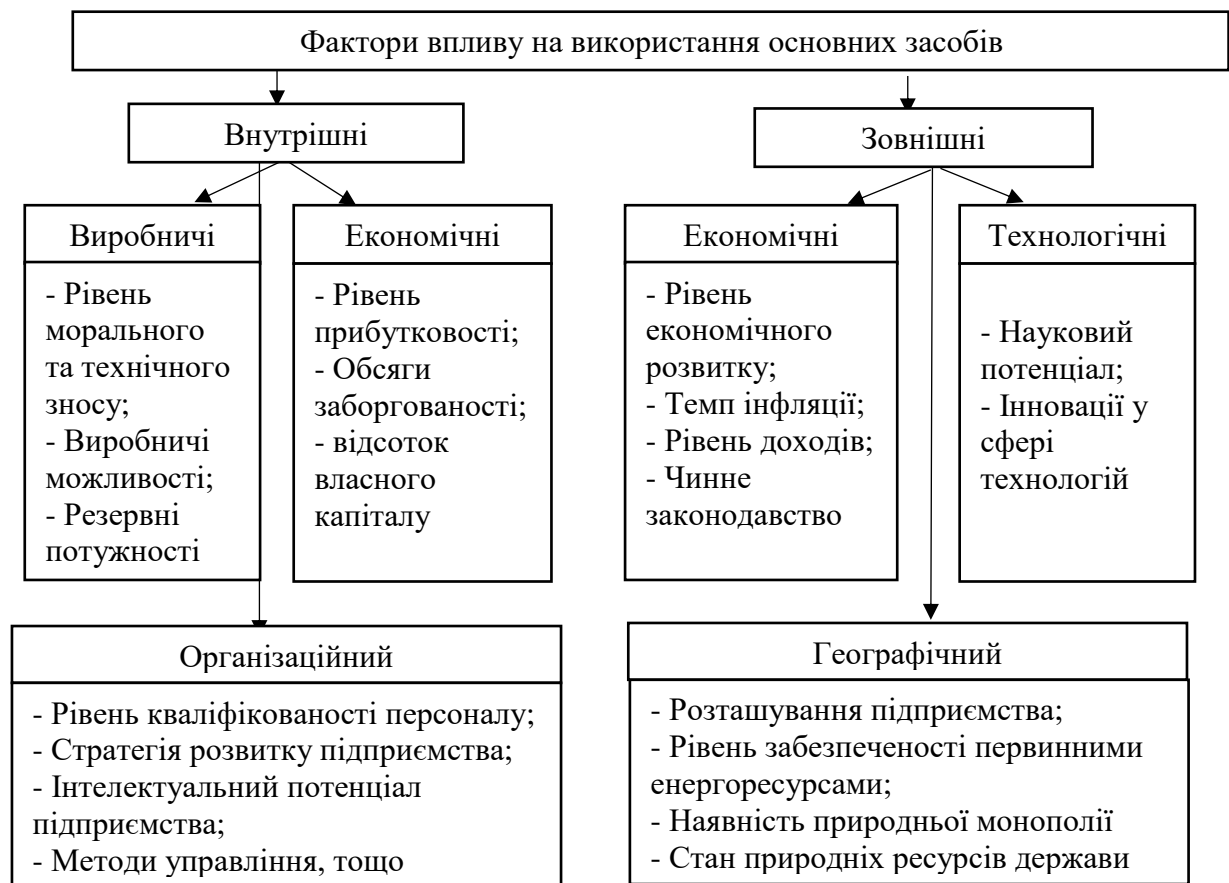

Рис. 1. Внутрішні та зовнішні фактори впливу використання основних засобів на вітчизняних підприємствах

Джерело: узагальнено автором

Тому, формуючи облікову політику щодо обліку основних засобів, необхідно висвітлити такі питання як:

- одиниця обліку необоротних активів;
- організація класифікації основних засобів ліквідаційна вартість;
- методи амортизації, які застосовуються;
- вартісна межа для віднесення об'єктів до складу основних засобів та до складу малоцінних необоротних матеріальних активів;
- порядок переоцінки (визначення порога суттєвості);
- первинні документи і графік документообігу;
- порядок проведення інвентаризації.

Адже, вдало обрана облікова політика позитивно впливає на діяльність підприємства в цілому, забезпечуючи ефективну роботу бухгалтерії [7].

Що стосується нормативної бази основних засобів, то здавалось би, вона висвітлює всі аспекти щодо провадження точного та достовірного обліку, контролю за рухом основних засобів, проте науковці виокремлюють ряд недоліків, зокрема, деякі з них наведені на рис 2.

Відображені проблеми не є безпідставними, дійсно, на практиці зустрічаються деякі законодавчі неточності або взагалі відсутні методичні рекомендації щодо окремих аспектів обліку та контролю основних засобів.

Проблеми бухгалтерського обліку основних засобів	Проблеми контролю основних засобів
<ul style="list-style-type: none"> - відсутність методики відображення ремонтів (у розрізі їх видів) основних засобів та їх поліпшення в обліку; - відсутність відображення співвідношення показників нормативного терміну служби та строків корисного використання основних засобів; - відсутність комплексного підходу з організації та методики обліку операцій з основними засобами; - відсутність концептуальної моделі документообігу щодо наявності та руху основних засобів; - відсутність альтернативного програмного забезпечення бухгалтерському програмному продукту 1С Підприємство для оперативного прийняття рішень 	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність затверджених рекомендацій щодо методики контролю операцій з основними засобами; - відсутність типових форм робочої документації контролера; - масштабність та трудомісткість проведення контролю основних засобів; - низький рівень компетентності спеціалістів даної сфери

Рис. 2. Тракткування науковцями проблем обліку та контролю основних засобів

Джерело: узагальнено за [6]

Так, особливу увагу хочемо звернути на проблему, пов'язану з програмним забезпеченням, яке використовують вітчизняні суб'єкти господарювання для реєстрації бухгалтерських операцій протягом звітного періоду та на основі даних якого проводиться контроль. Так, за інформацією 2019 р. було проаналізовано найбільш популярні та використовувані автоматизовані бухгалтерські програмні продукти поміж фізичних та юридичних осіб [5].

Найбільш популярною залишалася 1С.Підприємство, не дивлячись на той факт, що у липні 2021 році оновлення даного програмного продукту було зупинено. Проте від недавна, уже з'явилося рішення даної проблеми.

На заміну програмі 1 С на ринку з'явилася лінійка BAS. По суті BAS - це варіація 1С:Підприємство, яке створювалося в Україні та Польщі для українського бізнесу, щоб уникнути необхідності купівлі російського продукту. А з моменту запуску проекту, його функціональність та перелік можливостей вже значно перевищили первинну програму. Можна з упевненістю говорити про те, що зараз BAS - це технологічніше та вигідніше рішення, розроблене під Європу та Україну.

Для основних засобів і нематеріальних активів в програмі автоматизовані такі основні операції, як: надходження, прийняття до обліку, нарахування амортизації, модернізація, передача, списання, інвентаризація. Можливий розподіл сум нарахованої амортизації за місяць між кількома рахунками або об'єктами аналітичного обліку.

Для основних засобів, що використовуються сезонно, можливе застосування графіків нарахування амортизації.

Стосовно контролю основних засобів, то необхідно орієнтувати увагу персоналу не лише на точність та достовірність даних, відображених у бухгалтерському обліку, а й фактам недооприбуткування основних фондів,

поставкам техніки та обладнання в неповній комплектації, наявності та оцінки необхідності невикористовуваного обладнання тощо. Також слід при оцінці ефективності використання основних засобів крім розрахунку загальноприйнятих показників, які характеризують фондозабезпеченість, фондоозброєність, фондовіддачу та фондоємність, особливу увагу приділити розрахунку ефективності капітальних вкладень. Це дасть змогу оцінити ефективність та доцільність будь-яких капітальних інвестицій, пов'язаних з купівлею чи модернізацією основних фондів.

Висновки. Таким чином, наведені пропозиції щодо вдосконалення характеризуються практичним та системним підходом, адже через впровадження новітніх автоматизованих систем бухгалтерський облік не буде настільки трудомістким та ресурсовитратним. Також це позитивно вплине на точність та достовірність даних, відображених у обліку щодо оприбуткування та руху основних засобів, дозволить проводити вчасний та періодичний контроль, оцінюючи при цьому ефективність використання виробничих основних засобів.

Список використаних джерел:

1. Бараннік О. Проблемні питання податкового обліку витрат на ремонт та поліпшення основних засобів. URL: http://sophus.at.ua/publ/2012_12_11_12_kampodilsk/sekcija_2_2012_12_11_12/problemni_pitannja_podatkovogo_obliku_vitr
2. Бондар О. Проблеми визнання основних засобів у бухгалтерському і податковому обліку. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2013. № 4. С. 23–27.
3. Довгалюк Н.В. Ефективність використання та відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств центрального Полісся : автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / Н.В. Довгалюк. Житомир. 2010. 20 с.
4. Коваленко О.В. Напрями підвищення ефективності використання основних фондів підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2014. Вип. 7. С. 20–27.
5. Коваль О.В. Автоматизація бухгалтерського обліку на сільськогосподарському підприємстві в сучасних умовах. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 6. С. 136-141.
6. Кравченко О.В., Селезньова О.В. Стан розвитку обліку та контролю основних засобів на вітчизняних підприємствах та напрями їх удосконалення. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2022. №2. С. 9-16.
7. Левченко О.П. Проблеми організації обліку основних засобів та шляхи їх вирішення. *«Молодий вчений»*. 2017. № 1.1. (41.1). С. 64-67.
8. Степаненко О.І. та Чернишенко Я.Г. Альтернативні підходи в документуванні облікової інформації про об'єкти основних засобів підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 5. 2015. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/5_2015ua/35.pdf

Яна ГОЛОВЧЕНКО*
бакалавр 2-го року навчання,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

АНАЛІЗ ОБСЯГУ ВАНТАЖНИХ ПОТОКІВ

Анотація. У статті проаналізовано послуги вантажних перевезень різними видами транспортних засобів, які здійснюються у період війни. Визначено проблеми функціонування транспортної інфраструктури та логістичних ланцюгів. Розкрито особливості перевезення вантажів та вказано співвідношення послуг у загальному обсязі перевезень. Охарактеризовано мережу пунктів пропуску для автомобільних вантажних перевезень на кордоні з Польщею. Визначено роль українсько-польської ділянки державного кордону у перетині вантажного автомобільного транспорту.

Abstract. The article analyzes cargo transportation services by various types of vehicles, which are carried out during the war. The problems of the functioning of the transport infrastructure and logistics chains have been identified. The features of cargo transportation are revealed and the ratio of services in the total volume of transportation is indicated. The network of checkpoints for road freight transportation on the border is characterized with Poland. The role of the Ukrainian-Polish section of the state border in the crossing of cargo road transport is defined.

Вступ. В результаті повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію України, 24 лютого 2022 року, транспортна інфраструктура стала однією з головних мішеней ворога, внаслідок чого було пошкоджено чи зруйновано 25000 км автомобільних доріг, 6500 км залізничного покриття, 315 мостів, 19 аеродромів (12 цивільних та 7 подвійного призначення), а також заблоковано всі морські порти. Тому стає очевидно, що транспортна система України докорінно змінилась. Завдані їй збитки спричинили руйнування логістичних ланцюгів вантажоперевезень, як наслідок маршрути стали довшими, енерговитратнішими, постало завдання пошуку альтернативних шляхів перевезення та переорієнтації видів, як внутрішніх так і зовнішніх вантажних перевезень. Зовнішнє перевезення вантажів стало нелегкою справою, так як прикордонні пункти пропуску на заході країни мають низьку пропускну здатність, тому необхідно було розвантажити митні пости, а також автомобільні дороги для подальшого експортного та імпортного зростання, що вкрай необхідне для покращення економіки країни.

Дослідженню перетину кордону у пунктах пропуску, їх оптимізації та удосконаленню займались наступні науковці: Д. Біленець, О. Боровик, С.

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри аналізу та аудиту ВНАУ, Олена ТОМЧУК

Галонов, В. Городнов, О. Дмитренко, В. Кириленко, О. Мельник, В. Шевченко та ін. Водночас залишається не достатньо висвітленим роль та місце кожного пункту пропуску в обслуговуванні потоків автомобільних вантажних транспортних засобів.

Виклад основного матеріалу. Війна, яку почала росія, змінила як життя кожного українця, так і життя будь-якого бізнесу. Налагоджені ланцюги поставок перестали працювати. Закриті порти, відсутність авіасполучення, ризику, які супроводжують автодоставки – компаніям з налагодженою логістикою довелось переорієнтуватися за лічені дні. Волонтерам та усім, хто активно включився в допомогу Україні на гуманітарному фронті, взагалі треба налагоджувати логістичні процеси вперше. Тим не менш, логістика, навіть в умовах війни, працює і є критично важливою.

В Україні тепер, у буквальному сенсі, доводиться рухатися незвіданими стежками і відкривати для себе нові дороги. Тепер в пріоритеті безпека, головне – доїхати [11].

Досліджуючи ринок зовнішньоекономічних послуг вантажних перевезень, лідером експорту в 2022 році став залізничний транспорт, друге місце посів морський, попри злочинне блокування портів, третє – автомобільний. Велика відповідальність та навантаження в умовах війни, припали на наземний транспорт, а саме, залізницю та автомобілі. За обсягами імпорту, перше місце посів залізничний транспорт, друге – автомобільний, третє – морський, так як він не мав можливості імпортувати товари, працював в основному на експорт.

Окрім, зовнішньоекономічної діяльності автомобільний та залізничний транспорт активно надають послуги внутрішніх вантажних перевезень всього необхідного для потреб населення країни, будівельні матеріали для відбудови, а також здійснюють постачання гуманітарної та військової допомоги.

Залізничні перевезення в Україні є основною ланкою вантажного транспортно-логістичного комплексу, які щорічно транспортують велику частину вантажів. У 2022 році відбулося значне падіння обсягів послуг вантажних перевезень.

У 2021 році залізничним транспортом було перевезено 314,3 млн. т різних товарів, серед яких лідерами були марганцева та залізна руда, будівельні матеріали, кам'яне вугілля та зерно [4], на які припало 72,3% від усіх перевезень за рік. Через повномасштабне вторгнення ворога на територію України, обсяг вантажних перевезень зменшився до 150,6 млн. т, тобто на 52,1% порівняно з попереднім роком (рис. 1).

Дані рис. 1 показують, що кількість всіх видів перевезень товарів, які були здійснені залізничним транспортом впали. У 2022 році кількість внутрішніх перевезень зменшилась на 49,2% порівнюючи з 2021 роком, експорт зменшився на 47,2%, імпорт – на 69,5%, транзит – 76,5%.

Завдяки підвищенню тарифів на послуги вантажних перевезень, Укрзалізниця намагається стабілізувати свій фінансовий стан.

Якщо весь потік вантажних автомобільних транспортних засобів через увесь державний кордон України прирівняти до 100%, то третина цього потоку припадає на українсько-польську ділянку державного кордону [3].

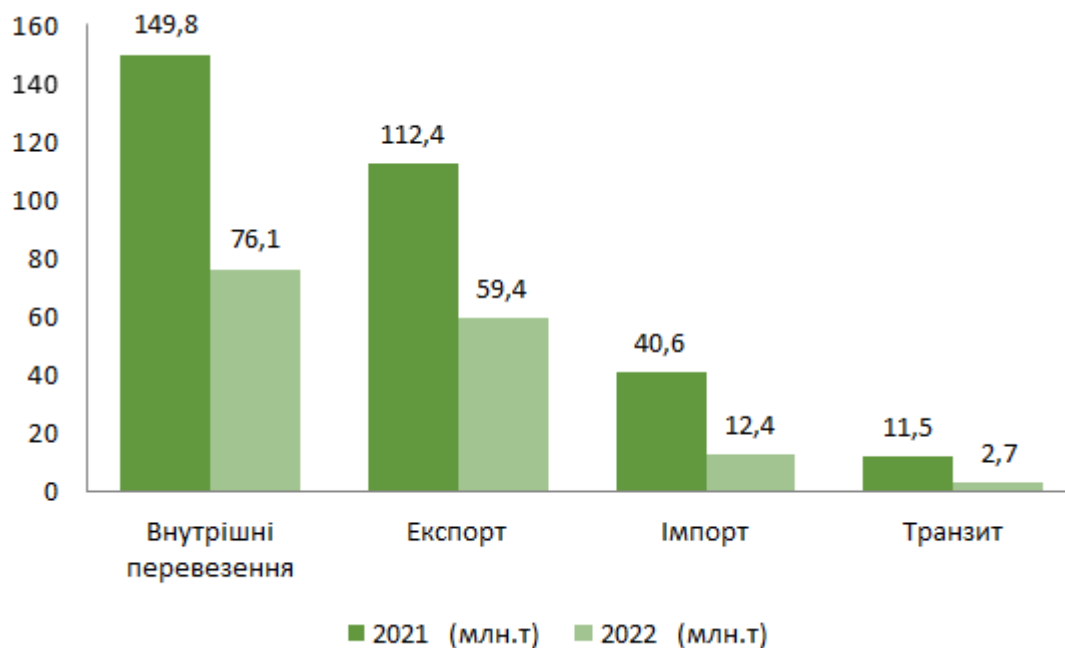

Рис. 1. Порівняння видів послуг вантажоперевезень залізничним транспортом

Джерело: сформовано на основі [7]

Вантажоперевезення автомобільним транспортом відіграє особливу роль в реаліях сьогодення, коли дорожня інфраструктура країни пошкоджена або зруйнована взагалі.

У внутрішніх вантажоперевезеннях він залишається поза конкуренцією, адже головними його перевагами є: зручність, швидкість, доступність, а також принцип, доставки від початкового пункту до пункту призначення, що зменшує витрати на логістичні операції (принцип «від дверей до дверей»).

Неможливо статистично обчислити кількість усіх вантажів, які були перевезені по території України за рік. Велика кількість різноманітних товарів перевозяться щохвилини, розпочинаючи хлібобулочними виробами та завершуючи гуманітарною та військовою допомогою.

Проте, у 2022 році внаслідок повномасштабного вторгнення, загострилась проблема з нестачею транспортних засобів в галузі автомобільних вантажоперевезень, які були знищені, викрадені, а також залишені на окупованих територіях. Через мобілізацію до лав Збройних Сил України виникла потреба у водіях.

У 2022 році експортовано 12 млн. т товарів, що на 32,4% більше порівняно із 2021 роком [2]. Близько 80% товарів було експортовано до Європейського Союзу, який є основним орієнтиром на зовнішній ринок для вітчизняних компаній, які займаються вантажними перевезеннями автомобільним транспортом [8]. Автомобільні вантажоперевезення за обсягами імпорту, який протягом року поступово збільшувався, майже не поступаються залізничним вантажним перевезенням. Всього на територію України було ввезено 10,67 млн. т вантажу.

Україна має 100 автомобільних пунктів пропуску на кордонах з сусідніми

країнами, 51 з цих пунктів мають статус міжнародних (8 з них розташовані на кордоні з Польщею, 2 – на кордоні зі Словаччиною, 5 – на кордоні з Угорщиною, 3 – на кордоні з Румунією тощо) [6]. В умовах воєнного стану низкою країн запроваджується тимчасовий бездозвільний режим для українських перевізників для здійснення двосторонніх та транзитних перевезень територією цих країн, зокрема Латвійської Республіки, Словацької Республіки, Республіки Болгарії, Угорщини тощо [10].

Для України Польща є транзитним коридором до більш ніж 12 країн ЄС, таких як Німеччина, Нідерланди, Бельгія, Швейцарія, Данія, Іспанія, Португалія тощо, тому недостатня кількість дозволів призводить до затримки або скорочення постачання української продукції до ЄС та негативно впливає на двосторонню торгівлю товарами та послугами з ЄС, підвищення собівартості української продукції, збільшення часу простою вантажівок, псування продукції, що перевозиться, застосування штрафних санкцій внаслідок порушення договірних обов'язань перевізниками, а також зростання трудової міграції внаслідок реєстрації українськими перевізниками організацій в країнах ЄС (зокрема, при перевезеннях між країнами ЄС відсутні обмеження для компаній-резидентів ЄС) [1]. Крім цього, актуальним є впровадження цифрового обміну дозволами на перевезення. В рамках пілотного проекту з 2020 році започатковано е-бронювання дозволів на міжнародні перевезення вантажів через транспортний портал е-послуг [9]. Наразі дозволи на міжнародні перевезення вантажів видаються у пунктах видачі дозволів, частину з яких знищено внаслідок воєнних дій.

Охарактеризуємо вантажні пункти пропуску для автомобільного сполучення на кордоні з Польщею (табл. 1).

Для вантажних перевезень пункти пропуску відрізняються за кількістю смуг, проектною пропускною спроможністю, наявністю спеціалізованих служб. Найменшим є ПП «Смільниця», який має обмеження до 7,5 т та найменшу пропускну спроможність, а дорога яка примикає до нього має територіальне значення. Найбільшим за проектною пропускною спроможністю є ПП «Ягодин».

Таблиця 1

Характеристика основних вантажних пунктів пропуску для автомобільного сполучення на кордоні з Польщею

ПП	Статус пункту пропуску та режим роботи	Характер перевезень	Кількість смуг (в'їзд / виїзд)	Пропускна спроможність вантажних ТЗ за добу	Спеціалізовані служби	Дорога
1	2	3	4	5	6	7
Ягодин Дорогуськ	Міжнародний; 24/7	пасажирський, вантажний	13/13	800	Фітосанітарна, Ветеринарна	М-07 / Е373
Рава Руська Хребенне	Міжнародний; 24/7	пасажирський, вантажний	12/12	250	n/a	М-09 / Е372

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7
Краківець Корчова	Міжнародний; 24/7	пасажирський, вантажний	10/10	500 ¹	Фітосанітарна, Ветеринарна	М-10 / Е40
Шегині Медика	Міжнародний; 24/7	пасажирський, вантажний	9/6	120	Фітосанітарна, Ветеринарна, Санітарно епідеміологічна	М-11
Смільниця Кросьценко	Міжнародний; 24/7	пасажирський, вантажний (до 7,5 т)	5/6	100	Санітарно епідеміологічна	Т-1401

n/a – інформація відсутня

Примітка 1. Пропускна спроможність ПП наведена без урахування реконструкції, яка відбулася влітку 2022 р.

*Джерело: сформовано за інформацією Державної прикордонної служби України, Державної митної служби України

Через ПП «Краківець» проходять найбільші транспортні коридори. Зокрема, цей пункт пропуску орієнтовно намічений у переглянутих картах мережі TEN-T для автомобільного сполучення у двох транспортних коридорах, які розширені на територію України («North Sea – Baltic», «Baltic – Black – Aegean Seas») [12]. Слід додати, що через три з п'яти пунктів пропуску пролягають три європейські автомобільні маршрути (E373, E372, E40).

Співвідношення потоків вантажних транспортних засобів на «в'їзд» та «виїзд» є достатньо пропорційними у всіх пунктах пропуску і коливаються від 42% до 58% залежно від року.

Можна зробити висновок, що переважно вантажними ТЗ на українсько-польській ділянці державного кордону здійснюються перевезення товарів у митних режимах експорту та імпорту. Спрощення умов роботи для українських перевізників з Євросоюзом дозволило збільшити на чверть обсяг експорту та імпорту вантажівками. Після підписання угоди з України доставлялося в країни Європи додатково приблизно по 200 тис. тонн товарів щомісяця.

Війна також вплинула на ситуацію з купівлею українцями автотранспорту для власного користування. Як повідомила прес-служба «Укравтопрому», впродовж минулого року українці купили 37,9 тис. нових легкових автомобілів. У порівнянні з 2021 роком ринок впав на 63 відсотки, досягнувши найнижчого рівня з початку цього століття [7].

Вивільнення автомобілів з черги – також значний драйвер. Наразі середній кілометраж вантажівки оцінюється у всього 4 тис. км / місяць. У наших польських колег – це від 15-17 тис. км / місяць. За повної ліквідації черг ми бачимо можливість вийти на 10-12 тис. км / місяць.

Висновки. Аналіз послуг вантажних перевезень в умовах повномасштабної війни показав, що економіка країни залежить від її зовнішньоекономічної діяльності. Міжнародне перевезення вантажів автомобільним транспортом як трансгранична діяльність передбачає перетин автомобільними транспортними засобами принаймні одного державного кордону та регламентується на декількох рівнях: 1) національному рівні (законодавством України та законодавством країни, територією якої

здійснюється перевезення вантажу); 2) міжнародному рівні (дво- та багатосторонніми міжнародними договорами). Питання щодо лібералізації міжнародних автомобільних перевезень вантажів на території ЄС для українських перевізників, зокрема транзитних перевезень, потребує вирішення за допомогою комплексу заходів, зокрема: підписання спеціальної угоди з ЄС щодо лібералізації таких перевезень.

Щодо обсягів вантажів, то для кожного пункту є змінна динаміка. Спільним для всіх пунктів пропуску є переважання частки вантажів у вхідному напрямі. Найбільш неготовим до зовнішньоекономічної діяльності в умовах війни став залізничний транспорт.

Список використаних джерел:

1. Довгань В. Проблеми вантажних перевезень в Україні. URL: <https://urm.media/viktor-dovgan-problemi-vantazhnih-perevezen-vukra%d1%97ni>. (дата звернення: 17.03.2023).

2. Експорт товарів у 2022 році зменшився на 35%, а імпорт на 19.6 %. URL: <https://finbalance.com.ua/news/uryad-eksport-tovariv-u-2022-rotsizmenshivsy-a-na-35-a-import-na-196>. (дата звернення: 21.03.2023).

3. Максименко А. Аналіз обсягу вантажних потоків через українсько-польську ділянку державного кордону. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2111/2040>. (дата звернення: 18.03.2023).

4. Офіційний сайт Укрзалізниці. URL: <https://www.uz.gov.ua>. (дата звернення: 20.03.2023).

5. Про особливості здійснення гуманітарної допомоги, яка перевозиться залізничним транспортом в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.03.2022 р. № 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-2022-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 15.03.2023).

6. Перелік пунктів пропуску. Офіційний веб-сайт Державної прикордонної служби України. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/perelikpunktiv-propusku>. (дата звернення: 13.03.2023).

7. Петровський Д. Як вітчизняний транспорт допоміг вижити українській економіці та її громадянам під час війни. URL: <https://www.unian.ua/economics/transport/yak-vitchiznyaniy-transport-dopomig-vizhiti-ukrajinskiy-ekonomici-ta-jiji-gromadyanam-pid-chas-viyni-12105600.html>. (дата звернення: 15.03.2023).

8. Таран С., Яворницький П., Павицька Ю., Омельченко І., Бучко М. Аналіз торгівлі послугами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ. URL: <https://kse.ua/ua/kse-research/analiz-torgivli-poslugami-mizh-ukrayinoyu-ta-yes-v-ramkah-pogliblenoyi-ta-vseosyazhnoyi-zoni-vilnoyi-torgivli-ukrayina-yes>. (дата звернення: 18.03.2023).

9. Українські перевізники здійснили 975 тисяч е-броньованих дозволів в рамках пілотного проекту. URL: https://cfts.org.ua/news/2021/05/13/ukrainskie_perevozchiki_osuschestvili_975_tys_

e_bronirovaniy_razresheniy_v_ramkakh_pilotnogo_proekta_krikliy_64774. (дата звернення: 18.03.2023).

10. Чотири держави ЄС скасували вимоги щодо дозволів для перевезень з України. Європейська правда. 26.03.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/26/7136700/>. (дата звернення: 16.03.2023).

11. Шевченко В. Логістика війни. Як змінились вантажні перевезення в Україні. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/perevezennya-v-ukrajini-pid-chas-viyni-gumanitarni-vantazhi-obmezhennya-na-perevezennya-50231625.html>. (дата звернення: 20.03.2023).

12. European Commission (2022). Directorate-General for Mobility and Transport. Revised corridors to include Ukraine and Moldova. URL: https://transport.ec.europa.eu/news/commission-amends-t-proposal-reflectimpacts-infrastructure-russias-war-aggression-against-2022-07-27_en (дата звернення: 15.03.2023).

Оксана ГОРОХОЛІНСЬКА*
студентка 5 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

ОБЛІК ПОТОЧНОЇ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНСТІ ЗА ТОВАРИ, РОБОТИ І ПОСЛУГИ

Анотація. У статті розглянуто економічні взаємовідносини та розрахункові операції з постачальниками і підрядниками, проблемні питання щодо їх сутності, а також розкрито методичку документального забезпечення та обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками. Визначено важливість ведення ефективної системи обліку кредиторської заборгованості як складової частини облікової політики.

Abstract. The article considers economic relations and settlement transactions with suppliers and contractors, problematic issues regarding their essence, as well as discloses the methodology of documentary support and accounting of settlements with suppliers and contractors. The importance of maintaining an effective system of accounting for accounts payable as an integral part of accounting policy is determined.

Вступ. В умовах глобальної економічної кризи надзвичайно важливе значення в забезпеченні ефективності функціонування підприємств має раціональна організація здійснення розрахункових операцій. Прискорення

*Науковий керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку ВНАУ, Інна ЛЕПЕТАН

оборотності грошових коштів – один з важливих шляхів поліпшення фінансового становища виробничих господарюючих суб'єктів.

Ринкові умови господарювання вимагають приведення в дію факторів, які здійснюють безпосередній вплив на ефективність управління. Для забезпечення ефективної діяльності підприємства, дуже важливим є управління розмірами кредиторської заборгованості. Незабезпеченість підприємств власними оборотними коштами зумовлена недоліками в організації обліку та аналізі кредиторської заборгованості. Крім того, статистичні дані свідчать про те, що ця заборгованість характеризується, у свою чергу, досить високим рівнем питомої ваги простроченої заборгованості.

Особливе місце в кредиторській заборгованості займають численні розрахунки з постачальниками і підрядниками. Окрім цього, наявність простроченої заборгованості може призвести до погіршення іміджу підприємства. Кредиторська заборгованість надає можливість підприємству тимчасово користуватися запозиченими коштами, але з іншого боку - зменшує показники платоспроможності і ліквідності. Ефективне управління кредиторською заборгованістю дає можливість усунути негативні наслідки її наявності.

Виклад основного матеріалу. У процесі господарської діяльності підприємства вступають у взаємовідносини з іншими суб'єктами господарювання щодо придбання товарно-матеріальних цінностей, робіт чи послуг із метою забезпечення їх безперервного функціонування. Основними наслідками проведення господарських операцій є виникнення зобов'язань, що призводить до появи кредиторської заборгованості, у тому числі перед постачальниками та підрядниками.

Оскільки основними суб'єктами розрахунків є підприємства – постачальник і покупець, то заборгованість виникає в них одночасно, але характеризується по-різному: у постачальника – це сума, що підлягає до одержання, заборгованість покупця чи дебіторська заборгованість; у покупця – це сума, що підлягає оплаті, заборгованість перед постачальником чи кредиторська заборгованість. Відповідно постачальник і покупець є також кредитором і дебітором. Кредитори – юридичні і фізичні особи, перед якими мається визнана заборгованість даного підприємства.

Заборгованість кредиторська. 1) Суми заборгованості даного підприємства. Вона є одним із джерел позикових (тимчасово залучених) засобів підприємства. Підприємство може одночасно мати кредиторську і дебіторську заборгованість. Перекривати одну заборгованість іншою забороняється. 2) Дійсне (фактичне) зобов'язання підприємства, що виникло в результаті минулих подій, розрахунки по якому повинні привести до вилучення майна підприємства і зменшення певних ресурсів. Отже, будь-яка заборгованість одночасно буде активами (чи оборотними коштами) для одного і зобов'язаннями (чи позиковими засобами) для іншого суб'єкта господарських відносин. Природно, що кожний з них переслідує свої цілі при керуванні ними, що, як правило, суперечать одна одній.

При безпосередньому надходженні товарно-матеріальних цінностей від

постачальника оформляється:

- довіреність – складається підприємством-покупцем;
- рахунок – оформляється постачальником і є розрахунковим документом для оплати товарів, що поставляється;
- накладна, якою оформляється відпуск товарів зі складу постачальника;
- товарно-транспортна накладна – складається при умові постачання товарів автотранспортом або транспортом сторонньої організації до складів оптового підприємства;
- сертифікати відповідності (якості) – надаються постачальником;
- платіжне доручення (платіжна вимога доручення, розрахунковий чек);
- оформляється на основі рахунка підприємства – покупцем;
- податкова накладна – складається постачальником для розрахунку суми ПДВ, що є податковим зобов'язанням постачальника.

Найпоширенішою формою організаційно-правового документа, на основі якого здійснюється постачання товарів, у комерційній практиці є договори постачання товарів, що встановлюють чіткі взаємовідносини постачальників і покупців товарів. Невід'ємний елемент договору постачання – специфікація, в якій обумовлюється кількість товарів, що мають бути поставлені, розгорнутий асортимент із поквартальним розподілом і визначенням місячних і внутрімісячних обсягів постачання за термінами, передбаченими в договорі.

Якщо доставка товарів від постачальника до торговельного підприємства здійснюється автомобільним транспортом, основними документами на перевезення є: подорожній лист; талон замовника; товарно-транспортна накладна.

Розрахункові документи, які надає підприємство-постачальник покупцю на суму оплати за отриману продукцію, виконані роботи, надані послуги повинні бути акцептовані.

Акцепт розрахункових документів – надпис уповноваженої особи (акцептант) на рахунку, який засвідчує, згоду прийняти рахунок до платежу. Після цього надає своєму банку платіжне доручення на оплату придбаного товару і отримує виписку уповноваженого банку про списання грошових коштів з поточного рахунку. Якщо оплата товару проводиться готівкою через підзвітну особу, то заповнюють видатковий касовий ордер на видачу готівки під звіт та авансовий звіт про використання виданої готівки.

Підставою для оприбуткування та оплати придбаного товару також є документ, що підтверджує його якість.

Підставою для обліку імпортованих товарів та їх руху є документи інофірми-постачальника, транспортно-експедиційних компаній по навантажувально-розвантажувальних і транспортних послугах, документи на послуги по зберіганню товару, розрахункові документи про сплату мита, зборів і податків.

Оприбуткування імпортованих товарів на складі покупця проводиться на підставі зовнішньоекономічного договору купівлі-продажу, вантажно-митної декларації, приймального акту і акту експертизи торговельно-промислової палати, комерційних документів (рахунків-фактур, що підтверджують митну вартість товару); транспортних накладних (залізничної накладної, авіа накладної,

коносаменту товарно-транспортної накладної, пакувальних листів). При купівлі товару за іноземну валюту обов'язково повинна складатись довідка бухгалтерії про наявність курсових різниць при перерахуванні заборгованості.

При виявленні недочетів або дефекту товарів приймання не припиняється, а складається рекламацийний акт, в якому зазначаються наступні реквізити: особи, які беруть участь в прийманні; дата, час початку і закінчення приймання, місце складання акту; номер контракту, місця партії; найменування, адреса, країна постачальника; найменування товару, номер коносаменту, номер накладної та інших документів; найменування покупця; кількість товару по кожній позиції асортименту; невідповідність якості, комплектності та іншим даним супровідних документів; стан тари, упаковки і маркування тари. Рекламацийні акти складаються окремо по кожному іноземному покупцю на кожен партію товару, що надійшла по одному транспортному документу.

В разі виявлення при прийманні товарів розходжень між даними товаросупровідних документів і фактично одержаними товарами (за кількістю, асортиментом, якістю) складається Акт про встановлення розходжень. Цей акт служить юридичним обґрунтуванням для пред'явлення претензії винуватцю нестачі товарів.

У вартість матеріалів, товарів, продукції, які надходять від постачальників включено ціну зазначених матеріалів, податки і збори та транспортно-заготівельні витрати. Транспортно-заготівельні витрати (ТЗВ), що виникають в процесі придбання запасів, можуть обліковуватися за двома варіантами:

1. прямо включатися до собівартості придбаних запасів (даний метод застосовується на досліджуваному підприємстві);
2. відображатися на окремому субрахунку рахунків обліку запасів.

Сума транспортно-заготівельних витрат, що узагальнюються на окремому субрахунку рахунків обліку запасів, щомісячно розподіляється між сумою залишку запасів на кінець звітної місяця і сумою запасів, що вибули (використані, реалізовані, безплатно передані тощо) за звітний місяць. Сума транспортно-заготівельних витрат, яка відноситься до запасів, що вибули, визначається як добуток середнього відсотка транспортно-заготівельних витрат і вартості запасів, що вибули, з відображенням їх на тих самих рахунках обліку у кореспонденції з якими відображено вибуття цих запасів. Середній відсоток транспортно-заготівельних витрат визначається діленням суми залишків транспортно-заготівельних витрат на початок звітної місяця і транспортно-заготівельних витрат за звітний місяць на суму залишку запасів на початок місяця і запасів, що надійшли за звітний місяць.

Як свідчить практика, в господарській діяльності підприємств факт надходження товарно-матеріальних цінностей та момент їх оплати у більшості випадків не співпадають за часом. Крім того, вартість товарно-матеріальних цінностей та, відповідно, величина грошових перерахувань постачальникам за придбані цінності не завжди бувають рівні за сумами протягом певного відрізка часу. Отже, в бухгалтерському обліку надходження і оплата розглядаються як дві різні події. Інформація щодо величини боргових зобов'язань підприємства перед постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності,

виконані роботи надані послуги (кредиторської заборгованості) накопичується на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками».

Рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками», який має два субрахунки: 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»; 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками». На цьому рахунку відображаються безготівкові розрахунки між підприємствами й організаціями за продукцію, товарно-матеріальні цінності, роботи і послуги.

Побудова аналітичного обліку розрахунків з постачальниками має забезпечити можливість отримання необхідних даних по: акцептування та інших розрахункових документів, термін оплати яких не настав; не оплата в строк розрахункових документів постачальника за невідфактурованими поставками; виданих векселях, термін оплати яких не настав; прострочених оплатою векселях, отриманих комерційних кредитах. Аналітичний облік на досліджуваному господарстві ведеться окремо за кожним постачальником та підрядником в розрізі кожного документа (рахунку) на оплату.

Синтетичний облік розрахунків з постачальниками і підрядниками відобразимо у таблиці 1.

Таблиця 1

Облік кредиторської заборгованості за товари, роботи і послуги

№	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	
Перша подія – попередня оплата				
1	Перераховано постачальнику суму попередньої оплати	371	311	
2	Відображено податковий кредит з суми попередньої оплати	641	644	
3	Оприбутковано товарно-матеріальні цінності, які надійшли, виконані роботи на суму без ПДВ	20, 22, 15	631	
		644	631	
4	Проведено залік суми попередньої оплати	631	371	
Перша подія – надходження матеріальних цінностей, надання послуг, виконання робіт				
1	Оприбутковано товарно-матеріальні цінності, які надійшли, виконані роботи на суму без ПДВ	20, 22, 15	631	
		644	631	
2	Оплачено рахунки постачальників та підрядників: готівкою	631	301	
		з поточного рахунка	631	311
		акредитивами та чеками	631	313
		видані векселі	631	621
		за рахунок короткострокової позики банку	631	60

Джерело: узагальнено автором

За розрахунками з постачальниками і підрядниками (процес постачання матеріальних цінностей) узагальнення даних первинного обліку проводиться в журналі – ордері № 3 В с.-г. Він поєднує в собі синтетичний і аналітичний облік, оскільки відображає одночасно із загальною сумою заборгованості підприємства кредиторам і постачальникам, часткові суми боргу по кожному з них.

Окремо в журналі наводяться: чиста вартість активів, податковий кредит на придбані цінності, загальна сума зобов'язань, сума сплачених постачальникам коштів і залишок боргу. Тому цей журнал досить зручний і зрозумілий у практичному використанні. В кінці звітної періоду дані із журналів – ордерів переносять до Головної книги і залишок заборгованості переносять у Баланс. Такі величини характеризують природний рівень заборгованості і не справляють негативного впливу на фінансово-майновий стан підприємства та його партнерів. Їх розмір залежить від умов функціонування кожного окремого господарюючого суб'єкта та може бути визначений на підставі аналізу договірних відносин, оскільки укладання господарських договорів передбачає:

1) погодження сторонами строків виконання умов договору (при цьому враховуються специфічні умови підприємства – його технологічні особливості, тривалість виробничо-фінансового циклу тощо);

2) визначення умов розрахунку;

3) визначення ціни договору.

Порядок запису в реєстрах з обліку розрахунків з постачальниками і підрядчиками показано на рис. 1.

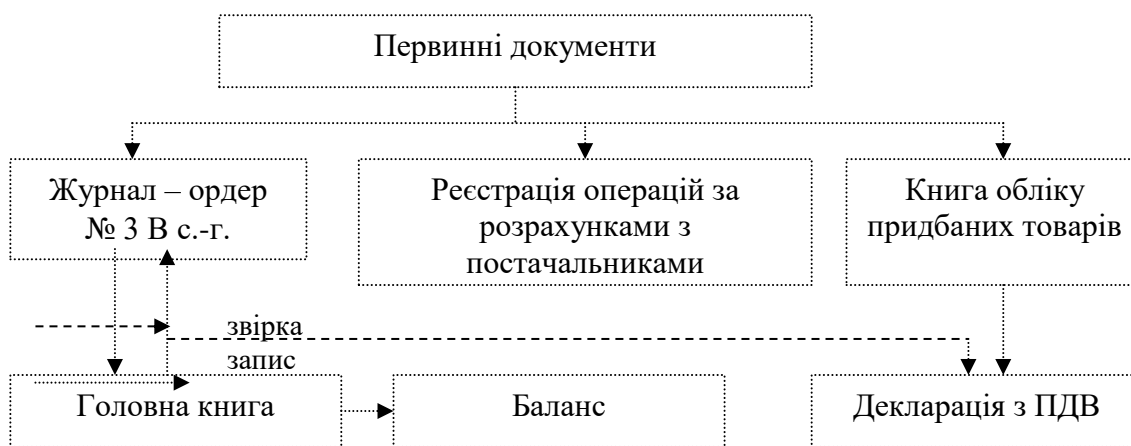

Рис. 1. Порядок узагальнення записів з первинних документів

Отже, наявність на підприємстві систематизованої інформації про стан договірних відносин є передумовою для визначення часових та вартісних величин природного рівня дебіторської та кредиторської заборгованості.

Висновки. Таким чином, організація обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками повинна забезпечити: своєчасну перевірку розрахунків з постачальниками та підрядниками; попередження прострочення кредиторської заборгованості.

Список використаних джерел:

1. Тарасова О.В., Курдасова Н.О. Питання організації обліку розрахунків підприємства з постачальниками і підрядниками. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2020. № 3 (59). С. 158-161

2. Шубіна С.В., Перебийніс В.Л. Теоретико-методичні підходи обліку та аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2020. № 19 (99). Т. 2. С. 54-58

Наталія ГРИБ*
студентка 4-го курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

ОБЛІК ВИРОЩУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ КУЛЬТУР ЯК БІОМАСИ ДЛЯ ВИРОБНИЦТВА БІОПАЛИВА

***Анотація.** У статті розглянуто стан розвитку альтернативної енергетики в Україні. Досліджено визначення поняття “біомаса” з позицій вітчизняного законодавства. Обґрунтовано необхідність виділення біомаси як об’єкта бухгалтерського обліку. На основі проведених досліджень сформульоване визначення біомаси як об’єкта бухгалтерського обліку.*

***Abstrakt.** The article examines the state of development of alternative energy in Ukraine. The definition of the concept of "biomass" from the standpoint of domestic legislation has been studied. The need to allocate biomass as an accounting object is substantiated. Based on the conducted research, the definition of biomass as an accounting object was formulated.*

Вступ. Для України біоенергетика є одним із стратегічних напрямків розвитку сектору відновлюваних джерел енергії, враховуючи високу залежність країни від імпортних енергоносіїв, в першу чергу, природного газу, і великий потенціал біомаси, доступної для виробництва енергії. На жаль, темпи розвитку біоенергетики в Україні досі істотно відстають від європейських.

Біоенергетика є найперспективнішою складовою відновлюваної енергетики, оскільки базується на використанні енергії біомаси, застосування якої не призводить до глобального світового потепління. Перші роки становлення біоенергетики в Україні характеризувалися переважанням використання для виробництва біопалива побічної продукції сільськогосподарського виробництва, а саме: соломи зернових культур, бадилля, стебел кукурудзи, соняшника, ріпака, а також відходів деревообробної та лісової промисловості.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на значну залежність України від імпортних енергетичних ресурсів, зокрема природного газу та нафтових рідких палив, та враховуючи потужний потенціал біомаси, з якої можна виробляти різні види енергії, біоенергетику можна віднести до найпріоритетніших напрямків розвитку альтернативної енергетики нашої країни.

Поняття біомаси наведене в Законі України “Про альтернативні види палива”, де зазначено, що біомаса – невикопна біологічно відновлювана речовина органічного походження, здатна до біологічного розкладу, у вигляді

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку ВНАУ, Інна ЛЕПЕТАН

продуктів, відходів та залишків лісового та сільського господарства (рослинництва і тваринництва), рибного господарства і технологічно пов'язаних з ними галузей промисловості, а також складова промислових або побутових відходів, здатна до біологічного розкладу [1].

Значний внесок у розвиток виробництва енергетичних культур із наступною переробкою на біологічні види палива здійснив Г.М. Калетнік, дослідивши у своїх працях економічні, технологічні та екологічні аспекти виробництва і споживання біопалив в Україні [5].

О.В. Климчук вважає, що відсутність в Україні чітких стандартів і способів контролю якісних характеристик біологічних видів палива призводять до створення його негативного іміджу серед потенційних споживачів. Тому в процесі виробництва біопалива в ринкових умовах немає місця для стратегічної безвідповідальності, потрібно враховувати не тільки економічну ситуацію і кон'юнктуру ринку, а й законодавчі та нормативні акти, щоб приймати виважені, обґрунтовані й далекоглядні планові управлінські рішення для уникнення негативних економічних, юридичних, соціальних, екологічних та інших наслідків [7].

В.М. Сінченко та А.М. Ткаченко, проаналізувавши типовий варіант отримання деревної біомаси на біоенергетичній вербовій плантації, зробили висновок, що для підвищення інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності таких проєктів на ринках капіталу критично важливим є розробка та впровадження економічного механізму фінансової підтримки виробників [6].

Існують різні варіанти вирощування і подальшого використання енергетичних культур у ролі палива, що передбачає такі варіанти як вирощування культур та їх реалізація підприємствам із виробництва твердого біопалива, використання для власної енергетичної автономізації (пряме спалювання або виробництво брикет/гранул та її спалювання), реалізація вторинної енергетичної продукції на ринку.

Виробниками біомаси є сільське та лісове господарство, технологічно пов'язані з ними галузі промисловості, крім того, біомаса, як органічна речовина, може утворюватися в результаті функціонування комунальних та деяких промислових господарств, внаслідок діяльності яких утворюються органічні відходи.

Енергетичні культури – це окремі види дерев та рослин, що спеціально вирощуються для виробництва твердого біопалива. Вони поділяються на три окремі групи [2]:

- швидкорослі дерева
- багаторічні трави (міскантус, шавнат);
- однорічні трави (сорго, тритикале) .

До енергетичних рослин також належать традиційні сільськогосподарські культури, що вирощуються з метою виробництва біодизельного пального (ріпак, соняшник), біоетанолу (кукурудза, пшениця) та біогазу (кукурудза). Одним із напрямків використання біомаси є її переробка у рідке біопаливо: біодизель та біоетанол [2].

Вирощування енергетичних рослин отримало значний розвиток у багатьох країнах світу. Для прикладу, у Німеччині під енергетичними культурами (мається на увазі на енергетичні цілі, оскільки здебільшого вирощують кукурудзу та інші культури) зайнято близько 2,1 млн га або 12,5 % від усіх використовуваних загалом в країні сільськогосподарських угідь.

Ефективна модель виробництва та енергоконверсії біомаси передбачає вирощування енергетичних культур, отримання біомаси, її переробки та постачання енергії до споживачів. При цьому рекомендовано дотримуватись замкненого безвідходного циклу виробництва – постачання енергії.

Вимоги Закону України “Про альтернативні види палива” до суб’єктів господарювання, внаслідок діяльності яких утворюється біомаса, щодо її визнання та обліку, узагальнимо у таблиці 1.

Таблиця 1

Визначення понять та вимоги Закону України “Про альтернативні види палива” до суб’єктів господарювання, внаслідок діяльності яких утворюється біомаса

№	Поняття	Визначення
1	2	3
1	Біомаса	Невикопна біологічно відновлювана речовина органічного походження, здатна до біологічного розкладу, у вигляді продуктів, відходів та залишків лісового та сільського господарства (рослинництва і тваринництва), рибного господарства і технологічно пов’язаних з ними галузей промисловості, а також складова промислових або побутових відходів, здатна до біологічного розкладу.
2	Біологічні види палива (біопаливо)	Тверде, рідке та газове паливо, виготовлене з біологічно відновлювальної сировини (біомаси), яке може використовуватися як паливо або компонент інших видів палива.
3	Біокомпонент	Біопаливо, що використовується як компонент інших видів палива.
4	Виробник біопалива	Суб’єкт господарської діяльності, що безпосередньо виробляє біопаливо з біомаси.
5	Використання біомаси	Біомаса, що утворюється внаслідок діяльності суб’єктів господарювання, може використовуватись як біопаливо або для виробництва біопалива чи біокомпонентів, крім тієї частини біомаси, яка використовується зазначеними суб’єктами для потреб власного виробництва, не пов’язаних з виробництвом біопалива чи біокомпонентів.
6	Облік біомаси	Суб’єкти господарювання, внаслідок діяльності яких утворюється біомаса, що використовується для виготовлення біопалива та біокомпонентів, зобов’язані вести облік такої біомаси в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України

Джерело: [1]

Сільськогосподарська біомаса, що використовується як паливо, має низку особливостей, які відрізняють її від традиційних енергоресурсів, що застосовують для опалення. Деякі з характеристик твердого біопалива, передусім зовнішні (щільність, розміри часток, специфічність поверхні) через подрібнення

та ущільнення можуть бути змінені, проте його основні паливнотехнологічні характеристики прийнято розглядати як сталі.

Якість біопалива обумовлена трьома фазами, які проходить біомаса енергетичного призначення (рис. 1).

Рис. 1. Фази проходження біомаси

Джерело: [3; 4]

Економічна ефективність вирощування біоенергетичних культур, а отже і отримання біомаси, якою вони є, може бути досягнута тільки завдяки обліку усіх факторів виробництва. Відтак, завданням бухгалтерського обліку є забезпечення об'єктивного вимірювання та відображення в кількісних та якісних показниках усіх господарських процесів щодо виробництва та споживання біомаси на сільськогосподарських підприємствах. Облікове відображення витрат на вирощування біоенергетичних культур, а також отримання готової та побічної продукції здійснюється шляхом їх фіксації в первинних документах з подальшим групуванням у системі рахунків бухгалтерського обліку з метою отримання узагальненої інформації для цілей складання фінансової звітності.

Навчальна література з теорії бухгалтерського обліку визначає поняття об'єктів обліку як засобів підприємства, джерел їх утворення та господарських процесів, які забезпечують рух майна і джерел з метою отримання прибутку. Об'єкти бухгалтерського обліку визначаються виконуваними ними функціями у процесі суспільного відтворення. Так на підприємствах виробничої сфери

об'єктами бухгалтерського обліку є господарські засоби та їх використання у процесі постачання, виробництва та реалізації, розрахунково-кредитні відносини, що виникають при цьому, а також фінансові результати діяльності [8].

В.М. Жук дав наукове означення специфіки предмета та об'єктів бухгалтерського обліку, виходячи з визначальності в цьому “біологічної метафори”, теорії фізичної економії, “живої економіки” та специфічних відносин власності, соціальної інфраструктури [9].

Первинний облік у рослинництві є основою системи бухгалтерського обліку, зокрема щодо вирощування енергетичних культур. Витрати та вихід продукції рослинництва оформляють з використанням документів первинних і зведених.

Витрати на вирощування енергетичних культу, так звану виробничу собівартість, відображають на рахунок 23 «Виробництво». На цьому рахунку облік витрат ведуть щонайменше за окремими культурами. За дебетом цього рахунку обліковують витрати на біологічні перетворення. За кредитом відображають вартість продукції, отриманої від урожаю при її первісному визнанні за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу, або за фактичною собівартістю.

На рахунку 23 кожне підприємство відкриває аналітичні субрахунки, на яких збираються витрати на вирощування певного виду продукції. Такі витрати групують в розрізі статей витрат, наведених у П(С)БО 16 «Витрати».

Примірний перелік основних статей витрат, які формують виробничу собівартість продукції рослинництва:

1. витрати на оплату праці;
2. прями матеріальні витрати;
3. інші прямі витрати;
4. загальновиробничі витрати рослинництва.

Отже, біомаса як об'єкт бухгалтерського обліку – це продукт виробництва (основний, супутній, побічний, у т.ч. відходи), основними ознаками ідентифікації якого є невикопний характер отримання, органічне (рослинне або тваринне) походження, здатність до біологічного розкладу та наявність наміру суб'єкта господарювання в майбутньому використовувати її в енергетичних цілях.

Висновки. Виділення біомаси як особливого об'єкта бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств є об'єктивною необхідністю, яка виникла в умовах стрімкого розвитку відновлюваної енергетики у світі та в Україні зокрема. Вважаємо, що необхідність виокремлення окремого об'єкта обліку виникає тоді, коли він (об'єкт) володіє якимись особливими ознаками (критеріями визнання), що виділяє його з-поміж інших, а також є необхідність отримання інформації щодо стану та руху даного об'єкта з метою управління ним. Вирощування енергетичних культур для виробництва біопалива матиме ряд переваг, зокрема, збереже від ерозії гумусний шар ґрунту, сприятиме розвитку флори, фауни і загалом поліпшить екологічний і енергетичний стан країни та її енергозабезпеченість. Водночас важливим є створення інфраструктури для

вирощування, переробки і використання біоенергетичної сировини, що передбачає залучення ресурсу сільського господарства для вирощування енергокультур, збирання та переробку біомаси, постачання трансформованого енергоресурсу до споживачів.

Список використаних джерел

1. Про альтернативні види палива: Закон України від 14 січня 2000 року № 1391-XIV, із наступними змінами і доповненнями. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Біоенергетика. URL:<http://saee.gov.ua>.
3. Блюм Я.Б., Гелетука Г.Г., Григорюк І.П. та ін. Новітні технології біоенергоконверсії. К: “Аграр Медіа Груп”. 2020. 326 с.
4. Станько Т. М. Стимулювання вирощування екологічно ефективних енергетичних культур. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2019. Вип. 16 (4). С. 81-85.
5. Гументик М.Я. Оцінка ефективності перероблення біомаси енергетичних культур на біопаливо. *Біоенергетика*. 2019. № 2. С. 28-31. URL:<http://nbuv.gov.ua>.
6. Сінченко В.М., Ткаченко А.М. Інвестиційна привабливість проектів з вирощування біомаси. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 10. С. 24-34. URL:<http://nbuv.gov.ua>.
7. Станько Т. М. Бар’єри для розвитку ринку біопалива в Україні Ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств: матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 25-27 трав. 2020 р. Проблематика 2020 р.: «Світові тенденції розвитку агропромислового виробництва». Львів: ЛігаПрес, 2020. С. 35-38.
8. Станько Т. М. Енергетичні культури як об’єкт бухгалтерського обліку та аналізу. *Економіка і суспільство*. 2019. Вип. 20. С. 384-389. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/20_ukr/52.pdf
9. Жук В.М. Предмет та об’єкти бухгалтерського обліку сільськогосподарської діяльності. *Міжнародний збірник наукових праць*. Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 2. С.100-105.

Альона ГУЦОЛ*
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ЧАСТИНА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА

***Анотація.** У сучасних умовах господарювання в Україні змінюються і уточнюються функції бухгалтерського обліку з метою поліпшення інформаційного забезпечення управління. Без даних бухгалтерського обліку неможливо дати об'єктивну оцінку результатам господарської діяльності підприємства. На підставі облікової інформації створюється інформаційна основа для розвитку ринку та оцінювання ефективності функціонування підприємств. У даній статті розглянуто бухгалтерський облік, як важливу складову інформаційної системи підприємства, наведено статистичні дані по кількості суб'єктів господарювання за видами та розмірами економічної діяльності, розкрито визначення бухгалтерського обліку. Окрім цього у роботі наведено рівні організації бухгалтерської інформації які відповідають за різні функції та розглянуто об'єкти інформаційного забезпечення управління підприємством. В результаті проведеного дослідження визначено вплив зовнішнього та внутрішнього економічного середовища на господарську діяльність підприємства, а також фактори які впливають на організацію.*

***Abstract.** In modern business conditions in Ukraine, the functions of accounting are changing and being clarified in order to improve the information support of management. Without accounting data, it is impossible to give an objective assessment of the results of the enterprise's economic activity. On the basis of accounting information, an information base is created for the development of the market and evaluation of the efficiency of the functioning of enterprises. This article examines accounting as an important component of an enterprise's information system, provides statistical data on the number of economic entities by types and sizes of economic activity, and discloses the definition of accounting. In addition, the work lists the levels of organization of accounting information responsible for various functions and considers the objects of information support for enterprise management. As a result of the conducted research, the impact of the external and internal economic environment on the economic activity of the enterprise, as well as factors affecting the organization, were determined.*

Вступ. Бухгалтерський облік, як важлива складова інформаційної системи підприємства, формує значну частину загального обсягу економічної інформації, яка у ньому створюється і забезпечує такі функції як планування, облік, контроль

* Науковий керівник: к.е.н, доцент кафедри бухгалтерського обліку ВНАУ, Любов КОВАЛЬ

та аналіз. Він відображає господарську діяльність підприємств, організацій, установ та охоплює всі засоби господарства, джерела їх формування, господарські процеси і результати діяльності [1, С. 14].

Цілі, які обслуговує інформаційне забезпечення за допомогою обробки масиву даних, задаються стратегією, яка за визначенням Г. Калетніка, В. Ціхановської, О. Ціхановської являє собою «вибір правил і прийомів, за допомогою яких досягаються цілі тієї чи іншої системи, елементи стратегії підприємства розрізняють як: систему цілей, пріоритет у розподілі ресурсів, правил здійснення управлінських дій» [2, С. 32].

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день функціонує велика кількість різних за розмірами та видами діяльності суб'єктів господарювання (табл.1 та 2), що потребують належного інформаційного забезпечення, особливо в умовах воєнного стану. Такою інформаційною платформою є дані бухгалтерського обліку.

Таблиця 1

Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності

Вид діяльності	Роки				
	2017	2018	2019	2020	2021
Сільське, лісове та рибне господарство	76593	76328	75450	73368	70803
Промисловість	123876	125859	130324	126337	121787
Будівництво	50261	52531	56855	56926	56627
Транспорт	95815	90591	96235	98307	94633
Освіта	11656	13241	15429	16733	17927
Та інш.	1805144	1839672	1941701	1973652	1956320
РАЗОМ	2163345	2198222	2315994	2345323	2318097

Джерело: сформовано автором на основі [3]

Таблиця 2

Кількість суб'єктів господарювання за розмірами економічної діяльності

Вид діяльності	Роки				
	2017	2018	2019	2020	2021
Великі підприємства	399	446	518	512	610
Середні підприємства	14937	16057	17751	17602	17502
Малі підприємства	322920	339374	362328	355708	352722
Мікропідприємства	278102	292772	313380	307871	304650
РАЗОМ	616358	648649	693977	681693	675484

Джерело: сформовано автором на основі [3]

Бухгалтерський облік - це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про господарську діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів

підприємства для прийняття управлінських рішень [4].

Для прийняття рішень користувачам необхідно, щоб вони мали достовірну та об'єктивну інформацію про майно, фінансове становище, результати роботи, а також про процеси їх формування на підприємстві.

Таку інформацію надає саме бухгалтерська система обліку. Бухгалтерський облік – це частина інформаційного забезпечення підприємства (рис.1) [5, С. 13].

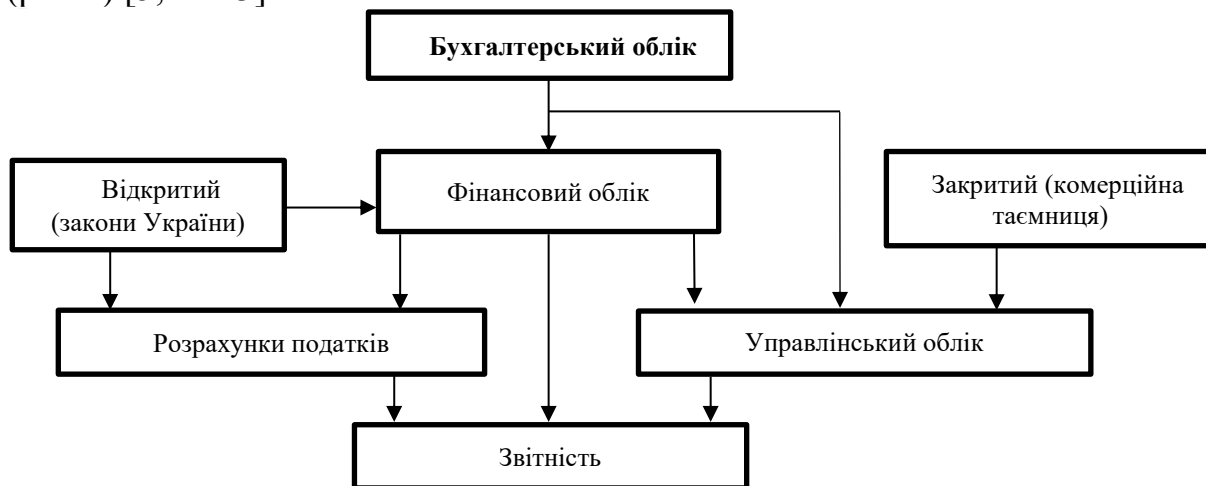

Рис. 1. Структура бухгалтерського обліку

Джерело: сформовано автором на основі [5, С. 14]

Інформаційне середовище в умовах ринкових відносин і прискореного розвитку науково-технічного прогресу відіграє велику роль у своєчасному забезпеченні підприємств необхідною інформацією щодо кон'юнктури ринку, новітніх досягнень у галузі техніки, технології й організації виробництва, стану і тенденцій розвитку світового ринку.

Зрозуміло, що значення інформаційного середовища ще більше зростає в умовах високої конкуренції. Воно дає змогу підприємствам швидко вирішувати проблеми «вузьких місць» своєї діяльності. У зв'язку з цим наукові пошуки, що здійснюються у сфері бухгалтерського обліку, обумовлюються об'єктивною необхідністю формування адекватного сучасним вимогам обліково-інформаційного забезпечення.

Основним завданням сучасної системи бухгалтерського обліку на вітчизняних підприємствах має стати створення передумов для формування інформаційних потоків, які б створювали можливість для прийняття рішень щодо різних об'єктів управління у відповідності до розроблених тактичних і стратегічних планів діяльності [6, С. 125].

Кожен рівень організації бухгалтерської інформації відповідає за різні функції:

- первинний облік включає збір, реєстрацію й обробку інформації;
- фінансовий облік відповідає за формування бухгалтерських проводок, бухгалтерських регістрів, бухгалтерської фінансової звітності з використанням методів бухгалтерського обліку;

- управлінський облік відповідає за одержання підсумкової достовірної інформації в будь-яких вимірниках для прийняття управлінських рішень, планування та аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства;
- податковий облік відповідає за формування податкових реєстрів, отримання інформації для цілей податкового планування;
- екологічний облік сприяє формуванню інформації про екологічну відповідальність підприємства;
- соціальний облік відповідає за формування показників соціального забезпечення працівників та власників підприємства;
- бюджетування дозволяє встановити планові показники, необхідні для реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства;
- внутрішній аудит сприяє оцінці правильності ведення різних видів обліку на підприємстві з метою забезпечення його безпеки.

До найважливіших об'єктів інформаційного забезпечення управління підприємством з позиції реалізації задач бухгалтерського обліку, слід віднести:

- нормативно-правову базу бухгалтерського обліку;
- облікову політику підприємства;
- дані синтетичного та аналітичного обліку;
- первинні документи;
- фінансову звітність;
- внутрішню (управлінську) звітність.

Зазначені об'єкти повинні бути покладені в основу формування інформаційного забезпечення управління підприємством.

Головним завданням бухгалтерського обліку, як інформаційної системи, є найбільш повне та своєчасне задоволення користувачів достовірними даними про стан майна та результати діяльності підприємства [5, С. 13-14].

Вплив зовнішнього та внутрішнього економічного середовища на господарську діяльність підприємства формує виникнення низки фактів господарського життя, пов'язаних із процесами постачання, виробництва та реалізації.

Багатогранність даних процесів зумовлена необхідністю залучення до господарського обороту фінансових, матеріальних, трудових, інформаційних та інших ресурсів, визначення предмету діяльності, вибору способів виробництва, формування цінової та збутової політики тощо.

Факти господарського життя, що призводять до зміни у структурі господарських засобів та джерелах їх утворення ідентифікуються в систему бухгалтерського обліку як господарські операції. В якій вони реєструються, систематизуються, групуються та узагальнюються.

Таким чином, формується масив обліково-економічної інформації, яка використовується керованою системою як інформаційне джерело при прийнятті управлінських рішень [7, С. 112].

Фактори впливу на організацію - рушійні сили, які впливають на виробничо-господарську діяльність організації та забезпечують певний рівень

отриманих результатів.

Фактори визначають протікання всіх організаційних процесів (постачання, виробництва, збуту, науково-технічного розвитку тощо). Їх класифікують за 2 ознаками:

- рівень впливу (мікрорівень, макрорівень);
- середовище впливу (внутрішнє, зовнішнє) (рис. 2 та 3).

За рівнем впливу виділяють:

— мікроекономічні фактори (цілі, структура, завдання, технологія, працівники, ресурси, партії, постачальники, споживачі, конкуренти тощо), які діють на рівні підприємств;

— макроекономічні фактори (законодавчі акти, укази, постанови органів державної влади, система економічних відносин у державі, стан економіки, міжнародні події, міжнародне оточення, науково-технічний прогрес, політичні, соціально-культурні обставини, особливості міжнародних економічних відносин), вплив яких виявляється на рівні галузей та держав [8, С. 10].

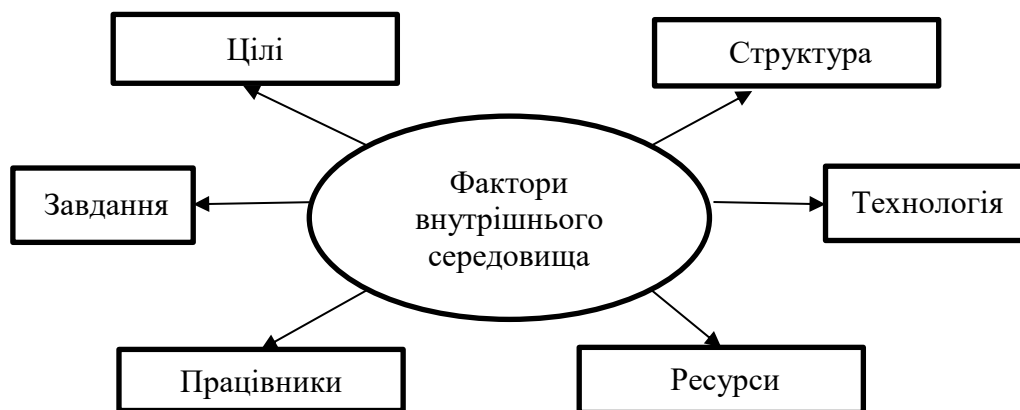

Рис. 2. Схема факторів внутрішнього середовища

Джерело: сформовано автором на основі [8]

В системі управління підприємством бухгалтерський облік виконує ряд важливих функцій, які дають змогу виключати інформаційні перешкоди між керуючою та керованою системами, а головне раціоналізувати процес прийняття управлінських рішень.

Через виконання функцій бухгалтерського обліку в системі управління підприємством можна оцінити ефективність організації обліку на конкретному підприємстві [9, С. 9].

Висновки. Отже, ефективність організації та ведення бухгалтерського обліку забезпечується шляхом налагодження інформаційних зв'язків між підсистемами та рівнями управління та виражається у задоволенні інформаційних запитів керуючої системи.

Рис. 3. Схема факторів зовнішнього середовища

Джерело: сформовано автором на основі [8]

Таким чином, система бухгалтерського обліку в системі управління підприємством виконує функцію забезпечення управлінського персоналу усіх рівнів управління, сформованою відповідно до єдиних методологічних засад, аналітичною та узагальненою інформацією, необхідною для поточного та стратегічного планування, аналізу, контролю та прийняття управлінських рішень з метою досягнення визначених цілей господарської діяльності підприємства [9, С. 10].

Список використаних джерел

1. Харченко Н. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навчально-методичний посібник для студентів ЗДІА спеціальності 8.03050901 “Облік і аудит” денної форми навчання. Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя: ЗДІА, 2015. 150 с.
2. Калетнік Г.М., Ціхановська В.М., Ціхановська О.М. Менеджмент та маркетинг: навч. посібн. Київ: «Хай-Тек Прес», 2011. 580 с.
3. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 22.01.2023).

4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 22.01.2023).

5. Сіренко Н. М., Баришевська І. В., Щербина Ю.О. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : курс лекцій. Миколаїв: МНАУ, 2016. 132 с. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/> (дата звернення: 22.01.2023).

6. Правдюк Н.Л., Коваль Л.В., Коваль О.В. Облікова політика підприємств: навчальний посібник. Київ:, «Центр учбової літератури»., 2020. 647 с.

7. Бутинець Ф. Ф. та ін. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів; під заг. ред. і з передм. 8-ме вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2009. 912 с.

8. Ващенко О. П. Теорія та практика побудови організаційних систем управління: Навчальний посібник. Київ: ДУТ, 2017. 112 с.

9. Кузь В.І. Організація бухгалтерського обліку: навчальний посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича, 2019. 224 с.

Ольга ЗАЛІЗНА*

студентка 4-го курсу,

факультет облік та аудит,

Вінницький національний аграрний університет

м. Вінниця, Україна

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЦТВА БІОПАЛИВА

***Анотація.** Сфера біопалива є важливим кроком у впровадженні альтернативних джерел енергії, який також допоможе захистити навколишнє середовище та здоров'я людей. Розвиток цього сектору є важливим для реалізації Цілей сталого розвитку через відновлювані джерела енергії, серед яких найпоширенішими є енергоносії біологічного походження. Це палива, які є безпечними видами, використання яких не загрожує парниковим ефектом.*

Метою даної статті є підтвердження теоретичних положень та розвиток практичних положень про вдосконалення обліку виробництва біопалива забезпечити Реалізацію цілей сталого розвитку. Поставлені цілі вимагають вирішення кількох завдань, а саме: розробка теоретичних аспектів обліку виробництва біопалива в контексті сталого розвитку; удосконалення організаційно-методичних положень обліку виробництва біопалива як засобу досягнення цілей сталого розвитку в Україні.

***Abstract.** The field of biofuels is an important step in the implementation of alternative energy sources, which will also help protect the environment and human*

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку ВНАУ, Інна ЛЕПЕТАН

health. The development of this sector is important for the implementation of the Sustainable Development Goals through renewable energy sources, among which the most common are energy carriers of biological origin. These fuels are safe types, the use of which does not threaten the greenhouse effect.

The purpose of this article is to confirm theoretical provisions and develop practical provisions on improving the accounting of biofuel production to ensure the implementation of the goals of sustainable development. The set goals require solving several tasks, namely: development of theoretical aspects of biofuel production accounting in the context of sustainable development; improvement of the organizational and methodological provisions of accounting for biofuel production as a means of achieving the goals of sustainable development in Ukraine.

Вступ. Втручання людини в світ природи стало системним і призвело до виснаження невідновних природних ресурсів, проблема досягнення сталого розвитку в міждисциплінарному полі.

За різними прогнозами, запаси нафти на землі достатньо не більше як на 40-50 років, вугілля – орієнтовно на 400 років. Розвивати нетрадиційні джерела енергії є найбільш сприятливим напрямком у вирішенні даної проблеми. Пошук і використання відновлюваної енергії стає проблемою енергетичної залежності, яка активно розвивається в економіці, та яка можлива на всіх континентах.

Природні джерела, або біопаливо – біодизель, біоетанол, біогаз. Якщо розглядати українську частину питання, використовуються відновлювані джерела енергії. Для країни це стратегічне питання екологічного розвитку. Економіка, особливо економіка агропромислового комплексу впливає з необхідності вирішення деяких державних завдань:

- забезпечення енергетичної безпеки та зменшення залежностей;
- втрата імпорту енергоносіїв;
- стабільний розвиток сільського господарства.

Виробництво біопалива має стати шляхом створення сприятливих умов. Учасники ринку біосировини та біопалива на основі DER є Комплексною програмою розвитку виробництва та використання біопалива, що в кінцевому підсумку визначить питання енергетичної незалежності України.

Питанням розвитку альтернативних джерел енергії (АДЕ) присвячено низку наукових праць вчених та прак) тиків, зокрема Г.Г. Гелетухи, В.В. Гомонай, В. Гондурак, Н.М. Жовмір, Г.М. Калетніка, В.Л. Коржова, С.О. Кудрі, В. Кухаря, В. Ласкаверського, О.Г. Макаручук, Н.О. Передерій та ін. Дослідження цієї проблеми здійснюють різні провідні установи: Міністерство палива та енергетики України, Інститут відновлюваної енергетики Національної академії наук України, Національний університет біоресурсів та природокористування України, Міжнародне енергетичне агентство (МЕО), Всеукраїнська асоціація “Укрбіоенерго”, Науково-технічний центр “Біомаса” тощо.

Біопаливо – виробництво деревного вугілля, яке розвивається при виснаженні традиційних джерел енергії. З цієї ж причини збільшується кількість людей, які переходять до джерел енергії, таких як природа, і відновлюваних джерел. Найпоширенішими є енергоносії біологічного

походження. Слід підкреслити, що на відміну від нафти і газу, тверде біопаливо є відновлюваним видом палива, які при спалюванні викидають в атмосферу стільки вуглекислого газу, скільки поглинають рослини під час росту.

Тому деревина та вироби з неї належать до тих безпечних видів палива, використання яких не загрожує парникових ефектом. Враховуючи, що загальний стан атмосферного повітря в Україні визначено як незадовільний, основними джерелами забруднення атмосферного повітря в Україні є підприємства паливно-енергетичного комплексу – 36% від загального обсягу викидів, підприємства обробної промисловості – 35% та гірничодобувної промисловості – 25%.

В Україні основна частка виробництва деревного вугілля належить великим компаніям, що орієнтовані на експорт, адже на європейських ринках майже відсутня конкуренція. Про це свідчить збільшення експорту деревного вугілля в країни Європи та світу (рис. 1).

Підсумовуючи, слід звернути особливу увагу на мінімізацію незаконного виробництва дерев'яного вугілля, що вимагає використання сировини, не використаної для виробництва і обладнання, шкідливе для навколишнього середовища. Оскільки основною сировиною для виробництва деревного вугілля є дрова і продукти, переробка деревини, також варто переглянути економічне ставлення до лісових ресурсів. Фактичним і широким за сучасних умов є вивчення особливо економічних інструментів.

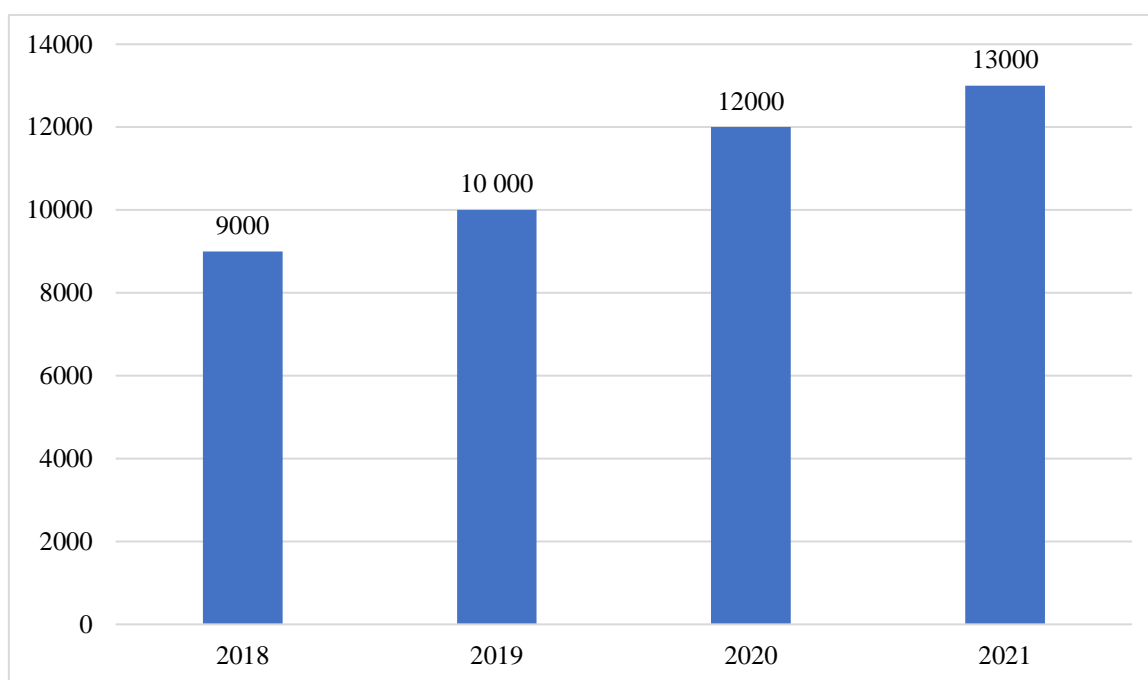

Рис. 1. Експорт Україною деревного вугілля за 2018-2021 рр.

Джерело: складено автором на основі [6]

Облік як фактор збереження лісових ресурсів є важливим аспектом цільової реалізації. Запорукою сталого розвитку є надійний облік, який забезпечує контроль за збереженням, підвищується продуктивність, здатність природи відновлювати такі природні ресурси.

Розроблений управлінський звіт призначений для керівництва та вищого рівня управління підприємством. Управлінський звіт з виробництва та реалізації біопалива містить необхідну інформацію для прийняття рішень на рівні структурних підрозділів. Його наповнення може бути уточнене підприємством самостійно з урахуванням особливостей діяльності суб'єкта господарювання та відповідно до інформаційних запитів. Запропонована форма управлінського звіту спрямована на удосконалення облікового забезпечення бухгалтерського обліку виробництва біопалива на засадах сталого розвитку, а також дозволяє надавати повну та достовірну інформацію керівництву лісового господарства та управлінському персоналу про основні показники виробництва та реалізації біопалива.

Отже, бухгалтерський облік у підприємствах з виробництва біопалива має бути організований так, щоб дати можливість заповнити запропоновану форму управлінського звіту.

З урахуванням викладеного вище, запропоновано організаційно-методичні положення бухгалтерського обліку виробництва біопалива.

Бухгалтерський облік заготовленої продукції деревного та недеревного походження ведеться відповідно до Типового плану рахунків бухгалтерського обліку. Деревина як основна продукція лісового господарства відображається на рахунку 26 «Готова продукція», до якого відкриваються наступні субрахунки: 261 «Лісова продукція, заготовлена від рубок догляду»; 262 «Лісова продукція, заготовлена від рубок головного користування»; 263 «Пилопродукція цехів переробки деревини» [6].

Проте, у випадку підприємств деревновугільної промисловості, деревина та продукти лісопереробки є сировиною та відображаються на рахунку 201 «Сировина й матеріали».

Фактично на практиці виникає необхідність введення окремих номенклатур у розрізі порід деревини. Це забезпечує більш детальний облік деревини, що впливає на оподаткування операцій з готовою продукцією з цих видів сировини.

Основними формами документів з оприбуткування сировини на підприємствах галузі є акти приймання-передачі матеріалів, прибуткові ордери та накладні. Детально варто розглянути облік процесу виробництва біопалива. До рахунку 231 «Основне виробництво» запропоновано відкрити аналітичний рахунок 2311 «Виробництво деревного вугілля», де необхідно обліковувати і узагальнювати витрати на виробництво деревного вугілля та вихід готової продукції. Списання дров, використаних на виробництво, відображається в синтетичному та аналітичному обліку записом на рахунках Д-т 23 «Виробництво» К-т 20 «Виробничі запаси».

З урахуванням пропозицій щодо робочого плану рахунків ця проводка буде мати такий вигляд: Д-т 2311 «Виробництво деревного вугілля» К-т 2011 (вказується аналітичний рахунок другого порядку; наприклад: 20111 «Дуб») (табл. 1).

Пропозиції спрямовано на забезпечення формування управлінської звітності підприємства

Відображення операцій з обліку прямих витрат на виробництво біопалива

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		дебет	кредит
1.	Передано дубову сировину цехам основного виробництва для виготовлення деревного вугілля	2311	20111
2.	Відпущено паливо для виробничих потреб	2311	203
3.	Відпущено малоцінні та швидкозношувані предмети для виробництва деревного вугілля	2311	22
4.	Списано вартість робіт і послуг виробничого характеру, виконаних сторонніми організаціями	2311	631, 685
5.	Нараховано основну заробітну плату працівникам, зайнятим у виробництві деревного вугілля	2311	661
6.	Нараховано ЄСВ на заробітну плату робітникам, зайнятим у виробництві деревного вугілля	2311	651
7.	Нараховано амортизацію печей, що використовуються при виробництві деревного вугілля	2311	131

Джерело: складено автором на основі [8]

Під час відпуску дров на виробництво деревного вугілля їх оцінку можна здійснювати за одним із методів, установлених пунктом 16 НП(С)БО 9 «Запаси» [7]. Проте, враховуючи специфіку галузі, запропоновано списувати їх за собівартістю. При виробництві біопалива загальновиробничі витрати (змінні та постійні) не можуть бути зараховані безпосередньо до окремих об'єктів витрат виробництва. Тому запропоновано протягом місяця відносити їх на рахунок 91 «Загальновиробничі витрати» з кредиту відповідних рахунків.

Наприкінці звітного місяця суму загальновиробничих витрат рекомендовано розподіляти за розрахунком, форма якого наведена в додатку 1 до НП(С)БО 16 «Витрати» [8]. Встановлено, що при виробництві біопалива рахунок 91 «Загальновиробничі витрати» закривається, тобто сальдо мати не буде.

Для правильності обліку на практиці виникає необхідність у чіткій класифікації загальновиробничих витрат. Враховуючи специфіку виробництва біопалива, сформовано класифікацію загальновиробничих витрат (табл. 2).

Комплексна та аналітична калькуляція для раціонально організованого виробництва біопалива є важливою умовою забезпечення об'єктивного визначення фактичної виробничої собівартості виробу. Визначення та відображення в продукції, витратах на реалізацію, облік та звітність. Фінансові результати господарської діяльності підприємства. Це важливо, тому що гонорари складають собівартість, яка в свою чергу впливає на формування ціни на реалізацію готової продукції.

Висновки. Встановлено, що облік підприємств з виробництва біопалива є засобом досягнення мети сталого розвитку шляхом надання інформації, яка цікавить внутрішніх і зовнішніх користувачів.

Класифікація загальновиробничих витрат для виробництва біопалива з урахуванням положень концепції сталого розвитку

№	Класифікаційна група	Вид витрат
1.	Витрати на управління виробництвом	Витрати на оплату праці апарату управління цехами, дільницями, враховуючи премії, матеріальну допомогу. Відрахування на соціальні заходи та медичне страхування апарату управління цехами, дільницями
2.	Амортизація основних засобів та інших необоротних матеріальних активів загальновиробничого призначення	Амортизацію основних засобів нараховують з використанням методів, установлених п. 26 НП(С)БО 7
3.	Витрати на утримання, експлуатацію та ремонт, страхування, операційну оренду основних засобів	Вартість мастильних, обтиральних та інших допоміжних матеріалів, необхідних для догляду за обладнанням та підтримання його у робочому стані Вартість спожитого палива, електроенергії, води, пари та інших видів енергії на приведення в рух виробничих механізмів загальновиробничого призначення Вартість інструменту та пристосувань, витрачених на утримання та експлуатацію обладнання загальновиробничого призначення Витрати на опалювання, освітлення, водопостачання, водовідведення та інше утримання виробничих приміщень Витрати, пов'язані з утриманням пожежної та сторожової охорони виробничих приміщень
4.	Витрати на обслуговування виробничого процесу	Оплата праці, відрахування на соціальні заходи і медичне страхування загальновиробничого персоналу, зайнятого обслуговуванням виробничого процесу Витрати на технологічний контроль за виробничими процесами та якістю продукції, робіт, послуг
5.	Витрати на охорону праці та техніку безпеки	Вартість спецодягу, спецвзуття, обмундирування, окулярів та інших захисних пристроїв, що видаються найманим працівникам, необхідних їм для виконання професійних обов'язків, та інших засобів індивідуального захисту
6.	Витрати на охорону природного довкілля	Витрати на утримання та експлуатацію очисних споруд Витрати зі зберігання, переробки та охорони екологічно небезпечних відходів Витрати з очищення стічних вод
7.	Податки, збори (обов'язкові платежі)	Плата за землю Екологічний податок

Джерело: складено автором на основі [8]

Вищенаведене дозволить зменшити негативний вплив діяльності підприємства на навколишнє середовище. Забезпечення бухгалтерського

обліку частини бізнесу з виробництва біопалива (деревного вугілля):

– Бухгалтерія – Розроблено робочий план для бухгалтерії виробників біопалива;

– Подвійний запис – серія відображень в обліку операцій та врахування специфіки виробництва біопалива;

– Калькуляція собівартості – окреслює набір витрат, які слід включити у витрати виробництва, послідовність розподілу загальновиробничих витрат.

Список використаних джерел

1. Замула І.В. Бухгалтерський облік, аналіз і аудит лісових ресурсів і витрат на їх відтворення та використання : монографія. Житомир, 2021. 157 с.

2. Замула І.В., Танасієва М.М., Травін В.В. Підходи до оптимізації ефективності природоохоронних заходів у лісовому господарстві. *Економіка, управління та адміністрування*. 2020. № 2 (92).С. 56–62. URL: <http://ema.ztu.edu.ua/article/view/207999/208184>.

3. Коваль Я.В. Проблеми збалансованого лісокористування в системі сталого розвитку : монографія. К. : Науковий світ, 2004. 211 с.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.

5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>

6. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.

7. Стан лісів в Україні. URL: <https://www.zhivaplaneta.org.ua/pvsus/sapu.html>.

8. Шавурська О.В. Актуальні проблеми бухгалтерського обліку лісу. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. Вип. 3 (24). С. 532–536.

9. Шавурська О.В. Бухгалтерський облік і контроль операцій з лісокористування на засадах стійкого розвитку. автореф. дис. на здобуття наук. ступ. к.е.н. за спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). Житомир, 2015. 20 с.

Дарія ЗАПЛИТНЮК*
студентка 2 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

***Анотація.** В статті обґрунтовано роль та значення бухгалтерського обліку в системі управління підприємством. Розглянуті основні принципи, завдання і функції бухгалтерського обліку. Висвітлено значення бухгалтерського обліку для зростання його ефективності. Введення бухгалтерського обліку є збір, генерування, обробка та надання інформації про діяльність підприємства. Обґрунтована важливість інформації та фінансової звітності для управління підприємства. В сучасних умовах господарювання роль бухгалтерського обліку полягає не лише у фіксації інформації у звітності про події, а також у допомозі та сприянні системі управління підприємством визначити стратегічну ціль діяльності та відтворювати майбутні управлінські рішення.*

***Abstract.** The article substantiates the role and importance of accounting in the enterprise management system. The main principles, tasks and functions of accounting are considered. The importance of accounting for the growth of its efficiency is highlighted. The introduction of accounting is the collection, generation, processing and provision of information about the company's activities. Reasoned importance of information and financial reporting for enterprise management. In modern economic conditions, the role of accounting is not only to record information in reporting on events, but also to help and facilitate the enterprise management system to determine the strategic goal of activity and reproduce future management decisions.*

Вступ. У сучасних умовах господарювання в Україні уточнюються та змінюються функції бухгалтерського обліку, потребують чітко визначеної системи заходів, спрямованих на забезпечення та вдосконалення управління підприємства. Без даних бухгалтерського обліку неможливо дати об'єктивну оцінку результатам господарської діяльності підприємства.

Основним та визначальним результатом бухгалтерського обліку є інформація. На підставі облікової інформації створюється інформаційна основа для розвитку ринку та оцінювання ефективності функціонування підприємств. Бухгалтерський облік, як важлива складова інформаційної системи підприємства, формує значну частину загального обсягу економічної інформації, яка у ньому створюється і забезпечує такі функції як планування, облік, контроль та аналіз. Він відображає господарську діяльність підприємств, організацій,

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку ВНАУ, Інна ЛЕПЕТАН

установ та охоплює всі засоби господарства, джерела їх формування, господарські процеси і результати діяльності.

Економічні, фінансові та інші показники діяльності, які застосовуються в практиці, так як і методи їх оцінки та використання в системі управління підприємством, мають суттєві недоліки. В даних умовах важливим елементом управління виступає бухгалтерський облік, організація якого є передумовою ефективного управління підприємством.

Виклад основного матеріалу. В різних країнах світу існують значні відмінності щодо ролі бухгалтерського обліку в системі управління (наприклад, англо-саксонські країни, країни континентальної Європи, Японія), що зумовлювалося впливом релігійних та соціальних цінностей під час формування облікових систем. Однак сьогодні, в умовах міжнародної стандартизації облікової практики, також продовжується традиція щодо забезпечення управлінського спрямування бухгалтерського обліку.

Науковому обґрунтуванню розвитку бухгалтерського обліку як одному з основних елементів системи управління почали приділяти увагу лише на початку ХХ століття, що зумовлене як зростанням темпів розвитку світової економіки, систем управління підприємствами, так і розвитком облікового інструментарію (облікові моделі (рахунки, реєстри, звіти), техніки, процедури), використання якого давало змогу забезпечувати задоволення управлінських потреб та створювало передумови розвитку нових управлінських інструментів. Визначальним фактором для приділення особливої уваги місцю та ролі бухгалтерського обліку в системі управління слід вважати технологічний розвиток систем управління, що з кінця ХІХ століття характеризувався появою нових управлінських філософій та технологій, в контексті яких виявилась часткова відсталість облікової системи підприємства [5].

Зважаючи на вагомості напрацювання та розробки науковців, певні проблеми залишаються недостатньо вивченими, зокрема, потребує дослідження питання тенденцій розвитку бухгалтерського обліку.

Значення та роль бухгалтерської інформації у процесі діяльності підприємства постійно зростає, так як вона використовується у багатьох процесах, які здійснюються на підприємстві і є основним фактором та ресурсом його діяльності. Бухгалтерська інформація при вирішенні певних завдань не вичерпує себе, тобто її можна використовувати одночасно для вирішення багатьох завдань.

Інформація, яка отримана у результаті ведення бухгалтерського обліку на підприємстві повинна бути своєчасною, достовірною, корисною, для прийняття управлінських рішень, планування, здійснення контролю та оцінювання основних показників функціонування підприємства та його підрозділів. Проте, варто зазначити, що бухгалтерська інформація не може охопити всі сфери діяльності підприємства, тому для цього існують і інші служби, які функціонують на підприємстві [9].

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої

інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства для прийняття управлінських рішень.

Вплив зовнішнього та внутрішнього економічного середовища на господарську діяльність підприємства формує виникнення низки фактів господарського життя, пов'язаних із процесами постачання, виробництва та реалізації. Багатогранність даних процесів зумовлена необхідністю залучення до господарського обороту фінансових, матеріальних, трудових, інформаційних та інших ресурсів, визначення предмету діяльності, вибору способів виробництва, формування цінової та збутової політики тощо [3].

Факти господарського життя, що призводять до зміни у структурі господарських засобів та джерелах їх утворення, ідентифікуються в систему бухгалтерського обліку як господарські операції, в якій вони реєструються, систематизуються, групуються та узагальнюються [4].

Ключовим моментом, від якого залежить ефективність діяльності підприємства, є прийняття управлінських рішень. Для процесу прийняття управлінських рішень характерні два аспекти:

1. Рішення приймаються не лише під час вибору альтернатив. На кожному етапі управлінського циклу приймаються часткові рішення, які суттєво впливають на результат усього процесу прийняття рішень (про можливі дії, про оцінку впливу, про методи контролю, про передачу інформації тощо).

2. У центрі всіх етапів лежить інформація, саме тому процес прийняття рішень можна визначити як процес обробки та обміну інформацією, яку отримують, аналізують, систематизують та передають далі. Отже, перед тим як прийняти рішення, потрібно визначити мету, отримати необхідну інформацію, оцінити можливі альтернативні варіанти рішень і вибрати оптимальний варіант.

Особливу роль серед функцій управління відіграє функція контролю, яка тісно взаємопов'язана із системою бухгалтерського обліку (фінансовий, управлінський, стратегічний облік), різними видами аналізу, аудиту тощо. До процесу контролю входять визначення нормативів, порівняння план/факт, аналіз відхилень і пропонування конкретних заходів з адаптації нових завдань у процесі планування та організації діяльності підприємства. При цьому якість аналізу відхилень для майбутнього планування і поліпшення якості планування має вирішальне значення [6].

Основою економічної інформації підприємства є облікова інформація. Це пов'язано з тим, що облікова інформація повніша, точніша, оперативніша і достовірніша за будь-яку іншу економічну інформацію. Облікова інформація моделює як зв'язки підприємства з навколишнім середовищем, так і його внутрішню структуру, дає можливість розподіляти права виконавців та їхню відповідальність за економічну ефективність.

Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», облікова інформація повинна відповідати таким якісним характеристикам:

-дохідливість, тобто інформація повинна бути дохідлива і зрозуміла її користувачам за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації;

-доречність інформації, яка впливає на прийняття рішень користувачами,

дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені в минулому;

- достовірність інформації визначається тим, що вона не містить помилок та перекручень, які здатні вплинути на прийняті рішення користувачами;

- порівнюваність інформації надає можливість користувачам порівнювати фінансові звіти підприємства за різні періоди, а також фінансові звіти різних підприємств [7].

Бухгалтерський облік є складною системою – сукупністю елементів, пов'язаних між собою та об'єднаних в єдине ціле. Виступаючи ланкою зв'язку між господарською діяльністю та особами, які приймають рішення, бухгалтерський облік: по-перше, вимірює господарську діяльність шляхом реєстрації даних про неї для подальшого використання; по-друге, обробляє дані та інтерпретує їх таким чином, щоб вони набули практичної корисності; по-третє, передає у вигляді звітів інформацію тим, хто використовує її для прийняття управлінських рішень [1].

Бухгалтерський облік як функція управління, активно взаємодіє з іншими функціями, такими як: планування, контроль та аналіз. Елементи методу бухгалтерського обліку (документування, інвентаризація, рахунки, подвійний запис, оцінка, калькулювання, баланс та звітність) слід розглядати в якості інструментів підготовки релевантних даних на всіх етапах прийняття управлінських рішень. Наприклад: при застосуванні певної моделі управління щодо нарощування обсягів виробництва (реалізації) продукції, товарів, робіт, послуг управлінський персонал використовує узагальнену облікову інформацію про наявні ресурси, можливість їх залучення. Проте, за підсумками оцінки результатів виконання прийнятих рішень, за умови встановлення негативних відхилень та задля контролю, може використовуватися деталізована інформація з первинних документів тощо [8].

У системі управління підприємством бухгалтерський облік виконує ряд важливих функцій, які дають змогу виключати інформаційні перешкоди між керуючою та керованою системою, головне раціоналізувати процес прийняття управлінських рішень. Через виконання функцій бухгалтерського обліку в системі управління підприємством можна оцінити ефективність організації обліку на конкретному підприємстві [3].

Важливою складовою бухгалтерського обліку є управлінський облік. Управлінський облік забезпечує потреби в управлінні в інформації та є важливою складовою адміністративного обліку. Інформація, яку надає адміністративний облік, більш розподілена на потреби стратегічного і поточного управління, забезпечення об'єктивної оцінки менеджерів і діяльності підрозділів на оптимізацію використання ресурсів. Таким чином, адміністративний облік вважається складовою процесу управління. Він надає інформацію, важливу для:

- планування майбутніх заходів організації та визначення стратегії;
- контролю діяльності підприємства;
- оптимізації використання ресурсів;
- ефективної діяльності його оцінки;

Планування управлінського обліку необхідно здійснювати разом з

розробкою стратегії, організаційної структури та всіх функцій управління. Одне з останніх завдань управлінського обліку вважається допомога керівництву у досягненні стратегічної цілі підприємства. Тому управлінський облік є важливим для функціонування роботи системи адміністративного контролю [2].

Сучасний бухгалтерський облік – це система безперервних, суцільних і взаємопов'язаних спостережень за створенням суспільного продукту і пов'язаними з ним процесами обміну, розподілу та перерозподілу, за наявністю і рухом майна конкретного господарства, його правових відносин з метою одержання інформації, її систематизації для управління діяльністю господарства будь-якого масштабу та рівня. Бухгалтерський облік став складовою управлінської системи світової економіки. Без нього неможливе управління як будь-якою ланкою економіки так і підприємством зокрема.

На кожному рівні прийняття будь-якого обґрунтованого управлінського рішення на підприємстві неможливе без детального обліку, економічного контролю та аналізу як фінансового складу підприємства в цілому, так і окремих його складових частин, у тому числі й капіталу, залученого до діяльності підприємства. Це прагнення забезпечити необхідною інформацією управлінський персонал підприємства, який відповідає за планування, організацію, контроль та аналіз господарсько-фінансових операцій і приймає в межах своєї компетенції різноманітні адміністративні рішення [1].

Висновки. Таким чином, основою для прийняття будь-якого управлінського рішення є наявність достовірної, своєчасної та правдивої інформації, у формуванні якої основна роль належить системі бухгалтерського обліку на підприємстві. Саме система бухгалтерського обліку з використанням власних елементів методу формує інформаційну базу про діяльність підприємства, та створює передумови для реалізації окремих функцій управління. Бухгалтерський облік виявляє проблеми управління. Бухгалтерський облік вважається однією з найважливіших складових у системі управління, тому вона повинна бути зважено організованою, поєднувати в собі професійні знання, міжнародний досвід і компетенцію, оскільки від правильності дій бухгалтера залежать ефективно й законно функціонування підприємства.

Отже, метою управління є підвищення ефективності господарських процесів. Бухгалтерські дані дозволяють виявляти проблеми управління, а баланс в цьому випадку є звітом, який оцінює ефективність управління. Усвідомлення цих підходів призведе до трансформації бухгалтерського обліку з пасивного нагляду в інструмент активного впливу на господарські процеси.

Список використаних джерел:

1. Плаксієнко В. Я., Ліпський Р.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: проблеми теорії і практики. *Ефективна економіка*. 2017. № 3. С. 39-43
2. Підодня Д.Г., Мірзоян К.А. Роль бухгалтерського обліку в управлінні діяльністю підприємства. *Агросвіт*. 2017. № 5. С. 87-91
3. Ільїн Ю.В. Бухгалтерський облік як складова інформаційного забезпечення управління підприємством. Стан та перспективи розвитку

бухгалтерського обліку та оподаткування в Україні. Секція 3. 2019. С. 142-144

4. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / Ф. Ф. Бутинець та ін.; під заг. ред. і з передм. Ф. Ф. Бутинця. 8-ме вид. Житомир: ПП «Рута», 2014. 912 с.

5. Гринь В.П. Бухгалтерський облік в системі управління підприємством: історичні аспекти та сучасні особливості здійснення наукових досліджень. Проблеми системного підходу в економіці. Випуск № 3(71). 2019. 194-201

6. Засадний Б.А., Бухгалтерський облік в інформаційній системі управління підприємством. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 17. Частина 1. 2016. С. 146-149

7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затверджене Міністерством фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 (зі змінами та доповненнями)

8. Лаговська О.А., Легенчук С.Ф., Кузь В.І., Кучер С.В., Бухгалтерський облік в управлінні підприємством. Житомир. 2017. С. 48-52

9. Бабінська С.Я., Інформаційні потоки між користувачами бухгалтерської інформації. *Економіка та суспільство*. Випуск № 43. 2022.

Крістіна КАНЕВСЬКА*,
бакалавр 2-го року навчання,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. У статті проаналізовано систему митного контролю в ЄС. Визначено основні тенденції розвитку та вдосконалення системи митного контролю в країнах ЄС, становлення загальної митної системи. Виокремлено структуру митного тарифу ЄС. Наголошено, що одним з елементів системи митного контролю в ЄС є загальна декларація прибуття, яка була запроваджена і в Україні, що є важливим кроком до впровадження в Україні міжнародних стандартів митного контролю та майбутнього приєднання до процедури спільного транзиту.

Abstract. The article analyzes the system of customs control in the EU. The main trends in the development and improvement of the customs control system in the EU countries, the formation of the general customs system, are determined. The structure of the EU customs tariff is highlighted. It was emphasized that one of the elements of the customs control system in the EU is the general declaration of arrival, which was also introduced in Ukraine, which is an important step towards the introduction of

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри аналізу та аудиту ВНАУ, Олена ТОМЧУК

international customs control standards in Ukraine and the future accession to the common transit procedure.

Вступ. На сучасному етапі розвитку міжнародних торговельних відносин Європейський Союз відіграє важливу роль і є ключовим суб'єктом на світовому ринку. Крім того, тісна співпраця України і ЄС обумовлює необхідність досконального вивчення не лише зовнішньоторговельної діяльності, а й усієї системи митного регулювання Європейського Співтовариства для пошуку найбільш ефективних шляхів забезпечення сумісності українського законодавства практики його застосування з європейськими нормами і принципами. Досліджувати особливості регулювання митних відносин у країнах Європейського Союзу необхідно з урахуванням митного законодавства даного інтеграційного об'єднання. Справа в тому, що Європейський Союз являє собою форму співробітництва 27 держав, що входять до його складу, які повинні дотримуватися єдиної політики у відповідності до єдиних правил і норм, в результаті чого законодавство кожної країни ЄС має бути гармонізованим. [2].

Висока ступінь гармонізації та уніфікації митних процедур та практики їх використання є однією з ключових умов, що сприяють ефективному включенню держави у світогосподарські зв'язки, створенню належних умов для учасників зовнішньоекономічної діяльності, підвищенню якості митних послуг.

Дослідженню митного регулювання у країнах-членах Європейського Союзу присвятили свої праці такі вчені, як Ю. Іванов, І. Калашнікова, С. Кірдіна, В. Косенко, В. Кухаренко, Б. Кузняк, В. Орешкін, Ю. Оніщик, В. Петті, М. Сорокін та ін. Внесок вітчизняних та зарубіжних науковців у розвиток організації і здійснення митного контролю є суттєвим, однак питання європейського досвіду організації митного контролю залишається недостатньо дослідженим.

Виклад основного матеріалу. Історія створення Європейського Союзу бере свій початок з 50-х років ХХ століття, коли міністр закордонних справ Франції Р. Шуман озвучив декларацію про утворення Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС) між шістьма країнами Європи, розроблену ним спільно з економістом Ж. Монне [1]. Це стало першим кроком до створення Європейського Союзу.

Потреба зближення Європи була викликана економічними та політичними проблемами. На часі стояли завдання відновлення економіки та недопущення в майбутньому військового протистояння на європейському континенті.

Таким чином, з'являється ідея об'єднання франко-німецького вугілля і сталі. Цей вибір був не тільки економічним, але і політичним, так як ці дві сировини становлять основу промисловості та енергетики двох країн.

Основна політична мета полягала в зміцненні франко-німецької солідарності та відкритті шляху до європейської інтеграції. Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Люксембург та Нідерланди почали переговори про укладення договору. Так, 18 квітня 1951 року було підписано Паризький договір про створення Європейського співтовариства вугілля і сталі (ЄОВС), який набрав чинності в липні 1952 р. Договір був підписаний на термін 50 років [5].

Наступним етапом стало підписання Договору про заснування Європейського економічного співтовариства (ДЄЕС) та Договору про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії, у Римі 25 березня 1957 р. Ці договори вступили в силу з 1 січня 1958 р. після проходження процедури ратифікації у парламентах держав-членів ЄСВС. Завдяки місцю підписання, вони отримали назву – Римські договори.

Другий Римський договір заснував Європейське співтовариство з атомної енергії, яке мало «створити умови для потужної атомної індустрії» з метою збільшення європейського енергетичного потенціалу. Договір передбачав створення спільного ринку ядерних матеріалів і обладнання, розробку спільного ядерного законодавства, створення спільної системи постачання, системи мирного використання ядерної енергії, розробки спільних стандартів безпеки щодо здоров'я та захисту населення від іонізуючого випромінювання. Фундаментом технологічного прогресу в атомній промисловості Європи мали стати наукові дослідження, здійснювані в спільному дослідницькому центрі [7].

Одним із каменів, що стали підґрунтям для подальшої інтеграції європейських країн, є Митний союз, що здійснив потужний поштовх до розвитку митної системи країн Європи. Таким чином, з 1951 р. митна система країн майбутнього тоді ЄС розвивалася паралельно з подальшим поглибленням інтеграційних процесів між європейськими країнами.

Митний союз можна визначити як тарифну угоду, в якій гармонізовано митне законодавство, а також інші податки та збори, що стягуються при імпорті. Митний союз передбачає створення економічного простору, в межах якого країни відмовляють від використання будь-яких мит та зборів в торгівлі між собою, але зобов'язуються застосовувати єдиний митний тариф по відношенню до третіх країн. Тобто митний союз – це законодавчо оформлена митна угода, у відповідності до якої країни-члени відмовляються від стягнення мит в торгівлі між собою, одночасно гармонізуючи інші податки та збори, але запроваджуючи єдиний митний тариф по відношенню до інших країн. Таким чином, відбувається не тільки вільний рух товарів та послуг між країнами (як у випадку створення зони вільної торгівлі), а й гармонізація процедур митного регулювання [1].

Митна політика Європейського Союзу спрямована на запровадження економічності (час та витрати) митних процедур, проте ця економічність спирається на дотримання митного законодавства. Інші країни, які прагнуть перенести митне законодавство ЄС у свою митну практику, найчастіше мають протилежний ефект. Оскільки за значного збільшення швидкості та скороченні витрат на здійснення митних процедур значно падає їхня надійність, що спричиняє зниження захисної та фіскальної функцій митних органів. Раціональність удосконалення митних процедур в окремо взятій країні має здійснюватися з урахуванням особливостей економіки, практики зовнішньоторговельної діяльності країни й інших тісно пов'язаних із митною діяльністю чинників [4].

Митний союз є третьою стадією інтеграції країн після зони преференційної та вільної торгівлі. Створення митного союзу може тягнути за собою і інші більш

поглиблені інтеграційні форми, такі як спільний ринок та економічний союз. Створення зон преференційної і вільної торгівлі та митного союзу є елементами торгово-економічної інтеграції, коли відбувається вільний рух товарів та послуг між країнами.

В умовах відсутності торгово-економічної інтеграції, норми митного регулювання використовуються у повній мірі: відбувається митний контроль товарів, їх декларування зі сплатою відповідних митних платежів, тимчасовим зберіганням товарів та їх транспортуванням під митним контролем, а також можливо застосування норм нетарифного регулювання [1].

Проте остаточно процес становлення митної системи ЄС завершився тільки у 1993 р. прийняттям Митного кодексу ЄС. Після 1993 р. для збору статистичної інформації була створена програма INTRASTAT як інформаційна система для аналізу статистичних даних про рух товарів у межах Європейського Союзу [1].

До компетенції країн ЄС належать митні правовідносини, що не регулюються нормами митного законодавства ЄС, а саме:

1) відносини щодо ввезення, вивезення та транзиту товарів, стосовно яких держави-члени мають право встановлювати обмеження або заборони (наприклад, товарів військового призначення, культурних цінностей, медикаментів, деяких видів друкованої та відео продукції – з мотивів захисту моралі тощо);

2) відносини щодо встановлення і порядку справляння непрямих податків і митних зборів;

3) відносини щодо організації системи митних органів кожної країни ЄС, визначення їхніх завдань, функцій та повноважень;

4) відносини щодо встановлення заходів відповідальності та порядку притягнення до неї за порушення митних правил, а також порядку розгляду оскарження рішень митних органів [4].

Необхідно наголосити, що саме Єдиний митний тариф є підґрунтям ефективного функціонування незалежної митної та загальної торгової політики Європейського Союзу. Доходи від застосування загального митного тарифу надходять напряду до бюджету ЄС, а не державам-членам, і саме він є найважливішим дже релом бюджету Європейського Союзу.

Митний тариф – це, інструмент зовнішньоторговельної політики та державного регулювання внутрішнього ринку країни у його взаємодії зі світовим ринком. Залежно від контексту митний тариф можна визначати як:

- упорядкований звід ставок податкових платежів, які сплачуються при здійсненні операцій ввозу на митну територію товарів відповідно до нормативно встановлених класифікаційних вимог і положень прийнятої в державі системи опису та кодування товарів;

- конкретна ставка мита, що підлягає сплаті при вивозі або ввезенні певного товару на митну територію країни; у цьому випадку поняття митного тарифу цілком збігається з поняттям мита;

- систематизований перелік товарів, що підлягають митному обкладанню, із зазначенням однієї або кількох ставок мита [7].

Структура митного тарифу ЄС включає у себе:

- 1) номенклатуру гармонізованої системи опису та кодування товарів;
- 2) субпозиції до цієї номенклатури;
- 3) додаткові положення (додаткові секції, примітки тощо) [2].

Єдиний митний тариф дозволив ЄС започаткувати єдину митну та тарифну політику, впровадити і реалізувати загальну торговельну політику та забезпечити захист економічних інтересів Європейського Союзу [4].

Митний кодекс ЄС, своєю чергою, являє собою систему норм, що пов'язані безпосередньо з проходженням товарів через митний кордон, спрямовані на загальну організацію митного контролю та митних процедур та регулюють відповідальність за можливі правопорушення у митній сфері.

Згідно з Митним кодексом ЄС, «митний контроль означає конкретні дії, які виконують митні органи для того, щоб забезпечити дотримання митного законодавства та іншого законодавства, що регулює прибуття, вибуття, транзит, переміщення, зберігання та кінцеве використання товарів, переміщуваних між митною територією Союзу та країнами або територіями, які не є частиною такої території, та перебування і переміщення на митній території Союзу товарів із третіх країн і товарів, поміщених під процедуру кінцевого використання» [6].

Одним із важливих моментів, що й забезпечує ефективну роботу системи митного контролю в Європейському Союзі, є обмін між митними органами інформацією про ризики та результатами аналізу ризиків у такому разі:

– митний орган оцінює ризики як значні і такі, що потребують митного контролю, і результати контролю підтверджують, що відбулася подія, внаслідок якої виникають ризики;

– результати контролю не підтверджують, що відбулася подія, внаслідок якої виникають ризики, але відповідний митний орган вважає, що загроза становить високий ризик у будь-якому іншому місці Союзу.

Таким чином, виникає необхідність установлення спільних критеріїв і стандартів ризику, контрольних заходів та пріоритетних сфер контролю, що враховуватимуть відповідність ризику, невідкладність здійснення потрібного контролю та можливий вплив на торговельний потік між окремими країнами-членами і на ресурси контролю. Отже, спільні критерії та стандарти ризику включають опис ризиків; фактори, або індикатори, ризику, з урахуванням яких необхідно відбирати товари або економічних операторів для митного контролю; характер митного контролю, що його повинні здійснювати митні органи; тривалість здійснення митного контролю [6].

У 2011 р. Україна приєдналася до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур (учасницями якої країни ЄС є з 1973 р.), яка є міжнародно-правовим актом у сфері митної справи, що регулює майже всі боки митних відносин. Кіотська конвенція фактично є орієнтиром у побудові механізму митного регулювання та уніфікації митного законодавства країн, що прагнуть бути повноцінними гравцями на міжнародній торговій арені. Положення Кіотської конвенції подано у вигляді стандартних правил, якими керуються провідні країни світу під час розроблення та вдосконалення митного

законодавства. Зокрема, для митного контролю в розділі 6 визначено десять стандартних правил [2].

Розвиток новітніх технологій та нарощування торгових потоків усередині ЄС та з іншими країнами зумовлюють необхідність постійного моніторингу стану існуючої системи митного контролю й управління митними ризиками та її вдосконалення. Із цією метою було розроблено відповідну робочу програму Union Customs Code Work Programme, яка передбачає досягнення фактично трьох цілей:

1) визначення проєктів та електронних систем, які б забезпечили оперативний обмін інформацією на основі внутрішньо прийнятих моделей даних і форматів повідомлень та підвищили рівень ефективності процесів митного оформлення, а також надання економічним операторам більш широкого переліку електронних митних послуг із метою взаємодії з митними органами будь-якої країни – члена ЄС;

2) установлення глобального плану впровадження ІТ-систем у системи митного оформлення та контролю;

3) установлення певних періодів, протягом яких застосовуватимуться перехідні правила до запровадження принципово нових або оновлених систем.

Одним з елементів системи митного контролю в ЄС є загальна декларація прибуття, яка повинна містити відомості, необхідні для аналізу ризиків для цілей безпеки. Загальна декларація прибуття подається до митниці першого прибуття протягом установленого строку до переміщення товарів на митну територію Союзу.

В Україні подання загальної декларації прибуття стало обов'язковим із 7 листопада 2020 р. в рамках виконання зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, Міжнародною конвенцією про спрощення та гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція), Рамковими стандартами безпеки та спрощення світової торгівлі Всесвітньої митної організації та Угодою про спрощення процедур торгівлі Світової організації торгівлі.

Висновки. Основою функціонування Європейського Союзу є Митний союз, який передбачає вільний рух товарів і послуг між державами-членами ЄС та існування єдиного митного тарифу по відношенню до третіх країн. Митний кодекс постійно вдосконалюється, до нього вносяться необхідні поправки, враховуючи зміни, які відбуваються у функціонуванні Європейського Союзу. Гармонізація митного законодавства нашої країни щодо міжнародних, передусім європейських, норм є одним з основних кроків на загальному євроінтеграційному шляху України.

Список використаних джерел:

1. Кузняк Б.Я., Свічкарь В.А. Особливості митного регулювання в країнах Європейського Союзу. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6221> (дата звернення: 20.03.2023).

2. Ковальова М.Л. Принципи та особливості системи митного контролю в ЄС. *Підприємництво та інновації*. 2021. Вип. 17. С. 13-17.

3. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція). База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text (дата звернення: 23.03.2023).

4. Оніщик Ю.В. Особливості правового регулювання митних відносин у країнах Європейського Союзу. *Держава і право*. 2012. Вип. 55. С. 463-468.

5. Паризький договір про створення Європейського співтовариства вугілля і сталі (ЄОВС). URL: https://studies.in.ua/pravo_es-shporu/2189-parizkiy-dogovr-1951-g.html (дата звернення: 21.03.2023).

6. Регламент Європейського Парламенту і Р(ЄС) № 952/2013 від 9 жовтня 2013 р. про встановлення Митного кодексу Союзу. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/984_009-13?find=1&lang=ru&text=митний+контроль#w2_3 (дата звернення: 24.03.2023).

7. Щербатюк Н.В. Організація митного контролю: європейський досвід. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 387-391.

Олеся КОСТЕЛЬНЮК*
студентка 3-го курсу,
Факультету обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПРОДУКТІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті доведено, що в умовах цифрової економіки комерційним банкам найбільш вигідно створювати комплексні банківські продукти. Визначено, що цінова політика формування ціни на комплексні банківських продукті спирається на сучасні методи ціноутворення. Запропоновано власний підхід щодо формування ціни комплексного банківського продукту в умовах цифрової економіки.

Abstract. The article proves that in the conditions of the digital economy, it is most profitable for commercial banks to create complex banking products. It was determined that the pricing policy of price formation for complex banking products is based on modern pricing methods. A special proposal for the formation of the price of a complex banking product in the conditions of the digital economy is proposed.

Вступ. В умовах цифрової економіки, незалежно від типу банківського продукту його ціна, що виражається у формі процентної ставки, тарифу чи комісії, є одним із ключових показників ефективності діяльності банківської установи. Присутність у банківської установи розуміння сутності ціни та принципів її формування є запорукою підвищення її стійкості та позитивного фінансового результату.

Теоретико-методологічні основи ціноутворення традиційних банківських продуктів з урахуванням національної специфіки ринку банківських

* Науковий керівник доцент кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки ВНАУ, Марина ПРАВДЮК

послуг та його регулювання докладно представлені у роботах В. С. Білошапка, Т. В. Гоця, Є. Коваленко, Л. В. Кузнецової. Однак умови в цифровій економіці, в яких банківські установи перебувають провокують формування цінової політики з відмінними властивостями та розширеним методологічним апаратом.

Виклад основного матеріалу. Традиційно виділяють такі послідовні етапи ціноутворення: формування кількісних цілей, аналіз факторів ціноутворення, вибір стратегії та методу. В результаті стає можливим встановлення остаточної ціни (рис. 1). Кількісна характеристика мети необхідна, щоб унеможливити неоднозначність в інтерпретації, знизити розмірність простору можливих організаційно-управлінських рішень і надалі оцінити ступінь її досягнення. Варто відзначити, що в умовах цифрової економіки, занадто широко визначені цілі комерційного банку можуть бути не вирішені лише одним ціноутворенням та можуть призвести до формування хибних стимулів при прийнятті рішень кінцевими виконавцями.

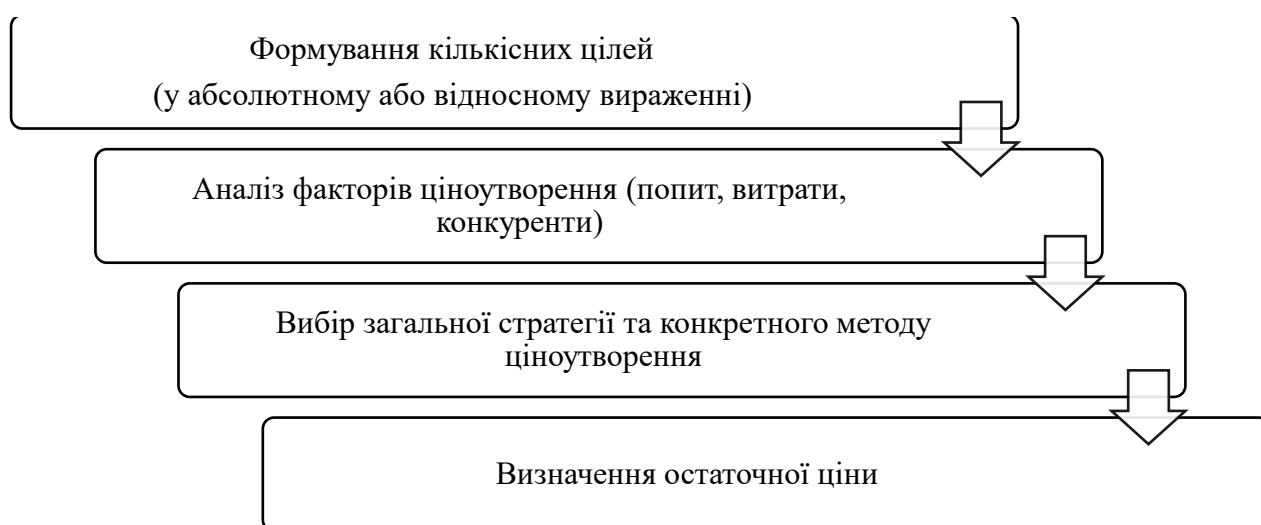

Рис. 1. Основні етапи ціноутворення банківських продуктів.

Джерело: сформовано автором на основі даних [1]

В умовах цифрової економіки, для забезпечення своєї конкурентоспроможності банківській установі варто пропонувати клієнтам комплексні продукти, що включають в себе декілька банківських послуг. Для комплексного продукту діапазон можливих цін є ширшим порівняно з традиційним банківським продуктом. По-перше, це передбачає використання діяльності банку цифрових технологій, що впливає на зменшення середньої величини витрат при зростанні обсягів. По-друге, оскільки комплексний продукт може включати в себе декілька послуг як самого комерційного банку так і банків-партнерів, то відбувається істотне скорочення витрат на залучення клієнтів та їх інформаційно-консультаційне обслуговування. Вирішення проблеми «подвійної маржиналізації» досягається також за рахунок оптимізації витрат на персонал, рекламно-інформаційні кампанії. Відповідно, собівартість комплексного банківського продукту буде нижчою, ніж проста сума собівартості кожної складової його послуги у разі їх роздільного надання.

Розглядаючи верхню межу цінового діапазону, можна стверджувати, що в умовах цифрової економіки, комплексний банківський продукт має більш високу споживчу цінність. Крім цінності від споживання кожної складової продукту,

клієнт отримує вигоду за рахунок скорочення відбору найбільш вигідної пропозиції, узгодження термінів надання послуг, технологічної сумісності здійснення розрахунків. У той же час, оскільки раніше у клієнтів не було досвіду використання комплексного банківського продукту, то вони не завжди можуть сформулювати свої очікування та кількісно оцінити синергетичний ефект [2].

Якщо вивести на ринок комплексний банківський продукт, який не має аналогів у плані структури або елементів, що його формують, то у клієнтів буде відсутня потреба вибирати референтну базу для порівняння. Так як клієнтам відомі ціни на складові комплексного продукту, то гіпотетично вони могли б як конкурентну ціну використовувати суму цін всіх компонентів. Однак, сучасна цифровізація сприяє використанню різноманітних інструментів, включаючи розкриття в інформаційній компанії всієї сукупності потенційних переваг, клієнти розцінюють комплексний банківський продукт як самостійний продукт, який не підлягає порівнянню. Відповідно, можна стверджувати, що конкурентні ціни, в умовах цифровізації, не є обмежуючим фактором при формуванні цінового діапазону.

На рис. 2 наведено основні методи ціноутворення, що застосовуються у вітчизняних комерційних банках в сучасних умовах.

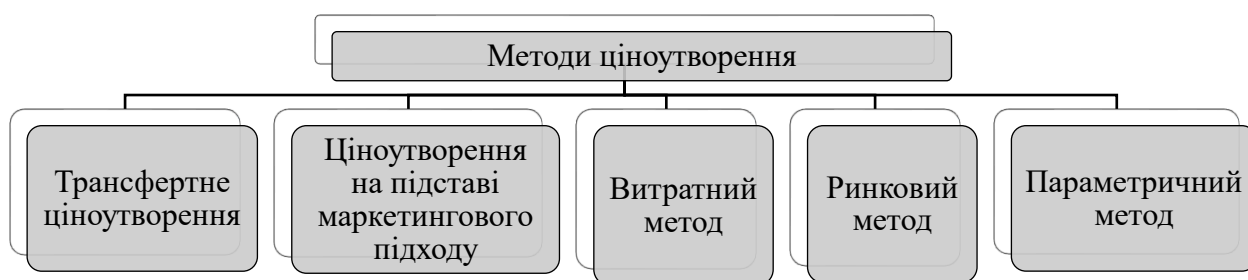

Рис. 2 Сучасні методи банківського ціноутворення.

Джерело: сформовано автором на основі даних [3]

Розглянемо далі переваги застосування кожного з методів в умовах цифрової економіки для комплексних банківських продуктів.

Перевагами системи трансфертного ціноутворення є можливість визначення вкладу кожного бізнес-підрозділу в чистий відсотковий дохід банку, отримання оперативної інформації про їх діяльність, а відповідно прийняття виваженого рішення щодо цінової політики щодо комплексних банківських продуктів. За допомогою цього інструменту здійснюється облік регуляторних вимог у ціні кінцевого банківського продукту.

Методика формування ціни, що базується на маркетинговому підході, дає можливість показати системний підхід до ціноутворення у маркетингу. У основу визначення ціни у цій методиці закладено сприйняття корпоративними клієнтами цінності комплексного банківського продукту. У цій методиці ціноутворення прослідковується взаємозв'язок між глобальними та довгостроковими цілями, проблемами ціноутворення, конкретними методами їх вирішення, а також тактикою ціноутворення, що має ситуаційний характер.

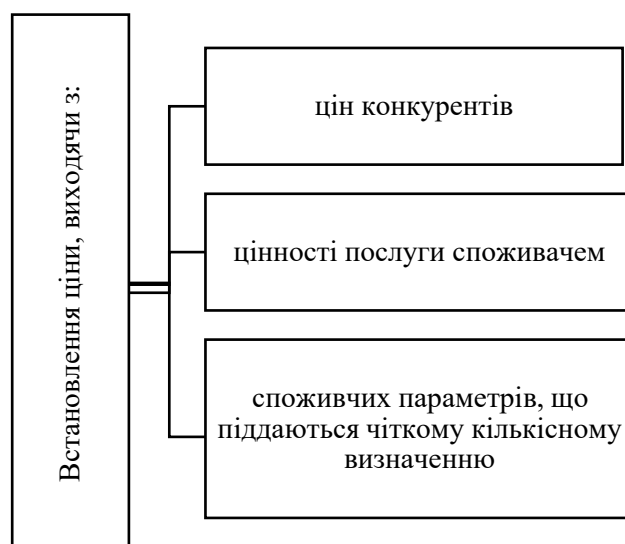
Варто відзначити, що при витратному методі на перший план виходить важливість правильного визначення витрат та встановлення собівартості на комплексний банківський продукт. Найчастіше виникають труднощі у

встановленні ціни, оскільки для продукту досить складно правильно визначити витрати, у такому разі банк орієнтується на середньо ринкову вартість комплектуючих послуг, дотримуючись вимоги Національного банку України.

До інструментів ринкових методів ціноутворення банківських продуктів належать два параметри: попит на ці продукти та його пропозицію, а також рівень середньо ринкових послуг на ринку банківських послуг. Тобто ціна на комплексний банківський продукт встановлюється з урахуванням орієнтиру ціни конкурентів, які присутні у банківському секторі.

В умовах цифрової економіки, при встановленні ціни на комплексний банківський продукт досить зручно використовувати параметричний метод ціноутворення, оскільки він має досить велику кількість додаткових параметрів і має чітке кількісне визначення у вигляді забезпечення, розміру та терміну надання.

Таким чином, існуючі методи ціноутворення, які можна застосувати при визначенні цінової політики на комплексний банківський продукт в умовах цифрової економіки укрупнюються до трьох основних (рис. 3).

*Рис. 2 Методи ціноутворення на комплексний банківський продукт.
Джерело: сформовано автором на основі даних [4]*

Основним викликом у процесі ціноутворення комплексного продукту є те, що він містить у собі банківську послугу, яку комерційний банк може реалізовувати і поза комплексного продукту. Збереження в лінійці окремої банківської послуги може пояснюватися її затребуваністю клієнтами, котрим вона як така представляє цінність на відміну комплексного продукту.

Висновки. Отже, в умовах цифрової економіки, найбільш оптимальна методика ціноутворення на комплексні банківські продукти передбачає орієнтацію на ціни конкурентів, цінність послуги споживачем та визначення всіх споживчих параметрів. Така цінова політика має передбачати стратегію узгодженого встановлення ціни на комплексний банківський продукт та його індивідуальні складові, що реалізуються індивідуально. Особливо активно такий підхід застосовується з сучасними інформаційними технологіями.

Важливо, що сучасні цифрові технології сприяють розвитку ціноутворення з можливістю перехресного субсидування окремих послуг. Зокрема, незважаючи на наявність низки безкоштовних продуктів на ринку (наприклад, аналіз фінансової поведінки), відсутність інтеграції з банківською послугою характеризується низькими вигодами. При цьому інтеграція скорочує витрати та значно підвищує загальну корисність. Це ж повною мірою стосується й інших небанківських послуг для юридичних осіб, наприклад, видаленого бухгалтерського обслуговування та податкового обліку.

Список використаних джерел:

1. Кузнєцова Л.В. Ціноутворення в банківській справі: підручник. Одеса: Атлант, 2016. 378 с.
2. Остропольська Є. В. Альтернативні методи ціноутворення та критерії їх вибору банком при формуванні і реалізації процентної політики. *Ефективна економіка*. 2015. №10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4762>
3. Гоць Т.В. Особливості ціноутворення банківського кредиту. Збірник тез доповідей наукових читань, «Стратегічні детермінанти соціально-економічного розвитку в умовах трансформаційних перетворень», присвячених пам'яті В.П. Череваня : ВНЗ «Київський університет ринкових відносин». Київ, 2018. С. 155–157.
4. Носань Н.С. Особливості ціноутворення на ринку банківських продуктів України в умовах цифрової економіки. *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск 31. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/922>

Володимир КРАСКА*
студент 4 курсу,
факультету обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

РИНОК ЗЕМЛІ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ

Анотація. У положеннях наукової статті здійснено аналіз передумов та основних етапів земельної реформи в Україні. Визначено поняття «земельної реформи» як комплексу заходів, що здійснюються з метою реформування відносин власності на землю та врегульовуються чинним законодавством. Проаналізовано результати функціонування ринку землі, окреслено позитивні зрушення та недоліки окресленого періоду. Визначено можливі перспективи подальшого розвитку ринку земель України.

Abstract. In the provisions of the scientific article, an analysis of the prerequisites and main stages of the land reform in Ukraine was carried out. The concept of "land reform" is defined as a set of measures carried out with the aim of reforming land ownership relations and regulated by current legislation. The results of the functioning of the land market are analyzed, the positive changes and shortcomings of the analyzed period are outlined. A comparative analysis of the work of the Polish land market was carried out. Possible prospects for the further development of the land market of Ukraine have been determined.

Вступ. Земля – це основний засіб виробництва, національне багатство, основоположний елемент існування та розвитку суспільства і його діяльності, що передбачає надання таких благ, як середовище проживання та засоби виживання (їжа, вода). Земля також є основою для підтримки біорізноманіття та збереження навколишнього середовища.

Саме тому земельний ресурс завжди був унікальним і цінним суспільним благом, без якого існування людини було б неможливим. Під дією мораторію на купівлю-продаж землі перебувало понад 41 млн га - за винятком тих, що виділені для ведення підсобного та особистого селянського господарства, садівництва та городництва. Із них більше 31 млн га - це земля у приватній власності, з якої майже 28 млн га - приватні паї. У державній та комунальній власності - понад 10 млн га [1].

Протягом тривалого періоду трансформаційних перетворень економіки України необхідність земельної реформи була очевидною і нагальною.

Земельна реформа - це комплекс заходів, які спрямовані на реформування

* Науковий керівник: к.е.н., старший викладач кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ, Наталія ЯРЕМЧУК

відносин власності на землю. Зокрема, це означає, що земля сільськогосподарського призначення може бути приватизована, передана в оренду, продана або передана в користування землекористувачам. Це дозволяє ринку землі функціонувати більш ефективно і забезпечує розвиток аграрного сектору, що в свою чергу сприяє економічному зростанню країни.

У багатьох країнах світу земельна реформа здійснювалася з метою збільшення ефективності виробництва та адаптації відносин власності до ринкових умов господарювання. Процес удосконалення земельних відносин в Україні є однією з найбільш актуальних і обговорюваних тем, оскільки відкриття ринку землі має великий потенціал для розвитку сільського господарства та залучення інвестицій в економіку країни.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство – одна з провідних галузей народного господарства України. Земля в сільському господарстві була і залишається основним засобом виробництва. Додаткові економічні втрати галузі від війни лише у 2022 році очікуються у розмірі близько 22 мільярдів доларів, а зниження доходів сільського господарства та суміжних секторів — від 10 до 30%. За підсумками 2021 року, частка агропромислового комплексу становила 10,6% національного ВВП. Проте оцінку наслідків бойових дій для аграрної галузі ускладнює нестача аналогії, коли у війну була б залучена країна з настільки масштабним і важливим для світового ринку сільськогосподарським сектором, як Україна [2].

В умовах воєнного стану та критичного падіння рівня ВВП визначальними мають бути державні інтереси та інтереси громадян України, тому в цей період необхідно запроваджувати у національному законодавстві окремі правові механізми, які реалізували б суспільний інтерес у забезпеченні виробництва продовольства шляхом якомога масштабнішого, невідкладного використання наявних земель сільськогосподарського призначення [3].

Земля в житті кожного українця, як і для будь-якого громадянина, є важливим ресурсом і, головне, не нескінченним [4]. Від рівня ефективності діяльності агропромислового комплексу залежить величина його частки у державному бюджеті, а військові дії на території України несуть руйнівний вплив на агросектор, що підштовхує науковців та сільськогосподарських товаровиробників до пошуку вирішення питання більш ефективного використання земельних ресурсів.

За даними ООН, з 2015 року частка голодуючих залишалася відносно незмінною, але в 2020-му вона зросла і продовжила зростати в 2021 році, досягнувши 9,8% світового населення. Для порівняння, в 2019 році ця частка становила 8%, а в 2020-му – 9,3%. Загалом, у 2021 році близько 2,3 мільярдів людей у світі (29,3%) зіткнулися з помірною чи важкою формою відсутності продовольчої безпеки – це на 350 млн більше, ніж до початку пандемії [6].

Україна була і залишається «хлібним кошиком» Європи. Продовження війни на території України тягне за собою підвищення цін на продовольство та, як результат, зростання кількості голодаючих на мільйони.

В Україні земельна реформа почалася у далекому 1990 році, прийняттям Верховною Радою УРСР Постанови «Про земельну реформу» (15 березня 1991 р.) та Земельного кодексу України (13 березня 1992 р.), що визначали земельну реформу як складову економічної реформи, здійснюваної в Україні у зв'язку з переходом економіки до ринкових відносин. Після ухвалення Верховною Радою Постанови «Про прискорення земельної реформи та приватизацію землі», яка почала процес роздержавлення земель і передачу їх мешканцям міст, селищ, різного роду установам і організаціям.

Головним завданням Уряду України стало забезпечення нормативно-правового підґрунтя, що уможливило б процес регулювання обігу земель.

26 грудня 1992 року Уряд України ухвалив Декрет», згідно з яким громадяни України мали право продавати або іншими способами відчужувати ділянки без зміни їх цільового призначення. Починаючи з 1993 року земля поступово почала переходити в руки громадян і сільськогосподарських підприємств.

Процес приватизації землі розпочинався з передачі її у власність колективним сільськогосподарським підприємствам, сільськогосподарським кооперативам, акціонерним товариствам, створеним на базі колишніх колгоспів, радгоспів та інших державних підприємств на підставі державного акту на право приватної власності на землю з доданим до нього списком осіб, які мали право на одержання своєї частки землі.

На базі колишніх колгоспів, радгоспів, інших сільськогосподарських підприємств були створені колективні сільськогосподарські підприємства, яким землю передано на підставі державного акту на право колективної власності на неї. Таке право на землю отримали всі колишні працівники колгоспів, радгоспів, інших сільськогосподарських утворень, пенсіонери, які стали членами новостворених колективних сільськогосподарських підприємств. Кожному з них належала частка (пай), кожен набув право при бажанні отримати її для самостійного господарювання, створення селянського (фермерського) господарства, передачі в оренду або залишення своєї частки землі у колективній власності членів колективних сільськогосподарських підприємств на умовах оренди [7].

З роками істотних змін не відбулося, землі поступово почали переходити у приватну власність, кожен міг продати свій пай чи земельну ділянку. Даний процес було призупинено введенням в дію Закону України «Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю)»[5], який забороняв власникам земельних паїв укладати угоди купівлі-продажу, дарування або іншим способом відчужувати паї, окрім передачі у спадщину та при викупі земель для державних і громадських потреб. Термін цієї заборони, в народі названий «мораторієм», мав тривати до 1 січня 2005 року, однак постійно пролонговувався.

9 грудня 2011 року була спроба запровадження повноцінного ринку землі,

Верховна Рада зареєструвала Законопроект «Про ринок земель» № 9001-д, який мав стати одним із завершальних етапів земельної реформи в аграрній сфері і початком запровадження повноцінного ринку землі, проте відповідний законопроект так і не включили до порядку денного, а мораторій на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення був продовжений до 2013 року [9].

Україна є рекордсменом по тривалості земельної реформи, яка тривала понад 28 років, а термін дії мораторію сягав 20 років.

Причини продовження мораторію:

1. Відсутність в Україні інфраструктури для запровадження ринку купівлі та продажу сільськогосподарської землі;

2. Щорічне продовження мораторію не мало юридичного сенсу, а виконувало насамперед піарцілі для окремих політичних сил.

3. Незавершеність процесу внесення даних щодо земельних ділянок до Єдиної геоінформаційної системи України – Державного земельного кадастру.

4. Недоречність запровадження ринку землі під час проведення антитерористичної операції, що могло посилити соціальну напругу в суспільстві.

Дія мораторію суперечить Конституції України, де визначено права людини на розпорядження власним майном, яким і вважається земельна ділянка. Немале значення для скасування мораторію мали і рішення Європейського суду з прав людини у справах, де встановлено порушення статті 1 Першого протоколу Конвенції щодо мирного володіння майном і забезпечення балансу між загальним інтересом суспільства та майновими правами власника. Тому зняття цього обмеження є важливим кроком для захисту прав власності та забезпечення ефективного функціонування ринкової економіки.

ЄС підтримав плани уряду відкрити ринок землі в Україні, що надає можливість "розкрити величезний потенціал для економіки України". Реформа повинна базуватися на верховенстві права та принципах сталості, прозорості, справедливості та всеосяжності. Також Відкриття ринку землі було однією з вимог продовження співпраці з Міжнародним валютним фондом [10].

Великим кроком у розвитку інфраструктури земельного ринку стало створення у 2013 році єдиного електронного Державного земельного кадастру, пов'язаного з Реєстром прав на рухоме та нерухоме майно.

До 2017 року Державний реєстр прав зафіксував близько 2 млн операцій на рік із сільськогосподарськими угіддями та понад 0,2 млн угод із землями несільськогосподарського призначення. Близько 76% угод із землею сільськогосподарського призначення – це оренда, далі йдуть операції успадкування (18%) та продажі (3,1%). Для несільськогосподарських земель 36,8% угод - це продажі, за якими йдуть успадкування (26,8%) та оренда (19,2%).

Заборона на продаж земель сільськогосподарського призначення викривляла ринок землі, саме тому більшість приватних сільськогосподарських земель здавалася в оренду.

Однак ринок оренди сільськогосподарських земель також страждав через 7-річну мінімальну тривалість оренди, що призводило до того, що короткострокова оренда залишалася в тіні. Ці проблеми призводили до неефективності аграрного сектору, обмеження доступу до фінансування, оскільки земля не може бути використана як застава, зменшення стимулів для

інвестицій та сталого використання землі та зниження доходів від оренди та оподаткування та вартості активів для власників земель. Крім того, непрозоре використання земель державної та комунальної власності та численні конфлікти інтересів в управлінні землями загального користування (28,8 млн. га, у тому числі 10,5 млн. га сільськогосподарських угідь) призводять до корупції, втрачених доходів бюджету, неефективного та нестабільного використання земельних ресурсів [11].

31 березня 2020 року Верховна Рада України прийняла Закон №2178-10 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення», яким і зняла мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення. Норма закону почала діяти 1 липня 2021 року, саме тоді і було офіційно відкрито ринок землі. Згідно закону до 1 січня 2024 року приватні с/г землі будуть в обігу практично лише між громадянами України з розрахунку не більше 100 га в "одні руки".

Модель ринку передбачає допуск юридичних осіб, за умови їх створення за законодавством України та участі виключно громадян України чи публічного сектору. Що стосується продажу землі особам з іноземним громадянством, то це питання повинен вирішити референдум. При цьому, іноземні інвестори зможуть здійснювати свою діяльність через юридичну особу-резидента України, в тому числі в співпраці з вітчизняними агровиробниками. [12].

За рік роботи ринку в Україні укладено більше 105 тис. правочинів, у тому числі 88 тисяч угод купівлі-продажу землі з загальною вартістю в понад 7 млрд грн. Через російську агресію не відбулася понад 50 тис. угод купівлі-продажу землі, а землевласники недоотримали 4,2 млрд грн.

Середньозважена ціна за гектар станом на липень 2022 року – 37 900 грн за гектар. Також варто зазначити, що навіть у воєнний час земельний ринок залишається активним. Так, на ринку оренди землі у березні 2022 року успішно відбулися 40 % торгів – зростання цін за ними зафіксовано приблизно в 4 рази [13].

Отже термін дії ринку землі в Україні поки що вимірюється лише одним роком, проте певні висновки щодо його функціонування вже можемо зробити (Табл.1).

Таблиця 1

Площа відчужених земельних ділянок

Область	Площа, га	Область	Площа, га
1	2	3	4
Харківська	37 116,3	Житомирська	7 220,2
Дніпропетровська	21 783,3	Донецька	6 952,2
Херсонська	21 026,4	Луганська	6 832,6
Кіровоградська	19 656,5	Черкаська	6 168,9
Полтавська	19 371,6	Одеська	5 764,0
Вінницька	13 578,4	Волинська	5 432,1
Сумська	12 771,0	Тернопільська	3 980,6

Продовження табл. 1

1	2	3	4
Миколаївська	12 733,4	Львівська	2 431,3

Хмельницька	12 596,1	Рівненська	1 840,0
Запорізька	11 010,1	Чернівецька	1 702,0
Київська	10 287,2	Закарпатська	1 347,2
Чернігівська	9 697,9	Івано-Франківська	942,0

(Кількість угод про площу відчужених земельних ділянок 01.07.2021-01.07.2022рр.)

Джерело: [14]

Відкриття ринку землі та реформування земельних відносин входить до плану реформ для України як кандидата в члени Європейського Союзу, тому офіційний Брюссель схвалює таке рішення. Проте продовжують точитися дискусії щодо вірності вчинених дій. Саме тому нами було вирішено дослідити досвід інших країн, а зокрема близької територіально та економічно до України Республіки Польщі, країни, яка має спільне з нами «соціалістичне» минуле.

Досвід Польщі вважається одним з найуспішніших в питанні ринку землі в східній Європі та на теренах постсоціалістичних країн. В 1989 році більшість земель була в державній власності в колгоспах і радгоспах. З періоду, коли в Польщі було встановлено демократичний режим, почався процес трансформації економіки та відносин власності на землю.

(Табл.2).

Таблиця 2

Ключові показники ринку землі Польщі

Показник	Характеристика
Ціна с/г землі	10 300 дол. США/га
Зайнятість в АПК	17% робочого населення
Податок на продаж с/г земель	2-5%
Тип ринку	Відкритий з обмеженнями
Землі у приватній власності	81%
Частка АПК в загальному ВВП	3,2%
Максимальна площа ділянки у власності в одних руках	500 га

Джерело: [14]

Претенденти на купівлю землі мають бути власниками сільгоспземель площею до 300 гектарів та проживати там, де збираються придбати землю. Покупець зобов'язується щонайменше 10 років здійснювати на купленій землі господарську діяльність. Без дозволу суду він не може цю землю ні продати, ані здати в оренду. Максимальна площа володіння землею в Польщі на одну особу становить 500 гектарів. Якщо іноземець хоче придбати землю в Польщі, він має спершу прожити тут принаймні 5 років або перебувати у шлюбі з громадянином чи громадянкою країни. На сьогодні функціонування сільськогосподарського сектору Польщі є одним з кращих прикладів серед країн Центральної та Східної Європи.

Негативним моментом відкриття ринку землі є побоювання фермерів стосовно того, що землю, яку вони орендували в селян, з початком реформи викуплять інші фермери чи великі агрохолдингові угруповання. Проте, в

Міністерстві аграрної політики дану інформацію спростовують і запевняють, що якщо власник земельного паю, який є в оренді, захоче продати його, він має звернутися до нотаріуса, який повинен повідомити про це орендаря. За два місяці орендар вирішує, чи купуватиме він цей пай. Якщо відмовляється купувати – власник продає її іншим особам. Але тут є суттєве обмеження. Повноцінно розпоряджатися цією землею без обтяження орендою можна буде після того, коли закінчиться договір оренди. Водночас орендар (фермер чи агрофірма) або той, кому він передав переважне право на її викуп, може сам запропонувати власнику продати її [15].

Практично усі країни, які пройшли етап становлення ринкового обігу земель, мали довгострокові цілеспрямовані програми, які, крім іншого, передбачають надання пільгових кредитів на придбання земель місцевим фермерам. Так, у Польщі кредит на придбання земель можна отримати на 15 років під 2% річних, у Латвії - на 20 років під 3%. Відсоткова ставка по кредитах у Німеччині становить 3% річних. Стає очевидним, що українські фермери ведуть свою господарську діяльність у нерівних економічних умовах з їхніми західними конкурентами, що у перспективі, при поспішному запровадженні ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення, може негативно позначитися на результатах їх господарювання [16].

Висновки. Отже, приходимо до висновку, що земельна реформа є важливим кроком для розвитку аграрного сектору та економічного зростання країни в цілому. Вона створює умови для привабливості інвестицій та забезпечує зростання ефективності виробництва. Однак, вона потребує обережного планування та ретельного врахування ризиків та недоліків. Щоб запобігти негативним наслідкам, важливо встановити ефективну систему контролю за використанням землі та вжити заходів для забезпечення конкуренції на ринку землі та захисту прав малого та середнього бізнесу. Саме тому важливо продовжувати обговорення та постійно вдосконалювати механізми реалізації земельної реформи для досягнення максимальної користі для економіки та суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Україна входить в ТОП-10 країн світу за площами орних земель.URL: <https://supragronom.com> (дата звернення: 09.03.2023).
2. Сільське господарство під час війни: зміна пріоритетів.URL: <https://ukurier.gov.ua> (дата звернення: 10.03.2023).
3. Калетнік Г.М., Томляк Т.С Актуальні проблеми земельних відносин в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 2 (60). С. 79-97.

4. Гадзало Я.М. Чи вистачить Україні продовольства в умовах пандемії. URL <https://www.facebook.com/watch/?v=643348183658284> (дата звернення: 08.03.2023).
5. У світі зросла кількість людей, які зіткнулися з голодом – ООН. URL: <https://www.slovoidilo.ua> (дата звернення: 15.03.2023).
6. Практика розгляду судами земельних спорів: Документ п0081700-03 від 01.09.2003 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.03.2023).
7. Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю): Закон України від 08.01.2004 р. № 2242-III // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 24.03.2023).
8. Проект Закону про ринок земель: Закон України від 09.12.2011 р. № 9001-д // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 24.03.2023).
9. ЄС висловив підтримку відкриттю ринку землі в Україні і назвав умови успіху. URL: <https://www.eurointegration.com.ua> (дата звернення: 14.03.2023).
10. Нізалов Д. Стратегія земельної реформи в Україні до 2024 року. URL: <https://voxukraine.org> (дата звернення: 10.03.2023).
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 31.03.2020 р. № 552-IX// База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 21.03.2023).
12. В Україні підбили підсумки першого року роботи ринку землі. URL: <https://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 24.03.2023).
13. Реформа землі у Польщі як приклад для України: основні етапи і цікаві факти. URL: <https://agro.24tv.ua> (дата звернення: 24.03.2023).
14. Земля і люди: як вплине ринок землі на фермерів, агрохолдинги і на простих селян. URL <https://www.radiosvoboda.org> (дата звернення: 10.03.2023).
15. Лузан Ю.А. "Кінцева мета приватизації земель - надати мільйонам селян права власності на землю як функціонуючий капітал". URL: <https://propozitsiya.com/ua/yuriy-luzan-kinceva-meta-privatizaciyi-zemel-nadati-milyonam-selyan-prava-vlasnosti-na-zemlyu-yak> (дата звернення: 20.03.2023).
16. Низький старт» ринку землі: чи буде користь для селян та для економіки. URL: <https://www.radiosvoboda.org> (дата звернення: 19.03.2023)

Юлія КУЧУРІКОВА *
студентка 4 курсу
факультет обліку та аудит
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ВПЛИВ ВІЙНИ НА БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У даній статті розглянуто актуальне питання, яке стосується банківської системи в умовах війни. Проведено аналіз, який стосується про вплив вторгнення російської федерації на банківську систему. Звернено увагу на суть та роль в державі. Розглянуто основні ризики, які виникли та з якими зіткнулася наша держава у системі роботи банків. Взято до уваги на розгляд закони та законопроекти України, які мають відношення до банківської системи.*

***Abstract.** A successful article deals with a topical issue that concerns the banking system in wartime conditions. An analysis has been conducted that concerns the influence of the invasion of the Russian Federation on the banking system. Attention is drawn to the essence and role in the state. The main risks that arose and were faced by our state in the banking system were considered. Laws and draft laws of Ukraine related to the banking system are taken into consideration.*

Вступ. Банки є основним елементом у фінансовому обігу в галузі економіки. Уряд країни та лідери намагалися розвивати та виводити банківську систему України на новий конкурентно спроможний рівень. Повномасштабне вторгнення російської федерації 24.02.2022 року, кардинально змінило життя кожного українця, кожного із нас. В усіх сферах діяльності відбулись зміни, всі зазнали впливу від війни. В наш час всі сфери бізнесу залежать від стабільної роботи банківської системи.

Вистояти в умовах воєнного стану допомагають регулятивні заходи Національного Банку України. Завдяки цьому, а також новим підходам, принципам і заходам, які знайшла банківська система України, в країні утримується відносна стійкість національної валюти та забезпечується ділова активність.

Виклад основного матеріалу. Банківська система є дуже вразливою, яка залежить від багатьох факторів, зокрема і від політичної. Війна внесла свої корективи та зміни у функціонуванні банківського сектору, у операції з валютами, із ставками та депозитами. Через низку виниклих проблем Національний Банк України ввів обмеження на роботу системи.

Ці обмеження вплинули на операції фізичних осіб та на діяльність суб'єктів господарювання і направлені на стабілізацію роботи банківської та

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки ВНАУ, Марина ПРАВДЮК

фінансової системи. Наразі України працює з обмеженнями, встановленими Постановою Правління Національного банку України № 18 від 24.02.2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану».

Ці обмеження стосуються зняття готівки з рахунків клієнтів, видачі готівкових коштів в іноземній валюті, роботи валютного ринку, офіційного курсу іноземної валюти тощо. Разом з тим Постановою зняті обмеження щодо здійснення безготівкових розрахунків, поповнення банкоматів, доступу до сейфових скриньок та урядових платежів.

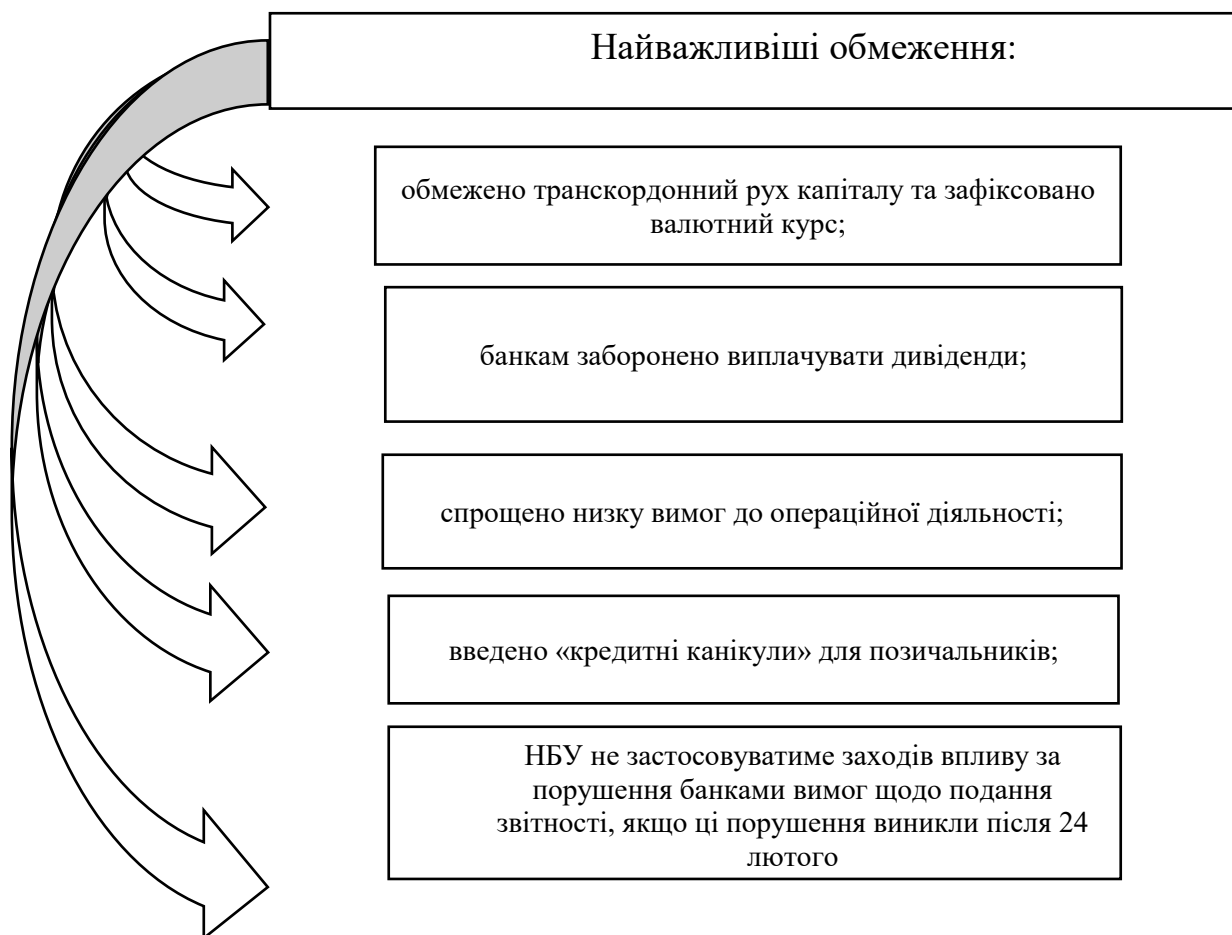

Рис. 1. Термін подання звітності та іншої документації на період воєнного стану.

Джерело: побудовано автором на основі [4]

З початку російської збройної агресії Національний банк України створює умови для нормального функціонування банку у надзвичайно складних умовах. Прийняття антикризових рішень регулятором базується на трьох ключових принципах:

- захист інтересів клієнтів банку, особливо вкладників. Вони повинні підтримувати доступ до власних і кредитних коштів, платежів і переказів;
- підтримувати діяльність банку та його ліквідність. Тимчасовий негативний вплив бойових дій на діяльність банку не повинен призводити до визнання банків, які найбільше постраждали від них, неплатоспроможними. У разі потреби такі фінансові установи встигнуть відновити фінансову стабільність

після закінчення воєнного стану;

- справжнє відображення справжнього фінансового стану банку. Якими б не були наслідки війни, їх не можна приховувати шляхом "прикрашання" звітності. Дуже важливо бачити реальну картину. Без цього було б важко реалізувати ефективний план відновлення банківської системи після завершення війни[1].(2)

Найважливішим результатом I кварталу 2022 року є те, що фінансова система України є інституційно компетентною в нинішніх військових умовах, забезпечуючи грошовий обіг і не дозволяючи фінансовим ринкам панікувати, як це було в 2014 році. Макроекономічна ситуація непроста: темпи інфляції зросли до 13,7% у березні з 10% у січні. Але враховуючи попередні помилки, НБУ зберіг облікову ставку на рівні 10%, що добре для економіки. Вважати успіхом можна обмеження, введені НБУ на валютному ринку, які не спричинили панічних наслідків у вигляді втечі від національної валюти. (2)

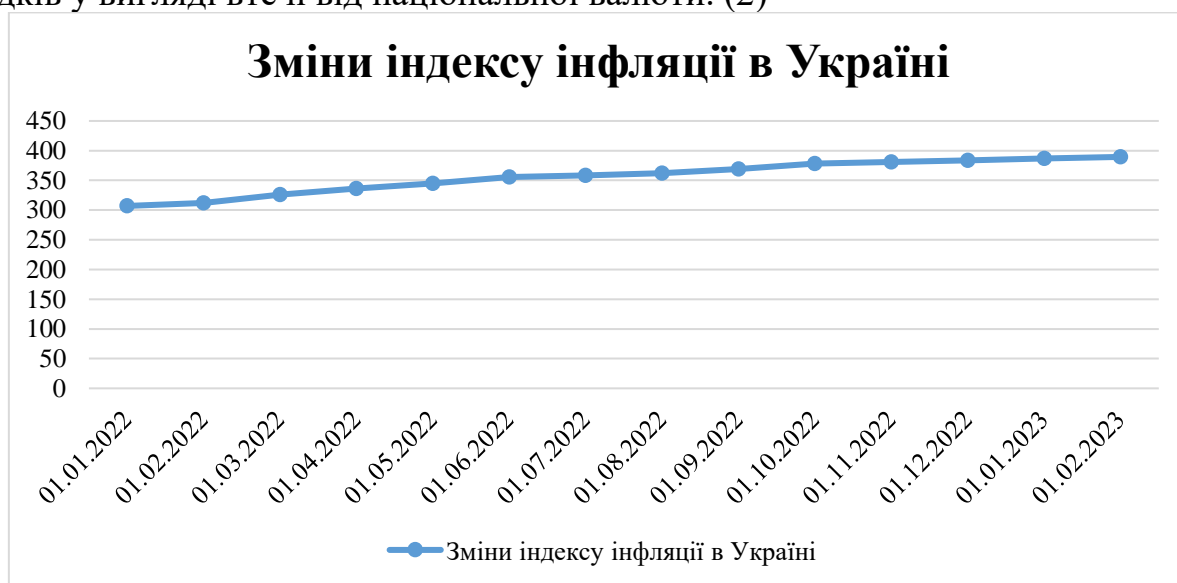

Рис. 1. Динаміка кількості земельних операцій по Україні з 1 липня 2021 року, угод

Джерело: побудовано автором на основі джерела [7]

Висновки. У процесі дослідження звернено увагу на проблеми та перспективи розвитку ринку землі. Проаналізовано Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення». Висвітлено думку, що перед вітчизняною економікою стосовно впровадження ринку землі, постають певні проблеми, серед них: неготовність селян стати одними із головних учасниками земельного ринку; незмінна участь іноземців та їхнє інвестування, законодавчі недоліки, неготовність нотаріусів до здійснення земельних операцій. Також є не вирішене питання на рахунок створення інституції, яка буде здійснювати контроль за продажем земельних ділянок

Отож, відкриття ринку землі має передбачати забезпечення реалізації приватної власності на землю сільськогосподарського призначення і також повинна мати на меті створення певних стимулюючих механізмів, які могли б захищати права землевласників України.

Список використаних джерел:

1. Богіра М.С. Землекористування в ринкових умовах: еколого-економічний аспект: монографія. Л. : Новий Світ-2000, 2008. 225 с.
2. Головатюк М.С. Роль держави в створенні та розвитку ринку земель. *Землевпорядний вісник*. 2004. № 4. С. 70-77.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 31.03.2020 р. № 552-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>
4. «Країна фактично розграбована, землю вже поділили». Інтерв'ю з головою Держгеокадастру 20.10.2020 URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/10/20/666422/>
5. Офіційний сайт Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zakon-pro-zemliu/30520775.html>
6. Офіційний сайт Форбс URL: <https://forbes.ua/money/rinok-zemli-vidkritiy-vzhe-misyats-ale-rezultati-rozcharovuyut-u-chomu-problema-02082021-2181>
7. Ринок землі в Україні. URL <https://agropolit.com/spetsproekty/892-rinok-zemli-v-ukrayini-mara-zemelnih-ugod-i-tsin-na-zemlyu-z-1-lipnya-2021-roku>
8. Лазарева О. В., Мась А. Ю., Борисевич К. Ю. Вивчення європейського досвіду функціонування ринку землі та його перспективи в українських реаліях. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 33–38. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.17.33

Олександра М'ЯСКІВСЬКА*
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У даній статті проаналізовано зміни у наявності та стані основних засобів на підприємствах України та виявлено негативні тенденції, які пов'язані з управлінням процесами формування, використання та відтворення основних засобів. За допомогою аналізу наукової літератури були систематизовані підходи вчених-обліковців до визначення поняття "обліково-аналітичне забезпечення" та визначено місце і роль функцій обліку та аналізу в системі управління основними засобами підприємства. Встановлено, що ефективне управління основними засобами можливе, якщо забезпечити своєчасну та достовірну інформаційну підтримку, яка генерується обліковою та аналітичною системами підприємства. Для забезпечення оперативності прийняття управлінських рішень щодо використання та відтворення основних засобів підприємства, запропоновано механізм формування обліково-аналітичного забезпечення на основі визначення та обґрунтування

* Науковий керівник: к.е.н, доцент кафедри бухгалтерського обліку ВНАУ, Любов КОВАЛЬ

інформаційно-комунікаційних зв'язків між системами бухгалтерського обліку та економічного аналізу.

***Abstract.** This article analyzed changes in the availability and condition of fixed assets at Ukrainian enterprises and identified negative trends related to the management of the processes of formation, use and reproduction of fixed assets. With the help of the analysis of scientific literature, the approaches of accounting scientists to the definition of the concept of "accounting and analytical support" were systematized, and the place and role of accounting and analysis functions in the management system of the company's fixed assets was determined. It was established that effective management of fixed assets is possible if timely and reliable information support is provided, which is generated by the accounting and analytical systems of the enterprise. To ensure the efficiency of management decision-making regarding the use and reproduction of the company's fixed assets, a mechanism for the formation of accounting and analytical support based on the definition and justification of information and communication links between accounting and economic analysis systems is proposed.*

Вступ. У сучасних ринкових умовах господарювання, основні засоби становлять важливу складову частину фізичного майна бізнесу. Вони виступають рушійною силою діяльності кожної організації незалежно від її форми власності та виду діяльності завдяки своїм особливостям функціонування та тривалій продуктивній роботі. У зв'язку з цим, перед управлінським персоналом постає важлива задача побудови ефективного механізму управління операціями з об'єктами основних засобів. Цей механізм має забезпечити раціональну систему спостереження, контролю та дослідження стану, наявності та ефективності використання основних засобів. Крім того, необхідно налагодити ефективний перерозподіл процесів та джерел їх відтворення.

Безпосередньо обліково-аналітичне забезпечення є основою для процесу управління об'єктами підприємства, зокрема основними засобами. Це підґрунтя, на базі якого приймаються ефективні управлінські рішення стосовно вдосконалення діяльності підприємства в цілому, що впливає на національну економіку. Тому виникає необхідність проведення комплексного дослідження обліково-аналітичного забезпечення операцій з основними засобами як сукупності інструментів впливу на побудову системи раціонального управління діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні важлива роль інформаційного забезпечення у розвитку та управлінні структурними елементами та об'єктами підприємства на ринку. Інформаційна база зі систематизованими та уніфікованими показниками дає можливість характеризувати стан окремих об'єктів бізнесу з урахуванням специфіки їх діяльності. Це допомагає приймати раціональні управлінські рішення та гармонізувати діяльність підприємства.

У системі інформаційного забезпечення процесів управління підприємством, облік разом з економічним аналізом відіграють важливу роль у формуванні забезпечення системи менеджменту необхідною інформацією. Це

допомагає досягнути поставлених цілей і розробити ефективну стратегію та тактику розвитку підприємства, незалежно від форми власності, масштабів та видів економічної діяльності, зокрема основних засобів.[5;8]

У сучасній економічній літературі та нормативних документах відсутнє стандартне визначення обліково-аналітичного забезпечення як окремої категорії інформації. У деяких наукових дослідженнях це поняття розглядається як синонім до інформаційного забезпечення, хоча, на нашу думку, вони не повинні бути тотожними, незважаючи на спільні риси та спорідненість.(табл. 1)

Таблиця 1

Визначення дефініцій «обліково-аналітичне забезпечення» та «інформаційне забезпечення» вітчизняними та закордонними науковцями

Термін	Визначення	Автор
Обліково-аналітичне забезпечення	Процес забезпечення якості та кількості обліково-аналітичної інформації полягає у підготовці, виконанні та гарантуванні процесу постачання цієї інформації системі управління.	Т.М. Безродна
	Комплекс процесів обліку та аналізу, спрямованих на задоволення інформаційних потреб користувачів. Вона передбачає перетворення первинної інформації в узагальнену форму відповідно до визначених цілей. Крім того, система потребує підтримки від нормативно-правового, методичного, організаційного, програмного, математичного, технічного та ергономічного забезпечення.	Р.П. Юзва
	Сукупність процесів, які включають збір, підготовку, реєстрацію та узагальнення облікової інформації підприємства відповідно до встановленої законодавчої системи обліку, а також детальний аналіз цієї інформації з використанням певних методів і прийомів.	В.В. Вольська
	Підсистеми обліку, аудиту та аналізу взаємодіють через інформаційні потоки, щоб формувати та передавати якісну та оперативну обліково-аналітичну інформацію. Це робиться з метою забезпечення обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень в системі управління підприємством, а також задоволення потреб зовнішніх користувачів.	Л.О. Волощук
Інформаційне забезпечення	Інформаційне забезпечення це сукупність дій з надання необхідної для управлінської діяльності інформації в зазначене місце на основі певних процедур із заданою періодичністю.	Балабанова Л., Алачова Т.
	Інформаційне забезпечення – наявність інформації, необхідної для управління економічними процесами, що міститься у базах даних інформаційних систем. Інформаційні системи в свою чергу – це системи зберігання, обробки, перетворення, передачі й оновлення інформації з використанням комп'ютерної та іншої техніки.	Босак І.П., Палига Є.М.

Джерело: узагальнено авторами на основі джерел [1-4; 11]

Після аналізування дефініцій в таблиці 1 можна зробити висновок, що обліково-аналітичне забезпечення відрізняється від інформаційного забезпечення тим, що передбачає обов'язкову аналітичну обробку облікової

інформації з метою задоволення потреб зовнішніх та внутрішніх користувачів, тоді як інформаційне забезпечення включає лише відбір наявної інформації без її подальшої трансформації. Таке змішування понять може негативно впливати на якість менеджменту, тому важливо закріпити термін "обліково-аналітичне забезпечення" на законодавчому рівні з таким трактуванням: "це процес аналітичної обробки облікової та необлікової інформації про суб'єкт господарювання та його оточення, а також передачі її внутрішнім та зовнішнім користувачам для прийняття ефективних управлінських рішень".

У зв'язку з важливістю ефективного управління основними засобами у функціонуванні всього підприємства, більш детально слід розглянути обліково-аналітичне забезпечення операцій з об'єктами основних засобів.

Згідно зі стандартом бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби", ці засоби є матеріальними активами, які підприємство утримує з метою використання їх у виробництві, діяльності, постачанні товарів, наданні послуг, оренді іншим особам або здійсненні адміністративних та соціально-культурних функцій, і очікуваний строк їх корисного використання повинен бути більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [10].

Ураховуючи вищевикладене, обліково-аналітичне забезпечення операцій з основними засобами включає інформацію про нормативне регулювання операцій з основними засобами, їх облік та контроль, стан, наявність, рух та ефективність використання об'єктів основних засобів у всіх видах діяльності підприємства, а також його конкурентів, підприємств регіону, країни, та всього світу, якщо така інформація доступна.

Т.М. Безродна стверджує, що обліково-аналітичне забезпечення управління основними засобами має три основні функції - інформаційну, облікову та аналітичну, які взаємодіють між собою. (рис. 1) [2].

Облікова функція передбачає ведення на підприємстві обліку аналітичних та синтетичних даних, пов'язаних з операціями з основними засобами, таких як формування первісної вартості, розрахунок зносу та амортизації, облік оприбуткування, руху, вибуття, фінансових результатів, пов'язаних з ліквідацією, передачею, реалізацією, ремонтом, модернізацією, орендними операціями тощо.

Аналітична функція забезпечує застосування різноманітних інструментів аналізу з метою виявлення слабких сторін та пошуку резервів у використанні об'єктів основних засобів, таких як проведення горизонтального та вертикального аналізу, розрахунок базових показників ефективності використання основних засобів, зокрема фондоддача, фондомісткість, фондоозброєність, виявлення відхилень, розрахунок розміру резервів змін у роботі обладнання.

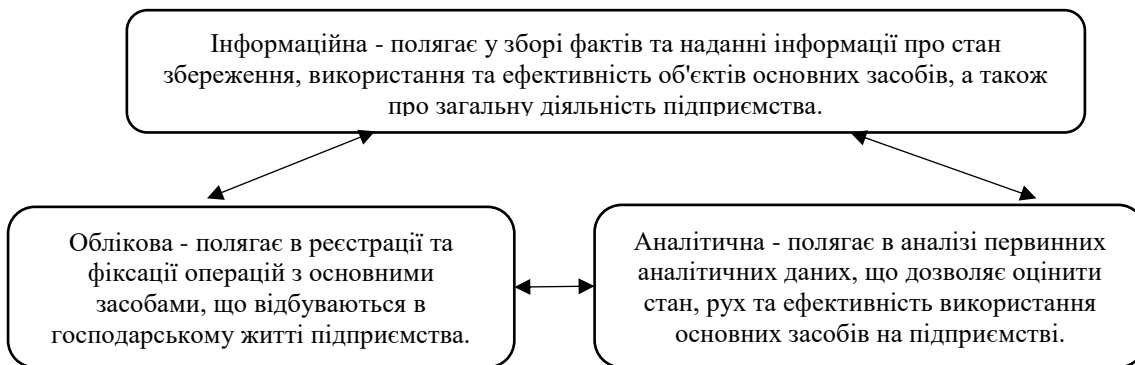

Рис. 1. Взаємодія функцій обліково-аналітичного забезпечення управління основними засобами (за Т.М. Безродною)

Джерело: [6]

Інформаційна функція полягає в зборі первинних даних як внутрішніх, так і зовнішніх підприємства, їх групуванні, узагальненні та передачі для подальшого оброблення та прийняття рішень бухгалтерським та/або управлінським персоналом.

Т.М. Безродна пояснює, що процес обліково-аналітичного забезпечення проходить через три основні стадії, які зображені на рис. 2 і відбуваються безперервно.

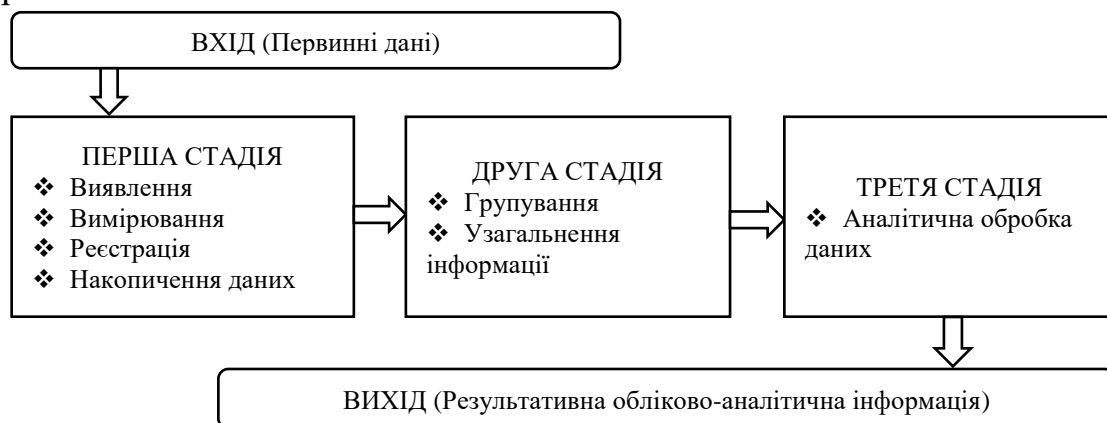

Рис. 2. Схема процесу обліково-аналітичного забезпечення (за Т. М. Безродною)

Джерело: [6]

Перша стадія включає збір, виявлення, оцінку та накопичення первинних даних про факти господарського життя підприємства. Це є веденням первинного обліку операцій з обліковими об'єктами. Друга стадія полягає в групуванні та накопиченні інформації, отриманої після первинної обробки, формуванні реєстрів аналітичного та синтетичного обліку, узагальненні інформації та складанні внутрішньої та зовнішньої звітності. Остання стадія полягає в аналітичній обробці узагальнених даних з метою використання отриманих результатів у плануванні подальшої діяльності підприємства. Це призводить до створення кінцевої обліково-аналітичної інформації. На основі попередньої схеми та результатів наукових досліджень М.В. Кравченка, Ю.А. Дроздової та М.М. Матієшина [7; 9] пропонуємо загальну модель процесу обліково-аналітичного

забезпечення операцій з основними засобами. Використання цієї моделі дозволить стандартизувати організаційні аспекти управління основними засобами у різних суб'єктів господарювання (рис. 3).

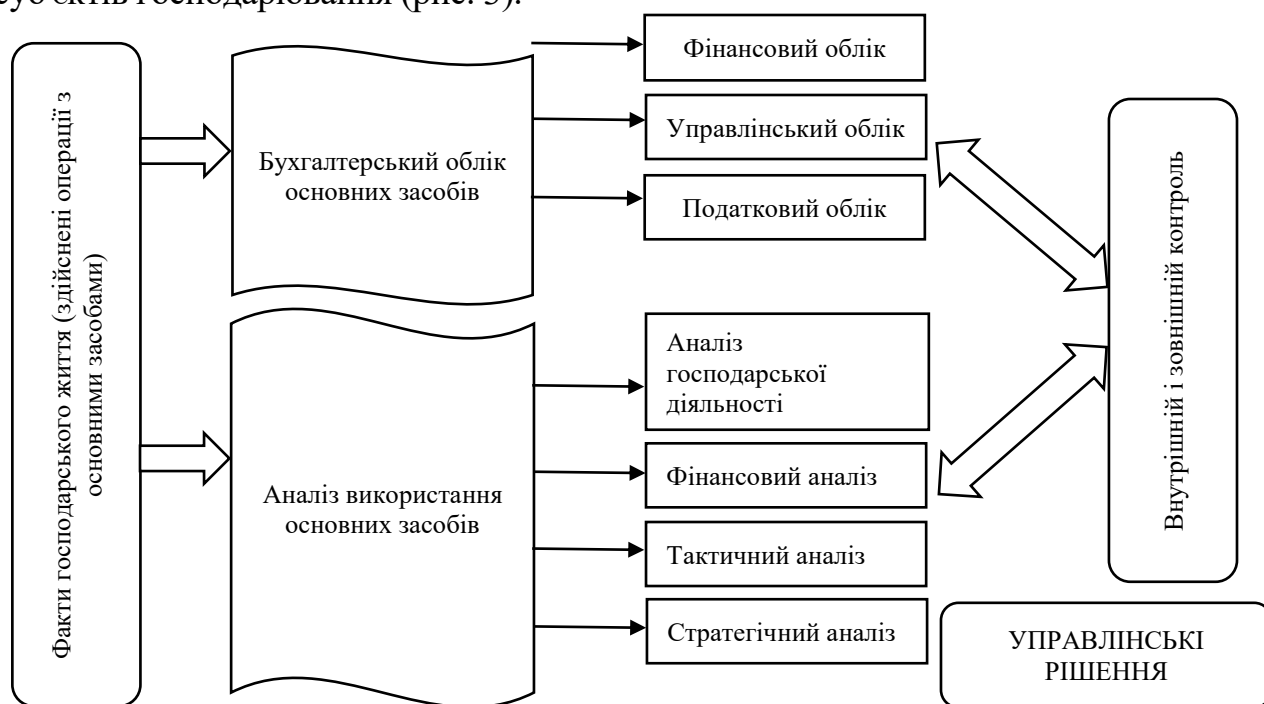

Рис. 3. Модель обліково-аналітичного забезпечення операцій з основними засобами

Джерело: [6]

Аналізуючи зображену на рис. 3 модель, можна стверджувати, що першочерговим завданням обліково-аналітичного забезпечення є реєстрація господарських операцій з основними засобами, яка потребує подальшого відображення в фінансовому, управлінському та податковому обліку.

Протягом цього процесу виникає необхідність у проведенні аналізу інформації, який дозволить оцінити стан та ефективність використання основних засобів, враховуючи такі показники, як коефіцієнт зносу, придатності, оновлення, вибуття, фондівдача, а також факторний аналіз. Уніфікування організаційних аспектів управління основними засобами можливо завдяки запропонованій узагальненій моделі стадійного процесу обліково-аналітичного забезпечення операцій.

Фінансовий аналіз дозволяє оцінити, наскільки підприємство забезпечене фінансовими ресурсами для ремонту, модернізації та розширення виробництва, а також придбання нового обладнання. Для визначення тактичних та стратегічних цілей на короткий, середній та довгостроковий періоди, проведення аналізу є необхідним.

В процесі обліку та аналізу також проводяться внутрішні перевірки та зовнішній контроль, такі як аудит, інспектування та судова експертиза, з метою виявлення можливих порушень. Усі ці елементи разом створюють ефективну систему обліково-аналітичного забезпечення, яка допомагає в прийнятті управлінських рішень суб'єктів господарювання.

Висновок. Обліково-аналітичне забезпечення є важливим елементом ефективного функціонування підприємства, зокрема управління основними засобами. Запропоновані визначення обліково-аналітичного забезпечення як процесу аналітичної обробки облікової та необлікової інформації про суб'єкт господарювання сприяють її передачі для прийняття ефективних управлінських рішень. Зазначено необхідність закріплення цього визначення в нормативних документах для підтримки ефективного менеджменту на вітчизняних підприємствах. Розглянута модель обліково-аналітичного забезпечення операцій з основними засобами, яка враховує їхню важливість для ефективного функціонування підприємства. Розробка підсистем обліково-аналітичного забезпечення управлінських рішень є перспективним напрямком подальших досліджень на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Балабанова Л. В., Алачева Т. І. Інформаційне забезпечення обґрунтування управлінських рішень в умовах маркетингової орієнтації підприємства: Монографія. Донецьк: ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2003. 143 с.
2. Безродна Т. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: визначення сутності поняття. *Вісн. Східноукраїнського нац. ун-ту ім. В. Даля*. 2008. № 10 (128). Ч. 2. URL: <https://www.academia.edu/11291300/>
3. Босак І. П. Інформаційне забезпечення управління підприємством: економічний аспект. *Регіональна економіка*. 2007. № 4. С. 193–195.
4. Волошук Л. О. Обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства. *Праці Одеського політехнічного університету*. 2011. № 2 (36). С. 329–334.
5. Вольська В. В. Методичні підходи до обліково-аналітичного забезпечення та аудиту управлінської діяльності аграрних підприємств. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. № 3. С. 83–88.
6. Гевлич Л. Л., Крайня Ю. С. Обліково-аналітичне забезпечення управління основними засобами у системі управління підприємством. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 23. С. 336-342.
7. Кравченко М. В., Дроздова Ю. А. Складові управління процесом обліку основних засобів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. № 14 (ч. 1). С. 164–167.
8. Майдуда Г. С. Місце і роль бухгалтерського обліку у формуванні інформації для управління фінансовими ресурсами на відтворення основних засобів. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1%20&z=4402>.
9. Матієшин М. М. Сутність обліково-аналітичного забезпечення процесу експлуатації основних засобів будівельних підприємств. *Держава та регіони*. 2014. № 3 (78). С. 90–94.
10. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/%20show/z0288-00>
11. Юзва Р. П. Обліково-аналітичне забезпечення управління діяльністю підприємств спиртової промисловості: автореф. дис. канд. екон. наук. Тернопіль, 2011. 24 с.

Ілона МАКАРЧУК *
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

АЛЬТЕРНАТИВНІ ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

***Анотація.** В статті розглянуто необхідність розвитку альтернативних джерел енергії, для забезпечення енергонезалежності та стабільності енергетичної системи, орієнтовний прогноз виробництва електроенергії, проблематика енергетичної галузі України, потенціал використання відновлюваних джерел енергії.*

***Annotation.** The article considers the need for the development of alternative energy sources to ensure energy independence and stability of the energy system, approximate forecast of electricity production, problems of the energy industry of Ukraine, the potential of using renewable energy sources.*

Вступ. Необхідною умовою існування будь-якої держави сучасного світу є використання енергії. Енергетика має надзвичайно важливе значення для економіки та чинить великий вплив на інші її галузі, оскільки від неї залежить нормальне їх функціонування. Надійне, стабільне, достатнє, економічно ефективне, екологічно прийнятне забезпечення енергетичними ресурсами економіки країни виступає запорукою її енергетичної незалежності, а отже, сталого розвитку [1].

Значною проблемою для економіки України являється значний рівень енергозалежності, яка впливає на саму енергетичну безпеку країни. Тому одним із пріоритетних напрямів стратегії подальшого розвитку країни є зменшення залежності національної економіки від проблем пов'язаних з дефіцитом паливно-енергетичних ресурсів.

Людство все більше звертає увагу на відновлювальні джерела енергії. На даний час питання розвитку альтернативних джерел енергії, як інструмента енергетичної стабільності в період воєнного часу стало актуальним як ніколи. Його досліджують такі вчені, як Калетнік Г. М., Білявський М. Л., Полянський О. С., Шабала О. П., Бабина О. М. та інші.

Виклад основного матеріалу. З початком повномасштабного вторгнення росії, українська енергосистема витримала чи не найсерйозніше випробовування: від'єднання від енергосистеми агресора та забезпечення

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку ВНАУ, Інна ЛЕПЕТАН

стабільної роботи в умовах бойових дій. Ї енергетична інфраструктура значно постраждала через дії російської армії – йдеться, зокрема, й про об'єкти відновлюваної енергетики [2].

На даний час країна терорист у відповідь на гуманітарну або військову допомогу Україні використовує паливний інструмент проти всієї Європи, щоб викликати енергетичну кризу. Якщо наша держава надасть перевагу виробництву енергії з ВДЕ, то ми отримаємо незалежність від росту цін на паливо.

Україна володіє достатнім потенціалом для розвитку відновлюваних джерел енергії та заміщення традиційних паливно-енергетичних ресурсів у річному розрізі 68 млн.тон.н.е., що відповідає 73 млрд.куб.м природного газу [3].

Держава прагне стимулювати розвиток сектору альтернативних джерел енергії і як основний інструмент використовує «зелений тариф», встановлений НКРЕКП (Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг).

Відтак наша держава поставила перед собою чіткі стратегічні цілі щодо розвитку сфери відновлюваної енергетики, зокрема 25% у первинному енергопостачанні до 2035 р. [3].

Таблиця 1

**Орієнтовний прогноз виробництва електроенергії
до 2035 р. млрд кВт. год,**

Складові структури генерації електрично енергії	2015	2020	2025	2030	2035
Виробництво електричної енергії – всього, у т. ч.:	157	164	178	185	193
АЕС	88	85	91	93	94
ТЕС/ТЕЦ	61	60	64	63	63
ГЕС	7	10	12	13	13
ВДЕ	2	9	12	18	25

Джерело: [4]

Переглянувши табл. 1, можна виділити значний потенціал України у сфері використання альтернативних джерел енергії, таких як, наприклад, енергія сонця і вітру. З використанням даного потенціалу ми зможемо стимулювати нашу економіку в період боротьби з ворогом, створити нові робочі місця і покращити енергобаланс (рис. 1).

Оскільки світові запаси копалин виснажуються, навколишнє середовище забруднюється шкідливими викидами, тому Україна виділяє напрям освоєння альтернативних відновлюваних джерел енергії як енергетичну стратегію до 2035 р.

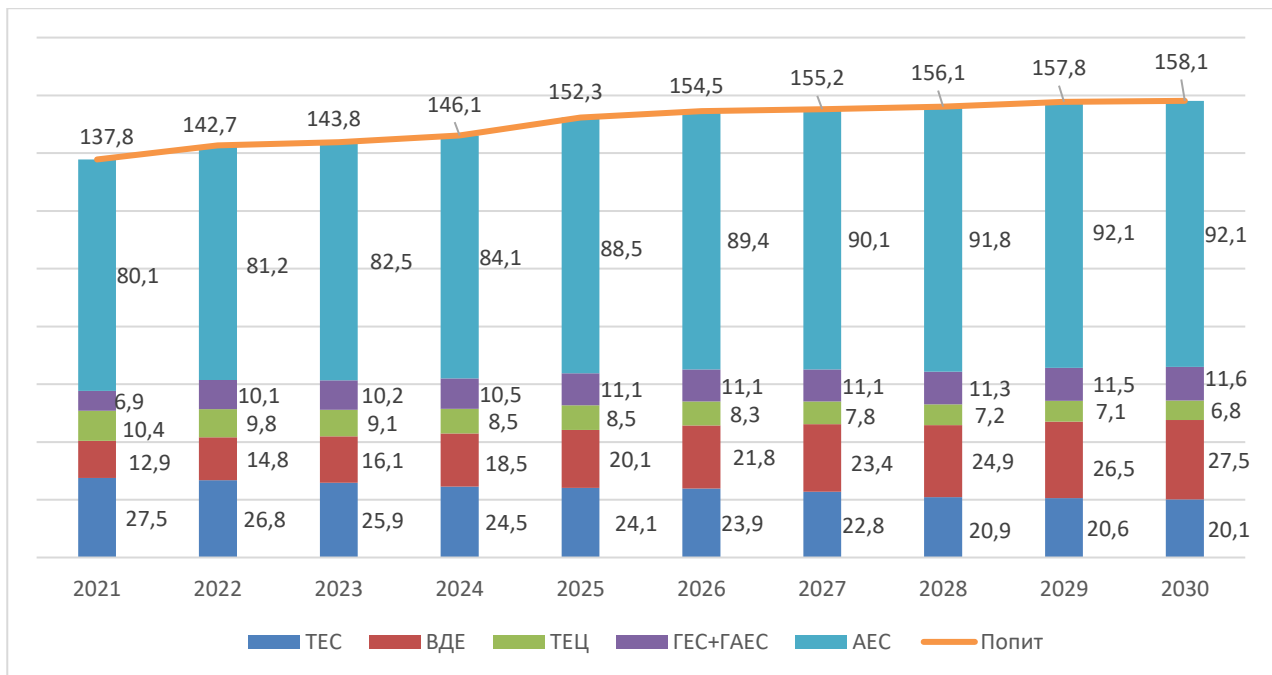

Рис. 1. Прогнозний енергобаланс України (млрд. кВт*год)

Джерело: сформовано на основі [3]

Україна має значний технічно-досяжний потенціал вироблення енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, який становить понад 98,0 млн. т у. п. на рік.

За даними агентства Держенергоефективності (табл. 2) помітно, що технічно-досяжний енергетичний потенціал найбільший з таких напрямів освоєння ВДЕ як біоенергетика та вітроенергетика.

Таблиця 2

Технічно-досяжний потенціал вироблення енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива

№ з/п	Напрями освоєння ВДЕ	Річний технічно-досяжний енергетичний потенціал, млн. т у. п.
1.	Вітроенергетика	28,0
2.	Сонячна енергетика, в тому числі	6,0
2.1.	- електрична	2,0
2.2.	- тепла	4,0
3.	Мала гідроенергетика	3,0
4.	Біоенергетика, в тому числі:	31,0
4.1.	- електрична	10,3
4.2.	- тепла	20,7
5.	Геотермальна тепла енергетика	12,0
6.	Енергія доквілля (теплові насоси)	18,0
Загальний обсяг заміщення традиційних ПЕР		98,0

Джерело: [5]

Наша держава – одна з найкращих локацій для забезпечення всієї Європи «зеленою» енергією і «зеленим» воднем. У нас є все для цього – достатньо площ, хороший вітер, хороше сонце, а також готова енергетична логістика – це потужні

лінії електропередачі, це газопроводи, які можуть бути використані для водню – звичайно, після відповідної модернізації [6].

До поточної проблематики енергетичної галузі України слід віднести високий рівень імпортозалежності; низьку енергоефективність та фінансову ліквідність ринків через незавершене їх реформування. Все це спричиняє дисбаланс в українському суспільстві, для якого найпершим викликом є високі ціни на енергоресурси та комунальні послуги, які неспівставні з доходами споживачів. Головною причиною цього є дисбаланс ціноутворення первинних ресурсів для виробництва необхідних товарів або послуг для ринків електроенергії, газу, утилізації твердих побутових відходів, теплопостачання і водопостачання.

Додатковими причинами, які впливають на стан галузі є монополізація окремих сегментів енергетичного ринку, непрозора система тарифоутворення та субсидіювання, недостатній рівень диверсифікації та видобутку ресурсів, висока енергоємність ВВП, дефіцит антрацитової групи вугілля та нафтопродуктів власного виробництва [7].

Висновок. Україна має достатній потенціал для скорочення залежності від імпорту природного газу та здобути перевагу в нелегкій боротьбі. З використанням відновлюваних джерел енергії ми не тільки будемо піклуватись про навколишнє довкілля, а також станем енергетично незалежними від країни терориста та забезпечимо собі енергетичну безпеку.

Негативний вплив людства на навколишнє природне середовище, антропогенна діяльність людини та інтенсивні методи виробництва поряд з постійним зростанням чисельності населення на планеті, а відтак, і безперервним зростанням попиту на паливо зумовлює необхідність заміщення його відновлюваними видами палива. З огляду на зростання глобального дефіциту ресурсів особливого стратегічного значення набуває одержання енергії саме з біологічного палива [8].

Попередні дослідження існуючих політик дозволяють визначити п'ять орієнтирів запропонованого курсу післявоєнного відновлення України [7]: постачання первинної енергії; інфраструктура; ринки; споживач; методологічне та кадрове забезпечення галузі.

Список використаних джерел:

1. Калетнік Г. М., Гончарук І. В. Економічні розрахунки потенціалу виробництва відновлювальної біоенергії у формуванні енергетичної незалежності агропромислового комплексу. *Економіка АПК*. 2020. № 9. С. 6-16.

2. Масштаби шкоди енергосистемі України, завданої війною, та розвиток альтернативних джерел енергії. *Укрінформ*. – 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3457272-masstabi-skodi-energosislemi-ukraini-zavdanoi-vijnou-ta-rozvitok-alternativnih-dzerel-energii.html>. (дата звернення 21.03.2023)

3. Білявський М. Л. Орієнтири розвитку альтернативної енергетики України до 2030р. *Разумков центр*. 2020. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/orientyry-rozvytku-alternatyvnoi-energetyky-ukrainy-do-2030r> (дата звернення 21.03.2023)

4. Енергетична стратегія України на період до 2030 року. Законодавство України. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc>. (дата звернення 21.03.2023)

5. Потенціал відновлювальної енергетики. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. URL: <https://saee.gov.ua/uk/activity/vidnovlyuvana-enerhetyka/potentsial> (дата звернення 21.03.2023)

6. Зеленський В. О. Енергетична незалежність від росії має фундаментальне значення для всіх європейців. *Промови та звернення*. 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/energetichna-nezalezhnist-vid-rosiyi-maye-fundamentalne-znac-77377> (дата звернення 21.03.2023)

7. Білявський М. Л. Новий профіль енергетики в контексті декарбонізації та післявоєнного відновлення України. *Energy club*. URL: <https://iclub.energy/blog/bielawski/tpost/92s6bdtxi1-novii-profl-energetiki-v-kontekst-dekarb>. (дата звернення 21.03.2023)

8. Лепетан І. М., Здирко Н. Г. Статистична звітність як джерело інформаційного забезпечення вирощування енергетичних культур в Україні. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання і практики*. 2018. № 3. С. 115-122.

Назар МЕЛЬНИК*
студент 4 курсу,
факультету обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ: ОБЛІКОВО-ЕКОНОМІЧНЕ ТРАКТУВАННЯ

Анотація. В статті розглянуто питання дебіторської заборгованості, визначення її сутності як економічної так і облікової категорії. Встановлено, що виникнення дебіторської заборгованості є нормальною ознакою процесу господарської діяльності підприємства, і кожен господарюючий суб'єкт зацікавлений в оптимізації її обсягу. Обґрунтовано, що скорочення дебіторської заборгованості є резервом зниження потреби підприємства в обігових коштах та прискорення швидкості їх обігу. Наведено визначення дебіторської заборгованості та зазначено, що дебіторська заборгованість – це сума боргів, що належать підприємству від юридичних і фізичних осіб при фінансових взаємовідносинах з ними. Економічний сенс дебіторської заборгованості полягає в тому, що вона є чистим відволіканням фінансових ресурсів підприємства з його обороту, іммобілізацією коштів підприємства на користь третіх осіб. Встановлено, що система управління, яка залежить від ефективної побудови системи обліково-аналітичного забезпечення, має забезпечувати належний підхід до заборгованості підприємства з тим, щоб ефективно управляти нею, забезпечувати оптимальне співвідношення між дебіторською та кредиторською заборгованостями, не допускати виникнення простроченої заборгованості, систематично здійснювати контроль за розрахунками. На

* Науковий керівник: д.е.н, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку ВНАУ, Наталія ПРАВДЮК

основі проведеного дослідження зроблені відповідні висновки.

Abstract. *The article examines the issue of accounts receivable, defining its essence as an economic and accounting category. It was established that the occurrence of receivables is a normal feature of the economic activity of the enterprise, and every business entity is interested in optimizing its volume. It is substantiated that the reduction of receivables is a reserve for reducing the company's need for working capital and accelerating the speed of their circulation. The definition of receivables is given and it is stated that receivables are the amount of debts owed to the enterprise from legal entities and individuals in financial relations with them. The economic meaning of accounts receivable is that it is a pure diversion of the company's financial resources from its turnover, the immobilization of the company's funds for the benefit of third parties. It has been established that the management system, which depends on the effective construction of the accounting and analytical support system, must provide a proper approach to the enterprise's debt in order to effectively manage it, ensure the optimal ratio between receivables and payables, prevent the occurrence of overdue debts, systematically carry out control according to calculations. On the basis of the conducted research, appropriate conclusions were drawn.*

Вступ. У процесі фінансово-господарської діяльності у підприємства постійно виникає потреба в проведенні розрахунків зі своїми контрагентами. Відвантажуючи продукцію, підприємство, як правило, не отримує оплату відразу, тобто відбувається кредитування покупця. Тому протягом періоду від моменту відвантаження продукції до моменту надходження платежу засоби підприємства знаходяться у вигляді дебіторської заборгованості.

В сучасних умовах господарювання підвищуються відповідальність та незалежність підприємств, пов'язані із розробленням та прийняттям управлінських рішень щодо належної роботи з різними дебіторами. Зрозуміло, що стан розрахункової дисципліни характеризується наявністю дебіторської заборгованості та має суттєвий вплив на фінансовий стан, на платоспроможність та фінансову стійкість. Недотримання договірної та розрахункової дисципліни, несвоєчасне пред'явлення претензій щодо боргів, що виникають, призводять до значного зростання невиправданої дебіторської заборгованості, а отже, до нестабільності фінансового стану господарюючого підприємства [1].

Викладення основного матеріалу. Дебіторська заборгованість виступає як заборгованість інших підприємств або окремих осіб за платежами цьому підприємству, а кредиторська – це сума заборгованості цього підприємства іншим підприємствам і окремим особам. З історичного погляду ще в 1625 році було надане таке визначення: дебітор – це той хто має (власник), хто отримує, кому поставляють, продають або від кого сподіваються отримати платіж, або, нарешті, той, хто повинен платити; кредитор – це той, хто видає (витрачає), з ким розраховуються, від кого отримують, з ким мають справу, хто продає, поставляє, у кого купують, той, кому потрібно платити [2].

Іщенко Я.П., Подолянчук О.А., Коваль Н.І. вважають, що дебітори – юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми коштів, а дебіторська заборгованість – сума боргів дебіторів на певну дату [3].

На думку Даниленко А.С., Варченко О.М., Свиноуса І.В. Гончарук І.В., дебіторська заборгованість – це сума боргів, що належать підприємству від

юридичних і фізичних осіб при фінансових взаємовідносинах з ними. Економічний сенс дебіторської заборгованості полягає в тому, що вона є чистим відволіканням фінансових ресурсів підприємства з його обороту, іммобілізацією коштів підприємства на користь третіх осіб [4].

Дебіторська заборгованість зумовлює тимчасове вилучення обігового капіталу підприємства та зменшення рівня його оборотності, а кредиторська – тимчасове залучення капіталу. Тому досить важливим є постійне відстеження пропорцій між цими двома видами заборгованостей [5].

Згідно з П(С)БО 10 «дебіторська заборгованість», дебітори – це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [6].

Проведений нами аналіз наукових джерел свідчить, що однозначного визначення дебіторської заборгованості в дослідженнях учених немає. Дослідники пропонують різноманітні підходи до трактування цього поняття.

На підставі аналізу наукових публікацій ми систематизували підходи до визначення поняття «дебіторська заборгованість» (рис. 1).

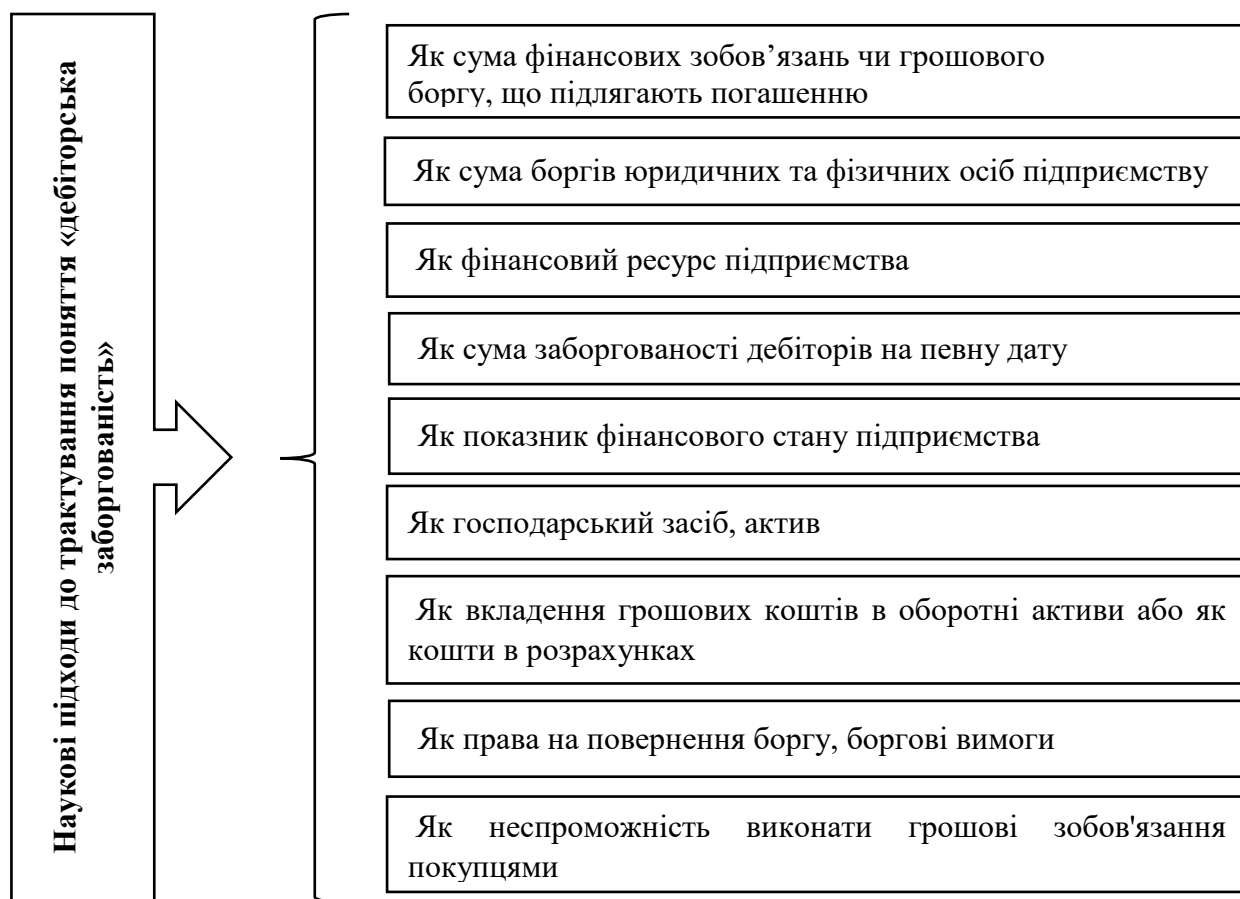

Рис.1. Наукові підходи до трактування поняття «дебіторська заборгованість»

Джерело: сформовано автором за опрацьованими матеріалами

Система управління має забезпечувати належний підхід до заборгованості підприємства з тим, щоб ефективно управляти нею, забезпечувати оптимальне співвідношення між дебіторською та кредиторською заборгованостями, не

допускати виникнення простроченої заборгованості, систематично здійснювати контроль за розрахунками тощо. Для того, щоб ефективно управляти заборгованістю господарюючого суб'єкту слід систематично здійснювати її аналітичну оцінку та контроль за змінами, що відбуваються у сфері заборгованості [7].

Управління залежить від ефективної побудови системи обліково-аналітичного забезпечення, яка базується на даних бухгалтерського обліку, облікови та аналітичних операціях, проведення оперативного мікроаналізу, забезпеченні безперервності даного процесу і використанні його результатів при формуванні рекомендацій для прийняття управлінських рішень. При цьому загальна методологія і нормативні положення обліку і аналізу удосконалюються для раціонального використання в єдиній обліково-аналітичній системі [8].

Виникнення дебіторської заборгованості є нормальною ознакою процесу господарської діяльності підприємства, і кожен господарюючий суб'єкт зацікавлений в оптимізації її обсягу. Скорочення дебіторської заборгованості є резервом зниження потреби підприємства в обігових коштах та прискорення швидкості їх обігу. Одночасно з визнанням дебіторської заборгованості відбувається її класифікація за певними критеріями, зокрема і за строком погашення та зв'язком із нормальним операційним циклом. За строком погашення дебіторська заборгованість може бути довгостроковою і поточною. При цьому враховуються два критерії: строк погашення та зв'язок із нормальним операційним циклом.

Згідно з п. 4 НП(С)БО 10, довгострокова дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після 12 місяців із дати балансу. Поточна дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців із дати балансу. Критерієм класифікації заборгованості на поточну і довгострокову є операційний цикл [6].

У балансі поточна дебіторська заборгованість поділяється на заборгованість покупців і замовників та іншу поточну дебіторську заборгованість. Покупці – це фізичні або юридичні особи, які придбають товари (роботи, послуги). Замовники – це учасники договору, на підставі замовлення яких виготовляється конкретна продукція, надаються послуги, виконуються роботи іншим учасником договору [3].

Для обліку розрахунків з покупцями і замовниками використовується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» (рис.2).

Отже, як видно з рис.2, за дебетом рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» відображається продажна вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг, що включає ПДВ, акцизи й інші платежі, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню та включені у вартість реалізації, у кореспонденції з рахунками обліку доходів від реалізації певних активів, а за кредитом – сума платежів, що надійшли на рахунки підприємства в банківських установах, у касу та інші види розрахунків. За

кредитом рахунка 36 обліковується оплата покупцями і замовниками заборгованості за продукцію або виконану роботу, згідно з випискою банку з поточного рахунка в національній або іноземній валюті: Д-т 31 «Рахунки в банках» К-т 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками».

Призначення цього рахунку : узагальнення інформації про розрахунки з покупцями та замовниками за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи та надані послуги, крім заборгованості, яка забезпечена векселем.

Рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» має субрахунки:

- 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;
- 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»;
- 363 «Розрахунки з учасниками промислово-фінансової групи (ПФГ)»;
- 364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням».

Активний рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	
Дебет	Кредит
Сальдо (початок року) – наявність заборгованості покупців та замовників за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи та надані послуги, крім заборгованості, яка забезпечена векселем	
Поточні	зміни
збільшення (+): відображається продажна вартість реалізованої продукції, товарів, робіт, наданих послуг, яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджету та позабюджетних фондів та включені до вартості реалізації, а також узагальнюється інформація про розрахунки з учасниками ПФГ	зменшення (-): відображається сума платежів, які надійшли на рахунки підприємства в банківських установах, в касу та інші види розрахунків
Дебетовий оборот	Кредитовий оборот
С-до (на кінець року) наявність заборгованості покупців та замовників за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи та надані послуги, крім заборгованості, яка забезпечена векселем	

Рис. 2. Схема рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»

Джерело: сформовано автором на підставі опрацьованих джерел

Дебетове сальдо за рахунком 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» відображає дебіторську заборгованість покупців і підрядників за відвантажену їм продукцію і виконані роботи.

Аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками повинен забезпечити отримання даних про заборгованість, строк сплати за якою ще не настав, а також заборгованість, не сплачену в строк. Аналітичний облік розрахунків за рахунком 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» ведеться окремо щодо кожної юридичної чи фізичної особи, яким відвантажено

продукцію чи виконано роботи у Відомості 3.1 «Відомість аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками» за кожним покупцем і замовником, за кожним наданим до оплати рахунком. Підсумкові суми Відомості 3.1 за кредитом рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» записуються в Розділі I Журналу-ордеру 3 «Облік розрахунків за товари, роботи, послуги, інших розрахунків і резерву сумнівних боргів» [9].

Висновки. На підставі опрацьованих джерел[1-9], поділяючи думку науковців, вважаємо, що :

- протягом періоду від моменту відвантаження продукції до моменту надходження платежу засоби підприємства знаходяться у вигляді дебіторської заборгованості, надмірний обсяг виникнення, порушення термінів погашення чи неможливість погашення є негативними ознаками фінансового стану підприємства;

- процес управління дебіторською заборгованістю вимагає вирішення таких завдань, як дослідження її економічної сутності та удосконалення класифікації, визначення напрямів управління дебіторською заборгованістю, що сприятиме зменшенню останньої;

- дебіторська заборгованість за умови існування ймовірності отримання підприємством майбутніх економічних вигід та можливості достовірного визначення її суми належить до активів (господарських засобів) підприємства, тобто формує його майно.

Список використаних джерел:

1. Мулик Т.О. Аналітичне забезпечення дебіторської заборгованості в системі управління підприємства. *Агросвіт*. № 9-10. 2022. С.69-78

2. Власова Н.О., Носач Л.Л. Управління дебіторською та кредиторською заборгованостями підприємств оптової торгівлі: монографія. Харків: ХДУХТ, 2011. 229 с.

3. Іщенко Я. П., Подолянчук О. А., Коваль Н. І. Фінансовий облік I: підручник. Видавництво ФОП «Кушнір Ю.В.». 2020. с.497

4. Даниленко А.С., Варченко О.М., Свиноус І.В., Гончарук І.В. та ін. Управління дебіторською заборгованістю у сільськогосподарських підприємствах: фінансово-обліковий аспект: монографія. За ред.О.М. Варченко. К.: 2019. 288 с.

5. Майборода О.Є., Косарева І.П., Корабейнікова І.О. Характеристика сутності та поняття дебіторської і кредиторської заборгованості. *Економіка і суспільство*. Випуск 15.2018. С. 396-402

6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджено Міністерством фінансів України від 08.10.99 р. № 237. URL: zakon4.rada.gov.ua (дата звернення 20.03.23)

7. Мулик Т. О., Томчук О. Ф., Федоришина Л. І. Аналітичне забезпечення заборгованості підприємства в умовах антикризового управління. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. No 1. С. 146–160

8. Бутинець Ф. Івахненко С., Дави Т. Інформаційні системи

бухгалтерського обліку. Житомир : ПП «Рута», 2002. 544 с

9. Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку. Наказ МФУ від 29 грудня 2000 року № 356(із змінами і доповненнями, внесеними наказом Міністерства фінансів України від 21 липня 2021 року № 408). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MF00062> (дата звернення 20.03.23)

Вікторія МЕЛЬНИК*
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

***Анотація.** У даній статті висвітлено мету та завдання аудиту оборотних активів. Визначено доцільність складання загального плану проведення перевірки оборотних активів, наведено етапи перевірки та їх відмінності в практичній діяльності аудиторів. Розглянуто особливості проведення аудиторської перевірки таких видів оборотних активів як запаси та дебіторська заборгованість.*

***Abstract.** The purpose and tasks of the audit of working capital are highlighted in the statistical data. The content of the composition of the general plan was revealed, the working capital audit was carried out, periodic audits were carried out and their tracking in the practical activity of the auditors. An inspection of individual persons, such as current assets, such as stocks and accounts receivable, was carried out.*

Вступ. Оборотні активи є одним із найголовніших ресурсів будь-якого підприємства, незалежно від методів господарювання та форм власності. Саме від їх наявності та ефективного використання залежать процеси виробництва продукції, їх безперервність та постійність. В сучасних умовах, коли економіка країни знаходиться в кризі, особливої уваги доцільно приділяти питанням раціональної організації оборотних активів, тобто налаштування їх руху з найменшою сумою з метою одержання максимального економічного ефекту. Саме тому необхідно створити такі механізми управління фінансовими ресурсами підприємств, котрі будуть відповідати ринковим умовам господарювання та забезпечувати потенційно можливий рівень платоспроможності, стійкості, ліквідності, рентабельності, прибутковості. Забезпечення ефективних результатів можна досягти завдяки правильно організованому обліку та вчасному проведенню аудиту, що сприятиме належному та швидкому реагуванню підприємств на негативні зміни

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри аналізу та аудиту ВНАУ, Анна КОЗАЧЕНКО

економічної ситуації в країні.

Виклад основного матеріалу. Оборотні активи, поряд із засобами праці та персоналом підприємства, є одним із основних складових продуктивних сил, котрі здійснюють вплив на виробництво, розподіл валового продукту як на рівні підприємства, так і на рівні держави загалом. Оскільки фінансово-економічний стан підприємств цілком і повністю залежить від стану оборотних активів та передбачає зіставлення витрат з фінансовими результатами діяльності підприємства та відшкодування витрат власними коштами, то власники підприємств є безпосередньо зацікавленими в ефективній організації оборотних активів — налаштуванні їх руху з найменш можливою сумою з ціллю одержання максимально можливого економічного ефекту.

Оборотні активи є другими за розмірами після основних засобів у загальному обсязі ресурсів, що формують економічний стан будь-якого підприємства. З точки зору ефективного ведення господарської діяльності підприємства, обсяг оборотних активів має бути достатнім для створення продукції та в тій кількості, яка необхідна на ринку, але й одночасно й мінімальним, котрий не призводить до підвищення виробничих витрат за рахунок створення понаднормових запасів. Фінансово-економічне становище кожного підприємства прямолінійно залежить від швидкості перетворення засобів, що вкладені в активи на реальні гроші [1, с.158].

Для отримання впевненості у достовірності облікової інформації та фінансової звітності керівники суб'єктів господарювання замовляють проведення аудиту оборотних активів, і як правило, надають перевагу зовнішньому аудиту, який проводиться відповідно до договору.

Для проведення аудиту оборотних активів аудитор має певний перелік документального забезпечення проведення аудиту, щодо чітко визначеної мети та завдань аудиту, від яких залежить час проведення аудиту та якість перевірки.

Мета аудиту оборотних активів — перевірка законності, достовірності, правильності відображення інформації про оборотні активи у бухгалтерському обліку, яка використовується управлінським персоналом для прийняття ефективних управлінських рішень.

Після укладання договору на проведення аудиту оборотних активів складається Загальний план проведення аудиту, в якому визначається наступне:

- 1) етапи аудиторської перевірки;
- 2) мета та завдання аудиторської перевірки для кожного етапу;
- 3) терміни кожного етапу;
- 4) відповідальні за проведення кожного етапу організації та проведення аудиту.

Форма та зміст Загального плану мають довільну форму, а тому й розподіл на певні етапи також різняться в практичній діяльності аудиторів.

У таблиці 1 наведено одну із форм Загального плану проведення аудиту оборотних активів на підприємстві.

Вважаємо, що головна мета представленого Загального плану аудиторської перевірки - це розподіл аудиторської перевірки на етапи перевірки

з визначенням саме мети й завдань кожного етапу, а не встановлення певних аудиторських процедур.

Одним із основних завдань аудиторської перевірки оборотних активів на підготовчому етапі є оцінка системи внутрішнього контролю організації бухгалтерського обліку даного виду активів. Причому, тестування робітників облікового апарату є одним із засобів такої оцінки.

Таблиця 1

Відмінності запропонованого Загального плану проведення аудиту оборотних активів

Особливості запропонованого плану	Варіанти використання у практичній діяльності
1	2
Назва документа: - Загальний план проведення аудиторської перевірки	Назва документа: - План проведення аудиту; - Програма аудиту
Визначення етапів	Етапи не визначаються
Назва і кількість етапів: - чотири етапи	Назва і кількість етапів: - різняться: два, три
Назва першого етапу: - організаційно – методологічний	Назва першого етапу: - підготовчий; - перший; - етап ознайомлення з бізнесом клієнта
Окремо виділяється: - етап фактичної перевірки	Відсутній етап фактичної перевірки: - як одна із аудиторських процедур в ході проведення аудиту
Назва етапу: - основний	Назва етапу: - не виділяється; - інші назви
Назва етапу: - заключний	Назва етапу: - не виділяється; - узагальнюючий; - заключні процедури
Зміст основного етапу: - виконання аудиторських процедур відповідно до затвердженої Програми аудиторської перевірки	Зміст основного етапу: - визначаються аудиторські процедури в повному або скороченому вигляді
Визначення мети і завдань кожного етапу аудиторської перевірки	Не визначаються. Наводяться процедури, які необхідно здійснити на кожному етап

Джерело: узагальнено автором за [2]

Під час підготовки програми аудиту для виконання робіт за конкретним договором доцільним є врахування певних обставин, якими є визначення:

- оцінки ризику суттєвих викривлень;
- рівня впевненості, який має бути забезпечений під час

отримання аудиторських доказів у процесі виконання процедур по суті;

- термінів виконання тестів контролю і процедур по суті;
- будь-якої позиції в плані перевірки;
- кількість асистентів-аудиторів, які мають менший досвід роботи;
- необхідність залучення інших аудиторів або експертів [3].

Програма аудиторської перевірки оборотних активів складається в довільній формі.

У запропонованій Програмі аудиторської перевірки оборотних активів для прийняття управлінських рішень увага приділена саме перевірці інформації бухгалтерського обліку оборотних активів, а саме запасів, дебіторській заборгованості та грошових коштів, яка необхідна управлінському персоналу для прийняття ефективних рішень.

Саме від достовірності інформації залежить прийняття рішення, тому аудит надає впевненості управлінському персоналу для обґрунтування прийнятих управлінських рішень [4, с. 92-93].

Якість аудиторської перевірки залежить від якісного виконання аудиторських процедур, метою яких є отримання аудиторських доказів про достовірність інформації бухгалтерського обліку.

Для підтвердження виконання аудиторської процедури аудитором складається Робочий документ, за яким і визначається якість перевірки. А отже, розробка Робочого документу по формі та змісту має важливе значення.

Проведення аудиторської перевірки кожного виду оборотних активів має певні особливості, що вважаємо за доцільне розглянути у даній статті.

Так, для якісного проведення аудиту запасів на підприємстві, наприклад, відповідно до рахунків обліку запасів, необхідно значно більше часу, який обмежується вартістю аудиторських послуг.

Доцільно проводити аудит запасів, визначаючи, наприклад:

- 1) окремі види запасів;
- 2) основні господарські операції з руху запасів за якими визначається первісна вартість при їх надходженні, переоцінці та використанні;
- 3) достовірність інформації бухгалтерського обліку, яка відображається у первинних документах, узагальнюється в облікових регістрах;
- 4) складського обліку запасів;
- 5) достовірність інформації про запаси у фінансовій звітності [4, с. 90].

З метою ефективної організації проведення аудиту запасів на підприємстві вважаємо за доцільне дотримуватись певних етапів (рис. 1):

До типових помилок, що виникають під час здійснення операцій із запасів можна віднести: 1) незадовільну організацію складського господарства; 2) невиконання завдань щодо заготовлення (придбання) матеріалів; 3) завищення собівартості придбаних матеріалів; 4) порушення правил приймання вантажів; 5) неповне оприбуткування запасів; 6) необґрунтовані претензії до постачальників;

7) нераціональне витрачання матеріалів на виробництво; 8) порушення норм і лімітів відпуску; 9) порушення порядку проведення інвентаризації; 10) нестача, надлишки, присвоєння ТМЦ; 11) помилки і підробки в документах; 12) підміна нових матеріалів старими; 13) помилки у визначенні сум уцінок, дооцінок запасів та їх відображення в обліку; 14) незадовільне ведення бухгалтерського обліку, тощо.

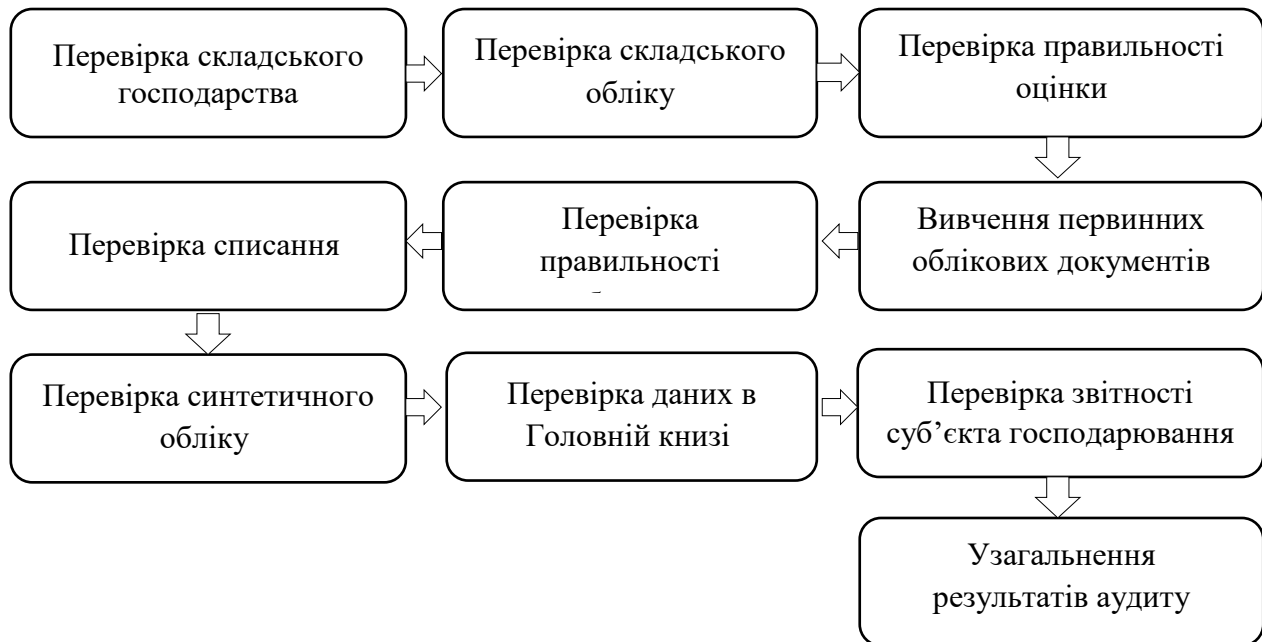

Рис. 1 Алгоритм проведення аудиту запасів на підприємстві

Джерело: узагальнено автором

Перевірка запасів здійснюється із використанням аудитором документальних та фактичних (органолептичних) методів перевірки.

Методи аудиторської перевірки запасів, які сформовані в залежності від етапу аудиту, наведено в табл. 2.

Таким чином, для проведення ефективної перевірки запасів необхідно особливу увагу приділяти: витратам на зберігання запасів; витратам на транспортування запасів; визначення якості запасів; цінам та систем знижок, які пропонують постачальники; потребам підприємства в запасах; повноті відпуску запасів у виробництво; отриманні норм використання запасів на виготовлення продукції; витратам на замовлення запасів; витратам від псування запасів; складанню плану постачання запасів; витратам на брак у виробництві; наявності страхових запасів; рівню оперативного управління запасами за кожним виробничим переділом; періодичністю проведення інвентаризацій залежно від виду запасу.

Організація аудиту та ефективне його проведення щодо визнання дебіторської заборгованості активами, організації бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних з дебіторською заборгованістю, її оцінки на дату фінансової звітності – є необхідною умовою для забезпечення ефективної діяльності та потребує визначення єдиної методики проведення [4, с. 84].

Методи аудиторської перевірки запасів на підприємстві

№ з/п	Етапи аудиту	Методи аудиту
1	2	3
1	Аудит організації обліку прямих матеріальних затрат	Суцільна документальна перевірка
2	Перевірка правильності оцінки запасів, які включені до собівартості продукції	Вибіркова документальна перевірка
3	Перевірка обґрунтованості віднесення запасів до складу прямих виробничих затрат на виробництво продукції	
4	Перевірка вірогідності списання на виробництво матеріалів	
5	Перевірка якісних показників списаних на виробництво запасів	Вибіркова фактична перевірка
6	Перевірка дотримання норм з відпуску запасів	Комбінована документальна перевірка
7	Перевірка правильності оцінки, використання і списання зворотних відходів та вторинної сировини	Вибіркова документальна та фактична перевірка
8	Перевірка синтетичного і аналітичного обліку запасів	Комбінована документальна перевірка

Джерело: узагальнено автором за [3]

Методологічне забезпечення аудиту дебіторської заборгованості в кризових умовах сьогодення недостатньо розроблено та є актуальним для здійснення аудиторських процедур відповідно до критеріїв якості та їх документального оформлення. Документальне оформлення аудиторського процесу та аудиторських процедур, яке є одним із головних компонентів методологічного забезпечення, потребує подальших розробок та удосконалень, враховуючи їх недостатність.

Контроль якості аудиту дебіторської заборгованості забезпечується аудиторськими процедурами, метою яких є перевірка тверджень управлінського персоналу щодо достовірності бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності.

Якісні аспекти перевірки, які відповідають твердженням висловленим у фінансовій звітності, згідно Міжнародних стандартів аудиту це:

1) реальність (існування) - дебіторська заборгованість існує на конкретну дату;

2) права та зобов'язання - дебіторська заборгованість належить суб'єкту господарювання на конкретну дату;

3) наявність - операція або подія, яка стосується дебіторської заборгованості суб'єкта господарювання відбулася протягом звітного періоду;

4) повнота - відсутність не облікованої дебіторської заборгованості, а також нерозкритої про неї інформації;

5) оцінка вартості - дебіторська заборгованість оцінюється у бухгалтерському обліку при її надходженні та на дату звітності;

б) вимірювання - операції з дебіторською заборгованістю відображені за належною сумою;

7) подання та розкриття інформації - інформація про дебіторську заборгованість розкрита, класифікована та описана згідно із вимогами чинного законодавства.

Висновок: Аудиторська перевірка операцій із оборотними активами потрібна для підтвердження точності первинної документації, щодо того, що оборотні активи існують та перебувають у належному стані, що первинні дані відображені правильно в облікових реєстрах і зведених документах, що облік ведеться відповідно до облікової політики та нормативних вимог.

Основне призначення аудиту запасів - допомога клієнту у визначенні основних недоліків, порушень та помилок в обліку запасів, можливість ліквідувати їх та запобігти подальшому виникненню, що призведе до покращення фінансового стану підприємства. Тому правильна та раціональна організація аудиту запасів допоможе аудитору досягти поставленої мети.

Організація аудиту та ефективного його проведення щодо визнання дебіторської заборгованості активами, організації бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних з дебіторською заборгованістю, її оцінки на дату фінансової звітності – є необхідною умовою для забезпечення ефективної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Тютюнник Я. В. Сучасні підходи до визначення економічної сутності оборотних активів підприємства. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 157-162.

2. Подмешальська Ю. В. Бухгалтерський облік та управлінський облік виробничих запасів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 21. С. 93-99.

3. Фабіянська В. Ю. Аудит виробничих запасів: організаційні та методичні аспекти. *Ефективна економіка*.

URL://www.economy.nayka.com.ua/?Op=1&z=5546

4. Подмешальська Ю. В. Облік та контроль виробничих запасів для прийняття управлінських рішень на промисловому підприємстві. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 22. С. 83-94

5. Polova O., Podolianchuk O, Gudzenko N., Koval N., Ishchenko Y., Pravdiuk M., Mulyk T., Tomchuk O., Mulyk Ya., Kozachenko A., Mashevskaya A. Current issues of accounting, taxation, analysis and audit development in modern challenges condition: collective monograph. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2022. 282 p.

Вікторія ПЕТРУСЕВИЧ*
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І СИСТЕМ

Анотація. У статті з'ясовується необхідність запровадження підприємствами інформаційних технологій та систем у сфері бухгалтерського обліку. Висвітлено питання цілісності та достовірності бухгалтерського обліку, інформаційного забезпечення систем управління в організаціях, які є достатніми для вирішення багатьох завдань.

Abstract. *The article clarifies the need for enterprises to introduce information technologies and systems in the field of accounting. The issue of integrity and reliability of accounting, information support of management systems in organizations, which are sufficient to solve many tasks, is highlighted.*

Вступ. Етап розвитку сучасного суспільства характеризується зростанням використання інформаційних технологій. Інформатизація суспільства впливає на всі без винятку сторони життя, на розвиток різних галузей знань. Бухгалтерський облік не є винятком. Сучасні системи бухгалтерського обліку зазнають серйозних змін, головним чином через вплив інформаційних технологій. Застосування цифрових технологій в бухгалтерському обліку «приводить до підвищення рівня якості та ефективності процесу управління».

Сучасна економіка суттєво змінила значення інформаційних систем, які є невід'ємною частиною вирішення завдань управління діяльністю суб'єктів господарювання. У процесі інтеграції вітчизняних економік у світовий простір на практиці висувуються якісно нові вимоги до формування та організації інформаційного забезпечення. При цьому інформаційна система є не тільки засобом збору, обробки, зберігання та групування інформації, а й специфічною формою участі в управлінні діяльністю.

У сучасній українській науковій літературі теоретичним та практичним обґрунтуванням проблем інформаційного забезпечення системи бухгалтерського обліку, аудиту та внутрішнього контролю займаються такі науковці, як М. М. Бенько, Н. В. Голячук, С. О. Левицька, І. С. Несходовський, С. А. Гаркуша, Л. О. Ходаківська (табл. 1.)

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки ВНАУ, Марина ПРАВДЮК

Теоретичні та практичні обґрунтування проблем науковцями

Науковець	Обґрунтування проблем
М. М. Бенько	стверджує, що сучасний стан розвитку інформаційних технологій називають «новітнім» через їх інноваційне застосування в обліку та менеджменті [5].
С. О. Левицька	звернула увагу на те, що система бухгалтерського обліку є комплексним та якісним джерелом інформації для управління, а розвиток і поглиблення процесу глобалізації та інтеграції, притаманного сучасній світовій економіці, призвело до формування принципово нових вимог до управління бізнесом. У процесі застосування комп'ютерної системи бухгалтерського обліку контроль бухгалтерського обліку автоматизований, що сприяє підвищенню достовірності та правильності облікових даних [7].
Н. В. Голячук	зазначає, що успішне функціонування підприємств у сучасних умовах господарювання потребує обов'язкового володіння необхідною інформацією, на основі якої можна своєчасно приймати управлінські рішення. Основним способом отримання такої інформації є використання комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання, та відповідних інформаційних технологій [6].
І. С. Несходовський	зазначив, що основним напрямком удосконалення інформаційного забезпечення систем управління підприємством є запровадження електронного обліку на основі розробки електронних документів, що дозволяє значно скоротити часові та грошові витрати, підвищити надійність документообігу, а також дати можливість керівництву реагувати, своєчасно змінювати режим роботи [8].

Тому велика кількість досліджень присвячена вирішенню теоретико-методологічних проблем інформаційного забезпечення бухгалтерського обліку, аудиту та систем внутрішнього контролю.

Виклад основного матеріалу. Щоб контролювати економічні системи, потрібно точно знати динамічні цифри, визначені автоматичними цифрами. Інформативне обладнання має бути достатньо, щоб розв'язати наступні завдання:

- виявити сумнівні факти про економіку, визначити рівень незайманості;
- контрольний центр;
- визначити найактуальніші товари;
- систему і аналіз інформації, які необхідні для прийняття економічних

письмових рішень.

Інформаційні технології мають певну структуру (рис. 1).

Основні властивості ІТ:

- цілеспрямованість;
- доцільність;
- наявність компонентів та структури;
- взаємодія із зовнішнім середовищем;
- системна повнота;
- регулярність процесів;
- динамічність.

Рис. 1. Основні складові структури інформаційної технології

Найважливішими властивостями інформації є достовірність, повнота, цінність, актуальність та зрозумілість (табл. 2).

Таблиця 2.

Властивості економічної інформації

Властивості інформації	Сутність
Достовірність	Інформація достовірна, якщо вона не викривляє справжній стан справ. Недостовірна інформація може призвести до неправильного розуміння або прийняття неправильного рішення
Повнота	Інформація повна, якщо її достатньо для розуміння та прийняття рішень. Неповнота інформації стримує прийняття рішень чи може призвести до помилки
Цінність	Цінність інформації залежить від того, які завдання вирішуються за її допомоги
Актуальність	В постійно змінних умовах для здійснення будь-якої діяльності важливо мати актуальну інформацію, яка відповідає сучасному моменту часу. Якщо цінна та актуальна інформація висловлена незрозумілими словами, вона може стати некорисною
Зрозумілість	Інформація стає зрозумілою, лише тоді, коли вона передана мовою, яку розуміють користувачі цієї інформації

Варто зазначити, що одна з важливих умов для забезпечення надійності автоматичної системи обліку полягає в тому, щоб поліпшити базу даних. Завдяки поліпшеним автоматичним системам обліку і внутрішнім системам, управління компаніям буде значно збільшено. Автоматична міра є основною вимогою для того, щоб керувати діяльністю, спрямованою на операцію. У нинішньому середовищі менеджерів вони наполягають на рішеннях у високих кордонах, які мусять постійно контролювати всі сфери фінансової звітності. Інформація про

систему, яка є правильною і вчасно опрацьована, є гарантією ефективного управління компанією. Якщо немає достовірної інформації, це може довести до неправильних рішень і призвести до серйозних втрат. Незважаючи на масштаби, платформи і вартість автоматичних механізованих систем, які, як вважають, забезпечують бухгалтерію, надійність та простоту використання.

У системі має бути єдина база обліку. База даних може мати різні структури відповідно до обліку, але вони повинні відповідати вимогам для побудови обліку, який визначає основні параметри для створення системи обліку. Якщо система надійна, то в комп'ютері вона є захистом від різних нещасть і деколи навмисного висилання даних. Щоб ефективно автоматизувати, потрібно добре зрозуміти, що таке автоматична техніка. Це система обліку, яка використовує комп'ютерну техніку [2]. Крім того, бухгалтерія може бути ефективною тільки тоді, коли в фірмі зростає якість рахунків. Водночас, вони бачать:

- сортування обліку;
- більше інформації про бухгалтерію;
- зменшення вад обліку;
- збільшення рахунків;
- збільшення витрат на рахунки.

Якщо цих змін немає, автоматизування не приносить остаточних результатів. Майже всі аспекти діяльності виконуються за допомогою комп'ютера. Отже, автоматична комерція — це процес, що збільшує ефективність і якість обліку. Існують різні способи оцінити ефективність інформаційної системи керування компаніями.

Економічні цифри також включають:

- зменшення виробних процесів;
- скорочення розподілених коштів на складі;
- збільшення ефективності ресурсу;
- зниження витрат;
- збільшення кількості витрат;
- збільшення організаційних дисциплін;

Проте критерії, такі як технологія, новизна, надійність, простота, гнучкість, приріст продуктивності, розглядаються для оцінювання технологічного ефекту. Технологічний ефект є можливим за наявності технологічних регламентів, розроблених методик, стандартів, нормативів, інструкцій, які сприяють поліпшенню техніко-експлуатаційних параметрів інформаційних технологій.

Результати, що задовольняють потреби людини й суспільства, відображають соціальний вплив. Він спрямований на використання сучасних технологічних засобів і програмних додатків задля поліпшення умов праці персоналу, якості та комфорту, формування й задоволення їх духовних потреб, гармонійного розвитку особистості.

Показники ефективності характеризують придатність системи до виконання своїх завдань і є загальними показниками оптимального функціонування інформаційних систем, які залежать від локальних показників,

якими є надійність, достовірність, безпечність.

Фундаментальним узагальненим показником є економічна ефективність системи, яка характеризує доцільність витрат і функціонування системи.

Інформація – це найцінніше досягнення людства. Інформаційні системи дають змогу суб'єктам господарювання нормально функціонувати. Головною проблемою є обсяги інформації, які потрібно швидко збирати, надійно зберігати та оперативним чином обробляти. Вирішенням цієї проблеми були інформаційні системи, які стали відповіддю комп'ютерної індустрії на вимоги комерції.

Слід зазначити також про важливість корпоративної інформаційної системи на підприємстві як необхідного інструменту для успішного управління бізнесом у сучасному середовищі.

Сьогодні існує тенденція до використання інформаційних систем на малих підприємствах.

Інформаційні системи є наборами технічного, програмного й організаційного забезпечення, а також персоналу, що спрямовані на надання своєчасної інформації.

Набір програмних, організаційних, інформаційних та технічних засобів, об'єднаних в єдину систему збирання, зберігання, оброблення та видачі відповідної інформації, призначеної для виконання певних функцій, є інформаційною системою. Він має забезпечити єдиний підхід до управління ресурсами організації та їх джерелами, що охоплюють усі етапи процесу управління, такі як планування, оперативне управління, облік та аналіз.

Як інформаційна система, бухгалтерський облік забезпечує інформацію в неперервному ланцюгу подвійного запису подій господарської діяльності на рахунках, а подвійний запис разом з іншими елементами методу бухгалтерського обліку створює замкнутий контур інформаційних зв'язків у системі рахунків обліку, що чітко окреслює його межі.

Облік, як і будь-яка система, має свої вхідні та вихідні потоки (рис. 3).

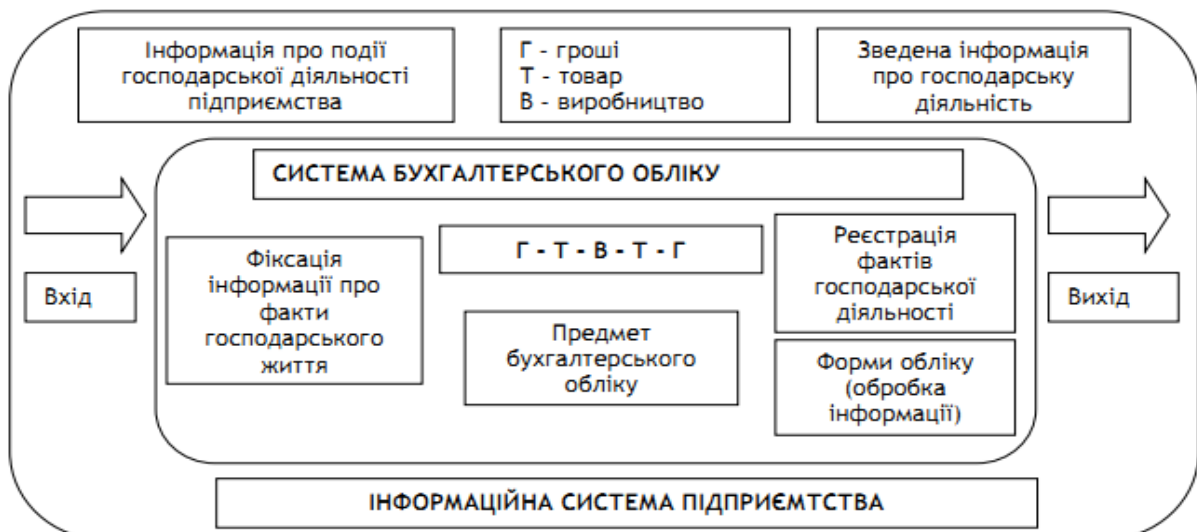

Рис. 3. Схема потоків бухгалтерського обліку як інформаційної системи

Джерело: [9].

У бухгалтерському обліку є програми, призначені для автоматичного планування, управління і прийняття судових рішень [3: 4]. Ефективне і

методичне вдосконалення інформаційної системи може і далі сприяти конкуренції компанії, але лише у порівнянні з компаніями, які ще ніколи не мали таких систем. Сучасна економіка швидко перетворюється на нову інформаційну категорію. Інформація в усіх соціальних та сільськогосподарських процесах вимагає нових змін у існуючих теоріях та методах. Бухгалтерський облік у новій інформаційній ситуації має конкретні особливості, які потребують пристосування до існуючих методів і методів лікування. Розробка інформаційної економіки, що має неефективні технічні вдосконалення, відкриває нові завдання перед сучасними економічними науками, у тому числі бухгалтерами, які залишають питання дуже вчасно і вимагають подальших широкомасштабних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Анісімов А.В., Кулябко П.П. Інформаційні системи та бази даних : навчальний посібник для студентів факультету комп'ютерних наук та кібернетики. Київ, 2017. 110 с.
2. Антоненко В.М., Мамченко С.Д., Рогушина Ю.В. Сучасні інформаційні системи і технології: управління знаннями : навчальний посібник. Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2016. 212 с.
3. Воронін А.М., Зіатдінов Ю.К., Климова А.С. Інформаційні системи прийняття рішень : навчальний посібник. Київ : НАУ. Друк, 2009. 136 с.
4. Калінеску Т.В., Ліхоносова Г.С., Антіпов О.М. Інформаційні системи і технології в оподаткуванні : навчальний посібник. Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2011. 407 с.
5. Бенько М.М. Новітні інформаційні технології в бухгалтерському обліку. Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Економічна. 2011. Вип. 35. С. 29–33.
6. Голячук Н.В. Обліково-аналітичне забезпечення як важлива складова управління підприємством. Економічний аналіз. 2010. Вип. 6. С. 408–410.
7. Левицька С.О. Інформаційне забезпечення системи бухгалтерського обліку. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економіка. 2009. Вип. 3(47) .Ч. 1. С. 367–372.
8. Несходовський І.С. Електронний облік як основний напрям удосконалення інформаційного забезпечення системи управління. Вісник ЖДТУ. Економічні науки. 2010. № 3(53). С. 73–77.
9. Сіренко Н. М., Баришевська І. В., Щербина Ю. О. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : курс лекцій. Миколаїв : МНАУ, 2016. 132 с.

Анастасія ППРГАЧ*
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ТА СВІТУ

Анотація. У статті проаналізовано основні проблеми продовольчої безпеки України та світу. Проведено оцінку динаміки зміни продовольчої безпеки та виявлені пропозиції стосовно її покращення. Охарактеризовано негативні наслідки військових дій на загальний стан продовольчої безпеки України та світу. Проаналізовано основні положення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» та окреслено нові можливості збільшення урожаю зернових, що є необхідною умовою для підвищення рівня продовольчої безпеки України.

Abstract. The article analyzes the main problems of food security in Ukraine and the world. An assessment of the dynamics of changes in food security was carried out and proposals for its improvement were identified. The negative consequences of military actions on the general state of food security of Ukraine and the world are characterized. The main provisions of the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Creating Conditions for Ensuring Food Security in the Conditions of Martial Law" were analyzed, and new opportunities for increasing the grain harvest, which is necessary to increase the level of food security in Ukraine, were outlined.

Вступ. Продовольча безпека є важливою компонентою соціально-економічної політики держави з позицій локального та глобального вимірів, адже, поряд із незаперечною місією забезпечення національного суверенітету, вона визначає її статус на міжнародній агропродовольчій арені. Такий важливий і водночас різновекторний контекст формування продовольчої безпеки України передбачає, по-перше, планомірні кроки у напрямі вироблення та прийняття управлінських рішень у площині активного пошуку можливостей нарощування потенціалу продовольчої безпеки для суспільного зростання; по-друге, стимулює потребу системного моніторингу рівня самозабезпеченості продовольством та постійної ідентифікації споживчих потреб населення у доступних, якісних, екологічних харчових продуктах; по-третє, зумовлює необхідність розробки індикаторів оцінки рівня продовольчого забезпечення у контексті формування їх окремих груп відповідно до імперативів стратегічного розвитку сфери

* Науковий керівник: к.е.н., старший викладач кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ, Наталія ЯРЕМЧУК

продовольчої безпеки. Відтак, обґрунтування та удосконалення теоретико-методичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо формування системи продовольчої безпеки України набувають принципово нової актуальності за сучасних умов інтернаціоналізації світового ринку та посилення відкритості національної економіки [1].

Продовольча безпека розглядається як один із основних елементів національної безпеки держави, що забезпечує її автономність і незалежність від суміжних країн, і досліджується багатьма вченими.

Виклад основного матеріалу. Економічна безпека в сучасних економічних джерелах розглядається як «комплекс дієвих заходів офіційних державних органів, які забезпечують стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз, характеризують здатність національної економіки до розширеного самовідтворення та задоволення потреб громадян, суспільства і держави на певному визначеному рівні та часовому проміжку» [2], або «стан економіки, який за допомогою економічного механізму шляхом використання комплексу заходів забезпечує незалежність, стабільність та розвиток країни».

Нині одним із ключових векторів розвитку України є забезпечення харчової безпеки та якості продукції на європейській основі, що ґрунтується на запровадженні концепції аналізу небезпеки та критичних контрольних точок на всіх виробничих підприємствах.

Система управління безпечністю харчових продуктів уможливорює вчасне запобігання небезпекам на всіх етапах харчового ланцюга: від основного виробника сировини до споживача [3, с. 178].

Центральним елементом продовольчої безпеки є забезпеченість продуктами харчування, а в її структурі варто виділити чотири складові. Доступність продуктів харчування виявляється у трьох формах. Фізична доступність передбачає просту наявність на споживчому ринку життєво необхідних продуктів, економічна доступність включає фінансову можливість їх отримати, а соціальна – мінімальну диференціацію у споживанні головних груп продуктів серед різних верств населення.

XXI столітті – це час нових технологічних інновацій, генної інженерії, біо- та нанотехнологій, дронів та штучного інтелекту. Однак, як і декілька десятиліть тому назад, в наш час невирішеною залишається глобальна продовольча проблема неефективного виробництва та розподілу продуктів харчування в світі. Нині сільське господарство стикається з двома величезними і суперечливими труднощами: необхідністю забезпечити якісною та екологічно безпечною їжею зростаюче населення планети, яке за оцінками аналітиків ООН до 2030 року сягне 8,5 мільярдів та збереженням навколишнього середовища. Використання інноваційних технологій — це єдиний спосіб упорядкувати це коло проблем та забезпечити продуктивність і стійкість продовольчих систем в усьому світі.

За оцінками FAO на початку пандемії COVID-19 в 2020 році від от 720 до 811 мільйонів жителів планети зіткнулися із проблемами недостатнього продовольчого забезпечення (в середньому 768 мільйонів).

У порівнянні з 2019 роком у 2020 році від голоду постраждали на 46 мільйонів людей більше в Африці, майже на 57 мільйонів людей більше в Азії і

приблизно на 14 мільйонів людей більше в Латинській Америці та Карибському басейні. У середньому із загальної кількості 768 мільйонів осіб, які недоїдають, найбільше потерпали в країнах Азії — 418 мільйонів осіб, Африки 282 мільйона осіб, а також в Латинській Америці і Карибському басейні 60 мільйонів осіб (рис.1)[4].

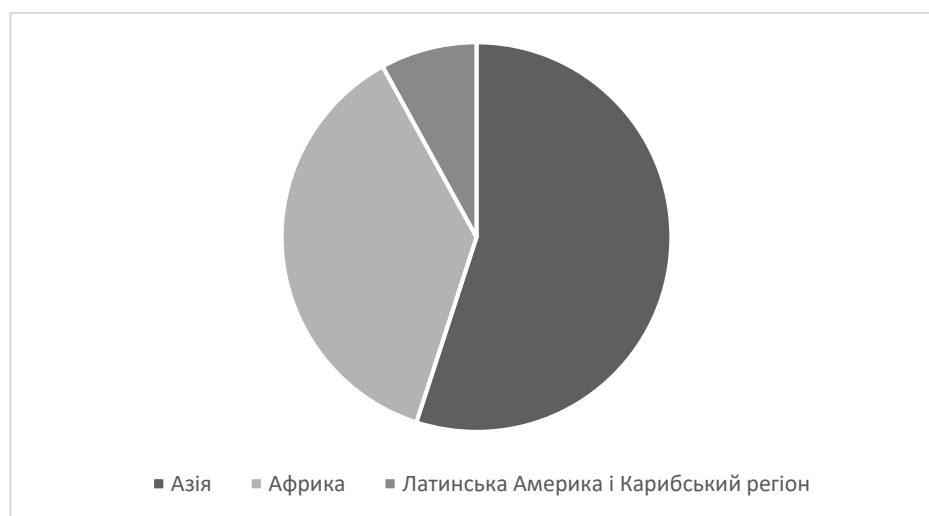

Рис 1. Частка населення, яке недоїдає в світі

Джерело: побудовано на основі[4]

Інший аспект продовольчої проблеми — це надто низька продуктивність сільського господарства в багатьох країнах світу. Про це можна дізнатися із аналізу урожайності пшениці, яка залишається глобальною стратегічною продовольчою культурою для мільярдів людей по всьому світі.

Лише одна третина країн світу здатна забезпечити прийнятний рівень продуктивності вирощування пшениці більше 4,4 т/га, який забезпечує раціональний мінімум продовольчих потреб власного населення (таблиця 1)[4].

Таблиця 1

Середня урожайність, т/га	Кількість країн
0,40-1,40	21
1,40-2,40	29
2,40-3,40	26
3,40-4,40	13
4,40-5,40	10
5,40-6,40	13
6,40-7,40	6
7,40-8,40	3
8,40-9,40	2
9,40-10,40	1
В середньому 6,73	124

Джерело: Розраховано по даним аналізу інформації FAO

Водночас, більшість країн світу нездатні забезпечити себе пшеницею через

низьку продуктивність функціонування продовольчих систем, яка не в останню чергу зумовлена недостатнім рівнем використання добрив та застосування наукових селекційних досягнень.

При цьому світовий досвід свідчить про значні можливості підвищення продуктивності вирощування сільськогосподарських культур, які дозволяють знизити ризики глобальної продовольчої кризи.

За період військових дій парламентом було прийнято ряд важливих нормативно-правових актів, які мали на меті полегшити діяльність сільськогосподарських товаровиробників в умовах військового стану. Ключовими темами цих законів стали земельні відносини, стосовно реєстрації прав власності та орендних відносин, продовольча безпека та протидія рейдерству. У березні 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану».

Що це означає?

1. Завдяки цьому закону для сільськогосподарського виробництва буде передано 20 000 га земель комунальної власності, які були підготовлені для передачі в оренду на земельних торгах;

2. Буде створено передумови для ведення сільськогосподарського виробництва на 300 000 - 400 000 га земель державної власності, які зараз перебувають у постійному користуванні держпідприємств Мінагрополітики, НААН України, закладів освіти, що дасть змогу одержати на цих землях близько 1,4 млн тонн урожаю зернових.

Так, наразі продовольча безпека України потребує величезної уваги. Що тягне за собою невідкладне використання всіх доступних сільськогосподарських угідь для проведення посівної кампанії. Для цього влада спростила набуття прав користування на земельні ділянки сільськогосподарського призначення в умовах воєнного стану[5].

21 липня 2022 року в Українському кризовому медіа-центрі представники влади, місцевого самоврядування та експерти обговорили питання продовольчої безпеки громад під час війни через призму глобального та локального поглядів. Обговорення організоване спільно Міністерством розвитку громад та територій України та Проектом USAID «ГОВЕРЛА».

Внесок України до світового продовольчого ринку в 2021 році був еквівалентним забезпеченню харчуванням 400 мільйонів людей. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну порушило системи виробництва, переробки та постачання продовольства, зокрема, на міжнародний ринок. У контексті наближення зими та ризику підриву посівного сезону озимих культур постає питання про створення запасу продовольства. Від цього залежить продовольча безпека не лише України, а і інших країн світу.

«Ми пишаємося тим, що громади в Україні наполегливо працюють, щоб забезпечити продовольчу безпеку та добробут своїх мешканців навіть у ці важкі часи. Місцеві лідери докладають зусиль для накопичення продовольчих резервів для громадян, у тому числі для внутрішньо переміщених осіб, а також

підтримують ланцюги постачання та місцевих виробників сільськогосподарської продукції. Вкрай важливо працювати в партнерстві з Урядом та міжнародними проектами, щоб спільно знаходити шляхи для вирішення цих викликів. Проект USAID «ГОВЕРЛА» радий сприяти діалогу між різними інституціями для зміцнення спроможності місцевого самоврядування, забезпечення продовольчої безпеки у громадах, а також їхньої взаємопідтримки в цій ситуації. Ми продовжуватимемо підтримувати ці зусилля громад», - зазначив Габріель Абрагам, керівник Проекту USAID «ГОВЕРЛА»[6].

Війна вимагає швидких дій реагування, що супроводжуються меті - відсічі збройної агресії та підтримки економіки. Правила регулювання земельних відносин мирного часу, коли процедури надання земельних ділянок тривають місяцями, в умовах воєнного стану засвідчують свою недієздатність та непристосованість до нових реалій.

Тому вирішення багатьох завдань функціонування економіки України у воєнний період, в тому числі ведення сільського господарства, прямо залежать від швидкості прийняття управлінських рішень щодо надання земельних ділянок відповідного цільового призначення, проведення землеустрою та реєстрації прав на землю.

Вважаємо, що наша держава активно працює на фронті законодавчої ініціативи, щодо питання продовольчої безпеки та сприяє забезпеченню нормальної життєдіяльності свого народу в умовах російської агресії.

Висновки. Отже, продовольча безпека має національний характер, їй притаманна комплексність і перманентність. Залежно від особливостей національної продовольчої системи, періоду її розвитку, від того, яка складова продовольчої проблеми набиратиме на тому чи іншому етапі пріоритетного значення, завдання її забезпечення модифікуються разом із змінами внутрішніх і зовнішніх загроз.

Продовольчий аспект є вихідним в аналізі пріоритетів, оскільки слугує кількісному виразу основної цілі аграрної політики – продовольчій безпеці. Він визначає рівень забезпечення країни продовольством, у тому числі власного виробництва, обсяги необхідних резервів продуктів харчування і сільськогосподарської сировини, а також фізіологічні та платоспроможні межі попиту на продукти харчування на внутрішньому ринку, та характеризується показниками існуючої структури споживання і його фізіологічними нормами.

З огляду на проведені дослідження та українські реалії, продовольча безпека – це такий рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-політичну стабільність у суспільстві, виживання і розвиток нації, особи, сім'ї, стійкий економічний розвиток держави.

Список використаних джерел:

1. Гринишин В. Формування системи продовольчої безпеки України URL:http://znau.edu.ua/images/public_document/2021/04/84.pdf
2. Гринишин В. Є. Кластерний аналіз самозабезпечення регіонів України продовольством. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 4. С. 65– 71.
3. Пінюшко О. Харчова безпека по-європейськи: страшно, обов'язково чи

просто.Європейська

правда.

2016.

URL:<http://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/01/27/7043650/>

4. Глобальна продовольча безпека: старі проблеми, нові виклики та ефективні рішення URL: <https://www.growhow.in.ua/hlobalna-prodovolcha-bezpeka-stari-problemy-novi-vyklyky-ta-efektyvni-rishennia/>

5. Забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: що передбачено законом?

URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/210373_zabezpechennya-prodovolcho-bezpeki-v-umovakh-vonnogo-stanu-shcho-peredbacheno-zakonom

6. Продовольча безпека громад під час війни: ключові тези. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15247>

Віта РИБАЧОК*
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ЄДИНОГО ПОДАТКУ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** Збройна агресія російської федерації повністю змінила життя кожного українця. Війна вплинула не тільки на соціальне життя, а й на правовий стан суб'єктів господарювання. У статті розглянуто сутність єдиного податку, його групи та строки сплати під час воєнного стану. Акцентовано увагу на застосуванні програмного реєстру застосування операцій.*

***Annotation.** The armed aggression of the Russian Federation has completely changed the life of every Ukrainian. The war affected not only social life, but also the legal status of business entities. The article discusses the essence of the single tax, its groups and terms of payment during martial law. Emphasis is placed on the application of the software registry for the use of operations.*

Вступ. Воєнний стан в Україні вніс свої корективи у діяльність бізнесу, у тому числі і малого. Держава не залишила без підтримки суб'єктів господарювання і запровадила низку преференцій стосовно оподаткування діяльності платників податків під час дії воєнного стану в Україні. Законодавцями було зроблено значні послаблення для ФОП платників єдиного податку групи 1 та 2. А саме: було надано право підприємцям – платникам єдиного податку групи 1 та 2 не сплачувати єдиний податок з 01.04.2022 до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України. Таке послаблення – це не відстрочка сплати єдиного податку, а саме звільнення.

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки ВНАУ, Наталія КОВАЛЬ

Виклад основного матеріалу. Питання змісту податків, їх елементів, оподаткування діяльності суб'єктів господарювання та облікового забезпечення розрахунків з бюджетом багатогранні, тому над їх вирішенням працювало не одне покоління науковців.

У наукових колах України дослідженням окремих питань податкового регулювання, побудови податкових систем, обліку розрахунків за податками присвячено праці вітчизняних учених-економістів: Безкровного О. В., Гермаш Ю. В., Гончарук І. В., Гудзенко Н. М., Дмитрів В. І., Ємчик Т. В., Здирко Н.Г., Іщенко Я. П., Калетніка Г. М., Коваль Н. І., Лепетан І. М., Лутковської С. М., Мулик Т. О., Подолянчук О. А., Правдюк Н. Л., Ткачика Ф. П., Чумака В. Д. та інших [1].

Єдиний податок – податок, що сплачують суб'єкти господарської діяльності на спрощеній системі оподаткування, основний підприємницький податок. Первісно планувався та був єдиним відрахуванням, передбаченим у рамках спрощеної системи оподаткування, та поєднував у собі відрахування до місцевого податкового бюджету, Пенсійного фонду та Фонду соціального страхування [7].

Доходом платника єдиного податку є [7]:

1) для фізичної особи - підприємця - дохід, отриманий протягом податкового (звітного) періоду в грошовій формі (готівковій та/або безготівковій); матеріальній або нематеріальній формі. При цьому до доходу не включаються отримані такою фізичною особою пасивні доходи у вигляді процентів, дивідендів, роялті, страхові виплати і відшкодування, доходи у вигляді бюджетних грантів, а також доходи, отримані від продажу рухомого та нерухомого майна, яке належить на праві власності фізичній особі та використовується в її господарській діяльності;

2) для юридичної особи - будь-який дохід, включаючи дохід представництв, філій, відділень такої юридичної особи, отриманий протягом податкового (звітного) періоду в грошовій формі (готівковій та/або безготівковій); матеріальній або нематеріальній формі.

При продажу основних засобів юридичними особами - платниками єдиного податку дохід визначається як сума коштів, отриманих від продажу таких основних засобів [7].

Якщо основні засоби продані після їх використання протягом 12 календарних місяців з дня введення в експлуатацію, дохід визначається як різниця між сумою коштів, отриманою від продажу таких основних засобів, та їх залишковою балансовою вартістю, що склалася на день продажу [7].

Платники єдиного податку звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з таких податків і зборів [7]:

1) податку на прибуток підприємств, крім випадків, передбачених абзацами другим і третім підпункту 133.1.1 та підпунктом 133.1.4 пункту 133.1 статті 133 ПКУ;

2) податку на доходи фізичних осіб у частині доходів (об'єкта оподаткування), що отримані в результаті господарської діяльності платника єдиного податку першої - четвертої групи (фізичної особи) та оподатковані згідно з цією главою;

3) податку на додану вартість з операцій з постачання товарів, робіт та послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України, крім податку на додану вартість, що сплачується фізичними особами та юридичними особами, які обрали ставку єдиного податку, визначену підпунктом 1 пункту 293.3 статті 293 ПКУ, а також що сплачується платниками єдиного податку четвертої групи;

4) податку на майно в частині земельного податку за земельні ділянки, що використовуються платниками єдиного податку першої – третьої груп для провадження господарської діяльності (крім діяльності з надання земельних ділянок та/або нерухомого майна, що знаходиться на таких земельних ділянках, в оренду (найм), позичку, на іншому праві користування) та платниками єдиного податку четвертої групи для ведення сільськогосподарського товаровиробництва;

5) рентної плати за спеціальне використання води платниками єдиного податку четвертої групи.

Кількість груп єдиного податку всього чотири (табл. 1).

Таблиця 1

Групи єдиного податку 2023

Критерії	1 група ФОП	2 група ФОП	3 група ФОП/ЮО	4 група для сільськогосподарських товаровиробників
Обсяг доходу	1.118.900 грн. (167 мін. ЗП на 01.01)	5.587.800 грн. (834 мін. ЗП на 01.01)	7.818.900 грн. (1167 мін. ЗП на 01.01)	не менше 75% частка с/г продукції в доході
Працівники	не дозволено	до 10 осіб	не обмежено	не обмежено
Діяльність	роздрібний продаж, побутові послуги	послуги, виробництво, продажі, ресторани	усі види дозволені на спрощеній системі	виробництво с/г продукції
Ставки ЄП	До 10% від життєвого мінім. 01.01. – 268,4 грн/місяць	До 20% мін. ЗП 01.01 – 1340 грн/місяць	3% (платник ПДВ) 5% (неплатник ПДВ)	залежить від категорії земель, їх розташування
Звітний період щодо ЄП	рік	рік	квартал	рік

Джерело: сформовано автором на основі [6]

З 24 лютого 2022 року відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні введено режим воєнного стану.

15 березня 2022 року прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану», відповідно до якого передбачаються особливості справлення податкових зобов'язань, у тому числі й щодо платників спрощеної системи оподаткування, а саме [3]:

- з 1 квітня 2022 року та на період дії воєнного стану для фізичних осіб-підприємців (ФОП), платників єдиного податку I та II групи, сплата єдиного податку – добровільна. Той, хто не бажає сплачувати податок у період воєнного стану, просто не заповнює декларацію за вказаний період.

- під час мобілізації ФОП, які належать до II та III груп платників єдиного податку, а також юридичні особи, які належать до III групи, можуть за власним рішенням не сплачувати ЄСВ за найманих працівників, призваних під час мобілізації на військову службу до Збройних Сил України.

З 1 квітня 2022 року ФОП та юридичні особи, в яких упродовж минулого календарного року дохід не перевищує 10 мільярдів гривень, можуть перейти на сплату єдиного податку III групи за ставкою 2% із урахуванням такого [3]:

- до таких платників єдиного податку не застосовуються будь-які обмеження щодо кількості найманих працівників;

- платники єдиного податку не є платниками податку на додану вартість;

- авансовий внесок єдиного податку сплачуються щомісячно до 15 числа за підсумками попереднього місяця;

- податкова звітність подається щоквартально у строки, передбачені для квартальної звітності.

Не зможуть стати платниками єдиного податку III групи суб'єкти господарювання, які [3]:

- організують та проводять азартні ігри, лотереї та парі;

- займаються обміном іноземної валюти;

- виробляють, експортують, імпортують та продають підакцизні товари;

- здійснюють видобуток та реалізацію корисних копалин;

- займаються певними видами фінансової діяльності, зокрема страхові (перестрахові) брокери, банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, страхові компанії, інвестиційні фонди і компанії тощо.

Платник податків повертається на систему оподаткування, яка використовувалася до переходу на систему єдиного податку за ставкою 2% з початку наступного календарного місяця, після припинення воєнного стану.

З 1 січня 2022 року всі платники єдиного податку 2-4 групи зобов'язані застосовувати РРО/ПРРО. Залишається необов'язковим застосування РРО/ПРРО лише для платників єдиного податку 1 групи.

При цьому у зв'язку із воєнним станом, згідно із Законами № 2118-ІХ від 03.03.2022 та № 2120-ІХ від 15.03.2022, Закон «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій» доповнено наступними пунктами [3;4;5.]:

Тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України, санкції за порушення вимог цього Закону не застосовуються, крім санкцій за порушення порядку здійснення розрахункових операцій при продажу підакцизних товарів.

Таблиця 2

Сплата податків та єдиного внеску ФОПами в умовах воєнного стану

Група	Податки	Єдиний внесок		Мобілізовані ФОП	
	за себе	за себе	за найманого працівника	за себе	за найманого працівника
I група	не сплачує ЄП з 01.04.22 до закінчення ВС (по можливості)	має право не платити з 01.03.22 до закінчення ВС + 12 міс. після його завершення	відсутні наймані	не сплачує ЄП та ЄВ за весь строк військової служби	відсутні наймані
II група	не сплачує ЄП з 01.04.2022 до закінчення ВС (по можливості)	має право не платити з 01.03.22 до закінчення ВС +1 2 міс. після його завершення	сплачує або може не платити ЄВ за працівників, мобілізованих до ЗСУ	не сплачує ЄП та ЄВ за весь строк військової служби	нарах-ня ЄВ може здійснювати уповноваже на особа
III група 2% 5% 3%	сплачує ЄП сплачує ЄП сплачує ЄП + ПДВ	має право не платити з 01.03.22 до закінчення ВС + 12 міс. після його завершення	сплачує або може не платити ЄВ за працівників, мобілізованих до ЗСУ	не сплачує ЄП та ЄВ за весь строк військової служби	нарах-ня ЄВ може здійснювати уповноваже на особа
IV група	сплачує ЄП	має право не платити з 01.03.22 до закінчення ВС + 12 міс. після його завершення	сплачує або може не платити ЄВ за працівників, мобілізованих до ЗСУ	не сплачує ЄП та ЄВ за весь строк військової служби	нарах-ня ЄВ може здійснювати уповноваже на особа

Джерело: сформовано автором на основі [3]

На період дії воєнного, надзвичайного стану або обставин непереборної сили:

- проведення розрахункових операцій в режимі офлайн можуть здійснюватись з перевищенням строків, встановленими в ст.5 Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» від від 03.03.2022 № 2118-IX;

- зупинено заборону використання ПРРО в режимі офлайн без діапазону фіскальних номерів, сформованих ФСКО [4].

Також, платникам 2-4 груп, відповідно до постанови КМУ № 1336, дозволено замість РРО/ПРРО використовувати розрахункові книжки та книги обліку розрахункових операцій (РК та КОРО) при продажу товарів (крім підакцизних) на території сіл та селищ, якщо виконуються наступні умови [3]:

- річний обсяг розрахункових операцій не перевищує 167 МЗП (у 2022 році – 1 085 500 грн) на один структурний (відокремлений) підрозділ;
- така торгівля не здійснюватиметься в одному торговельному об'єкті, де також продаються підакцизні товари;
- такими ФОП не здійснюється дистанційна торгівля, в тому числі через мережу Інтернет;
- сільськими радами та радами об'єднаних територіальних громад не прийнято рішення про обов'язкове застосування РРО/ПРРО на території відповідних громад [5]

Якщо суб'єкт господарювання у 2022 році перебував у статусі платника єдиного податку четвертої групи, наявність у нього станом на 1 січня 2023 року податкового боргу не є підставою для відмови у підтвердженні статусу платника єдиного податку четвертої групи на 2023 рік [2].

Висновок. На час дії воєнного стану для підприємців передбачені певні податкові пільги. Завдяки змінам у законодавстві, під час дії воєнного/надзвичайного стану в Україні податкова не буде штрафувати платників єдиного податку за несвоєчасну сплату, подання податкової звітності, якщо граничний строк подання звітності припав на період з 24.02.2022 до останнього дня місяця припинення воєнного стану.

Вважаю, що зміни в оподаткуванні через введення в Україні воєнного стану загалом підтримають бізнес в економічному плані. Прогнозую, що більшість підприємств скористається всіма тимчасовими податковими нововведеннями, що допоможе законно зменшити податкове навантаження.

Список використаних джерел:

1. Подолянчук О.А., Коваль Н. І., Гудзенко Н. М. Облікове забезпечення податкових розрахунків сільськогосподарських товаровиробників: особливі операції: монографія. ТОВ «Друк», 2022. 256 с.
2. Чи відмовлять у підтвердженні статусу єдинника 4-ої групи на 2023 рік за наявності податкового боргу – ДПС. URL: https://buh.ligazakon.net/news/217012_chi_vdmovlyat-u-pdtverdzhenn-statusu-dinnika-4-o-grupi-na-2023-rk-za-nayavnost-podatkovogo-borgu--dps (дата звернення: 18.03.2023).
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/zakoni-ukraini/77303.html> (дата звернення: 19.03.2023).
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 № 2118-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text> (дата звернення: 18.03.2023).
5. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій: Закон України від 06.07.1995 № 265/95-В. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.03.2023).
6. Про єдиний податок: Закон України від 01.12.2010 №7403. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF5PN00A?an=3> (дата звернення: 21.03.2023).

7. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності: Державна податкова служба України. *Офіційний портал*. URL: <https://tax.gov.ua/nk/rozdil-xiv--spetsialni-podat/edynyi-podatok/> (дата звернення: 22.03.2023).

Анна ТИХОН *
студентка 3-го курсу,
факультету обліку і аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ: ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТ

***Анотація.** У статті досліджено теоретичні основи обліку інвентаризації земель в Україні. Одним з важливих заходів земельної реформи та перетворення земель на вагомий ресурс соціально-економічного розвитку міста є отримання достовірних та повних відомостей про площу, склад та якісні характеристики земель, землекористувачів та землевласників, врегулювання суміжних меж. Достовірні дані про земельні ділянки дають можливість прогнозувати використання земель, передбачати надходження, обґрунтовано нараховувати земельний податок, сприяти здійсненню раціональної політики у сфері ринку землі. Засобом набуття таких даних служить інвентаризація. Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні сутності та мети проведення інвентаризації земель.*

***Abstract.** The article examines the theoretical foundations of land inventory accounting in Ukraine. One of the important measures of land reform and the transformation of land into an important resource for the socio-economic development of the city is obtaining reliable and complete information about the area, composition and qualitative characteristics of land, land users and land owners, settlement adjacent borders. Reliable data on land plots make it possible to forecast the use of land, predict income, reasonably calculate land tax, and contribute to the implementation of a rational policy in the field of the land market. Inventory is a means of acquiring such data. The scientific novelty of the obtained results lies in determining the essence and purpose of the land inventory.*

Вступ: Аграрна галузь є «родзинкою» вітчизняної економіки в світовому розподілі праці та товарів, а її земельний капітал може забезпечувати Україні гідне місце серед країн-лідерів. У зв'язку з цим, важливим є привабливе представлення вітчизняного аграрного капіталу на світовій мові бізнесу, якою є бухгалтерський облік. А з іншого боку, не менш важливою є місія бухгалтерського обліку у нелегкій справі збереження для українського народу

* Науковий керівник доцент кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки ВНАУ, Марина ПРАВДЮК

його сільських громад, безцінного вітчизняного земельного капіталу [1].

За діючим бухгалтерським законодавством земля відноситься до об'єктів основних засобів і, відповідно, облік земельних ділянок за діючою методикою здійснюється аналогічно іншим об'єктам основних засобів. До основних засобів належать матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва, надання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних та соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [2].

Однією з найважливіших вимог бухгалтерського обліку є точність та достовірність його показників. Всі зміни, що відбуваються в бухгалтерському обліку, повинні знаходити відображення в первинних документах. Проте спостерігаються випадки, коли дані обліку різняться від фактичної наявності об'єктів або джерел їх формування. Причинами таких розбіжностей можуть бути природне зменшення, втрати при транспортуванні, пересортиця запасів, зловживання, розкрадання матеріально-відповідальних осіб. Вони виявляються шляхом звіряння фактичних залишків майна чи зобов'язань із даними обліку під час проведення інвентаризації [3].

Виклад основного матеріалу Згідно з Р. Сімпсоном, інвентаризація – це процес, у якому існуючі права на земельні об'єкти остаточно визнаються органами влади. Інвентаризація є найбільш застосовним способом визначення прав на земельні об'єкти з метою їх державної реєстрації [4].

Інвентаризація, як метод фактичного контролю, має велике значення для контролю за збереженням майна підприємства. Інвентаризації підлягає все майно підприємства, яке реформується, включаючи об'єкти невиробничого призначення, діючі об'єкти, об'єкти та предмети, що передані в оренду або перебувають на реконструкції, модернізації, консервації, у ремонті, запасі або резерві незалежно від технічного стану [5].

Метою проведення інвентаризацій є встановлення відхилень облікових даних від фактичної наявності господарських засобів, що може бути спричинено помилками в обліку, природними втратами або псуванням матеріальних цінностей, зловживанням матеріально відповідальних осіб [6]. В умовах становлення ринку земель інвентаризацію можна розглядати з двох позицій: з одного боку, інвентаризація є способом миттєвого одержання відомостей про наявні земельні ділянки для їх подальшого використання в обліку, з іншого, – це постійний нагляд та сукупність робіт, спрямовані на встановлення правового режиму та фактичного стану використання земельних ділянок, їх меж, розмірів, складу угідь з метою виявлення земель, що не використовуються, використовуються нераціонально або не за цільовим призначенням, та розроблення заходів з усунення причин порушення земельного законодавства [7, с. 154].

Інвентаризація земель на початку земельної реформи розглядалася як спосіб одержання первинних відомостей для надання земельних ділянок громадянам, ведення обліку земель. Інакше кажучи, інвентаризація мала б забезпечити створення — первинного земельного кадастру, на базі якого стало б можливим

ведення чергових кадастрових планів (карт) із відображенням усіх об'єктів кадастрового обліку. Але, як ми знаємо, суцільна інвентаризація земель в Україні на початку 90-х років минулого століття проведена так і не була внаслідок недостатнього бюджетного фінансування та через слабку організацію виконання з боку міських, селищних і сільських рад [8, с. 18].

Закон України «Про землеустрій» встановлює, що інвентаризація земель проводиться з метою встановлення місця розташування об'єктів землеустрою, їхніх меж, розмірів, правового статусу, виявлення земель, що не використовуються, використовуються нераціонально або не за цільовим призначенням, виявлення і консервації деградованих сільськогосподарських угідь і забруднених земель, встановлення кількісних та якісних характеристик земель, необхідних для ведення державного земельного кадастру, здійснення державного контролю за використанням та охороною земель та прийняття на їх основі відповідних рішень органами виконавчої влади та місцевого самоврядування [9].

Порядок про проведення інвентаризації земель № 513 від 23 травня 2012 року [10] встановлює вимоги щодо проведення інвентаризації земель під час здійснення землеустрою та складання за її результатами технічної документації із землеустрою. Однак цей Порядок не надає рекомендацій для підприємства як необхідно здійснювати інвентаризацію з метою підтвердження наявності та стану майна підприємства, а саме земельних ділянок, для цілей бухгалтерського обліку. Іншим документом є Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань № 879 від 2 вересня 2014 року [11], яке визначає порядок проведення інвентаризації на підприємстві та узагальнення її результатів для підтвердження даних фінансової звітності.

Для цілей бухгалтерського обліку було виділено головну інформацію з обох нормативно-правових актів та на їх основі розроблено етапи проведення інвентаризації земельної ділянки на умовах повного права власності, зокрема виділяють попередній (або організаційний) на якому здійснюється видання та підписання наказу про проведення інвентаризації, на другому етапі здійснюється збір та аналіз вихідних даних для проведення інвентаризації земель, складання робочого інвентарного плану, третій етап є основним, оскільки здійснюються топографо-геодезичні роботи та камеральна перевірка за результатами виїзних робіт та заключний етап на якому формують висновки. Для цілей інвентаризації важливу роль відіграє категорія земель за цільовим призначенням.

Відповідно до статті 19 Земельного кодексу України виділяють 9 категорій земель. Проблема інвентаризації земель полягає в тому, що, як правило, агропромислові підприємства не мають у власності такі землі, тобто не відображають їх на балансі підприємства. Такі землі відображаються на позабалансових рахунках. Такі землі також підлягають інвентаризації. В першу чергу необхідно перевіряти наявність документа, що передбачає передачу в оренду чи інший вид тимчасового користування, оскільки впродовж періоду користування земельною ділянкою могло відбутись переоформлення або закінчення договорів короткострокової чи довгострокової оренди [12].

Відповідно МСФЗ 16 «Оренда» облік оренди здійснюється на балансі

підприємства. Це напряму впливає на підприємства, які ведуть облік за МСФЗ. Вони мають відображати орендовані землі на балансі підприємства із обов'язковим проведенням їх щорічної інвентаризації перед складанням фінансової звітності. Так як система національного обліку максимально наближується до міжнародних стандартів, то слід чекати прийняття відповідних змін і на національному рівні [13].

Висновки. На підставі опрацьованих наукових та нормативних джерел [1-13], можна зробити висновок, що проведення інвентаризації земель важливо за умов застосування МСФЗ, де однією з приватних проблем статичного балансу є їх відображення з урахуванням дисконтування. Тому вивчення та послідовне використання західного досвіду дозволить вітчизняним підприємствам сформулювати більш сучасні та опрацьовані правила проведення інвентаризацій земель.

Список використаних джерел:

1. Жук В.М. Бухгалтерський облік земель сільськогосподарського призначення: теорія і практика. *Економічні науки: Збірник наукових праць*. Луцьк, 2008. С.179-185.
2. Іщенко Я.П., Правдюк Н.Л. Особливості земель сільськогосподарського призначення як об'єкта бухгалтерського обліку. *Збірник наукових праць ВНАУ: Економічні науки*. № 1(56). 2012. 223 с.
3. Свиноус І., Присяжнюк Н., Слободянюк. О, Гаврик. О, Свиноус Н. Інвентаризація, як метод обліку та аудиту діяльності суб'єктів підприємницької діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 18. С. 25-30.
4. Simpson, S. Rowton: Land Law and Registration URL: <http://journals.cambridge.org/action/>.
5. Смержанюк Т. Інвентаризація - один із головних методів обліку і контролю. *Молодий вчений*. 2015 № 2 (17). С. 66-69
6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 18.03.2023).
7. Нестеренко Г., Бідун І. Інвентаризація земель як основний компонент у земельному кадастрі та системі управління земельними ресурсами (на прикладі Ківерцівського району Волинської області). *Вісник Львівського національного аграрного університету. Сер: Економіка АПК*. 2013. № 20 (2). – С. 153-158
8. Мартин А. Г. Правові проблеми інвентаризації земель в Україні. *Землеустрій і кадастр*. 2007. № 3. С. 17-21.
9. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15> (дата звернення 18.03.2023).
10. Постанова Кабінету міністрів України : станом на 23 травня 2012 року : № 513: «Про затвердження Порядку проведення інвентаризації земель» URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/513-2012-%D0%BF> (дата звернення 18.03.2023).

11. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : затверджене наказом Міністерства фінансів України : станом на 2 вересня 2014 року: № 879 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14> (дата звернення 18.03.2023)

12. Земельний кодекс України: прийнятий 25 жовтня 2001 року. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3–4. Ст. 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#n1833> (Дата звернення 18.03.2023)

13. Міжнародний стандарт фінансової звітності 16 «Оренда» URL: [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/IFRS16%20ukr_AH%20\(1\)-compressed%20\(1\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/IFRS16%20ukr_AH%20(1)-compressed%20(1).pdf) (дата звернення 18.03.2023)

Сергій ШЕРЕМЕТА*
студент 4 курсу,
факультету обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

УПРАВЛІНСЬКА ЗВІТНІСТЬ : СУТНІСТЬ, ЗАВДАННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ

***Анотація.** В статті розглянуто питання управлінської звітності та визначено її вплив на рівень інформаційного забезпечення управління підприємством. Наведено визначення управлінської звітності відповідно до національної та міжнародної облікової практики. Визначено, що управлінська звітність виступає важливим інструментом надання актуальної та повної інформації про всі сфери діяльності організації, оскільки виступає вихідним матеріалом для формування, обґрунтування і прийняття належних управлінських рішень.*

Встановлено, що основним завданням системи управлінської звітності є забезпечення інформаційних потреб керівництва, тому склад показників і, власне, набір форм звітності можуть змінюватися залежно від побажань останнього. Визначено, що управлінська звітність має бути індивідуальною та диференційованою. На основі проведеного дослідження зроблені відповідні висновки.

***Abstract.** The article examines the issue of management reporting and determines its impact on the level of information support for enterprise management. The definition of management reporting in accordance with national and international accounting practice is given. It was determined that management reporting is an important tool for providing up-to-date and complete information about all areas of the organization's activities, as it serves as a source material for the formation, justification and adoption of appropriate management decisions.*

* Науковий керівник: д.е.н, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку ВНАУ, Наталія ПРАВДЮК

It has been established that the main task of the management reporting system is to meet the information needs of management, therefore the composition of indicators and, in fact, the set of reporting forms can change depending on the wishes of the latter. It was determined that management reporting should be individual and differentiated. On the basis of the conducted research, appropriate conclusions were drawn.

Вступ. У сучасних умовах розвитку світової та вітчизняної економіки процес управління є одним із найбільш важливих аспектів життя та функціонування організації, який здатний забезпечити збільшення рівня її прибутковості та конкурентоспроможності.

Основоположним базисом та рушійним імпульсом прийняття управлінських рішень є визначена потребами проблема, розробка плану дій по усуненню якої вимагає всебічних та релевантних даних, що збираються, обробляються, зберігаються та надаються за запитами менеджменту його інформаційно-аналітичною системою.

Аналіз останніх досліджень. Управління - це цілеспрямований вплив на процес, об'єкт, систему з метою збереження їх стійкості або переведення з одного стану в інший. Управління також можна трактувати як вид діяльності, що полягає у керуванні людьми, процесами, елементами і системами соціально-економічного та політичного життя суспільства. Тобто, це сукупність скоординованих заходів, спрямованих на досягнення певної мети [1].

Ефективність управлінського рішення, перш за все, визначається ступенем його виваженості, яка свою чергу обумовлена якістю інформації, збір, обробку та своєчасне отримання менеджментом якої забезпечує належним чином сформована на підприємстві інформаційно-аналітична система управління .

Управлінське рішення – це соціальний акт, в якому зафіксовано вплив управлінських ланок на керовані об'єкти, необхідний для виконання вимог управління; оформлений відповідним чином вольовий акт особи, що приймає рішення; процес, що складається з окремих актів та процедур [2].

Правдюк Н.Л., Покин'череда В.В. наголошують, що у сучасних умовах перед вітчизняними менеджерами постають нові виклики, які пов'язані з адаптацією існуючих інструментів і методів управління до сучасних тенденцій розвитку світової економіки. За таких обставин зростає попит на якісне обліково-аналітичне забезпечення, яке формує основу інформаційної підтримки прийняття та реалізації управлінських рішень [3].

Інформаційне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень – це базовий елемент на всіх етапах процесу прийняття управлінських рішень, що виражається в ідентифікації та наданні різноманітних кількісних та якісних показників інформації про внутрішнє та зовнішнє середовище функціонування підприємства відповідно до потреб суб'єкта управління. Інформаційне забезпечення процесу прийняття рішень охоплює надходження, рух, обробку, зберігання та передачу масиву інформації в рамках визначених управлінських цілей та завдань, вивчення управлінської проблеми, розгляду варіантів її вирішення, прийняття та доведення управлінського рішення до виконавців, контролю виконання управлінського рішення [4].

На важливість інформаційного забезпечення управління діяльністю підприємства звертає увагу у своїй роботі і Г.М. Калетнік. Вчений наголошує, що не одержана вчасно інформація, або її відсутність можуть стати основою краху не тільки запланованих заходів, а навіть фірми, наслідки цього можуть бути катастрофічні. В процесі аналізу, планування і управління, контролю постійно потрібна інформація [1].

І, як слушно зазначають науковці ВНАУ, інформація повинна працювати не тільки на потреби сьогодення, а й впливати на обґрунтування стратегії розвитку підприємств [5].

Виклад основного матеріалу. Умови, які сьогодні складаються для сучасного бізнесу, обумовлюють посилений інтерес до управлінського обліку, оскільки управлінська інформація, сформована системою обліку підприємства, потребує відповідної систематизації та групування для прийняття відповідних рішень, що, у свою чергу, робить актуальним питання правильного та своєчасного складання управлінської звітності.

Правдюк Н.Л. вважає, що основою інформаційної бази управління є дані бухгалтерського обліку, на підставі яких здійснюється аналіз, прогнозування та поточне планування показників. Облікова система підприємства є першоджерелом створення інформаційного поля для реалізації усіх інших функцій управління. Дані бухгалтерського обліку, що використовуються в процесі прийняття управлінських рішень, представлені звітною інформацією, а також відомостями за аналітичними та синтетичними рахунками.

Науковець зазначає, що механізм формування інформаційного забезпечення розробки та прийняття управлінських рішень охоплює підсистеми бухгалтерського обліку та економічного аналізу підприємства з притаманними їм внутрішньо-системними та позасистемними зв'язками. Ця інформація повинна готуватися на основі організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу, розроблених відповідно до стратегічних, поточних та оперативних завдань управління діяльністю підприємства [6].

Звітність є елементом комунікації та зворотного зв'язку між користувачами звітної інформації та обліковою системою. Саме управлінська звітність стає найбільш надійним інформативним джерелом, що реалізується через функції та завдання звітності.

В економічній літературі відсутній єдиний підхід до термінології щодо внутрішньої управлінської звітності. Так, одні автори використовують термін «внутрішньогосподарська звітність», другі – «управлінська звітність», треті – «управлінська (внутрішньогосподарська) звітність».

Зокрема, Король С.Я. зазначає, що «ототожнення управлінської звітності з внутрішньогосподарською або оперативною, а також визначення її місця як доповнення до фінансової звітності, що формується в межах бухгалтерського обліку, не відповідає сучасній практиці та вимогам до інформаційного забезпечення управління підприємством і, головне, не враховує новітні функціональні можливості комп'ютеризації обліку» [7].

На думку Шевчук К.В., «саме назва «управлінська звітність» найбільш

повно розкриває зміст даного терміну, оскільки саме управлінський персонал використовує даний вид інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень» [8].

Саме управлінська звітність виступає важливим інструментом надання актуальної та повної інформації про всі сфери діяльності організації, оскільки виступає вихідним матеріалом для формування, обґрунтування і прийняття належних управлінських рішень.

Управлінська звітність дає змогу ідентифікувати стратегічні та поточні проблеми, оцінити результативність діяльності організації та процес створення цінності, а також пов'язати інформацію про реалізацію найважливіших функцій управління (облік, планування, регулювання, контроль, мотивація, аналіз) та оцінити внесок господарюючого суб'єкта в розвиток природного, людського і соціального капіталу[9].

Основним завданням системи управлінської звітності є забезпечення інформаційних потреб керівництва, тому склад показників і, власне, набір форм звітності можуть змінюватися залежно від побажань останнього. З іншого боку, відсутність у керівництва усвідомленої потреби в аналізі й оцінці операційної діяльності не звільняє фахівців з управлінського обліку від формування належної системи аналітичних класифікаторів та підготовки звітної інформації, що має супроводжуватися інформуванням керівництва про можливості, надані системою управлінського обліку.

Управлінська звітність повинна припускати можливість проведення подальшого аналізу з мінімальними витратами часу, що є ознакою аналітичності, робити висновки і приймати на їх основі економічно обґрунтовані управлінські рішення [10].

Для управлінської звітності характерно те, що вона складається за допомогою даних оперативного обліку (системи спостереження та поточного контролю за окремими фактами чи процесами з метою управління ними в момент їх здійснення) та містить інформацію про основні показники діяльності підприємства за короткі проміжки часу – добу, тиждень, декаду. Така звітність розробляється і затверджується на кожному підприємстві та характеризує окремі господарські операції. Вона має бути індивідуальною та диференційованою. Головним її завданням є надання оперативної інформації для прийняття своєчасних рішень за поточний період. Така інформація використовується для оперативного контролю та управління такими процесами, як постачання, виробництво та реалізація продукції і представляє собою внутрішні документи, що розробляються на підприємствах, характеризують окремі господарські операції. Основним її завданням є надання оперативної інформації для прийняття своєчасних управлінських рішень за визначений період.

Управлінська звітність – система обліково-аналітичної інформації у вигляді взаємопов’язаних показників, що сформовані на підставі узагальнення і систематизації цільової фінансової і нефінансової інформації про діяльність підприємства і його структурних підрозділів, призначена для внутрішніх менеджерів з метою планування, контролю та прийняття рішень поточного і стратегічного характеру, сформована у вигляді звітів у формі і в терміни, що відповідають запитам користувачів.

Завданнями управлінської звітності є:

- інформаційне забезпечення контролю, тобто забезпечення співставності звітних і бюджетних показників і методик їх розрахунків; дотримання періодичності подання звітних форм;
- оцінювання та аналіз діяльності центрів витрат через порівняння фактичних витрат із плановими;
- забезпечення виконання бюджетів витрат за центрами відповідальності та їх контроль;
- інформаційне забезпечення та обґрунтування управлінських рішень, що приймаються на всіх рівнях управління;
- аналізування та оцінювання різних сценаріїв зміни діяльності підприємства та його структурних підрозділів для оперативного прийняття відповідних управлінських рішень.

Рис. 1. Зміст та завдання управлінської звітності підприємства

Джерело: сформовано автором на підставі опрацьованих наукових публікацій

Висновки. На підставі опрацьованих наукових та нормативних джерел [1-11], можна зробити наступні висновки:

– управлінська звітність, в умовах відсутності чіткого регламентування управлінського обліку, розробляється підприємствами самостійно з врахуванням особливостей їх діяльності, тому набір форм і правил її складання може бути довільним;

– завдання управлінської звітності полягають в інформаційному забезпеченні управління через відображення у ній звітних і бюджетних показників та дотримання періодичності складання звітних форм;

– обсяг та точність наведеної інформації залежить від організаційно-технологічних особливостей та виду діяльності підприємств.

Список використаних джерел:

1. Калетнік Г.М., Ціхановська В.М., Ціхановська О.М. Менеджмент та маркетинг: Навч. посібник. К.: «Хай-Тек Прес». 2011. 580 с.

2. Костенко О.М. Обґрунтування управлінських рішень з врахуванням якості інформаційно-аналітичної системи менеджменту. URL:<https://magazine.faaf.org.ua>

3. Правдюк Н.Л., Покинйчереда В.В. Трудові ресурси підприємств: обліково-аналітичне забезпечення управління. ПП ТД «Едельвейс і К». 2016. 248 с.

4. Лаговська О.А., Легенчук С.Ф., Кузь В.І., Кучер С.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навчальний посібник. Житомир: Житомирський державний технологічний університет, 2017. 416 с.

5. Правдюк Н.Л., Лепетан І.М., Бурко К.В. Тактичний та стратегічний менеджмент підприємств: обліковий аспект: монографія. Вінниця. Видавництво ФОП Кушнір Ю.В. 2020. 448 с.
6. Правдюк Н.Л. Облікове забезпечення управління прибутком підприємства. *Облік і фінанси*. 2015. № 4 (70). С. 53-60.
7. Король С.Я. Управлінська звітність: сутність і алгоритм формування. *Бізнес Інформ*. 2014. № 7. С. 325–33.
8. Шевчук К. В. Роль управлінської звітності в обліково-інформаційній системі підприємства та особливості її формування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 6(3). С. 137-140.
9. Орехова А.І. Управлінська звітність як інструмент корпоративного управління та контролю. *Підприємництво і торгівля*. № 27. 2020.С.58-61
10. Кваша О.О., Коробкіна І.С., Шеховцова Д.Д. Формування внутрішньої управлінської звітності за центрами відповідальності. *Статистика України*. 2018. № 2. С. 89-94.
11. Попович М.П., Головацька С.І. Управлінська звітність підприємств з виробництва пива: принципи, функції, вимоги. *Ефективна економіка*. № 4. 2018. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/160.pdf

НАПРЯМ

2

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА
СПРАВА, СТРАХУВАННЯ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ

Олександра БОБОЄВА*

студентка 2 курсу,
факультет облік та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

**ЗМІНИ В ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: НОВИЙ
ЗАКОН ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ**

***Анотація:** У даній статті розглянуто сучасне нормативно-правове регулювання податкових відносин під час дії воєнного стану в Україні та його вплив на платників податків. Проведено аналіз нового законодавства щодо оподаткування під час дії воєнного стану. Розглянуто податкові зобов'язання та їх строки, складові відновлення податкових перевірок.*

***Annotation:** This article examines the modern regulatory and legal regulation of tax relations during the martial law in Ukraine and its impact on taxpayers. An analysis of the new legislation on taxation during martial law was carried out. Tax obligations and their terms, components of the renewal of tax audits, are considered.*

Вступ. З 24 лютого 2022 року Україна перебуває у стані війни. Сьогодні близько третини української економіки не працює. Керівництво держави закликала підприємців відновити господарську діяльність і почати працювати на територіях, на яких не ведуться військові дії, а також запровадити більш сприятливий режим оподаткування результатів господарської діяльності.

Верховна Рада прийняла Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» від 3 березня 2022 року № 2118 (далі – Закон України № 2118) [1].

Виклад основного матеріалу. Війна завжди має негативний вплив на економіку країни, включаючи податкову систему. У зв'язку з цим, уряди зазвичай вносять зміни щодо регулювання дії податкової системи під час війни,

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки ВНАУ Наталія КОВАЛЬ

щоб забезпечити фінансову, політичну, захисну, соціальну складові життєдіяльності країни.

Законом № 2260-IX від 12 травня 2022 року внесено чергову редакцію Податкового кодексу України, що поступово «закручують» гайки прибираючи пільги, передбачені попередніми законами [2].

Закон «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни Закон України» від 03.03.2022 № 2115 дозволяє платникам податків, які через бойові дії не можуть подавати звітність, не сплачувати податки/збори, не реєструватися для складання податкових накладних, розрахунків коригування. У період дії воєнного стану та протягом шести місяців після його припинення платник не несе відповідальності за невиконання таких обов'язків. При цьому платники податків не зобов'язані доводити, що вони не можуть подати податкову звітність, сплатити податки, зареєструвати податкові накладні, тому фактично незалежно від того, можливо це чи ні, всі платники податків не можуть виконати свої зобов'язання [3].

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану» від 12.05.2022 р № 2260-IX. передбачено поділ усіх платників на три категорії:

- особи, які втратили можливість виконувати свої податкові зобов'язання з моменту введення воєнного стану та досі не повернули цю можливість. Щодо цих платників, то змін немає – вони як і раніше звільнені від відповідальності за невиконання зобов'язань, але зобов'язані це зробити протягом шести місяців після закінчення воєнного стану;

- ті, хто втратив можливість сплатити свої податкові зобов'язання, повернули її. Такі платники зобов'язані подати звітність, сплатити податки/збори та зареєструвати податкові накладні/розрахунки коригування протягом 60 днів з дня відновлення такої можливості;

- ті, які зберегли спроможність виконувати свої податкові зобов'язання протягом усього періоду воєнного стану [2].

При цьому платник мав виконати свої зобов'язання за період з 24 лютого 2022 року по 27 травня 2022 року у такі строки: зареєструвати податкові накладні – до 15 липня 2022 року; подати податкову звітність – до 20 липня 2022 року; сплатити податки та збори – до 31 липня 2022 року [4].

Порядок визначення можливості чи неможливості виконання платником податків своїх обов'язків затверджується Міністерством фінансів України. Рекомендуємо якомога швидше виконати свої податкові зобов'язання, щоб уникнути суперечок з податковими органами.

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо сприяння відновленню енергетичної інфраструктури України» від 13.12.2022 №2836-IX (далі – Закон України №2836-IX) передбачено, що платники не виконували податкові зобов'язання з 24 лютого 2022 року, після чого перейшли на особливу третю групу єдиного податку зі ставкою податку 2%. Продовження використання системи обмежує можливість

платників виконувати свої зобов'язання за попередніми платіжками, особливо можливість того, що податкові накладні не будуть технічно зареєстровані [4].

Тому на час перебування спеціальної третьої групи єдиного податку платник податку звільняється від відповідальності за невиконання податкових зобов'язань з 24 лютого 2022 року до переходу на спеціальну третю групу. Вам потрібно буде подати декларації, сплатити податки/збори та зареєструвати податкові накладні протягом 60 днів після повернення до попередньої системи оподаткування. Особлива група, якщо платник відмовляється від фіксованого податку, або автоматичне повернення до попередньої ставки податку після закінчення воєнного стану [5].

Проте зауважимо, що виконання податкових зобов'язань передбачає лише повернення до попереднього режиму оподаткування. Якщо платник, відмовляючись від спеціальної 3 групи єдиного податку, обирає іншу систему оподаткування (наприклад, до 24 лютого 2022 року був на єдиному податку, а вирішив перейти на загальну систему), то обов'язок сплати податків, подання звітності та реєстрації податкових накладних за попередні періоди протягом 60 днів до нього не застосовуватиметься [5].

Призупинивши всі податкові перевірки до закінчення воєнного стану, законодавці поступово додали винятки, на які призупинення не поширюватиметься (рис.1).

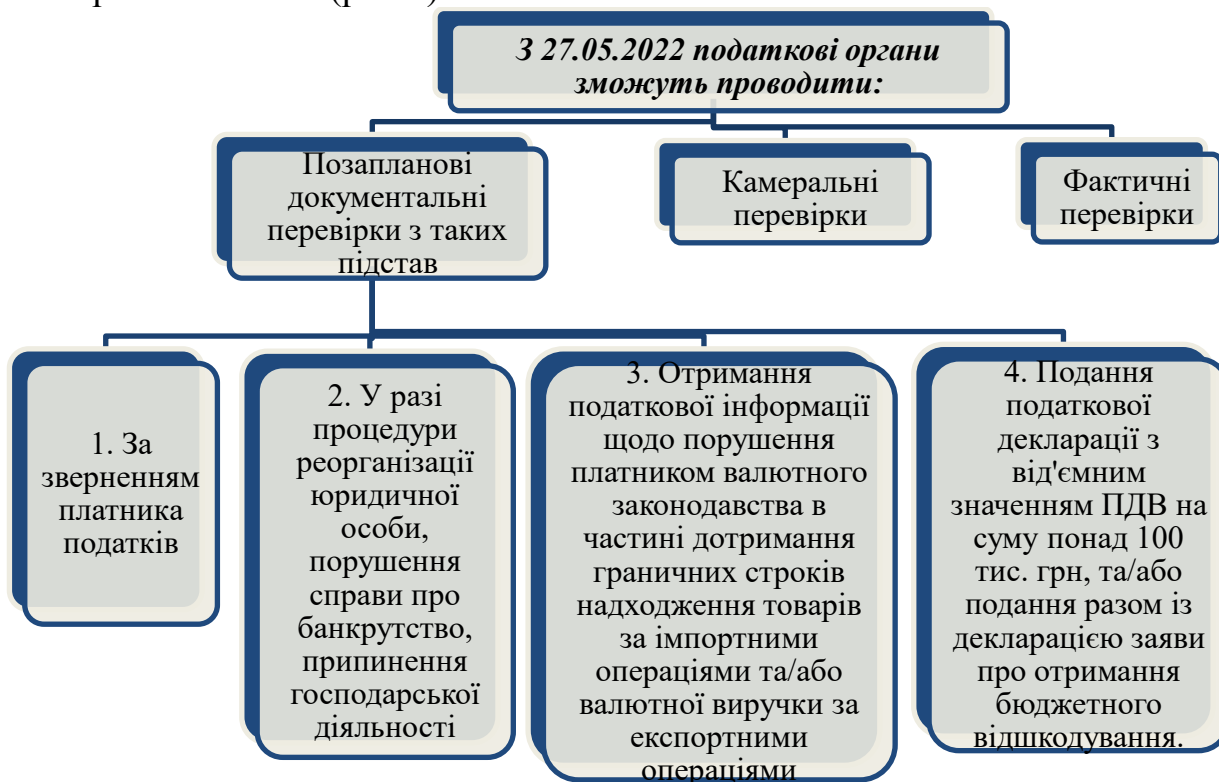

Рис.1. Відновлення податкових перевірок

Джерело: розроблено автором на підставі [6]

Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану»: від 12.05.2022 р. № 2260-IX скасовує штраф та пеню, що нараховується при

виправленні самостійно виявленого заниження податкових зобов'язань. Звільнення поширюватиметься за періоди з 24 лютого 2022 року по 25 липня 2022 року [2].

Після завершення цього періоду будуть застосовуватися такі штрафи: у разі подання уточнюючого розрахунку до декларації – 3% штрафу; при включенні суми заниження до декларації за наступний період – штраф 5% [6]

Звертаємо увагу, що в період дії воєнного стану платники податку на додану вартість не можуть подавати уточнюючі розрахунки до декларацій до лютого 2022 року, що містять показники для зменшення податкового зобов'язання та/або суму передбаченого бюджетом відшкодування податку на додану вартість.

В крайній редакції пункту 69.2 підрозділу 10 розділу XX ПК України податківці могли завітати на будь-яку фактичну перевірку, або провести камеральну перевірку в процедурі бюджетного відшкодування або декларації платника єдиного податку четверної групи. З набуттям чинності Законом №2260, податківці зможуть проводити уже будь-які камеральні перевірки. Зважаючи на поновлення термінів реєстрації податкових накладних, подання звітності та сплати податків, працівники контролюючих органів не залишаться без роботи [6].

Окрім камеральної перевірки, повертаються також позапланові перевірки документів, правда, не всі. Для розуміння важливості позапланових перевірок дуже промовистими є такі дані. Що стосується кількості планових перевірок, то за результатами перших трьох циклів перевірок їх кількість наступна: 2019 року – 6 632; 2020 року – 1 940; 2021 року – 3092.

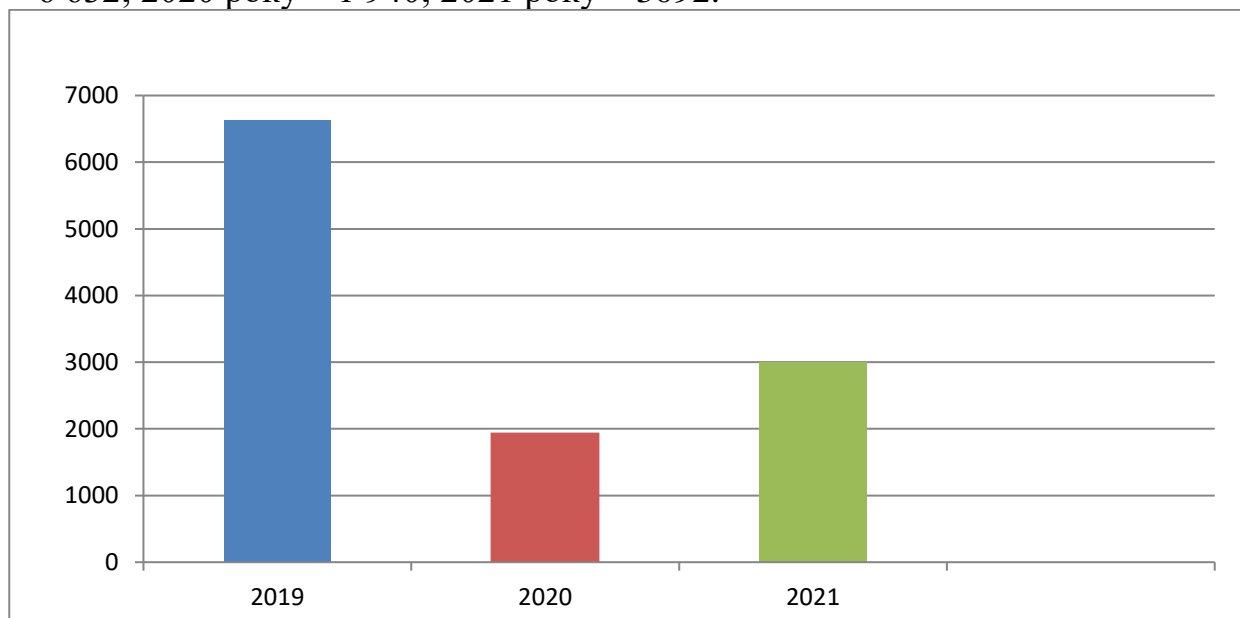

Рис. 2. Кількість планових податкових перевірок

Джерело: сформовано автором на основі [6]

Щодо кількості позапланових перевірок, то тут цифри по кількості проведених перевірок вже набагато більші: 2019 року – 33 171; 2020 року – 23 885; 2021 року – 41 950.

Із наведених офіційних даних про кількість перевірок ми можемо зробити

висновок, про те, що саме позапланові перевірки є реальним контрольним інструментом податкової, так як саме найбільша кількість перевірок здійснюється саме позапланових .

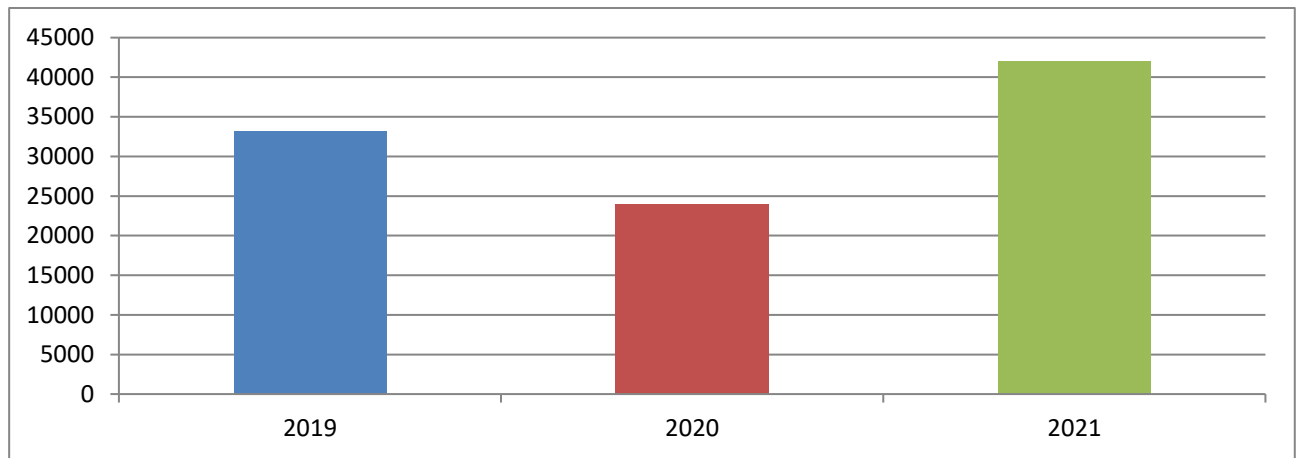

Рис. 3. Кількість позапланових податкових перевірок

Джерело: сформовано автором на основі [6]

Висновки. Зміни в податковій системі під час війни є необхідними для забезпечення фінансової стабільності та підтримки військових зусиль. Новий Закон України № 2102-IX закон про податки під час дії воєнного стану в Україні встановлює нові правила для платників податків, які діють під час воєнного стану. Однак , ефективність цих змін ще не повністю відома, і потрібен подальший аналіз їх впливу на економіку та суспільство.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закону України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/t222260?an=1> (дата звернення 20.03.2023).
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 12.05.2022 р. № 2260-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-IX#Text> (дата звернення 20.03.2023).
3. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 03.03.2022 № 2115-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/t222115?an=1> (дата звернення 20.03.2023).
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо сприяння відновленню енергетичної інфраструктури України: Закон України від 13.12.2022 № 2836-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2836-20#Text> (дата звернення 20.03.2023).
5. Особливості проведення податкових перевірок під час війни. URL:

https://biz.ligazakon.net/analytics/216788_osoblivost-provedennya-podatkovikh-perevrok-pd-chas-vyn (дата звернення 20.03.2023).

6. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 №2755-VI. URL: https://ips.ligazakon.net/document/t10_2755?an=12169 (дата звернення 20.03.2023).

Альона ГУЦОЛ*
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СТАТИСТИЧНЕ ГРУПУВАННЯ. ВИДИ ГРУПУВАННЯ

***Анотація.** У цій статті розглянуто основні види статистичного групування та їх застосування в різних галузях науки та практики, приклади та методики групування, включаючи методи нормалізації та редукації даних, а також обговорено важливість візуалізації результатів групування.*

***Abstract.** This article discusses the main types of statistical grouping and their application in various fields of science and practice, examples and methods of grouping, including methods of data normalization and reduction, and discusses the importance of visualizing grouping results.*

Вступ. Статистичне групування є однією з ключових методів аналізу даних, який дозволяє систематизувати інформацію в масиві даних шляхом розподілу їх на групи за деякими ознаками. Цей метод дозволяє виявити закономірності в даних, зробити їх зрозумілішими та спростити подальший аналіз.

Статистичне групування є потужним інструментом в аналізі даних, який дозволяє розділити набір даних на групи зі схожими характеристиками. Виділення груп відбувається шляхом класифікації даних на основі схожості між ними. Існує багато методів статистичного групування, які відрізняються за своїми підходами до визначення подібності між об'єктами та обробки даних. Кожен метод має свої переваги та недоліки, які необхідно враховувати при виборі методу для конкретної задачі. Правильне використання методів статистичного групування дозволяє знайти взаємозв'язки між даними та зробити висновки, які можуть бути важливі для прийняття рішень в бізнесі та науці.[1]

Виклад основного матеріалу. Статистичне групування є важливим інструментом в аналізі даних, який дозволяє розділити набір даних на групи зі схожими характеристиками. Виділення груп відбувається шляхом класифікації даних на основі схожості між ними. Існує багато методів статистичного

*Науковий керівник: к.і.н., доцент кафедри аналізу та аудиту ВНАУ Лідія ФЕДОРИШИНА

групування, які відрізняються за своїми підходами до визначення подібності між об'єктами та обробки даних.

У кластерному аналізі даних групи формуються на основі подібності між ними. Види статистичного групування, такі як ієрархічне кластерування, k-середніх, k-медіан, факторний аналіз, головні компоненти та інші методи, застосовуються для різних завдань кластеризації.[2]

Ієрархічне кластерування визначає кластери шляхом зведення об'єктів даних у гірську ланцюгову діаграму, яка відображає ієрархічну структуру груп. Два підходи до ієрархічного кластерування - агломеративний та дивізійний - відрізняються взаємним порівнянням між об'єктами для визначення подібності.

Метод k-середніх використовується для кластеризації, де кластери формуються шляхом знаходження k центрів мас і призначення кожного об'єкту до ближчого центру. Кластеризація здійснюється шляхом ітеративного знаходження кластерів з кожним циклом покращення.[3]

Крім того, існують методи факторного аналізу та головних компонентів, які використовуються для аналізу взаємозв'язків між змінними. Факторний аналіз використовується для зменшення кількості змінних, аналізування головних факторів та виявлення головних характеристик даних. Головні компоненти аналізують кореляційну матрицю змінних, знаходять головні напрямки змін та розподіляють даний набір даних за цими напрямками.[4]

В залежності від прикладу і задачі, статистичне групування може використовуватися для різних цілей. Наприклад, для збільшення ефективності рекламних кампаній, збільшення продажів, зниження витрат, для відшукування аномалій, класифікації та прогнозування.

Наслідки неправильного вибору методу кластеризації та неправильної інтерпретації результатів можуть бути серйозними. Оскільки статистичне групування є складним процесом, розуміння методології та використання відповідних алгоритмів є критичним для досягнення правильних результатів.[5]

Отже, статистичне групування є потужним інструментом в аналізі даних, який дозволяє розділити набір даних на групи зі схожими характеристиками. Виділення груп відбувається шляхом класифікації даних на основі схожості між ними. Існує багато методів статистичного групування, які відрізняються за своїми підходами до визначення подібності між об'єктами та обробки даних. Кожен метод має свої переваги та недоліки, які необхідно враховувати при виборі методу для конкретної задачі. Правильне використання методів статистичного групування дозволяє знайти взаємозв'язки між даними та зробити висновки, які можуть бути важливі для прийняття рішень в бізнесі та науці.[6]

Основні види статистичного групування

Статистичне групування може бути проведене за різними ознаками. Основними видами групування є:

- Групування за кількісними ознаками
- Групування за якісними ознаками
- Групування за схожістю
- Групування за кількісними ознаками

• Групування за кількісними ознаками проводиться на основі числових значень досліджуваних ознак.

Наприклад, вивчення середньої зарплати в різних регіонах країни.

Для групування за кількісними ознаками використовуються методи, такі як інтервальне групування та метод гістограм.[7]

Інтервальне групування полягає у розбитті значень ознак на діапазони, які називають інтервалами. Інтервали можуть бути однакової або різної довжини, в залежності від розподілу даних. Потім вимірюється кількість значень, що попадають у кожен інтервал, та створюється таблиця з частотами.

Наприклад, якщо досліджують зарплату працівників в компанії, то можна розбити значення на інтервали з шагом 1000 гривень і підрахувати кількість працівників, чия зарплата попадає в кожний інтервал. Результат може бути представлений у вигляді таблиці, наприклад:

Інтервал	Кількість працівників
0-1000	4
1000-2000	12
2000-3000	22
3000-4000	14
4000-5000	6

Метод гістограм полягає у побудові діаграми, яка відображає розподіл даних за кількісною ознакою. Діаграма гістограми складається з прямокутників, які відображають інтервали та їх частоти. Наприклад, для зарплати працівників можна побудувати гістограму, яка відображає кількість працівників у кожному інтервалі.

Групування за якісними ознаками

Групування за якісними ознаками виконується на основі категорійних ознак, таких як кольори, форми, види та інші. Наприклад, вивчення вподобань споживачів щодо різних брендів продуктів.

Для групування за якісними ознаками використовуються методи, такі як метод групування за категоріями та метод групування за частотою.

Метод групування за категоріями полягає у розбитті даних на групи за певною категорією. Наприклад, якщо вивчається вподобання споживачів щодо брендів продуктів, то дані можна розбити на групи за кожним брендом. Результат може бути представлений у вигляді таблиці, наприклад:

Бренд	Кількість відповідей
A	25
B	17
C	10
D	8

Метод групування за частотою використовується для групування даних за кількістю відповідей. Наприклад, якщо вивчається вподобання споживачів щодо різних брендів продуктів, то можна підрахувати кількість відповідей, що вказують на кожен з брендів. Результат може бути представлений у вигляді таблиці, наприклад:[8]

Кількість відповідей	Кількість брендів
0-10	12
10-20	18
20-30	11
30-40	7
40-50	2

Види групування

Існує кілька видів групування, які використовуються у статистичному аналізі даних:

1. Кількісне групування - застосовується для групування даних за кількісною ознакою.
2. Якісне групування - застосовується для групування даних за якісною ознакою.
3. Дискретне групування - застосовується для групування даних, які мають окремі значення.
4. Неперервне групування - застосовується для групування даних, які мають значення в певному діапазоні.
5. Рівномірне групування - застосовується для групування даних з рівномірним розподілом.
6. Нерівномірне групування - застосовується для групування даних з нерівномірним розподілом.
7. Оптимальне групування - застосовується для групування даних з метою максимізації інформативності груп.[9]

Кількісне групування використовується для групування даних за кількісною ознакою. Наприклад, якщо вивчається вік споживачів, можна групувати їх за діапазонами віку, наприклад: 18-25 років, 26-35 років, 36-45 років та ін.

Якісне групування використовується для групування даних за якісною ознакою. Наприклад, якщо вивчається стать споживачів, можна групувати їх за статевою ознакою: чоловіки та жінки.

Дискретне групування використовується для групування даних, які мають окремі значення. Наприклад, якщо вивчається кількість проданих одиниць товару за день, то значення можуть бути цілими числами: 1, 2, 3, 4 та ін.

Неперервне групування використовується для групування даних, які мають значення в певному діапазоні. Наприклад, якщо вивчається зріст споживачів, то значення можуть бути дійсними числами в діапазоні від 150 до 200 см.

Рівномірне групування використовується для групування даних з рівномірним розподілом. Наприклад, якщо вивчається кількість відвідувачів сайту за годину, то можна групувати дані з рівномірним інтервалом часу, наприклад: 0-1 година, 1-2 години, 2-3 години т.п.

Якщо розмах варіації ознаки в сукупності великий і значення ознаки варіюють нерівномірно, то необхідно використовувати групування з нерівними інтервалами.

Нерівні інтервали можуть бути отримані таким чином: у процесі

об'єднання порожніх, що не містять жодної одиниці сукупності, рівних інтервалів; шляхом побудови прогресивно-зростаючих та прогресивно-убуваючих інтервалів.

Нерівні інтервали поділяють:

- на прогресивно-зростаючі;
- прогресивно-убуваючі;
- спеціалізовані;
- довільні.

При побудові нерівних інтервалів використовується принцип арифметичної або геометричної прогресії.

Оптимальна кількість інтервалів дозволяє викрити всі істотні особливості досліджуваної сукупності.[10]

Таблиці і графіки для статистичного групування

Для візуалізації результатів статистичного групування можуть бути використані різні види графіків, такі як стовпчикові діаграми, гістограми, кругові діаграми тощо.

Наприклад, наведемо таблицю, яка містить дані про кількість проданих одиниць товару за день:

Кількість проданих одиниць	Кількість днів
1	5
2	8
3	10
4	4
5	3

За допомогою цієї таблиці можна побудувати стовпчикову діаграму, яка буде відображати кількість проданих одиниць товару на осі X та кількість днів на осі Y. Така діаграма дає змогу зрозуміти, який діапазон кількості проданих одиниць товару є найбільш поширеним серед днів.[11]

Ще одним прикладом може бути таблиця, яка містить дані про заробітну плату співробітників компанії:

Заробітна плата, тис. грн	Кількість співробітників
10	2
12	5
15	7
18	4
20	2

За допомогою цієї таблиці можна побудувати кругову діаграму, яка буде відображати відсоткову частку співробітників з різним рівнем заробітної плати. Така діаграма дає змогу зрозуміти, який відсоток співробітників має високу заробітну плату.[12]

Висновки. Статистичне групування є одним з ключових методів обробки статистичних даних, який дозволяє зменшити обсяг інформації та зробити її більш зрозумілою та доступною для аналізу. В залежності від характеру даних, для їх групування можуть використовуватись різні методи, такі як інтервальне групування, згортання та інші. Крім того, існують різні види статистичного групування, такі як одновимірне, багатовимірне, ієрархічне та інші.

Для ефективного використання статистичного групування необхідно мати глибокі знання статистики та математики, а також володіти навичками використання спеціалізованих програм для обробки та аналізу даних. Важливо також пам'ятати, що статистичне групування не є єдиним методом обробки даних, тому для досягнення точних та об'єктивних результатів необхідно використовувати комплексний підхід та поєднувати різні методи та підходи.[13]

Результати досліджень показують, що статистичне групування є потужним та ефективним методом обробки статистичних даних, який знайшов застосування у різних галузях, включаючи медицину, фінанси, економіку та біологію. Використання різних методів та підходів до статистичного групування дозволяє отримати об'єктивні та точні результати, які можуть бути використані для подальшого аналізу та прийняття рішень.

Однак, варто зазначити, що статистичне групування не є універсальним методом обробки даних, тому перед його застосуванням необхідно провести аналіз даних та вибрати метод, який найкраще підходить для конкретного випадку. Крім того, результати статистичного групування можуть бути чутливими до початкових значень та параметрів, тому необхідно використовувати різні методи для перевірки та підтвердження отриманих результатів.[14]

Окрім того, розмір даних та обсяг обчислювальної роботи можуть бути значними, що може призвести до затримок у часі та необхідності використовувати спеціальне обладнання для обробки даних. Крім того, візуалізація результатів статистичного групування може бути складною у випадку більш ніж двох або трьох вимірних просторів.

Узагальнюючи, статистичне групування є потужним та ефективним методом обробки статистичних даних, який знайшов застосування у різних галузях. Використання різних методів та підходів до статистичного групування дозволяє отримати об'єктивні та точні результати, які можуть бути використані для подальшого аналізу та прийняття рішень. Однак, перед застосуванням статистичного групування необхідно провести аналіз даних та вибрати метод, який найкраще підходить для конкретного випадку. Крім того, результати статистичного групування можуть бути чутливими до початкових значень та параметрів, тому необхідно використовувати різні методи для перевірки та підтвердження отриманих результатів.[15]

Список використаних джерел:

1. Аггарвал С. С. Інтелектуальний аналіз даних: Навч. Springer. 2015.
2. Бездек Дж. К. . Розпізнавання образів за допомогою алгоритмів нечітких цільових функцій. *Plenum Press*. 2021.
3. Віттен І. Х., Френк Е., Холл М. А. Інтелектуальний аналіз даних: практичні інструменти та методи машинного навчання. *Морган Кауфман*. 2019.
4. Данн Дж. К. Добре розділені кластери та оптимальні нечіткі розділи. *Журнал кібернетики*. 2017. № 4. С. 95–104.
5. Джайн А. К., Мерті М. Н., Флінн П. Дж. Кластеризація даних: огляд. *ACM Computing Surveys*. 2019. Т. 31, № 3. С. 264–323.
6. Еверітт Б., Ландау С., Ліз М. Кластерний аналіз. *John Wiley & Sons*. 2020.
7. Лі Т., Лі Ю., Лі Ю. Комплексний огляд алгоритму кластеризації К-середніх. *Прикладна математика*. 2021. № 6. С. 134–140.
8. МакКуїн Дж. Б. Деякі методи класифікації та аналізу багатовимірних

спостережень. *Матеріали 5-го Берклійського симпозиуму з математичної статистики та ймовірності*. 2020. Т. 1, № 14. С. 281–297.

9. Мілліган Г. В. Дослідження впливу шести типів збурення помилок на п'ятнадцять алгоритмів кластеризації. *Психометрика*. 2016. № 44. С. 35–60.

10. Налді М., Кампелло Р., Жао Л. Огляд методів стандартизації в кластерному аналізі. Підручники з дослідження операцій. 5-те вид. 2018.

11. Нгуєн Д. Л., Нгуєн М. Т. Новий підхід до побудови матриці відмінностей для ієрархічної кластеризації. *Знання та інформаційні системи*. 2021. Т. 37, № 1. С. 207–227.

12. Руссев П., Кауфман Л. Пошук груп у даних: Вступ до кластерного аналізу. *Джон Вайлі та сини*. 2020.

13. Тібшірані Р., Уолтер Г., Хасті Т. Оцінка кількості кластерів у наборі даних за допомогою статистики розривів. *Журнал Королівського статистичного товариства: Серія В (Статистична методологія)*. 2018. Т. 63, № 2. С. 411–423.

14. Чжан Т., Рамакрішнан Р., Лівні М. БЕРЧ: Ефективний метод кластеризації даних для дуже великих баз даних. *ACM SIGMOD Record*. 2018. Т. 25, № 2. С. 103–114.

15. Rousseeuw P. Silhouettes: A Graphical Aid to the Interpretation and Validation of Cluster Analysis. *Журнал обчислювальної та прикладної математики*. 2016. No. 20. P. 53–65

Олег КАЩУК*

студент 1 курсу магістратури,
факультет обліку та аудиту,

Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено теоретичні питання визначення економічної сутності фінансової стабільності банківської системи, виділено її ключові риси. Надано аналітичну оцінку рівня фінансової стабільності вітчизняної банківської системи на основі базових показників банківської діяльності.

Abstract. Theoretical issues of determining the economic essence of financial stability of the banking system are investigated, and its key features are highlighted. An analytical assessment of the level of financial stability of the domestic banking system based on basic indicators of banking activity is provided.

Вступ. Іманентною ознакою сучасної банківської системи України є постійні флуктуації рівня фінансової стабільності, що негативно впливає на рівень конкурентоспроможності банків та економічне зростання в країні. Ключовими факторами сталого економічного зростання є довготривала

*Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ, Юлія АЛЕСКЕРОВА.

макроекономічна збалансованість, стабільність національної валюти, ефективне функціонування фінансової системи та її здатність протистояти негативним шокам. Зважаючи на зростаючу актуальність та недостатню розробленість, уважаємо за доцільне детальніше розглянути сутність категорії «фінансова стабільність», її зв'язок із суміжними поняттями та місце системно важливих банків у системі забезпечення стабільності фінансової системи в цілому та банківської зокрема.

Особливої гостроти та актуальності питання забезпечення належного рівня фінансової стабільності набуває, ураховуючи активну фазу посилення інтеграції банківської системи України до світової банківської спільноти. Це обумовлено наявністю значної кількості не тільки внутрішніх дестабілізуючих факторів та ризиків, а й посиленням впливу зовнішніх шоків системного характеру. Про посилення впливу зовнішніх факторів на фінансову стабільність говорять експерти МВФ. У звіті про фінансову стабільність за жовтень 2020 р. виділено тріаду політичних проблем: уразливість країн із ринками, що формуються; успадковані кризові проблеми в країнах із розвинутою економікою; слабка системна ліквідність ринку. Останні події на світовому ринку, такі як різке падіння цін на сировинні товари, розрив боргового міхуру Китаю і тиск на обмінний курс тільки їх підкреслюють. Тим самим загрози фінансової стабільності знаходяться сьогодні у зовнішньому середовищі, не зважати на які неможливо і які коштують занадто дорого. Недостатня увага до проблем управління макроекономічними і фінансовими ризиками на глобальному рівні призводить до виникнення фінансово-банківських криз [1].

На думку експертів, стабільність підтримується багато в чому завдяки природнім циклічним умовам розвитку економік та адитивній грошово-кредитній політиці центральних банків.

Проблему забезпечення фінансової стабільності банківського сектору намагалися вирішити у своїх працях багато науковців та дослідників, зокрема Ф. Джонсон, Дж. Е. Доллан, Р. Коттер, П. Роуз, Л. Примостка, І. Краснова, О. Дзюблюк, В. Іванов, В. Іфтемічук, В. Коваленко, О. Корнієнко, Р. Михайлюк, Г. Фетісов та ін. Значний вклад у розробку методичних і практичних аспектів забезпечення фінансової стабільності зробили такі міжнародні організації, як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Банк міжнародних розрахунків (BIS) та Рада з фінансової стабільності.

Мета статті полягає в узагальненні та поглибленні розуміння поняття «фінансова система» та аналітичній оцінці рівня фінансової стабільності банківської системи України.

Виклад основного матеріалу. Фінансова система – один із основних елементів держави, який є показником розвитку, функціонування та ефективності державної політики. Реформування фінансів, обумовлене переходом до ринкової економіки, є досить складним, тривалим та суперечливим процесом. На даному етапі розвитку, в Україні фінансова система ринкового типу, має внутрішню структуру, певні особливості притаманні лише їй.

Фінансова система – сукупність різноманітних видів фондів фінансових ресурсів, які є у розпорядженні держави [1]. Вона складається із внутрішньої

будови та організаційної структури. Внутрішня будова складається із сфер та ланок, і представлена такими складовими: державні фінанси, фінанси суб'єктів господарювання, міжнародні фінанси та фінансовий ринок (забезпечуюча сфера). До складу організаційної структури входять органи управління в сфері бюджету, контрольно-регулюючі, фінансові інститути та цільові фонди.

Фінансова система, явище об'єктивне. Це зумовлено тим, що фінансова система виникла з появою держави і нерозривно пов'язана з її функціонуванням. В Україні на шляху до ринкового типу фінансової системи накопичилося багато проблем, а саме: відсутність системного підходу до реструктуризації фінансової системи, надто повільний темп реформ, нечітка визначеність з конкретним напрямом реформ, відсутня стратегія і тактика, відсутність ефективності функціонування фінансової системи [4].

Фінансова система повинна бути гнучка, динамічна, саморегульована. Держава повинна знайти оптимальний підхід до реструктуризації, керувати розвитком і забезпечувати стабільність всієї системи.

Очевидно, що за умови вибору оптимальної стратегії й тактики перетворення економічних відносин не може не супроводжуватися падінням виробництва. Високе зростання цін — феномен, що властивий багатьом країнам у період економічних і політичних ускладнень. Негативним явищем є відсутність чіткої політики вищих органів влади, складна політична ситуація, зміна керуючих та посадових осіб.

Узагальнений аналіз фінансової системи свідчить про її незбалансований характер: як за обсягом ресурсів, так і за роллю у суспільстві провідне місце посідають державні фінанси насамперед бюджет, фінанси суб'єктів господарювання перебувають у стадії трансформації, фінансові інститути перебувають у стадії формування. У нас створені комерційні банки, страхові та клірингові компанії, фондова біржа, державні та недержавні цільові фонди, фінансові посередники, однак їх роль поки що недостатня, що пояснюється слабкою потужністю, яка визначається обсягом фінансових ресурсів.

Одним із найболючіших питань є пошук шляхів збалансування фінансової системи. На загальнодержавному рівні уже робилися спроби у частині затвердження та виконання бюджету, хоча вони приводили лише до формальної відповідності, а на практиці — дефіцит та зростання державного боргу. На регіональному рівні ситуація також складається не найкраще, оскільки в різних регіонах дохідна та видаткова частини не співпадають. Звітність та подання інформації до реєстру банками не має досконалих механізмів оперативності і прозорості, це зумовлює високий рівень несприятливого вибору і морального ризику, що впливає на розвиток фінансової системи [2].

Розвинена фінансова система є важливою умовою вирішення існуючих економічних проблем, серед яких особливо актуальною є необхідність оновлення надзвичайно застарілих основних фондів і фактично створення заново всієї дорожньо-транспортної, житловокомунальної та іншої інфраструктури життєзабезпечення.

Найбільшій ефективності фінансова система держави досягає тоді, коли відлагоджена та законодавчо закріплена діяльність кожної її ланки.

Основним джерелом фінансування для нефінансових інститутів, зокрема корпорацій, є банківські кредити. Фінансова система повинна сприяти ефективній алокації ресурсів у економіку. Тут мова іде про розподіл не лише ресурсів, які сьогодні перебувають в розпорядженні фінансового сектора, але і тих, які потенційно можуть бути пропущеними через фінансову систему. Вона повинна слугувати важелем у зміцненні фінансового суверенітету.

Розвинута фінансова система може виконати масштабні завдання:

- по-перше, сприяти ефективній алокації ресурсів у економіку;
- по-друге, фінансовий сектор повинен сприяти реалізації соціальних функцій держави;
- по-третє, фінансова система повинна стати базою для експансії українського малого бізнесу на зовнішні ринки і служити засобом для проведення державної політики щодо зміцнення фінансового суверенітету.

В Україні сьогодні основні групи фінансових ресурсів, які могли б забезпечити зростання фінансової системи, розвинуті недостатньо і не можуть забезпечувати потреби інвестування економіки. Важливим механізмом зміцнення фінансової системи є капіталізація активів. Дослідження фінансової системи в цілому, окремих її аспектів, і, зокрема, здійснення інвестування є досить перспективною темою. На нашу думку, заслуговує на увагу дослідження основних груп фінансових ресурсів, шляхи їх зростання та ефективного використання.

Висновки. Отже, на розвиток фінансової системи впливає чимало факторів, які потрібно вирішувати, щоб не допустити застою і кризових явищ. По-перше – налагодити функціонування грошової, кредитної, банківської систем. По-друге – всі сфери фінансів і їх ланок, діяльність органів та інститутів, які функціонують в сфері фінансів необхідно вдосконалити. Стратегія і тактика реформування фінансів має ґрунтуватися у поступовій реструктуризації, яка передбачатиме подальшу трансформацію. Слід звернути більше уваги на проблеми економічного розвитку та зростання, розробці законодавчо-нормативної бази. Єдиним способом збалансування фінансової системи є застосування системи міжбюджетних розрахунків, хоча в деяких випадках він неефективний.

Першочерговим завданням розвитку фінансової системи в Україні є нарощування фінансового потенціалу банківської системи, створити групу потужних банків, зменшити податковий тиск, упорядкувати фінансові потоки, розпочати структурно-інституційні перетворення банківської системи, ефективну реорганізацію підприємств. На це повинні бути спрямовані всі зусилля органів законодавчої та виконавчої влади.

Глобалізація – явище, що має потужний ефект для усіх сторін життєдіяльності суспільства. Україна поступово інтегрується до міжнародних фінансових ринків і наслідки глобалізаційних процесів стають дедалі відчутними для української фінансової системи, тому потрібно запобігти негативним наслідкам цього процесу.

Підбиваючи підсумок, можна сказати що фінансова система України досить розвинута, але існує чимало проблем, які потребують вирішення в короткостроковому періоді і найближчим часом необхідно провести бюджетну

реформу.

Список використаних джерел:

1. Юрій Е.О. Фінанси. Навчальний посібник. Чернівці: БДФА. 2006. ст. 14-19.
2. Крупка М.І., Скаско О.І. Вплив оперативної банківської інформації на розвиток фінансової системи України. *Фінанси України*. 2012. №11. С. 107-110.
3. Стукало Н.В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України. *Фінанси України*. 2012. №5. С. 29-35.
4. Міністерство фінансів України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/>

Ангеліна КОЗЛАН*
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДНІШНІХ ВИКЛИКІВ

***Анотація.** У статті досліджено необхідність забезпечення державної підтримки аграрного сектору економіки у воєнних умовах. Проаналізовано вжиті державою заходи задля покращення їх стану. З'ясовано, що держпрограма «Доступні кредити 5–7–9%» допомагає стимулювати та відновлювати бізнес й найкращим чином показала свою ефективність з підтримки бізнесу у воєнний час. Досліджено особливості механізму державної підтримки аграрного сектору в частині функціональних та програмних видатків, фінансування програм та його загальну ефективність.*

***Abstract.** The article examines the necessity of providing state support to the agricultural sector of the economy in wartime conditions. Measures taken by the state to improve their condition are analyzed. It was found that the state program "Affordable loans 5-7-9%" helps to stimulate and restore business and has shown its effectiveness in supporting business in wartime in the best way. Peculiarities of the mechanism of state support of the agrarian sector in terms of functional and program expenses, program financing and its overall effectiveness have been studied.*

Вступ. Одним із важливих факторів успіху будь-якої діяльності є своєчасне, добре продумане та детально проаналізоване планування можливих варіантів розвитку подій, особливо у кризовій фазі. Саме такий стан зараз

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки ВНАУ, Наталія КОВАЛЬ

проходить економіка України, і в тому числі аграрна сфера, одна з головних ВВП-формуючих ланок національної економіки та сектор, який підтримує рівень продовольчої безпеки країни. Головними чинниками, які впливають на рівень продовольчої безпеки країни, є економічна та фізична доступність продуктів харчування, їх якість та безпечність, природні ресурси та стійкість [10].

Виконуючи роль важливої рушійної сили вітчизняної економіки, агропромисловий комплекс України, на жаль, продемонстрував суттєву уразливість від негативного впливу результатів повномасштабного вторгнення російської федерації 24.02.2022 р. [9].

Згідно даних Economist Intelligence Unit, рівень продовольчої безпеки України є досить низьким, як для аграрної країни. У 2021 році Україна займала 58 місце серед 113 країн світу, у 2022 році у більшій степені через повномасштабну війну Україна зайняла вже 71 місце. Підтримка аграрного сектору української економіки здійснюється шляхом державного фінансування аграріїв, які і відіграють важливу роль у даному процесі, продовжуючи у воєнний стан засівати сільськогосподарські угіддя та приносити дохід державі продаючи продукцію власного виробництва на території України та закордоном, а саме експорт з України зернових, зернобобових та борошна.

Однак і експорт сільськогосподарських товарів знизився приблизно на 30%, що свідчить про необхідність аналізу стану аграрного сектору зі всіх сторін [10].

Серед вітчизняних науковців, котрі розглядають особливості розвитку державної фінансової підтримки аграрного сектору, слід відмітити: Г. Калетнік, Н. Здирко, Л. Тулуш, Н. Коваль, О. Подолянчук, Т. Ковтун, Л. Литвишко, О. Грищенко, В. Жук, С. Кваша, та інші.

Виклад основного матеріалу. Сільськогосподарська галузь є критичною для забезпечення продовольчої безпеки України. Україна володіє значним земельним потенціалом, який становить 5,7 % території Європи. Із 60,3 млн гектарів майже 70 % становлять сільськогосподарські угіддя з високою родючістю [1].

Системні економічні перетворення аграрного сектору економіки в умовах нестабільності й невизначеності зумовлюють необхідність адаптації сільськогосподарських підприємств до ринкового середовища.

Однією з найбільш гострих є проблема ресурсного забезпечення підприємств, передусім, фінансового. Несприятливі умови зовнішнього фінансування, скорочення обсягів бюджетних асигнувань, брак власних коштів спонукають суб'єктів господарювання до підвищення ефективності використання фінансових ресурсів. Розробка дієвого економічного механізму фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств передбачає пріоритетність власних фінансових ресурсів (залучення, прирощення, ефективний розподіл тощо) та створення необхідних умов для селективної державної підтримки [7].

Внаслідок підвищеної чутливості до впливу різного роду негативних чинників, він потребує державної підтримки, яка є засобом регулювання розвитку аграрної галузі та фінансування окремих напрямів діяльності,

інфраструктури, форм господарювання і проявляється, насамперед, у фінансовій підтримці. Крім потреби захисту аграрної галузі від внутрішньо-системних ризиків та підвищення її конкурентоспроможності, підтримка необхідна ще й як засіб державного протекціонізму, оскільки Україна, як аграрна держава, є учасником міжнародних ринків, за багатьма товарними позиціями утримує лідерство. Механізм державної фінансової підтримки сформувався на основі законодавства та регулюється Законами України «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про державний бюджет України», галузевими стратегіями та концепціями, а порядок витрачання бюджетних коштів визначається Постановами Кабінету Міністрів України, зокрема «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільгосптоваровиробників» від 08.02.2017 р. № 77, до якої окремою постановою від 07.04.2021 р. №315 внесені доповнення напрямів державної підтримки, що зумовлює актуальність наукового дослідження даної теми [6].

Постанова Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 77 «Про порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільгосптоваровиробників» визначає механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті [6]. Ціллю використання бюджетних коштів є збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення продуктивності в сільському господарстві, сприяння розвитку аграрного ринку та забезпечення продовольчої безпеки. У квітні 2021 року до існуючого переліку Постановою № 315 додали напрями: державну підтримку страхування сільськогосподарської продукції; відшкодування втрат від пошкодження посівів сільськогосподарських культур внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру; державну підтримку сільськогосподарських товаровиробників, які використовують меліоровані землі; виробників органічної сільськогосподарської продукції; виробників картоплі; сільськогосподарських товаровиробників шляхом виділення бюджетних субсидій із розрахунку на одиницю оброблюваних угідь [9].

Фактично державна фінансова підтримка аграрного сектору за підсумками 2017-2020 років та проектом бюджету на 2021 рік представлена державними програмами здешевлення кредитів, підтримки тваринництва, фінансуванням фермерських господарств, підтримкою садівництва, фінансовою підтримкою сільськогосподарських товаровиробників, у якій передбачено структуру програм підтримки забезпечення ресурсами, насамперед засобами виробництва (табл. 1).

За період 2017-2020 рр. фактична державна підтримка галузі склала 17,761 млрд грн. За приведеними даними, у структурі видатків на базі фактичного фінансування за 2020 рік лідирують програми здешевлення кредитування – 26,5%, підтримки галузі тваринництва – 26% та фінансова підтримка виробників (здешевлення придбання вітчизняної техніки) – 25%, далі йдуть підтримка фермерів, садівництва та інші програми.

Таблиця 1

**Фінансування бюджетних аграрних програм в Україні у 2017-2021 рр.,
млрд грн**

Програми	2017 р.		2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.	2021 р. до 2017 р (+/-)
	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план	план
Здешевлення кредитів	0,300	0,294	0,266	0,265	0,451	0,449	1,200	1,050	1,200	0,900
Фінансова підтримка	4,550	4,134	0,955	0,695	0,682	0,64	1,000	0,986	1,000	-3,550
Підтримка фермерів	-	-	0,210	0,048	0,465	0,416	0,400	0,032	0,210	0,210
Підтримка тваринництва	0,170	0,166	2,401	2,393	2,930	2,432	1,000	1,039	1,150	0,980
Підтримка садівництва	0,299	0,299	0,400	0,397	0,400	0,398	0,400	0,290	0,450	0,221
Інші заходи	0,249	0,187	0,194	0,435	0,053	0,153	0,267	0,563	0,490	0,241
Всього видатків	5,568	5,080	4,426	4,233	4,981	4,488	4,267	3,960	4,500	-1,068

Джерело: сформовано автором за даними [2]

Широкомасштабна війна миттєво і докорінно змінила як внутрішній світ кожного жителя України так і наше відношення і взаємодію з зовнішнім середовищем, зокрема, відношенням до бізнесу, діяльність бізнесу, його зв'язки та товари і послуги, які виробляє і надає бізнес. Саме тому, українська влада зобов'язана ініціювати нові заходи стосовно пріоритетів і механізмів стимулювання розвитку економіки, які будуть скеровані на підтримку бізнес-середовища під час війни і передбачати зміни стосовно вимог ведення бізнесу, кредитування, оподаткування, можливості релокації бізнесу з територій ведення активних бойових дій тощо.

З метою сприяння агропромислового виробництва було внесено зміни стосовно умов кредитування аграріїв у рамках держпрограми «Доступні кредити 5–7–9%» у період дії воєнного стану та протягом місяця після його завершення/скасування. Програма «Доступні кредити 5–7–9%» допомагає стимулювати та відновлювати бізнес та найкращим чином показала себе з-за даних умов надаючи кредити на підтримку бізнесу у воєнний час, де дана підтримка станом на 10.10.2022 р. становить 22 609,33 млн. грн., кількість підписаних кредитних угод становить 48 393 на суму 143 566,7 млн. грн (із них на 53 945,61 млн. грн. підписані угоди з 24.02.2022 р.) (табл. 2) [5].

На початку 2022 року Мінагрополітики презентувало розроблену концепцію напрямів держпідтримки для аграрного сектору з переліком основних напрямів.

Програма держдопомоги на 2022 рік містить 16 пунктів основні з яких:

- Часткова компенсація вартості сільгосптехніки;
- Фінансова підтримка заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів;
- Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств на 2022 р.;
- Державна підтримка розвитку тваринництва та переробки с/г продукції;
- Державна підтримка страхування сільськогосподарської продукції (страхування посівів озимої пшениці з державною підтримкою від сільськогосподарських ризиків).

Таблиця 2

Аналіз структури кредитного портфеля на 10.10.2022 р. за Програмою

«Доступні кредити 5–7–9%» з 24.02.2022 р.

Компоненти	Підписані кредитні угоди, млн. грн.	Питома вага, %
Інвестиційний компонент	574,6	1,1
Антиковідний компонент	4042,98	7,5
Рефінансування	5453,7	10,1
Підтримка ФОП	19,35	0,0
Підтримка посівної компанії	21245,65	39,4
Підтримка бізнесу у воєнний час	22609,33	41,9
Всього	53945,61	100

Джерело: сформовано автором за даними [5]

Загалом на розвиток АПК у 2022 році пропонувалось виділити 8 млрд грн, з них 4,6 млрд грн передбачено на підтримку аграріїв– це на 100 млн більше, ніж було закладено у 2021 році. Однак повністю реалізувати намічені плани нашої державі не вдається.

Так сталося, що росія розпочала війну з Україною саме на початку весняної посівної кампанії 2022 р. Можливо ворог так діяв для провокування економічної та продовольчої кризи в країні. Тим паче, що продовольча криза в Україні вплине на світовий продовольчий ринок [4].

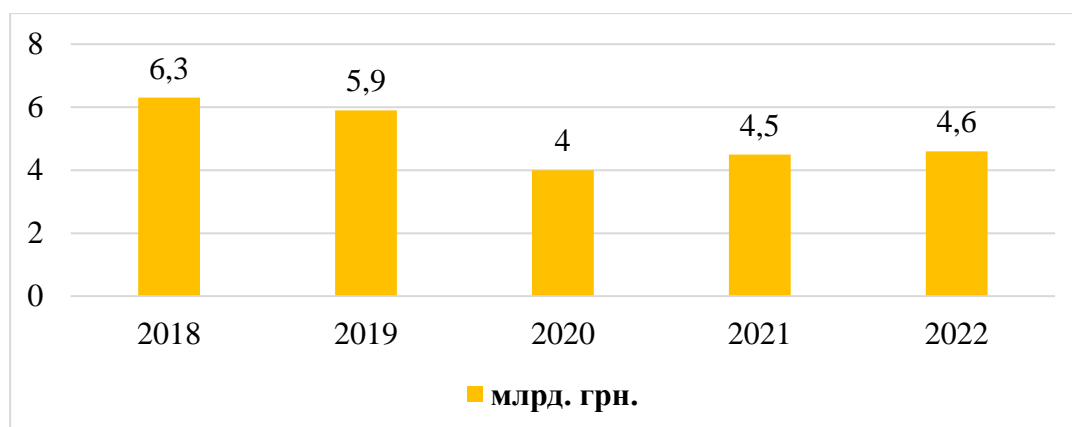

Рис. 1. Державна підтримка агросектору в Україні з 2018-2022 р.р.

Джерело: сформовано автором за даними [3]

Державна підтримка із бюджету на 2023 рік складе 1,56 млрд грн. Ще \$432 млн надасть Світовий банк. Частина коштів від Світового банку (\$202 млн) піде на виплату компенсації за процентними ставками для кредитів агросектора в рамках програми «5-7-9%», \$80 млн скерують на одноразові виплати аграріям, які обробляють від 1 до 120 га та на одноразові дотації власникам 3-100 голів ВРХ. \$50 млн іноземні партнери направлять на підтримку енергозабезпечення зерносховищ в Україні і \$100 млн – на закупівлю української пшениці та її подальше постачання до країн Африки та Азії.

Висновки. Сучасний стан розвитку аграрного сектора економіки супроводжується низкою ключових викликів, що стримує розвиток підприємств галузі та ставить під сумнів можливості їх вирішення лише самими

підприємствами. Дослідження показало зміну наявної тенденції низької частки банківського кредитування підприємств аграрного сектора в сторону її зростання завдяки внесенню змін щодо умов кредитування аграріїв у рамках державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» у період дії воєнного стану та протягом місяця після його завершення/скасування. Позитивною тенденцією в сфері державної підтримки аграрного сектора є: суттєве спрощення банківськими установами умов отримання кредитів для аграріїв; можливості підприємств аграрного сектора отримувати допомогу, державні субсидії, цільові, субсидовані кредитні програми, позики і технічну допомогу від ЄС та інших міжнародних донорів. В умовах воєнного стану зростає роль держави щодо необхідності створення агропродовольчої системи з врахуванням викликів та спрямування векторів фінансової політики на фінансову підтримку галузі через вдосконалення існуючих фінансових інструментів, надання їм вагомості щодо впливу на результати діяльності підприємств пріоритетної галузі, що сприяє національній і світовій продовольчій безпеці.

Список використаних джерел:

1. Визначено рейтинг країн-лідерів за рівнем розораності земель в світі. URL: <https://superagronom.com/news/6385-viznachenno-reyting-krayinlideriv-za-rivnem-rozoranosti-zemel-v-sviti> (дата звернення: 15.03.2023).
2. Дані Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua> (дата звернення: 15.03.2023).
3. Державна підтримка агросектору в Україні з 2018-2022 роки. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/909-agrariyi-otrimali-z-byudjetu-15-mlrd-grn-dotatsiy-za-2021-rik> (дата звернення: 15.03.2023).
4. Ігнатенко В. В. Напрями державної підтримки аграрного сектору України. *Європейській вимір публічного управління*. 2022. С. 91-93.
5. Інформація про результати Державної програми «Доступні кредити 5–7–9%». 2022. URL: <https://bdf.gov.ua/uk/informaciya-pro-rezultati-derzhavnoj-programidostupni-krediti-5-7-9> (дата звернення: 15.03.2023).
6. Коваль, Н. І., Радченко О. Д., Іщенко Я. П. Стан та розвиток державної фінансової підтримки аграрного сектору України. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. № 2. С. 109-124.
7. Колотуха С. М., Мельник К. М. Розвиток земельного ринку аграрного сектору економіки в умовах фінансової нестабільності.
8. Маренич А. І., Побідьонна Я. В. Аграрний комплекс України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Інтернет–конференції ХНУМГ ім. ОМ Бекетова*. 2023.
9. Про внесення змін до пункту 3 Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільгосптоваровиробників: постанова КМУ від від 7 квітня 2021 р. № 315. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/315-2021> (дата звернення: 15.03.2023)
10. Тимкован В. Розробка плану дій для підтримки та розвитку аграрного сектору національної економіки. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47.

Діана КОЗЛОВСЬКА*
студентка 3 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

***Анотація.** У статті розглядається зміст поняття "бюджетна політика". Розглянуто теоретичні та практичні аспекти функціонування, а також перспективи розвитку бюджетної політики. Досліджено основні показники Державного бюджету України. Визначається пріоритетні напрями бюджетної політики. Акцентується увага на тому, що на формування бюджетної політики впливає впливає ряд факторів.*

***Abstract.** The article examines the meaning of the concept of "budgetary policy". Theoretical and practical aspects of functioning, as well as prospects for the development of budget policy are considered. The main indicators of the State Budget of Ukraine were studied. The priority directions of the budget policy are determined. Attention is focused on the fact that a number of factors influence the formation of budget policy.*

Вступ. Бюджетна політика є основою формування бюджетного процесу, бюджетної системи і власне бюджету як основного фінансового плану держави. На формування бюджетної політики впливає впливає ряд факторів: пріоритети розвитку економіки, особливості спеціалізації економічної системи, структурна побудова фінансової системи країни, інтеграція економіки країни у глобальну економічну систему та ряд інших факторів.

Виклад основного матеріалу. Сутність поняття "бюджетної політики" як економічної категорії визначається законодавчими актами, має безліч підходів до трактування науковцями. У Господарському кодексі України визначено, що "бюджетна політика спрямована на оптимізацію та раціоналізацію формування доходів і використання державних фінансових ресурсів, підвищення ефективності державних інвестицій у народне господарство, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу". За Оксфордським тлумачним словником, бюджетна політика – це використання державних видатків для впливу на макроекономічні умови. О. Василик трактував поняття бюджетної політики "як сукупність заходів держави щодо організації та використання фінансів для забезпечення економічного і соціального розвитку". С. Юрій, В. Федосов

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
ВНАУ Оксана РУДА

розкривали її сутність як "діяльність державних органів влади і управління стосовно формування та регулювання Державного бюджету країни з метою забезпечення соціально-економічного розвитку та стратегічних пріоритетів держави".

Узагальнивши проаналізовані визначення сутності поняття "бюджетна політика", дійдемо висновку, що бюджетна політика – це сукупність заходів та методів регулювання державного бюджету, які спрямовані на сприяння економічного зростання та структурних перетворень, підвищення якості добробуту громадян та реалізації стратегічних цілей. між собою.

Бюджетна політика як складова фінансової політики держави є важливим інструментом впливу суб'єкта розподільчих відносин (органів державної влади та місцевого самоврядування) на об'єкт розподілу (валовий внутрішній продукт) для досягнення конкретних цілей стабілізації та розвитку економіки держави. Схематично процес взаємодії всіх складових бюджетної політики можна зобразити у вигляді рисунка 2.1.

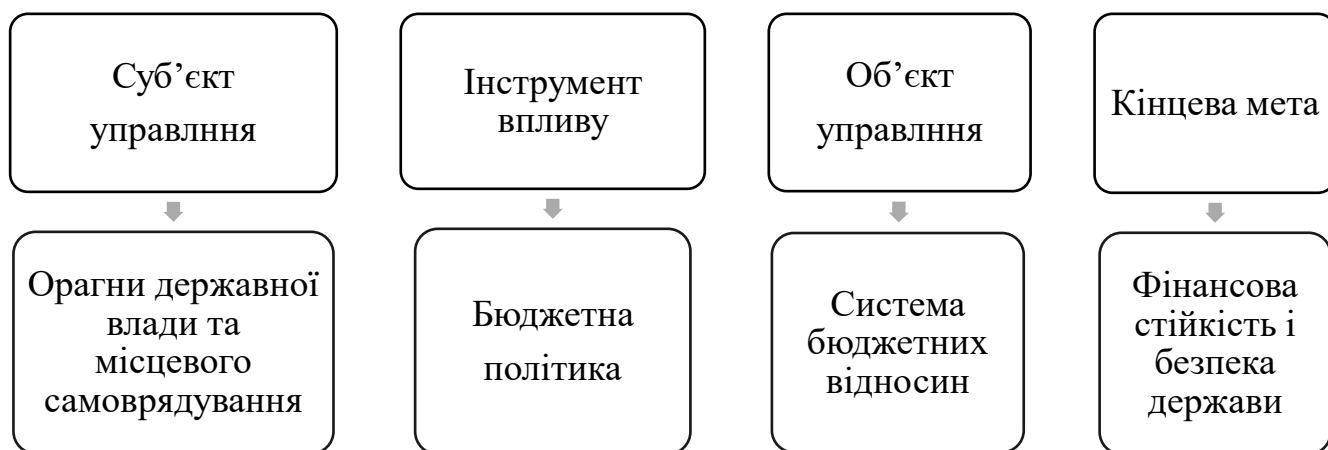

Рис. 1. Схема взаємодії складових елементів бюджетної політики.

Джерело: сформовано автором на основі даних [4].

У процесі взаємодії всіх елементів досягається основна мета бюджетної політики держави - найбільш повна мобілізація фінансових ресурсів та оптимальний їх розподіл між галузями економіки, територіями та соціальними верствами населення для задоволення потреб розвитку суспільства. На цій основі має забезпечуватися стійке зростання економічного потенціалу держави, підвищення її міжнародної конкурентоспроможності.

31 травня 2021 р. урядом схвалено Бюджетну декларацію на 2022–2024 рр., яка визначила пріоритетні цілі та засади бюджетної політики, показники державного бюджету, чим зроблено перший крок до початку середньострокового бюджетного планування. Очікувалося продовження розвитку економічного зростання, підтримання макроекономічної стабільності та усунення фінансових ризиків, створення фундаменту до перетворень національного виробництва з

метою забезпечення конкурентних позицій на зовнішніх ринках та інвестиційно привабливого клімату держави. Пріоритетами Державного бюджету України на 2022 р. були інвестиції в майбутнє: охорона здоров'я, освіта, інфраструктура, цифровізація, безпека та оборона. Однак глобальні зміни, які відбулися у житті України від початку повномасштабного вторгнення російської федерації, змусили уряд швидко реагувати і переглядати поставлені перед державою цілі та завдання. Таким чином, для забезпечення і створення умов злагодженого функціонування бюджетної сфери, посилення заходів захисту громадян прийнято низку оперативних рішень та змін дочинних норм бюджетного законодавства. Верховною Радою України 15 березня 2022 р. прийнято Закон України "Про внесення змін до розділу VI "Прикінцеві та перехідні положення" Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України", який сприятиме оперативності управлінських рішень у фінансовому забезпеченні національної безпеки та соціального захисту громадян України. На період дії воєнного стану у 2022 р. Законом визначено, що не застосовуються такі норми цього кодексу:

- щодо обов'язковості погодження з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету (відповідною комісією Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради) рішення Кабінету Міністрів України (Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації, виконавчого комітету відповідної місцевої ради) про перерозподіл видатків бюджету і надання кредитів з бюджету, передачу бюджетних призначень, а також норми закону про Державний бюджет України в частині обов'язковості погодження з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету рішень Кабінету Міністрів України;
- дотримання термінів подання місячної і квартальної звітності про виконання Державного бюджету України;
- дотримання терміну подання річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України;
- обмежень у прийнятті рішень Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою про внесення змін до місцевих бюджетів;
- дотримання термінів подання звітності про виконання місцевих бюджетів;
- щодо обов'язковості погодження з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету рішень Кабінету Міністрів України про розподіл та перерозподіл обсягів субвенцій та додаткових дотацій з державного бюджету місцевим бюджетам між місцевими бюджетами;
- заходи впливу за порушення бюджетного законодавства, встановлені пунктами 2-4 частини першої статті 117 цього Кодексу, не застосовуються до розпорядників та одержувачів бюджетних коштів сектору національної безпеки і оборони, розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, залучених до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану;
- у період дії воєнного стану та протягом шести місяців після його припинення або скасування у разі виникнення простроченої заборгованості

суб'єкта господарювання перед державою за кредитом (позикою), залученим державою або під державну гарантію, а також за кредитом з бюджету пеня та інші штрафні санкції не нараховуються.

Кабінетом Міністрів України від 23 грудня 2022 р. внесено зміни до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану. Ця Постанова набрала чинності 1 січня 2023р.

Таблиця 1

Основні показники Зведеного та Державного бюджету України за січень 2022-2023 років

Показники	Зведений бюджет				Державний бюджет			
	Факт 2022 рік	Факт 2023 рік	Відхилення		Факт 2022 рік	Факт 2023 рік	Відхилення	
			Млрд. Грн	Темп Росту %			Млрд. грн	Темп Росту %
Доходи	117,1	154,5	37,4	131,9	89,3	121,4	32,1	136,0
Видатки	83,7	205,0	121,3	244,3	70,6	194,1	123,4	274,7
Надання кредитів	3,0	0,1	-2,9	-	3,0	0,1	-2,9	-
Повернення кредитів	0,3	0,4	0,1	-	0,2	0,4	0,2	-
Дефіцит (+)/профіцит(-)	-30,7	50,2	80,9	-	-15,9	72,4	88,3	-

Джерело: побудовано на основі [2]

Зведений бюджет за січень 2023 року виконано з дефіцитом у сумі 50,2 млрд гривень.

За січень 2023 року державний бюджет було виконано з дефіцитом у сумі 72,4 млрд грн, в тому числі загальний фонд – з дефіцитом у сумі 79,1 млрд гривень.

У січні 2023 року погашення основної суми боргу державного бюджету становило 12,8 млрд гривень. Погашення внутрішнього боргу дорівнювало 11,3 млрд грн, зовнішнього боргу – 1,5 млрд гривень.

Управління видатками бюджету має бути ефективним, щоб забезпечувати раціональне використання обмежених бюджетних ресурсів, отримуючи максимально можливий економічний або соціальний ефект.

Пріоритетні напрями бюджетної політики на 2022-2023 роки ґрунтуються на положеннях Програми діяльності Кабінету Міністрів України, Цілей сталого розвитку України, програм співпраці з Міжнародним валютним фондом та іншими міжнародними організаціями, а також на засадах Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, невід'ємною частиною якої є Угода про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС.

Таблиця 2

**Показники Державного бюджету України за січень 2022-2023 років,
(млн гривень)**

Найменування показника	2022 рік (план)	2023 рік (план)
I. Загальні показники надходжень		
Доходи (з міжбюджетними трансфертами)	1 165 570,4	1 289 142,9
Загальний фонд	1 036 631,2	1 155 897,6
Спеціальний фонд	128 939,2	133 245,3
Повернення кредитів	8 719,2	8 412,9
Загальний фонд	8 398,7	8 123,4
Спеціальний фонд	320,5	289,5
Дефіцит "+" / профіцит "-"	229 023,0	199 139,5
Загальний фонд	203 108,4	172 224,9
Спеціальний фонд	25 914,6	26 914,6
Разом по розділу I	1 403 312,6	1 496 695,3
II. Загальні показники видатків та надання кредитів		
Видатки	1 380 038,6	1 472 936,0
Загальний фонд	1 241 641,6	1 330 066,3
Спеціальний фонд	138 397,0	142 869,7
Надання кредитів	23 274,0	23 759,3
Загальний фонд	6 496,6	6 179,6
Спеціальний фонд	16 777,4	17 579,7
Разом по розділу II	1 403 312,6	1 496 695,3

Джерело: побудовано на основі [2].

Однак, попри завдані збитки та ризики, поступово налагоджується ділова активність, вітчизняна економіка адаптується до воєнного стану. Активно розробляються державні та міжнародні програми з відбудови об'єктів, сіл, міст та країни загалом. За прогнозом Національного інституту стратегічних досліджень, найближчим часом триватиме недовиконання митних платежів. Для виправлення ситуації необхідно розширювати пропускну спроможність митних пунктів для поживлення зовнішньоекономічної діяльності, переглянути митні пільги. Важливо зазначити, що для забезпечення ефективного фінансування оборони та соціального захисту населення необхідно і далі дотримуватися режиму економії витрат.

Висновки. Від ефективності та обґрунтованості бюджетної політики держави залежать темпи економічного зростання, підвищення добробуту населення, рівень вітчизняного виробництва, конкуренто-спроможність та розвиток міжнародного партнерства. У складний період воєнного стану

надзвичайно важливо швидко і зважено здійснювати бюджетну політику, фінансувати пріоритетні цілі – оборону держави та соціальне забезпечення. Урядом розглядаються зміни до законодавчих актів для покращання оперативності прийняття управлінських рішень щодо виконання Державного бюджету України. Нині міжнародна підтримка відіграє важливу роль у стабілізації економіки та фінансування державного бюджету шляхом надання кре-дитів, гарантій за кредитами та грантів.

Список використаних джерел:

1. Ломачинська І.А. Чуркіна І.Є. Децентралізація місцевих бюджетів в Україні: виклики в період війни. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. № 20, 2022. С. 29 – 31
2. Міністерство фінансів України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/>
3. Пасічний М. Бюджетна політика та економічний розвиток. *Економічний вісник університету*. 2020. Вип. № 44. С. 153-164.
4. Постанова Верховної Ради України "Про Бюджетну декларацію на 2022-2024 роки". № 1652-IX від 15.07.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1652-IX#Text>
5. Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.
6. Чугунов І., Макогон В. Бюджетна стратегія в умовах економічних перетворень. *Вісник Київ. нац. торг.-екон. ун-ту*. 2018. № 5. С. 5-18.

Людмила КОЗЛОВСЬКА*
студентка 3 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СТАН ТА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** У цій статті висвітлено перспективи відбудови українських підприємств у післявоєнний період з практичної точки зору. Визначено, що війна сильно паралізувала український аграрний бізнес, і багато його представників виявили, що їм потрібен час, щоб відновити свої сили та повернутися до довоєнного рівня розвитку.*

***Abstract.** This article highlights the prospects of reconstruction of Ukrainian enterprises in the post-war period from a practical point of view. It was determined that the war had severely paralyzed the Ukrainian agricultural business, and many of its representatives found that they needed time to regain their strength and return to the pre-war level of development.*

Вступ. Розвиток аграрного сектору зумовив появу різних організаційно-правових форм підприємництва у сільському господарстві – починаючи від фізичних осіб-підприємців та закінчуючи фермерськими господарствами, приватними підприємствами, товариствами, об'єднаннями тощо. Одним із перспективних напрямів створення конкурентно – ринкового середовища є розвиток малого підприємництва, найбільш ваговою складовою якого в сільському господарстві є фермерські господарства [1].

Загарбницька війна росії проти України спричинила до того, що Україна, яка упродовж багатьох років займала провідні позиції у світі за експортом продукції АПК, змушена першочергово поставити на порядок денний питання про забезпечення власної продовольчої безпеки.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство є рушієм української економіки. В останні роки частка аграрної продукції в загальному експорті перевищила 40%. У 2021 році Україна експортувала 61,5 млн тонн зернових та олійних культур на суму 22,2 млрд доларів.

Глобальний економічний ланцюг побудований таким чином, що багато виробничих підприємств у світі та в різних країнах залежать від українського сільського господарства. Одним з найважливіших аспектів економіки є транспортування сільськогосподарської продукції. Основним способом експорту зернових культур є морський транспорт, на який припадає близько 90%

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки ВНАУ, Наталія КОВАЛЬ

експорту, тоді як на сухопутний транспорт – лише 10% [2].

Так сталося, що росія розпочала війну з Україною на початку весняної посівної кампанії 2022 року. Ймовірно, це було зроблено з розрахунком на те, що, окрім війни, у країні буде спровокована криза, яка призведе до паніки, нестачі продовольства і, зрештою до голоду. Тим більше продовольча криза не обмежувалася б нашими кордонами, а торкнулися б і світового продовольчого ринку. Прогнозуючи найважчу посівну компанію з часів незалежності, виконавчий директор Всесвітньої продовольчої програми (ВПП) Девід Бізлі заявив на засіданні Ради Безпеки ООН, що війна в Україні може призвести до наймасштабнішої продовольчої кризи з часів Другої світової війни. Ці побоювання пов'язані з наступними факторами:

- деякі області та райони на даний час окуповані, порти, дороги, склади та зерносховища є закритими, що спричиняє серйозні проблеми пов'язаних із логістикою та сировиною;

- поля і дороги засіяні мінами та снарядами, що не розірвалися;

- відчувається значний дефіцит паливно-мастильних матеріалів та запчастин;

- зруйновані та пошкоджені господарства на південному сході;

- брак обігових коштів та зростання цін на добрива, яких і так не вистачає [6].

Попри на всі труднощі, фермери прийняли рішення розпочати посівну і зробили все можливе, щоб продовжити заплановану роботу. Для аграріїв важливий кожен день. Однак без додаткових державних гарантій, реальної підтримки та законодавчих змін повноцінно провести посівну практично неможливо. Тому далі ми розглянемо інформацію про державну допомогу для сприяння посівній компанії та не тільки [3].

Слід зазначити, що Закон України №7178 «Про забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану», це комплексний закон, який:

- дозволяє використання всіх доступних сільськогосподарських угідь для проведення посівної кампанії (спрощує набуття прав користування на земельні ділянки сільськогосподарського призначення в умовах воєнного стану). Крім того, створено передумови для ведення с/г виробництва на землях державної власності, які зараз перебувають у постійному користуванні держпідприємств Мінагрополітики, НААН України, закладів освіти тощо;

- орендні земельні відносини автоматично продовжуються на рік без внесення відомостей у відповідні реєстри;

- районні військові адміністрації можуть передавати в оренду строком до року державні та комунальні земельні ділянки с/г призначення для ведення с/г виробництва. Орендна плата не може перевищувати 8% нормативної грошової оцінки ділянок. ля розрахунку розміру орендної плати застосовуватиметься середня НГО одиниці площі ріллі по області. Для таких земель встановлюється обмеження щодо зміни цільового призначення ділянок. Договори оренди такої землі укладаються лише на рік в е-формі без проведення торгів. Їх не можна буде

поновлювати або укласти на новий строк. Право оренди землі, переданої в оренду військовою адміністрацією, не підлягатиме держреєстрації;

-передача с/г землі, яка перебуває у постійному користуванні державних та комунальних підприємств, установ, організацій і на якій відсутні посіви, здійснюється за письмовим погодженням керівника відповідного державного, комунального підприємства, установи, організації, причому право постійного користування земельними ділянками не припиняється [4].

Водночас державні та муніципальні сільськогосподарські землі, права на забудову, які були виставлені на аукціонах, але без переможців, то вони можуть бути передані в оренду військовими адміністраціями. Якщо компанія не може розпочати роботу на ділянці, користувач сільськогосподарської землі має право передати строком на один рік право користування землею іншому сільськогосподарському виробнику, який має необхідні матеріали, технології, фінансування та робочу силу.

За попередніми оцінками, це дозволить засадити близько 20 тис. гектарів земель громад і додатково 300 – 400 тис. гектарів державних земель [4].

Основою продовольчої безпеки країни є сільськогосподарське виробництво.

Регіональний розподіл сільськогосподарського виробництва показує, що окуповані російськими окупаційними військами північні, східні та південні регіони України (а саме Чернігівська, Сумська, Київська, Харківська, Луганська, Донецька, Херсонська, Запорізька, Миколаївська області) роблять значний внесок у забезпечення продовольчої безпеки України. Зокрема, у 2020 році на ці регіони припадало 39% від загального обсягу сільськогосподарського виробництва України (рис.1) [5].

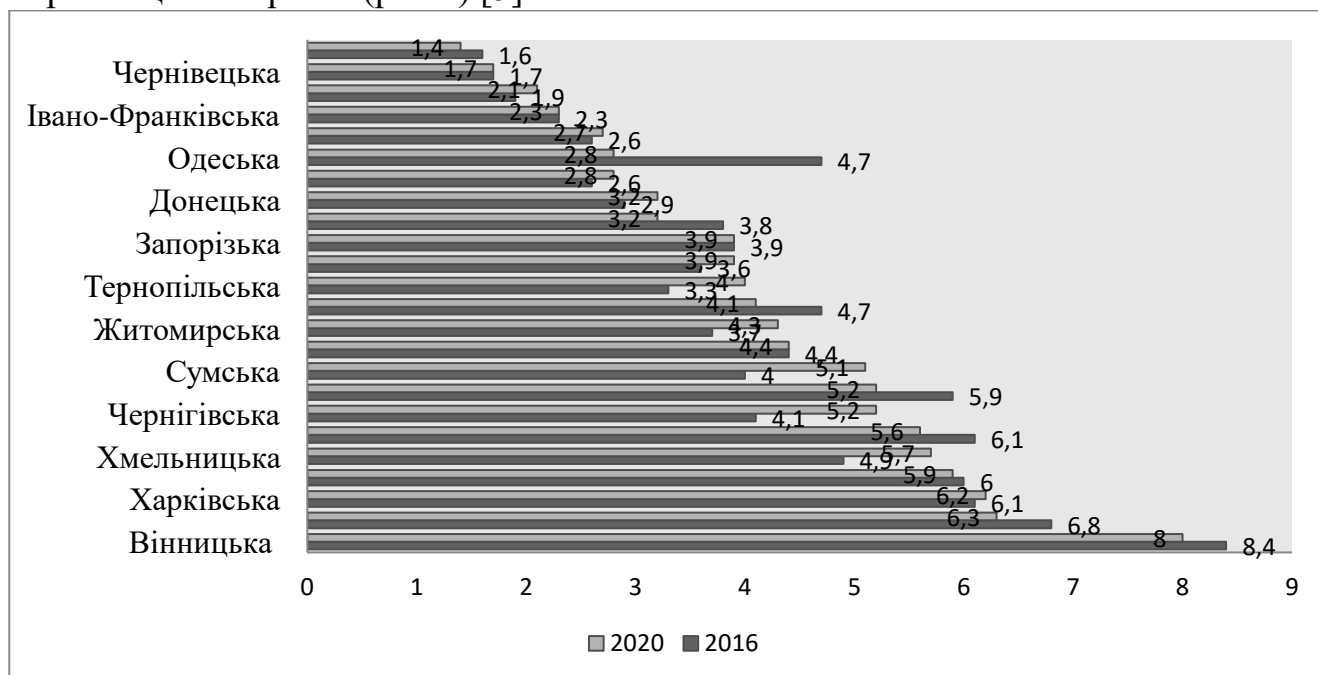

Рис. 1. Питома вага регіонів у загальному виробництві продукції сільського господарства у 2016 та 2020 роках

Джерело: сформовано автором на основі [6]

Нинішня ситуація спричинена війною призвела до дефіциту зерна та високих цін на світовому ринку, оскільки лінії постачання серйозно пошкоджені, а порти заблоковані.

В Україні ситуація зовсім інша: є надлишок пшениці, який неможливо продати на внутрішньому ринку через відсутність попиту, і ціни на неї падають. До речі, світова ціна на пшеницю становить 350-370 доларів США за тонну, тоді як в Україні – лише 180-200 доларів США [7].

У травні ЄС запустив програму «шляхи солідарності» для сприяння експорту сільськогосподарської продукції. Ці маршрути допомагають прискорити експортні та митні операції між Україною та країнами ЄС. У результаті за даними Мінагрополітики за дев'ять місяців війни Україна змогла експортувати 19 мільйонів тонн сільськогосподарської продукції цими альтернативними маршрутами.

Крім того, завдяки зусиллям українських дипломатів за посередництва ООН і Туреччини з 1 серпня відновили роботу три чорноморські порти – «Одеса», «Чорноморськ» і «Південний». Незважаючи на постійні перешкоди з боку Росії за словами Президента Володимира Зеленського вдалося експортувати понад 15 мільйонів тонн продовольства, переважно зерна до більш ніж 40 країн світу.

Наприкінці листопада за ініціативи Президента започаткували програму «Grain from Ukraine», яка була спрямована на експорт українського зерна до африканських та азійських країн, які найбільше страждають від продовольчої кризи та потребують термінової допомоги.

Загалом за 11 місяців 2022 року Україна експортувала 50,9 млн тонн продукції АПК та харчової промисловості на загальну суму 21,1 млрд доларів. В обсягах це на 16,7%, а в вартості – на 13,7% менше, ніж за 11 місяців 2021 року, - підсумувала міністр економіки Юлія Свириденко [8].

Окрім європейської програми «шляхи солідарності», Кабінет Міністрів України здійснив наступні кроки:

- створив Координаційну раду завдання якої: проводить аналіз стану справ та причин виникнення проблем у процесі реалізації державної політики у сфері транспорту, дорожнього господарства, розвитку транзитного потенціалу і логістики та вивчає результати діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій з питань, що належать до її компетенції, з метою прийняття рішень щодо надання відповідних пропозицій та рекомендацій [9];

- введено спрощену процедуру тимчасової реєстрації машин у період дії воєнного чи надзвичайного стану [10];

- надано підтримку у вигляді кредитів. За програмою «Доступні кредити 5-7-9%» банки надають, зокрема, й аграріям пільгові кредити та державні гарантії на портфельній основі. Ставка становить – 0%. Строк кредитування – 6 місяців. Сума кредиту до 60 млн грн. Аграрію потрібно забезпечити для застави тільки 20% від суми кредиту – решту суми гарантує держава [7; 11].

Одним із найважливіших питань для аграріїв є безпека їхніх співробітників під час польових робіт. Навіть якщо, на перший погляд поле здається не має

небезпечних матеріалів (мін, боєприпасів, що не вибухнули, артилерійських снарядів та ін.), це не завжди так, оскільки різні типи мін не закопані в родючому гранті та можуть бути виявлені лише за допомогою спеціалізованого обладнання та відповідних засобів.

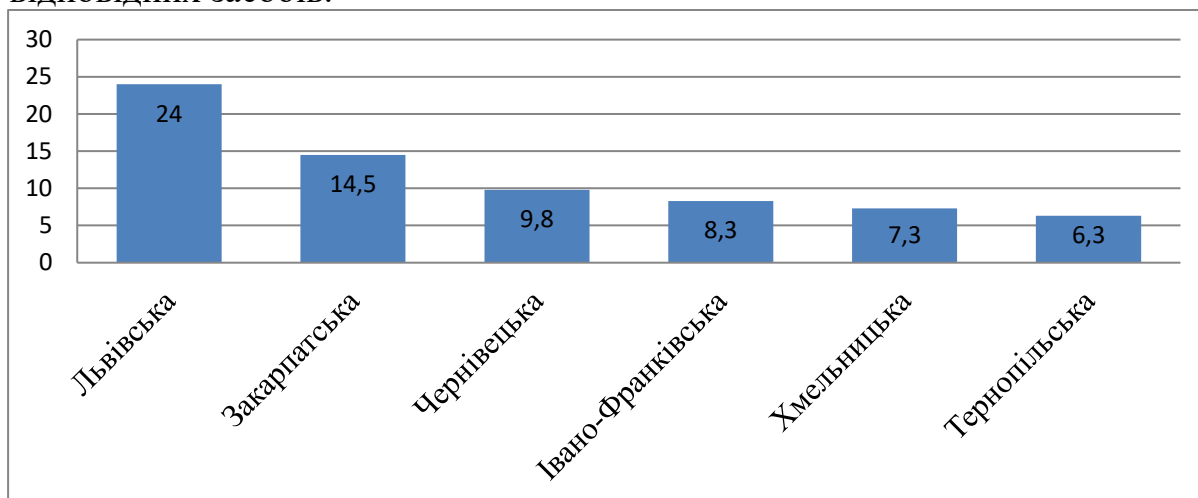

Рис. 2 Області, куди найбільше підприємств релокувались (перемістились), %

Джерело: побудовано автором на основі [12]

У співпраці з Міністерством аграрної політики України компанія «Feodal» запустила проєкт «Military.feodal.online» для забезпечення безпеки тих, хто працює на полях, щоб фермери могли негайно повідомити ДСНС на ЗСУ про заміновані поля та як найшвидше знешкодити будь-які небезпечні матеріали, що залишилися. Для цього заявник залишає на базі сервісу компанії «Feodal» заявку, в якій у супровідному інтерфейсі вказує інформацію про стан і проблему поля та координати, де потрібні перевірка і знешкодження об'єкта[3].

Наприклад, з початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України майже 800 підприємств переїхали у безпечніші регіони, а 623 з них відновили роботу на нових місцях (діаграма 1). Ще 239 підприємств шукають відповідні локації та транспортні засоби.

Понад 650 компаній, які планували перенести свої виробничі потужності, відмовилися від переміщення у зв'язку з деокупацією територій на яких вони розташовані. Щобільше, нині деякі підприємства повертаються у зв'язку з покращення ситуації на територіях, особливо в Харківській, Чернігівській та Сумській областях. До речі, вже 44 підприємства повернулися [12].

Висновок. Отже, проаналізувавши всю інформацію виявлено, що війна сильно підірвала українські сільськогосподарські підприємства, і багатьом їхнім представникам знадобиться час, щоб відновити свою платоспроможність і повернутися до довоєнного рівня розвитку. Визначено, що для підтримки українських компаній, які опинилися у скрутному становищі через військові дії, уряд та західні партнери запровадили низку програм, зокрема програму релокації бізнесу з небезпечних територій, надання кредитів за програмою «Доступний кредит 5-7-9%».

У контексті проаналізованих перспектив післявоєнної відбудови

українських підприємств, вступ України до ЄС відіграє важливу роль у створенні умов для вільного руху товарів, послуг та капіталу, а також для усунення технічних бар'єрів для української продукції.

Список використаних джерел:

1. Подолянчук О.А., Коваль Н.І., Гудзенко Н.М. Облік в фермерських господарствах: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 374 с. (дата звернення:14.03.2023).
2. Сільське господарство в умовах війни. 2023. URL: <https://sdplatform.org.ua/blogs/agriculture> (дата звернення: 09.03.2023).
3. Аграрні відносини під час війни: як держава допомагає аграріям з регіонів, що постраждали від воєнних дій. *Юридична газета – онлайн версія*. 2023. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/agrarni-vidnosini-pid-chas-viyni-yak-derzhava-dopomagaе-agrariyam-z-regioniv-shcho-postrazhdali-vid-.html> (дата звернення: 09.03.2023).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. *Офіційний веб-портал парламенту України*. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text> (дата звернення: 10.03.2023).
5. Борщевський В., Двігун А. Економіка регіонів України в умовах війни: ризику та напрями забезпечення стійкості. 2022. Львів: ДУ «ІРД ім. М.І. Доліш. НАНУ». 70 с.
6. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 14.03.2023).
7. Сільське господарство в умовах війни. *Головна СД Платформа*. 2023. URL: <https://sdplatform.org.ua/blogs/agriculture> (дата звернення: 09.03.2023).
8. Рік аграрної непереможності: як Україна попри війну годувала себе та світ. *Новини України*. 2022. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/rik-agrarnoji-neperezhnosty-yak-ukrajina-popri-viynu-goduvala-sebe-ta-svit-12099183.html> (дата звернення: 09.03.2023).
9. Уряд створив Координаційну раду з питань логістики в сільському господарстві. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorennya-koordinacijnoyi-radi-z-pitan-logistiki-v-silskomu-gospodarstvi-427> (дата звернення: 09.03.2023).
10. Кабмін спростив реєстрацію агротехніки у період воєнного стану. *Agravery.com – аграрне інформаційне агентство*. 2023. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/kabmin-sprostiv-reestraciю-agrotehniky-u-period-voennogo-stanu> (дата звернення: 09.03.2023).
11. Коваль Н.І., Радченко О.Д. Фінансовий аналіз рейтингу аграрного розвитку регіонів України. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 2 (60). С. 67–79.
12. Лисновська К. Релокація бізнесу – скільки компаній переїхали у безпечні місця. *Novyny.live*. 2023. URL: <https://economics.novyny.live/relokatsiia-biznesu-u-minekonomiki-rozprovili-skilki-pidpriemstv-pereyikhali-u-bezpechni-mistsia-80389.html> (дата звернення: 09.03.2023).

Максим КУШНІР*
студент 1 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ВАЖЕЛІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ В ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

***Анотація.** У статті досліджено теоретичні питання інвестиційної привабливості. Проаналізовано фактори опосередкованого впливу та фактори безпосереднього впливу підприємства на інвестиційну привабливість. Визначено фактори впливу на інвестиційну привабливість. Розглянуто Найбільш суттєві її елементи. Обґрунтовано необхідність впровадження нових методик визначення інвестиційної привабливості.*

***Abstract.** The article examines theoretical issues of investment attractiveness. Factors of indirect influence and factors of direct influence of the enterprise on investment attractiveness are analyzed. Factors affecting investment attractiveness are determined. Considered its most essential elements. The need to introduce new methods of determining investment attractiveness is substantiated.*

Вступ. На даному етапі розвитку України питання залучення інвестицій в будь-яку сферу народного господарства є надзвичайно важливим. Інвестиції займають ключову позицію в сприянні успішному економічному розвитку не тільки підприємства, а й економіки країни в цілому. Саме тому, правильне визначення інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання є вкрай важливим і необхідним.

У сучасних умовах господарювання одним із найпоширеніших та найефективніших джерел розвитку та розширення агропромислових підприємств є залучення інвестицій. Реальне інвестування є однією з головних складових частин економічного зростання, а фінансове забезпечення інвестиційного процесу виступає основою ефективного стратегічного розвитку агропромислових підприємств.

Для багатьох агропромислових підприємств України, які відчують брак власних коштів, працюють із застарілим обладнанням, залучення інвестицій є життєво необхідним. В умовах гострої ринкової конкуренції оцінка інвестиційної привабливості окремого суб'єкта господарювання є важливим питанням під час прийняття рішення потенційним інвестором.

Незважаючи на наукові досягнення в розвитку фінансування реальних інвестицій, багато проблем залишаються невирішеними, спостерігаються розбіжності щодо визначення основних понять.

* Науковий керівник: к.е.н.,ст..викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Надія ГРИЦУК

Виклад основного матеріалу. Оцінка інвестиційної привабливості дедалі більше набуває актуальності, про що свідчать роботи таких науковців, як Гітман Л. Дж., Джонк М. Д., Хавранек П.М., Шарп У., Епштайн Д. А., Харрісон Д. А., Томпсон Дж. Б., Мейер К. Е. Вагомий внесок у дослідження питань, пов'язаних із залученням іноземних інвестицій та створенням сприятливого інвестиційного клімату України зробили Гайдуцький А.П.[2], Гуткевич С.О.[3], Задоя А. О.[4], Леонов С.В.[6] та інші науковці.

Поняття інвестиційної привабливості досить багатогранне, а тому до кінця не визначене та потребує подальших наукових досліджень, а також детального розгляду вимагають фактори, які безпосередньо впливають на рівень інвестиційної привабливості підприємств України.

Інвестиційна привабливість підприємства – це сукупність показників, що комплексно характеризують діяльність підприємства і показують доцільність укладення в нього тимчасово вільних коштів [1].

Оцінка інвестиційної привабливості – це процес, у ході якого потенційний інвестор може прийняти остаточне рішення про доцільність укладення коштів у дане підприємство, враховуючи надійність цього об'єкта інвестування та можливість отримання максимального прибутку. Від того, наскільки підприємство цікаве потенційним інвесторам, залежить стабільність його функціонування, можливості розширення, виходу на нові ринки і зміцнення вже наявних позицій [2].

На інвестиційну привабливість агропромислових підприємства впливають такі чинники:

- інвестиційна активність, вплив якої полягає у визначенні обсягу коштів, що вкладаються в підприємство, відсотка освоєння інвестицій, імовірності отримання інвестором прибутку;
- фінансовий чинник, який характеризується часткою прибутку від інвестиційної діяльності підприємства, оцінкою доцільності використання підприємством власних джерел фінансування інвестиційної діяльності та залучення позикових коштів;
- виробничий чинник, який визначає рівень розвитку й очікувану норму рентабельності основної діяльності підприємства;
- темпи зростання капітальних вкладень, що характеризує можливості розширення підприємства;
- інноваційний чинник, який визначається використанням досягнень науково-технічного прогресу у виробничому процесі та характеризує тривалість терміну з моменту розробки до моменту впровадження у виробництво науково-технічних розробок.

Фактори, що впливають на інвестиційну привабливість, відносять фактори загальної дії та фактори регіональної (територіальної) дії рис 1.

Пропонуємо всі фактори згрупувати в дві групи: фактори опосередкованого впливу та фактори безпосереднього впливу підприємства на інвестиційну привабливість.

До першої групи факторів відносяться ті, що не піддаються впливу окремого підприємства, тобто на них можна впливати тільки на державному

рівні (зовнішні фактори).

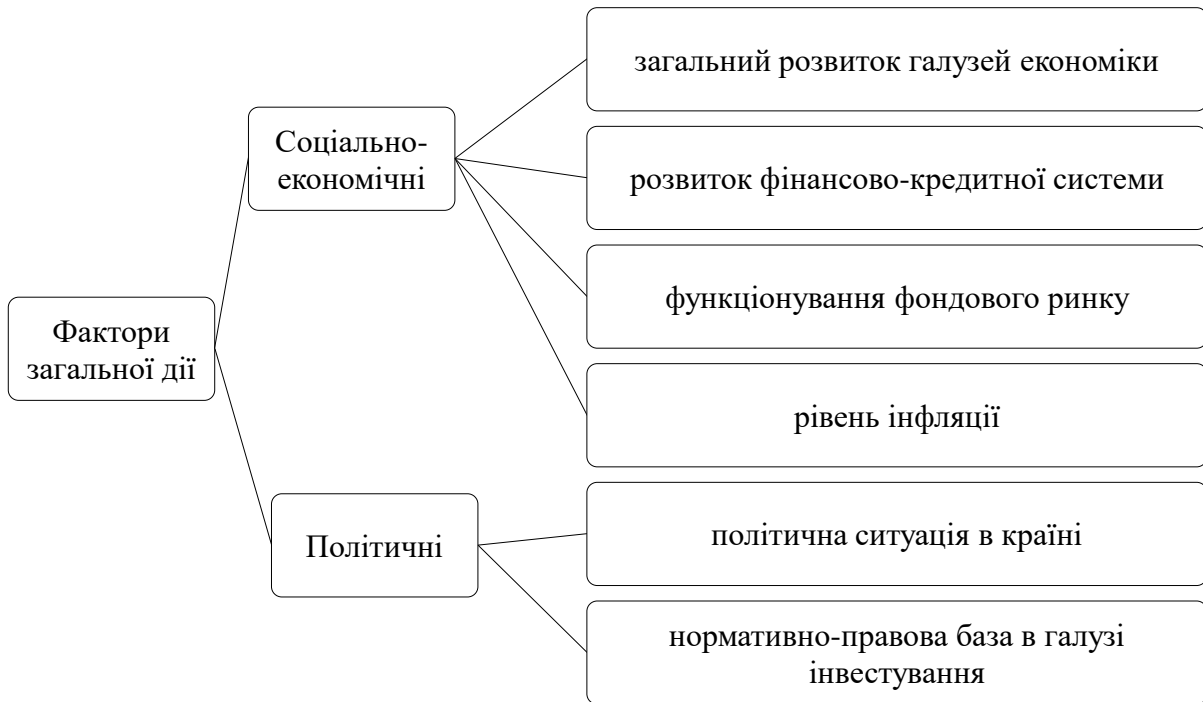

Рис. 1 Фактори загальної дії інвестиційної привабливості
 Джерело: сформовано автором на основі [3]

До другої ж групи відносяться фактори, на які підприємство може впливати та змінювати їх показники, характеристики тощо (внутрішні).

Перелік даних факторів, які різною мірою впливають на інвестиційну привабливість підприємств, подано в табл. 1. [4].

Таблиця 1

Фактори впливу на інвестиційну привабливість

№ п/п	Зовнішні фактори	Внутрішні фактори	Галузеві	Інші
1	Галузева приналежність	Виробнича програма	Розмір та потенціал ринку	Наявність місцевих і локальних
2	Географічне розташування	Маркетингова діяльність	Конкуренція	Людські ресурси
3	Наявність та доступність природних ресурсів	Управлінський облік та контролінг	Бар'єри входження до галузі	Історичні фактори
4	Екологічна ситуація	Корпоративне управління	Бар'єри виходу підприємств з галузі	Демографічні ресурси
5	Культура та освіта населення	Кадровий потенціал	Взаємовідносини з галуззю	Етнографічні фактори
6	Економічна стабільність	Юридична діяльність	Технологічні фактори	Природні ресурси
7	Соціально-політична стабільність	Виробничі технології	Стан основних фондів	Підприємство і міська влада
8	Нормативно-правова база	Стратегія розвитку	Рейтинг у галузі	Розвиток інфраструктури
9	Інформаційне поле	Конкурентоспроможність	Можливості модернізації	Психологія інвестора
10	Пільги для інвесторів	Унікальність об'єкту		Потенційний економічний ризик

Для підприємства важливішими є внутрішні фактори, або фактори безпосереднього впливу, оскільки саме завдяки ним воно здатне самостійно впливати на свою інвестиційну привабливість. Своєю чергою, серед внутрішніх факторів найбільшу питому вагу займають такі фактори, як: кадровий потенціал, тривалість інвестиційної програми, стан майна та фінансових ресурсів, розмір витрат.

Зовнішні фактори є набагато масштабнішими, а їх вплив є більш суттєвим. Якщо інвестор бажає вкласти кошти в розвиток підприємства, то це не обов'язково має бути існуюче підприємство, може бути створено й зовсім нове підприємство. При цьому вагомим орієнтиром здійснення інвестицій є зовнішнє середовище підприємства і чинники, які його формують. Інвестиційну привабливість підприємства можна визначати кількісно, що дозволить із декількох підприємств обрати саме те, яке є привабливим для потенційного інвестора.

Система управління інвестиційною діяльністю підприємства має свої елементи, наявність яких забезпечує її цілісність та ефективний взаємозв'язок між ними.

Найбільш суттєвими її елементами є такі:

1) потреба (необхідність здійснення виробничо-господарської діяльності вимагає забезпечення різними видами економічних ресурсів, зокрема інвестиційних ресурсів);

2) мотив (часове і просторове переміщення інвестиційних ресурсів та їх локалізація на підприємстві за допомогою використання трансформаційної якості інвестиційних ресурсів);

3) мета (реалізація інвестиційної стратегії підприємства, досягнення встановлених (запланованих) критеріїв результатів його діяльності);

4) об'єкт (інвестиційні ресурси підприємства);

5) суб'єкт (інвестори);

6) призначення (раціональне залучення та ефективне використання наявних інвестиційних ресурсів);

7) принципи (системного підходу; холістичності системи; стратегічності і мобільності поточного управління; варіативності сценаріїв реалізації; орієнтація на результативність; орієнтація на ефективність; орієнтація на інвестиційну привабливість);

8) завдання (забезпечення своєчасного і достатнього для здійснення виробничої та інвестиційної діяльності обсягу інвестиційних ресурсів);

9) форми (якісна структура інвестиційних ресурсів та джерел їх формування);

10) методи (застосування інструментарію, прийомів та методів, що дозволяють ефективно задіяти такі механізми: самоокупності; змішаного фінансування; державної інвестиційної підтримки; пільгового оподаткування; комплексної оцінки, аналізу та інтерпретації отриманих результатів; планування і прогнозування; розподілу інвестиційних ресурсів, витрат та результатів; ціноутворення; управління інвестиційними ризиками; страхування);

11) засоби (забезпечення генерації позитивних чистих грошових потоків,

що створюють умови прийняттого доступу до різних джерел формування достатніх за обсягом інвестиційних ресурсів) [5].

Система управління інвестиційною діяльністю сільськогосподарських підприємств має вирішувати такі основні завдання:

1) ідентифікацію та вибір об'єктів їх вкладення й формування на цій основі інвестиційного портфеля, інвестиційних програм та проектів, реалізація яких забезпечує виконання завдань збереження та покращення фінансових умов нормального функціонування та перспективного економічного розвитку підприємства;

2) пошук джерел формування інвестиційних ресурсів, достатніх для забезпечення реалізації цих програм та проектів [6].

В Україні в основі методики визначення інвестиційної привабливості підприємства використовується «Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій», затверджена наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій № 22 від 23.02.1998 р. Дана методика зазначає, що метод інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій має два посилення. Перше полягає у тому, що окремо взята юридична особа, незалежно від її підпорядкованості чи інвестиційної непривабливості усього регіону, може бути інвестиційно привабливою, тобто для особливо стратегічного інвестора у більшості випадків не має значення рівень розвитку регіону, в якому розташований об'єкт інвестування, його минулі зв'язки з партнерами тощо. Другим посиленням цього методу, яке зумовлене особливостями математичних операцій (правилами рангової кореляції), є те, що фактичне значення показника із вказаного переліку розглядається як елемент множини однойменних показників. У цій множині мають бути відображені стан і особливості прояву конкретного чинника за сучасних умов. Розмір цієї множини визначається двома граничними значеннями, в межах яких існує показник [7].

Існуюча методика визначення рівня інвестиційної привабливості хоча і сприяє збільшенню кількості потенційних інвесторів, але є достатньо складною і не завжди задовольняє потреби інвестора в об'єктивній та неупередженій для прийняття рішення інформації. Спроба виправлення певних недоліків цієї методики призвела до створення різноманітних методів відносної оцінки інвестиційної привабливості підприємства. На сьогоднішній день існує багато варіантів методик визначення інвестиційної привабливості підприємства. Не дивлячись на це, всі розроблені у вітчизняній та світовій практиці методики оцінки інвестиційної привабливості відносно джерела вихідної інформації можна умовно поділити на три великі групи:

1) методики, що ґрунтуються на різноманітних оцінках експертів;
2) методики, що ґрунтуються на статистичній інформації;
3) комбіновані методики, що ґрунтуються на експертно-статистичних розрахунках [7].

Але, потрібно сказати, що кожна група методик аналізу інвестиційної привабливості підприємства час від часу потребує внесення коректив та нових підходів. Зі зміною економічних умов на ринку змінюється трактування та застосування різних показників, тому виникає необхідність у більш конкретному трактуванні та методиці визначення показників аналізу діяльності підприємства.

Висновки. Наразі інвестиційна привабливість підприємства та держави в цілому відіграє вагомий та надзвичайно важливу роль в активізації інвестиційних процесів. В умовах обмеженості ресурсів та гострої конкуренції між підприємствами за одержання ресурсів, у тому числі і фінансових, на перший план виходить питання про створення у інвесторів уявлення про підприємство, як привабливий об'єкт інвестування – тобто, формування його інвестиційної привабливості. В свою чергу, роль визначення інвестиційної привабливості підприємств полягає в тому, що потенційних інвесторів необхідно переконати в доцільності вкладень за допомогою конкретних показників, які розраховуються в процесі здійснення її оцінки.

Таким чином, використання найбільшої кількості методик оцінки інвестиційної привабливості надає найбільш достовірну інформацію щодо дійсного інвестиційного рейтингу підприємств.

Отже, процес інвестування становить невід'ємну частину господарської діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта. Для сільськогосподарських підприємств питання інвестування найбільш актуальне, оскільки в процесі виробництва існує потреба в значних інвестиціях на підтримку основних активів та забезпечення безперебійного функціонування підприємства, а також здійснення інноваційної діяльності, що не менш важливо в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Вербіцька І.І. Інвестиційна привабливість України: проблеми та перспективи. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 150–154.
2. Гайдуцький А.П. Методологічні аспекти інвестиційної привабливості економіки. *Регіональна економіка*. 2004. № 4. С. 81–86.
3. Гуткевич С.О. Інвестиційний розвиток економіки: орієнтири і пріоритети. Інформаційна культура в сучасному світі : матеріали наук. Київ : НУХТ, 2015. Вип. 8, Ч. 1. С. 6–10.
4. Задоя А. О. Тенденції розвитку портфельних іноземних інвестицій в Україні. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2021. №1 С.44-45.
5. Криклива М.О. Методи оцінки ефективності інвестицій в сучасних умовах ведення бізнесу. *«Молодий вчений»* № 1 (65), січень, 2019 р. ст.216. URL: <https://bit.ly/3F1HihH>
6. Леонов С.В. Методи оцінки ефективності інвестиційних проектів. Теорія і практика сучасної економіки. XIX Міжнародна науково-практична конференція, 2018, ст.76. URL: <https://bit.ly/3U7lnPy>
7. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць : Закон України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5205-17>

Вікторія КНЯЗЬКА*
студентка 3 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

***Анотація.** Дане дослідження присвячене вирішенню проблеми безробіття серед населення України. У статті подано економіко-статистичний огляд рівня безробіття в різних регіонах і галузях економіки України. Також визначено позицію України серед інших європейських країн. Автор візуалізує інформацію про безробіття в Україні за причинами безробіття. У статті описано негативний вплив зростання безробіття на економіку країни. Окрему увагу приділено впливу пандемії COVID-19 на рівень безробіття в Україні.*

***Annotation.** This study is dedicated to solving the problem of unemployment among the population of Ukraine. The article presents an economic and statistical review of the level of unemployment in different regions and branches of the economy of Ukraine. The position of Ukraine among other European countries is also determined. The author visualizes information about unemployment in Ukraine by the causes of unemployment. The article describes the negative impact of unemployment growth on the country's economy. Particular attention is paid to the impact of the COVID-19 pandemic on the unemployment rate in Ukraine.*

Вступ. Невід’ємною складовою ринкової економіки є безробіття. Очевидно, що воно є одним з негативних наслідків самої природи ринку і усі країни світу намагаються мінімізувати безробіття або ж вивести його рівень до нуля. Хоча зрозуміло, що ліквідувати явище безробіття як таке практично неможливо, оскільки воно є результатом дії його головного закону – попиту і пропозиції.

Пандемія COVID-19 негативно вплинула на економічний розвиток країн у всьому світі та призвела до зростання безробіття майже в кожній країні. В Україні ситуація ще більше погіршилася після повномасштабного вторгнення РФ на нашу територію, масованих ракетних обстрілів, руйнування міст, вимушеного тимчасового переселення людей, втрати економічно активного населення, невикористання трудового потенціалу країни тощо. Підвищення цін на продукти харчування і енергоносії на світовому ринку через війну в Україні явно не сприятиме відновленню високого рівня зайнятості населення. Зважаючи

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ, Любов КОВАЛЬ

на це, безробіття стало однією з найгостріших проблем, з якими стикаються люди світу, особливо українці. У цьому контексті питання безробіття є надзвичайно важливим в умовах нестабільності всієї країни. У зв'язку з цим виникає необхідність більш детального теоретико-статистичного дослідження безробіття, його причин та можливостей подолання.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан ринку праці в Україні викликав занепокоєння і до початку повномасштабного вторгнення РФ. Це стосується і України загалом, і її окремих регіонів. Особливе і провідне місце серед проблем ринку праці займає рівень безробіття. Станом на 2021 рік безробітне населення у віці 15–70 років становило 1711,6 тис. осіб, що на 37,4 тис. більше, ніж у 2020 році. Після 24 лютого 2022 року ситуація лише погіршується. Понад 150 тис. осіб зареєструвалися безробітними з початку повномасштабної війни до кінця травня 2022 року [9;2].

У Законі України «Про зайнятість населення» безробіття трактується як соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування [3;4]. Отже, безробіття – несприятлива ситуація в країні, яку спричинили ряд економічних, політичних і соціальних чинників, і за якої частка працездатного населення не може реалізувати свій трудовий потенціал у зв'язку обмеженою кількістю робочих місць або через свою неконкурентоспроможність на ринку праці.

Візуалізуємо дані про рівень безробіття в Україні з 2013 року до 2022 років [1] загалом по Україні (рис. 1).

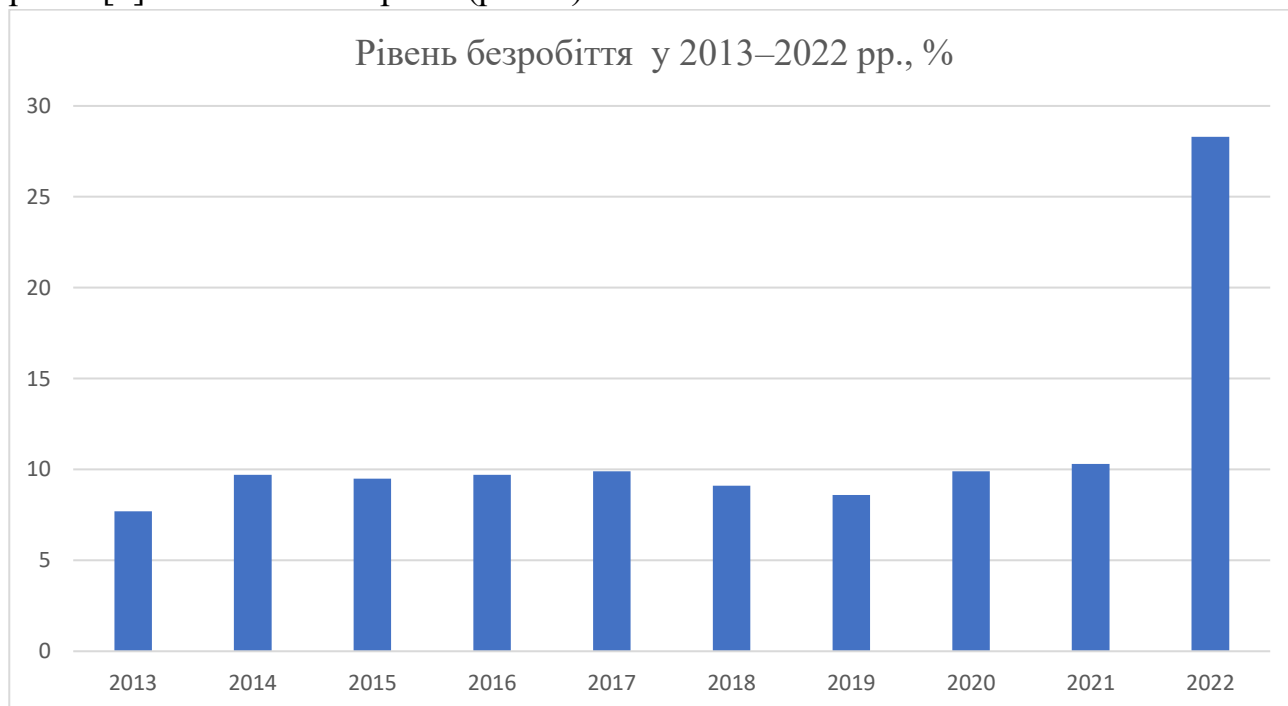

Рис. 1. Рівень безробіття в Україні у 2013–2022 рр.

Джерело: сформовано автором на основі [6]

Роблячи висновки, що найнижчий рівень безробіття був у 2013 році і 2019 роках. На нашу думку, зростання рівня безробіття у 2014 році у першу чергу

пов'язане з анексією Криму росією та АТО у Луганській та Донецькій областях, а у 2020 році з COVID-19.

За даними Центру зайнятості, станом на початок листопада 2022 року в Україні було зареєстровано 241 тисячу безробітних. У лютому таких було 317 тисяч – кількість зменшилась, бо частина населення виїжджає за кордон, частина перебуває на тимчасово окупованих територіях та з інших причин.

Унаслідок агресії РФ на території України знищено чимало бізнесу, зокрема великих промислових об'єктів. За даними Європейської бізнес-асоціації, 53% її членів працюють з обмеженнями, 3% перестали працювати. Як наслідок, приблизно 15% компаній скоротили працівників або відправили їх у неоплачувані відпустки.

Зрозуміло, що кількість безробітних зростає, але держава «бачить» далеко не всіх з них. За даними Держслужби зайнятості, статус безробітних у січні-листопаді отримали 544 тис. українців – на 16% менше, ніж за цей же період 2021 року.

У листопаді 2022 року офіційний статус безробітного мали 215 тис. осіб – на 18% менше, ніж на цю дату 2021 року і на третину менше, ніж 1 березня 2022 року.

Варто зауважити, що рівень безробіття в Україні є одним із найбільших в Європі. Порівнюючи дані Державної служби статистики та Євростату, можна спостерігати, що в Україні безробіття значно вище, ніж в багатьох країнах Європи.

Зокрема, у 2021 році середкраїн ЄС частка безробітних у віці від 15 до 74 років у чисельності населення країни найбільшою була у Іспанії (9,6 %) та Греції (8,6%), а найменшою у Польщі (2,1%) та Чехії (1,9%). Щодо частки безробітних у віці від 15 до 74 років у робочій силі в країнах Європи у 2021 році, то найвищі показники у Іспанії (14,8%), Греції (14,7%), Сербії (11,1%), Україні (10,3%), Італії (9,5%) та Швеції (8,8%), а найнижчі – у Мальті (3,5%), Польщі (3,4%) та Чехії (2,8%) [11; 12].

Для більш детального аналізу ринку праці в Україні проаналізуємо рівень безробіття за її регіонами (рис. 2).

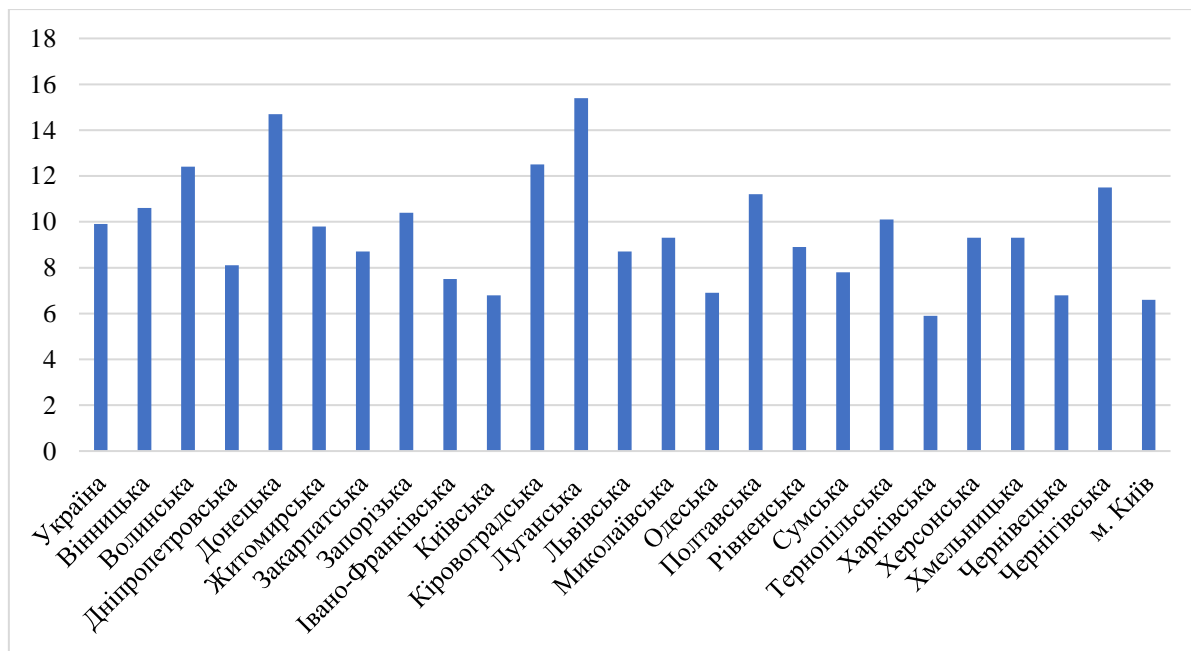

Рис. 2. Рівень безробіття в різних регіонах України у 2020 році

Джерело: сформовано автором на основі [6]

Таким чином, у 2020 році найбільший рівень безробіття спостерігався у Донецькій і Луганській областях, що пояснюється складними соціально-економічними умовами життя та праці під час проведення державою

антитерористичної операції, також найбільші рівні безробіття є у Полтавській, Кіровоградській, Чернігівській та Волинській. Найнижчі показники характерні для Харківської, Одеської, Львівської та Київської областей, що пов'язано з наявністю в них потужного промислового та інформаційного комплексів [4;5].

Розглянемо також безробіття за секторами економіки. Варто зазначити, що найбільші рівні показника спостерігаються у таких галузях, як промисловість, оптова та роздрібна торгівля, сільське господарство та будівництво (рис. 3).

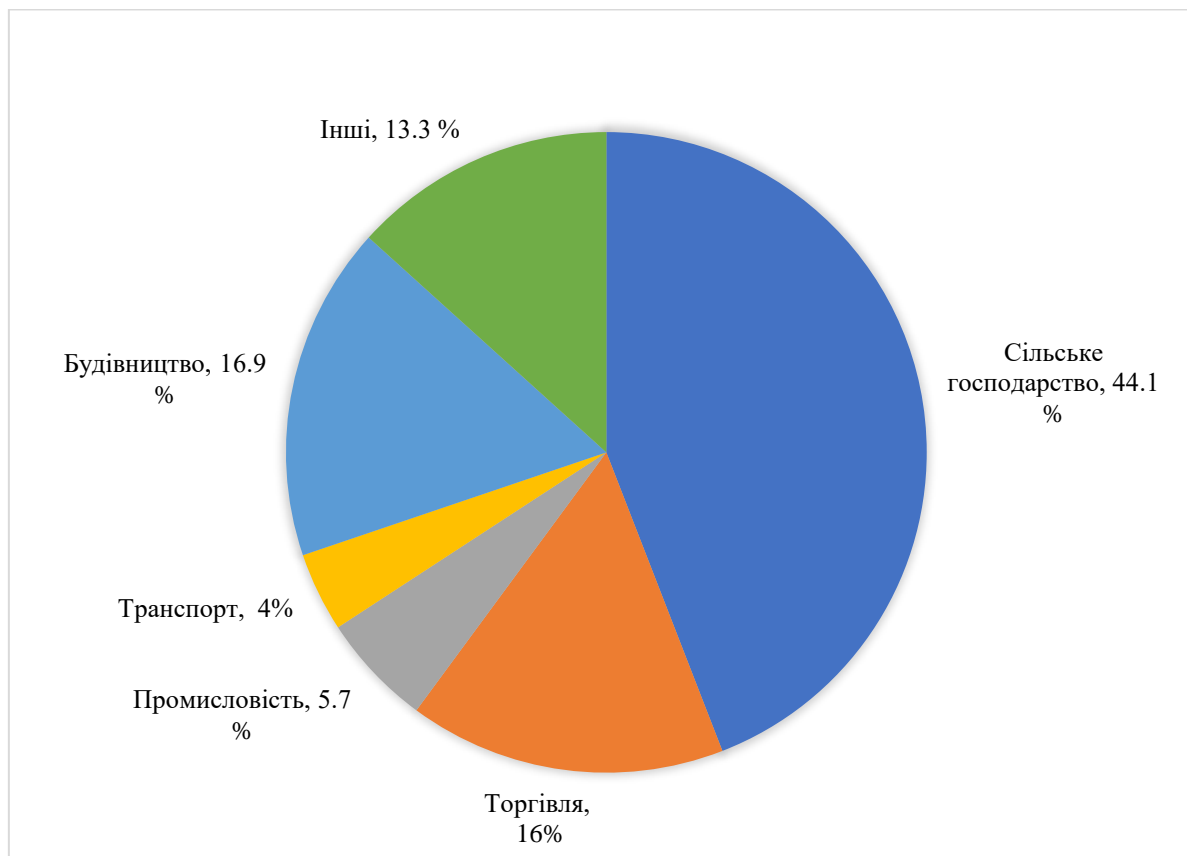

Рис. 3. Безробіття в Україні за секторами економіки

Джерело: сформовано автором на основі [6]

Один із найменших рівнів безробіття характерний для сфери транспорту, оскільки завжди існує потреба у доставці товарів, перевезенні пасажирів тощо.

При аналізі безробіття населення важливо з'ясувати причини безробіття. Наведемо структуру безробітного населення України у 2020 р. (рис. 4).

Згідно з аналізом даних структури безробітних (рис. 4), можна сказати, що в Україні у 2020 році населення найчастіше було безробітним через звільнення за власним бажанням (34,1% від загальної кількості безробітних), яке було спричинене пандемією COVID-19. Це призводить до зниження заробітної плати. До причин безробіття також відносяться звільнення через економічні умови та неможливість працевлаштуватися після закінчення закладів загальної середньої та вищої освіти (22,9 та 9,3% безробітних відповідно). У 2021 році кількість безробітних після закінчення навчальних закладів становитиме 10,2 тис. осіб [10].

Зростання безробіття негативно впливає на загальну економіку країни, а саме: скорочення податкових надходжень, зростання соціальної напруги, посилення соціального розколу, збільшення витрат на допомогу безробітним,

зниження безробіття, трудової активності, рівня життя населення та підвищення рівня злочинності.

Варто зауважити, що безробіття має й позитивні сторони, такі як посилення конкуренції між працівниками, яке призведе до підвищення якості виконання службових обов'язків, зростання соціальної значущості праці, а також стимулювання підвищення інтенсивності і продуктивності праці.

Проте безробіття є не лише економічною, а й великою соціальною проблемою. Причому соціальні аспекти, зокрема злочинність, суттєво впливають на добробут населення країни.

Висновки. Проаналізувавши рівень безробіття в Україні у 2020 та 2021 рр., який є досить високим, необхідно зауважити проблема безробіття є ключовим питанням сьогодення, насамперед у ринковій економіці країни, а захист інтересів суспільства та ефективну діяльність економіки забезпечити складно, коли в країні високий рівень безробіття. Тому, необхідно здійснювати заходи для зниження рівня безробіття, а саме: сприяти підвищенню конкурентоспроможності робочої сили, реформувати трудове законодавство, сприяти розвитку суб'єктів бізнесу, зокрема малого бізнесу, за потреби сприяти професійній перепідготовці кадрів та виділенню бюджетних місць у ВНЗ по напрямках підготовки, яких не вистачає на ринку праці.

На жаль, на сьогоднішній день частка безробітних у віці від 15 до 74 років у робочій силі (рівень безробіття) в Україні одна з найвищих серед країн Європи у 2021 році. Варто зазначити, що запровадження вищезгаданих заходів дасть можливість покращити ситуацію зі збільшення зайнятості та відповідно зменшення безробіття на національному ринку праці і сприятиме поліпшенню як економічного, так і соціального рівня розвитку суспільства.

Проте є чинники, які впливають на рівень безробіття і на які вплинути складно, це зокрема COVID-19 та повномасштабне вторгнення РФ в Україну.

Список використаних джерел:

1. Кифяк В. Соціально-економічний аналіз безробіття в Україні. *Економіка й держава*. 2018. № 1. С. 100–103.
2. Головченко О. М., Головченко М. Ф. Сучасний стан та шляхи подолання безробіття в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2020. Вип. 46. С. 56–64.
3. Павлюк Т. І., Вакулюк О. А. Безробіття та шляхи його вирішення. *Економічні студії*. 2019. № 4 (26). С. 124–127.
4. Грідін О. Актуальні проблеми, сучасні тенденції та основні напрями подолання безробіття в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1296/1250>
5. Транченко Л. В. Безробіття як соціальна проблема ринкового суспільства. *Економіка та держава*. 2012. № 4. С. 12–15.
6. Міністерство фінансів України: офіційний сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk>
7. Швець О.В. Сучасні особливості регулювання безробіття. *Бізнес-навігатор*. 2020. Вип. 2. С. 49–53.
8. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Державна служба зайнятості України: офіційний сайт. URL: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index>
10. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI

11. Вдовин М. Л., Зомчак Л. М., Бондар О. В. Кластеризація країн ЦСЄ за показниками ЗЕД. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 26. URL: https://www.researchgate.net/publication/352378756_klasterizacia_krain_cse_za_pokaznikami_zed

12. Панчишин Т. В. Інвестування людського капіталу – запорука модернізації економіки України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2017. Вип. 1(2). С. 99–104.

Вікторія ЛОПАТИНСЬКА*
студентка 3 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ВПЛИВ ЧИННИКІВ НА УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ ВАЛЮТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті проаналізовано засади розвитку та управління безпекою валютного ринку України. Досліджено стан регулювання курсу валют і його впливу на валютний ринок на основі особистого спостереження протягом 2015–2023 років. Цей механізм є потужним важелем державного управління безпекою економіки і регулювання лібералізації валютного ринку в умовах суттєвого погіршення кризової ситуації в Україні.

Abstract: The article analyzes the principles of development and security management of the currency market of Ukraine. The state of exchange rate regulation and its impact on the foreign exchange market was studied on the basis of personal observation during the years 2015–2023. This mechanism is a powerful lever of state management of the security of the economy and regulation of the liberalization of the foreign exchange market in conditions of significant deterioration of the crisis situation in Ukraine.

Вступ. Під час написання статті поставлено такі завдання: провести аналіз передумов і стану структури валютного ринку; проаналізувати процес управління безпекою та динаміку валютного ринку в Україні; дослідити особливості інструментарію для здійснення валютного регулювання в Україні та його впливу на стан плаваючого валютного курсоутворення; обґрунтувати можливості розвитку та перспективи управління безпекою валютного ринку України на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Формуючи елементи валютної політики, слід враховувати тенденції посилення міжнародних функцій національних валют

* Науковий керівник: доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Юлія АЛЕСКЕРОВА

в умовах економічної глобалізації. Національні грошові одиниці беруть участь у міжнародних розрахунках. При цьому масштаби участі кожної національної валюти у міжнародному платіжному обороті визначаються низкою чинників: історичних, економічних, міжнародно-правових, а також національною політикою. Основи валютної політики України закладені в Конституції України, яка визначає необхідність забезпечення стабільності національної грошової одиниці. Запроваджені Національним банком адміністративні заходи на валютному ринку, співпраця з МФВ та іншими офіційними кредиторами, проведення структурних реформ, зокрема у банківському секторі, сприяли досягненню макроекономічної стабілізації, що позитивно вплинуло й на стан валютного ринку.

Співробітництво НБУ з Агентством з міжнародного розвитку США щодо виконання проєктів міжнародної технічної підтримки «Трансформація фінансового сектору» і «Кредитування сільськогосподарських виробників». Спільно з ЄБР реалізовано проєкти: «Підтримка реформ фінансового сектору в Україні», «Програма Реалізації адміністративної бази Закону про фінансову реструктуризацію», «Модельна структура для оцінки банківської діяльності та стабільності ринку капіталу». Співпраця з Міжнародною фінансовою корпорацією в межах Програми «Фінансова інклюзія задля економічного зростання»[1].

За підсумками 2020 р. за оцінками НБУ профіцит поточного рахунку сягнув 4,8 % від ВВП, економіка України вийшла на приблизно 4,5 % падіння. У 2021 р. тенденція така ж із прогнозом повернення поточного рахунку платіжного балансу до дефіциту в 2021–2023 рр.[2].

Національний банк України очікує надходження коштів від МФВ у межах поточної 18місячної програми стенд-бай до 8 грудня 2021 р., а також офіційного фінансування від ЄС, Світового банку, міжнародних партнерів.

МФВ повідомляло 9 червня 2020 року на основі stand by, що для України є сума близько 5 млрд дол. із негайним виділенням 2,1 млрд дол. першого траншу. Віртуальна місія щодо першого перегляду програми stand by закінчилася у середині лютого 2021 року без рекомендації про виділення другого траншу.

Розгортання кризових явищ Covid-19 у 2019–2021 рр. супроводжувалося значним тиском на обмінний курс гривні та різким погіршенням девальваційних очікувань[3].

Розбалансованість валютного ринку, негативне сальдо торговельного балансу, високі темпи інфляції свідчать про те, що нині залишається нерозв'язаною проблема проведення ефективної валютної політики і визначення оптимального рівня валютного курсу. Валютний курс визначає місце та роль національної валюти на світовому ринку. Розглянемо динаміку валютного курсу України за 2015–2023 рр. (рис. 1).

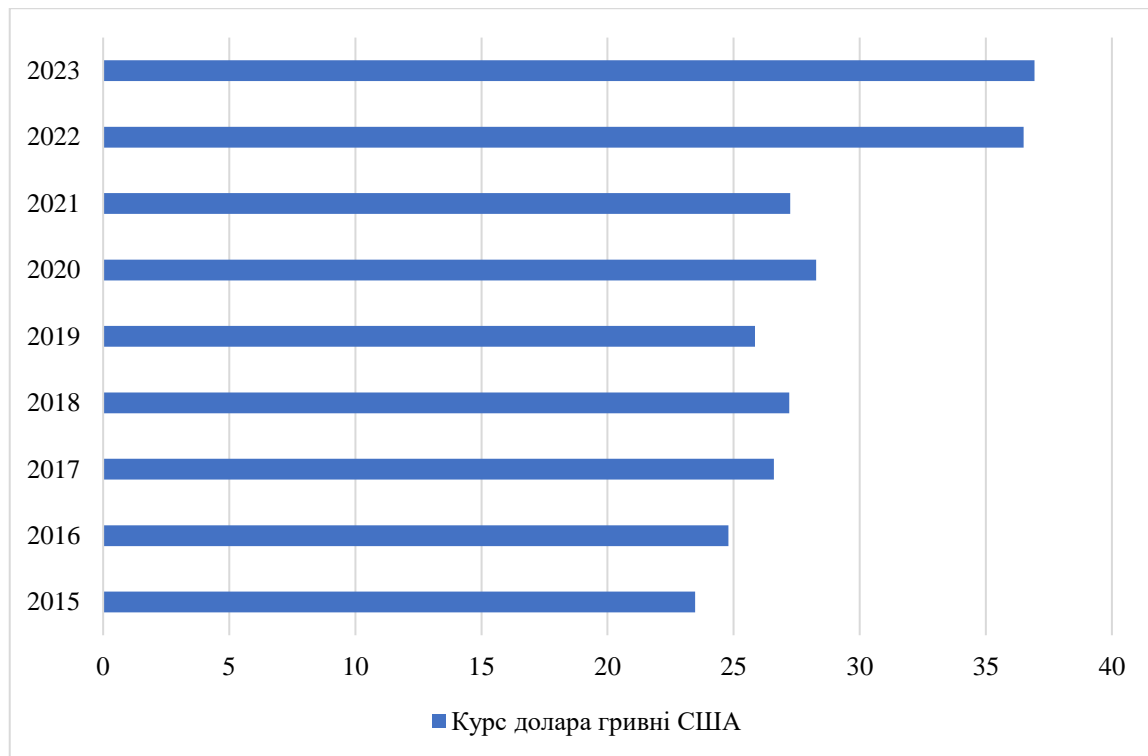

Рис. 1. Зміни у динаміці валютного курсу України (2015–2023 рр.)

Джерело: розроблено на основі даних [4].

Відповідно до рис.1. ми бачимо, що від серпня 2015 р. валютний курс гривні до долара США, який на той час становив 23,48 грн/дол., стрімко зростав і досягнув найвищого значення в січні 2021 р. 27,30грн/дол. Спостерігався різний ріст курсу, який сягав свого найвищого значення до 28,13 грн/дол. Однак, з моменту вторгнення країни агресора у 2022 р.,валютний курс гривні до долара США значно зріс до 36,50 грн/дол.,а вже у 2023 році він сягав 36,93 грн/дол.

Отже, сучасний валютний ринок України функціонує в умовах несприятливого зовнішнього економічного середовища та загострення соціально-політичного напруження в суспільстві, про що свідчать дані основних показників діяльності валютного ринку за останні 8 років.

Валютне регулювання в Україні здійснюється водночас на двох рівнях: зовнішньому та внутрішньому. Зовнішнє валютне регулювання сприяє розвитку зовнішньої торгівлі, підтриманню рівноваги платіжних балансів країни, стабілізації валют, підвищення рівня їхньої конвертованості. Внутрішнє валютне регулювання своєю чергою здійснюється компетентними органами держави з метою здійснення контролю за внутрішніми і зовнішніми валютно-фінансовими потоками, проведенням моніторингу й регулювання стану внутрішнього валютного ринку України.

Валютні обмеження, безумовно, є обмеженням права власності на валюту чи валютні цінності”. Основною метою їхнього використання є зосередження валютних цінностей у руках держави для вирішення стратегічних завдань в

умовах трансформаційних змін економіки з огляду на обмежені джерела формування пропозиції іноземної валюти на внутрішньому валютному ринку.

Важливим при валютному регулюванні є визначення режиму валютного курсу національної грошової одиниці та його узгодженість з обраним режимом монетарної політики. До того ж, застосування плаваючого режиму валютного курсу не позбавляє центральний банк можливості проведення валютних інтервенцій, проте їхня здійснення не має на меті досягнення певних курсових орієнтирів, а спрямоване на пом'якшення курсової динаміки та запобігання невиправданим курсовим коливанням.[4]

Зокрема, в Україні відмова у лютому 2014 р. від таргетування валютного курсу (насамперед через суттєве виснаження міжнародних золото-валютних резервів) та декларування поступового переходу до режиму інфляційного таргетування обумовили виникнення, стрімке збільшення та тривале збереження істотних девальваційних очікувань.

На думку фахівців, не було враховано, що застосування монетарного режиму інфляційного таргетування є доцільним та економічно виправданим саме у періоди стабільного розвитку країни, коли її економіка не звідає суттєвих внутрішніх чи зовнішніх потрясінь, оскільки «зворотною стороною» режиму інфляційного таргетування є збільшення рівня безробіття та падіння темпів економічного зростання. Упровадження режиму інфляційного таргетування на поточному етапі економічного розвитку України, на нашу думку, є неможливим без контролю за курсовою динамікою, а стимулювання реального сектору економіки потребує зниження процентних ставок та постійного контролю за обсягами грошової маси. Ці завдання певною мірою суперечать один одному, принаймні є взаємозалежними.

До застосування режиму інфляційного таргетування Національний банк перейшов на початку 2016 року. До цього тривала підготовча робота зі створення всіх критично необхідних передумов для його запровадження. На першому етапі (до 2015 року) були створені технічні передумови, зокрема побудовано макроекономічні моделі, розроблено квартальний прогностичний цикл[5].

Водночас потрібно розуміти, що плаваючий курс – це ринковий індикатор для законодавчо чітко внормованої, сталої та ефективної ринкової економіки, яка спирається на дієздатні державні інститути. Україна в умовах сьогодення частково не відповідає вказаним критеріям навіть у мінімально наближеному контексті. Забезпечення стабільності та рівновага на міжбанківському валютному ринку розглядається як одна з найважливіших передумов для забезпечення цінової стабільності, досягнення та підтримка якої були визначені на законодавчому рівні пріоритетною ціллю монетарної політики в Україні. До того ж, відповідальність за цінову стабільність автоматично передбачає необхідність підтримки стабільності курсу національної валюти за будь-якого валютного режиму – з фіксованим чи плаваючим курсом.

За оцінками Ради Національного банку саме фактор неконтрольованої

девальвації, а також формування та розкручування девальваційної-інфляційної спіралі можна вважати основною загрозою для фінансової стабільності України. Результати аналізу стану й прогнозу розвитку валютного ринку України вказують на необхідність проведення докорінних змін, впровадження цілого комплексу законодавчих, нормативно-правових й інших методів з метою розв'язання актуальних проблем розвитку валютного ринку, процесів інвестування економіки й забезпечення інтеграції в систему світового фінансового ринку.

Для стабілізації курсових коливань гривні (яка є м'якою валютою і не має попиту за межами країни) в умовах економічної нестабільності НБУ наголосив увагу на використанні прямих інструментів валютно-курсової політики. Йдеться про перегляд лімітів валютної позиції та заборону враховувати в ній резерви; позбавлення резидентів можливості вивозити за кордон валюту, що куплена на міжбанківському ринку за індивідуальною ліцензією або залучена у вигляді кредитів тощо.

Валютна політика Нацбанку повинна бути направлена на розробку комплексу заходів, щодо повернення довіри до національної валюти, лібералізації валютного ринку та продовження режиму плаваючого курсоутворення. В першу чергу скасували обов'язковий продаж компаніями валютної виручки. А також – обов'язкове резервування гривні для купівлі інвалюти. Зокрема, з 20 червня 2019 року не обов'язково збувати 30% валютної виручки на міжбанку. Ця лібералізація полегшила життя компаніям-експортерам і тим, хто постачає за кордон послуги.

Основними напрямками управління безпекою механізму функціонування валютного ринку України є наступні.

По-перше, оптимізувати процедуру валютних інтервенцій НБУ – розклад, параметри інтервенцій. Це дозволить підвищити прозорість і передбачуваність операцій НБУ на валютному ринку. Менеджерам НБУ доречно відмовитися від дискримінаційного підходу для забезпечення усім банкам рівного доступу до інтервенцій.

По-друге, підвищити цифровізацію та оприлюднення комунікативної політики із суб'єктами. Її погіршення пов'язане з негативними коментарями на адресу банків щодо спекулятивних дій із курсоутворення, недотримання вимог НБУ при кредитуванні, управлінні безпекою і недовірою клієнтів. Для банків як суб'єктів основні чинники економічної конкуренції є: люди, час, гроші та якість.

По-третє, НБУ потрібно посилити резервні вимоги до управління безпекою банків із метою зниження надмірної ліквідності банківської системи.

Шляхи удосконалення функціонування валютного ринку України такі:

- 1) зменшення рівня доларизації української економіки через підвищення привабливості гривневих активів;
- 2) покращання норм поведінки учасників ринку та дотримання принципів і процедур;

- 3) удосконалення структури внутрішнього ринку з урахуванням міжнародної практики та запровадження нових видів міжнародних розрахунків;
- 4) забезпечення стабільності нормативно-законодавчої бази НБУ;
- 5) посилення діяльності з моніторингу валютних ризиків, зміна механізмів контролю та протидії спекуляціям, застосування процедур при необ'єктивності валютних ризиків та недопущення формування інших дисбалансу, пов'язаного зі здійснюванням операцій капітального характеру в іноземній валюті;

Висновки. Валютне регулювання – це система взаємозв'язаних механізмів державного та ринкового регулювання безпеки курсу валюти та руху валютних цінностей на національному та міжнародному рівнях.

В Україні функціонування механізму валютного управління безпекою характеризується домінуванням насамперед адміністративних інструментів у вигляді застосування валютних обмежень, а також ринкових інструментів – активного проведення валютних інтервенцій та використання офіційних золотовалютних резервів у кризові періоди для підтримання курсу національної валюти. Управління валютним ринком в Україні є під впливом не лише стабілізаційних процесів, що спостерігаються на ньому упродовж 2016–2021 рр., але також і зовнішніх ризиків та невизначеності.

Отже, валютне регулювання є однією з форм валютної політики, яка є необхідною для підтримки економічної стабільності та утворення основи для піднесення міжнародних відносин, інтеграції України в світовий простір, забезпечення фінансової безпеки та стабільності держави.

Список використаних джерел:

1. Андрейків Х. А., Ваврін М. Р., Сватюк О. Р. Роль центральних банків у банківських системах. *Фінанси, облік, банки*. 2020. № 1(20). С. 13–22.
2. Веріга Г. В. Валютний ринок України: проблеми і перспективи регулювання: монографія. Донецьк: Ноулідж, 2021. 323 с.
3. Гапонюк М. А., Буряченко А. Є., Дегтярьова Н. В. Фінансовий ринок: підручник. Київ: КНЕУ, 2022. 419 с.
4. Офіційний сайт Національного банку України. <https://bank.gov.ua/>
5. Закон України «Про валюту та валютні операції». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>

Христина МАЙКІВЕЦЬ*
студентка 3 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ, Оксана РУДА

СТАН ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ 2022 РІК

Анотація. У статті розглядаються функціонування бюджету України під час воєнного стану. Розглянуто теоретичні поняття бюджету та основні показники за 2022 рік. Досліджено основні зміни у бюджеті та наведено аналітичні таблиці і діаграми. Також присутній список країн-партнерів та їх грошова допомога Україні. Головна мета статті показати ефективність та чіткість роботи системи державного управління, її адаптації до функціонування в умовах тривалої війни на виснаження, нав'язаної російським агресором.

Abstract. The article examines the functioning of the budget of Ukraine during martial law. The theoretical concepts of the budget and the main indicators for 2022 are considered. The main changes in the budget were studied and analytical tables and diagrams were presented. There is also a list of partner countries and their financial aid to Ukraine. The main goal of the article is to show the efficiency and clarity of the state administration system, its adaptation to functioning in the conditions of a long war of attrition imposed by the Russian aggressor.

Вступ. Повномасштабна війна проти Росії показала, наскільки стійким є місцеве самоврядування, яке здатне гідно протистояти будь-яким викликам, зокрема і у фінансовій частині. Адже організація та забезпечення діяльності тероборони, матеріально-технічна допомога ЗСУ, залучення допомоги іноземних партнерів – це ті речі, які ОМС взялися підтримувати із самого початку ганебного вторгнення країни-агресора, забезпечуючи при цьому, постійну підтримку всіх сфер життєдіяльності громадян на місцевому рівні (допомога внутрішньо переміщеним особам, підтримка релокованого бізнесу, організація укриттів, продовження надання послуг на високому рівні). І це все незважаючи на щоденні обстріли. І все це завдяки ефективно проведеній реформі децентралізації, яка дала змогу ОМС отримати автономні, самостійні, належні фінансові ресурси, які відіграли ключову роль в протистоянні викликам. І зараз відчутні перемоги не тільки на полі бою, а й у фінансовій частині територіальних громад [2]. Війна Російської Федерації проти України негативно впливає на виконання державного бюджету, разом з тим, Урядом вживаються заходи щодо пошуку додаткових джерел наповнення державного бюджету та проведення першочергових видатків, спрямованих на фінансове забезпечення потреб сектору безпеки і оборони, соціального захисту і підтримки населення, поступового відновлення економіки.

Виклад основного матеріалу. Від початку повномасштабної війни Уряд України витрачає колосальні ресурси на ведення збройної боротьби з агресором і фінансування соціально-економічних потреб країни. З кінця лютого обсяг бюджетних видатків і бюджетного дефіциту, як і структура його фінансування, відображають підвищення частки держави та її переорієнтацію на першочергове фінансування військових потреб [9]. Російська агресія завдала значного удару

українській економіці. Прямим наслідком стало зниження доходів бюджету.

Натомість витрати державних фінансів значно зростають під тиском військових та соціальних видатків. З цієї причини Державний бюджет України за перші 4 місяці 2022 р. було виконано з дефіцитом сумою 146,6 млрд грн – еквівалент рекордних 5 млрд дол. США. За 5 місяців 2022 р. дефіцит зріс до 263,2 млрд грн. Незмінним є одне: платники податків, які в надскладний воєнний час своєчасно й уповні виконують свої зобов'язання перед бюджетом, є найліпшою та найнадійнішою підтримкою Збройним силам України [5].

Державний бюджет — головний загальнодержавний фонд централізованих коштів. За допомогою бюджету держава концентрує певну частку валового внутрішнього продукту та централізовано розподіляє її на розвиток національної економіки, для соціального захисту населення, утримання органів державної влади та управління, оборони країни. Державний бюджет на кожний фінансовий рік розглядається Верховною Радою України і затверджується як закон.

Якщо доходи бюджету перевищують видатки — це називається бюджетний профіцит; якщо ж витрати бюджету перевищують його доходи — це називається бюджетний дефіцит. Бюджетний дефіцит, що викликаний скороченням надходжень до бюджету й зростанням витрат з бюджету, є одним з головних чинників інфляції. Доходи держбюджету в Україні формуються переважно за рахунок різних податків і зборів, а також деяких інших джерел, зокрема, від приватизації держмайна.

Дефіцит бюджету — явище майже постійне в економіці кожної держави. Зокрема, в Україні це явище хронічне. Для населення наявність дефіциту має опосередковане значення, але воно бере участь в поверненні залучених для покриття дефіциту коштів шляхом сплати податків. Оцінюється дефіцит бюджету зазвичай у відсотках від ВВП [4].

В умовах воєнного стану надзвичайно важливим є забезпечення оперативного, належного та безперервного виконання місцевих бюджетів. З метою забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери та життєвонеобхідних потреб жителів територіальних громад у період дії воєнного стану Офіс Президента України, Уряд, Верховна Рада України, РНБО та інші центральні органи виконавчої влади приймають низку швидких, ефективних, оперативних рішень [7].

Вчасне подання Кабінетом міністрів до парламенту проєкту закону про державний бюджет має, окрім утилітарного економічного, ще й важливе політичне значення.

Планування бюджету, яке базується, насамперед, на прогнозуванні макроекономічних показників, в умовах війни гранично ускладнене.

Не існує жодної надійної методики, яка передбачатиме рух економіки за вже завданої війною шкоди. Тим більш неможливо передбачити подальші дії ворога, головною метою якого є нищення економічного та людського потенціалу країни.

Розробляючи проєкт бюджету-2023, уряд не мав іншого вибору, аніж скористатися стандартними процедурами та методиками прогнозування, розробленими для мирного часу. Проте він припускав, що війна триватиме весь

наступний рік. Як результат, макроекономічний прогноз виглядає вельми песимістичним.

Очікуваний урядом приріст ВВП на 4,6% після прогнозованого провалу на 33,2% у 2022 році свідчить, що ймовірність розгортання відбудови, яка б дала значний приріст на основі низької бази 2022 року, як базовий сценарій не розглядається.

Трохи "розіграли" прогноз хіба що очікувана інфляція на рівні 30,7% (показово, що НБУ прогнозував лише 20,7%) та очікувана девальвація в середньому 42 грн/дол з виходом на 49 грн/дол наприкінці 2023 року. Треба відзначити, що макроекономічна природа прогнозованої інфляції видається незрозумілою.

Корекція цін на зростання собівартості логістики й енергоресурсів та на додаткові воєнні ризики вже відбулася у 2022 році. Надмірних товарних дефіцитів не передбачається через обмежене зростання платоспроможного попиту, заморожені соціальні стандарти й урізані бюджетні видатки.

Монетарні рушії інфляції теж заблоковані: 95% запозичень планується робити на зовнішньому ринку, тож НБУ припиняє емісійне фінансування бюджету. Лишається девальваційний чинник, який потужно працює, проте в умовах активного припливу зовнішньої допомоги скоріше девальвація йтиме за інфляцією, а не навпаки.

Звісно, макроекономічну стабільність може порушити негативний розвиток подій на фронті, проте тоді й прогноз 4,6% економічного зростання виявиться завищеним.

Песимістичність урядового прогнозу призвела до того, що при очікуваному номінальному прирості ВВП на 37% дохідна частина бюджету виявилася на 17,6% менша, ніж плановий показник 2022 року [10].

У серпні фактичний дефіцит державного бюджету склав 5,4 млрд грн. Про це повідомила прес-служба Міністерства фінансів. "За січень-серпень 2022 року державний бюджет виконано з дефіцитом у сумі 416,9 млрд грн, у тому числі загальний фонд – у сумі 418,1 млрд грн проти запланованого розкладом загального фонду на січень-серпень 2022 року дефіциту у сумі 864,2 млрд грн. У серпні фактичний дефіцит державного бюджету склав 5,4 млрд грн", - йдеться в повідомленні. Зазначається, що, за оперативними даними Державної казначейської служби, у серпні до загального фонду державного бюджету надійшло 204,6 млрд грн.

Серед платежів, справляння яких контролюють податкові та митні органи, основні надходження були отримані за рахунок податку на додану вартість (ПДВ) з вироблених в Україні товарів – 16,4 млрд грн, ПДВ із ввезених на митну територію України товарів – 26,2 млрд грн; податку на доходи фізичних осіб та військового збору – 12,7 млрд грн, акцизного податку – 7,8 млрд грн; податку на прибуток підприємств – 17,4 млрд грн рентної плати за користування надрами – 8,2 млрд грн; ввізне та вивізне мито – 2,5 млрд грн.

Таблиця 1

Виконання державного бюджету України в 2022 р. (млн. грн.)

Показник	Доходи	Видатки	Кредитування	Сальдо (дефіцит бюджету)
Заплановані показники	1323923,8	1499469,9	13252,1	-188798,2
січень	89303,0	70648,1	2767,2	15887,8
лютий	208359,3	182993,8	1628,6	23736,9
березень	328956,7	383100,6	1981,8	-56125,7
квітень	412559,6	558752,4	1239,3	-147432,1
травень	520014,8	784213,9	-196,7	-264002,5
червень	628193,3	1036725,5	-111,7	-408420,5
липень	806980,3	1218507,3	-21,6	-411505,4
серпень	1031459,5	1450245,7	-227,5	-418558,7
вересень	1251823,1	1746859,5	306,5	-495342,9
жовтень	1337341,1	1980037,5	-2168,8	-640527,7
листопад	1477279,5	2293595,0	-4199,5	-812115,9
грудень	1787395,6	2705423,3	-3326,0	-914701,7

Джерело: сформовано за даними .[4]

Фактичні державні запозичення до загального фонду державного бюджету за січень-серпень склали 716,2 млрд грн, або 106,5% від запланованих на цей період.

Від розміщення ОВДП на фінансування державного бюджету залучено 442,8 млрд грн, із зовнішніх джерел залучено 273,5 млрд грн.

Касові видатки державного бюджету за січень-серпень склали 1,449 трлн грн, у тому числі загального фонду – 1,360 трлн грн, або 81,7% від розпису звітного періоду. При цьому в серпні касові видатки держбюджету були здійснені в обсязі 230,9 млрд грн, у тому числі загального фонду – в сумі 212,1 млрд грн. [3].

За оперативними даними, у 2022 році порівняно із плановими показниками спеціального фонду державного бюджету (12,7 млрд гривень) органи сектору безпеки і оборони України збільшили видатки на 188,3 млрд гривень. Станом на 31.12.2022 обсяг видатків на національну безпеку і оборону України за спеціальним фондом становив 201,0 млрд гривень. Значну частку надходжень на рахунки спеціального фонду державного бюджету органів сектору безпеки і оборони України становить благодійна, гуманітарна та міжнародна технічна допомога.

Таким чином, у 2022 році на національну безпеку і оборону України за загальним та спеціальним фондами державного бюджету фактично спрямовано

1 536,6 млрд гривень, або 32,5 відсотка валового внутрішнього продукту.

Зазначений рівень фінансування, за інформацією суб'єктів сектору безпеки і оборони України, надав змогу забезпечити у 2022 році в умовах воєнного стану фінансування основних пріоритетних напрямів їх діяльності, зокрема придбання матеріально-технічних ресурсів, виплату грошового забезпечення військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та додаткової винагороди відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 168, виплат одноразової грошової допомоги сім'ям загиблих військовослужбовців та інших соціальних виплат [8].

Комітет з питань бюджету в межах компетенції оперативно долучається до реалізації відповідних заходів, насамперед в частині підготовки до розгляду і прийняття Верховною Радою України законопроектів щодо змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» та Бюджетного кодексу України, спрямованих на залучення фінансових ресурсів до державного бюджету, поліпшення управління бюджетними коштами та безперебійне функціонування бюджетної системи [1].

За даними Міністерства фінансів, за 2022 рік Україна отримала близько 27,5 млрд доларів грошової допомоги.

Розглянемо кожного партнера нашої держави та його внесок у нашу перемогу:

1. США: понад 10 млрд доларів США
2. ЄС: понад 7,4 млрд євро.
3. МВФ: понад 2,7 млрд доларів.
4. ЄІВ: понад 1,7 млрд доларів.
5. Канада: понад 1,5 млрд доларів.
6. Німеччина: більш ніж 1,3 млрд євро.
7. Світовий банк: майже 1 млрд доларів.
8. Велика Британія: близько 600 млн доларів.
9. Японія: близько 600 млн доларів.
10. Франція: понад 300 млн отримано.
11. Італія: 330 млн євро готівки, 2,8 млрд євро загальної допомоги.
12. Фінляндія: 50 млн євро грошей та ще 45 млн у вигляді озброєння.
13. Норвегія: 226 млн євро гуманітарної допомоги та 1 млрд євро — військової.
14. Латвія: 300 млн євро військової допомоги.
15. Чехія: 100 млн євро гуманітарної та 1 млрд військової допомоги.
16. Литва: 300 млн євро військової техніки та озброєння.
17. Нідерланди: 15 млн євро допомоги [6].

Висновок: Попри те, що гроші є важливими у цій війні, вони все ж не є запорукою щастя та головним у нашому житті. Важливо розуміти, що в більшості випадків найважливішим є саме підтримка України на політичній арені, єднання та розголос ситуації, що є неоціненним. Загалом у період збройної боротьби з агресором ключовими завданнями для всіх гілок влади та прогресивних членів суспільства є забезпечення безперебійного функціонування державних фінансів і виконання державою її ключових функцій, пріоритезація спрямування фінансово-економічних ресурсів на отримання перемоги над ворогом, підтримка економічної діяльності та утримання макро-фінансової стабільності в країні.

Список використаних джерел:

1. Газета Верховної Ради України «Голос України» URL: <http://www.golos.com.ua/article/360950>
2. Ігор Онищук Аналіз виконання державного та місцевих бюджетів за 9 місяців 2022 року URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15748>
3. Катерина Жирій У Мінфіні розповіли, що відбувається з держбюджетом в умовах війни URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/uminfini-rozpovili-shcho-vidbuvayetsya-z-derzhbyudzhedom-v-umovah-viyni-11964003.html>
4. Мінфін URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>
5. Національний інститут стратегічних досліджень Виконання бюджету в умовах війни: прогноз тенденцій URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/vykonannya-byudzhetu-v-umovakh-viynu-prohnoz-tendentsiy>
6. Олександра Федорова Скільки грошей отримала Україна від партнерів за 2022 рік URL: <https://finance.ua/ua/goodtoknow/skilky-groszej-otrimala-ukraina>
7. Пресцентр ініціативи "Децентралізація" URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14654>
8. Рада національної безпеки і оборони України URL: <https://armyinform.com.ua/2023/01/08/na-finansuvannya-bezpeky-j-oborony-ukrayiny-u-2022-roczy-bulo-vydileno-ponad-%E2%82%B415-tryljona/>
9. Тетяна Богдан Воєнні фінанси: що повинна робити держава? URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/523270_voienni_finansi_shcho_povinna_robityi.html
10. Ярослав Жаліло Бюджет війни чи бюджет перемоги? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/12/692507/>

Каріна ПАЛАМАРЧУК*
студентка 1 курсу магістратури,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙ В СІЛЬСЬКІ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

***Анотація.** В сучасних реаліях, коли відбувається стрімкий занепад українського села, спровокований демографічною кризою та економічним спадом виробництва на селі, актуальності набуває процес пошуку додаткових інвестицій на розвиток сільських територій відповідно європейським тенденціям економічного розвитку. Проведено короткий огляд теоретичних положень і методичних підходів щодо оцінки ролі інвестиційного процесу та обґрунтовано найважливіші напрями його активізації в сільських територіях України.*

***Abstract.** The article examines the meaning of the concept of "currency crisis". The theoretical and practical aspects of functioning, as well as the causes of currency crises, are considered. The occurrence of currency crises is: a significant increase in the real effective exchange rate, relatively high domestic interest rates, a decrease in gold and foreign exchange reserves, foreign trade turnover, an increase in imports, a decrease in exports, the effectiveness of legislation. Attention is focused on currency crises in Ukraine.*

Вступ. В сучасних реаліях, коли відбувається стрімкий занепад українського села, спровокований демографічною кризою та економічним спадом виробництва на селі, актуальності набуває процес пошуку додаткових інвестицій на розвиток сільських територій відповідно європейським тенденціям економічного розвитку. Дана негативна тенденція прослідковувалась ще до початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. Від 24 лютого 2022 року процес інвестування в сільські території не просто зазнав негативного впливу та спаду, а й взагалі фактично зупинився. Дана проблема викликає занепокоєння щодо подальшого розвитку сільських територій України та в цілому, щодо стану національної економіки

Виклад основного матеріалу. Сільські території України за понад 30 незалежності нашої держави зазнали суттєвих економічних, адміністративних та соціальних змін. Але перед тим як перейти до дослідження ролі інвестицій в процесі розвитку сільських територій – сформуємо авторське визначення даного терміну. Опираючись на дослідження в галузі регіональної економіки, відслідковуємо, що найбільш вдале визначення економічному поняттю «сільські території» дає І.В. Томашук [1]. А саме, в своїй науковій праці «Інвестиційний

*Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ, Юлія АЛЕСКЕРОВА

потенціал сільських територій: основні аспекти розвитку» Інна Вікторівна дає детальні характеристики, що сільська територія– це:

- частина території області, яка знаходиться поза межами сільських поселень, вирізняється цілісністю та відносною автономністю, уособлює все те, що на ній розташоване;
- має чітку структурну побудову, складну і багатофункціональну природу, соціально-економічну та виробничо-господарську структуру;
- характеризується індивідуальними природними властивостями [1].

Як зазначає І.В. Томашук, інвестиційна діяльність є запорукою стійкого розвитку сільських територій. Основними критеріями стійкого сільського розвитку є підвищення ефективності сільського господарства, диверсифікація сільської економіки в цілому, продовольча безпека країни, природний приріст сільського населення, підвищення рівня та якості життя на селі, дотримання соціального контролю над історично освоєними територіями, поліпшення родючості ґрунту й екологічної ситуації в сільських місцевостях.

Інвестиційна активність є найбільш вагомим чинником сталого розвитку сільських територій. Основою цього є головні складові природно-ресурсного потенціалу місцевості на селі. До них належать: земельні ресурси; водні ресурси; лісорослинні, рибні, мисливські ресурси; мінерально-сировинні ресурси; природоохоронні ресурси; рекреаційні ресурси. Проте ряд перешкод стримують розвиток інвестиційної складової розвитку сільських територій [1].

Ми поділяємо думку Балдинюка В.М. [2], щодо його дослідження, що безпосередній вплив на розвиток сільських територій України чинить місцева влада об'єднаних територіальних громад та в цілому державна політика України щодо розвитку регіонів. Разом з Томашук І.В. та Томашук І.О. вони зазначають, що: розвиток сільських територій України виступає одним із пріоритетів державної політики України, спрямованої на вирішення економічних, соціальних, побутових, екологічних, гуманітарних, демографічних та інших проблем мешканців українського села, які становлять значну, а в деяких регіонах – переважаючу, частину населення держави.

Отримавши достатньо інформації щодо визначення поняття «сільські території» перейдемо до виведення власної дефініції даного словосполучення, а далі продовжимо розглядати рол інвестиційного процесу, проблеми та перспективи інвестування в сільські території України.

На нашу думку, сільські території України – це не просто частина території, чи суб'єкт економічної й політичної діяльності, а це й простір для реалізації різних амбітних проектів від ведення сільського господарства до виробництва різних товарів та послуг. Тобто ми пропонуємо сільські території розглядати як простір для різного виду економічної, соціальної, культурної, політичної та інвестиційної діяльності.

Основним «двигуном» економічного розвитку будь-яких територій, є, як відомо – люди. Л.М. Пронько [3] вважає, що стратегічні пріоритети відтворення людського капіталу повинні визначатися на основі потенціалу розвитку сільських територій, цілей розвитку, інвестиційних можливостей суб'єктів сільського розвитку й дієвості механізму поєднання їхніх економічних та соціальних інтересів, якості людського капіталу територіальних утворень та інших чинників.

Основним документом, регламентуючим перспективні напрями розвитку людського капіталу сільської місцевості, повинна стати стратегія розвитку сільської території, одним із завдань якої є визначення напрямів сприяння підвищенню економічної та соціальної ефективності використання людського капіталу й підвищення його якості [3, с. 67].

Щодо дослідження інвестиційного процесу в сільському господарстві, як нині основного виду діяльності на сільських територіях, звертаємось до наукових праць М.І. Кісіля [4], який досліджуючи макроекономічний інвестиційний процес в сільському господарстві України, стверджує наступне. У сільському господарстві інвестиційні проекти пов'язані з реальними інвестиціями і складаються з передінвестиційної, інвестиційної та після інвестиційної стадій. На передінвестиційній стадії розробляється гіпотеза, стратегія чи програма інвестицій, визначаються напрями, об'єкти і джерела інвестування, розробляється інвестиційний план або проект [4, с. 20].

Роль основних інвесторів на даний момент в сільських територіях відіграють аграрні підприємства. Та Свиноус І.В. й Фурман І.В. [5] в своїй спільній науковій праці відзначають наступне, що світовий досвід інвестування інноваційної діяльності доводить наявність успішних механізмів її реалізації. Зокрема, як показали дослідження, важливим є використання механізму державно-приватного партнерства при здійсненні інноваційно-інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки, що враховує три основних методологічних підходи: інвестиції в інноваційні компанії (інноваційна інфраструктура); інвестиції у венчурні фонди; інвестування, що пов'язане з реалізацією інноваційних проектів [5, с. 16].

Досліджуючи актуальну статистику Міністерства економіки України [6] побудуємо графік динаміки капітальних інвестицій у сільське господарство з 2017 по 2021 рр..

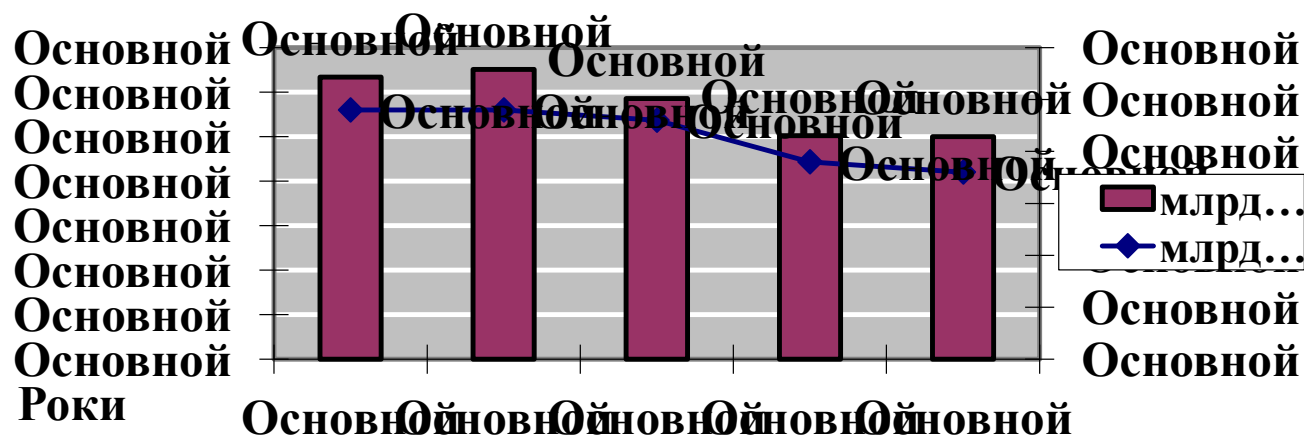

Рис.1 Динаміка капітальних інвестицій в сільське господарство України 2017-2022 рр.

Джерело: Сформовано автором на основі статистичних даних [6]

Важливою умовою розвитку сільських територій є відповідний рівень інвестиційного забезпечення. Інвестиції відіграють провідну роль у технічній і

технологічній модернізації сільськогосподарських підприємств та підвищенні їхньої конкурентоспроможності. Інвестиції є важливою передумовою інноваційного зростання.

Інвестиційна діяльність у виробництві продукції сільського господарства у 2020-му й у січні-червні 2021-го досягла дна кризового стану і розпочала активізуватися до кінця року (рис. 1). Капітальні інвестиції у сільське господарство у січні-червні 2021-го порівняно з відповідним періодом 2020 року зросли на 17,9 %. Проте досягнутий рівень інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств поки що залишається недостатнім для їхнього ефективного функціонування та розвитку.

Основним джерелом фінансування в аграрному секторі економіки протягом тривалого періоду часу залишаються власні кошти. За останні роки цей показник перевищує 90%. Кредити банків та інші позики у структурі джерел фінансування капітальних інвестицій становили менше 10 % від їх загального обсягу. Підвищення рівня інвестиційної привабливості сільського господарства зумовлено переважно розпочатим зростанням цін на сільськогосподарську продукцію. Розглянувши даний статистичний матеріал можемо виділити низку проблем інвестування в сільські території:

- війна;
- економічно-політична нестабільність;
- інфляція, як прямо впливає на платоспроможність та купівельну спроможність потенційних суб'єктів інвестування, що відносяться до категорії сільського населення;
- відсутність достатнього рівня обізнаності тощо.

Отже, виходячи з проблематики інвестиційного процесу, можемо визначити кінцеву роль інвестицій в розвитку сільських територій України. Наведемо авторську схему на рис. 2.

Рис. 2. Роль інвестицій в інноваційному розвитку сільських територій

Проаналізувавши даний рисунок, можемо чітко розуміти вплив інвестицій на розвиток сільських територій та спрогнозувати позитивні результати привабливого інвестиційного клімату й необхідності стратегії реалізації такого

клімату. Адже інвестиції стимулюють розвиток виробничих об'єктів на місцях, що додає додаткових доходів в місцеві бюджети, що в свою черзі сприяє позитивному іміджу села та демографічному прогресу. Тому можемо зробити висновок, що інвестиції являються необхідною важливою складовою інноваційного розвитку сільських територій України.

Висновки. Отже, виділимо з новизни дослідження те, що набули подальшого розвитку теоретичні положення щодо розвитку сільських територій України економічному контексті, зокрема запропоновано визначення їх як простору для здійснення різних видів економічної, соціальної, культурної, інвестиційної та політичної діяльності й напрямів активізації інвестиційного процесу як одного основних чинників розвитку цих територій.

Узагальнено теоретичні положення і методичні підходи щодо оцінки ролі інвестицій в сільські території та обґрунтовано найважливіші напрями їх активізації. Проаналізовано перспективи розвитку інвестування в сільські території та альтернативні варіанти економічного розвитку села в протизагу стереотипним бачення села, як виключно суб'єкта аграрного виробництва .

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані при формуванні інвестиційної стратегії місцевого самоврядування та політики держави у сільському господарстві.

Список використаних джерел:

1. Томашук І.В. Інвестиційний потенціал сільських територій: основні аспекти розвитку. *Сталий розвиток економіки*. 2018. № 1 (38). С. 140-149.
2. Томашук І.В., Балдинюк В.М., Томашук І.О. Розвиток сільських територій в Україні в системі євроінтеграційних процесів. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. №4. С. 115-132.
3. Пронько Л. М. Економічні аспекти відтворення людського капіталу сільських територій. *Агросвіт*. 2022. № 9-10. С. 62-68. DOI: 10.32702/2306-6792.2022.9-10.62
4. Кісіль М. І. Макроекономічний інвестиційний процес у сільському господарстві України. *Економіка АПК*. 2021. № 9. С. 19-30.
5. Мельник С. І., Свиноус І. В., Фурман І. В., Трофімова Г. В., Зубченко В. В. Розвиток інтеграційних та кооперативних відносин при інвестиційній діяльності сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2021. № 21-22. С. 10-18. DOI: 10.32702/2306-6792.2021.21-22.10
6. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>

Богдана ПИВОВАР-СТАРИШ*
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СУТЬ І ВИДИ СТАТИСТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ.

Анотація. У даній статті було розглянуто основні показники статистики, їх сутність та основні властивості. Було описано різні види статистичних показників, включаючи показники центральної тенденції, показники розмаїтості, показники взаємозв'язку між змінними та показники ймовірності. На основі даної інформації можна визначити, які показники відображають різноманітні аспекти даних та взаємозв'язків між ними. Для точної інтерпретації результатів, необхідно також враховувати контекст дослідження та методи збору даних.

Abstract. In this article, the main statistical indicators, their essence and basic properties were considered. Different types of statistical indicators were described, including measures of central tendency, measures of diversity, measures of the relationship between variables, and measures of probability. Based on this information, it is possible to determine which indicators reflect different aspects of the data and the relationships between them. For an accurate interpretation of the results, the context of the study and the methods of data collection must also be taken into account.

Вступ. Статистичні показники - це числові ознаки досліджуваної величини, які використовуються для характеристики властивостей групи даних. Вони відображають різноманітні аспекти досліджуваної величини та дозволяють здійснювати аналіз та порівняння між різними групами даних.

Мета даної статті - розглянути сутність та види статистичних показників, їх використання в аналізі даних та дослідженні явищ.

Статистичні показники є ключовим інструментом для опису та розуміння числових даних в будь-якій науці або дисципліні, яка опирається на дослідження. Відомо, що різні види статистичних показників використовуються для опису різних аспектів даних, таких як центральна тенденція, варіація, взаємозв'язки між змінними, тощо.

Статистичні методи та показники широко застосовуються в різних галузях, таких як медицина, соціологія, економіка, науки про поведінку та інші. Застосування статистичних методів дозволяє зробити наукові висновки на основі об'єктивних даних, зменшити ризик помилкових висновків та забезпечити високу точність дослідження.

Виклад основного матеріалу. Суть статистичних показників полягає в

* Науковий керівник: к.і.н., доцент кафедри аналізу та аудиту ВНАУ, Лідія ФЕДОРИШИНА

тому, що вони дають можливість зібрати інформацію про досліджувану величину та описати її за допомогою числових значень. Статистичні показники можуть бути обчислені для різних параметрів досліджуваної величини, таких як середнє значення, дисперсія, кореляційний коефіцієнт, індекси та інші.

Середнє значення (M) є одним з найбільш поширених статистичних показників. Воно обчислюється як сума всіх значень досліджуваної величини, поділена на їх кількість. Середнє значення дозволяє зрозуміти, наскільки велика чи мала досліджувана величина, порівняти її з іншими аналогічними величинами та здійснити порівняльний аналіз.

Дисперсія (S_2) є мірою розкиду даних навколо середнього значення. Вона обчислюється як середнє значення квадратів відхилень кожного значення від середнього значення. Дисперсія вказує на те, наскільки далеко розташовані значення досліджуваної величини відносно її середнього значення, тобто на скільки вони відрізняються одне від одного.

Кореляційний коефіцієнт (r) використовується для вимірювання ступеня залежності між двома величинами. Його значення може знаходитись в межах від -1 до 1. Якщо значення r дорівнює 0, то величини не мають кореляційної залежності одна від одної. Якщо значення r більше 0, то величини мають позитивну кореляцію (тобто зі зростанням однієї величини зростає й інша). Якщо значення r менше 0, то величини мають негативну кореляцію (тобто зі зростанням однієї величини зменшується інша).

Індекси використовуються для порівняння значень різних параметрів досліджуваної величини між різними групами даних. Наприклад, індекси можуть використовуватись для порівняння середнього значення однієї величини між групами з різними параметрами (наприклад, чоловіки та жінки).

Існує безліч інших статистичних показників, таких як медіана, мода, коефіцієнт варіації, інтерквартильний розмах тощо, які використовуються в різних областях науки та промисловості.

Таблиці та малюнки можуть використовуватись для візуалізації та порівняння даних між різними групами. Наприклад, діаграма розсіювання може використовуватись для візуалізації кореляційної залежності між двома величинами.

Статистичні показники є важливими інструментами для аналізу даних та отримання інформації про досліджувану величину. Різні види статистичних показників можуть бути використані для вимірювання різних аспектів досліджуваної величини, таких як середнє значення, розкид, кореляційна залежність тощо. Важливо мати розуміння про те, який статистичний показник використовувати в конкретних обставинах та як правильно інтерпретувати його результати. Важливо також враховувати можливі помилки та допущення, які можуть виникнути при застосуванні статистичних методів.

При використанні статистичних показників важливо також враховувати контекст, в якому вони застосовуються. Результати статистичного аналізу можуть бути спотворені або невірні, якщо не врахувати контексту та умови дослідження.

В цілому, статистичні показники є важливими інструментами для аналізу

даних та отримання інформації про досліджувану величину. Знання про різні види статистичних показників та їх застосування може бути корисним для студентів, вчених, дослідників, бізнесменів та будь-якої іншої людини, яка працює з даними.

Статистичні показники - це числові значення, які використовуються для опису даних. Вони допомагають зрозуміти основні характеристики досліджуваних даних. Статистичні показники можуть бути розподілені на кілька категорій: показники центральної тенденції, показники варіації, показники взаємозв'язків між змінними.

Показники центральної тенденції відображають типове значення даних, а саме те значення, яке є центром множини даних. Найбільш використовуваними показниками центральної тенденції є середнє арифметичне, медіана та мода.

Середнє арифметичне - це показник, що вираховується як сума всіх значень даних, поділена на кількість цих значень. Цей показник може бути зручним для опису групових даних, коли середнє значення є показником центральної тенденції для всієї групи.

Медіана - це значення, яке розділяє множину даних на дві рівні частини. Медіана є показником центральної тенденції для набору даних з екстремальними значеннями, такими як викиди або незвичайно великі або малі значення, які можуть спотворити середнє значення.

Мода - це значення, яке зустрічається найчастіше в множині даних. Мода є показником центральної тенденції для множини даних, які мають декілька часто повторюваних значень.

Показники варіації відображають розмаїтість даних та ступінь їх розкиду. Найбільш використовуваними показниками варіації є дисперсія та стандартне відхилення.

Дисперсія - це показник, що виражає ступінь розкиду даних навколо їх середнього значення. Дисперсія розраховується як середнє значення квадратів відхилень кожного значення від середнього значення.

Стандартне відхилення - це показник, який виражає ступінь розкиду даних навколо їх середнього значення. Воно вираховується як квадратний корінь з дисперсії.

Показники взаємозв'язків між змінними використовуються для визначення ступеня залежності між двома змінними. Найбільш використовуваними показниками взаємозв'язків між змінними є коефіцієнт кореляції та регресійний аналіз.

Коефіцієнт кореляції - це показник, який виражає ступінь залежності між двома змінними. Цей показник може бути від 0 до 1, де 0 означає повну відсутність кореляції між змінними, а 1 означає повну залежність.

Регресійний аналіз - це метод, що використовується для визначення залежності між двома змінними та для прогнозування значень однієї змінної на основі значень іншої змінної. Регресійний аналіз зазвичай використовується для побудови лінійної регресійної моделі, яка дозволяє прогнозувати значення залежної змінної на основі значень незалежної змінної.

Інші важливі показники включають показники відносної частоти та

ймовірності. Показник відносної частоти виражає відношення кількості спостережень, які мають певне значення, до загальної кількості спостережень. Ймовірність - це числове вираження того, наскільки можливим є відбуття певної події.

У загальному сенсі, статистичні показники є ключовими інструментами для опису та аналізу даних. Вони допомагають визначити центральну тенденцію та розмаїтість даних, а також залежності між змінними. Розуміння статистичних показників дозволяє належним чином проаналізувати дані та зробити обґрунтовані висновки.

Таблиця 1

Приклад з частотами

Класи	Частоти
1-10	6
11-20	10
21-30	15
31-40	8
41-50	1

Таблиця 2

Приклад з вибірковими характеристиками

Характеристика	Значення
Середнє значення	25,6
Мода	20
Медіана	22
Дисперсія	64,32
Стандартне відхилення	8,01

Таблиця 3

Приклад з даними для кореляційного аналізу

X	Y
1	10
2	15
3	20
4	25
5	30
6	35
7	40
8	45
9	50
10	55

Статистичні показники можуть бути представлені у різних форматах: графіки, таблиці, числа. Кожен з цих форматів має свої переваги та недоліки, і вибір формату залежить від контексту та мети аналізу.

Сутність та види статистичних показників є важливою темою у статистиці, яка допомагає аналізувати дані та зробити висновки на основі цих даних. Важливо знати основні статистичні показники та їх призначення, а також

розуміти, як правильно їх інтерпретувати. За допомогою графіків, таблиць та числових значень можна легко візуалізувати та аналізувати дані та зробити висновки щодо цих даних.

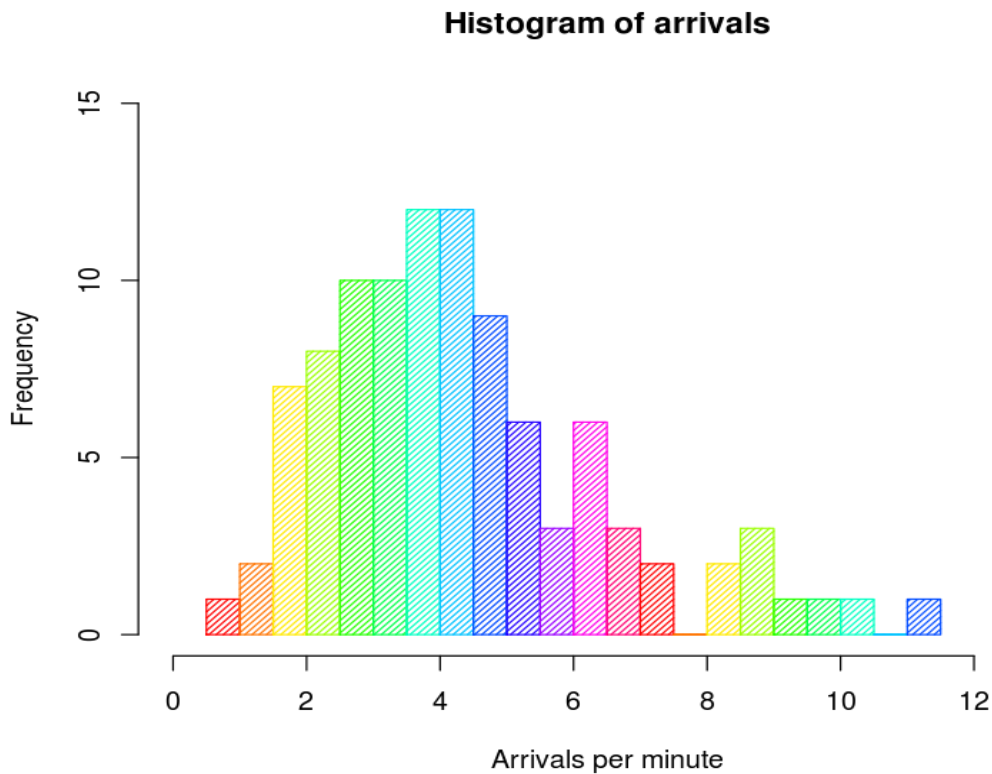

Рис. 1. Графік розподілу частоти

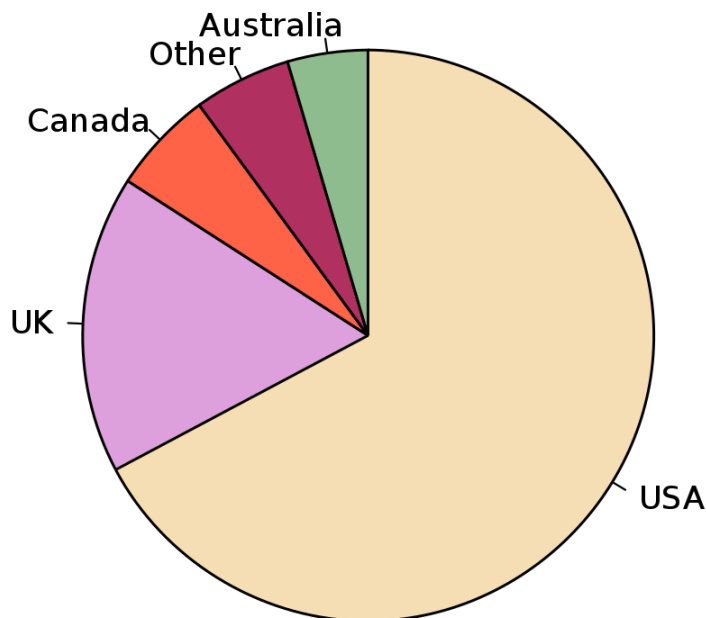

Рис. 2. Кругова діаграма популяцій носіїв англійської мови

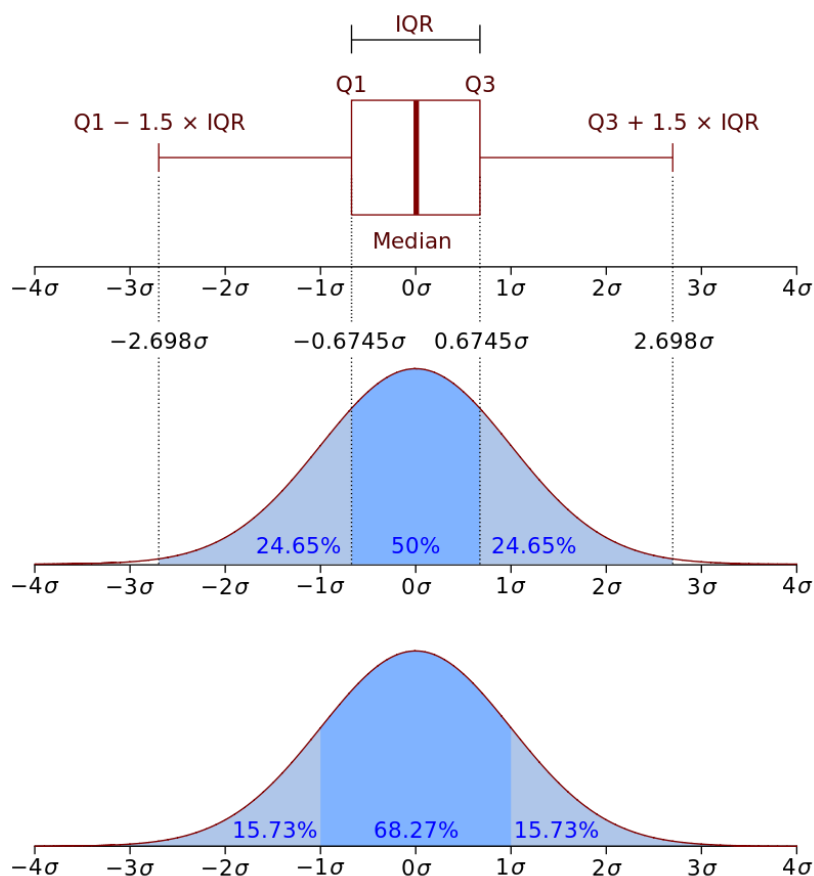

Рис. 3. Інтервальна діаграма розмаху даних експерименту Майкельсона

Одним з найбільш поширених статистичних показників є середнє значення, яке є показником центру розподілу даних. Мода та медіана також є показниками центру розподілу даних, і вони використовуються там, де середнє значення не є найкращим показником центру розподілу даних. Дисперсія та стандартне відхилення є показниками розкиду даних, і вони дозволяють оцінити величину розкиду даних відносно середнього значення.

Іншим важливим показником є кореляція, яка дозволяє виміряти зв'язок між двома змінними. Коефіцієнт кореляції може бути позитивним (якщо зміна однієї змінної супроводжується збільшенням іншої змінної) або негативним (якщо зміна однієї змінної супроводжується зменшенням іншої змінної).

Важливо мати на увазі, що статистичні показники не завжди дозволяють зробити точні висновки. Наприклад, дослідження може бути обмеженим кількістю даних, або дані можуть бути неточними або неповними. Окрім того, статистичні показники можуть бути спотворені аномальними значеннями (так званими викидами). Тому важливо проводити статистичний аналіз з дбайливістю та розумінням того, що цифри можуть бути лише частиною історії.

У цілому, статистичні показники дозволяють аналізувати та порівнювати дані, досліджувати зв'язки між змінними, а також допомагають приймати рішення на основі цих даних. Важливо використовувати правильні показники відповідно до конкретної задачі та мати на увазі їх обмеження.

У цій статті було розглянуто суть та основні види статистичних показників.

Статистичні показники використовуються для опису та аналізу даних, визначення центру та розкиду даних, оцінки ступеня залежності між змінними та для порівняння різних наборів даних. До основних видів статистичних показників відносять середнє значення, медіану, моду, дисперсію, стандартне відхилення, коефіцієнт варіації, кватилі та перцентилі. Для того, щоб зрозуміти та застосувати статистичні показники, необхідно мати базові знання зі статистики та математики. Крім того, важливо мати розуміння того, як збирати та обробляти дані. Для того, щоб дослідження було правильно та коректно проведене, потрібно використовувати належні методи збору та аналізу даних. На сьогоднішній день статистика застосовується у багатьох галузях, включаючи науку, технології, економіку, бізнес, медицину та соціальні науки. Навички та знання зі статистики можуть допомогти дослідникам краще зрозуміти свої дослідження та зробити обґрунтовані висновки.

Вивчення статистики може бути складним та вимагати часу, однак це важлива галузь, що допомагає зрозуміти світ навколо нас та зробити обґрунтовані висновки на основі даних. Надіюся, що ця стаття була корисною та допоможе вам удосконалити свої знання зі статистики.

Висновки. У даній статті було розглянуто основні показники статистики, їх сутність та основні властивості. Було описано різні види статистичних показників, включаючи показники центральної тенденції, показники розмаїтості, показники взаємозв'язку між змінними та показники ймовірності. На основі даної інформації можна визначити, які показники відображають різноманітні аспекти даних та взаємозв'язків між ними. Для точної інтерпретації результатів, необхідно також враховувати контекст дослідження та методи збору даних.

Статистичні методи та показники широко застосовуються в різних галузях, таких як медицина, соціологія, економіка, науки про поведінку та інші. Застосування статистичних методів дозволяє зробити наукові висновки на основі об'єктивних даних, зменшити ризик помилкових висновків та забезпечити високу точність дослідження.

Список використаних джерел:

1. Freund, JE, & Perles, B. M. (2019). Сучасна елементарна статистика. Пірсон. Шескін, Д. Дж. (2011). Довідник параметричних і непараметричних статистичних процедур (5-е вид.). Бока-Ратон, Флорида: Chapman & Hall/CRC.
2. Мур, Д. С., Маккейб, Г. П. (2019). Введення в практику статистики. Фрімен.
3. Stat Trek. Статистичні формули.
<https://stattrek.com/statistics/formulas.aspx>
4. Академія Хана. Статистика та ймовірність.
<https://www.khanacademy.org/math/statistics-probability>
5. Світовий банк. Дані. <https://data.worldbank.org/>

Анна СКОПОВСЬКА*
студентка 3 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ЛІЗИНГОВИХ ПОСЛУГ

***Анотація.** У статті розглядається сучасний стан міжнародного ринку лізингових послуг. Виокремлено основні тенденції його розвитку та вплив на діяльність компаній, що діють у сфері лізингу в Україні. А також наведено ряд проблем, які гальмують розвиток ринку лізингових послуг.*

***Abstract.** The article examines the current state of the international market of leasing services. The main trends of its development and the impact on the activity of companies operating in the field of leasing in Ukraine are highlighted. Also, a number of problems that inhibit the development of the leasing services market are given.*

Вступ. У сучасних умовах світового економічного розвитку лізинг стає одним із макроекономічних чинників глибоких позитивних зрушень у національних господарствах. Лізинг - це особливий вид інвестиційної діяльності, при якому лізингодавець (лізингова компанія) купує у постачальника обладнання (предмет лізингу). Після цього вона за певну плату, на певних умовах і на певний термін здає його в оренду лізингоодержувачу (клієнту). І все це має на увазі подальший перехід права власності лізингоодержувачу. Активне застосування цього фінансового інструменту дає змогу вирішити найважливіші економічні проблеми, що пов'язані з модернізацією основних виробничих фондів, стабільним розвитком галузей і регіонів, розширенням внутрішнього виробничого ринку та збільшенням збуту. Світовий ринок фінансових послуг за останні три роки показав значні темпи зростання. У промислово розвинених країнах світу, особливо це стосується Китаю, нових індустріальних країн (НІК) та країн Азіатсько-Тихоокеанського ринку лізингу. В них частка лізингу в інвестиціях досягає 40 %, він стає одним із важливих джерел фінансування в економіках емерджентного типу. Разом із тим загострюється конкуренція на ринку лізингових послуг через появу нових гравців. Тому виникає необхідність детального дослідження світового ринку лізингових послуг, його стану, структури, динаміки та сучасних тенденцій масштабного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Міжнародний лізинг - це договір лізингу, що здійснюється суб'єктами лізингу, які перебувають під юрисдикцією різних держав, або в разі, якщо майно чи платежі перетинають державні кордони (п.2

*Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ, Юлія АЛЕСКЕРОВА

ст.4 Закону про лізинг).

Договір міжнародного оперативного лізингу укладається у формі двосторонньої письмової угоди між лізингодавцем і лізингоодержувачем та повинен відповідати вимогам законодавства України.

При цьому в договорі повинні бути обов'язково відображені істотні умови, до яких, згідно ст.7 Закону про лізинг, відносяться:

- найменування сторін;
- об'єкт лізингу (склад і вартість майна), умови та терміни його поставки;
- термін, на який укладається угода лізингу;
- розмір, склад та графік сплати лізингових платежів, умови їх перегляду;
- умови повернення об'єкта лізингу в разі банкрутства лізингоодержувача;
- умови страхування об'єкта лізингу;
- умови експлуатації та технічного обслуговування, модернізації об'єкта лізингу та надання інформації щодо його технічного стану;
- умови реєстрації об'єкта лізингу;
- умови повернення об'єкта лізингу після закінчення терміну дії договору;
- умови дострокового розірвання договору лізингу;
- відповідальність сторін;
- дата та місце укладення угоди.

Сучасний стан міжнародного лізингу та динаміку його розмірів за 2014–2020 рр., за даними останніх аналітичних звітів про світовий ринок лізингу, відображено на рис. 1.

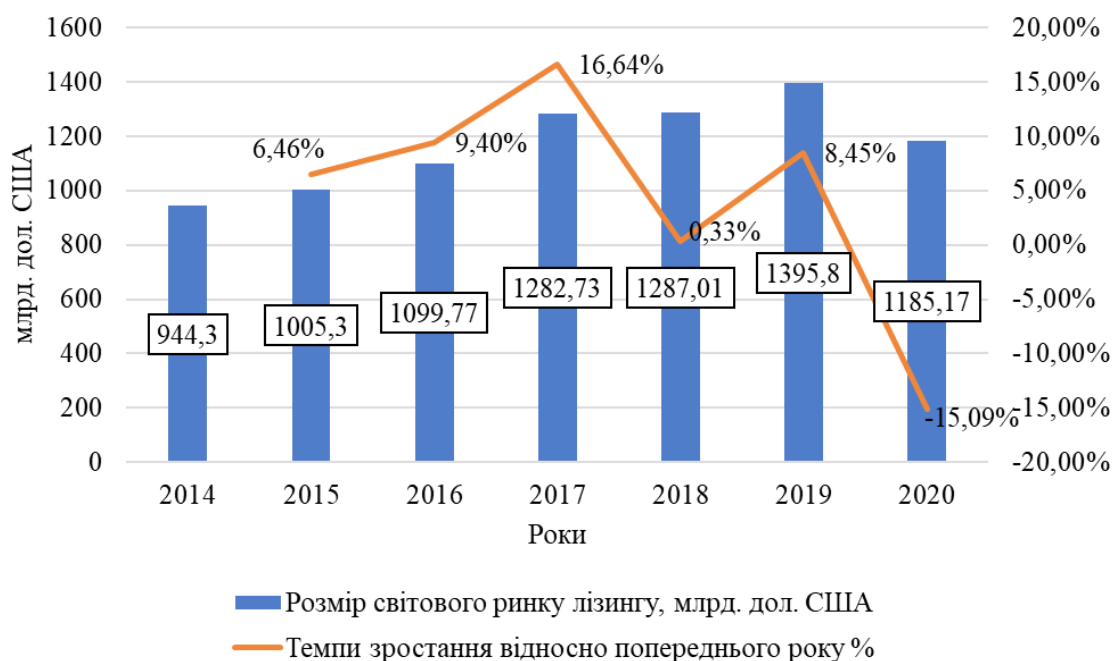

Рис. 1. Динаміка світового ринку лізингу за 2014–2020 рр.

Джерело: [1, 2].

Починаючи з 2015 р. світовий ринок лізингу впевнено зростає. Найбільший приріст відбувся у 2017 р. на 16,63 % порівняно з 2016 р., у 2018 р. приріст уповільнився та становив лише 0,33 %. Це зумовлено окремими кризовими

явищами у економіці деяких країн. Свого максимуму світовий ринок лізингу досяг у 2019 р., коли розміри укладених договорів становили 1 395,8 млрд дол. США. Водночас у 2020 р. цей ринок «упав» на 15,09 % і становив 1 185,17 млрд дол. США. Ця ситуація зумовлена впливом пандемії коронавірусу, яка загальмувала розвиток лізингу, призупинила діяльність окремих компаній.

На три регіони (Північна Америка, Європа та Азія) приходиться понад 94 % усіх укладених у світі угод. Найменші частки на світовому ринку лізингу мають країни Південної Америки та Африки. Азіатсько-Тихоокеанський регіон був найбільшим регіоном на світовому ринку лізингу, на який припадало 36 % ринку в 2020 році. Північна Америка була другим за величиною регіоном, на який припадало 32 % світового ринку лізингу. Африка була найменшим регіоном на світовому ринку лізингу.

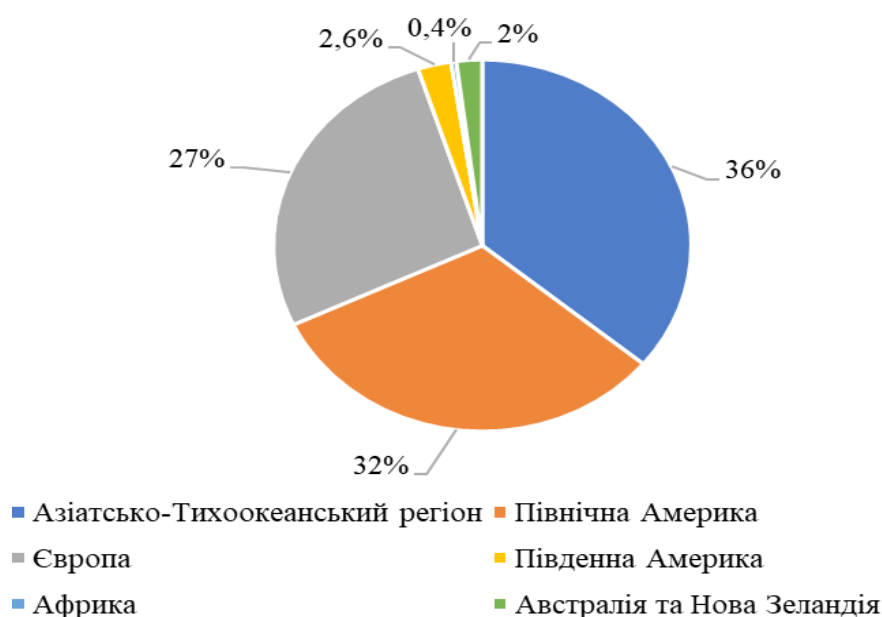

Рис. 2. Структура світового ринку лізингу за 2020 р.

Джерело: [1, 2].

Зазначимо, що протягом тривалого часу головним лідером на ринку світового лізингу був ринок Північної Америки, але у 2020 р. його зростання призупинилося внаслідок пандемії корона вірусу. Ринок Північної Америки включає в себе США, Канаду та Мексику. На сьогодні лізинг у США є основним механізмом, через який реалізують інвестиції. За наявності випадків, в яких важко визначити власника обладнання серед учасників лізингової угоди, більшість країн світу використовують стандарти системи США. Частка лізингу в цій державі впродовж багатьох років становить понад 30 % інвестицій в обладнання. У свою чергу, банківські холдингові компанії мають право здійснювати лізинг рухомого і нерухомого майна, водночас національні банки – лише рухомого майна.

У контексті руху України до ЄС для нашої країни найбільш цікавим є ринок лізингу ЄС. Посилюється зазначене ще й тим, що вітчизняні компанії, як

правило, обладнання закупаються з країн ЄС, яке є досить надійне.

Таблиця 1

Топ-5 найбільших європейських лізингових компаній

№з/п	Назва компанії	Країна	Обсяг лізингу (тис. євро)	Кількість укладених договорів
1.	Société Générale Equipment Finance (incl. ALD Automotive)	Франція	15 933,068	433 405
2.	BNP Paribas Leasing Solutions (incl. Arval)	Франція	15 110,634	522 409
3.	Volkswagen Leasing GmbH	Німеччина	13 937,752	554 677
4.	De Lage Landen International B.V.	Нідерланди	10 922,637	337 491
5.	Deutsche Leasing	Німеччина	7 717,5	72 913

Джерело: [4, с. 123].

Означені компанії належать до найбільших промислово розвинених країн світу, серед яких Франція, Німеччина, Нідерланди, Італія, Швеція. Спостерігається практично однакова тенденція: як за обсягом здійснення лізингових угод, так і за їх кількістю.

У світовій практиці лізингові послуги широко використовуються та є однією з форм капітальних інвестицій у виробництво. За даними Світового банку в європейських країнах через лізингові послуги підприємства здійснюють від 15% до 30% інвестицій в основні фонди. Наприклад, в США, як і в країнах Європи, цей вид послуг також широко використовується, що пояснюється сприятливими економічними умовами для їх розвитку. Підприємницькі структури згаданих країн мають підтримку держави, що дало змогу підприємствам розвиватися за рахунок інвестицій через лізинговий механізм. Однією з найістотніших переваг інвестування через механізм лізингу є можливість віднесення лізингових платежів на собівартість продукції.

До проблем, які гальмують розвиток ринку лізингових послуг, можна віднести наступні:

1. Брак стартового капіталу у лізингових компаній для фінансування своїх послуг: власними коштами лізингові компанії покривають лише 10-ту частину своїх витрат.

2. Відсутність податкових пільг фінансування лізингових операцій.

3. Незначні терміни дії лізингових угод. У вітчизняній практиці переважають договори середньострокової дії на відміну від зарубіжних компаній, де лізингові угоди укладаються на довгостроковий термін.

4. Слабкий розвиток інфраструктури ринку та відсутність інформації й реклами щодо лізингових послуг. Інфраструктура лізингового ринку повинна включати широку мережу лізингових компаній, консалтингові фірми, інформаційну систему, банківські установи, маркетингові компанії, страхові й рекламні послуги, а також структури збуту та ін. Недостатній інфраструктурний

розвиток ринку лізингу спричиняє інші проблеми – брак кваліфікованих кадрів і недостатню інформованість потенційних споживачів лізингових послуг.

5. Невідповідність вітчизняного законодавства нормам міжнародного лізингового права.

6. Виражена тенденція вітчизняного лізингового ринку до залежності від імпорту: близько 80% лізингових операцій є операціями міжнародного лізингу.

7. Нестабільна економічна ситуація в країні як головна причина коротко терміновості дії укладених угод. У нинішніх нестабільних економічних умовах лізингодавці не можуть дозволити розстрочити виплати за лізинговими угодами на 5-7 років, що знецінює переваги лізингу, наприклад, перед кредитом.

8. Поряд із державним регулюванням ринку лізингових послуг повинно здійснюватися саморегулювання через саморегулювні організації чи інші об'єднання професійних учасників. Такі об'єднання повинні створюватися для захисту інтересів учасників лізингового ринку.

9. Незацікавленість банків у довгостроковому кредитуванні лізингових угод.

10. Недостатня фінансова стійкість лізингодавців.

Розв'язання цих проблем потребує комплексного підходу й можливе лише за умови прийняття урядом програми розвитку ринку лізингових послуг. Основними напрямками в рамках цієї програми мають бути:

1. удосконалення законодавчої бази, узгодження її з міжнародними нормами; о сприяння розвитку інфраструктури ринку лізингових послуг (інформаційне забезпечення, підготовка кадрів та ін.);

2. розвиток системи гарантій і страхування предметів лізингу;

3. розробка комплексу заходів для збільшення іноземних інвестицій під програми лізингу;

4. посилення зацікавленості банків через систему пільг у довгостроковому кредитуванні лізингових угод;

5. підготовка рекомендацій щодо структури лізингових компаній, розробка критеріїв оцінки фінансової стабільності лізингодавців

Висновки. Світовий досвід показує значні зрушення в збільшенні кількості компаній, що надають послуги міжнародного лізингу. Отже, проведений аналіз показав, що ринок лізингових послуг у світі та в Україні є досить розвиненим, спостерігаються позитивні зрушення, які свідчать про його зростання. Для забезпечення розвитку міжнародного лізингу в Україні потрібно, по-перше, удосконалити законодавчу базу, тобто привести її у відповідність до міжнародних норм лізингу. По-друге, запровадити інвестиційні податкові пільги при імпорті високих технологій та новітнього обладнання в Україну. І, по-третє, удосконалити регулювання процесів створення лізингових фондів для сприяння лізингу у пріоритетних галузях промисловості, особливо сільського господарства та важкого машинобудування. Основною передумовою для розвитку лізингу є також сприятливе правове середовище. Через його недосконалість та нестабільність політичної та економічної ситуації в країні маємо такі показники:

- спостерігається зростання питомої ваги короткострокових договорів фінансового лізингу (до 5 років включно), так як довгострокові інвестиції стали

високо ризикованими;

- серед договорів фінансового лізингу переважають угоди в галузі транспорту, сільського господарства, будівництва, проте їх ризиковість для інвестування постійно зростає. При впровадженні зазначених змін, сфера лізингових послуг буде більш захищеною, і матиме перспективу стрімкого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Global Leasing Report 2021 URL: <https://www.whiteclarkgroup.com/reports/global-leasing-report-2021>
2. Leaseurope 2018. Annual review. 2019 URL: <http://www.leaseurope.org/index.php?page=stats-surveys>
3. Підсумки діяльності фінансових компаній та юридичних осіб (лізингодавців) за 2015–2021 рр. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#6>
4. Звіт про світовий ринок лізингу (2021–2030) – Вплив та відновлення COVID-19 URL: <https://www.businesswire.com/news/home/20210311005437/en/Global-Leasing-Market-Report-2021-to-2030---COVID-19-Impact-and-Recovery-ResearchAndMarkets.com>
5. Брус С.І. Розвиток ринку лізингових послуг в Україні *Фінанси України*. 2020. №11. С.75-85.

Ольга РИБАК*
студентка 1 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ОЦІНКА СТАНУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

***Анотація.** У даній статті охарактеризовано роль державного і місцевого бюджетів у фінансовій системі держави, охарактеризовано фактори, що впливають на ефективність роботи державного та місцевого бюджетів. Здійснено аналіз виконання державного бюджету, що дозволяє оцінити ефективність використання бюджетних коштів, визначити пріоритети та коригувати плани на майбутнє.*

***Abstract.** This article describes the role of state and local budgets in the financial system of the state, describes the factors affecting the efficiency of state and local budgets. An analysis of the implementation of the state budget by states was carried out, which allows to assess the effectiveness of the use of budget funds,*

* Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ, Лариса ВДОВЕНКО

determine priorities and adjust the plan for the future of the mother of the bottom.

Вступ. Державний і місцевий бюджет є важливими елементами фінансової системи будь-якої країни. Державний бюджет є основним джерелом доходів і видатків держави, тоді як місцевий бюджет є джерелом доходів і видатків місцевих органів влади.

Державний бюджет складається з доходів, які надходять до державного бюджету з різних джерел, таких як податки, акцизи, збори та інші джерела доходів, а також з видатків, які включають соціальні виплати, витрати на оборону, розвиток інфраструктури та інші різноманітні витрати.

Місцевий бюджет складається з доходів, які надходять до місцевого бюджету з різних джерел, таких як податки, збори, платежі за користування комунальними послугами, а також з видатків, які включають витрати на місцеві програми, розвиток інфраструктури, підтримку соціальних послуг та інші різноманітні витрати.

Виклад основного матеріалу. Однією з важливих складових управління державним та місцевим бюджетами є прозорість та відкритість процесів використання бюджетних коштів. Це дозволяє громадськості та зацікавленим сторонам відслідковувати, як саме витрачаються кошти та чи відповідають ці витрати потребам громади. Для цього необхідно забезпечувати доступ до інформації про бюджетні видатки, відкривати процеси прийняття бюджетних рішень для громадського обговорення та залучення громадськості до контролю за використанням бюджетних коштів.

Крім того, важливою складовою ефективного управління бюджетами є забезпечення рівної доступності та розподілу бюджетних ресурсів відповідно до потреб громади та регіонів. Це дозволяє забезпечити рівні можливості для всіх громадян та регіонів країни, сприяти розвитку менш розвинутих регіонів та забезпеченню соціальної справедливості.

Нарешті, важливою складовою є забезпечення стабільності бюджетних доходів та витрат. Це може бути досягнуто шляхом удосконалення системи податкового адміністрування, розробки ефективних механізмів контролю за дотриманням бюджетних регуляцій, а також здійснення раціональної бюджетної політики, що передбачає дослідження та аналіз економічної ситуації в країні та світі, узгодження бюджетних витрат з економічними та соціальними потребами країни [6].

З найбільших проблем державного і місцевого бюджетів є нестача коштів для покриття всіх видатків. Це може призвести до збільшення боргу держави, або до скорочення видатків на соціальні послуги та інфраструктуру, що може негативно вплинути на життя громадян.

Ще однією важливою проблемою є недостатня ефективність використання коштів, які надходять до державного і місцевого бюджетів. Деякі проекти можуть бути надмірно дорогими, або не мати необхідної ефективності. Це може призвести до того, що гроші, виділені на такі проекти, будуть в менше використані на більш необхідні речі.

Одним з способів вирішення цих проблем є підвищення ефективності

використання коштів, які надходять до бюджетів. Це може бути досягнуто за допомогою підвищення контролю за витратами, удосконалення бюджетних процесів та використання новітніх технологій.

Іншим способом є збільшення доходів держави та місцевих органів влади шляхом збільшення ефективності податкової системи, розвитку інвестиційної привабливості країни та привернення іноземного капіталу. Також важливою складовою є планування бюджету на довгострокову перспективу, що дозволить державі та місцевим органам влади планувати свої витрати та доходи на декілька років вперед, що дозволить підвищити ефективність використання коштів та уникнути несподіваних фінансових криз. важливою складовою управління бюджетами є моніторинг та аналіз виконання бюджету.

Моніторинг дозволяє контролювати виконання бюджету в реальному часі, визначати недоліки та приймати рішення щодо їх виправлення.

Аналіз виконання бюджету дозволяє оцінити ефективність використання бюджетних коштів, визначити пріоритети та коригувати плани на майбутнє.

Узагальнюючи, управління державним та місцевим бюджетами має бути системним, прозорим та ефективним. Воно повинно включати в себе також контроль за виконанням бюджету та звітністю перед громадськістю.

Контроль за виконанням бюджету передбачає визначення та контроль за реалізацією бюджетних програм та проектів, перевірку правильності використання бюджетних коштів та виявлення порушень. Звітність перед громадськістю включає в себе інформування громадськості про фінансові результати діяльності державного та місцевого управління, забезпечення доступу до бюджетної інформації та звітності.

Важливою складовою управління державним та місцевим бюджетами є також оптимізація видатків та збільшення доходів. Оптимізація видатків передбачає пошук ефективних методів використання бюджетних коштів, зниження витрат та уникнення непотрібних витрат. Збільшення доходів може здійснюватись шляхом підвищення податкових надходжень, приваблення інвестицій, підвищення ефективності державних підприємств та інших заходів [5]. Тому, проводиться аналіз доходів і витрат державного бюджету.

Отже, аналізуючи виконання дохідної частини державного бюджету, можемо зробити висновки, що якщо в 2020 р виконання доходів бюджету складало 98,2%, то в 2022 р. – 135%

Планування бюджету має стратегічний та оперативний характер і включає в себе складання бюджетної стратегії, розробку бюджетних прогнозів, планування ресурсів та програм бюджетного фінансування.

Бюджетна стратегія визначає основні напрямки розвитку держави або регіону на довгострокову перспективу та має відповідати стратегії економічного та соціального розвитку країни.

Бюджетні прогнози дозволяють оцінити дохідну та видаткову частини бюджету на майбутній період і визначити фінансові можливості держави або регіону.

Таблиця 1

Доходи державного бюджету України в 2020 - 2022 рр. (млн. грн.)

Місяці	2020 р	2021 р	2022 р
січень	50968.5	66209.2	89303,0
лютий	71804.9	77299.5	119056,3
березень	88260.4	108045.0	120597,4
квітень	103813.4	105917.4	83602,9
травень	7312.8	118697.6	107455,2
червень	131130.1	115784.3	108178,6
липень	69065.9	89052.3	178787,0
серпень	100238.9	139573.0	224479,2
вересень	76413.7	103901.3	220363,6
жовтень	77329.2	94706.1	85518,0
листопад	102337.3	1399163.6	139938,4
грудень	131241.6	138503.6	310116,1
	98.2%	119,6%	135,0%

Джерело: [1]

Планування ресурсів передбачає визначення фінансових ресурсів, необхідних для виконання завдань держави або регіону. В рамках планування програм бюджетного фінансування визначаються пріоритети та обсяги фінансування окремих програм, проектів та заходів.

Ще одним важливим аспектом управління державним та місцевим бюджетами є забезпечення стійкого розвитку країни та місцевих громад. Для цього необхідно забезпечити достатній рівень фінансування важливих сфер, таких як охорона здоров'я, освіта, наука, культура, інфраструктура, екологія.

При цьому, слід забезпечити ефективне використання бюджетних ресурсів, щоб досягнути максимально можливого впливу на розвиток країни та місцевих громад. Одним з інструментів для цього є використання публічно-приватного партнерства, що дозволяє залучити приватний сектор до фінансування проектів і забезпечити більш ефективне використання бюджетних коштів.

Окрім того, важливим елементом управління державним та місцевим бюджетами є забезпечення фінансової стабільності країни та місцевих громад. Це може бути досягнуто шляхом ефективного управління державними та місцевими боргами, забезпечення розумної політики податкового регулювання, підтримки позитивного інвестиційного клімату та розвитку економіки.

Крім того, важливо забезпечити прозорість та відкритість управління державним та місцевим бюджетами, забезпечивши широкий доступ до інформації про бюджетні доходи та витрати, процес прийняття бюджету та контроль за його виконанням. Це дозволить громадськості та зацікавленим сторонам бути більш активними учасниками у процесах управління державним та місцевим бюджетом.

Окрім забезпечення стійкого розвитку країни та місцевих громад, управління державним та місцевим бюджетами повинно забезпечувати інші соціальні цілі. Однією з них є забезпечення соціальної захищеності та підтримки уразливих категорій населення, таких як люди з інвалідністю, пенсіонери,

малозабезпечені сім'ї, безробітні та інші.

Для забезпечення соціальної захищеності необхідно забезпечити достатній рівень соціальних виплат, таких як пенсії, допомоги по безробіттю, допомоги малозабезпеченим сім'ям та інші. Крім того, необхідно забезпечити доступність якісних медичних та соціальних послуг для всіх категорій населення.

Управління державним та місцевим бюджетами також повинно забезпечувати розвиток інноваційних технологій та підтримку науки та освіти. Це може бути досягнуто шляхом забезпечення достатнього рівня фінансування наукових та освітніх установ, створення умов для розвитку інноваційного підприємництва та залучення іноземних інвестицій.

Крім того, управління державним та місцевим бюджетами повинно забезпечувати розвиток економіки та підтримку підприємництва. Це може бути досягнуто шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату, залучення іноземних інвесторів, підтримки малого та середнього бізнесу та ін.

Загалом, управління державним та місцевим бюджетами є важливою складовою функцією держави і місцевих органів влади, яка має на меті забезпечення економічного розвитку та соціального добробуту населення. Відправним пунктом є формування бюджету, який включає доходну та видаткову частини.

Доходна частина бюджету формується з різних джерел, таких як податки, мита, акцизи, прибутки державних підприємств, дотації з державного бюджету тощо. Видаткова частина бюджету включає витрати на соціальні потреби, науково-технічний розвиток, культуру, оборону, охорону здоров'я, освіту, енергетику, транспорт тощо.

Однією з головних задач управління державним та місцевим бюджетами є балансування доходів та видатків. Необхідно забезпечити, щоб доходи були достатніми для покриття всіх видатків, але при цьому не збільшували заборгованість країни або регіону. Крім того, важливим аспектом управління бюджетами є ефективне використання фінансових ресурсів.

Видатки бюджету України. Це кошти, які витрачаються з державного бюджету на здійснення різних видів діяльності уряду.

Видатки держбюджету можна розділити на кілька основних категорій:

1. Соціальна сфера - зокрема, забезпечення пенсій, соціальної допомоги та підтримки учасників АТО, здійснення програм підтримки дітей, сімей та інвалідів.

2. Охорона здоров'я - фінансування лікарень, медичних установ та програм здоров'я.

3. Програми підвищення якості освіти розвитку науки.

4. Культура та спорт - фінансування культурних заходів, музеїв, театрів, спортивних подій та інфраструктури.

5 Безпека та оборона - забезпечення фінансування військових підрозділів, правоохоронних органів та служб безпеки.

6. Економіка та інфраструктура - фінансування будівництва та ремонту доріг, мостів, аеропортів, залізничних станцій, розвиток енергетичної та транспортної інфраструктури.

7. Публічні служби - фінансування роботи державних служб, юстиції, дипломатичних місій.

Відповідно до бюджету України на 2021 рік, найбільші видатки бюджету спрямовуються на соціальну сферу, охорону здоров'я та освіту. Також значні кошти виділені на безпеку та оборону, економіку та інфраструктуру. Культура та спорт, а також публічні служби отримали менше фінансування порівняно з іншими категоріями.

2020 рік було заплановано доходи в розмірі 1,091 трлн гривень та видатки на рівні 1,193 трлн гривень. Однак, через пандемію COVID-19 та економічний кризу доходи держбюджету знизилися, а видатки зросли, що призвело до дефіциту бюджету в розмірі 6,2% ВВП.

Щодо доходів, основними джерелами були:

- Податкові надходження - 745,8 млрд грн
- Неподаткові надходження - 197,9 млрд грн
- Прибутки Національного банку України - 71,9 млрд грн
- Дотації з держбюджету - 62,9 млрд грн

Щодо видатків, основними напрямками були:

- Соціальна сфера - 395,8 млрд грн
- Економіка та інфраструктура - 385,6 млрд грн
- Боротьба з COVID-19 - 73,2 млрд грн
- Оборона та безпека - 111,7 млрд грн

Розпочата росією війна переломила усталені тенденції: видатки державного бюджету зросли з 27,4 відсотка ВВП у 2021 році до 54,9 відсотка за 2022 рік. Такий приріст значною мірою пояснюється суттєвим зростанням фінансування у 2022 році сектору оборони та безпеки. Як результат, Державний бюджет України було виконано із найвищим за всі роки незалежності України рівнем дефіциту у сумі 914,9 млрд грн, однак в межах граничного показника, затвердженого Законом України «Про Державний бюджет України на 2022 рік».

Попередньою оцінкою Мінекономіки, на базі оперативної оцінки Держстату падіння ВВП за підсумком 2022 року оцінюється на рівні 30,4 відсотка, що є найбільшим падінням за роки незалежності, але дещо кращим ніж очікувалось [1].

Отже, видатки державного бюджету зросли з 27,4 відсотка ВВП у 2021 році до 54,9 відсотка за 2022 рік через повномасштабне військове вторгнення російської федерації. Державний бюджет України було виконано із найвищим за всі роки незалежності України рівнем дефіциту у сумі 914,9 млрд грн, однак в межах граничного показника, затвердженого Законом України «Про Державний бюджет України на 2022 рік».

Висновки. Державний бюджет є ключовим елементами фінансової системи країни, і його правильне управління є важливим завданням для держави. Вирішення проблем нестачі коштів та неефективного використання бюджетних коштів може бути досягнуто за допомогою підвищення ефективності використання коштів, збільшення доходів держави та місцевих органів влади та планування бюджету на довгострокову перспективу.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України.
<https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2022/>
2. Сайт Державної служби статистики України -
<https://www.ukrstat.gov.ua> (<https://www.ukrstat.gov.ua/>)
3. Сайт Національного банку України - <https://bank.gov.ua>
(<https://bank.gov.ua/>)
4. Бюджетна система: підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, 2013
5. Дем'янишин В. Г. Бюджетний механізм держави: сутність і роль у регулюванні соціально-економічних процесів *Формування ринкових відносин в Україні* 2007. № 11 (78). С. 3–11.

Анна НОВОСАД*
студентка 2 курсу,
факультету обліку і аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

РОЗВИТОК НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто місце небанківських фінансово-кредитних установ у національній економіці України. Проаналізовано склад суб'єктів, що функціонують у парабанківській системі України їх діяльність. У статті надано оцінку діяльності основних небанківських фінансових установ в Україні.

Abstract. The place of non-bank financial and credit institutions in the national economy of Ukraine is considered. The composition of entities operating in the parabanking system of Ukraine and their activities were analyzed. The article provides an assessment of the activities of the main non-bank financial institutions in Ukraine.

Вступ. Розвиток фінансового ринку, підприємництва та конкурентного середовища в Україні зумовлює перебудову усіх складових інвестиційного середовища. Важливого значення при цьому набуває діяльність небанківських фінансових установ, які задовольняють потреби учасників фінансового ринку через надання їм максимально широкого асортименту вузькоспеціалізованих фінансових послуг. Особливістю сучасного етапу розвитку небанківських фінансових установ є потреба у поліпшенні не тільки кількісних, а і якісних показників їх діяльності на фінансовому ринку. Підвищення ефективності системи функціонування небанківського фінансового посередництва стає найважливішим чинником, що здатний забезпечити розвиток вітчизняного

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ, Оксана РУДА

фінансового ринку.

Виклад основного матеріалу. Розвиток в Україні у 2021 році тривала активна трансформація та оздоровлення сфери небанківських фінансових послуг. Ринок залишали компанії, які не провадили активної діяльності та добровільно відмовлялися від ліцензій. Значна частина компаній була виведена з ринку регулятором за порушення вимог законодавства. Водночас на ринку з'являлися нові учасники, готові виконувати вимоги законодавства України та надавати послуги належної якості. Загалом з початку 2021 року і до сьогодні кількість гравців ринку небанківських фінансових послуг скоротилася з 2065 (на початок січня 2021 року) до 1910 (початок грудня 2021 року). У 2021 році вперше з'явилося законодавче регулювання поведінки колекторських компаній та фінансових установ під час урегулювання простроченої заборгованості за споживчими кредитами. Щоб мати можливість надавати колекторські послуги, установа проходить реєстрацію в Національному банку. На сьогодні вже зареєстровано 59 колекторських компаній.

Незважаючи на зменшення кількості фінустанов, обсяги їх активів зросли. Найбільше – у фінансових компаній. Їхні активи відновилися до свого максимального рівня в докризовому 2019 році.

Водночас Національний банк почав застосовувати заходи впливу до порушників регуляторних вимог, зокрема зупиняв дію ліцензій та анулював їх. Це сприяло поліпшенню дисципліни виконання регуляторних вимог у всіх сегментах небанківського фінансового ринку, зокрема й підвищенню фінансової стійкості його учасників.

Діяльність більшості надавачів небанківських фінансових послуг скоротилася через Низка надавачів небанківських фінансових послуг виявилися не готовими до шоків повномасштабної війни. Значна кількість учасників ринку вимушено призупинили або скоротили свою діяльність через реалізацію операційних ризиків. Крім того, суттєво знизився попит на основні фінансові послуги.

Страхові компанії у I кварталі 2022 року обсяг активів ризикових страховиків майже не змінився, водночас обсяг валових премій скоротився майже на 14% порівняно з I кварталом 2021 року. Виплати впали на близько 22% р/р.

Кредитні спілки за I квартал 2022 року не відзвітували кредитні спілки, що мають майже чверть активів ринку. Обсяг активів установ, що відзвітували, знизився за I квартал на 4%.

Фінансові компанії та ломбарди. Звітність фінансових компаній та ломбардів за I квартал є найменш повною. Обсяги активів сектору зменшилися порівняно з обсягами до початку повномасштабної війни, особливо в ломбардів. Кредитування ломбардами знизилося на чверть, фінансовими компаніями – на 45%. Фінансові компанії й ломбарди за результатами I кварталу були збитковими.

У II кварталі активність надавачів небанківських фінансових послуг надалі скорочувалася, обсяги основних фінансових послуг знизилися. Обсяги активів знизилися в усіх категорій фінансових установ, окрім страховиків. Частка НБФУ

в загальних активах фінансового сектору, нагляд за яким здійснює НБУ, скоротилася на 0.4 в.п. до 11.8%.

У III кварталі учасники ринку продемонстрували зростання основних фінансових послуг, попри скорочення кількості фінустанов. Зростали майже всі види наданих послуг, однак їх рівень залишається нижчим, ніж довоєнний. Обсяги активів у різних сегментах ринку змінювалися за квартал неоднорідно, позитивну динаміку мали лише страховики. Тож частка НБФУ в загальних активах фінансового сектору, нагляд за якими здійснює НБУ, скоротилася на 0.4 в. п. до 11.9% станом на 1 жовтня.

Національний банк поновив низку регуляторних вимог до учасників ринку, зокрема щодо дотримання фінансових нормативів та строків подання звітності. Для продовження роботи учасникам ринку потрібно привести свою діяльність у відповідність до цих вимог.

Страхові компанії у IV кварталі тривала трансформація ринку надавачів небанківських фінансових послуг. Загальна кількість установ скоротилася на 96.

У IV кварталі 2021 року обсяги активів та валових премій страховиків життя дещо збільшилися, обсяги виплат зросли майже на 20%. Упродовж року страховики життя нарощували інвестиційні доходи та залишалися прибутковими за результатами усього 2021 року. Обсяги активів, валових премій і виплат сегмента ризикового страхування зменшилися переважно через неподання низкою страховиків звітності та виключення з реєстру страховиків. За результатами року ризикове страхування залишилося прибутковим, попри збиток в останні три місяці.

Тривало поступове скорочення ринку кредитних спілок: кількість учасників ринку зменшилася, обсяг кредитного портфеля знизився, операційні доходи скоротилися. Обсяг кредитного портфеля кредитних спілок зменшився в цілому на 11%. Заявлена якість кредитного портфеля залишається незмінною: три квартали поспіль частка кредитів, прострочених більш як на 90 днів, зберігається на рівні 14%.

Кредитні спілки завершили рік із невеликим прибутком. Цьому сприяло зменшення витрат на формування резервів.

Дані про діяльність фінансових компаній та ломбардів за IV квартал є найменш повними. Обсяги активів сектору загалом зросли: ті фінансові компанії, що відзвітували, за квартал суттєво наростили обсяги активів – на 30%. Також зростали й обсяги кредитування.

Діяльність ломбардів менш динамічна: учасники ринку, що надали звітність, майже не змінили обсяг активів та скоротили кредитний портфель.

У жовтні на ринку небанківських фінансових послуг нових гравців не з'явилося, водночас 20 учасників залишили ринок

Рис. 1. Фінансовий ринок в Україні станом на 2022 р.

Джерело: складено на основі [5]

Кількість учасників небанківського фінансового ринку в жовтні зменшилася з 1 592 (станом на 30 вересня) до 1 572 (станом на 31 жовтня).

Кількість банків – 67 (у вересні було 68). 6 жовтня 2022 року Національний банк ухвалив рішення відкликати банківську ліцензію та ліквідувати АТ «БАНК СІЧ».

Із реєстрів виключено 20 учасників ринку небанківських фінансових послуг: сім фінансових компаній, п'ять кредитних спілок та одна лізингова компанія виключені з реєстрів добровільно, а два страховики, дві фінансові компанії, один ломбард, одна кредитна спілка та одна лізингова компанія – примусово.

Семи фінансовим компаніям та п'яти кредитним спілкам анульовано всі ліцензії добровільно (на підставі поданих ними заяв), а одному ломбарду – примусово (як захід впливу). Крім того, п'яти фінансовим компаніям анульовано частину ліцензій добровільно. Упродовж жовтня зупинено дію ліцензій 16 учасникам ринку небанківських фінансових послуг – 11 фінансовим компаніям та п'яти ломбардам. Водночас поновлено дію ліцензій 13 небанківським фінансовим установам – 11 фінансовим компаніям, одному страховику та одному ломбарду.

Станом на 31 жовтня на небанківському ринку працювали 124 страховики non-life (у вересні їх було 126) та 13 life-страховиків (кількість не змінилася), 190 ломбардів (було 191), 173 кредитні спілки (було 179), 104 лізингові компанії (було 106), 839 фінансових компаній (було 848), 62 страхові брокери (кількість не змінилася) та 67 колекторських компаній (кількість не змінилася). Крім того, на ринку визнано 24 банківські групи та 23 небанківські фінансові групи. На платіжному ринку діє 38 національних платіжних систем, ураховуючи державні, та 16 міжнародних платіжних систем. У жовтні до Національного банку надійшло 655 запитів від учасників ринку на реєстраційні та ліцензійні дії. Кількість запитів стосовно фінансових компаній, ломбардів і лізингодавців становила 302. Кількість запитів щодо кредитних установ (банки та кредитні спілки) – 194, страховиків – 159.

У січні 2023 році на ринку небанківських фінансових послуг з'явився один новий гравець, водночас 24 учасники залишили ринок

Рис. 2. Фінансовий ринок в Україні станом на 2023 р.

Джерело: складено на основі [5]

Кількість учасників небанківського фінансового ринку в січні зменшилася з 1 459 (станом на 31 грудня 2022 року) до 1 436 (станом на 31 січня 2023 року). Кількість банків не змінилася й становила 67.

До реєстру включено одну фінансову компанію. Водночас із реєстрів виключено 24 учасники ринку небанківських фінансових послуг: 14 фінансових компаній, два ломбарди, одну кредитну спілку та одну лізингову компанію виключено з реєстрів добровільно, а інші три фінансові компанії, два ломбарди та одну кредитну спілку – примусово. 38 фінансовим компаніям, двом ломбардам, одній кредитній спілці та одній лізинговій компанії анульовано всі ліцензії добровільно (на підставі поданих ними заяв), а трьом фінансовим компаніям – примусово (як захід впливу). Крім того, іншим 14 фінансовим компаніям анульовано частину ліцензій добровільно. Упродовж січня поновлено дію ліцензій 10 фінансовим компаніям, двом ломбардам та п'яти лізинговим компаніям.

Станом на 31 січня на небанківському ринку працювали 116 страховиків non-life (порівняно з груднем 2022 року кількість не змінилася) та 12 life-страховиків (кількість не змінилася), 179 ломбардів (було 183), 160 кредитних спілок (було 162), 97 лізингових компаній (було 98), 744 фінансових компаній (було 760), 61 страховий брокер (кількість не змінилася) та 67 колекторських компаній (кількість не змінилася). Крім того, на ринку визнано 25 банківських груп (кількість не змінилася) та 23 небанківські фінансові групи (кількість не змінилася).

На платіжному ринку діє 38 платіжних систем, створених резидентами, враховуючи державні, та 16 міжнародних платіжних систем, створених нерезидентами. Крім того, на ринку діють надавачі фінансових платіжних послуг, серед них 3 банки – емітенти електронних грошей. До числа інших суб'єктів, що діють на платіжному ринку, входять 40 комерційних агентів та 35 технологічних операторів платіжних послуг.

У січні до Національного банку надійшов 431 запит від учасників ринку

на реєстраційні та ліцензійні дії. Кількість запитів стосовно фінансових компаній, ломбардів і лізингодавців становила 232. Кількість запитів щодо кредитних установ (банки та кредитні спілки) – 94, страховиків – 68, платіжних установ – 37.

Висновки. На сьогодні небанківські фінансові установи України представляють фінансові компанії, ломбарди, кредитні спілки, пенсійні фонди, страхові компанії, інвестиційні фонди, довірчі товариства і деякі інші установи.

За результатами діяльності 2021 року небанківських фінансово-кредитних установи заявлена якість кредитного портфеля залишається незмінною: три квартали поспіль частка кредитів, прострочених більш як на 90 днів, зберігається на рівні 14%. Кредитні спілки завершили рік із невеликим прибутком. Цьому сприяло зменшення витрат на формування резервів.

У 2022 року обсяги активів за квартал скоротилися на понад третину, обсяг кредитного портфеля зменшився на 8%. Навіть помірне збільшення витрат на резервування призвело до збитковості сегмента за квартал і до зменшення прибутку за результатами дев'яти місяців 2022 року до 18.5 млн грн. Кількість учасників небанківського фінансового ринку в 31 січня 2023 року зменшилася, становить 1 436

Станом на 31 січня на небанківському ринку працювали 116 страховиків non-life (порівняно з груднем 2022 року кількість не змінилася) та 12 life-страховиків (кількість не змінилася), 179 ломбардів (було 183), 160 кредитних спілок (було 162), 97 лізингових компаній (було 98), 744 фінансових компаній (було 760), 61 страховий брокер (кількість не змінилася) та 67 колекторських компаній (кількість не змінилася). У січні до Національного банку надійшов 431 запит від учасників ринку на реєстраційні та ліцензійні дії. Кількість запитів стосовно фінансових компаній, ломбардів і лізингодавців становила 232. Кількість запитів щодо кредитних установ (банки та кредитні спілки) – 94, страховиків – 68, платіжних установ – 37.

Список використаних джерел:

1. Діденко Л.В., Кобзар І.А., Ханалієва І.С. Дослідження діяльності небанківських фінансових установ як учасників сучасного ринку фінансових послуг. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2018. Том 28. № 4. С. 88–94.
2. Дубина М. В. Удосконалення класифікації фінансових посередників в Україні. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vcndtu/Ekon/2009_39/25.html
3. Інтернет портал про фінанси та економіку. URL: <https://www.google.com/amp/s/finbalance.com.ua/news/top-5-finansovikh-kriz-u-sviti-za-xx-xxi-st/amp>
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Офіційний сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua>
6. Руда О.Л. Сучасний стан діяльності небанківських кредитних установ в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 39–2. С. 84–88

Яна ТІТОВА*
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

РІВЕНЬ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Анотація: У статті проаналізовано рівень бідності в країні. Актуальність теми визначається високою потребою країни у вирішенні проблеми та покращенні рівня життя людей. Розглянуто основні прояви виникнення бідності. Здійснено аналіз рівня бідності країни протягом вісьми років. Визначено шляхи подолання бідності в Україні.

Abstract: The article analyzes the level of poverty in the country. The relevance of the topic is determined by the country's high need to solve the problem and improve people's living standards. The main manifestations of poverty are considered. An analysis of the country's poverty level over eight years was carried out. Ways to overcome poverty in Ukraine have been determined.

Вступ. Дослідження проблем бідності та рівня життя населення в Україні набуває дедалі більшого значення, через війну в країні. Не існує універсального шляху вирішення цієї проблеми. Проблему треба розв'язувати на національному рівні, враховуючи особливості конкретної держави. Перехідний період в Україні негативно позначився на рівні життя населення і знаменувався підвищенням рівня бідності.

Підвищення рівня добробуту населення України набуває більш принципового значення. Теоретичні положення щодо рівня бідності висвітлюють такі учені: І. Гукалова, Д. Карамишев, М. Кизим, Е. Лібанова, Л. Ноздріна, І. Проніна, Л. Сисак, О. Стожок, О. Тридід, Ф. Узунов, О.М. Гладун, Т.М. Кір'ян, В.С. Крисаченко, М.Т. Степико, А.П. Ревенко, Л.М. Черенько, та інші.

Виклад основного матеріалу. Бідність – неможливість унаслідок нестачі коштів підтримувати оптимальний рівень життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу.[1] Дане явище існує в усіх країнах, незалежно від економічного стану.

Оскільки поняття бідності є дуже відносним, найкращу оцінку можна дали лише порівнюючи Україну з іншими країнами. ООН, наприклад, оцінює рівень життя у 160 державах світу.

В Україні за методикою ООН бідними є понад 60% населення. Це збігається зі звітом МВФ, яким Україну названо найбіднішою країною Європи з

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ, Оксана РУДА

найменшою зарплатою. В Україні існує таке ганебне для цивілізованого світу явище, як бідність серед працюючих. Кожен п'ятий працюючий бідний. Середня зарплата в Україні минулого року ледве досягла 264 євро (для порівняння: у Молдові – €324, у Польщі – €1 102, у Німеччині – €3 700). В Україні найвищий рівень експлуатації найманих працівників у Європі. Частка зарплати в собівартості продукції, за даними Національної академії наук, становить лише 6,5%, тоді як у європейських країнах – понад 30%. [2]

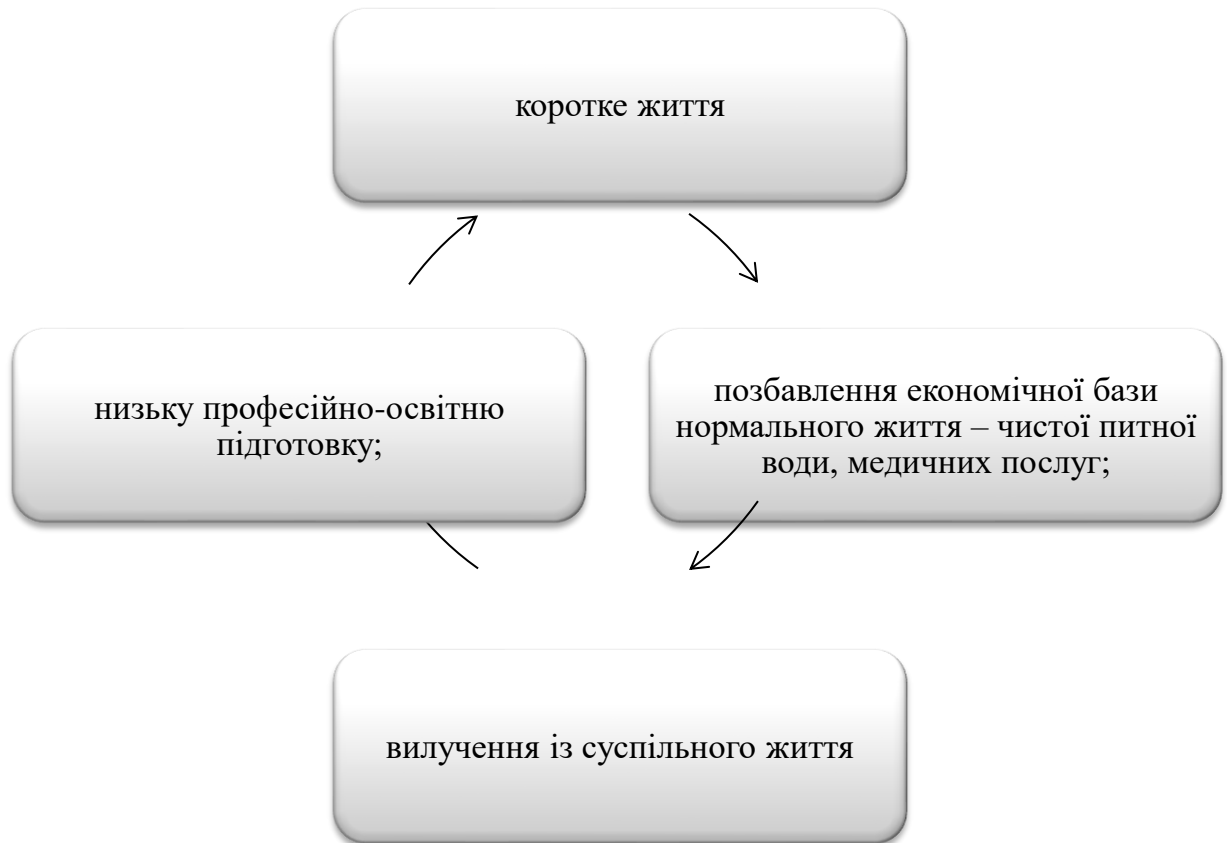

Рис.1 Чотири основні прояви бідності визначані ООН .

Джерело: сформовано автором на основі [3]

Бідність в Україні має цілу низку специфічних особливостей: низький рівень життя населення; психологічне несприйняття економічної нерівності; раптова бідність (пов'язана із російською агресією); бідність поколінь (люди перестають вірити у багате життя через невдалий економічний стан батьків); зростання кількості людей, котрі вважають себе бідними (емоційний аспект бідності).

Особливість бідності в Україні, як і в інших країнах з перехідною економікою, полягає у значному скороченні доходу більшості населення, яке при цьому зберігає відносно високий соціальний статус (рівень освіти, кваліфікації, соціальні зв'язки).

Рівень бідності – це питома вага сімей (домогосподарств), чий рівень споживання (доходів) на одну особу є нижчим за визначену межу бідності [4].

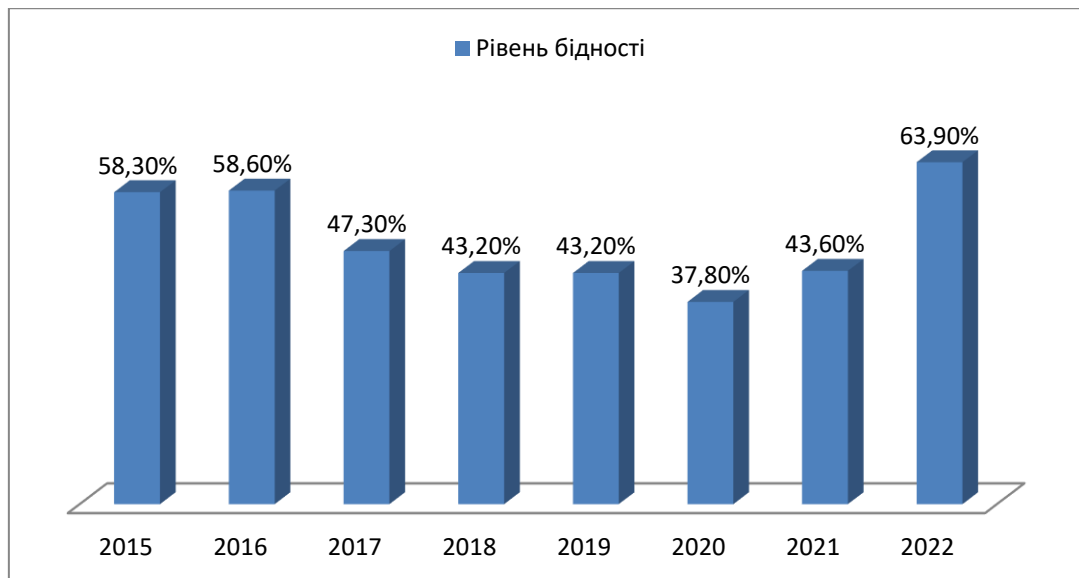

Рис.2 Рівень бідності в Україні 2015-2022р

Джерело: сформовано автором на основі [5]

** дані наведені станом на 31 грудня*

Аналізуючи рисунок спостерігається погіршення рівню бідності в Україні було після антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях. Вже в 2015 році показник сягав до 58,3%. У 2016 році цей показник був ще вище – 58,6%.

Після того, як рівень бідності досяг пікових значень в 2015-2016 роках, спостерігається позитивна тенденція до його зниження: 2017-й – 47,3%, 2018-й – 43,2%; 2019-й – 43,2%, 2020-й-37,8%. Через пандемію у 2021 році рівень бідності в Україні зріс до 43,6% (без неї цей показник міг скласти 27,2%). У 2022 році показник різко погіршився на 20% і становить 63,9%, причиною цього стало вторгнення країни-терориста, саме тому наша країна несе разючі втрати у всіх ланках економіки.[5]

Попередні наукові дослідження визначили, за рахунок чого війни можуть погіршити т соціально-економічні показники такі, як бідність і безробіття. Зокрема, військові конфлікти призводять до вбивств і поранень, пошкодження об'єктів інфраструктури, руйнування інституцій та розпаду спільнот і мереж. Розпад сімей та механізмів їхнього соціального захисту, спричинений бойовими діями та переміщенням, яке торкнулося мільйонів українських громадян, сприяють бідності. Вимушене переміщення також може призвести до зростання безробіття та бідності.

Серед стратегічних напрямів зниження рівня бідності: сприяння зростанню доходів населення від зайнятості та виплат у системі державного соцстрахування, забезпечення доступу населення до послуг соціальної сфери незалежно від місця проживання, мінімізація ризиків соціального відчуження сільського населення, недопущення виникнення осередків хронічної бідності та соціального відчуження серед внутрішньо переміщених осіб.

Звичайно, неможливо подолати бідність повністю. Проте можна знайти способи для зменшення масштабів та пом'якшення її проявів. Всі шляхи подолання даної проблеми можна згрупувати на 6 основних блоків. (табл.1)

Шляхи розв'язання проблеми бідності в Україні

Напрямок	Заходи державного регулювання
Адміністративний	обґрунтоване скорочення переліку осіб, які користуються пільгами; недопущення заборгованості з виплати заробітної плати; упорядкування процесу в'їзду в Україну трудових мігрантів і біженців з інших країн; недопущення необґрунтованого підвищення процентних ставок за раніше виданими кредитами чи примушення до дострокового їх повернення; протидія корупції та злочинності;
Економічний	формування легальних джерел отримання доходів як альтернативи поширеній нині «тіньовій» діяльності населення; зважене регулювання цін і тарифів; сприяння поліпшенню умов праці та розвитку соціальної інфраструктури населених пунктів; забезпечення державної підтримки депресивних регіонів та виваженої реструктуризації їхньої економіки; стимулювання розширення обсягів виробництва та освоєння нових зовнішніх ринків збуту;
Нормативно-правовий	підвищення дієвості чинної законодавчої бази і справедливості судової системи; захист прав власності фізичних і юридичних осіб; створення державою сприятливих умов для вдосконалення соціальних норм щодо підвищення законослухняності та соціальної відповідальності громадян, посилення їхнього почуття гідності та патріотизму.
Організаційний	легалізації закордонної трудової діяльності громадян України через укладення відповідних міждержавних угод; запобігання надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру шляхом ліквідації їх наслідків та проведення превентивних заходів.
Політичний	консолідація зусиль різних політичних партій; спадковість пріоритетів розвитку економіки; виявлення політичної волі всіх гілок влади.
Соціальний	запровадження заміни системи діючих пільг на адресну грошову соціальну допомогу чи на соціальні послуги; забезпечення державних соціальних гарантій на безоплатну медичну допомогу та освіту, харчування й медикаментозне забезпечення дітей раннього віку, оздоровлення і відпочинок, соціальну підтримку;

Джерело: [6]

Варто зазначити, що проблема бідності в Україні досі невирішена та потребує чіткої систематизації елементів державного регулювання сучасної системи доходів населення країни. Відкладання даної проблеми бідності призведе до загострення соціальної, економічної та політичної ситуації в країні.

Висновки: Бідність в Україні має певні особливості: низький рівень життя населення загалом; психологічне несприйняття економічної нерівності; раптова неочікувана бідність; так звана бідність поколінь; зростання кількості людей, котрі вважають себе бідними. На превеликий жаль, рівень бідності в Україні достатньо високим, а її темпи зростання дуже стрімкі.

Стратегією прогресивного розвитку, яка виведе Україну зі злиднів, є

пріоритет національних інтересів та інноваційна економічна політика. Тільки ця стратегія дасть змогу досягти в країні європейського рівня демократії та європейського соціального стандарту життя.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-39863> (дата звернення 15.03.2023).
2. Дорослий погляд на світ. URL: https://lb.ua/blog/andriy_pavlovskiy/420573_yak_podolati_bidnist_ukraini.html (дата звернення 15.03.2023).
3. Комарова О.О., Братченко Л.Є. Специфічні ознаки бідності в українському суспільстві. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2018. Вип. 7. С. 117–124.
4. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z040102#Text> (дата звернення 16.03.2023).
5. SMIDA. URL: <http://surl.li/fomxi> (дата звернення 16.03.2023).
6. Мельниченко О. А. Бідність в Україні: сутність проблеми та шляхи її розв'язання. Демографія та соціальна економіка, 2012, №2. С. 128-129.

Марина ЧОРНА*
студентка 3 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СУТЬ ТА ВИДИ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

***Анотація.** У статті досліджено сутність, складники та показники оцінювання тіньової економіки України. Обґрунтовано поняття тіньової економіки, основні причини виникнення та прояви, визначено наслідки тіньової економіки для економічної безпеки України.*

Основні теоретико-методичні підходи до трактування сутності поняття «тіньова економіка». Систематизовано основні підходи до оцінки рівня тіньової економіки, обґрунтовано їхні переваги та недоліки. Виявлено причини виникнення тіньових економічних відносин в українській економіці, показано, що тіньова діяльність учасників ринку призводить до негативних соціально-економічних наслідків для держави і суспільства.

***Annotation.** The article examines the essence, components and evaluation indicators of the shadow economy of Ukraine. The concept of the shadow economy, the main causes and manifestations of the shadow economy are substantiated, the consequences of the shadow economy for the economic security of Ukraine are determined.*

The main theoretical and methodological approaches to the interpretation of the essence of the concept of "shadow economy". The main approaches to assessing the level of

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ, Оксана РУДА

the shadow economy are systematized, their advantages and disadvantages are substantiated. The reasons for the emergence of shadow economic relations in the Ukrainian economy are revealed, it is shown that the shadow activity of market participants leads to negative socio-economic consequences for the state and society.

Вступ. Тіньова економіка серйозно впливає на всі соціально-економічні процеси, які відбуваються у суспільстві. Без урахування тіньової економіки стає неможливим проведення економічного аналізу, прийняття ефективних управлінських та законодавчих рішень. Ігнорування цього суперечливого та багатогранного явища спричиняє серйозні помилки при визначенні показників та неадекватну оцінку найважливіших процесів і тенденцій, тактичні та стратегічні прорахунки при прийнятті відповідних рішень.

В умовах глобалізації економіки та інтернаціоналізації міжнародних товарних ринків особливого значення набувають питання дослідження особливостей сучасних тенденцій у світовій торгівлі. Будь-які зрушення в обсягах та структурі світової торгівлі, кривих відносного попиту та пропозиції можуть викликати суттєві зміни параметрів економічного зростання країн, які беруть участь у світовій торгівлі, а також приводити до перерозподілу доходів між цими країнами. У зв'язку з цим питання оцінювання здійснення нелегальної світової торгівлі є особливо актуальними. Адже такий аналіз повинен бути одним з головних орієнтирів під час розроблення не тільки ефективної зовнішньоекономічної політики, але й економічної політики держави загалом.

Виклад основного матеріалу. Уперше проблема тіньової економіки повстала в 30-х рр. ХХ ст. Це було пов'язано з негативною роллю італійської мафії в економіці Сполучених Штатів Америки.

Слід зазначити, що проблема визначення тіньової економіки актуальна як для вчених, які вивчають дану проблему, так і для різних наук. Наприклад, терміни соціологічної і юридичної наук значно відрізняються від застосовуваних понять в економічній літературі. Зазначимо, що не усталена термінологія і понятійний апарат характерні для багатьох країн. У вітчизняному законодавстві взагалі відсутнє поняття тіньової економіки, а згадуються лише окремі форми її прояву.

Рівень тіньової економіки 2010 року становив 36% обсягу офіційного ВВП. У 2011 році він знизився до 30%, у 2012-2013 роках зберігався на рівні 30%.

У 2014 році рівень тінізації економіки зріс до 36%, у 2015-му він становив 35%, у 2016-му – 33%, у 2017-му – 32%, у 2018-му – 29%, у 2019-му – 30%.

У першому півріччі минулого року рівень тіньової економіки становив 31%. У січні-червні 2021 року – також 31%. При цьому за електричним методом оцінювання тінізації економіки рівень зріс за рік з 26% до 28% ВВП, а за монетарним методом – з 31% до 33%.

У Міністерстві економіки зазначили, що майже всі види економічної діяльності виявили тенденцію до зниження рівня тіньової економіки.

Найбільш суттєвим зменшення частки тіньового сектору було у сфері операції з нерухомістю – з 46% до 36% ВВП. У переробній промисловості рівень «тіні» знизився з 34% до 26%, у видобувній – з 43% до 34%.

Рівень тіньової економіки також знизився у сфері транспорту та логістики – з 52% до 45%, оптової та роздрібної торгівлі – з 26% до 20%, сільського, лісового та рибного господарства – з 24% до 20%.

У двох видах економічної діяльності рівень «тіні» все ж таки виріс: фінанси та страхування – з 29% до 32%, будівництво – з 25% до 26%.

Ефективна боротьба з яким залежить від ефективності державної політики, тому як Україна щорічно втрачає близько 700-800 млрд. грн, а за десятирічний період дослідження з 2010 по 2021 роки – це десятки трильйонів гривень.

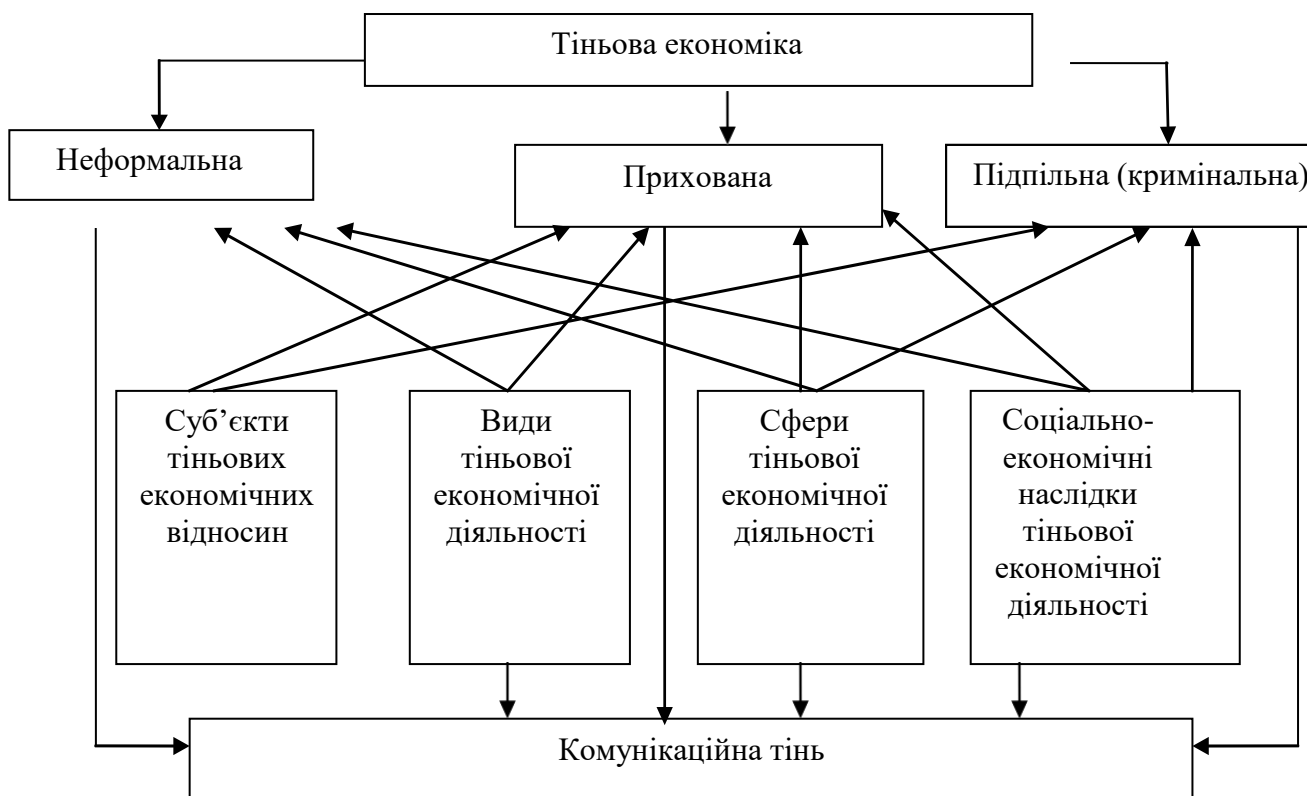

Рис. 1. Структурно-логічна схема тіньової економіки за 3-а блоками

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Структурно-логічна схема тіньової економіки яскраво відображає формування комунікаційної тіні суб'єктами неформальної, прихованої та підпільної економіки.

Комунікаційна тінь у структурно-логічній схемі тіньової економіки розглядається як економічна діяльність, що зумовлена новітніми технологічними досягненнями інформаційного суспільства, що не підпадає під дію чинного законодавства та обліку офіційною статистикою, оскільки є віртуальною, але й подібно до факторів виробництва третьої, а то й четвертої хвилі технічного прогресу і не може бути оцінена за вже відомим механізмом ціноутворення.

Сферою тіньової економічної діяльності може бути вся легальна економічна діяльність. Доцільно виокремити найбільш типові сфери економічної діяльності, де найбільш активно процвітає тіньова економічна діяльність: виробнича і розподільча, зокрема продуктивний капітал; інвестиційну;

банківську; біржову; страхову; ресурсовидобувну і розподільчу; надання послуг у медичній сфері; будь-яка посередницька діяльність та ін.

Таблиця 1

Класифікація тіньової економіки за характером діяльності суб'єктів.

Класифікаційні ознаки	Складові тіньової економічної діяльності		
Характер діяльності	Неформальна економічна діяльність	Прихована економічна діяльність	Підпільна (кримінальна) економічна діяльність
Мета	Іноді пов'язана з виживанням	Пов'язана з виживанням і розвитком власного бізнесу	Спрямована на збагачення
Мотив	За бажанням	Вимушена	Навмисна
Наслідок	Безпечна для суспільства	Нелегальна, аморальна, алене є значною загрозою для суспільства	Антисоціальна має злочинний характер, є небезпечною для суспільства

Джерело: сформовано автором на основі [5]

Неформальна економіка – сегмент тіньової економіки, що виявляється в дозволеній, але формально не зареєстрованій, а отже і не залученій до офіційної статистичної звітності економічної діяльності. Її види – між сімейний обмін на неринкових засадах, надання послуг на непостійній основі, здавання нерухомості в оренду, невеликі підробітки.

Прихована економіка – сегмент тіньової економіки, що частково або повністю не фіксується у статистичній звітності, а отже шляхом приховування доходів ухиляється від сплати податків. Її види – нелегальне виробництво офіційно дозволених товарів, ухилення від сплати податків та інших обов'язкових платежів у межах офіційної економіки, валютно-фінансові та фондові порушення в межах офіційної економіки.

Підпільна (кримінальна) економіка – сегмент тіньової економіки, що здійснює заборонену чинним законодавством економічну діяльність. Її види – виробництво і збут психотропних і наркотичних товарів, торгівля людьми, розкрадання, шахрайство, виготовлення й збут зброї та інша протиправна діяльність згідно Кримінального кодексу України.

У сучасному світі з проблемою тонізації економічних процесів ведуть боротьбу майже всі країни. Обсяги тіньового сектору в економічно розвинутих країнах світу тримаються на рівні, що не має суттєвого впливу на соціально-економічні процеси у суспільстві (5–12% ВВП). При розмірах тіньового сектору у 30% ВВП настає критична межа, перевищення якої свідчить про функціонування у країні відтворювальної системи тіньових економічних відносин.

Серед основних чинників і умов, які визначають надзвичайне зростання

обсягів «тіньової економіки» на сучасному етапі розвитку держави, можна назвати:

1. соціально-економічна криза в країні;
2. непослідовність економічних і соціальних реформ;
3. неврегульованість суспільно-економічних відносин;
4. недосконалість фіскальної політики держави;
5. відсутність стабільного законодавства, яке регламентує економічну діяльність;
6. серйозні прогалини в чинному законодавстві;
7. небезпечний рівень корумпованості державних службовців;

Домінуючими сегментами сучасної тіньової економіки та основними механізмами одержання тіньових доходів стали:

- нелегальний експорт капіталів;
- одержання тіньових доходів шляхом прихованого вилучення з обігу різниці між офіційними і реальними цінами на товари й послуги;
- корупція;
- нелегальні валютні та зовнішньоекономічні операції (контрабанда);
- випуск і реалізація необлікованої продукції та надання необлікованих послуг;
- кримінальний промисел (вимагання, наркобізнес, проституція, розкрадання і грабежі);
- фінансове шахрайство;
- незаконна приватизація державної власності;
- розкрадання на державних, акціонерних і колективних підприємствах.

Сьогодні реалії соціально-економічних перетворень в Україні, формування приватного сектора економіки, зміни в економічних відносинах дають можливість говорити про зростання нових видів злочинної діяльності – професійну злочинність та її схрещення з ешелонами влади, що здійснюють істотний контроль над господарськими суб'єктами. На нашу думку, в Україні існує дві економіки – офіційна (легальна) і не офіційна («тіньова»). Тіньова складова економічної системи держави перейшла допустиму межу. Вона як за розміром, так і своїми можливостями здійснює значний вплив на всі сфери життя в державі, суспільстві в тому числі й політичну.

«Тіньова економіка» стала небезпечним фактором для прогресивного економічного і політичного розвитку України. Ця небезпечність посилюється тим, що у сфері «тіньової економіки» переважає, так звана кримінальна складова. За оцінками Національного банку України поза контролем банків знаходиться в обігу 4,8 млрд. гривень, що складає майже половину грошової маси. Гроші, які знаходяться в обігу поза банками, обслуговують товарообіг, що не оподатковується, тобто тіньову економіку.

Висновки. Економічні механізми детінізації економічних відносин у країні мають бути стрижневим, системо утворюючим елементом комплексної системи детінізації (КСД), що спрямовані не лише на усунення наявних факторів, що зумовлюють відтворення джерел тіньових відносин, а й у об'єктивному зменшенні маси непродуктивного капіталообігу й документообігу й

удосконаленні на цій основі функцій та оптимізації структури органів, покликаних виконувати ці функції. економіка України характеризується наявністю досить значного за обсягом тіньового сектору, який «підриває» розвиток економіки.

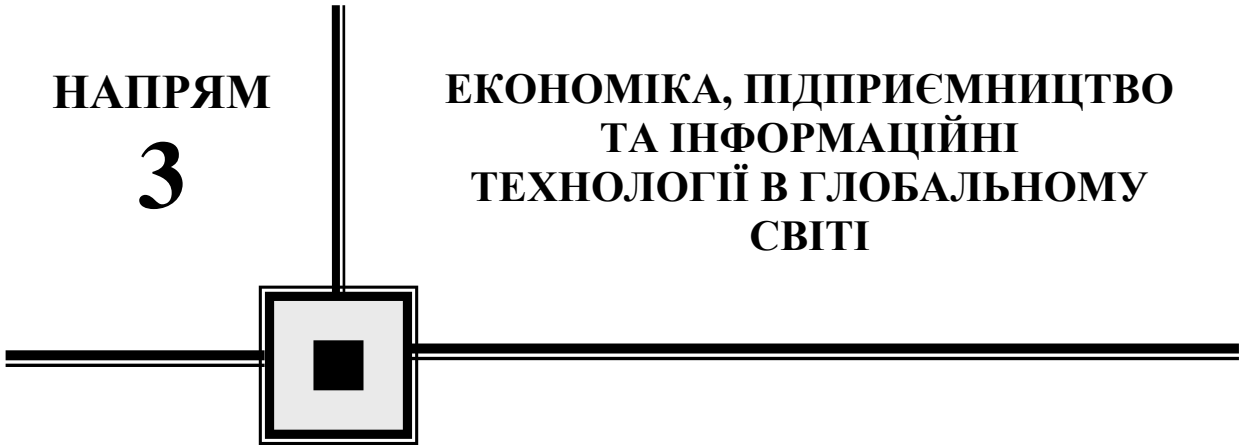
Неповноцінне функціонування ринкових механізмів, неефективне податкове адміністрування, незбалансована державна регуляторна та бюджетна політика, проблеми на ринку зайнятості, недоліки в діяльності судів та правоохоронних органів, всеохоплююча корупція є головними чинниками тіньової економіки в Україні. Розгалуженість свідчать про неефективність репресивних методів протидії. Мінімізація тіньової економіки важка й тим, що вона має переважно економічні джерела походження та потребує формування мотиваційного нормативно-правового середовища, яке забезпечує високоефективну та прибуткову роботу легальної економік

Список використаних джерел:

1. Кифяк В. Соціально-економічний аналіз безробіття в Україні. *Економіка й держава*. 2018. № 1. С. 100–103.
2. Варналій С. Теоретичні засади детінізації економіки України. *Економіка та менеджмент*. 2014. №1 С. 47-53.
3. Тінізація економіки в Україні: причини та напрями подолання (монографія) Онищенко В. О. та ін.: за заг. ред. В. О. Онищенко та Г. В. Козаченко: Полтав. нац. техн. ун-т ім. Юрія Кондратюка. - Полтава ПолтНТУ ім. Ю. Кондратюка, 2016. – 323
4. Дослідження тіньової економіки в Україні. URL: 45 <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvertvvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaye-v-tini>
5. Тіньова економіка в Україні. Результати дослідження 2019 року URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=897&page=1>
6. Тіньова економіка в Україні: стан, тенденції, шляхи подолання : аналітичний огляд / [упоряд.: С. С. Чернявський, В. А. Некрасов, А. В. Титко та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 152 с.

НАПРЯМ
3

ЕКОНОМІКА, ПІДПРИЄМНИЦТВО
ТА ІНФОРМАЦІЙНІ
ТЕХНОЛОГІЇ В ГЛОБАЛЬНОМУ
СВІТІ

Дар'я АНТОНОВА*
студентка 1 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЦИФРОВИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

***Анотація.** Стаття розглядає проблеми та особливості розвитку цифрової економіки в Україні в умовах воєнного стану. Зазначено, що недостатня розвиненість інфраструктури цифрової економіки, низький рівень кібербезпеки та недостатня кваліфікація кадрів у галузі цифрових технологій є серйозними проблемами, які ускладнюють розвиток мережевого бізнесу та електронної комерції. Звертається увага також на необхідність розробки нових економічних теорій, які враховуватимуть сучасні реалії та сприятимуть ефективному управлінню економічними процесами в умовах воєнного стану. Визначено необхідність зміни підходу до оцінки результатів діяльності мережевого бізнесу, включаючи розробку нових показників та характеристик, що відповідають специфіці цифрових технологій. Проаналізовано, що в умовах воєнного стану особливо важливим є питання захисту інформаційної безпеки в електронному просторі. Для цього потрібні ефективні методи кіберзахисту, які відповідають сучасним викликам.*

***Abstract.** The article examines the problems and features of the development of the digital economy in Ukraine under during the war. The author notes that the insufficient development of the infrastructure of the digital economy, the low level of cyber security and the insufficient qualification of personnel in the field of digital technologies are serious problems that complicate the development of network business and electronic commerce. The article also draws attention to the need to develop new economic theories that will take into account modern realities and contribute to the effective management of economic processes during the war. The*

* Науковий керівник: асистент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики факультету економіки та підприємництва ВНАУ, Валерія ВОБК.

author indicates the need to change the approach to evaluating the results of network business activities, including the development of new indicators and characteristics that correspond to the specifics of digital technologies. The article also notes that during the war, the issue of protecting information security, especially in electronic space, is particularly important. This requires effective cyber defense methods that meet modern challenges.

Вступ. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну внесло свої корективи в існуюче положення економіки станом на 24 лютого 2022 року, що стало викликом для трансформації сфер економіки аби забезпечити стійкість та гнучкість української держави в умовах війни.

Повномасштабне вторгнення росії на територію України призвело до зниження обсягів виробництва, підвищення частки безробіття та зниження рівня життя населення. Багато підприємств на Сході країни були зруйновані або пошкоджені, деякі зупинили свою роботу через війну, що призвело до скорочення потужностей виробництва та збільшення обсягів імпорту. Крім того, війна також призвела до збільшення витрат на оборону та зменшення інвестицій в економіку країни. У результаті, економіка України зазнала значних втрат та потребує серйозних зусиль та вкладень для відновлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безумовно, до початку воєнних дій велика кількість підприємств та установ підтримувала та нарощувала свою діяльність онлайн, проте, інша частина зазнала потреби швидкої трансформації у перші дні повномасштабного вторгнення. На сьогодні ж ми маємо досить потужний онлайн осередок для забезпечення верств населення рядом послуг та товарів.

Все ж таки, досліджуючи вплив війни, варто розуміти, що вектор розвитку економіки значно змінився, пришвидшилась цифровізація, і тепер компанії вимушені конкурувати в новому просторі. Через це велика увага приділяється саме обробці великої кількості даних в мережі Інтернет, аналізуючи, які компанії з кожним днем створюють та досліджують нові алгоритми таргетування та значно зменшують витрати щодо транзакцій та утримання офлайн середовища. Це допомагає істотно збільшити обсяги економічної діяльності. Скорочення витрат часу дає змогу збільшення потужностей шляхом автоматизації процесів онлайн.

За оцінками Всесвітнього економічного форуму, цифровізація має величезний потенціал для бізнесу і суспільства протягом наступного десятиліття і може надати додатково понад 30 трлн дол. США доходів для світової економіки протягом найближчих 10 років (до 2025 р.) [2, с. 180]. Попит на цифрові рішення стрімко зростає в усьому світі. Технологічна індустрія України розвивається разом із ним. Тільки у 2020 році експорт українських ІТ-послуг перевищив 5 млрд дол. на рік – рекордне число, на 853 млн дол. більше ніж у 2019 р. Україна стрімко диджиталізується, стає світовим ІТ-хабом і створює комфортні умови для розвитку ІТ-індустрії» [3].

У таблиці 1 показані результати порівняльного аналізу визначальних інтернаціональних рейтингів у галузі цифрових трансформацій для України та

інших держав. За даними 2019 року цифрова конкурентоспроможність України знаходиться на 60 місці, проте станом на зараз важко передбачити на якому місці Україна через вплив війни.

Сьогодні ІТ-галузь є однією з небагатьох економічних опор для майбутнього відновлення нації та національної економіки, на основі цифровізації й тих конкурентних перевагах, що викристалізувалися у воєнний час та викликають відверте захоплення клієнтів і партнерів: витримка та дійовий кризовий менеджмент, пріоритетність та соціальна відповідальність, єдність команд та висока ефективність.

ІТ-компанії в Україні здатні надати послуги з розробки та впровадження цифрових технологій в різних сферах діяльності, що сприяє ефективному впровадженню цифрових рішень в бізнес-процеси та громадський сектор. Крім того, ця сфера має значний експортний потенціал, зокрема у галузі програмного забезпечення та інформаційних технологій, що допомагає збільшувати експортні надходження у країну та підтримувати розвиток інноваційного сектору.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз значень міжнародних рейтингів у сфері цифрових трансформацій, 2019 р.

Країна	Рейтинг цифрової конкурентоспроможності країн світу			Індекс мережевої готовності			Індекс електронної комерції B2C		
	Місце країни за рейтингом	Місце за складовою «Активність бізнесу»	Місце за складовою «ІТ-інтеграція»	Місце країни за індексом	Значення індексу	Значення підіндексу «Бізнес»	Місце країни за індексом	Значення індексу	Частка осіб, що використовують інтернет (%)
Україна	60	45	61	67	48,91	35,69	59	72,5	59
Польща	33	28	36	37	61,46	48,51	78	82,8	78
Словаччина	47	61	40	35	61,95	48,09	80	85,3	80
Угорщина	43	53	37	38	59,95	42,57	76	78,9	76
Румунія	46	46	55	47	55,47	29,96	71	74,5	71
Молдова	-	-	-	66	48,93	27,11	76	71,7	76

Джерело: [4, с. 120]

У березні 2022 року українська ІТ-галузь зберегла майже 96% обсягу експорту комп'ютерних послуг (522 млн дол. США) у порівнянні з аналогічним періодом минулого року (546 млн дол. США). Обумовлене війною зменшення валютного виторгу у березні лише на 38% у зіставленні з рекордним показником зросту виторгу у лютому, а ще з рівнем падіння протилежних експортних галузей на 50-60 %, демонструє насправді запас стійкості ІТ-індустрії.

Згідно даних Міністерства цифрової трансформації України, станом на початок 2023 року в Україні нараховувалось 2612 ІТ-компанії. Причому 725 із

них є постачальниками ІТ-послуг, а 1887 – розробниками технологічних продуктів. Тоді як станом на початок 2022 року загальна кількість ІТ-компаній становила 2234 одиниць. Тобто за рік війни простежується тенденція до зростання частки ІТ-галузі в Україні. Більшість продуктових компаній представлені в наступних напрямках: технології для маркетингу та медіа – 312 компаній; ПЗ для бізнесу та HR – 290 компаній; фінансові технології та розробки у сфері страхування – 192 компанії [5].

За даними Міністерства цифрової трансформації велика кількість вітчизняних підприємств працюють на експорт. Попит на українські ІТ-технології зростає, адже іноземцям це економічно вигідно. Для України це можливість презентувати свої стартапи та поступово освоювати нові технології. Попит на ІТ стрімко зростає не тільки через можливості інноваційного підходу до праці, а й через достатньо високу заробітну плату.

Уряд і Міністерство цифрової трансформації України роблять усе можливе для сприяння розвитку цифрової трансформації в Україні. Одним із важливих кроків для зміцнення галузі є врегулювання її взаємодії з державою особливо щодо зайнятості та оподаткування. Для цього у Верховній Раді України зареєстровано два законопроекти. Перший – депутати прийняли в першому читанні та другий, податковий в другому (15 квітня та 2 червня 2021 року). Останній передбачає спеціальні податкові ставки для працівників компаній ІТ-сфери: податок на доходи фізичних осіб – 5%, ЄСВ – 22%, військовий збір – 1,5%. Документ також дозволяє учасникам системи обирати: сплатити 18% податку на прибуток або 9% – на виведений капітал.

За даними Асоціації ІТ Ukraine, у 2021 році 87% компаній переглянули заробітні плати ІТ-співробітникам. У середньому оплата праці ІТ-спеціалістів зросла на 8,5%. Медіанна зарплата в промисловості залежить від спеціальності й знаходиться в діапазоні 2000-3000 дол. США. Найбільше заробляють проєкт-менеджери – їхні зарплати можуть досягати 5000 дол. США, а серед міст найбільше платять у Києві [9].

Згідно з дослідженням Європейської бізнес асоціації, під час якого з 29 березня до 14 квітня 2022 року було опитано 130 керівників компаній-членів асоціації, 47% опитаних оцінили рівень цифрового розвитку бізнесу як помірний; 39% вважають, що він є високим; 5% – дуже високим та 9% респондентів думають, що рівень цифрової трансформації їх компаній є невисоким та дуже низьким. За останні 4 роки кількість працівників ІТ сфери в Україні зросла вдвічі. Для ВВП країни це +2,7%. За понад рік війни ІТ-індустрії вдалося не тільки зберегти власну діяльність, але й активно підтримувати Збройні Сили України та державу [7].

За інформацією станом на травень 2022 р., компанії-учасниці дослідження перерахували 806 млн грн на добровільні фонди та гуманітарні цілі. Було проведено закупівлю військової техніки, обладнання, військової амуніції, технічного обладнання та інших необхідних для захисників речей. Компаніями було придбано та передано на потреби ЗСУ: 11102 бронежилетів, 6574 шоломів, 140 автівок, 700 турнікетів, 136 дронів, 3 старлінки, 3756 ноутбуків та планшетів, 834 рації та засобів зв'язку, 332 приладів нічного бачення, 255 тепловізорів, 812

військових аптечок [8].

В умовах війни більшість ІТ-компаній зберегли клієнтів всупереч усім ризикам: невиконання проєктів через війну, призов до армії ключових інженерів, нестабільність у державі, збереження даних, кіберзагрози, брак інтернет-зв'язку, неможливість працювати з розробниками, які мешкають на окупованих територіях тощо. Загалом, 52% компаній зберегли 100% своїх контрактів, 32 % компаній – 90-99 % контрактів. Лише 16% компаній втратили 10% і більше своїх контрактів [9].

Основними факторами збереження клієнтів ІТ-компаніями в умовах воєнного стану в Україні стали:

- 1) високий рівень лояльності клієнтів;
- 2) довгострокове партнерство;
- 3) стабільність делівері;
- 4) постійна комунікація з клієнтами;
- 5) швидка стабілізація бізнес-процесів;
- 6) оперативна релокація команд та відновлення операційної роботи;
- 7) проявлена висока соціальна відповідальність компаній на принципах People safety – «Люди безпечно»;
- 8) висока якість надання послуг у воєнний час [9].

Проведені дослідження свідчать, що війна несе негативний вплив на економічні чинники та цифрову трансформацію, проте вітчизняна ІТ-галузь вистояла і продовжує працювати як віддалено, так і на більш безпечних територіях країни.

Висновки. Глобальна цифровізація сприяє монополізації інформаційних технологій в усьому світі. Нарощуючи свій онлайн потенціал країни конкурують між собою безпосередньо у сфері виробництва, надання послуг, інвестицій та розвитку технологій. Для України війна це значуща сфера можливого зростання. Аналізуючи сфери розвитку ІТ та особливостей розвитку цифровізації економіки України дійсно показує необхідність розробки нових економічних теорій, які відобразатимуть сучасні реалії та сприятимуть ефективному управлінню економічними процесами.

Однією з найбільших проблем є недостатня розвиненість інфраструктури цифрової економіки в Україні, включаючи недостатній рівень доступу до швидкісного Інтернету та електронних платіжних систем. Це суттєво ускладнює розвиток мережевого бізнесу та електронної комерції.

Іншою проблемою є низький рівень кібербезпеки, який ставлять під загрозу безпеку електронних трансакцій та інших онлайн-процесів. Також необхідно вирішувати проблему недостатньої кваліфікації кадрів в галузі цифрової економіки, щоб забезпечити ефективний розвиток та впровадження нових технологій. У контексті воєнного стану важливим є питання захисту інформаційної безпеки, особливо в електронному просторі. Для цього потрібні ефективні методи кіберзахисту, які відповідають сучасним викликам.

Список використаних джерел

1. Огляд цифрової трансформації економіки України в умовах війни

(жовтень 2022). URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-tsyfrovoiyi-transformatsiyi-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny> (дата звернення: 20.02.2023).

2. Яненко І.Г. Цифрова трансформація промисловості України: ключові акценти. *Проблеми економіки*. 2017. № 4. С. 179-184.

3. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf (дата звернення: 21.02.2023).

4. Полоус О. Системний аналіз показників цифровізації підприємств України. *Економічний аналіз*. 2020. Т. 30. № 1 (2). С. 118-124. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.01.02.118>.

5. Dashboard of tech ecosystem of Ukraine. URL: <https://uatechecosystem.com/dashboard> (дата звернення: 21.02.2023).

6. Вовк В.Ю. Цифрові трансформації в економіці: світовий досвід та можливості для України. *Sciences of Europe*. 2020. Вип. 4, № 51/51. С. 15-24.

7. IT-галузь України у першому кварталі забезпечила рекордні \$2 млрд експортних надходжень попри війну. URL: <https://itc.ua/ua/novini/it-galuz-ukrayini-u-pershomu-kvartali-zabezpechila-rekordni-2-mlrd-eksportnih-nahhodzhen-rorpi-vijnu/> (дата звернення: 20.02.2023).

8. Лебідь О.В. Цифрова трансформація галузей економіки в Україні у воєнний час. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 2 (60) С. 141-156. DOI: 10.37128/2411-4413-2022-2-10.

9. Асоціація «IT Ukraine». URL: <https://itukraine.org.ua/ukrainian-it-industry-reboot-in-wartime.html> (дата звернення: 20.02.2023).

Віта БУЯЛЬСЬКА*
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ДОМІНУЮЧИЙ ВПЛИВ АМЕРИКАНСЬКОГО ДОЛАРА НА СВІТОВУ ВАЛЮТНУ СИСТЕМУ: ПРИЧИНИ ТА ПОДАЛЬШІ ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У статті розглянуто роль долара США у міжнародній валютній системі, де зазначено, що лідерство США у світовій економіці дало змогу американському долару посісти місце домінуючої міжнародної валюти. Розкрито сутність валюти та валютної системи. Розглянуто особливості міжнародної валютної системи. Наголошено, що системи валютних відносин національного, регіонального або глобального рівня постійно трансформуються, віддзеркалюючи економічні процеси.

*Науковий керівник: доктор філософії, старший викладач кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Інна ТОМАШУК.

Abstract. The article examines the role of the US dollar in the international

monetary system, where it is stated that the leadership of the US in the world economy enabled the US dollar to take the place of the dominant international currency. The essence of the currency and currency system is revealed. The peculiarities of the international currency system are considered. It is emphasized that the systems of currency relations at the national, regional or global level are constantly being transformed, reflecting economic processes.

Вступ. Поглиблення інтернаціоналізації суспільно-економічних відносин, глобалізаційні перетворення світу є ключовими чинниками трансформації валютних відносин і валютних систем національного, регіонального та глобального масштабу. Виникнення світового ринку як підсистеми господарства, пов'язаної з обміном товарів за межами національної економіки та валютно-фінансовим забезпеченням такого обміну, стимулювало перетворення грошей у валюту (національну, іноземну, міжнародну), виокремлення валютно-фінансових відносин у відносно самостійну сферу, найважливішими елементами якої є національні, регіональні та міжнародна (світова) валютні системи.

Міжнародні валютні відносини виникли з початком функціонування грошей у міжнародному платіжному обороті. Упродовж історії мінялись форми світових грошей і умови міжнародних розрахунків. Одночасно зростало значення системи світового грошового обігу і міра її відносної самостійності. Глобалізація та формування багатополлярності світової економіки, зміна розстановки сил між провідними економіками, поява нових валют, що претендують на роль світових грошей, є чинниками сучасної трансформації світової валютно-фінансової системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світова валютна система на даному етапі свого розвитку перебуває у нестабільному стані, що пов'язано, передусім, із глобальними трансформаціями світу, коли внаслідок гострої конкурентної боротьби змінюється співвідношення сил держав і угруповань [4]. Долар США відіграє провідну роль у сучасній світовій валютній системі, що дає змогу ставити проблему залежності країн світу від цієї валюти.

Із крахом Бреттон-Вудської світової валютної системи долар лише незначною мірою втратив свою роль на світовій арені. Він продовжує залишатися провідною резервною валютою з часткою 65,3% світових резервів, тоді як на його основного конкурента – євро – припадає тільки 19,15% світових резервів. Доларизація економіки значною мірою пов'язана з роллю США на світовій арені, оскільки, торгуючи з США, вигідно прив'язувати власну національну валюту до долара, зменшуючи при цьому валютні ризики. На рис. 1 наведена хронограма еволюції світової валютної системи.

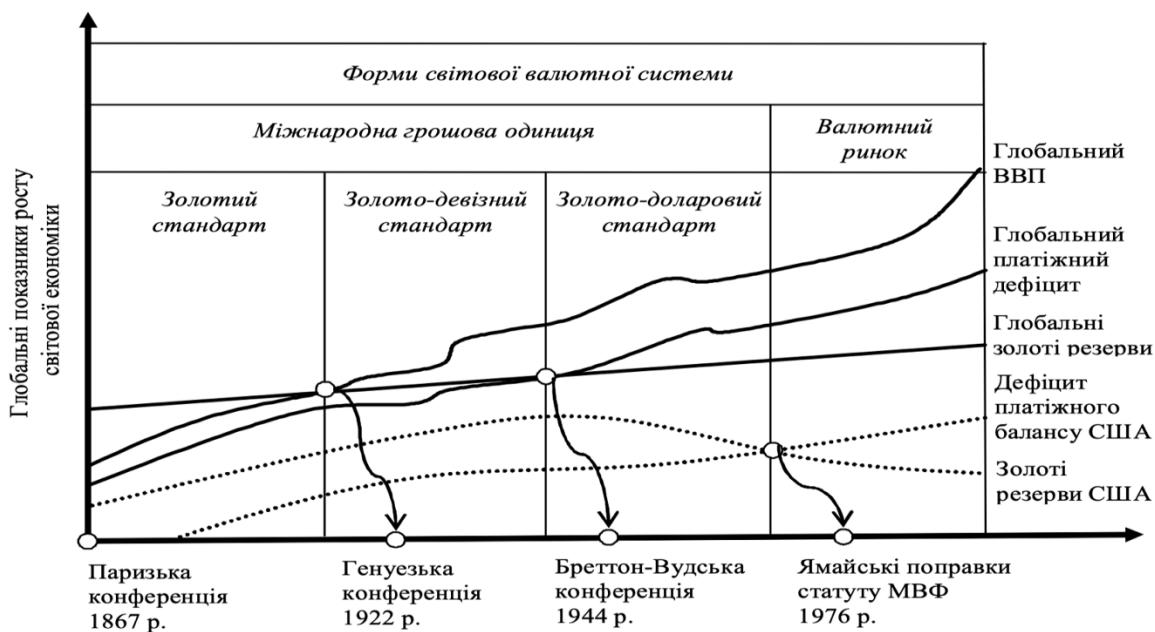

Рис. 1. Хронограма еволюції світової валютної системи

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Однак така політика несе в собі і певні проблемні питання, оскільки в такому разі існує необхідність забезпечення вільного руху капіталу та робочої сили, а також втрачається частина регулюючого інструментарію через запозичення рівня інфляції та кон'юнктури курсу у США.

Теорія гегемонічної стабільності намагається пояснити сучасну ситуацію у світі саме через зміну лідерства, яке наразі залишається за США. Їхня роль гегемона зараз часто ставиться під сумнів. Це також видно і по світовій валютній системі та ролі долара в ній, оскільки раніше тільки він міг конвертуватися в золото і відігравав монопольну роль світової валюти [3; 5], а зараз, хоч і відіграє лідируючу роль, кожна держава має можливість відійти від долара і проводити транзакції чи утримувати резерви в будь-якій іншій валюті.

Частка США у світовій торгівлі та світовому ВВП значно скоротилася з часів Бреттон-Вудської конференції. Однак частка долара США у світових платежах та резервах продовжує перебувати на високому рівні (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники, що відображають роль долара США у світовій валютній системі

Частка у світових платежах	Частка у світових резервах	Частка країни-емітента у світовій торгівлі	Частка країни-емітента у світовому ВВП (за ПКС)
51,90%	63,34 %	11,5 %	15,74 %

Джерело: [1, с. 51]

Ще одним чинником, що пояснював би ситуацію з долларом, є темпоральний чинник трансформації світової валютної системи, який

проявляється у її інертності у трансформаційних змінах. Цей чинник проявляється ще з ранніх етапів еволюції світової валютної системи. Наприклад, він пояснює можливість підтримки Великобританією ролі фунта стерлінга як світової валюти до 1914 року за слабких позицій власної економіки, в тому числі за наявності конкурента з вищим ВВП, яким тоді були США.

Сьогодні розвивається дуже схожа ситуація, адже вже зараз США поступаються Китаю за розмірами ВВП за ПКС, щоправда, фінансові ринки Китаю поки що значно поступаються таким у США та юань все ще залишається неконвертованою валютою, хоч і продовжує набувати все вищого попиту на ринках.

Через спроможність системи до спротиву впровадженню нових структурних змін можна говорити про тривалий перехід у майбутньому, що відбуватиметься навіть за умови значних внутрішніх дисбалансів. Країни значними зусиллями намагаються втримувати статус емітента світової валюти попри їх слабнучу роль на світовому валютному ринку. Цей статус є не лише питанням престижу, а й питанням забезпечення національних інтересів економіки емітента [1, с. 51-52].

Сьогодні немає досить значних причин для очікувань іншого сценарію через:

- значно вищий рівень розвитку фінансових ринків традиційних лідерів у монетарній сфері;
- політичний спротив та вагу таких лідерів у дипломатичних колах, що створюватиме достатній для відтермінування очікуваних трансформаційних змін системи вплив;
- імовірність тиску третіх країн, що не бажатимуть радикальних змін через потребу у паралельній трансформації власних економік, що вимагатиме додаткових витрат.

Водночас підвищуватиметься ризик появи нових глобальних фінансових криз. Також почне проявлятися додаткове навантаження на економіку країни-емітента світової резервної валюти. Історично воно проявлялося, наприклад, у відтоках золотих резервів США під час розвалу Бреттон-Вудської валютної системи. Зараз же потреба у додатковій стабільності резервних валют проявилася у їх девальваційних трендах, що сприяє перекосу платіжного балансу в бік нарощення імпорту.

Тому варто очікувати наявності певного часового лагу перед остаточною трансформацією світової валютної системи, що означає збереження долара США як світової резервної валюти до настання досить потужної валютної кризи або до моменту вагомого відставання економіки та фінансових ринків США від конкурентів, що у зв'язку з борговою кризою Європи та поточним якісним рівнем розвитку Китаю важко очікувати в перспективі найближчих 5–10 років. На рис. 2 зображено регулятивне середовище міжнародної валютної системи.

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Сьогодні вагомим чинником впливу долара є те, що левову частку попиту на нього, окрім нафти, формує ще і ринок високих технологій, де на обслуговування долларом припадає близько двох третин [2, с. 107].

Таким чином, можна виокремити три основних сценарії зміни ролі долара, навіть за такої поступової втрати ним потенціалу.

Перший сценарій – ринковий. Він передбачає розвиток валютної системи з долларом, роль якого визначатиметься саме кон'юнктурою ринку, тому основними суб'єктами, що вирішуватимуть його статус, стануть маркетмейкери, тобто суб'єкти ринку, що беруть на себе зобов'язання та ризики із забезпечення ліквідності за певним інструментом. Світова валюта для забезпечення функцій засобу платежу та нагромадження насамперед повинна бути стабільною, і в такому разі суб'єкти ринку будуть її використовувати для власних потреб, адже саме тоді мінімізуватимуться їх валютні ризики [1, с. 52].

Однак важливо також відзначити, що економіка США не вперше за часи домінування долара на світовому валютному ринку стикається з негараздами, однак попри це його конкуренти через менші розміри економік країн-емітентів не могли бути більш привабливими. Сьогодні євро є найсильнішим конкурентом для долара США, але боргові та монетарні проблеми єврозони не виводять європейську валюту на достатній рівень конкурентоспроможності.

За розвитку саме цього сценарію роль долара буде змінюватися відповідно до економічних показників США порівняно з монетарними конкурентами. За збільшення привабливості їхніх валют доллар поступово втрачатиме свої позиції на світовому валютному ринку, допоки це не посилить внутрішні протиріччя економіки США, яка повинна буде стерилізувати надлишкову грошову масу, що стане незабезпеченою відповідним рівнем попиту [3; 5]. Саме в цей момент відбудуться різкі коливання курсу долара, що зумовлять масовий відхід суб'єктів валютного ринку від грошової одиниці США.

Другий сценарій є інструментальним і визначальну роль у майбутньому статусі долара надає владним структурам зарубіжних країн, які різною мірою реалізують прив'язку власних валют до основної світової резервної валюти.

Такі країни накопичують значні доларові резерви, а стабільність курсів їхніх валют відносно долара спрямована на зниження ризиків за його використання суб'єктами власної економіки, що значно підвищує попит на цю валюту на світовому валютному ринку.

Монетарна політика таких країн базується на дешевизні їхніх

національних валют відносно долара США і забезпеченні таким чином експорту, який буде спрямовано до країни-емітента світової резервної валюти [4]. Таке стимулювання експорту є каталізуючим чинником для національної економіки, однак сприяє розростанню дефіциту поточного рахунку платіжного балансу США.

За Бреттон-Вудської валютної системи формально прикріпленими до долара були валюти всіх країн-учасниць МВФ. Основними ж були європейські держави, які надавали тим самим найбільшу підтримку долару, забезпечуючи і собі додаткові експортні стимули через занижені курси власних валют [1, с. 52-53]. Функціонування та розвиток валютних ринків світу значно залежать від стабілізації валютного механізму, що діє у світовій валютній системі, від національних та наднаціональних заходів, які здійснюються у валютній сфері.

Висновок. Світова валютна система залишається залежною від своєї основної резервної валюти, і її найважливішим показником є стабільність, натомість світ також повинен підтримувати цю валюту й утримувати все більші резерви, які природним чином накопичуються за такої конфігурації валютної системи. Ця система є вигідною для всіх сторін і вимагає певної грошової дисципліни з обох боків, що є запорукою подальшого тривалого періоду стабільності.

Однак рух у бік загострення наявних суперечностей системи та посилення її дисбалансів може спровокувати необхідність зміни основної резервної валюти або і глибокої трансформації всієї системи. При цьому основними зацікавленими суб'єктами таких змін можуть стати як маркетмейкери світового валютного ринку, так і держави.

В умовах глобалізації для нормального функціонування світової економіки необхідна стабільна, передбачена і функціонуюча за заздалегідь відомими правилами міжнародна валютна система, в основі якої буде лежати підтримка макроекономічної та фінансової дисципліни провідними світовими економіками.

Список використаних джерел

1. Ковбаса ВА. Роль долара США у міжнародній валютній системі: причини домінування та подальші перспективи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки.* 2017. Вип. 26(1). С. 49-53.
2. Стирська О.В. Світова валютна система: теоретичний аспект. *Фінансовий простір.* 2015. № 2. С. 1-13.
3. Структура та етапи розвитку світової валютної системи. URL: <https://buklib.net/books/33953/>
4. Мироненко Г. В. Чинники трансформації і перспективи збереження чинної світової валютно-фінансової системи. *Ефективна економіка.* 2013. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1746>
5. Лизун М. розвиток світової валютної системи крізь призму її елементів. *Вісник Тернопільського національного економічного університету.* 2016. № 4. С. 82-94.

Анна ГАЛАНЕЦЬ*
студентка 2 курсу,
факультет економіки та підприємництва,

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Анотація. У статті визначено наукові положення щодо формування структури еколого-соціально-економічної системи забезпечення еколого-економічної безпеки сільськогосподарського виробництва у довоєнний та повоєнний період. Завдяки її поділу на підсистеми з відповідними властивостями, принципами, завданнями та інструментами дії. Основним завданням еколого-економічної безпеки сільськогосподарського виробництва є захист цілісності еколого-економічної системи сільського господарства та забезпечення збалансованого розвитку аграрного сектору, який складається з трьох його складових – екологічної, економічної, соціальної. У результаті дослідження встановлено, що еколого-економічна безпека сільськогосподарського виробництва та його суб'єктів є складною еколого-соціально-економічною системою, від її стану залежить рівень екологічної безпеки продукції сільськогосподарського виробництва.

Abstract. The article defines scientific provisions regarding the formation of the structure of the ecological-social-economic system of ensuring the ecological-economic safety of agricultural production in the pre-war and post-war period. Thanks to its division into subsystems with corresponding properties, principles, tasks and tools of action. The main task of ecological and economic security of agricultural production is to protect the integrity of the ecological and economic system of agriculture and ensure the balanced development of the agricultural sector, which consists of its three components - ecological, economic, and social. As a result of the study, it was established that the ecological and economic safety of agricultural production and its subjects is a complex ecological, social and economic system, the level of ecological safety of agricultural products depends on its condition.

Вступ. Екологічна безпека - це такий стан та умови навколишнього природного середовища, при якому забезпечується екологічна рівновага та гарантується захист навколишнього середовища: біосфери, атмосфери, гідросфери, літосфери, космосфери, видового складу тваринного і рослинного світу, природних ресурсів, збереження здоров'я і життєдіяльності людей. Згідно

*Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Світлана КОВАЛЬЧУК

ст. 50 закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»: Екологічна безпека — це такий стан навколишнього середовища, коли гарантується запобігання погіршення екологічної ситуації та здоров'я людини. Це сукупність дій, станів і процесів, що прямо або побічно не приводять до

життєво важливих втрат, що наноситься природному середовищу, окремим людям і людству в цілому; комплекс станів, явищ і дій, що забезпечує екологічний баланс на Землі і в будь-яких її регіонах на рівні, до якого фізично, соціально-економічно, технологічно і політично готове (може без серйозних втрат адаптуватися) людство. Екологічна безпека визначається по відношенню до територій держави, регіону, адміністративних областей і районів, населених пунктів або до народногосподарських об'єктів — нафтогазопромислових районів, промвузлів, заводів, фабрик та інших об'єктів промисловості, транспорту, енергетики, хімії, гірництва, зв'язку. [1]

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчивши різні підходи до розкриття сутності «еколого-економічної безпеки», можна стверджувати, що еколого-економічна безпека аграрної сфери має бути орієнтована в першу чергу на впровадження таких методів та засобів управління, які не спричиняють розвитку негативних екологічно небезпечних подій в аграрно-екологічній соціально-економічній системі або запобігає їх виникненню. Якщо процеси деградації навколишнього середовища вже існують у сучасних масштабах, то необхідно підготувати комплекс заходів щодо їх усунення та нейтралізації, який включає екологічно орієнтовані організаційні, технологічні, управлінські та адміністративні рішення та забезпечує відтворення природних факторів, середовище в цілому або окремі його компоненти.

Аграрна політика задає загальну цільову орієнтацію для реалізації функцій держави щодо розв'язання актуальних проблем в галузі сільськогосподарського природокористування і забезпечення екологічної безпеки в галузі. З метою досягнення сталого розвитку сільського господарства і послідовної реалізації аграрної політики необхідним є вирішення низки проблем, до яких відноситься питання стратегічного планування, яке повинне орієнтуватися на пріоритети екологічно-збалансованого розвитку аграрного сектора економіки [6, с.247]

Існуюча система вимог, що пред'являються до раціонального природокористування і охорони навколишнього середовища, не відображає комплексний соціально-економічний і екологічний підхід. Сучасна аграрна політика держави повинна враховувати принцип сталого розвитку і в процесі реалізації ґрунтуватися на єдиному підході до забезпечення раціонального природокористування і охорони навколишнього середовища в сільському господарстві.

Європейський досвід свідчить, що основні напрямки діяльності в сфері охорони навколишнього природного середовища в сільському господарстві закріплюються в документах у вигляді програм, тобто регулювання аграрної економіки заснований на програмно-цільовому методі. До основоположних документів ЄС в цій сфері відносяться програми, що є складовими Єдиної аграрної політики ЄС та Загальної програми дій Союзу з охорони навколишнього середовища до 2020 року «Жити добре в рамках обмеженості ресурсів нашої планети» [4,5].

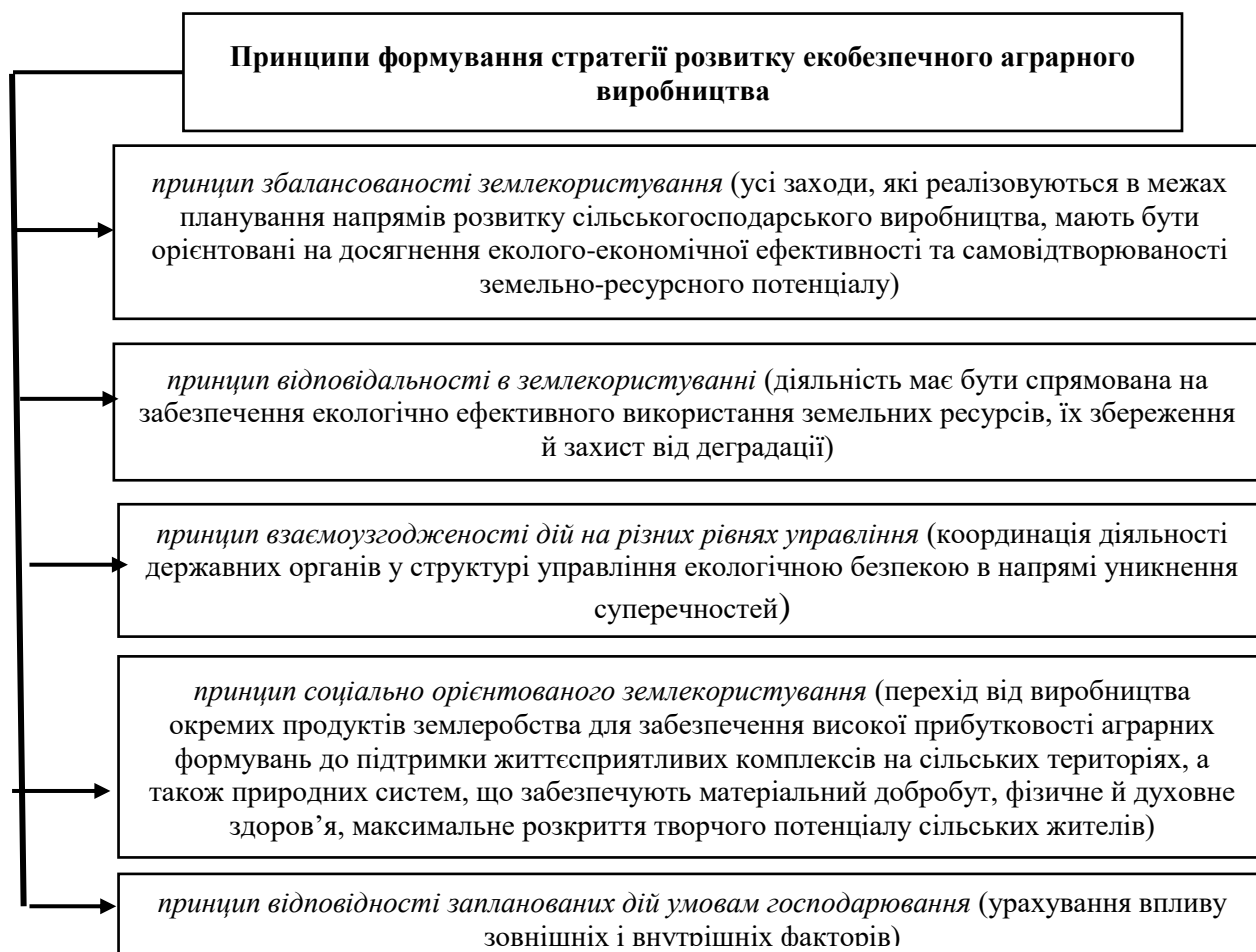

Рис.1. Принципи формування стратегії розвитку екобезпечного аграрного виробництва

Джерело сформовано автором

Пріоритетним напрямом сучасного розвитку вітчизняного аграрного сектору за умов інтеграції України до європейського економічного простору має бути цілеспрямований перехід на модель екологічно збалансованого розвитку, що спиратиметься на досягнення економічних, соціальних та екологічних ефектів. Це зумовлює необхідність досягнення стратегічних напрямів діяльності, які мають бути спрямовані на радикальне вдосконалення методів і способів аграрного виробництва (див.рис.1) [3].

Уважаємо, що під час переходу сільськогосподарських підприємств на екологічні методи господарювання серед основних пріоритетів у сфері сільськогосподарського землекористування потрібно виділити такі:

- створення умов для відновлення земельних ресурсів.
- обмеження техногенного навантаження на агроєкосистеми, особливо у сфері використання їхнього земельно-ресурсного потенціалу [2].

Війна в Україні впливає не лише на продовольчу безпеку та має економічні наслідки для всіх країн. Сьогодні це ще й питання екологічної безпеки та спільного майбутнього. А найбільше вона впливає на екологічну ситуацію в Україні. Війна Росії з Україною - це перший за останні 20 років міжнародний конфлікт із такою значною та непоправною шкодою довкіллю.

Міністр захисту навколишнього середовища, зазначає про катастрофічну шкоду від війни для усього європейського континенту. Зокрема, 40 українських

нафтобаз знищено внаслідок ракетних ударів, а через пожежі в атмосферу потрапило понад 499 тис. тонн токсичних речовин. Також, за 2021 рік в атмосферу викинули близько 2 тонн токсичних речовин. За півроку війни в Україні у 2022 році викиди в атмосферу становлять 46 млн тонн. Йдеться не лише про забруднення повітря: Україна живе під постійними ракетними обстрілами, а велика частина території зараз та надалі потребуватиме років для розмінування. Постраждали від війни й ліси України: через багато факторів (бойові дії, відсутність достатньої кількості фахівців з ДСНС на небезпечних ділянках й посушлива погода) лісові масиви країни уже більш як 100 разів зазнавали великих, нищівних пожеж. Збитки рослинному світу та лісам становлять орієнтовно 183 млрд грн[7].

Побудова та утримання військових сил споживає величезну кількість ресурсів. Це можуть бути звичайні метали або інші елементи, вода або вуглеводні. Підтримання військової готовності означає підготовку та видобування нових ресурсів для війни. Військові транспортні засоби, літаки, судна, будівлі та інфраструктура потребують енергії, і найчастіше ця енергія – це нафта. Військові також потребують великих територій землі та моря, чи то для баз і об'єктів, чи для випробувань та навчань. Вважається, що військові землі займають від 1 до 6% глобальної поверхні суші. У багатьох випадках це екологічно важливі території. Військова підготовка створює викиди, руйнує ландшафти, наземні та морські середовища проживання, а також створює хімічне та шумове забруднення від використання зброї, літаків та транспортних засобів. Підтримання та оновлення військової техніки та матеріальних засобів означає постійні витрати на утилізацію, що має наслідки для навколишнього середовища. Не лише найнебезпечніша ядерна та хімічна зброя створює екологічні проблеми протягом усього свого життєвого циклу, те ж саме стосується і звичайної зброї, особливо якщо її утилізують шляхом відкритого спалювання або детонації. Історично склалося так, що величезні кількості надлишкових боєприпасів також були скинуті в море [8].

Історія слабкого екологічного нагляду залишила багатьом країнам серйозну екологічну спадщину, пов'язану з військовим забрудненням, що впливає на здоров'я населення та великі витрати на відновлення навколишнього середовища. Опосередковано високий рівень військових витрат відволікає ресурси від вирішення екологічних проблем і від сталого розвитку. Міжнародна напруженість, що розпалюється високим рівнем військових витрат, також зменшує можливості міжнародного співробітництва щодо глобальних екологічних загроз, таких як надзвичайна кліматична ситуація. Важливо також розглянути, як політика безпеки та мілітаризм пристосовані до забезпечення доступу до природних ресурсів, таких як нафта, газ, вода та метали, і контроль над ними. Вплив самих конфліктів на навколишнє середовище дуже різний. Деякі міжнародні збройні конфлікти можуть бути короткими, але дуже руйнівними. Є війни, які тривають десятиліттями, але вони ведуться з низькою інтенсивністю. Конфлікти високої інтенсивності вимагають і споживають величезну кількість палива, що призводить до масових викидів CO₂ і сприяє зміні клімату. Масштабні переміщення транспортних засобів, інтенсивне використання вибухонебезпечних предметів можуть призвести до широкого фізичного пошкодження чутливих ландшафтів і георізноманіття. Використання вибухової зброї в міських районах створює величезну кількість уламків, які можуть спричинити забруднення повітря та ґрунту. Забруднення також може бути спричинено пошкодженням легкої промисловості та екологічно чутливої

інфраструктури, наприклад водоочисних споруд. Втрата постачання енергії може мати негативні наслідки, які завдають шкоди навколишньому середовищу, зупиняючи очисні споруди або насосні системи, або може призвести до використання більш забрудненого палива або побутових генераторів [8].

З настанням весни починається пожежонебезпечний період і зростає ризик виникнення пожеж в екосистемах унаслідок обстрілів. Після сходження снігу, відомо, що торішня трава підсихає, внаслідок чого може швидко спалахнути. Саме в сухих умовах пожежі поширюються дуже швидко та на великі площі. На територіях, окупованих російськими військами, служби ДСНС не зможуть працювати та проводити ліквідацію загорянь.

Російські війська атакують портову інфраструктуру вздовж узбережжя Чорного та Азовського морів і кораблі на якірних стоянках, що призводить до забруднення вод і поширення отруйних речовин у море. Усі компоненти нафти токсичні для морських організмів. У нафти є ще одна побічна властивість. Її вуглеводні здатні розчиняти низку інших забруднюючих речовин, таких як пестициди, важкі метали, які разом із нафтою концентруються в приповерхньому шарі та ще більше отруюють його. Забруднення ґрунтів паливно-мастильними матеріалами та іншими нафтопродуктами відбувається унаслідок руху пошкоджень сухопутної військової техніки. У ґрунтах, просочених паливно-мастильними матеріалами, знижується водопроникність, витісняється кисень, порушуються біохімічні та мікробіологічні процеси. Внаслідок цього погіршується водний, повітряний режими та колообіг поживних речовин, порушується кореневе живлення рослин, гальмується їх ріст і розвиток, що спричиняє загибель.

Обстріли об'єктів промисловості та інфраструктури призводять до пожеж, які спричиняють додаткове забруднення повітря, ґрунту та води. Продукти горіння, які потрапляють у повітря складаються з токсичних газів і твердих частинок. На цих об'єктах також буде значне забруднення ґрунту та води. Там, де були проведені заходи з гасіння пожежі, забруднення можуть включати залишки протипожежної піни. Ризики, які пов'язані з пошкодження комунікацій, підприємств та інших об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, мають особливе значення, адже в умовах відсутності контролю й можливостей ліквідації негативних наслідків ці явища потенційно збільшують масштаби негативного впливу [9].

Висновки. Отже, війна має катастрофічний вплив як для країни на чий території ведуться бойові дії, так і для світу загалом. Економічні втрати України, безумовно, є критичними. Щодо впливу на екологію, то злочини проти довкілля у довгостроковій перспективі спричинять збільшення смертності та важких хвороб, адже люди гинуть не лише від видимих проявів війни, а й від забруднення навколишнього середовища. Відновлення еколого-економічної безпеки країни за всіма складовими буде тривалим. Тому головним пріоритетом є збереження незалежності та суверенності України, а також мінімізація еколого-економічних втрат, відновлення економічного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Екологічна_безпека
2. Дзядикевич Ю. В. Економіка довкілля і природних ресурсів: [монографія] Тернопіль: Астон, 2016. 392 с.
3. Попова О. Л. Нові пріоритети Спільної аграрної політики ЄС на 2014–2020 роки: стратегічні орієнтири для розвитку агросфери України. *Економіка АПК*. 2013. № 12. С. 89–96.

4. Степаненко А. В. Еколого-економічні стратегії в системі забезпечення екологічної безпеки. *Наука та наукознавство*. 2014. № 4. С. 77–89.

5. Фурдичко О. І. Екологічні проблеми стану агросфери в контексті збалансованого розвитку природокористування в Україні *Збалансоване природокористування*. 2015. № 1. С. 5–11.

6. Шкуратов О.І. Екологічний менеджмент в системі стратегічного управління сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. 2013. № 4 (24). С. 246–249

7. Хімічні реакції, яких ми не бачимо. Як на наше здоров'я впливають залишки російських ракет URL: <https://vikna.tv/styl-zhyttya/zdorovia-ta-krasa/yak-vijna-vplyvaye-na-ekologiyu-ukrayiny-ta-zhyttya-lyudej/>

8. Забруднення землі та води, загибель тварин та птахів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3454440-zabrudnenna-zemli-ta-vodi-zagibel-tvarin-ta-ptahiv.html>

9. Екодія URL: <https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html>

Олексій Дмитришин*
студент 1 курсу магістратури,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ВОДИ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Анотація. Стаття присвячена проблемам еколого-економічного використання води у сільському господарстві. Запропоновано блок схеми розрахунку витрат для сільськогосподарських підприємств, що не використовують та використовують оборотне водопостачання. Обґрунтовано, що використання безстічних циклів водопостачання було б самим оптимальним варіантом і цілком ліквідувало б забруднення навколишнього середовища стічними водами.

Abstract. The article is devoted to the problems of ecological and economic use of water in agriculture. A block of the cost calculation scheme for agricultural enterprises that do not use and use circulating water supply is proposed. It is substantiated that the use of wasteless water supply cycles would be the most optimal option and would completely eliminate pollution of the environment by waste water.

*Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Андрій САХНО

Вступ. На підприємствах сільського господарства вихідна вода використовується в дуже великих обсягах і відповідно утворюється значна кількість дуже забруднених виробничих стічних вод, що скидаються у відкриті водойми.

При сприятливих умовах відбувається їхнє природне самоочищення в процесі природного кругообігу води, що забирає значний час. При цьому для відновлення природних систем необхідно, насамперед, припинити подальше

надходження скидань відпрацьованої води у водойми. Цього можна досягти двома способами – зупинити на час роботу сільськогосподарського підприємства (такий метод є економічно нераціональним) або включити в систему водоспоживання стадію очищення відпрацьованої води, що дозволить уникнути небажаного забруднення водного об'єкта.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема екологічного значення води для національної економіки має концептуальний вплив [1, 2, 3] на потреби населення та можливості сільського господарства. Незважаючи ні на що, деякі господарства і сільськогосподарські підприємства усе ще воліють скидати відходи в сусідні ріки і досить неохоче відмовляються від цього тільки тоді, коли вода стає зовсім непридатною або навіть небезпечною.

Використання оборотних систем водопостачання є найбільш екологічно доцільним і економічно виправданим. Оборотні системи без скидання продукції – безстічні системи водопостачання – замість свіжої води використовують доочищену до норм якості технічної води суміш виробничих і побутових стічних вод, що пройшли попереднє біологічне очищення.

Рис. 1. Блок схема розрахунку витрат для сільськогосподарських підприємств, що не використовують оборотне водопостачання

Джерело: Сформовано автором

Використання оборотних систем водопостачання дозволяє знизити витрати на спорудження водозабірних пристроїв, насосних станцій першого підйому, водовідводів, очисних споруджень природної води і каналізаційних ліній.

При роботі оборотної системи частина води губиться: з віднесенням, випаром і продукцією з охолодних пристроїв; з витокami через нещільності та

Початок виробничого циклу

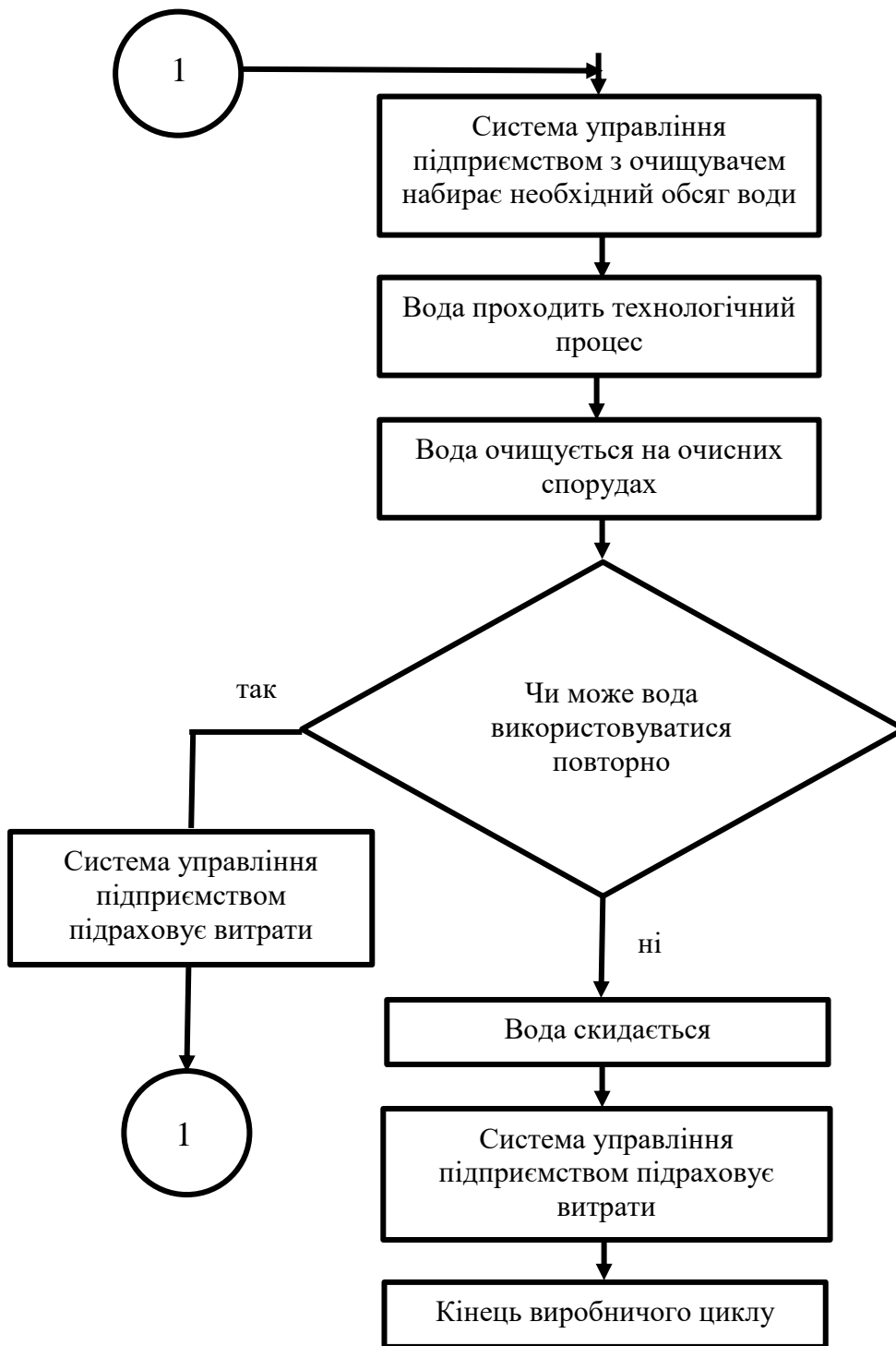

Рис. 2. Блок-схема розрахунку витрат для підприємств, що використовують оборотне водопостачання

Джерело: Сформовано автором

за рахунок скидання в каналізацію води, що забруднюється, домішками, що не дозволяють її повторне використання. Для компенсації цих втрат із природного джерела добирається відповідна кількість води.

Для розв'язання наступної задачі, пропонуємо створення програмного продукту з метою розрахунку економії витрат від впровадження оборотного водопостачання і варіювання вхідними параметрами в системі (головним чином обсягом свіжої води, що забирається із джерела), побудуємо блок-схеми (рис. 1

та рис. 2).

Для даного випадку характерна відсутність системи водоочищення і багаторазового використання води у виробничому процесі. У результаті сільськогосподарське підприємство несе витрати як за забір води для кожного виробничого циклу, так і за скидання відпрацьованої води. Ці витрати включаються в собівартість продукції, що випускає підприємство, а значить їхня величина прямо впливає на ціну продукції. У зв'язку з тим, що система водоочищення відсутня, можна говорити про забруднення водного об'єкта, у який скидається відпрацьована вода, і виплати підприємством штрафів за перевищення ГДС. Такі виплати підприємство здійснює із прибутку.

У даному випадку використовується система оборотного водопостачання, що передбачає установку водоочищення після відпрацьовування води в кожному виробничому циклі.

На підставі запропонованих блок-схем був написаний програмний продукт, що дозволяє одночасно одержувати інформацію про витрати на воду для підприємств, що використовують і не використовують оборотну систему водопостачання. Це дає можливість порівнювати отримані результати, варіювати вхідними параметрами з метою розрахунку витрат при збільшенні / зменшенні використовуваного обсягу водного ресурсу, для наочності будувати графіки поведіння витрат. Тому даний програмний продукт може бути використаний як на сільськогосподарських підприємствах, так і в навчальному процесі, для проведення лабораторних занять по економіко-екологічних дисциплінах.

Рішення сучасних економіко-екологічних проблем нерозривно пов'язано зі скороченням відходів промислового виробництва і, у тому числі, з високоефективним очищенням промислових стічних вод.

Висновки. Важливим резервом економії води на промислових підприємствах є строгий контроль її використання і нормування водоспоживання на різні технологічні нестатки. Основні організаційні заходи, спрямовані на зниження витрати води, - це установка водовимірювальних пристроїв і ведення обліку споживаної води, що скидається, на окремих технологічних лініях, ділянках і на підприємстві в цілому, складання схем водоспоживання, впровадження нових виробничих процесів і устаткування, що зменшують водоспоживання, заміна водяного охолодження повітряним тощо.

Використання безстічних циклів водопостачання було б самим оптимальним варіантом і цілком ліквідувало б забруднення навколишнього середовища стічними водами, але на даному етапі розвитку суспільства досягнення такої системи на практиці поки не можливо.

Список використаних джерел

1. Водний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.03.2023).
2. Екологія. Охорона природи. Словник-довідник. URL: <https://subject.com.ua/ecology/conservation/1384.html> (дата звернення: 19.03.2023).
3. Дорогунцов С. І., Коценко К. Ф., Хвесик М. А. Екологія: підручник. Київ: КНЕУ, 2005. 371 с.

Олександр ІВАНОВ*
студент 2 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЇ В СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

***Анотація.** У статті розглянуто технологію блокчейн та визначено її як одну із найбільш перспективних технологій, яка має перспективи використання в сфері економіки. Зокрема автором вбачається перспективи тісної її інтеграції у систему захисту та підтвердження транзакцій. Описано основні принципи роботи та переваги використання технології блокчейн. Розглянутий масштаб використання та зрілість застосування даної технології. Окрім цього, було наведено переваги та недоліки впровадження цієї технології, а також розглянуті можливі шляхи вирішення існуючих проблем. Підсумовуючи, цей матеріал зробить крок до підвищення компетентності працівників у сфері економіки.*

***Abstract.** The article discusses blockchain technology and identifies it as one of the most promising technologies with potential for use in the field of economics. Specifically, the author sees the potential for its close integration into the system for protecting and verifying transactions. The article describes the basic principles of blockchain technology and its advantages. The scale of use and maturity of this technology is also examined. In addition, the advantages and disadvantages of implementing this technology are presented, as well as possible solutions to existing problems. In summary, this material will take a step towards increasing the competence of professionals in the field of economics.*

Вступ. Цифрова економіка у світовій практиці розвивається колосальними темпами. Поширення цифрових технологій протягом тривалого періоду визначає траєкторії розвитку економіки та суспільства і вже неодноразово призводило до кардинальних змін у житті людей. Становлення цифрової економіки - один з пріоритетних напрямів для більшості країн - економічних лідерів, включаючи США, Великобританію, Німеччину, Японію та ін. – від розвитку цифрової інфраструктури до формування скоординованої політики у цій сфері та програм підтримки повсюдного впровадження цифрових технологій [1]. Усього цього можна досягти шляхом створення єдиної системи на основі технології блокчейн. Вона є однією із перспективних нововведень, які можуть бути доцільними для

* Науковий керівник: доктор філософії з економіки, старший викладач кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики факультету економіки та підприємництва ВНАУ, Ілля ЧІКОВ

розгляду задля усунення корупції.

Блокчейн – це розподілена база даних, яка зберігається на багатьох комп'ютерах одночасно і не може бути змінена без погодження всіх учасників мережі. У поданні більшості людей історія технології блокчейн розпочалася 21 жовтня 2008 року, але цей задум було реалізовано у 2009 році і була використана у якості основного складника Bitcoin. Тут вона відіграє роль книги обліку для всіх транзакцій в мережі. [2]

Виклад основного матеріалу. Основним принципом блокчейн є те, що дані зберігаються у блоках. Кожен блок містить часову позначку, хеш попереднього блоку та дані транзакцій які подаються як хеш [1] (рис. 1).

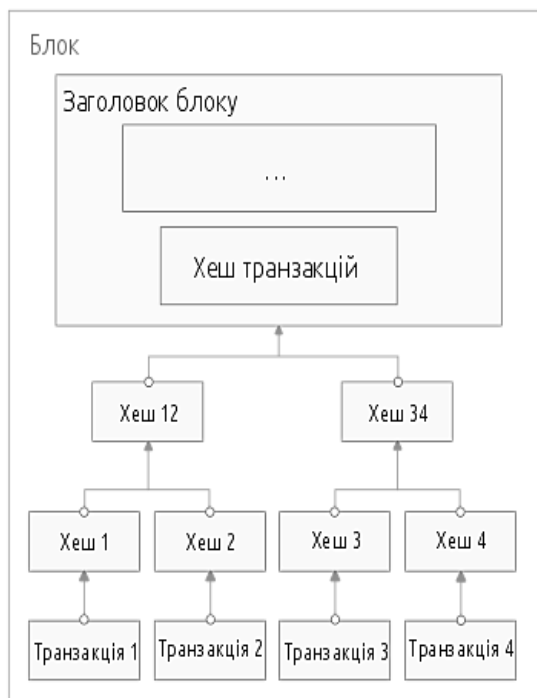

Рис.1. Структура блоку транзакцій

Джерело: побудовано автором на основі [1]

Послідовність усіх блоки зв'язаних між собою називають ланцюг блоків, що постійно довшас, а всі блоки зберігаються у вузлах комп'ютерної мережі, які в свою чергу називаються нодами. На рис. 2. наведено структуру взаємозв'язків першого блока з наступними.

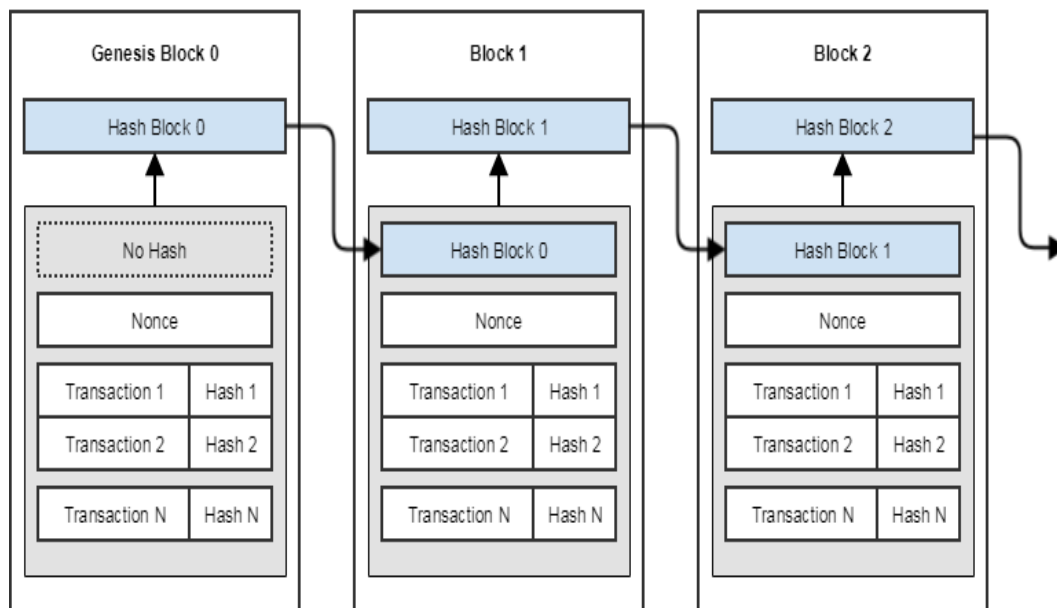

Рис 2. Структура взаємозв'язків блоків ланцюга

Джерело: побудовано автором на основі [4]

Останнім часом функціональні можливості технології блокчейн постійно розширюються, що відкриває широкі можливості для її використання в різних сферах, таких як охорона здоров'я, транспорт, фінанси, електронна комерція та багато інших. Розширення функціональних можливостей технології відкриває нові перспективи для її використання. Однак використання технології блокчейн потребує уважного аналізу рівня технологічної готовності компанії, стандартів правового регулювання та особливостей екосистеми [3].

Що стосується безпеки, то інформація про транзакції зазвичай надається відкритою, не шифрованою. Захистом від підробки та спотворення слугує включення хешу всього блоку у наступний блок. Тому внесення змін в один з блоків вимагає відповідних змін в усіх блоках після нього, що зазвичай виявляється або дуже складно, або дуже коштовно. У мережі блокчейн немає централізованого органу керування, інформація зберігається на всіх комп'ютерах мережі. Це означає, що для внесення змін до блокчейн потрібно погодження всіх учасників мережі, що робить систему надійною та безпечною. А також блокчейн піклується про анонімності користувачів. Кожен учасник може мати безліч адрес, і кожна з них може бути використана для відправки транзакцій. Це забезпечує конфіденційність даних та захищає від шахрайства.

На фоні багатьох криз та конфліктів людство почало шукати способи альтернативного зберігання своїх заощаджень. Зародилася недовіра до банків та фінансових установ. Поява на ринку абсолютно нового продукту одразу ж викликала зацікавленість багатьох осіб, адже блокчейн надав можливість забезпечити безпеку та ефективність різних операцій.

Однією з головних переваг використання технології блокчейн в економіці є зниження витрат на операції, пов'язані з проміжними посередниками та їх оплатою. Крім того, блокчейн дозволяє зменшити ризики шахрайства, підробки та втрати даних, що є важливим у для економіки. Банки та інші фінансові установи можуть використовувати технологію блокчейн для безпеки фінансових

транзакцій та зниження ризику фінансової маніпуляції. Багато проектів з використання блокчейн в фінансовому секторі вже реалізовано та успішно працюють.

Наприклад, технологія блокчейн є основою для створення безпечних криптовалют та стабільних коштів, такі як біткоїн, ефір та інші криптовалюти. Більшість цифрових валют можуть бути використані як засіб оплати за товари та послуги, як інвестиційний інструмент або для збереження активів.

Крім того, технологія блокчейн може бути використана для створення "розумних" контрактів, які автоматично виконуються при досягненні певних умов. Це дозволить надати безпеку угод та знизити витрати на їх виконання.

Також технологія блокчейн може бути використана для посилення безпеки даних про клієнтів та їх транзакцій. Це дозволить зробити інформацію повністю невидимою та забезпечити конфіденційність клієнтам, а також зменшити кількість кібератак та незаконних дій.

Технологія блокчейн дозволяє зберігати дані в розподіленій мережі, що ускладнює можливість злому системи. Крім того, блокчейн забезпечує можливість перевірки автентичності транзакцій та унеможлиблює можливість їх подвоєння.

Технологія блокчейн надає можливості проводити транзакції без посередників, що дозволяє зменшити витрати на оплату їх послуг. Удосконалить систему транзакції в режимі реального часу, що дозволяє зменшити час на їх обробку та забезпечити швидку взаємодію між різними суб'єктами ринку.

За даними звіту «Coming of Age Digitally», профінансованого Deloitte Digital, а також досліджень PwC, у 2018 р. 86 % респондентів (600 керівників підприємств) так чи інакше залучені у процес використання блокчейну, опитаних понад 4300 працівників, по цілому світу, вказують на зрілість застосування цифрових технологій у їхніх організаціях, при цьому впровадження таких технологій змінює рівень швидкості, креативності, навчання, ризиковості, співпраці, якості прийняття рішень, прозорості тощо у кращу сторону. 53 % компаній зазначають, що використання технології блокчейн належить до основних їхніх стратегічних пріоритетів у 2022 р. [1].

Існують також деякі недоліки використання технології блокчейн в економіці, які потрібно враховувати при її впровадженні [5]:

1) складність впровадження – реалізація технології блокчейн потребує значних зусиль та інвестицій, що може вимагати значних витрат часу та коштів. Крім того, необхідна спеціалізована кваліфікація для впровадження та підтримки цієї технології;

2) регулювання – на даний момент існує відсутність ясних правил і політик для регулювання та використання технології блокчейн, що може призвести до проблем з її впровадженням та використанням;

3) безпека – хоча блокчейн є досить безпечним способом зберігання інформації, проте він не є абсолютно непіддатним до злому. Можливість атак на мережу блокчейн є малими, але їх не можна ігнорувати. У гіпотетичній ситуації, коли зловмисник зосередить у своїх руках 51% і більше обчислювальної потужності блокчейну, він зможе порушити роботу мережі. Успішна атака не

здатна отримати ваш приватний ключ або підробити підпис, але дозволяє, наприклад, двічі продати ті самі монети.

4) масштабованість – існує питання про те, наскільки блокчейн може масштабуватися для вирішення великих обсягів операцій. Недостатня масштабованість технологій може обробляти лише обмежену кількість транзакцій на секунду, що може призвести до затримок у виконанні операцій.

5) кожна операція є незворотною, тому якщо транзакція була помилковою, її неможливо змінити та повернути.

Основними із вище перерахованих недоліків можна виділити три головних, а саме масштабованість, безпека та регулювання, вирішення цих проблем суттєво вплине на процес роботи, тому пропоную застосувати такі методи, які на мою думку будуть найефективнішими у вирішенні даного питання:

1) масштабованість – застосування різних рішень масштабування блокчейн технології, таких як Lightning Network або Plasma;

2) безпека – використання розширених методів шифрування і анонімності, таких як zk-SNARKs;

3) регулювання – створення відповідних правил і стандартів, які сприятимуть розвитку блокчейн-індустрії.

Жодна технологія не ідеальна, тому варто пам'ятати що, відповідальне використання технології блокчейн може принести значний ефект, але також потрібно не забувати про можливі наслідки та ризики.

Висновки. У висновку можна зазначити, що технологія блокчейн є перспективним інструментом для роботи з інформацією і має великий потенціал для використання в економіці. Завдяки своїм перевагам, таким як децентралізація, безпека, ефективність та прозорість, вона може бути застосована в багатьох галузях і мати всі задатки для майбутнього розвитку.

Список використаних джерел

1) Карчева Г., Лернатович Р., Кавецький В. Використання технології «блокчейн» як фактор підвищення ефективності фінансової сфери. *Банківська справа*. 2017. № 2. С. 110–119.

2) Попівняк Ю. М. Технологія блокчейн у бухгалтерському обліку й аудиті: сучасний стан, можливості та перспективи застосування. *Економіка, управління та адміністрування*. № 3(89), С. 137-144. DOI: 10.26642/ema-2019-3(89)-137-144

3) Чіков І.А. Цифрова трансформація економіки: сутність, проблеми, особливості. *Підприємництво та інновації*. 2022. № 25. С. 97-102. DOI: 10.32782/2415-3583/25.16

4) Яцків Н.Г., Яцків С.В. Перспективи використання технології блокчейн у мережі інтернет речей. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. № 26(8), С. 381-387. DOI:10.15421/40260857

5) Пантелєєва Н.М. Інформаційна технологія Блокчейн у системі управління державними фінансами. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2018. Вип. 1 (51). С. 363–369.

Аліна КУДИНСЬКА*

ОСОБЛИВОСТІ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ У ВОЄННИЙ СТАН

***Анотація.** У статті розглядаються особливості митної політики України у воєнний стан щодо регулювання спеціальними законами та нормативними актами. З'ясовано, що у цей період діє обмеження на переміщення товарів через кордон, заборона ввезення товарів, що містяться у списку обмежень, та зміни в порядку оподаткування та контролю за митними процедурами. Обґрунтовано необхідність зміцнення митного контролю та захист інтересів держави під час воєнного стану.*

***Abstract.** The article discusses the peculiarities of Ukraine's customs policy during a state of war, which is regulated by special laws and regulations. During this period, there are restrictions on the movement of goods across the border, a ban on importing goods that are on the list of restrictions, as well as changes in the taxation and control of customs procedures. The article also highlights the strengthening of customs control and protection of the state's interests in case of a state of war.*

Вступ. Під час дії воєнного стану, держава повинна забезпечити безпеку своїм громадянам та захистити національні інтереси. Митна політика має важливе значення в цьому процесі, оскільки вона контролює переміщення товарів через кордон та забезпечує виконання митних процедур. Нині в Україні тривають повномасштабні воєнні дії, розпочаті російською федерацією (далі – рф). Загальний розвиток країни за всіма напрямками зазнав впливу чинників, викликаних воєнними діями. Падіння доходів із різних напрямів підприємницької діяльності, масове закриття підприємств, установ та організацій, котрі опинилися на окупованих територіях, порушення логістики ведення бізнесу – усе це призвело до скорочення грошових надходжень до бюджетів країни різного рівня.

Наслідком таких подій на першому етапі війни став різкий стрибок інфляційного навантаження на цінову складову продуктових і промислових товарів, почав зростати курс валют, що негативно вплинуло як на проведення експортних та імпорتنих операцій суб'єктами господарювання, так і призвело до зниження рівня доходів населення країни взагалі. Проте слід віддати належне законодавчому органу країни, який активізувався щодо розробки та впровадження різних правових ініціатив з метою підтримки економіки держави в умовах війни в Україні[7].

*Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Світлана КОВАЛЬЧУК

Митна політика воєнного стану відрізняється від звичайного режиму

митного контролю. Основним завданням митних органів під час воєнного стану є забезпечення національної безпеки і захисту державного кордону, а також контроль за переміщенням товарів через державний кордон.

Виклад основного матеріалу. Держмитслужба України стала однією з найперших інституцій, діяльність якої зазнала відчутних змін через введення воєнного стану.

Державною митною службою України вживаються найоперативніші заходи з врегулювання проблемних питань в умовах воєнного стану. Так, з початку збройної агресії Держмитслужбою прийнято рішення про невідкладну видачу всіх конфіскованих товарів, наявних на складах митниці, на потреби Збройних Сил та інших військових формувань України. Передано понад тисячу транспортних засобів, а також зброю, оптичні приціли, тепловізори, квадрокоптери, ноутбуки, планшети, мобільні телефони, медичне обладнання тощо [3].

На початку війни багато бізнес-процесів загальмувалися чи взагалі призупинилися. Це певною мірою позначилося й на показниках діяльності митних органів. За даними Державної митної служби України, експорт за 2022 р. становив 44 млрд дол. США (для порівняння: 2021 р. цей показник – 68 млрд дол. США, тобто відбулося зменшення експорту на 35,1 %) [1].

З метою спрощення митних процедур, зменшення часових нормативів на виконання митних формальностей та оперативного здійснення митного оформлення товарів на законодавчому рівні закріплено низку важливих новацій, що стосуються діяльності митних органів в умовах воєнного стану. Насамперед, впроваджено безпрецедентні заходи стосовно спрощення ввезення на територію України гуманітарної допомоги. Постановою КМУ № 174 від 01.03.2022 «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану» закріплено норми, згідно з якими на період дії воєнного стану пропуск через митний кордон України гуманітарної допомоги здійснюється за місцем перетину митного кордону України шляхом подання в паперовій або електронній формі декларації, заповненої особою, що перевозить відповідний товар, без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності [2].

На початку збройної агресії росії проти України для зменшення податкового тиску та спрощення ведення бізнесу на законодавчому рівні запроваджено звільнення імпорту товарів від сплати митних платежів [4; 5]. Зокрема від сплати ввізного мита звільнялись товари, що ввозились фізичними особами-підприємцями та юридичними особами незалежно від системи оподаткування.

Рис 1. Динаміка експорту України за 2022 рік в порівнянні з 2021 роком.

Джерело: Дашборд експорту України [1].

Від сплати ПДВ звільнялись товари, що ввозились «спрощенцями» I–III груп, які не є платниками ПДВ. Однак звільненню від сплати ввізного мита не підлягали підакцизні товари (спирт етиловий, алкогольні напої, пиво, тютюнові вироби, рідини, що використовуються в електронних сигаретах). Своєю чергою на деякі товари (бензин моторний, дизельне паливо, скраплений газ) встановлено нульову ставку акцизного податку та зменшено розмір ПДВ до 7%. Також нормативно передбачено тимчасове звільнення від сплати митних платежів для фізичних осіб під час ввезення транспортних засобів, серед яких легкові авто та кузови до них; напівпричепи та причепи; вантажні транспортні засоби та транспортні засоби, призначені для перевезення вантажів та понад 10 осіб; мотоцикли.

З огляду на необхідність забезпечення стабільнішого функціонування економіки та належного наповнення дохідної частини бюджету Законом України від 21 червня 2022 р. № 2325-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування» запроваджені пільги на імпорту товарів та окремих транспортних засобів з 1 липня поточного року скасовано (крім пільг по сплаті митних платежів за імпорту бензину, дизельного палива, скрапленого газу) [6]. Зокрема за весь час так званого «нульового» митного оформлення транспортних засобів, що тривав у квітні–червні 2022 р., ввезено майже 237 тис. одиниць цих товарів. Пільги зі сплати платежів становили 26.1 млрд грн [3]. Наразі митне оформлення транспортних засобів проводиться у порядку, встановленому законодавством, що діяло до скасування платежів (знову сплачується ввізне мито, ПДВ, акцизний податок).

Особливості митної політики у воєнний стан полягають у наступному:

1. Підвищений контроль за переміщенням товарів через державний кордон. Митні органи зосереджують свої зусилля на контролі за ввезенням на

територію держави товарів, які можуть бути використані для здійснення терористичних або злочинних дій.

2. Заборона на ввезення деяких товарів. Під час воєнного стану можуть бути введені заборони на ввезення деяких товарів, що можуть становити загрозу для безпеки держави. Наприклад, забороняються ввезення зброї, боєприпасів, наркотиків та інших небезпечних речовин.

3. Підвищені митні ставки. У воєнний стан може бути введена підвищена митна ставка на окремі товари, що стосується, наприклад, товарів, які виробляються на території держави і необхідні для оборони, або товарів, що є стратегічно важливими.

4. Стимування контрабанди. Воєнний стан може спричинити збільшення кількості контрабандних перевезень, що становить загрозу для національної безпеки. Митні органи зобов'язані підвищити контроль за контрабандою та вживати заходів для запобігання її переміщенню через державний кордон.

5. Розширення повноважень митних органів. У воєнний стан митні органи можуть отримати розширені повноваження, які дозволяють їм більш ефективно забезпечувати національну безпеку і захист державного кордону. Наприклад, митники можуть мати право проводити обшуки, затримувати осіб, які порушують митний режим, та конфісковувати небезпечні товари.

6. Співпраця з іншими органами державного управління. Під час воєнного стану митні органи повинні співпрацювати з іншими органами державного управління, зокрема з правоохоронними органами та військовими частинами, щоб забезпечити національну безпеку та захист державного кордону.

7. Введення спеціального митного режиму. У воєнний стан може бути введений спеціальний митний режим, що передбачає певні винятки зі звичайного порядку митного контролю. Наприклад, можуть бути введені спрощені процедури митного оформлення для товарів, які необхідні для забезпечення оборони.

Висновки. Отже, в результаті досліджень виявлено особливості митної політики України у воєнний стан та її регулювання спеціальними законами та нормативними актами. З'ясовано, що в цей період діють обмеження на переміщення товарів через кордон, заборона ввезення товарів, що містяться у списку обмежень, та зміни в порядку оподаткування та контролю за митними процедурами.

Список використаних джерел

1. Дашборд експорту України Розроблено Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: https://export.gov.ua/722-Dashbord_eksportu_ukraini (дата звернення: 06.03.2023.).

2. Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2022 No 174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2022> (дата звернення 06.03.2023).

3. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua>.

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 No 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20> (дата звернення 06.03.2023).

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20> (дата звернення 06.03.2023).

6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування: Закон України від 21.06.2022 № 2325-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2325-20> (дата звернення 02.03.2023).

7. Кадала В В, Гузенко О П, Окремі аспекти законодавчих новацій в умовах воєнного стану: митні органи України *Правовий часопис Донбасу* 2022. № 2 (79) URL: <https://ljd.dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/06/kadala.pdf>

Вікторія КРАВЕЦЬ*
студентка групи 11-Екон. маг.,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет,
м. Вінниця, Україна

ОЦІНКА СТАНУ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу сучасного стану бізнесу та окремим аспектам його фінансової підтримки в Україні під час війни росії з Україною. В статті досліджено зміни в законодавстві, які стосуються політики оподаткування суб'єктів господарювання в особливий період, зокрема щодо нарахування і сплати єдиного податку та єдиного соціального внеску.*

***Abstract.** The article is devoted to the analysis of the current state of business and certain aspects of its financial support in Ukraine during Russia's war with Ukraine. The article examines changes in the legislation that relate to the policy of taxation of economic entities in a special period, in particular, regarding the calculation and payment of a single tax and a single social contribution.*

Вступ. Військові дії на території нашої держави негативно впливають на функціонування та розвиток усіх суб'єктів бізнесу і завдають нищівних руйнувань економіці. В той же час робота українського бізнесу під час війни є особливо важливим джерелом наповнення держбюджету та створення робочих місць. Тому для України наразі особливо актуальними є розробка та реалізація обґрунтованої та ефективної державної політики підтримки розвитку бізнесу з метою створення сприятливих умов для його організації та ведення.

**Науковий керівник: доктор філософії, старший викладач кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Інна ТОМАШУК.*

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток підприємницької діяльності відіграє вагомий роль в економічному розвитку будь-якої країни. Адже

саме завдяки функціонуванню суб'єктів бізнесу відбувається надходження значної суми податкових платежів до бюджету, створення робочих місць та формування вагової частки у структурі ВВП. На сьогоднішній день, в умовах воєнного стану, вітчизняні суб'єкти господарювання на економічному фронті захищають економічну безпеку нашої держави. Тому створення сприятливих умов з метою стимулювання організації та ведення бізнесу будь-якого розміру та організаційно-правової форми в Україні є одним із ключових завдань Уряду нашої країни. Стимулювання розвитку підприємництва з боку держави має зменшити проблематику їх функціонування та забезпечити швидку адаптацію до нових реалій.

Початок військової агресії та посягання на територіальну цілісність України внесли колосальні зміни в систему державної підтримки розвитку економіки країни та підприємницького середовища зокрема. Тиск на систему життєзабезпечення населення та оборонного комплексу України викликав необхідність внесення змін у програми державної підтримки розвитку підприємництва до завершення дії воєнного стану на території нашої держави.

Реалізація державної підтримки розвитку підприємництва в Україні під час дії воєнного стану в зазначених напрямках забезпечить необхідну підтримку бізнесу та створює передумови для зниження негативного впливу наслідків погіршення економічного стану країни.

В умовах війни росії проти України за даними Національного банку України вітчизняна економіка зазнає втрат у розмірі 50% ВВП. Без врахування втрат через руйнування національна економіка втрачає 50 млрд. грн. на тиждень [5]. Таким чином станом на сьогодні українська економіка функціонує лише наполовину. Працюючу частину в основному складають підприємства критичної інфраструктури, що надають послуги населенню у сфері медицини, водопостачання, енергопостачання, газопостачання, виробництва та реалізації продуктів харчування та іншими групами товарів повсякденного вжитку. Однак робота навіть цих підприємств можлива лише на підконтрольних Україні територіях та тих територіях, де не відбувається військових дій.

Із моменту повномасштабного вторгнення РФ в Україну було зареєстровано майже 150 тис. нових бізнесів, із яких 132 тис. це фізособи-підприємці, та понад 14 тис. юридичні особи.

Загалом з моменту поновлення роботи Єдиного державного реєстру та можливості реєстрації нових бізнесів на початку квітня було зареєстровано 132 тисячі ФОПів. На даний момент в Україні працює 1,9 млн фізосіб-підприємців. Зазначається, що за час з 24 лютого помітно змінилися й напрямки діяльності малого та середнього бізнесів. Станом на кінець серпня найбільше реєструють ФОПи, пов'язані з роздрібною та оптовою торгівлею. Загалом підприємці за цим КВЕДом склали 30% від усіх нових ФОП, відкритих за пів року активної фази війни.

Також за пів року було зареєстровано понад 14 тисяч юридичних осіб. У топі за кількістю реєстрацій опинилися компанії, що надають соціальну допомогу, займаються оптовою торгівлею та діяльністю громадських організацій.

У рамках підтримки мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні з початку використання інструменту державних гарантій на портфельній основі з грудня 2020 року видано 14 570 кредитів на загальну суму 44,15 млрд грн.

Для тих підприємств, які знаходяться або евакуювалися на відносно безпечні території основними проблемами є ускладнення логістики, нестача пального, сировини, комплектуючих та падіння попиту на окремі групи товарів та послуг у зв'язку зі зниженням купівельної спроможності населення та зміни пріоритетів споживання.

Однією з особливо гострих проблем виживання українського бізнесу на сучасному етапі є нестача трудових ресурсів, що пов'язано з масовим вимушеним переміщенням людей за кордон, а також з мобілізацією (рис. 1).

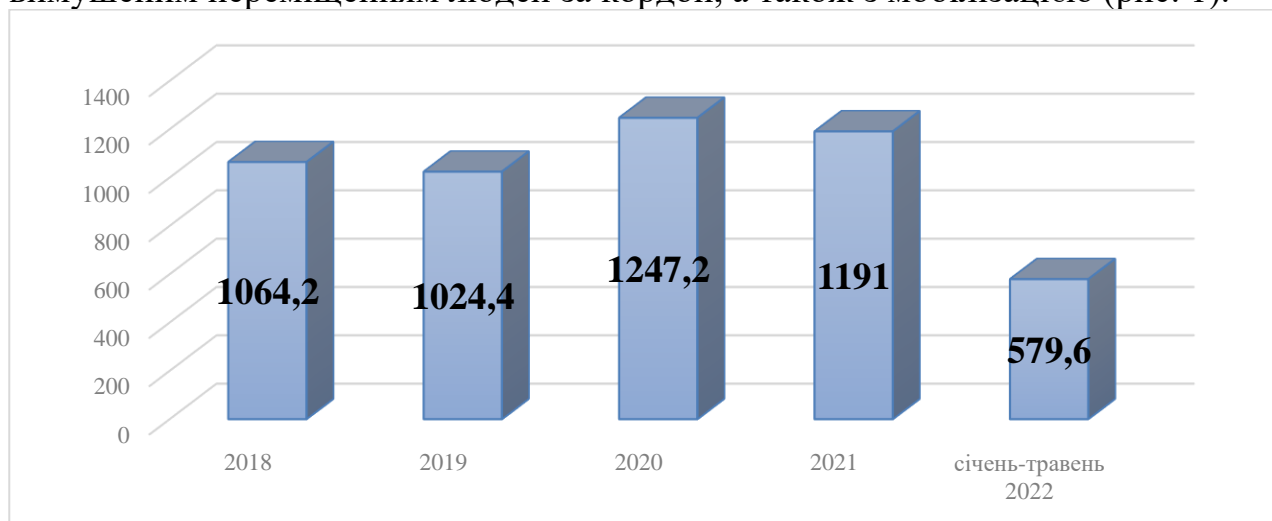

Рис. 1. Кількість безробітних в Україні, 2018-січень-травень 2022 р., тис. осіб

Джерело: [6]

Ситуація, що сталася, змушує вдосконалювати існуючі та шукати інші шляхи виходу економіки країни з кризи, що може посприяти розвитку бізнесу.

Отож, основні напрями стимулювання бізнесу є наступними:

- 1) формування плану дій з виходу економіки України з кризи;
- 2) підтримання ліквідності всіх платників податків;
- 3) забезпечення підтримки малого бізнесу;
- 4) збалансування податкового навантаження, що визначено податковим законодавством України та матеріальними можливостями суб'єктів підприємництва;

- 5) вдосконалення комунікації, координації та співробітництва між суб'єктами господарювання на державному та місцевому рівнях.

Одним з дієвих інструментів розвитку економіки країни і стимулювання бізнесу є податкові інструменти. Їхня основна мета полягає у підтриманні ліквідності платників податків. Тому Верховна Рада України ухвалила податкові стимули для бізнесу в період війни. Основні з них [1]:

- 1) фізичним особам і підприємства, оборот яких складає до 10 млрд. грн. сплачувати єдиний податок з обороту в розмірі 2% за правилами, які встановлені для 3-ї групи платників податків;
- 2) для ФОП 1-ї і 2-ї групи сплата єдиного податку є добровільною;
- 3) зниження ПДВ до 7% і звільнення від акцизу з пального (зокрема, і на його імпорт), а також відміна акцизів на нафтові продукти;
- 4) звільнення споживачів від відповідальності перед кредитором за прострочення виконання зобов'язань за договором про споживчий кредит;
- 5) обмеження місячної винагороди держслужбовців 10-ма розмірами мінімальної заробітної плати;
- 6) збільшення рентної плати за видобуток копалин;
- 7) звільнення від оподаткування ПДФО допомоги постраждалим від військової агресії.
- 8) надання прав на податкову знижку в обсязі 16% (замість наявних 4%) на пожертвування неприбутковим організаціям;
- 9) підприємства та ФОПи третьої групи звільняються від сплати ЄСВ за найманих працівників, які були призвані до лав Збройних Сил України та тероборони.

Окрім цього, передбачене звільнення від сплати податку за землю і оренди за неї державної та комунальної власності на всіх територіях, де ведуться активні бойові дії.

В таких умовах доцільним є впровадження гнучкої системи оподаткування і адміністрування податкових платежів не лише для виходу бізнесу та економіки з кризи і реалізації заходів пом'якшення негативних її наслідків, але і для майбутніх таких ситуацій, які можуть бути. Також можливі пільги для окремих регіонів, галузей або видів діяльності, які мають стратегічне значення для регіону або держави.

Також в країні створена державна підтримка бізнесу в умовах воєнного стану, а саме одна з них це кредитування підприємств за програмою «5-7-9%». Вона полягає в тому, що будь-який бізнес на період війни та після її закінчення може отримати кредит під 0%. Після цього ставка кредиту зростає до 5%, а максимальна сума кредиту складає в розмірі до 60 млн. грн. Строк кредитування за програмою «5-7-9» залежатиме від цільового призначення грошей. На реалізацію інвестиційного проєкту надається щонайбільше на 5 років, а для фінансування оборотного капіталу – на 3 роки [2]. Програма розширена на середні підприємства з річним доходом до 50 млн. євро. і на великі підприємства з доходом більше 50 млн. євро. незалежно від кількості працівників. На рис. 2 наведена теоретична модель формування та використання людського капіталу як базису стабілізації підприємницької діяльності.

Серед головних заходів з допомоги має бути включена підтримка малого бізнесу. Одними із методів державного стимулювання розвитку малого підприємництва є:

1) Зменшення навантаження податків за допомогою встановлення граничної межі оподаткування підприємців малого бізнесу, зменшення кількості податків.

2) Встановлення пільг з приводу оподаткування прибутку малих підприємств; надання державних субсидій.

3) Державна підтримка розвитку факторингової та лізингової діяльності.

4) Розміщення держзамовлення на виробництво продукції та надання послуг сектором малих підприємств на конкурсній основі.

5) Створення розвинутої системи інформаційно-консультаційного забезпечення та ринкової інфраструктури.

Рис. 2. Теоретична модель формування та використання людського капіталу

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Визначним напрямом вдосконалення стимулювання бізнесу у період воєнного стану також запропоновано удосконалення співробітництва, комунікації та координації між суб'єктами господарювання на двох рівнях (державному і місцевому). Такий напрям має важливе значення для забезпечення безпечного і безперервного потоку важливих медичних препаратів і обладнання, продуктів харчування та інших товарів та послуг, які потрібні для підтримки життя, здоров'я усіх людей [3; 7].

У воєнний час кожен має працювати на власному фронті та робити свій внесок в економічну роботу країни. На жаль, частини бізнесу, що знаходяться в районах активних бойових дій, назавжди втрачені, заблоковані та викрадені. Решта, однак, можуть переміщатися, зберігати (і частково забезпечувати) робочі місця, забезпечуючи тим самим власну платоспроможність,

платоспроможність населення та надходження до державного бюджету. Але в будь-якому випадку необхідно спокійно вжити заходів щодо ліквідації або переміщення підприємства чи його самостійних підрозділів. Ситуація, що склалася із підприємництвом на території України, є складною та потребує моментальних рішень і заходів щодо стимулювання його створення і подальшого розвитку.

Висновки. Адаптуватися до нової реальності в короткі строки без підготовки вкрай складно, але надважливо, щоб економіка України працювала, хай і не на повну потужність. Кожен з нас має розуміти, що працювати зараз потрібно на повну силу, наскільки це можливо, адже економіка України - це тил, завдяки якому досягати воєнних перемог буде легше.

В сучасних умовах військового протистояння України російській агресії надзвичайно важливими є відновлення та підтримка вітчизняного бізнесу, як економічної основи забезпечення армії, населення, посилення фінансової незалежності країни. За підтримки міжнародних партнерів та на основі реформування податкового законодавства в Україні вже зроблені суттєві кроки фінансової підтримки вітчизняних підприємств та підприємців, проте ці ініціативи потребують поглиблення та розширення з метою подальшого відновлення національної економіки, що повинно досягатись шляхом відбудови та розвитку таких сфер як аграрний бізнес, харчова промисловість, фармацевтика, легка промисловість, торгівля та ресурсозабезпечення. Розвиток та посилення власних економічних можливостей, повна ліквідація будь-яких економічних зв'язків з країнами-агресорами, розвиток європейської співпраці за рахунок виходу вітчизняних виробників на новий рівень допоможе не тільки прискорити перемоги та завершити війну, а й закладе фундамент економічного зростання та швидкого відновлення нашої країни.

Список використаних джерел

1. Для бізнесу в Україні на період війни зменшать податки: проєкт погоджено податковим Комітетом. URL: https://biz.ligazakon.net/news/209950_dlya-bznesu-v-ukran-naperod-vyni-zmenshat-podatki-prokt-pogodzhenopodatkovim-komtetom (дата звернення: 10.05.2022).
2. Кредит до 60 млн. грн. будь-якому українському підприємству під 0% на час воєнного стану за програмою «5-7-9%». URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/antikrizovirisenna/kredit-do-60-mln-grn-bud-akomu-ukrainskomu-pidpriemstvu-pid-0-na-cas-voennogo-stanuza-programou-5-7-9> (дата звернення: 10.05.2022).
3. Підтримка бізнесу в умовах війни / Дія. Бізнес. URL: <https://business.diia.gov.ua/wartime>.
4. Реєстрація бізнесу. URL: <https://suspilne.media/amp/288793-za-cas-vijni-v-ukraini-zareestruvalisa-blizko-150-tisac-novih-pidpriemciv/>

5. Рихліцький В. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>

6. Пищуліна О., Маркевич К. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. Аналітична записка. 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf>

7. Podolianchuk O., Tomashuk I. Formation of financial results of activities of agricultural enterprises of Vinnitsa region. *The scientific heritage*. 2020. № 47. P. 7. P. 63-73.

Юлія ЛАНОВЕНКО*
студентка 2 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

РОЛЬ ФРЕЙМВОРКІВ У WEB-РОЗРОБЦІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВИКОРИСТАННЯ

***Анотація.** У даній розглядається питання використання фреймворків у WEB-розробці. Описано основні принципи та функціональні можливості фреймворків. Наведено приклади популярних фреймворків для WEB-розробки. Детально розглянуто переваги та недоліки використання фреймворків. Обґрунтовано необхідність використання фреймворків в сучасній WEB-розробці. Особлива увага приділена ролі моделі MVC у фреймворках та її актуальності у розробці сучасних WEB-проектів.*

***Abstract.** This paper discusses the use of frameworks in web development. The main principles and functional capabilities of frameworks are described. Examples of popular frameworks for web development are provided. The advantages and disadvantages of using frameworks are examined in detail. The necessity of using frameworks in modern web development is justified. Special attention is given to the role of the MVC model in frameworks and its relevance in modern web design.*

Вступ. В сучасному світі, де WEB-технології швидко розвиваються, розробка динамічних WEB-сайтів стає все більш складною задачею. Застосування фреймворків може спростити розробку, забезпечуючи швидкий та ефективний процес створення динамічних WEB-сайтів. У даній статті ми розглянемо фреймворки, які використовуються для розробки динамічних WEB-сайтів.

* Науковий керівник: доктор філософії з економіки, старший викладач кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики факультету економіки та підприємництва ВНАУ, Ілля ЧИКОВ.

Розробка WEB-сайтів є надзвичайно важливою складовою сучасної інтернет-спільноти. Кожен день мільйони користувачів використовують WEB-сайти для отримання різноманітної інформації, здійснення покупок, зв'язку з іншими людьми тощо. У зв'язку з цим, стає все важливішим швидко та ефективно розробка WEB-сайтів з високою якістю та надійністю.

Актуальність цієї теми обумовлена швидким розвитком технологій та зростанням популярності WEB-додатків. Вибір функціонального фреймворку для розробки WEB-проектів може значно покращити продуктивність розробки та якість результуючого продукту. Тому, на нашу думку, дослідження даної теми може бути корисним як для початківців, так і для досвідчених розробників, які шукають оптимальний фреймворк для свого проекту. Крім того, дана стаття може бути корисною для менеджерів проектів та бізнес-аналітиків, які планують створення WEB-додатків та хочуть бути в курсі сучасних тенденцій та можливостей у WEB-розробці.

Метою дослідження є проведення огляду фреймворків для розробки динамічних WEB-сайтів та з'ясування їх переваг та недоліків. Для досягнення поставленої мети було наведено найбільш популярні фреймворки для розробки динамічних WEB-сайтів, проаналізовано переваги та недоліки кожного з них, здійснено порівняння функціоналу досліджуваних фреймворків у конкретних задачах.

Виклад основного матеріалу. Фреймворк – це набір готових компонентів, бібліотек та інструментів, які дозволяють розробникам створювати додатки швидше та ефективніше. Фреймворки забезпечують зручний та послідовний підхід до розробки, де зазвичай розробник працює із готовими модулями та компонентами, замість того, щоб створювати все з нуля.

По своїй суті, основна роль фреймворків полягає у оптимізації процесу розробки динамічних WEB-сайтів. Це полягає у тому, щоб спростити процес розробки, забезпечити стандартизацію та підвищити безпеку та стабільність WEB-додатку. Вони допомагають розробникам швидко створювати WEB-додатки, що забезпечує ефективну роботу команди розробників та дозволяє зосередитись на розробці унікальної функціональності та покращенні користувацького досвіду.

Фреймворки для розробки динамічних WEB-сайтів відіграють важливу роль в процесі створення WEB-додатків. Вони забезпечують розробникам інструменти, які допомагають створювати WEB-додатки швидко та ефективно. Фреймворки дають можливість програмістам зосередитись на розробці бізнес-логіки WEB-додатку, не звертаючи увагу на деталі, пов'язані з взаємодією із клієнтським інтерфейсом.

Фреймворки забезпечують також структуру та організацію WEB-додатків, що сприяє зменшенню часу на їх розробку та підтримку. Вони надають стандартизовані способи реалізації певних завдань, що дозволяє програмістам швидко розібратись в коді та підтримувати його в майбутньому.

Один з основних принципів фреймворків – це концепція «керуй об'єктом».

За допомогою фреймворка, розробник може створити шаблони («сніпети») та налаштувати готові компоненти, які вже містять в собі загальний функціонал, такий як обробка запитів, робота з базою даних, аутентифікація користувачів тощо. Це дозволяє зосередитися на розробці конкретного функціоналу, замість того, щоб витратити час на розробку базового коду майбутнього проекту (WEB-сайту чи повнофункціонального додатку).

Іншою важливою особливістю фреймворків є стандартизація розробки. Фреймворки мають чітко визначену структуру та концепцію, що дозволяє створювати додатки з більшою чіткістю та структурованістю. Це забезпечує зручність при розробці, а також підтримку та розвиток додатків в майбутньому.

Крім того, фреймворки надають можливості для розширення та налаштування проекту. Завдяки відкритому коду та широкій спільноті розробників, фреймворки можуть бути легко модифіковані та розширені з використанням різноманітних бібліотек та плагінів.

Використання фреймворків для розробки WEB-додатків сприяє покращенню безпеки та стабільності WEB-додатку. Вони забезпечують захист від різних видів атак, таких як SQL-ін'єкції, перехоплення сесій, спам запитів тощо, що, в свою чергу, зменшує ризик вразливостей WEB-додатку. Окрім цього, дають можливість легко створювати запити для роботи із базами даних, забезпечувати обробку HTTP-запитів користувачів, валідацію даних введених користувачем та іншими аспектами, які є загальними для більшості WEB-додатків.

Фреймворки використовуються в різних сферах, де потрібно розробляти WEB-додатки, наприклад, для створення сайтів для ведення бізнесу в мережі, соціальних мереж, онлайн-ігор та інших проектів. Використання фреймворків дозволяє значно знизити час та витрати на розробку WEB-додатків, а також підвищити їх якість та безпеку. Крім того, використання фреймворків спрощує процес тестування та підтримки WEB-додатків, що робить їх більш стабільними та надійними для користувачів.

Окрім того, фреймворк дає можливість використовувати готові компоненти, а також допомагає створити структуру проекту, що дозволяє більш ефективно організувати розробку. Фреймворк використовує концепцію розділення на модель, представлення та контролер (Model-View-Controller – MVC), що дозволяє розбити функціонал сайту на логічні блоки та зробити його більш зрозумілим та простим для розробників.

MVC (Model-View-Controller) – це шаблон проектування програмного забезпечення, який використовується для розробки WEB-додатків. Він включає в себе три складові частини – «модель» (Model), «представлення» (View) та «контролер» (Controller), які взаємодіють між собою для забезпечення роботи додатку (рис. 1).

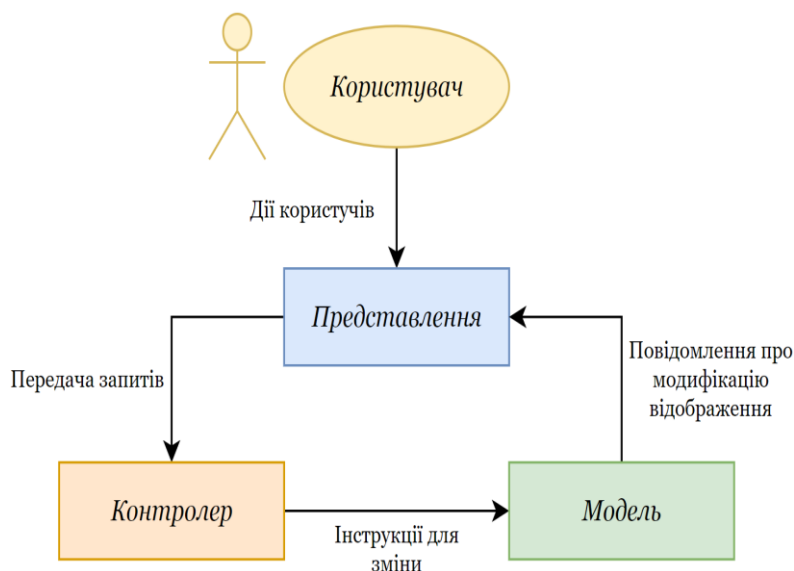

Рис. 1. MVC-архітектура

Джерело: розроблено автором на основі [2]

Пропонуємо розглянути складові MVC-архітектури детальніше:

1) «модель» – це складова, яка відповідає за збереження даних та обробку логіки. Вона виконує всі операції з базою даних та забезпечує доступ до даних, необхідних для роботи додатку;

2) «представлення» – це складова, яка відповідає за відображення даних на сторінці. Вона обробляє запити користувача та відображає результати на сторінці, відповідно до даних, отриманих від «моделі»;

3) «контролер» – це складова, яка відповідає за обробку запитів користувача та взаємодію з «моделлю» та «видом». Він приймає запит від користувача, взаємодіє з «моделлю» для отримання необхідних даних та передає ці дані «виду» для відображення на сторінці.

Таким чином, стандартна архітектура фреймворка базується на трьох рівнях «модель-представлення-контролер»:

- «модель» – відповідає за формування структури, правил бізнес-логіки;
- «представлення» – відповідає за графічне відображення даних;
- «контролер» – відповідає за комунікацію з користувачем.

Використання шаблону MVC дозволяє розділити логіку додатку на окремі складові частини, що спрощує розробку та забезпечує більшу гнучкість та повторне використання коду. Крім того, він допомагає забезпечити чистоту коду та його легкість для тестування, що є важливим аспектом у WEB-розробці.

У більшості фреймворків, що використовують модель MVC, «контролер» відповідає за обробку запитів користувача та передачу даних в «модель» та «вид», в той час як «модель» забезпечує збереження даних та обробку логіки, а «вид» відображає результати на сторінці.

У фреймворках, які підтримують MVC, ці компоненти часто інтегровані та доповнені іншими компонентами, які допомагають забезпечити більш ефективну та зручну розробку WEB-додатків. Наприклад, більшість фреймворків мають бібліотеки для роботи з базами даних, системами шаблонів, роутингу, аутентифікації користувачів та іншими корисними компонентами.

Модель-контролер-представлення є досить гнучким та масштабованим

підходом до розробки WEB-додатків. Це дає розробникам можливість працювати над окремими компонентами додатку та змінювати їх без впливу на інші компоненти. Крім того, це дає змогу залучати багато розробників до проекту, які можуть працювати окремо над різними компонентами додатку, що зменшує час розробки та покращує якість коду. Нарешті, використання MVC дозволяє розробникам легко переходити від одного проекту до іншого, оскільки основні принципи побудови WEB-додатків на основі MVC відносно стабільні та незалежні від конкретної технології чи фреймворку.

Сьогодні існує безліч фреймворків для WEB-розробки/ Вони забезпечують розробникам необхідні бібліотеки та інструменти для швидкої та ефективної розробки WEB-додатків. Проте, вибір оптимального фреймворку для конкретного проекту може бути складним завданням.

Фреймворки застосовуються в різних сферах WEB-розробки, де необхідно швидко та ефективно створювати та підтримувати високоякісні програмні продукти. Деякі з найбільш поширених сфер застосування фреймворків включають:

1) розробка сайтів електронної комерції: фреймворки такі як Magento, Shopify, WooCommerce дозволяють розробляти інтернет-магазини та електронні платформи, що обробляють замовлення, оплати та доставку товарів;

2) розробка соціальних мереж та платформ: фреймворки такі як Facebook API, LinkedIn API та Twitter API дозволяють розробляти соціальні мережі та платформи, що дозволяють користувачам обмінюватися повідомленнями, фотографіями та відео;

3) розробка онлайн-ігор: фреймворки такі як Unity, Unreal Engine та Phaser дозволяють розробляти різноманітні онлайн-ігри та ігрові платформи, що включають мультіплеєр, анімацію, фізику та інші функції;

4) розробка WEB-додатків з використанням штучного інтелекту: фреймворки такі як TensorFlow, PyTorch та Keras дозволяють розробляти WEB-додатки, що використовують нейромережі та інші методи машинного навчання для розв'язання складних завдань;

5) розробка сайтів та WEB-додатків загального призначення: фреймворки такі як AngularJS, ReactJS, VueJS, Laravel, Django, Ruby on Rails та Node.js, які дозволяють розробляти широкий спектр WEB-додатків та сайтів, що включають функції, такі як авторизація, обробка форм, робота з базами даних, кешування та інші.

Варто зазначити, що останнім часом найбільш популярними фреймворками для розробки WEB-додатків, незалежно від складності та специфіки проекту, є React, Angular та Vue.js.

React – це відкрита JavaScript бібліотека для створення користувацьких інтерфейсів. Вона була розроблена компанією Facebook і була випущена в 2013 році. Основна ідея React полягає в тому, щоб дозволити розробникам будувати високопродуктивні та перевикористовувані інтерфейси зі складними даними. Основною перевагою React є те, що він дозволяє розробникам описувати інтерфейс за допомогою компонентів, які можна повторно використовувати в інших частинах додатку. Крім того, React має вбудовану систему віртуального DOM, яка дозволяє зменшити кількість маніпуляцій з реальним DOM, що

покращує продуктивність додатка. React також має велику екосистему додаткових бібліотек і інструментів, які допомагають розробникам в роботі з цією бібліотекою, зокрема Redux для керування станом додатка, React Router для роутингу, і багато інших. Загалом, React є популярним інструментом для створення WEB-додатків та мобільних додатків.

Angular – це відкрита JavaScript платформа для створення WEB-додатків. Вона була розроблена компанією Google і була випущена в 2010 році як AngularJS, але пізніше була перероблена і випущена як Angular в 2016 році. Angular дозволяє розробникам створювати високопродуктивні WEB-додатки з використанням модульної архітектури та компонентів. Основна ідея Angular полягає в тому, щоб дозволити розробникам будувати складні додатки зі зручним інтерфейсом для користувачів. Angular має свої власні концепції та технології, такі як директиви, сервіси, залежність від ін'єкції, шаблони та інші. Особливістю Angular є те, що він забезпечує зручний інструментарій для тестування, що дозволяє розробникам легко тестувати свої додатки та забезпечувати якість. У загальному, Angular є популярним інструментом для розробки WEB-додатків, зокрема для великих проєктів зі складними вимогами до функціональності та продуктивності.

Vue.js – це відкрита JavaScript бібліотека для розробки інтерфейсів користувачів та односторінкових додатків (SPA). Vue.js дозволяє розробникам створювати складні інтерфейси користувачів та SPA зі зручною архітектурою та простими API. Однією з головних переваг Vue.js є те, що вона має малий розмір (за замовчуванням всього близько 20 кб) та низький поріг вступу для розробників з низьким рівнем досвіду. Vue.js базується на концепції Model-View-ViewModel (MVVM) та дозволяє використовувати компонентну архітектуру для розробки WEB-додатків. У загальному, Vue.js став популярним вибором для розробників, оскільки вона дозволяє створювати високопродуктивні та легкі WEB-додатки з великою кількістю можливостей та зручним інтерфейсом для розробників. Vue.js також має велику спільноту розробників та документацію, що дозволяє розробникам швидко засвоювати бібліотеку та розвиватися у IT-галузі.

Отже, особлива необхідність використання фреймворків для розробки динамічних WEB-сайтів пояснюється наступними причинами:

- 1) фреймворки надають програмістам різноманітні інструменти, які значно полегшують та прискорюють розробку. Зокрема, це стосується структури проєкту, системи маршрутизації, шаблонів та інших елементів. Багато фреймворків також мають вбудовані засоби для тестування та налагодження, що дозволяє розробникам ефективніше працювати;

- 2) фреймворки забезпечують безпеку проєкту. Багато фреймворків мають вбудовані засоби захисту від атак на WEB-додатки, наприклад DDoS- та XSS-атаки. Це знижує ризики безпеки та забезпечує надійність проєкту;

- 3) фреймворки забезпечують масштабованість проєкту. Вони дозволяють ефективно розширювати проєкт та збільшувати його обсяг без великих затрат на розробку;

- 4) використання фреймворків забезпечує стандартизацію проєкту. Кожен фреймворк має свої стандарти та правила, які використовуються для розробки проєкту. Це дозволяє розробникам створювати проєкти, які мають більш чітку

структуру та які легко підтримувати в майбутньому;

5) важливою перевагою використання фреймворків є також те, що вони мають велику спільноту користувачів та розробників, яка активно підтримує та розвиває фреймворк. Це дозволяє швидко отримувати допомогу в разі проблем з розробкою, а також постійно отримувати оновлення та нові функціональні можливості.

Хоча використання фреймворків для WEB-розробки має багато переваг, також є деякі недоліки, а саме:

1) гнучкість – одним з істотних недоліків фреймворків є їх обмежена гнучкість. Використання фреймворків може забезпечити стабільність та безпеку, але, в той же час, вони можуть зменшити гнучкість розробки. Як правило, фреймворки мають свої власні правила і стандарти, які розробники повинні дотримуватися, і це може обмежити їх творчість та свободу дій. Це може призвести до обмежень у розробці інноваційних та нестандартних функцій;

2) поріг входу – використання фреймворку потребує знань його синтаксису, функціональності та архітектури. Не досвідченому розробнику все одно потрібно розуміти, як працюють базові принципи WEB-розробки та протоколи. На початку кар'єри розробника може бути важко розібратися в багатьох фреймворках, що доступні на ринку, тому необхідно практикувати свої навички та розвивати свої знання із засвоєння базових підходів до розробки додатків;

3) розмір – фреймворки можуть мати великий обсяг, що збільшує час завантаження сайту та може погіршити його продуктивність. Крім того, якщо фреймворк потребує певного мінімального розміру, це може обмежити вибір хостингу або платформи, на якій буде розгортатися сайт;

4) залежність – якщо фреймворк зупинив свій розвиток, то доведеться переписувати весь додаток;

5) підтримка та налаштування – фреймворки зазвичай мають багато залежностей, тому налаштування фреймворка під власні потреби розробника може бути складною задачею. Крім того, оновлення фреймворків може вимагати додаткової роботи для забезпечення сумісності з існуючими програмними рішеннями.

Хоча фреймворки мають свої недоліки, вони все ще є дуже популярними інструментами для розробки WEB-додатків. Це пов'язано з тим, що недоліки фреймворків можуть бути компенсовані їх перевагами, такими як зменшення часу розробки, підвищення продуктивності, поліпшення безпеки та стабільності WEB-додатків.

Крім того, розробники можуть використовувати різні фреймворки для різних проектів в залежності від їх потреб та вимог, що дозволяє уникнути багатьох недоліків. Також можна використовувати сторонні додаткові бібліотеки та інструменти, що допоможуть у компенсації недоліків фреймворків.

Висновки. Роль фреймворків для розробки динамічних WEB-сайтів полягає в тому, щоб спростити процес розробки, забезпечити стандартизацію та покращити безпеку та стабільність WEB-додатку. Вони допомагають розробникам швидко створювати WEB-додатки, що забезпечує ефективну роботу команди розробників та дозволяє зосередитись на розробці унікальної

функціональності та покращенні користувацького досвіду.

У зв'язку з швидким розвитком технологій та збільшенням вимог до WEB-додатків, на ринку постійно з'являються нові фреймворки та оновлюються існуючі. Тому важливо ознайомлюватись з новинками та вибрати той, який найбільше відповідає потребам конкретного проекту.

Список використаних джерел

1. Гринчак О. В. О. В. Гринчак, Р. В. Моцик. WEB-технології та дизайн. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: технічні науки.* 2021. № 1. С. 22-29.

2. Дудар А. Ю. Основні аспекти використання WEB-технологій при розробці архітектури мережевого ресурсу. *Наукові праці (серія: Комп'ютерні технології).* 2011. Вип. 148. Т. 160. С. 114- 117.

3. Слабінога М. О., Чабан С. В. Розробка WEB-додатків в контексті оптимізації їх швидкодії. *Таврійський науковий вісник. Серія: Технічні науки.* 2022. № 3. С. 63-69. DOI: 10.32851/tnv-tech.2022.3.7

Маріанна МІЩИШИНА*

студентка 2 курсу,

факультет економіки та підприємництва,

Вінницький національний аграрний університет

Вінниця, Україна

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. У статті розкрито сутність зовнішньоекономічних відносин України в сучасних умовах, яким чином вони змінилися під час військових дій. Зазначено основні види зовнішньоекономічної діяльності з їх характеристикою. Наведено динаміку зовнішньоторговельного балансу України з 2015 по 2021 роки, структуру експорту та темпи зростання/зниження експорту, імпорту товарів в Україні.

Abstract. The article reveals the essence of Ukraine's foreign economic relations in modern conditions, how they changed during military operations. The main types of foreign economic activity with their characteristics are indicated. The dynamics of Ukraine's foreign trade balance from 2015 to 2021, the structure of exports and growth/decrease rates of exports and imports of goods in Ukraine are given.

Вступ. Зовнішньоекономічні зв'язки є важливим чинником економічного

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Ольга ХАСЦЬКА

розвитку усіх країн світу. В Україні з початком війни, вони стали ще більш складними та проблематичними, зміни у геополітичній ситуації, втрата контролю над окремими територіями та санкції, що були запроваджені проти росії, значно вплинули на зовнішньоекономічну діяльність України. Зовнішньоекономічна діяльність – це один з найважливіших чинників розвитку національної економіки. Жодна країна в світі самостійно не може розвивати власні виробничі процеси, забезпечити економічне зростання без ефективного використання переваг міжнародного розподілу праці та сукупного міжнародного науково-технічного потенціалу. Зовнішньоекономічні зв'язки можна розглядати як комплексну систему різнобічних форм міжнародного співробітництва держав та суб'єктів у різних галузях економіки.

Зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на відносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами. Основним законодавчим актом, який закріплює правові засади здійснення зовнішньоекономічної діяльності вітчизняними суб'єктами господарювання, є Закон України від 16 квітня 1991 року «Про зовнішньоекономічну діяльність». Цей Закон визначає основні правові та організаційні засади здійснення ЗЕД в Україні і спрямований на удосконалення правового регулювання усіх видів ЗЕД, включаючи зовнішню торгівлю, економічне, науково-технічне співробітництво, надання послуг відповідно до загальновизнаних засад, принципів, норм і правил міжнародної торгівлі та зобов'язань, взятих Україною в рамках міжнародних угод [3].

Механізми зовнішньої економічної діяльності включають механізми зовнішньоторговельних та міжнародних фінансових зв'язків, які є головними засобами взаємодії економіки країни з рештою світу. Зокрема, зовнішньоторговельні зв'язки є важливим елементом міжнародних економічних відносин, що включають імпорт та експорт товарів та послуг. Україна активно залучається до зовнішньоторговельних відносин, особливою рисою яких є залежність розвитку її економіки від зовнішньої торгівлі. Зокрема, Україна імпортує значні обсяги енергетичних ресурсів, інвестиційних та споживчих товарів, а для оплати імпорту експортує металургійну та хімічну продукцію, продовольчі товари, сільськогосподарську сировину, машини та обладнання, транспортні послуги тощо. Іншим важливим механізмом, який пов'язує національну економіку з рештою світу, є механізм міжнародних фінансових операцій. У сучасному світі міжнародні фінансові операції охоплюють операції з отримання позик і надання кредитів, а також міжнародні операції з купівлі-продажу реальних і фінансових активів [4].

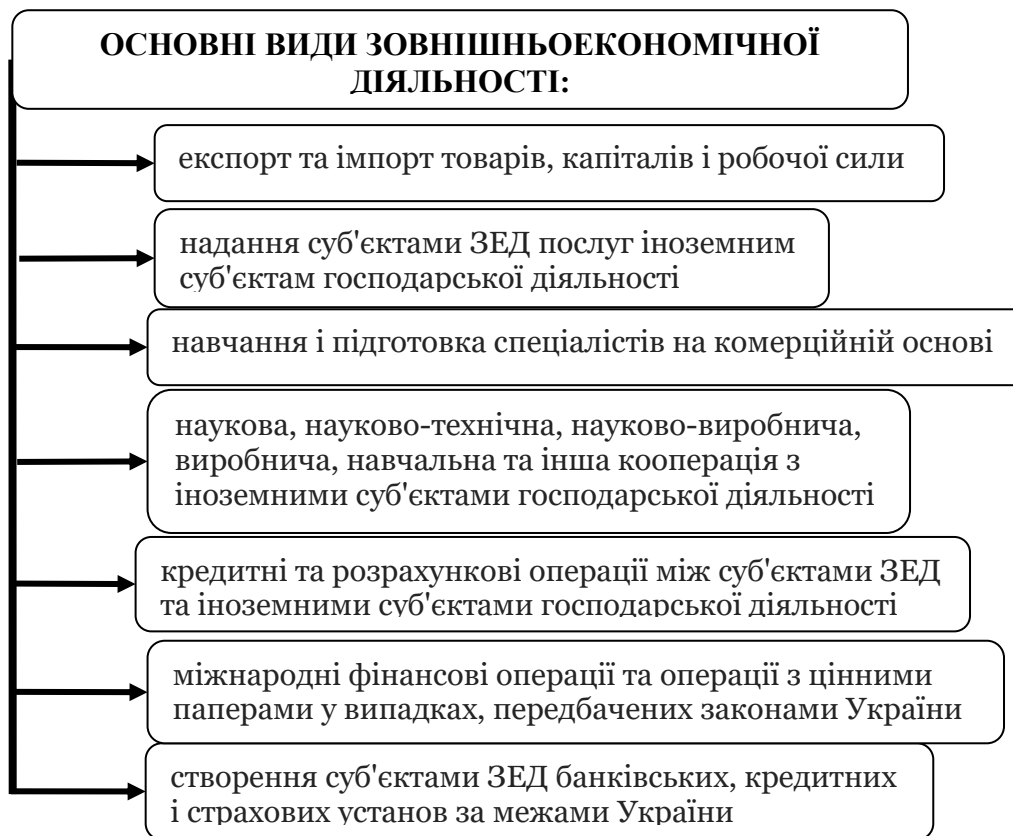

Рис. 1. Види зовнішньоекономічної діяльності

Джерело: [1]

Україна є країною з відкритою економікою, яка активно співпрацює з іншими країнами в галузі міжнародних економічних відносин. Зовнішньоекономічні зв'язки є важливим фактором розвитку національної економіки України та впливають на її конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Зовнішньоекономічна діяльність є невід'ємною частиною економіки країни та передбачає взаємовідносини між країнами у галузі міжнародної торгівлі, інвестицій, фінансів, науково-технічної співпраці та інших сферах. Зовнішньоекономічна діяльність важлива для розвитку економіки країни, оскільки вона сприяє збільшенню обсягів виробництва, залученню інвестицій, розширенню експортно-імпортних операцій та іншим позитивним ефектам.

Виклад основного матеріалу. Перед початком війни в Україні відбувалися певні зміни в зовнішньоекономічних зв'язках, зокрема, розширювалася співпраця з країнами ЄС, збільшувалося виробництво та збут експортних товарів. У той же час, Україна залишалася залежною від поставок енергоресурсів з Росії та мала значні заборгованості за газ. Після початку війни в Україні зменшилися обсяги експорту, інвестицій, туристичного потоку та інших видів зовнішньоекономічної діяльності. Зменшилися також поставки енергоресурсів з росії та зросла залежність від імпорту енергії з інших країн. Уряд України здійснює ряд заходів щодо зміцнення зовнішньоекономічних зв'язків країни в умовах війни. Зокрема, здійснюються спроби диверсифікувати поставки енергоресурсів, повернути інвестиції, збільшити експорт товарів та послуг, розширити географію зовнішньоекономічної діяльності. Найбільше падіння ВВП за роки незалежності, величезні втрати активів та доходів від

експорту, безпрецедентні енергетична та демографічна кризи, - це далеко не повний перелік наслідків війни для економіки України на кінець цього року. На основі відкритих даних за січень-жовтень 2022 року український експорт становив лише дві третини від довоєнних обсягів (67,7%), в умовах війни українські виробники змогли продати за кордон продукції на майже 37 млрд доларів. Головні експортні товари із часткою у близько 13% - соняшникова олія і кукурудза, експорт яких морем відбувався завдяки зерновій угоді. Вони принесли в країну близько 9 млрд доларів. Утричі менше приніс експорт залізної руди. Далі у п'ятірку головних експортних продуктів повертається аграрний сектор із пшеницею та ріпаком.

Таблиця 1

Динаміка зовнішньоторговельного балансу України 2015-2021 роки

Номінальний ВВП за рік		експорт товарів та послуг % ВВП		імпорт товарів та послуг % ВВП		сальдо (експорт – імпорт) % ВВП	
2015	1979458	1044541	52.8	-1084016	-54.8	-39475	-2.0
2016	2383182	1174625	49.3	-1323127	-55.5	-148502	-6.2
2017	2982920	1430230	47.9	-1618749	-54.3	-188519	-6.3
2018	3558706	1608890	45.2	-1914893	-53.8	-306003	-8.6
2019	3974564	1636416	41.2	-1947599	-49.0	-311183	-7.8
2020	4194102	1637399	39.0	-1681526	-40.1	-44127	-1.1
2021	5459574	2224704	40.7	-2286067	-41.9	-61363	-1.1

Джерело [6]

За даними Міністерства економіки України обсяги українського експорту у 2022 р. майже сягнули 100 млн тонн. Це перший рік, коли фізичні обсяги експорту такі важливі – через війну і блокаду портів на перший план в торгівлі вийшла логістика. Так, вартість експорту 2022 року на 35% менша, ніж в 2021. А фізичні обсяги скоротилися на 38,4%. За попередніми даними, лідером по грошах (і по обсягу) є кукурудза. Експорт цієї товарної групи склав 24,99 млн тонн, вартістю 5,94 млрд доларів. Олія соняшникова займає друге місце за вартістю експорту: 5,46 млрд доларів. Водночас треба взяти до уваги, що в ТОП-10 пробилося насіння соняшнику. Україна експортувала 2,7 млн тонн цієї продукції вартістю 1,255 млрд доларів. Залізна руда хоч і залишилася в топі з експортом 23,9 млн тонн на суму 2,9 млрд доларів, але при цьому маємо -45,9% в обсягах і -57,8% у вартості. Причина – морські порти для руди і інших промислових товарів і далі закриті, до того ж ціни і попит скорочуються через побоювання рецесії. Один з традиційних лідерів промислового експорту – проводи ізольовані – заробив 1,32 млрд доларів. Наступні в рейтингу – напівфабрикати зі сталі і гарячекатаний прокат – висвітлюють всю трагедію української металургії. Падіння в обсягах за рік -72%. Загальний обсяг експорту напівфабрикатів 1,9 млн тонн вартістю 1,1 млрд, а гарячекатаного прокату 1,3 млн тонн вартістю 1 млрд доларів. Але ще яскравіше порівняти січень і грудень. У січні 404 тисячі тонн, у грудні - 31 тисяча тонн. Соя стала рідкісним випадком істотного зростання попри війну. Фізичний обсяг її експорту збільшився на 81,6% і склав 1,99 млн тонн. Вартість: 862 млн доларів, це на 42% більше, ніж минулого року [5].

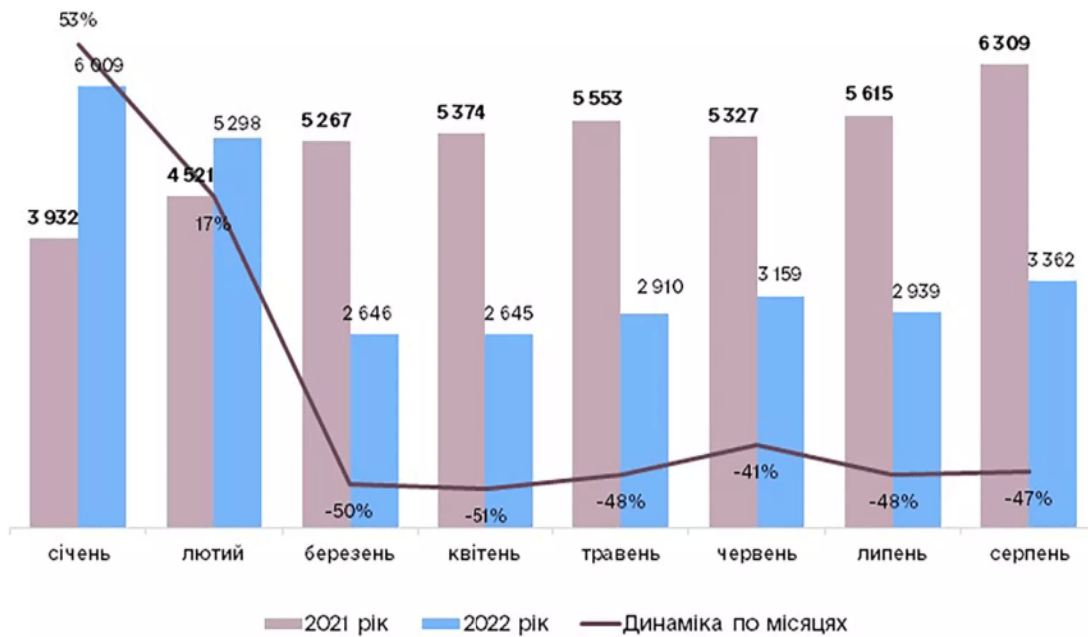

Рис. 2. Загальний експорт України (помісячно), млн дол. США
Джерело [2]

Після масштабного вторгнення росії всі заводи, що виготовляли запчастини зупинилися і не могли постачати продукцію. Як наслідок, автовиробники у східній Європі та Німеччині зіткнулися з дефіцитом запчастин, а Volkswagen навіть тимчасово зупинив завод у Вольфсбурзі. До зупинок вдався BMW, а Mercedes-Benz скоротив виробництво. Пізніше виробництво поновили, однак логістика досі залишається проблемою. Від постачання українських джгутів та кабелів залежать Volkswagen Group (Porsche та MAN), Opel, Lamborghini, Mercedes, BMW та Audi. Кабельні джгути українського виробництва забезпечують 7% всього імпорту автопрому в ЄС. У виробництві авто це критичний елемент, адже джгути індивідуальні для кожної моделі. Довжина кабелів в одному авто сягає 5 км. В Україні їхнім виробництвом займаються чотири компанії: «Електроконтакт Україна» – підрозділ німецької фірми Elektrokontakt GmbH, японська Fujikura, німецька LEONI та німецько-японська Sebn. Усі вони розташовані в західних регіонах України, де не ведуться бойові дії [7].

Слід зазначити, що вторгнення росії на територію України суттєво вплинуло на зміну країн, з якими реалізовувався експорт та імпорт. Крім того, можна помітити зміну в категоріях товарів, оскільки в 2022 році зросла потреба у гуманітарному вантажі, технічному спорядженні та товарах, що допомагають у реалізації сільськогосподарських планів, задля забезпечення діяльності держави.

На рис. 3 відображено темпи зростання/зниження експорту, імпорту товарів в Україні у 2021 році та I кв. 2022 року (у % до відповідного періоду попереднього року, наростаючим підсумком).

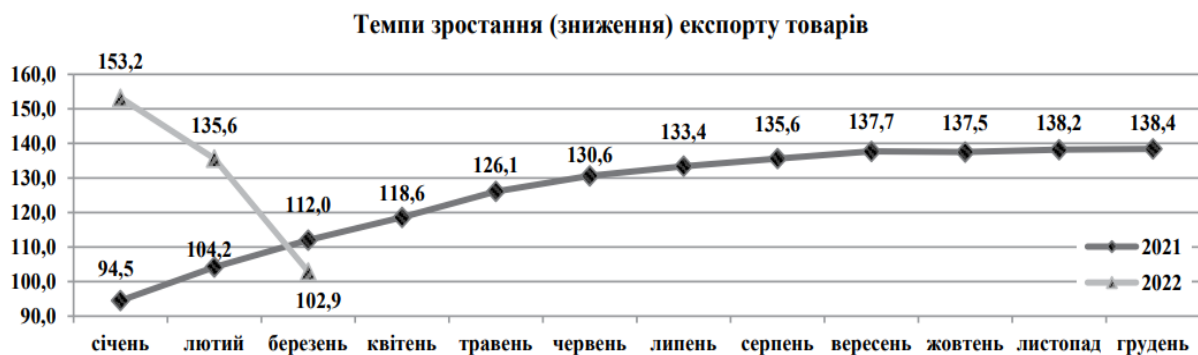

Рис. 3. Темпи зростання/зниження експорту, імпорту товарів в Україні у 2021 році та I кв. 2022 року (у % до відповідного періоду попереднього року, наростаючим підсумком)

Джерело [8]

Висновки. Для покращення стану зовнішньоекономічної діяльності України необхідно впроваджувати політику, орієнтовану на збільшення обсягів товарного експорту шляхом впровадження інноваційних розробок для підвищення якості вітчизняної продукції, яка повинна відповідати світовим нормам та стандартам, що є необхідним для створення достатнього рівня конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світових ринках. А також метою повинно бути зменшення обсягів імпортової продукції на українському ринку, принаймні тої, яка має вітчизняні аналоги. Щоб зміцнити зовнішньоекономічні зв'язки України в умовах війни, необхідно розвивати нові ринки збуту та інвестицій, сприяти розвитку торговельних відносин з країнами, що не мають проблемних територій, розширювати асортимент та покращувати якість експортних товарів, а також забезпечувати підтримку підприємств, що експортують свою продукцію. У зміцненні зовнішньоекономічних зв'язків також важливу роль відіграє внутрішній економічний розвиток та політична стабільність країни. Потрібно проводити реформи, сприяти розвитку бізнесу та інвестиційної діяльності, забезпечувати правову інституціональну базу, що захищає інтереси бізнесу та іноземних інвесторів.

Список використаних джерел:

1. Види зовнішньоекономічної діяльності. URL: https://pidru4niki.com/13761025/ekonomika/vidi_zovnishnoekonomichnoyi_diyalnosti

2. Загальний експорт України. URL: <https://cid.center/export-of-ukraine-2022-the-impact-of-six-months-of-war-on-geography-and-sales-volumes/>
3. Зовнішньоекономічна діяльність. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19354/>
4. Міжнародні фінансові операції. URL: http://socrates.vsau.org/method/getfile.php/60671.pdf?x=1&card_id=15223
5. Офіційний сайт Кабінету міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
6. Офіційна сторінка Міністерства фінансів України. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/balance/>
7. Постачання українських джгутів та кабелів для автомобілів. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/25/684674/>
8. Скрипник С.В., Процевят О.С., Воронова О.В. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. С.5,9. URL: <file:///C:/Users/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF/Desktop/Downloads/1308%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1260-2-10-20220824.pdf>

Олег ОМЕЛЬЧУК*
студент 3 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університету,
Вінниця, Україна

ЗАСОБИ МОВИ PYTHON ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ ВИНЯТКІВ

Анотація. У статті розглянуто поняття винятків в мові програмування Python. Винятки – це помилки, які можуть виникнути під час виконання програми, такі як ділення на нуль або помилки читання з файлу. Винятки можна обробити за допомогою конструкції try-except, яка дозволяє передбачити можливі помилки і визначити шлях їх обробки. Обробка винятків може полягати у гарантованому виконанні певного коду або в корекції стану програми, що викликав виняток. Важливо знати, в яких місцях і за яких обставин можуть виникнути винятки, щоб передбачити їх обробку і забезпечити надійність програми.

Abstract. The article discusses the concept of exceptions in the Python programming language. Exceptions are errors that may occur during program execution, such as division by zero or errors reading from a file. Exceptions can be processed using the try-except construct, which allows you to predict possible errors and determine the path of their processing. Exception handling can consist in

* Науковий керівник: доцент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ, Анатолій ЯРОВЕНКО.

guaranteed execution of certain code or in correcting the state of the program that caused the exception. It is important to know where and under what circumstances exceptions can occur in order to predict their handling and ensure the reliability of the application.

Вступ. Тема винятків в програмуванні є дуже актуальною, оскільки вони дозволяють обробляти помилки, що виникають під час виконання програми.

Ігнорування винятків може призвести до непередбачуваних помилок та виконання програм з некоректним результатом. Винятки допомагають забезпечити надійність та стабільність програм. Їх обробка дозволяє виявити та виправити помилки, які можуть призвести до аварійного закінчення програми або її некоректної роботи.

Існують великі проекти, в яких використовується багато винятків. Наприклад, відкриті проекти великих компаній, таких як Google або Facebook, містять велику кількість винятків, що забезпечує надійність та стабільність цих програм. Винятки допомагають зберігати час програмістів, оскільки при їх правильній обробці можна уникнути довгих пошуків та виправлень помилок.

Техніка обробки винятків дозволяє писати більш читабельний та структурований код, оскільки програміст може розбити код на логічні блоки та обробляти помилки окремо від основної логіки програми.

Винятки є важливим елементом безпеки програм, оскільки вони дозволяють запобігти злому або викраденню конфіденційної інформації.

Винятки є стандартом у більшості мов програмування, що означає, що їх використання є необхідним для того, щоб програма мала високу якість та була прийнята спільнотою програмістів [1].

Формулювання мети. Метою роботи є дослідження методів та засобів мови Python опрацювання винятків.

Об'єкт дослідження: Об'єктом дослідження в цій статті є засоби мови програмування Python для опрацювання винятків: їх призначення, приклади виникнення, механізм обробки та конструкції для їх обробки.

Виклад основного матеріалу. Виняток (exception) – це аварійний стан, який відбувається в кодовій послідовності під час виконання програми [1].

Прикладом є ділення на нуль, помилки читання з файлу, вичерпання доступної пам'яті тощо. Іншими словами – це помилки часу виконання програми. В ряді мов програмування необхідно заздалегідь передбачити можливість тієї чи іншої помилки і визначити шлях її обробки. В Python для цього передбачений ефективний механізм опрацювання винятків [2-4].

Про винятки в Python можна говорити як про тип даних, що містить інформацію про помилки. На рівні з поняттям «виняток» можна зустріти поняття виняткова ситуація, тобто випадок, коли виник виняток, проте досить часто ці два поняття використовуються як синоніми.

Розглянемо як приклад, виняток ділення на нуль. Якщо спробувати виконати операцію, 1/0 то виникне помилка, оскільки на 0 ділити не можна.

Інтерпретатор відреагує на цю помилку генерацією винятку (припиненням подальшого виконання програми) та виведе відповідне повідомлення.

```
>>> 1/0
```

```
Traceback (most recent call last):
```

```
File "<pyshell#0>", line 1, in <module>
  1/0
```

ZeroDivisionError: division by zero

Розглянемо це повідомлення докладніше:

- Traceback (most recent call last) – повідомлення про те, що інтерпретатор виявив виняток;
- File "<pyshell#0>", line 1, in <module> – звідки було запущено код програми, в якому виник виняток (це може бути ім'я файлу, вказівка на інтерактивний режим в консолі – stdin, вказівка на інтерактивний режим оболонки IDLE - pyshell#0) і номер рядка, в якому це сталося;
- 1/0 – вираз, в якому стався виняток;
- ZeroDivisionError: division by zero – тип винятку (назва винятку) і його короткий опис.

Наведемо приклади деяких інших винятків:

Операція застосована до об'єкту невідповідного типу:

```
>>> 2 + '1'
```

```
Traceback (most recent call last):
```

```
File "<pyshell#0>", line 1, in <module>
```

```
2 + '1'
```

```
TypeError: unsupported operand type(s) for +: 'int' and 'str'
```

Функція отримує аргумент правильного типу, але некоректного значення:

```
>>> int('qwerty')
```

```
Traceback (most recent call last): File "<pyshell#0>", line 1, in <module>
```

```
int('qwerty')
```

```
ValueError: invalid literal for int() with base 10:
```

```
'qwerty'
```

Синтаксична помилка:

```
>>> t:=3
```

```
File "<pyshell#0>", line 1, in <module>    t:=3
```

```
    ^
```

```
SyntaxError: invalid syntax.
```

Обробка винятків або обробка виняткових ситуацій – механізм мови програмування, призначений для опису реакції програми на помилки часу виконання та інші можливі проблеми, які можуть виникати при виконанні програми і призвести до неможливості подальшого відпрацювання програмою її базового алгоритму.

Обробка винятків може полягати у гарантованому виконанні певного коду або в корекції стану програми, що викликав виняток. Особливо гостро питання надійності постають у програмах, пов'язаних з обробкою математичних об'єктів, таких, як наприклад функції, оскільки існує проблема області визначення, наявність розривів тощо, що призводить до помилок у обчисленнях з плаваючою точкою. Якісна програма повинна обробити такі помилки, присвоївши відповідній змінній певне значення або, якщо це необхідно, повідомивши про виникнення помилки користувача.

Знаючи, в яких місцях і за яких обставин можуть виникнути винятки, ми можемо передбачити їх обробку. Для обробки винятків використовується

конструкція try-ехсерт, яка має декілька форм. В конструкції try-ехсерт можуть бути присутні оператори: try, ехсерт, else, finally, raise.

Найпростіший варіант конструкції try-ехсерт для обробки винятку має вигляд: try:

#Код блоку try (код, в якому може виникнути виняток)

ехсерт Назва_винятку:

#Код блоку ехсерт (код, що виконується при вказаному винятку)

Вказана конструкція try-ехсерт виконується таким чином:

- Спочатку виконується код блоку try (вираз чи вирази між ключовими словами try і ехсерт).
- Якщо під час виконання коду блоку try не відбулося ніякого винятку, код блоку ехсерт пропускається і виконання конструкції try-ехсерт закінчено.
- Якщо під час виконання коду блоку try виникає виняток, виконання коду блоку try припиняється і управління переходить до обробника ехсерт.
- Якщо тип винятку, що виник, відповідає назві винятку, вказаного після ключового слова ехсерт, виконується код блоку ехсерт. Після завершення виконання коду блоку ехсерт виконується код, що міститься після конструкції try-ехсерт.
- Якщо виник виняток, тип якого не збігається з назвою типу винятку, вказаного після ключового слова ехсерт, виняток передається на зовнішню конструкцію try-ехсерт, якщо зовнішня конструкція відсутня чи обробник не знайдений і там, то виняток стає необробленим і виконання програми зупиняється з системним повідомленням про помилку, як показано вище.

Отже, в блоці try розміщується код, в якому може виникнути виняток, а в блоці ехсерт розміщується код для обробки відповідного винятку.

Незважаючи на те, що в приведеному варіанті конструкції try-ехсерт вказано лише єдину назву винятку, насправді буде оброблений як сам виняток, назву якого вказано, так і його нащадки.

Наприклад, при перехопленні винятку ArithmeticError також будуть перехоплюватися і винятки FloatingPointError, OverflowError, ZeroDivisionError.

Якщо необхідно однаково обробити винятки, ієрархічно не пов'язані між собою, у рядку ехсерт можна перерахувати назви кількох таких винятків, взявши їх в дужки. Наприклад:

try:

#Код блоку try (код, в якому можуть виникнути винятки)

ехсерт (RuntimeError, TypeError, NameError):

#Код блоку ехсерт (код, що виконується при вказаних винятках)

Також можливе застосування ключового слова ехсерт без вказання назв винятків. Такий обробник буде перехоплювати всі винятки (в тому числі і системні: переривання з клавіатури, системний вихід і т.д.), і тому в такій формі ехсерт практично не використовується. В тих випадках, коли є необхідність в обробці всіх вбудованих несистемних винятків, може бути використаний запис ехсерт Exception.

В тих випадках, коли необхідно опрацювати по-різному різні винятки, що можуть виникнути в певному операторі (наборів операторів), в конструкції try-ехсерт можна розмістити декілька відповідних блоків ехсерт. Тоді при виникненні винятку будуть переглянуті блоки ехсерт по черзі, зверху до низу, в пошуках обробника відповідного винятку (тільки перший обробник, що підходить, буде виконаний).

Виходячи із сказаного конструкцію try-ехсепт можна представити в наступному вигляді: try:

```
#Код блоку try ехсепт Назва_винятку1:  
#Код блоку, що виконується при вказаних винятках ехсепт  
(Назва_винятку2, Назва_винятку3, ...):  
#Код блоку, що виконується при вказаних винятках . . .  
ехсепт Exception:  
#Код блоку, що виконується за будь-якого несистемного винятку, який  
не було оброблено
```

Але й на цьому етапі вказана конструкція try-ехсепт не є повною. Конструкція try-ехсепт може мати ще два блоки: finally та else. Код блоку finally виконується в будь-якому випадку, незалежно від того, чи виник виняток в блоці try, чи ні. Код блоку else виконується в тому випадку, якщо винятку в блоці try не було. Блок else досить добре описує частину дерева розв'язку: «Якщо цього виконати не можна, то (інакше) виконати це».

Якщо блок else присутній, то він має йти після всіх блоків ехсепт, але до блоку finally.

```
try:  
#Код блоку try ехсепт Назва_винятку1:  
#Код блоку, що виконується при вказаних винятках ехсепт  
(Назва_винятку2, Назва_винятку3, ...):  
#Код блоку, що виконується при вказаних винятках . . . ехсепт Exception:  
#Код блоку, що виконується за будь-якого несистемного винятку, який  
не було оброблено  
else:  
#Код блоку, що виконується, якщо не було винятків finally:  
#Код блоку, що виконується в будь-якому випадку, можливо після  
відповідного блоку ехсепт
```

Для прикладу розглянемо програму, в якій для введеного числа X буде знаходитися частка $1/X$. Без опрацювання винятків дана програма буде мати наступний вигляд:

```
x=int(input()) k=1/x print(k)
```

Аналізуючи виконувані операції, можна зазначити дві з них, в яких можуть виникнути винятки:

- $x=int(input())$ – якщо користувач введе не ціле число, то функція `int()` не зможе введене значення привести до цілого і виникне виняток `ValueError`.
- $k=1/x$ – якщо користувач введе 0, то інтерпретатору не вдасться виконати ділення на 0, і виникне виняток `ZeroDivisionError`.

Доповнивши програму блоком опрацювання винятку, отримаємо:

```
try:  
x=int(input()) k=1/x  
ехсепт ValueError:  
print('Помилка: очікувалося ціле число.')ехсепт ZeroDivisionError:  
print('Помилка: ділення на ноль.')else:  
print(k)
```

Тобто при виникненні винятку буде виведене відповідне повідомлення про помилку.

Виклик винятків.

Оператор raise дозволяє програмісту згенерувати вказаний виняток. В єдиному аргументі raise вказується виняток, який буде викликано, наприклад:

```
>>> raise ZeroDivisionError('Ділення на нуль.')
```

```
Traceback (most recent call last): File "<pyshell#9>", line 1, in <module>  
raise ZeroDivisionError('Ділення на нуль')
```

```
ZeroDivisionError: Ділення на нуль
```

Висновок. Для забезпечення надійності та коректності виконання програми необхідно опрацьовувати винятки – потенційні помилки часу виконання програми. Виняток є аварійним станом, який виникає під час виконання програми, і це може бути результатом таких помилок, як ділення на нуль, зчитування з відсутнього файлу, вичерпання доступної пам'яті тощо. Мова Python включає ефективні засоби опрацювання винятків, зокрема конструкцію try-ехсерт в різних формах.

Список використаних джерел

1. Вбудовані винятки. URL: https://www.w3schools.com/python/python_ref_exceptions.asp
2. Python. Підручник w3schools.com. URL: <https://www.w3schools.com/python/default.asp>
3. Програмування числових методів мовою Python: підруч. / А. В. Анісімов, А. Ю. Дорошенко, С. Д. Погорілий, Я. Ю. Дорогий; за ред. А. В. Анісімова. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. 640 с.
4. Мюлер Дж.П. Python: Пер. с англ. СПб.: ООО «Диалектика». 2019. 416 с.

Терелюк Владислав*
студент 4 курсу,
факультету економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЗЕЛЕНЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ ТА ЗЕЛЕНА УГОДА

***Анотація.** Стаття присвячена актуальній темі екологічного відновлення країни після війни. У ній досліджується стан екології України та її вплив на людей, а також обговорюється необхідність зеленого відновлення як одного з пріоритетних завдань на шляху до відродження країни. У статті наводяться приклади зелених технологій та рекомендації для їх впровадження з метою підвищення енергоефективності та зменшення викидів шкідливих речовин у атмосферу. Обґрунтовано значення відновлення лісів та боліт для збереження біорізноманіття та зменшення впливу зміни клімату.*

*Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Світлана КОВАЛЬЧУК.

***Abstract.** The article is devoted to the topical topic of ecological recovery of the country after the war. It examines the state of Ukraine's ecology and its impact on people, as well as discusses the need for green restoration as one of the priority tasks on the way to the country's revival. The article provides examples of green technologies and recommendations for their implementation in order to increase energy efficiency and reduce emissions of harmful substances in the atmosphere. The importance of restoring forests and wetlands to preserving biodiversity and mitigating the effects of climate change is also considered.*

Вступ. Відновлення після війни є надзвичайно важливим етапом для країни, яка зазнала великої трагедії. Україна не є винятком, оскільки вона була серйозно постраждала внаслідок багаторічної війни на сході країни. Проте, Україна має можливість використовувати зелені технології та підходи до відновлення країни, що не тільки сприятимуть зменшенню наслідків війни, а й допоможуть зберегти природні ресурси та збільшити економічне благополуччя.

Відновлення після війни може бути дуже витратним, особливо коли мова йде про відновлення інфраструктури та промисловості. Проте, зелені технології можуть допомогти зменшити ці витрати та забезпечити стійке відновлення країни. Зокрема, можна використовувати відновлювальні джерела енергії, такі як сонячні та вітрові електростанції, що допоможуть зменшити залежність від імпорту вугілля та газу. Крім того, зелені технології також можуть допомогти зменшити викиди викидів шкідливих речовин та покращити якість повітря.

Одним з важливих кроків на шляху зеленого відновлення України є зменшення залежності від викопного палива та перехід на енергоефективну інфраструктуру [7]. Це можна зробити за допомогою реконструкції будівель та інфраструктури, збільшення інвестицій у розвиток громадського транспорту та використання електричних транспортних засобів. Також можна здійснити зелені інвестиції в розвиток альтернативної енергії, таких як сонячна та вітрова енергія.

Виклад основного матеріалу. Україна має великий потенціал для використання відновлювальних джерел енергії. Наприклад, за даними Міністерства енергетики та захисту довкілля України, на території країни можливо встановити 50 ГВт потужності вітрових електростанцій та 40 ГВт сонячних електростанцій. Це дає великі можливості для зменшення викидів вуглекислого газу та покращення стану довкілля в країні.

Крім того, Україна може здійснити зелену революцію в сільському господарстві. Можливо використання стійких методів землеробства, таких як органічне землеробство та агроекологічні технології, які допоможуть збільшити врожайність та зберегти ґрунтові ресурси. Додатково, можна забезпечити використання альтернативних джерел енергії, таких як сонячна енергія, для забезпечення енергії на сільськогосподарських підприємствах.

Для досягнення успіху в зеленому відновленні України необхідна міжнародна співпраця. Україна може залучати іноземні інвестиції та технології для розвитку відновлювальної енергетики та зелених технологій. Також важливо співпрацювати з іншими країнами, щоб обмінюватися досвідом та знаннями щодо зеленого відновлення [1].

Зелена угода є одним з основних інструментів, які допомагають країнам зменшити вплив на довкілля та боротися зі зміною клімату. Україна підписала Зелену угоду в 2014 році та зобов'язалася зменшити викиди парникових газів на 42% до 2030 року в порівнянні зі значеннями 1990 року.

Перед Україною стоять масштабні та важливі задачі: відновлення критичної інфраструктури, забезпечення енергетичної безпеки країни, вже прискорена подальша імплементація законодавства ЄС боротьба зі зміною клімату та адаптація до неї тощо. І не зважаючи на те, що війна продовжується, вже зараз відбувається планувати відновлення країни. Хоча різні регіони матимуть різні потреби для відбудови, на загальнодержавному рівні основні засади повоєнного життя мають бути спільними для всіх.

Відбудова укладатиметься з багатьох кроків і має максимально охоплювати планування на коротко, середньо та довгострокових перспективах. Основні принципи для зеленої післявоєнної відбудови, які б забезпечили сталий розвиток економіки та громад:

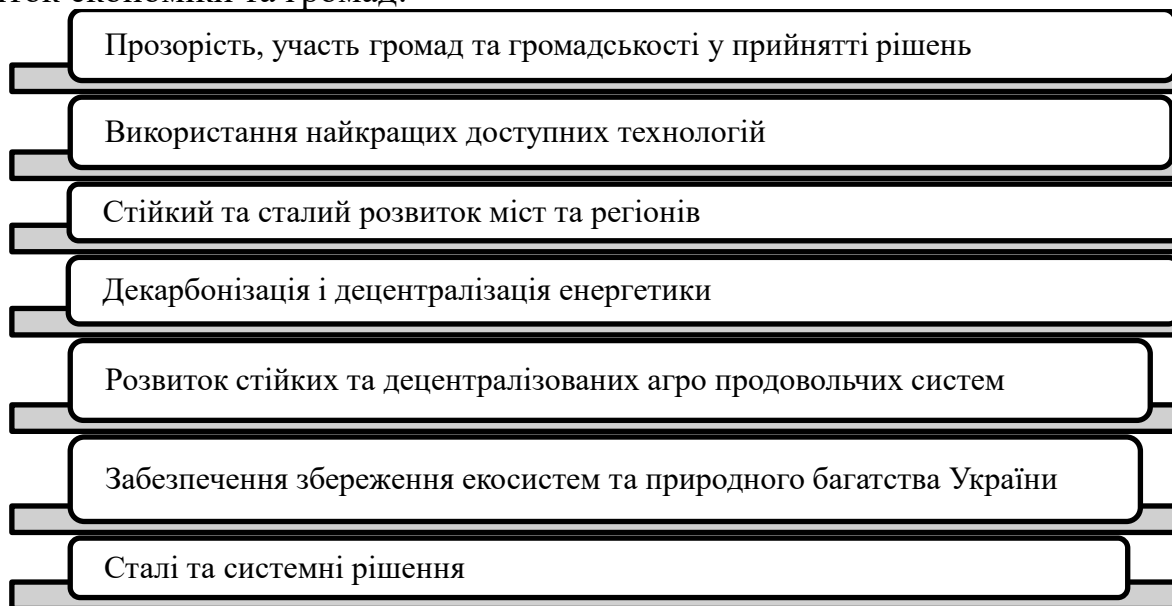

Рис.1. Основні принципи для зеленої післявоєнної угоди

Джерело:[2]

Тобто зелене відновлення України – це стале відновлення, яке відбувається з використанням найкращих доступних технологій та практик.

Зелене відновлення також може забезпечити нові робочі місця та зростання економіки в цілому. Зокрема, інвестиції в відновлювальну енергетику та зелені технології можуть стимулювати розвиток науково-технічного прогресу та інновацій, що сприятиме збільшенню конкурентоспроможності економіки України [2].

Проте, успіх зеленого відновлення вимагає сприяння уряду та підтримки населення. Уряд повинен розробити стратегію зеленого відновлення та надати фінансову підтримку для реалізації цього проекту. Підтримка населення також дуже важлива, оскільки вони мають бути готові змінювати свій спосіб життя та підтримувати розвиток зелених технологій та відновлювальної енергетики.

Повномасштабна агресія російської федерації проти України, що почалась 24 лютого 2022 року, призводить до нищівних руйнувань по всій території України. Значна кількість населених пунктів, промислових об'єктів, об'єктів транспортної, житлової та енергетичної інфраструктури повністю знищені. Війна продовжує завдавати значної шкоди довіллю України. Україна готова дотримуватися Європейського "зеленого" курсу, незважаючи на російську агресію, також готова дотримуватися Європейського "зеленого" курсу, незважаючи на російську агресію [3].

Критичні сировинні ресурси є важливою частиною для "зеленого" переходу Європи та для виконання Green Deal. Україна готова впроваджувати "зелений" перехід навіть під час російської збройної агресії на своїй території. На даний час понад 2 тис. українських родовищ корисних копалин, які оцінюються у понад EUR12 трлн, перебувають на тимчасово окупованих росіянами територіях. Крім того, загальний обсяг збитків навколишньому середовищу України від російської агресії вже сягнув майже EUR48 млрд, додав міністр.

Важливим етапом співробітництва має стати включення України до проекту Європейської стратегії у сфері мінеральної сировини до 2030 року. У червні 2021 року Україна та ЄС уклали меморандум про стратегічне партнерство у сфері сировинних матеріалів. Минулого року укладено меморандум між Українською геологічною службою та Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) щодо співробітництва у сфері модернізації системи обігу та управління геологічною інформацією [4].

Європейський Зелений Курс є дорожньою картою заходів, які перетворюють Євросоюз на ефективну, стійку та конкурентоспроможну економіку, визначають засоби перетворення Європи на перший у світі кліматично нейтральний континент до 2050 року, стимулюючи розвиток економіки, покращення здоров'я та якості життя людей, а також трансформують кліматичні та екологічні виклики на можливості у всіх сферах та політиках ЄС, гарантуючи справедливий та інклюзивний характер зеленого переходу.

Реалізація Зеленого курсу в Україні має позитивним чином вплинути на енергетичний баланс та забезпечити розвиток сектору, зокрема зважаючи на необхідність:

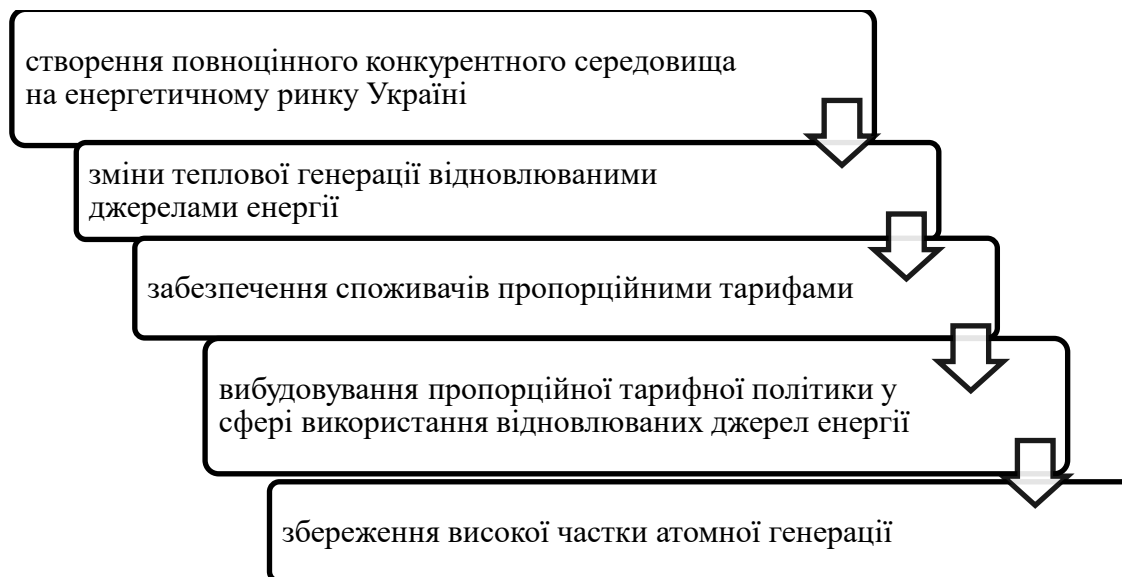

Рис.2. Необхідність реалізації Зеленого курсу в Україні

Джерело:[5]

В Україні більшість реформ у сфері охорони довкілля, які наразі здійснюються на виконання Угоди про асоціацію з ЄС, мають чітко виражену регіональну складову – вони покладають нові функції на місцеві органи влади та

створюють нові можливості для регіонів. Ефективність виконання Угоди про асоціацію безпосередньо залежить від впровадження на місцях необхідних нових механізмів, стандартів, практик і тісно пов'язана з державною регіональною політикою у т. ч. і в екологічній сфері [5].

Зелене відновлення — це системна відбудова нової моделі інфраструктури та економіки країни, що базується на принципах сталості та мінімізує наявні й майбутні ризики, з наскрізним урахуванням екологічної та кліматичної складової.

Таблиця 1

**Принципи сталості та ризики екологічної і кліматичної складової
зеленого відновлення**

Ризики	Переваги
Зелена модель розвитку зіштовхується з низкою ризиків, як-от: екстремальні погодні явища та деградація екосистем через глобальну кліматичну кризу.	Зелене відновлення слід розглядати як економічну необхідність для майбутнього розвитку України.
Ризики, пов'язані з пошкодженням логістичних ланцюгів та доступу до глобальних ринків для придбання ресурсів та продукції.	Реконструкція України, можливість перескочити до більш екологічних технологій, зменшити залежність від викопного палива та прагнути до економіки з нульовими викидами.
Невідновлювані або важко відновлювані втрати природного капіталу, пов'язані з забрудненням довкілля і здоров'ям людей (вирубка лісів, забруднення повітря та водних ресурсів).	Масштабні руйнування надають унікальні можливості для подолання розриву у технологіях та моделях розвитку — порівняно з країнами ЄС — шляхом відбудови економіки та інфраструктури з нуля.
Ризики, пов'язані зі зміною клімату, підсилюються та вкрай загострюються через військові дії та агресію Росії.	В перспективі процес післявоєнного економічного розвитку має стати фундаментальним переходом України до зеленої та чистої економіки.
Ціллю нової моделі розвитку є стійке довгострокове функціонування країни навіть за кризових умов.	Реконструкція не повинна відтворити довоєнну економіку, яка базувалася на викопному паливі, була енергомісткою з інтенсивним забрудненням довкілля.

Джерело: сформовано автором на основі [6]

Пріоритетом урядової політики має бути коригування курсу економіки шляхом будівництва більш енергоефективних і менш енергозатратних промислової й транспортної системи, комунальних закладів та житла, а також використання низьковуглецевих матеріалів та розвиток природо орієнтованого й вуглецевого сільського господарства. Важливо чітко визначити та проголосити цілі позбавлення залежності від викопного палива та включення зеленого переходу та стійкості як ключових підходів до всіх аспектів післявоєнного економічного розвитку. Це має стосуватися не лише територій, які найбільше постраждали від війни, а й усіх територій України.

Висновки. Зелене відновлення України після війни та Зелена угода - це дві важливі теми, які потребують розгляду з різних точок зору. Після війни, Україна стикається зі значними викликами, що вимагають серйозних зусиль для відновлення економіки та інфраструктури. Однак, при цьому варто враховувати

також екологічний аспект і вирішувати питання відновлення з урахуванням принципів сталого розвитку. Це означає, що будь-які рішення, що приймаються для відновлення, повинні бути спрямовані на зменшення впливу на довкілля та забезпечення збереження природних ресурсів. Зелена угода є ініціативою Європейського Союзу, яка має на меті забезпечити сталий розвиток та зменшення впливу на довкілля в країнах-учасницях. Україна підтримує цю ініціативу та є однією з країн-учасниць. В рамках Зеленої угоди, Україна зобов'язується досягти низки цілей, таких як зменшення викидів парникових газів, підвищення ефективності використання енергії та збільшення відновлювальної енергетики. Зелене відновлення України після війни та Зелена угода - це дві взаємопов'язані теми, які можуть допомогти забезпечити сталий розвиток та зменшення впливу на довкілля. Важливо враховувати ці принципи при прийнятті будь-яких рішень щодо відновлення економіки та інфраструктури України після війни. Відновлення після війни може бути чудовою нагодою для України перейти на старіший та екологічно безпечний шлях розвитку. Наприклад, заміна застарілих та зношених інфраструктурних систем на більш сучасні та екологічно чистіші, такі як сучасні енергоефективні будівлі та інфраструктура міського транспорту. Це може призвести до значного зменшення викидів шкідливих речовин та покращення якості повітря.

Зелена угода також може допомогти Україні збільшити експорт відновлювальної енергії та розширити внутрішній ринок екологічних технологій. Це може створити нові робочі місця та прискорити розвиток економіки. Проте, виклики, які стоять перед Україною після війни та відновлення, є великими. Необхідно знайти баланс між розвитком та екологічними вимогами, щоб не створити нові проблеми. Для цього необхідно взяти до уваги багато різних факторів, від джерел фінансування до екологічних показників та відносин з іншими країнами. Україна має потенціал стати лідером у регіоні в галузі зеленого розвитку та сталого розвитку, але це можливо тільки за умови, що будуть вжиті відповідні заходи та прийняті необхідні рішення. Зелене відновлення та Зелена угода можуть стати сильними інструментами для досягнення цих цілей.

Список використаних джерел

1. Зелене відновлення: на яких принципах буде базуватися відбудова України URL:<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/09/14/7146700/>
2. Зелене повоєнне відновлення України URL:<https://ecoaction.org.ua/diyalnist/vidnovlennia>
3. Зелене повоєнне відновлення України: візія та моделі URL:https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2022/08/green_recovery.pdf
4. Україна готова дотримуватися Європейського "зеленого" курсу, незважаючи на російську агресію URL:<https://interfax.com.ua/news/greendeal/888682.html>
5. Європейський Зелений Курс URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>
6. Позиційний документ УНП 2022: Повоєнне відновлення України має бути зеленим URL: <https://necu.org.ua/pozyczijnyj-dokument-unp-2022-povoyenne-vidnovlennya-ukrayiny-maye-buty-zelenym/>
7. Ковальчук С. Я. «Зелені» трансформації аграрного сектору: основа збереження екологічного стану землі URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/24024.pdf>

Мар'яна ТЕРЬОХІНА*
студентка 2 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ ТА КОРУПЦІЄЮ

***Анотація.** У даній оглядовій статті розглянуто питання глобальних наслідків злочинності, проблеми боротьби з організованою злочинністю та корупцією а також аналізуються розроблені Міністерством юстиції України відповідні законопроекти. Вказані прорахунки в стратегії, тактиці боротьби з організованою злочинністю та розглянуто підходи щодо створення ефективної правової бази боротьби із корупцією та організованою злочинністю. Наведено структуру та динаміку злочинності.*

***Abstract.** This article raises the issue of the global consequences of crime, the problem of fighting organized crime and corruption. Draft laws developed by the Ministry of Justice of Ukraine. Miscalculations in the strategy and tactics of combating organized crime are indicated. Options for creating an effective legal framework for combating corruption and organized crime, as well as the structure and dynamics of crime.*

Вступ. Масштабність та глобальність наслідків міжнародних правопорушень зумовлюють необхідність налагодження взаємовідносин між державами та міжнародними організаціями щодо боротьби з такими негативними проявами. За всю історію співробітництва суб'єктів міжнародного права у протидії злочинності накопичився досить великий масив міжнародно-правових норм, принципів та механізмів попередження, протидії, припинення та розслідування міжнародних правопорушень. Процес становлення співробітництва у протидії міжнародним правопорушень фактично починається із періоду зародження взаємовідносин між першими розвинутими державами, коли були укладені перші двосторонні договори про видачу злочинців. В подальшому розвиток міжнародних відносин у сфері боротьби зі злочинністю фактично відбувається у розрізі розвитку міжнародного права. Кожний історичний період ставив перед міжнародною спільнотою нові виклики, вимагав зосередження спільних зусиль у вирішенні економічних, політичних, соціальних проблем і, втому числі, проблем боротьби із міжнародними правопорушеннями [1].

Виклад основного матеріалу. Злочин є антисоціальним вчинком людини,

* Науковий керівник: к.ф.-м.н, доцент кафедри математики, фізики та комп'ютерних технологій факультету економіки та підприємництва ВНАУ, Олександр ШЕВЧУК

що посягає на відносини, які склалися в суспільстві, і становить небезпеку суспільному розвитку. Людину, яка чинить злочин, називають «злочинець».

Злочином в українському праві є передбачене Кримінальним кодексом України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину, більш тяжке, ніж кримінальний проступок.

В науці кримінального права злочином називають суспільно небезпечне, винне, протиправне і кримінально каране діяння (дія чи бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину.

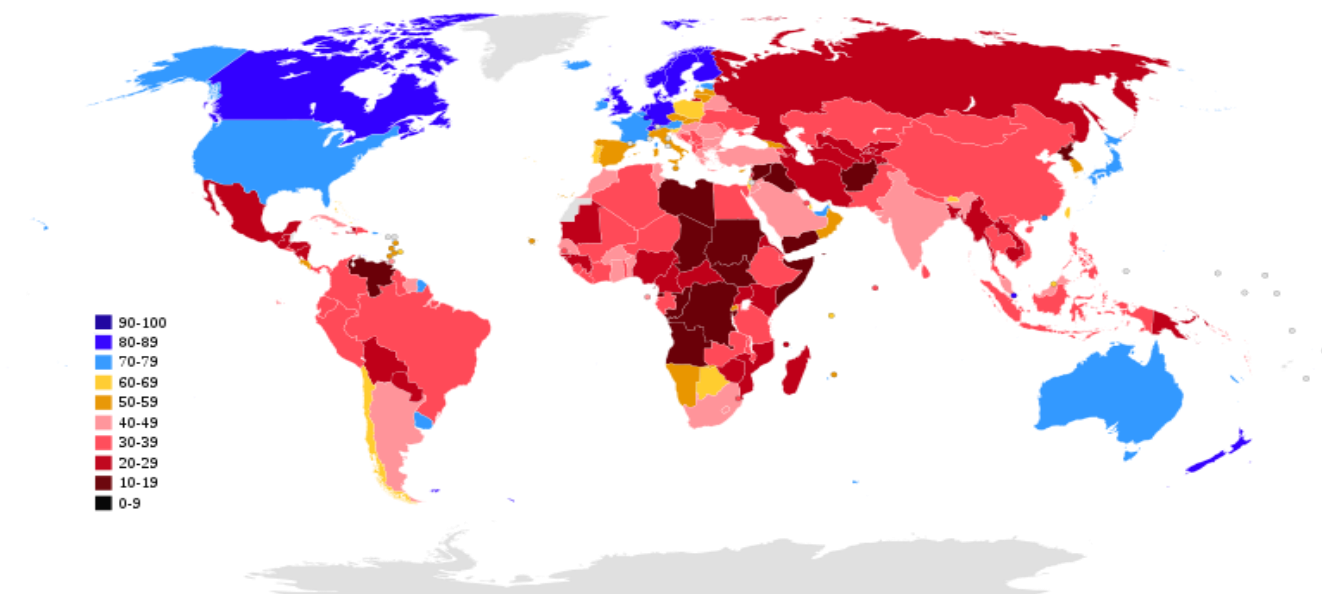
Терміни «кримінальне правопорушення» і «злочин» не є синонімами після 1 липня 2020 року, коли набрав чинності Закон України про кримінальні проступки, передбачений пунктом 1 Прикінцевих положень Кримінального процесуального кодексу України. Нині термін «кримінальне правопорушення» об'єднує в собі поняття «злочин» і «кримінальний проступок».

Термін «кримінальний злочин» з точки зору права не має сенсу, оскільки злочином є тільки те діяння, яке передбачене кримінальним законом. Суспільство завжди намагається жити за встановленими правилами, проте немає жодної людської спільноти, у якій би такі правила не порушувалися. Часто такі порушення мають дріб'язковий характер – наприклад, запізнення учня на урок, перехід дороги за межами пішохідного переходу, а іноді є надзвичайно небезпечними, як-от крадіжка чи вбивство людини. Незначні порушення мають назву проступок. Відносини, пов'язані зі вчиненням людьми суспільно небезпечних діянь та визначенням відповідальності за їх вчинення регулює кримінальне право, а самі ці діяння називаються злочинами.

Правопорушення: проступки й злочини вивчає наука деліктологія. Злочинність вивчає наука кримінологія.

Злочини мають ряд ознак, спільних з іншими правопорушеннями: є небезпечними для суспільства; здійснюються усвідомлено; вчиняються всупереч заборонам, визначених кримінальним законодавством. Проте, на відміну від адміністративних, цивільних чи дисциплінарних проступків, злочини мають підвищений рівень суспільної небезпечності. Саме тому не є злочином дія або бездіяльність, яка, хоча формально і містить ознаки будь-якого забороненого діяння, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла й не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі. Крім того, злочином є лише те діяння, яке прямо передбачене Кримінальним кодексом України [2].

Сучасні проблеми боротьби з організованою злочинністю та корупцією. Корупція – негативне суспільне явище, яке проявляється в злочинному використанні службовими особами, громадськими і політичними діячами їх прав і посадових можливостей з метою особистого збагачення. Як і будь-яке суспільне явище, корупція в певних суспільних відносинах пронизує все суспільство, а в інших існувати не може. Відтак, боротьба з корупцією не може бути ні чим іншим, як боротьбою за зміну суспільних відносин, які сприятливі для існування корупції, на суспільні відносини, в яких вона існувати не може. Сприятливими для існування корупції є приватна власність і бюрократизованість системи державного правління. Дієвими підсилювачами боротьби з корупцією є заходи боротьби з корупціонерами [3].

**Рис. 1. Мапа сприйняття корупції у світі
Transparency International за 2018 рік**

Джерело[4]

Найчастіше термін застосовується по відношенню до бюрократичного апарату і політичної еліти. Характерною ознакою корупції є конфлікт між діями посадової особи та інтересами її працедавця або конфлікт між діями виборної особи й інтересами суспільства. Багато видів корупції аналогічні шахрайству, що здійснюється посадовою особою, та відносяться до категорії злочинів проти державної влади.

До корупції може бути схильна будь-яка людина, що володіє дискреційними повноваженнями – повноваженнями щодо розподілу якихось ресурсів, що їй не належать, на свій розсуд (чиновник, депутат, суддя, співробітник правоохоронних органів, адміністратор, екзаменатор, лікар тощо). Головним стимулом до корупції є можливість отримання економічного прибутку (ренти), зв'язаного з використанням владних повноважень, а головним стримувальним чинником – ризик викриття і покарання [3].

Корупція та пов'язана з нею організована злочинність загрожує національній безпеці України, негативно впливає на формування і діяльність органів державної влади, підриваючи довіру громадян до них, ускладнює відносини України з іноземними державами.

Реалізація заходів подолання та попередження корупції в органах державної влади вимагає чіткого уявлення про масштаби цього явища. Така оцінка повинна ґрунтуватися як на даних офіційної статистичної звітності, так і на опитуванні громадської думки щодо відповідних процесів.

З одного боку, представники правоохоронних органів, опираючись на стан злочинності, роблять висновки про відсутність високого рівня корупції в органах влади, зазначаючи, що в останні роки до різних видів відповідальності за корупцію щорічно притягуються не більше 1% державних службовців.

З іншого боку, існує тенденція, особливо серед представників неурядових

організацій та журналістів, будувати висновки про рівень корупції в органах влади виключно на матеріалах опитування громадської думки.

Такі дослідження часто є методично коректними щодо процедур, однак інтерпретація результатів є надто вільною. Не враховуються такі суттєві параметри отримуваних оцінок: як наявність стереотипів масової свідомості, нечіткість уявлень про корупцію як політично-правове явище, нездатність розрізняти корупцію в приватній та публічній сфері, обмеження корупції лише (або переважно) хабарництвом тощо.

Очевидно, для таких висновків недостатньо аргументів, побудованих лише на стереотипах зі сфери масової свідомості.

На сьогоднішній день для усунення названих явищ в законодавстві були вжиті такі заходи, зокрема, прийняті: Закон України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 року № 356/95-ВР, Концепція боротьби з корупцією на 1998-2005 р., затверджена Указом Президента України від 24 квітня 1998 року № 367. Крім того, Україною були підписані базові міжнародні документи у сфері боротьби з корупцією (Конвенція «Про кримінальну відповідальність за корупцію» ETS 173 від 27 січня 1999 року, Конвенція ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 року), які зобов'язують держави-учасниці вживати заходи щодо розробки єдиної антикорупційної політики держави. Інституційне забезпечення цього процесу було здійснено серед створення спеціальних підрозділів МВС, СБУ, ДПА тощо для боротьби з корупцією, які ефективно здійснюють своє призначення лише на рівні нижчих посадових осіб.

Крім того, зацікавленими органами влади було проаналізовано ситуацію, що існує в Україні на сьогодні, враховані всі заходи, що вживались для боротьби з цими явищами, визначено слабкі та сильні сторони та розроблений новий підхід боротьби з корупцією. Як наслідок, створена робоча група з розроблення концепції утворення та організації діяльності Національного бюро розслідувань України; до Верховної Ради України поданий проект Закону України «Про Національне бюро розслідувань України», автором якого є народний депутат України Король В.М. Основними завданнями зазначеного проекту є:

- гармонізація українського законодавства з міжнародними нормами та правовими стандартами, що регулюють всі аспекти попередження та протидії корупції;
- визначення єдиного підходу до розуміння сутності корупції, різновидів її проявів, законодавчого врегулювання юридичної відповідальності за вчинення корупційних діянь.

Також Міністерством юстиції України розроблено такі законопроекти:

Проект Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», який має встановити правові та організаційні засади запобігання та протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, порядок відшкодування завданих внаслідок вчинення корупційних правопорушень збитків, вимоги щодо поновлення прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави, регулює міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії корупції.

Проект Закону України «Про відповідальність юридичних осіб за

корупційні правопорушення», розроблений з урахуванням Конвенції ООН проти корупції, Конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією в контексті кримінального права та проекту Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції в Україні». Проектом пропонується встановити відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень, а також визначає порядок притягнення до відповідальності.

Прийняття вищезазначених законопроектів дасть можливість здійснювати розкриття корупційних злочинів посадових осіб найвищого рівня.

Створення ефективної правової бази боротьби із корупцією та організованою злочинністю передбачає необхідність пізнання глибоких кримінологічних коренів, через вивчення існуючих процесів та створення продуманої системи загальних і спеціальних заходів.

Серед першочергових завдань держави є викриття організованих злочинних груп і припинення їх дій, підвищення ефективності боротьби із законспірованими злочинними співтовариствами, що використовують міжнаціональні конфлікти, пов'язаними з «тіньовою» економікою, а також зі злочинними групами за кордоном. Перед правоохоронними органами стоїть завдання доведення існування організованої злочинності, а не доведення окремих видів чи злочинів. Окремо слід вказати на прорахунки в стратегії та тактиці боротьби з організованою злочинністю.

По-перше, недооцінювався і практично не враховувався стан цієї злочинності, незадовільно аналізувалися результати боротьби з нею та не визначалися пріоритетні напрями протидії цим явищам, не здійснювалося програмно-цільове планування та належне ресурсне забезпечення.

По-друге, оперативні підрозділи та слідчі апарати органів, що ведуть боротьбу з організованою злочинністю, використовували застарілі методи викриття й розслідування злочинів організованих угруповань, обліку та звітності щодо результатів своєї роботи.

По-третє, на сьогоднішній день немає досконалої правової бази боротьби з цією злочинністю, у той час як кримінальна ситуація змінюється стрімкими темпами.

По-четверте, повільно вживаються запобіжні заходи, спрямовані на усунення злочинів, скоєних організованою злочинністю.

По-п'яте, професійна підготовка співробітників правоохоронних органів не повною мірою відповідає вимогам часу, серед них переважно молоді фахівці, які не мають відповідного досвіду [5].

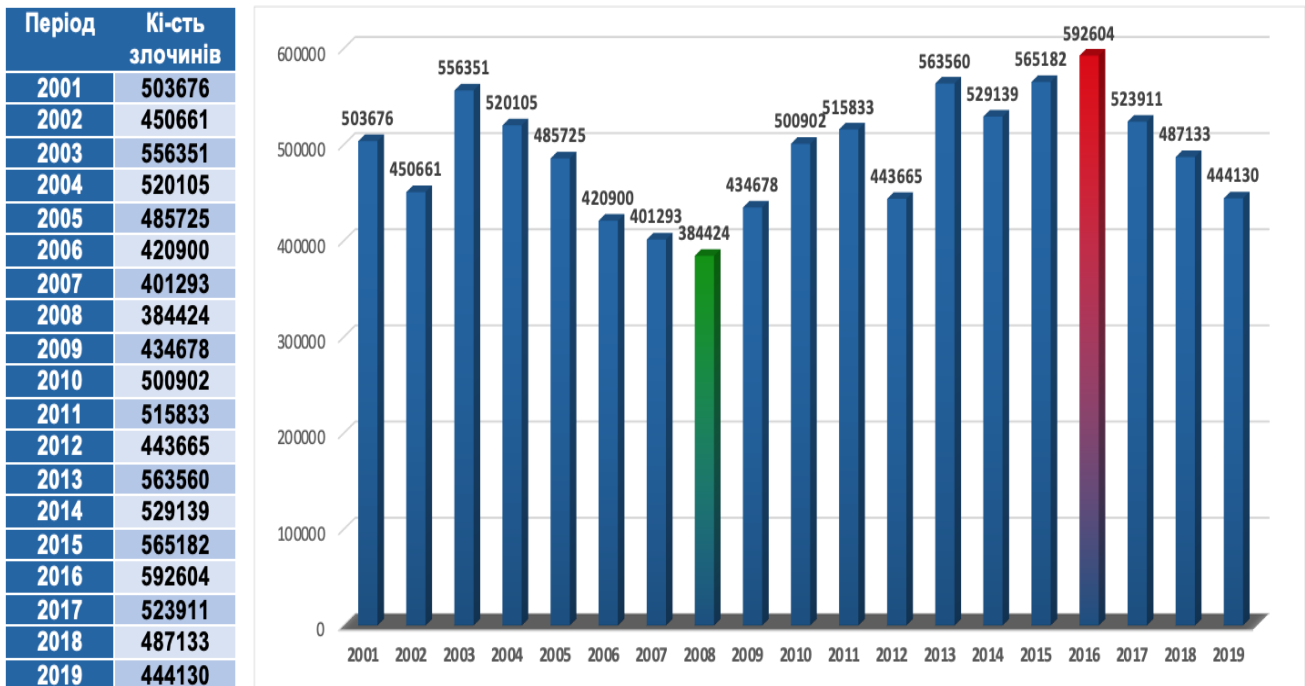

Рис. 2. Кількість вчинених злочинів на території України (з 2001 по 2019 роки)

Джерело[6]

Аналіз таких зведень нарешті дозволить дійсно контролювати організовану злочинність в Україні. Вищезазначені пропозиції підготовленні з урахуванням стану справ, що склалися у сфері боротьби з організованою злочинністю і корупцією, та з метою більш ефективного забезпечення захисту громадян від злочинних посягань, запобігання втратам держави і суспільства від дій правопорушників та удосконалення діяльності правоохоронних органів. Це дасть змогу існуючому та новоствореному законодавству ефективно здійснювати боротьбу з корупцією та організованою злочинністю [5].

Період	Кі-сть злочинів усього	Невеликої тяжкості	Питома вага %	Середньої тяжкості	Питома вага %	Тяжких	Питома вага %	Особливо тяжких	Питома вага %
2001	503676	47231	9,4	243247	48,3	194776	38,7	15019	3,0
2002	450661	45914	10,2	172252	38,2	210718	46,8	21777	4,8
2003	556351	60693	10,9	209181	37,6	260655	46,9	25822	4,6
2004	520105	60648	11,7	202089	38,9	236556	45,5	20812	4,0
2005	485725	66809	13,8	198077	40,8	202408	41,7	18431	3,8
2006	420900	71374	17,0	174472	41,5	158915	37,8	16139	3,8
2007	401293	78789	19,6	172251	42,9	135646	33,8	14607	3,6
2008	384424	80852	21,0	167394	43,5	122782	31,9	13396	3,5
2009	434678	76858	17,7	203291	46,8	140932	32,4	13597	3,1
2010	500902	72774	14,5	249181	49,7	166853	33,3	12094	2,4
2011	515833	68511	13,3	265171	51,4	171119	33,2	11032	2,1
2012	443665	57426	12,9	231233	52,1	145733	32,8	9273	2,1
2013	563560	161669	28,7	231983	41,2	156131	27,7	13776	2,4
2014	529139	133259	25,2	215792	40,8	154216	29,1	25872	4,9
2015	565182	129022	22,8	236792	41,9	177855	31,5	21513	3,8
2016	592604	123644	20,9	236418	39,9	213521	36,0	19021	3,2
2017	523911	106827	20,4	202424	38,6	198074	37,8	16586	3,2
2018	487133	106768	21,9	196688	40,4	167986	34,5	15691	3,2
2019	444130	110483	24,9	177811	40,0	140468	31,6	15368	3,5

Рис. 3. Кількість вчинених злочинів з урахуванням ступеня тяжкості (ст. 12 КК).

Джерело[7]

Структура та динаміка злочинності. Коли одним показник злочинності є

цілим, а другі входять до нього і в сумі складають це ціле, визначається співвідношення частин і цілого. Ціле приймається за 100%, і вираховується, скільки відсотків від цілого припадає на певні його частини, тобто визначається його частка у цілому.

У залежності від мети кримінологічного аналізу можуть розраховуватися частки окремих або всіх елементів структури цілого. Зазначені дані можуть бути представлені у таблиці або рисунку (графіку або діаграмі) тобто у графічному зображенні у вигляді точок, ліній та геометричних фігур, параметри яких відбивають відповідні статистичні дані. Співвідношення між кількістю зареєстрованих злочинів та кількістю виявлених осіб, що їх вчинили, дозволяє у першому наближенні оцінити, кількість яких випадків є більшою: коли один злочин вчинило декілька осіб, чи, коли декілька злочинів вчинила одна особа. Крім того, воно певною мірою характеризує повноту виявлення осіб, які вчинили злочини. Приклад: В Україні у 2004 р. було зареєстровано 520105 злочин і виявлено 260702 особи, що вчинили злочини, відповідно співвідношення між цими абсолютними показниками приблизно дорівнювало 2, тобто на одну виявлену особу, що вчинила злочин, припадає 2 зареєстрованих злочини. Аналіз динаміки злочинності передбачає побудову так званих рядів динаміки або часових рядів, тобто сукупностей хронологічно впорядкованих значень абсолютних або відносних показників злочинності (рівнів динамічного ряду). Ряди динаміки можуть бути інтервальними, тобто такими, що містять дані за певний проміжок часу, та моментними, що складаються з даних, взятих на певний момент часу, тобто певну дату. Сумування рівнів інтервального ряду є можливим, а моментного – не має смислу, оскільки передбачає повторне рахування вже обрахованих даних. В практиці кримінологічного аналізу використовуються в основному інтервальні ряди динаміки. [8]

Таблиця 1

Міста, у яких зафіксована найбільша кількість злочинів

Місце у рейтингу	Назва населеного пункту та кількість населення, яке живе у ньому	Кількість злочинів на 10 тисяч осіб
1	Луганськ, обласний центр (близько 500 тисяч)	56,6
2	Вільнянськ, районний центр у Запорізькій області (18 тисяч)	55,9
3	Василівка, районний центр у Запорізькій області (15 тисяч)	54,7
4	Лисичанськ, промислове місто в Луганській області (біля 90 тис.)	54,0
5	Краснодон, районний центр в Луганській області (біля 100 тисяч)	46,9
6	Запоріжжя, обласний центр (784,3 тисяч)	46,0
7	Радянське, смт на сході Криму (близько 10 тисяч)	44,74
8	Селидове, місто в Донецькій області (25 тисяч)	44,2
9	Кривий Ріг, районний центр в Дніпропетровській області (близько 700 тисяч)	43,5
10	Макіївка, місто в Донецькій області (близько 390 тисяч)	41,3

Джерело: [9]

Злочинність та війна. За десять місяців повномасштабної війни

Національна поліція зареєструвала близько 261 тисячі злочинів, що на 12% менше у порівнянні з аналогічним періодом 2021 року. Про це повідомив голова НПУ Ігор Клименко у Телеграмі, передає Укрінформ. Він зазначив, що від початку повномасштабного вторгнення поліція отримала та опрацювала майже 6,6 мільйона звернень від громадян. «Національна поліція України за 10 місяців повномасштабної війни зареєструвала близько 261 тисячі злочинів. Це на 12% менше у порівнянні з минулим роком. Стосовно майже 126 тисяч кримінальних правопорушень особам повідомлено про підозри», – поінформував Клименко. Він також уточнив, що поліція задокументувала близько 66 тисяч майнових злочинів, серед яких майже 64 тисячі крадіжок. За словами Клименка, встановлено понад 15,4 тисячі підозрюваних [10].

Висновки. Якщо підсумувати сказане, приходимо до висновку, що масштаби та глобальність наслідків міжнародної злочинності вимагають побудови відносин між державами та міжнародними організаціями для боротьби з такими негативними проявами як злочинність. Злочини мають ряд ознак. Корупція та пов'язана з нею організована злочинність загрожує національній безпеці України, тому в Україні розроблено ряд законопроектів «Про засади запобігання та протидії корупції».

Список використаних джерел:

1. Міжнародне право. Мультимедійний посібник. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_9.html (дата звернення: 16.03.2023)
2. Вікіпедія. Злочин. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD> (дата звернення: 16.03.2023)
3. Вікіпедія. Корупція. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 16.03.2023)
4. Вікіпедія. URL: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/df/Corruption_Perception_index_2018.svg/435px-Corruption_Perception_index_2018.svg.png (дата звернення: 16.03.2023) (дата звернення: 16.03.2023)
5. Міністерство юстиції. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_5179 (дата звернення: 16.03.2023)
6. Новий кримінальний кодекс. Статистика URL: <https://newcriminalcode.org.ua/statistics> (дата звернення: 16.03.2023)
7. Новий кримінальний кодекс. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/27/13.png> (дата звернення: 16.03.2023)
8. Аналіз та прогноз злочинності. Конспект лекцій. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/kkvp/lectures/lek-zloch-2.doc> (дата звернення: 16.03.2023)
9. Українська правда. Найбільш кримінальні міста та області України. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2009/06/10/21354/> (дата звернення: 16.03.2023)
10. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3640598-litva-vidilae-40-miljoniv-na-vijskovu-dopomogu-ukraini-nastupnogo-roku-ministr-oboroni.html>

Катерина ФЕДОРОВА*
студентка 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Стаття присвячена вивченню можливостей цифровізації туристичної галузі. Обґрунтовано, що туризм в Україні розвивається швидкими темпами та відіграє важливе соціальне й економічне значення. Доведено, що туризм потребує нових підходів до організації й управління, зокрема з використанням сучасних цифрових технологій, що дозволяють суттєво підвищити якість та ефективність надання туристичного продукту. Визначено, що в умовах тотальної цифровізації цифрова трансформація бізнесу є основною умовою виживання компаній туристичної сфери у конкуренції. Зазначено, що розвиток цифрової економіки створює основні тренди на туристичному ринку в усьому світі, особливо в Україні. Обґрунтовано, що для керівників підприємств туристичної галузі використання цифрових технологій дає змогу підвищити інвестиційну привабливість туристичного підприємства. Доведено, що використання цифрових технологій підвищує безпеку та якість туристичних послуг.

Abstract. This article is dedicated to exploring the possibilities of digitization in the tourism industry. It is argued that tourism in Ukraine is developing rapidly and plays an important social and economic role. It is proven that tourism requires new approaches to organization and management, particularly with the use of modern digital technologies that can significantly improve the quality and efficiency of tourism services. It is determined that in the conditions of total digitization, digital transformation of business is a fundamental condition for survival of tourism companies in competition. It is noted that the development of the digital economy creates major trends in the global tourism market, especially in Ukraine. It is argued that the use of digital technologies enables tourism enterprise managers to increase the investment attractiveness of their company. It is proven that the use of digital technologies enhances the safety and quality of tourism services.

Вступ. В сучасному світі цифрові технології вже давно стали необхідною складовою багатьох сфер життя, включаючи туризм. Україна, як країна з розвиненою туристичною індустрією, також не може ігнорувати вплив цифрових технологій на свій туристичний сектор. Використання сучасних інформаційних

* Науковий керівник: к.п.н., доцент кафедри математики, фізики та комп'ютерних технологій факультету економіки та підприємництва ВНАУ, Людмила НОВИЦЬКА.

технологій, таких як Інтернет, мобільні додатки, віртуальна реальність та інші, може покращити якість туристичних послуг і зробити Україну більш доступною та привабливою для відвідувачів з усього світу. У цьому контексті, важливо дослідити, які конкретні цифрові технології можуть бути використані для розвитку туристичної галузі в Україні та як вони можуть підвищити ефективність і конкурентоспроможність українського туризму.

Однією з головних переваг використання цифрових технологій у туризмі є можливість забезпечення більш ефективної комунікації між туристами та провайдерами туристичних послуг. Наприклад, мобільні додатки дозволяють туристам легко знаходити інформацію про різноманітні туристичні об'єкти, включаючи маршрути, ціни, години роботи та інше. Крім того, такі додатки можуть бути корисними для бронювання готелів, ресторанів, екскурсій та інших послуг, що значно спрощує процес планування подорожі та зменшує ризик помилкового вибору.

Додатково, використання віртуальної реальності може надати туристам можливість попереднього перегляду туристичних місць та об'єктів без прямого фізичного відвідування. Це не тільки дає можливість ознайомитись з об'єктом зручним способом, але і дозволяє оцінити його привабливість та підготувати себе до подорожі.

Крім того, використання цифрових технологій може сприяти розвитку туристичного бізнесу в Україні, забезпечуючи можливості для онлайн-маркетингу, реклами та продажу туристичних послуг. Наприклад, цифровий маркетинг та промоція через соціальні мережі можуть допомогти залучити більше туристів та підвищити свідомість про українські туристичні місця серед іноземних відвідувачів.

З урахуванням всіх переваг цифрових технологій для туризму, важливо підтримувати інноваційні рішення та інфраструктуру, що сприятиме розвитку туристичного сектору в Україні. Наприклад, необхідно забезпечити швидкий та якісний Інтернет у туристичних регіонах, створити інтерактивні карти та навігаційні системи для туристів, а також забезпечити підтримку малого та середнього бізнесу в туристичній галузі.

В результаті зміни економічного вектора України, сфера туризму все більше позиціонує себе як комерційна сфера, яка здатна органічно входити до соціально-економічного комплексу країни. Аналізуючи досвід європейських країн, і у разі перенесення подібного досвіду на вітчизняний культурний та економічний ґрунт, туристична сфера буде спроможна зробити вагомий внесок у бюджет, стане надійним джерелом валютних надходжень, стимулюючи приплив іноземного капіталу в національну економіку, зможе забезпечити зайнятість населення, підвищити привабливість країни як сфери підприємництва [1].

Загалом, використання цифрових технологій є ключовим фактором для розвитку туризму в Україні. Вона дозволяє туристам зручно та ефективно планувати свої подорожі, а провайдерам туристичних послуг - покращувати якість та ефективність своїх послуг. Невід'ємним елементом розвитку туризму в Україні є інновації та сучасні технології, тому необхідно продовжувати розвивати цей напрямок та впроваджувати нові рішення в галузі туризму, щоб забезпечити максимальний комфорт та задоволення туристів, та створити умови для стабільного розвитку туристичної індустрії в Україні.

Виклад основного матеріалу. Туризм є однією з провідних і найбільш динамічних галузей економіки. Ключовим фактором розвитку економіки в

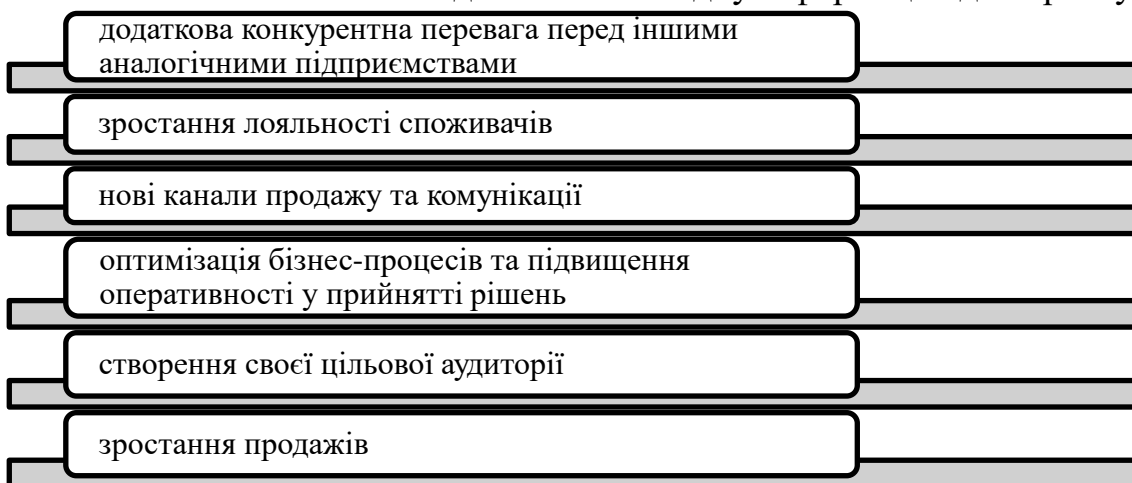
сучасних умовах є дані, представлені в цифровій формі. У зв'язку з цим, цифрові технології відіграють визначальну роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємств, галузей і цілих держав.

Нині туризм вступив у такий етап свого розвитку, у якому інформація та її своєчасна передача відіграють визначальну роль у всіх сферах туристичної діяльності, при цьому саме сучасні інформаційні технології в туризмі стають найважливішим фактором економічного зростання галузі. Інформаційно-технічний прогрес є сьогодні не тільки головним фактором забезпечення ефективного функціонування туристичного ринку, але й найважливішою умовою процесу його стійкого розвитку [3]. Отож, пріоритетну увагу має бути приділено саме сучасним цифровим технологіям, які завдяки своїм унікальним властивостям активно сприятимуть динамічному розвитку усіх секторів туристичного ринку.

Завдяки сучасним Інтернет-ресурсам все більше нівелюються поняття відстані та територіальної віддаленості. І саме тому велику роль відіграє туризм, який апріорі володіє інструментом знесення просторових бар'єрів. Туристична галузь – багатовимірне явище, забезпечене багатьма функціями і тому може стати сферою прикладання багатовекторних зусиль і залучення різних професійних груп населення.

Цифровізація – це впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових виробництв, від предметів побуту до дитячих іграшок, одягу тощо. Це перехід біологічних та фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні. Перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн) [2].

Головне завдання мобільного додатку – надати інформацію про компанію, її товари та послуги. Основною відмінністю мобільних додатків є те, що вони мають багато можливостей донести необхідну інформацію до користувачів.

*Рис. 1. Переваги мобільних додатків на туристичному підприємстві
Джерело: сформовано автором на основі [2]*

Для багатьох користувачів складність платежів залишається основною перешкодою в розвитку ринку мобільних додатків, люди не повністю довіряють мобільним системам і не хочуть залишати дані своєї платіжної картки в системі. Власники смартфонів не користуються багатьма корисними функціями пристрою, а використовують його лише для дзвінків і текстових повідомлень.

Наразі в Україні досить низький рівень використання цифрових технологій та цифровізації. У зв'язку з цим уряд країни, в рамках проєкту «Україна 2030Е –

країна з розвинутою цифровою економікою», розробленою Українським Інститутом Майбутнього, до 2030 року має намір здійснити комплексну цифрову трансформацію соціально-економічної діяльності в Україні. Для цього необхідно розробити нормативне регулювання цифрових технологій, модернізувати цифрову інфраструктуру, розробити та упровадити цифрові платформи і технології в основні сфери економіки та державного управління, налагодити підготовку кадрів та інформаційну безпеку.

Основними групами мобільних додатків, які використовують туристи, туристичні компанії це: навігація та карти, купівля авіаквитків, оренда автомобілів, бронювання готелів, путівники, перекладачі тощо.

Таблиця 1

Назва мобільних додатків та їх характеристика

Назва мобільного додатку	Характеристика мобільного додатку
Google Maps	Мобільний додаток для користувача з GPS-навігацією з голосовою підтримкою, з картою маршрутів міського транспорту, актуальною інформацією про дороги.
Google Translate	Напередодні подорожі в іншу країну можна завантажити офлайн-словник на свій смартфон і з легкістю уникнути проблем з перекладом. Google Translate постійно працює над вдосконаленням голосового модуля.
Skyscanner	У програмі є можливість подивитися рейси на кілька місяців наперед, вибравши найдоступнішу ціну від багатьох перевізників, в тому числі і лоукостерів.
TripAdvisor	Мобільний додаток для організації безперебійної подорожі. У програму вбудовані карти, які дозволяють швидко переміщатися по місцевості і знаходити те, що необхідно.
Booking.com	Це дозволяє з легкістю за доступною ціною забронювати номер у будь-якому готелі. Крім того, щодня на Booking.com з'являються спеціальні пропозиції, згідно з якими деякі готелі пропонують проживання за півціни, а постійним користувачам надаються додаткові знижки.
BlaBlaCar	Це платформа з безкоштовним мобільним додатком для автомобільного транспорту. Також це послуга, яка об'єднує водіїв і пасажирів, які б хотіли розділити витрати на поїздки на середні та далекі відстані.
Sixt Rent a Car	Це мережа прокату автомобілів Sixth розташовані по всьому світу, тому мобільний додаток дозволяє орендувати автомобіль у будь-якій країні.
TripbyClick.Ukraine	Мобільний додаток для подорожей в Україні. Основний інтерфейс програми представляє собою новинну стрічку з фотографіями користувачів програми з різних куточків України.

Джерело: сформовано автором на основі [1]

Програми, розроблені для телефонів та ноутбуків, є інноваційним способом стимулювання розвитку туризму. Враховуючи роботу туристичного

підприємства та поточні пріоритети бізнесу, мобільні додатки зарекомендували себе як ефективний маркетинговий інструмент для залучення нових клієнтів та зручний сервіс для роботи з наявною базою.

Нині замовники мають можливість скласти тур безпосередньо через Інтернет на власний смак: вибрати готель, час, спосіб поїздки, варіант харчування та додаткові послуги. Більшість учасників туристичного ринку віддають перевагу технології онлайн-бронювання, яка базується на відображенні в режимі реального часу точної інформації про поточну наявність вільних місць. На практиці ці дві функції часто розрізняють, оскільки миттєве бронювання можливе лише після надання фінансових гарантій оплати [4].

Цифрові технології активно впроваджуються в систему забезпечення безпеки туристів, особливо гірського й екстремального. Планування турів, надання повної інформації про них, про умови проживання, кліматичні особливості країни, система швидких повідомлень про зміну погоди і надзвичайні ситуації дозволять знизити ризики туристів та підвищити привабливість країни для туристів.

Висновок. У висновку можна зазначити, що цифрові технології мають великий потенціал для розвитку туризму в Україні. Вони дозволяють підвищити якість та ефективність надання туристичних послуг, покращити безпеку та забезпечити конкурентоспроможність на ринку. Цифрова трансформація бізнесу в туристичній галузі є важливою умовою для виживання підприємств у конкуренції та збільшення їх інвестиційної привабливості. Для досягнення успіху в цифровому туристичному просторі необхідно впроваджувати нові технології та розвивати інфраструктуру, що дозволить привернути більше туристів та розширити ринок туристичних послуг в Україні. Таким чином, використання цифрових технологій є необхідним для забезпечення сталого розвитку туризму в Україні та підвищення її конкурентоспроможності на світовому ринку.

Цифрові технології можуть значно підвищити ефективність управління туристичною галуззю в Україні, забезпечуючи збільшення доходів та конкурентоспроможності, покращення якості та безпеки надання послуг. Важливо зрозуміти, що цифрова трансформація туристичної галузі є багатоаспектним процесом, що вимагає залучення великої кількості стейкхолдерів та постійного удосконалення. Ці процеси потребують великих інвестицій, планування та координації, але вони можуть значно підвищити потенціал туристичної галузі та забезпечити стійкий розвиток цієї сфери в Україні.

Сьогодні все більше уваги приділяється туристично-рекреаційним комплексам, які забезпечують туристичну привабливість регіону та задовольняють потреби найвимогливіших клієнтів. Крім головного туристичного об'єкту, на території комплексу можна знайти готельно-ресторанні та розважальні заклади, ігротеки, сувенірні крамниці, організуються тематичні заходи тощо. Для створення відповідної атмосфери та забезпечення якісних послуг ключову роль відіграє використання сучасних технологій в туристичній галузі. Туризм завжди був залежний від техніки, тому реагував на розвиток

цифрових технологій. Усі інформаційно-комунікаційні аспекти туризму перетворилися на віртуальний простір, що значно поліпшує маркетинг та економічну складову туристичної галузі, якщо наявні програми її підтримки.

У майбутньому, цифровізація туристичної галузі призведе до зникнення традиційних компаній з офісами та розвитку індивідуального проектування турів для кожного клієнта. Таким чином, туристичні підприємства, які найкращим чином впроваджують індивідуальний підхід до надання послуг, зможуть здобути перевагу в конкурентній боротьбі. Це дозволить їм залучати нових клієнтів та забезпечувати стабільну прибутковість і рентабельність у довгостроковій перспективі [5].

Отже, дослідження показали, що цифрові технології відіграють важливу роль у розвитку туристичної галузі в Україні. Впровадження цифрових інструментів дозволить підвищити якість та ефективність надання туристичних послуг, забезпечить більшу безпеку туристів та підвищить інвестиційну привабливість туристичних підприємств. Зрозуміло, що для реалізації цифрової трансформації необхідні великі інвестиції, але результати показують, що це вкрай необхідно для стійкого та успішного розвитку туристичної галузі в Україні.

Список використаних джерел

1. Кожухівська Р. Б. Напрями застосування інформаційних технологій у комунікаційних стратегіях українських туристичних підприємств і підприємств індустрії гостинності. *Бізнес Інформ*. 2015. № 10. С. 119–125.

2. Марусей Т. В. Діджиталізація туристичного сектору як інструмент розвитку в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8116> (дата звернення: 26.09.2022).

3. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. *Український інститут майбутнього*: веб-сайт. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html> (дата звернення: 19.10.2020).

4. Головня О. М., Ставська Ю. В. Міжнародний туризм: навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Друк», 2020. 316 с.

7. Сагірова А. С. Потенціал ІТ-технологій у стимулюванні ринку туристичних послуг. *Університетська наука – 2019: тези доп. Міжнар. науково-техн. конф. (Маріуполь, 16-17 травня 2019 р.): в 4 т. / ДВНЗ «ПДТУ»*. Маріуполь, 2019. Т. 4. С. 103–104.

6. Головня О. М. Інноваційні технології фінансування соціального розвитку національної економіки. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2019. № 2. С. 93–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvifnunge_2019_2_10 (дата звернення: 25.10.2022).

Маріна ШЕВЧУК*
студентка 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ТА РИЗИКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

***Анотація.** Стаття присвячена проблемам продовольчої безпеки в Україні під час війни та перспективам аграрного виробництва в кризових умовах діяльності сільськогосподарських підприємств. Питання продовольчої безпеки нині стало одним з найбільш обговорюваних у міжнародних спільнотах. Акцентовано увагу на причини виникнення ризикових ситуацій у сільськогосподарських підприємствах. Наголошено на тому що, продовольча безпека відтворює систему різноманітних факторів, а саме кількісні та якісні показники забезпеченості власними ресурсами, використання альтернативних джерел отримання ресурсів, рівень їх споживання тощо. Обґрунтовано заходи, спрямовані на забезпечення продовольчої безпеки та збереження експортного потенціалу України.*

***Abstract.** The article is devoted to the problems of food security in Ukraine during the war and the prospects of agricultural production in conditions of risks at agricultural enterprises. The issue of food security has now become one of the most discussed in the international community. Attention is focused on the causes of risk situations in agricultural enterprises. It is emphasized that food security reproduces a system of various factors, namely quantitative and qualitative indicators of self-sufficiency, use of alternative sources of resources, level of their consumption, etc. The measures aimed at ensuring food security and preserving Ukraine's export potential are substantiated.*

Вступ. Забезпечення продовольством населення - це один з найважливіших елементів національної безпеки будь-якої країни. Кожне суспільство потребує нормального і постійного розвитку продовольчого комплексу та повноцінного стабільного забезпечення населення всіма харчовими продуктами. У 2021 р. приблизно 400 мільйонів осіб на планеті мали у достатній кількості продовольства завдяки експорту з України на національний ринок сільськогосподарської продукції. Війна в Україні, яку розв'язала Російська Федерація знищила системи виробництва, перероблення та постачання сільськогосподарської продукції на національний ринок.

Загарбницька війна росії проти України спричинила до того, що Україна,

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Світлана КОВАЛЬЧУК.

яка протягом чимало років займала провідні позиції у світі за експортом продукції агропромислового комплексу, вимушена в першу чергу думати про забезпечення власної продовольчої безпеки.

За припущеннями вчених Національного інституту стратегічних досліджень [5], тогорічного врожаю зернових культур цілком вистачить для покриття потреб населення України харчовими продуктами майже на два роки. Однак слід враховувати кілька факторів. По-перше, продукція агропромислового комплексу є одним з основних джерел валютних надходжень для країни, необхідних для функціонування як економіки в цілому, так і сектору зокрема (особливо в умовах війни). По-друге, це наявність перешкод для повноцінного функціонування сільського господарства, спричинених військовими діями: окупація південних та східних регіонів України, постійні артилерійські та ракетні обстріли підконтрольних Україні територій, мінування агресором територій в тих регіонах України, з яких вони вийшли, руйнування системи логістики тощо. По-третє, ризик продовження війни на невизначений термін. За оцінками експертів, війна в Україні може затягнутися на декілька місяців, а то й років [3]. Тому питання гарантування продовольчої безпеки України на найближчі кілька років є надзвичайно актуальним, особливо з огляду на прив'язаність сільськогосподарських підприємств до певної місцевості та неможливість їх переміщення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Причин виникнення ризикових ситуацій на сільськогосподарських підприємствах надзвичайно багато. Під причиною ризику розуміють будь-яку умову, яка викликає невизначеність щодо результату ситуації. При цьому важливо, що чим нестабільніша загальноекономічна ситуація, чим сильніші інфляційні процеси, тим нестабільніші ціни на продукцію та ресурси. Зазначені особливості суб'єктів аграрного бізнесу знижують їхню стійкість до ризиків і вимагають формування комплексної системи їхньої кризостійкості [2].

Сільськогосподарські виробники втратили більше під час війни, ніж під час пандемії коронавірусу. Масштаби збитків зараз важко оцінити, оскільки війна триває, особливо у східних регіонах, які є найбільшими постачальниками сільськогосподарської продукції в Україні. У найгірших умовах опинилися сільськогосподарські підприємства, оскільки їхній бізнес прив'язаний до певної території. І виїхати в інші регіони, де бойові дії не ведуться, неможливо. Тому вкрай важливо враховувати та нівелювати сільськогосподарські ризики підприємств.

У структурі ушкоджень максимально можливі втрати встановлюються через те, що нищаться або ж певною мірою пошкоджуються сільськогосподарські угіддя та не збирається запланований врожай. І це становить 2,135 млн дол.[4].

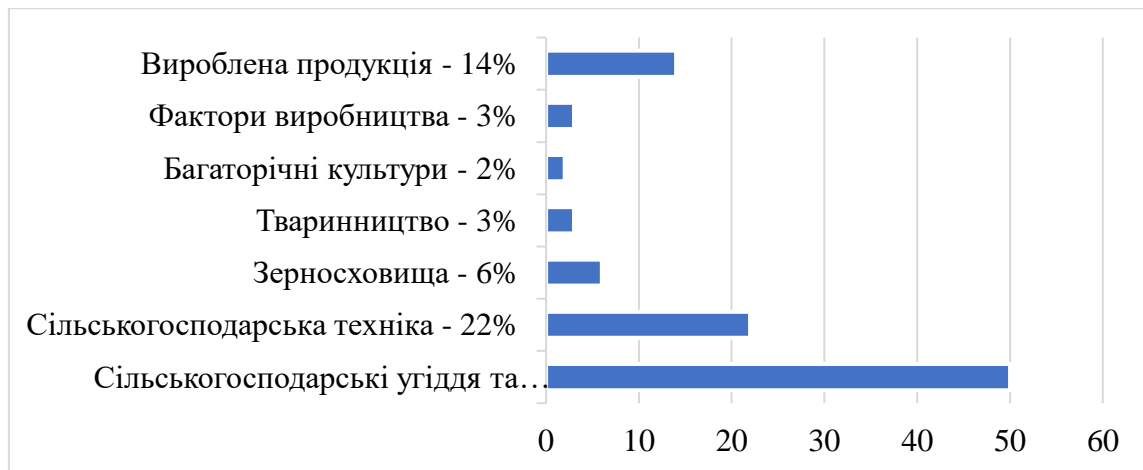

Рис. 1. Структура пошкоджень за категоріями у 2022 р.

Джерело: сформовано автором на основі [4].

Експорт української сільськогосподарської продукції наразі є найбільшим джерелом валютних надходжень до бюджету України. На жаль, структура експорту української сільськогосподарської продукції свідчить про переважно сировинний характер, що потребує подальшого розвитку в напрямку перероблення сировини та виробництва харчових продуктів з вищою доданою вартістю.

Експорт української сільськогосподарської продукції, який значною мірою залежить від морських перевезень, майже повністю зупинився через блокаду російським агресором українських портів на Чорному та Азовському морях. На сьогодні залізниця залишається єдиним прийнятним варіантом для експорту українських зернових культур, обсяг можливого постачання становить лише 0,6 млн тонн на місяць (порівняно з довоєнними 5-6 млн тонн) [6], хоча іноземні капітальні інвестиції в транспортну інфраструктуру України дадуть можливість значно збільшити цей обсяг.

Аграрний сектор України є прямою жертвою війни, розв'язаної РФ, оскільки бойові дії часто відбуваються на полях великих українських підприємств та фермерів. Крім того, існує дуже велика проблема забруднення родючих земель нерозірваними боєприпасами, мінами та розлитими нафтопродуктами.

Військові дії на сході та півдні України спричинили зміну структури посівних площ для забезпечення продовольчої безпеки країни. Акцент під час посівної кампанії 2022 року зроблено на сільськогосподарські культури, які можна виростити та зібрати в короткі терміни, а також які відносно легко сіяти та обробляти (зокрема, горох, гречка, ячмінь, просо, соя тощо). Зміна структури посівних площ на користь цих культур становитиме 10-15%. Разом з тим, для забезпечення як власних потреб, так і експортного потенціалу країни, фермерам буде забезпечено вирощування жита, пшениці, соняшнику, цукрових буряків, картоплі та решти сільськогосподарських культур [1].

У разі затяжної війни в Україні ризики для аграрного сектору економіки можуть бути непередбачуваними з негативними наслідками та створювати певні загрози, та ще більше порушити логістику [7], а також призвести до обмеженого фінансування або його відсутності через брак кредитних ресурсів. Несприятливий інвестиційний клімат у поєднанні з недосконалістю законодавства щодо захисту інтересів інвесторів та відсутністю належних обсягів державної підтримки може призвести до банкрутства значної частини

підприємств різних форм власності. Крім того, відсутність інвестиційних можливостей в операторів ринку; недостатнє впровадження відновлювальних заходів на попередньому етапі; збереження корупції в усіх гілках влади можуть уповільнити відкриття перспективних ринків або призвести до їх зникнення. У зв'язку з тим, що сьогодні війна все ще триває, дуже складно визначити, скільки підприємств розпочнуть свою діяльність і скільки з них потребуватимуть відновлювальних робіт. Понад 6 місяців російські окупанти продовжують обстрілювати мирні, нескорені українські міста та громади, навіть ті, що знаходяться за сотні кілометрів від лінії фронту. Від виважених, конкретних, своєчасних і чітких дій влади України напряду залежатиме відновлення економіки держави.

Формування продовольчої безпеки України в майбутньому під час війни вимагає об'єднання зусиль усіх зацікавлених сторін: центральних органів виконавчої влади, місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування, бізнесу, громадян та світової спільноти. Умовно всі заходи, спрямовані на забезпечення продовольчої безпеки та збереження експортного потенціалу України, можна поділити на такі групи:

- 1) ті, що реалізуються державними інституціями на національному рівні;
- 2) підтримка, що реалізується на місцевому рівні;
- 3) соціальна відповідальність бізнесу
- 4) громадська ініціатива
- 5) міжнародна допомога.

Висновок. Задля того, щоб забезпечити продовольчу безпеку держави підприємства мають орієнтуватися на національний ринок та його запити. Виробники аграрної продукції залишаються без своїх доходів через військову агресію РФ, тому державна підтримка сільгоспвиробників, співпраця з міжнародними та міжурядовими організаціями має сприяти надійному забезпеченню населення України харчовими продуктами. Державна підтримка аграрного сектору дасть можливість забезпечити українців продовольчим кошиком.

Забезпечення глобальної продовольчої безпеки можливе лише за умови припинення війни, розв'язаної агресивною РФ проти України, та звільнення окупованих територій: гарантування країнами світу безпеки та цілісності України; надання міжнародної допомоги у розмінуванні та відтворенні родючих земель деокупованих територій; надання пільгових кредитів аграріям на відновлення техніки та виробничих потужностей, пошкоджених або зруйнованих внаслідок бойових дій; надання пільгових кредитів іноземними інвесторами на відновлення інфраструктури зберігання, транспортування та перероблення продукції рослинництва і тваринництва; впровадження новітніх прогресивних технологій вирощування та перероблення сільськогосподарської продукції для сприяння її експорту з високою доданою вартістю, зокрема, у м'ясо-молочній галузі, продукції малих сільськогосподарських підприємств, виробників крафтової продукції та нішевих культур; модернізація логістичних шляхів із залученням іноземного фінансування. За сприяння міжнародного товариства створити умови для постійного, безперервного та безпечного експорту сільськогосподарської продукції морським шляхом, позбавивши агресивні країни можливості блокування портів.

Список використаних джерел

1. Аграрії сіятимуть культури, враховуючи потреби внутрішнього ринку. URL: <https://agroportal.ua/news/rastenievodstvo/agrariji-siyatimut-kulturi-vrahovuyuchi-potrebi-vnutrishnogo-rinku>
2. Бездітко, О. Є. (2022). Ризики аграрних підприємств під час війни в Україні. EDITORIAL BOARD, с. 226.
3. Війна в Україні може тривати «місяці або навіть роки». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-viina-v-ukraini-mozhe-tryvaty-misiatsi-stoltenberg/31788949.html>
4. В Україні підраховали, скільки коштувала українським аграріям війна. URL: <https://latifundist.com/novosti/59306-v-ukrayini-pidrahuvai-skilki-koshtovala-ukrayinskim-agrariyam-vijna>
5. Питання продовольчої безпеки України в умовах війни. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pytannya-prodovolchoyi-bezpeky-ukrayiny-v-umovakh-viynu>
6. Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099545009082226957/pdf/P1788430ed0fce0050b9870be5ede7337c6.pdf>
7. Rusnak A., Boiko V. Logistics as a competitive advantage in the development of the agricultural sector in Ukraine. «Evropský časopis ekonomiky a management». 2018. Svazek 4. Vydani 4. P. 55–61.

Леся ШВЕЦЬ*
студентка 2 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
м.Вінниця, Україна

АНАЛІЗ СТАНУ БІЗНЕС СЕРЕДОВИЩА ТА ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

***Анотація.** Стратегічний аналіз є одним із провідних елементів процедури формування стратегічного плану регіону, необхідного для забезпечення стійкості й розвитку. По своєму змісту він являє собою етап до планових досліджень, на якому системно аналізуються фактори зовнішнього навколишнього середовища й ресурсного потенціалу соціально-економічної системи для визначення «поточного стану» або «сформованої ситуації» і виявлення умов для її подальшого функціонування й розвитку системи. В Статті розглянуто актуальні питання сучасного бізнес-середовища в Україні, яке безпосередньо впливає на економічну активність суб'єктів господарювання та розвиток підприємницької діяльності в країні. Сприятливе бізнес-середовище є запорукою підвищення ефективності та стабільності економіки, зростання добробуту населення. Розглянуто основні складники вітчизняного бізнес-середовища, його проблеми та слабкі боки, проаналізовано причини, які*

* Науковий керівник: доктор філософії з економіки, асистент кафедри економіки та підприємницької діяльності факультету економіки та підприємництва ВНАУ, Людмила БОЛТОВСЬКА

зумовлюють несприятливу ситуацію у сфері бізнесу.

Annotation. *Strategic analysis is one of the leading elements of the process of forming a strategic plan of the region, which is necessary to ensure sustainability and development. In terms of its content, it represents a stage before planned research, at which the factors of the external environment and the resource potential of the socio-economic system are systematically analyzed to determine the "current state" or "formed situation" and identify the conditions for its further functioning and development of the system. The article examines the current issues of the modern business environment in Ukraine, which directly affects the economic activity of business entities and the development of entrepreneurial activity in the country. A favorable business environment is the key to increasing the efficiency and stability of the economy, and increasing the welfare of the population. The main components of the domestic business environment, its problems and weaknesses are considered, and the reasons for the unfavorable situation in the business sphere are analyzed.*

Вступ. Сприятливе бізнес-середовище є запорукою підвищення ефективності та стабільності економіки, зростання добробуту населення. У статті розглянуто основні складники вітчизняного бізнес-середовища, його проблеми та слабкі боки, проаналізовано причини, які зумовлюють несприятливу ситуацію у сфері бізнесу. Наголошено на важливості державної регуляторної політики щодо поліпшення умов ведення бізнесу в країні. Визначено перспективи розвитку вітчизняного бізнес-середовища, які необхідно реалізувати з метою розбудови конкурентоспроможної економіки та здійснення європейської економічної інтеграції України.

Виклад основного матеріалу. Загальна інформація та статистика щодо стану та потреб українського бізнесу після початку повномасштабної війни. Повномасштабне військове вторгнення російської федерації у лютому 2022 року нанесла значні втрати українській економіки. За даними Київської школи економіки, станом на 1 серпня 2022 року обсяг прямих збитків економіки України від пошкодження та руйнування житлових і нежитлових будівель та інфраструктури (у грошовому еквіваленті) становить \$108.3 млрд. А непрямі втрати попередньо оцінюються у \$128.8 млрд. Війна вплинула і на можливість бізнесу повноцінно функціонувати. За результатами опитувань власників та CEO підприємств 46,8% підприємств повністю або майже повністю припинили роботу з 24.02.2022 року. Тільки 12,4% не змінили або збільшили обсяги робіт у порівнянні з довоєнним часом. За узагальненою самооцінкою власників та CEO, загальні втрати МСП за період війни сягнули \$85 млрд. (не враховуючи недоотриманих прибутків). 19% підприємств змушені здійснити переїзд. Скорочення обсягів роботи привели і до скорочення працівників на підприємствах МСБ. За результатами досліджень 20% персоналу були відправлені у відпустку, 27% працює на умовах скорочення зарплати і 20% було скорочено (понад 1 млн. осіб). Дослідження фіксують і міграційні настрої підприємців, передусім ІТ галузі. Так, згідно з дослідженням ІТ навіть за умови євроінтеграції та лібералізації економіки України, 12% ІТ-спеціалістів намагатимуться виїхати за кордон (в дослідженні брали участь спеціалісти Західного регіону України). А за результатами дослідження у липні 2022 року 32% респондентів перемістили або переміщують свій бізнес. Переважна більшість (72%) перемістила бізнес в межах України, 11% – за кордон, 17% – і в межах України і за кордон. Найпоширеніші причини переміщення бізнесу – це

намагання зберегти бізнес (38%), наявність замовлень / клієнтів на нових ринках (30%) та вирішення логістичних проблем (28%). Головними критерії вибору країни для переміщення бізнесу стали попит на продукти / послуги бізнесу (36%), розвиненість інфраструктури (29%), незначна частка законодавчих бар'єрів для початку бізнесу (29%). Велику роль відіграє і впевненість переважної більшості (83%) респондентів в тому, що український бізнес спроможний бути конкурентним та успішним на європейських ринках. Незважаючи на всі труднощі, за даними дослідження 93,4% бізнесу залучені до допомоги країні під час війни, близько 70% – безпосередньо у волонтерську діяльність. Кожен п'ятий (а на Заході України – кожен третій) бізнес переконаний, що саме розвиток бізнесу, створення нових робочих місць, своєчасна та повна сплата податків – важливий внесок в перемогу України у війні з російською федерацією. Згідно даних порталу Дія. Бізнес, третина бізнесу (33,4%) вже адаптувалась до умов військового часу і прийняла нову стратегію дій, половина (50,5%) знаходиться в процесі інтуїтивного управління та роздумує про стратегію, 11,1% не бачать сенсу в умовах війни розробляти стратегії. Слід підкреслити, що за результатами досліджень відбувається і зміна бізнес-стратегій серед МСБ – 43% планують розвиток експорту. За регіональним розподілом орієнтовані на експорт 48,2% бізнесу Заходу, 47,8% Півночі, 33% Центру, 36,2% Сходу та 30% Півдня. За даними досліджень, з квітня 2022 року розпочався етап відновлення бізнесу [1].

Таблиця 1

Виконання державного бюджету України

Виконання державного бюджету України			
	2021	2022	2023
Доходи	1084034,3	1323923,8	1329260,1
Видатки	1320152,6	1499469,9	2580676,6
Кредитування	10517,2	13252,1	45119,7
Сальдо	-246635,5	-188798,2	-1296536,2

Джерело : побудовано автором на основі [2]

Аналіз економічного середовища в Україні. Упродовж тисячоліть війни змінювались, але сталою залишалася одна річ: війна - це дуже дорого. Не стала винятком й Україна, про що свідчить державний бюджет на 2023 рік. Верховна Рада ухвалила 3 листопада, порушивши традицію депутатів торгуватися за кожну гривню. Жоден парламентарій, до слова, не проголосував проти кошторису. Державний бюджет воєнного часу - це коли майже половина видатків (1,14 трлн з 2,6 трлн) іде на безпеку та оборону, коли дефіцит - понад 20% від ВВП, коли державний борг вже більш як 100% ВВП. Про найцікавіші цифри бюджету - 2023. Рекордні показники. Ще ніколи за часів незалежності Україна не планувала витратити таку велику суму - майже 2,6 трлн гривень видатків. У бюджеті на цей рік, який ухвалили у грудні 2021-го, видатки становили 1,5 трлн гривень. Інша річ, що тоді повномасштабного вторгнення російської федерації мало хто очікував, тому в реальності за підсумками 2022 року Україна витратить значно більше, ніж 1,5 трлн. Тепер же уряд та парламент планували бюджет в умовах війни, тому цифри одразу виглядають песимістичними. Рекордний дефіцит бюджету - 1,3 трлн грн. Тобто з 2,6 трлн видатків Україна планує отримати половину як доходи, а іншу половину доведеться ще десь шукати. Для порівняння: у бюджеті - 2022 також був

закладений дохід у 1,3 трлн гривень, натомість дефіцит - не більш як 188,8 млрд гривень.

Таблиця 2

Макроекономічні показники на 2023 рік

ВВП, %	Інфляція, %	Курс, грн/дол.	
МВФ	1	22,5	-
Світовий банк	3,3	20	-
Мінекономіки	3,2	28	45,8
Нацбанк	4	21	-
ICU	4	24	40,2
Dragon Capital	-5	18	43
Concorde Capital	-7	22	41
SenseBank	5,5	18	40,65
Консенсус (медіана)	3,25	21,5	41

Джерело: побудовано автором на основі [4]

Інфляція поступово знижуватиметься та залишатиметься керованою. Прогнозується сповільнення інфляції до 18,7% у 2023 році. Цьому сприятимуть збереження жорстких монетарних умов, зниження світової інфляції та слабший споживчий попит в умовах відключень електроенергії. Уникнути емісійного фінансування дефіциту бюджету та збалансувати валютний ринок допомагає отримання анонсованих обсягів міжнародної допомоги та спільні дії Національного банку та уряду з активізації ринку внутрішніх боргових залучень.

Висновок. Отже, бізнес-середовище – складна, багатовимірна, багатофункціональна система, яка включає сукупність усіх зовнішніх та внутрішніх умов діяльності суб'єктів господарювання, які значною мірою впливають на ефективність їх функціонування. Бізнес-середовище формується чинниками економічного, політичного, правового, соціального, екологічного, культурного характеру, сукупність яких створює умови для функціонування бізнесу економічних суб'єктів конкретного суспільства, здійснення ними ділових відносин та функцій. Середовище бізнесу є складовою частиною суспільного середовища та в ідеалі сприяє підвищенню обсягу національного виробництва, збільшенню національного багатства і поліпшенню добробуту населення. Систематичний моніторинг бізнес-середовища дає змогу економічним агентам оперативно й ефективно реагувати на постійні соціально-економічні та політичні зміни і бути конкурентоспроможними.

Список використаних джерел

1. Аналіз актуального стану підприємства. URL : <https://careerhub.in.ua/doslidzhennya-analiz-aktualnogo-stan/>
2. Стан підприємництва. URL : <https://careerhub.in.ua/doslidzhennya-analiz-aktualnogo-stan/>
3. Офіційні дані. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>
4. Макроекономічні показники URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/makroekonomichniy-prognoz-yakoyu-bude-ekonomika-ukrajini-u-2023-roci-12095712.html>

НАПРЯМ

4

НАПРЯМ 4. ІННОВАЦІЙНИЙ
РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ ТА
СФЕРИ ПОСЛУГ НА ЗАСАДАХ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Марія БЕЗДЕНЬ²

студентка 4 курсу,

факультет економіки і підприємництва,

Вінницький національний аграрний університет

Вінниця, Україна

КОНКУРЕНТНІ СТРАТЕГІЇ, ПРИНЦИПИ ТА РЕЛЕВАНТНІСТЬ
ЗАСТОСУВАННЯ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

***Анотація.** У цій роботі досліджується таке питання, як конкурентні стратегії, характерні відмінності і доцільність використання на підприємстві. Аналізується раціональність запровадження цих стратегій в аграрному ринку. Розглядається макро- погляд на аграрну сферу в Україні з урахуванням війни та нестабільного економічного становища.*

***Abstract.** This work examines such issues as competitive strategies, characteristic differences and feasibility of use at the enterprise. The rationality of introducing these strategies in the agricultural market is analyzed. A macro view of the agricultural sector in Ukraine is considered, taking into account the war and the unstable economic situation.*

Вступ. В сучасному світі недостатньо лише бажання створити компанію. Поряд із виробництвом товару, пошуку методів збуту, наймання працівників, велику роль відіграє позиція компанії на міжнародному ринку, оскільки в умовах глобалізації неможливо функціонувати ізольовано. Для того, щоб компанія була прибуткова, необхідно використовувати певні конкурентні стратегії.

Конкурентні стратегії - це набір політик і процедур, які компанія використовує для отримання конкурентної переваги на ринку. Це процес визначення та виконання дій, які дозволяють бізнесу покращити свою конкурентну позицію. Відносна позиція фірми в галузі визначає, чи буде прибутковість фірми нижче чи вище середньої. Не дивно, що вивченням конкурентних стратегій займався не один економіст. Проте, найвідоміша праця

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, кафедра економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Світлана КОВАЛЬЧУК

викладена Майклом Портером у 1985 році в книзі «Конкурентна перевага: створення та підтримка чудових показників». Є два основних типи конкурентних переваг, якими може володіти фірма: низькі витрати або диференціація, зображенні в таблиці 1 [1].

Таблиця 1

Типи конкурентних переваг

Тип конкурентної переваги		
Перевага за витратами		Перевага в продукті
Широкий ринок	Лідерство у витратах	Диференціація
Вузький ринок	Фокус на витратах	Фокус на диференціації

Два основних типи конкурентної переваги в поєднанні зі сферою діяльності, для якої фірма прагне їх досягти, ведуть до трьох загальних стратегій для досягнення вище середньої продуктивності в галузі: лідерство за витратами, диференціація та фокус. Стратегія фокусування має два варіанти: фокусування на витратах і фокусування на диференціації.

Характеристика типу конкурентних стратегій за Портером. У лідерстві за витратами фірма прагне стати виробником з низькими витратами у своїй галузі. Джерела переваг у витратах різноманітні та залежать від структури галузі. Вони можуть включати прагнення до економії на масштабах, власну технологію, преференційний доступ до сировини та інші фактори.

Лідерство у витратах зазвичай має доступ до капіталу, необхідного для інвестування в технології, які зменшують витрати. Найбільший ризик у реалізації стратегії лідерства у витратах полягає в тому, що ці джерела зниження витрат не є унікальними для вас і що інші конкуренти копіюють ваші стратегії скорочення витрат. Ось чому важливо постійно знаходити шляхи зменшення всіх витрат.

У стратегії диференціації фірма прагне бути унікальною у своїй галузі за деякими параметрами, які широко цінуються покупцями. Він вибирає один або кілька атрибутів, які багато покупців у галузі сприймають як важливі, і унікально позиціонує себе для задоволення цих потреб. Він винагороджується за свою унікальність високою ціною. Великі організації, які дотримуються стратегії диференціації, повинні залишатися гнучкими в процесах розробки нових продуктів. В іншому випадку вони ризикують атакувати на кількох фронтах з боку конкурентів, які дотримуються стратегії фокусування на диференціації в різних сегментах ринку.

Загальна стратегія фокусування базується на виборі вузької конкурентної сфери в галузі. Фокусувальник вибирає сегмент або групу сегментів у галузі та адаптує свою стратегію, щоб обслуговувати їх, виключаючи інші. Стратегія фокусування має два варіанти.

1) При фокуванні на витратах фірма шукає переваги у витратах у своєму цільовому сегменті, тоді як у 2) фокусі на диференціації фірма прагне до диференціації у своєму цільовому сегменті.

Отже, вибір стратегії конкурентної переваги є надзвичайно важливим для ефективного функціонування фірми.

Доцільність використання в Україні конкурентні стратегії в аграрній сфері. Розглянемо, як можна запровадити представлені принципи для найбільшої галузі в Україні- аграрної. Сільське господарство є однорідною галуззю з відносно одноманітною продукцією та однаковими цінами. Таким чином, бізнес для досягнення переваг у витратах потребує постійно вдосконалювати свої операційні процеси, підвищувати ефективність виробництва та мати нижчі виробничі витрати. Прагнення до економії на масштабах, власних технологій і преференційного доступу до сировини для досягнення найнижчої вартості виробництва є невід'ємними складовими цієї стратегії.

Унікальна цінність рідко зустрічається в асортименті сільськогосподарської продукції, і виробників, які могли б орієнтуватися на неї як на конкурентну перевагу, вкрай обмежене. Водночас диференціація товарів у галузі наявна через варіацію якості продукції. Привабливіший продукт як вид конкурентної переваги відображається у вищій його якості, а індикатором наявності цієї переваги є вища реалізаційна ціна. Тим не менш, агродилер оволодів мистецтвом диференціації за допомогою перепакування таких продуктів, як насіння та добрива відповідно до потреб клієнтів [2]. Агродилери займаються різними видами діяльності, окрім основної діяльності, деякі займаються вертикальною диверсифікацією через продаж сільськогосподарського обладнання, а також займатися бізнесом, який абсолютно не пов'язаний із сектором, таким як продаж ліків для людини, створення фінансових установ та звичайних магазинів. Мікрозелень, вирощування різноманітних тропічних фруктів в теплицях є ніщо інше, як реакція на зростаючий попит споживачів і стратегія диференціації продукції.

Розглядаючи стратегію фокусування в сільському господарстві ми розуміємо особливість попиту на певну продуктів в окремих регіонах, а також особливі сезонні товари. На жаль, війна в Україні змінила правила гри в сфері конкуренції й ведення бізнесу. Війна триває вже майже рік, за прогнозами експертів українська економіка скоротиться щонайменше на 45%, десятки мільйонів людей по всьому світі гостро відчують дефіцит пов'язаний з перебоями в експорті зерна й інших культур [3]. Сільськогосподарські землі України зазнали два види ушкоджень – мінне забруднення і пряме фізичне пошкодження. Крім мінних полів, місця, що постраждали від активних бойових дій, також забруднені нерозірваними боєприпасами, що створює смертельну загрозу для українських фермерів під час польових робіт. Другим, і не менш руйнівним є фізичне пошкодження ґрунту. Це можуть бути воронки від артилерійних і ракетних обстрілів, руйнації від проходження військової техніки, все це потребує відновлення земель, включаючи рекультивацію та вирівнювання поверхні. Вартість рекультивації таких земель оцінюється в 39,6 мільйонів доларів США. Сільськогосподарська техніка також отримала пошкодження від російської агресії. Сюди входить вся техніка, яка була вкрадена, приведена в непрацюючий стан. Потрібно розуміти, що відновлення обладнання займе не один рік і потребуватиме значних фінансових вкладень. Свійські тварини гинуть

не тільки від активних бойових дій, але й від обмеженого фізичного доступу на ферми, обмеженої можливості для закупівлі кормів та надання ветеринарних послуг.

Шляхи відбудови країни, зокрема в аграрному секторі. Велику роль у відновленні роботи на деокупованих територіях покладається на аграрний сектор, шляхом надання грантів та дотацій. На період війни визначено 3 пріоритетних напрямки розвитку аграрного сектору. Перший, ставить за мету налагодження логістики поставок головної аграрної продукції, зокрема зерна до портів, перевезення вантажним транспортом. Другий напрям розвитку - це побудова зерносховищ, збереження врожаю для забезпечення продовольчої безпеки. Третій етап - достатнє фінансування агровиробників, зміни в законодавстві, що необхідні для продовження діяльності даного сектору бізнесу.

Протягом минулих 10 років Україна займалася євроінтеграцією, впровадження європейських норм і законодавства. З початком війни, цей процес не тільки не зупинився, а набув ще гострішої форми. Вторинення стало каталізатором прийняття України у кандидати в Євросоюз. Тим не менш, на шляху України до ефективної євроінтеграції необхідно забезпечити виконання ряду заходів інституціонального характеру, зокрема в питаннях зближення політик та законодавства. Адаптація України до визначених Угодою умов співробітництва з Європейським Союзом в питаннях аграрної сфери вважається складним і довготривалим процесом.

Серед актуальних питань, структуризація стандартів якості аграрної продукції, належний контроль за рівнем пестицидів та інших добрив, що використовуються в процесі вирощування, підтримка біорозмаїття, нагляд за виробництвом генетично модифікованої продукції. За висновками Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, Україна є однією з найважливіших експортерів сільськогосподарської продукції у світі. За результатами 2021 року Україна - світовий експортер соняшникової олії (35% світового експорту), отримала друге місце за експортом ячменю (14% світового експорту), третє – за експортом кукурудзи (11%) та рапсу (понад 10%), п'яте місце за експортом пшениці (близько 10% світового експорту). За даними Манагрополітики, 90% всього експорту до війни відбувалося через порти в Одесі та Миколаєві [4].

Відновлення України та євроінтеграція, це процеси що нерозривно пов'язані. Саме за допомогою союзу із європейськими країнами ми можемо якісно відновити державу. Проте, для реалізації цієї мети необхідна докорінна перебудова керуючих сфер економіки, зміна законодавчої бази, реформ і впровадження європейських норм та правил. Україна знаходиться в процесі виконання прийнятих на себе багатьох міжнародних зобов'язань, у тому числі заходів, визначених Угодою про асоціацію, невиконання яких стримуватиме розвиток економічного співробітництва з країнами Європейського Союзу та підвищення ефективності України. Конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції безпосередньо залежить від географічного розташування, активністю бойових дій та достатньої кількості власних запасів агровиробників. Проте, державі необхідно вжити всі необхідні заходи для активної підтримки найважливішого сектору економіки України [5].

Висновки. В результаті дослідження було розглянуто конкурентні стратегії Портера. Проаналізувавши, дійшли висновку, що праці автора досі є релевантними, незважаючи на глобальні зміни в світі. Аграрна сфера не є виключенням, проте вплив війни - неминучим. Необхідно форсовано посилити інтеграцію європейських норм і правил, оскільки це є чи не єдиним способом відновлення агробізнесу та економіки країни на сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Портер М. Стратегія конкуренції: Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів. А. Олійник (пер. з англ.), Р. Скільський (пер. з англ.). К.: Основи, 1998. 390 с.
2. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент. СПб.: Київ, 2020. 752 с.
3. Шпикуляк О.Г. Воскобойник, О.В. Овсянніков Формування конкурентоспроможності в аграрній економіці. Агроінком. 2017. №9. С.4-8.
4. Україна 2022. Як не втратити свій шанс стати сильною державою. Український інститут майбутнього. URL: <https://uifuture.org/publications/ukrayina-2022-yak-ne-vtratyty-svij-shans-staty-sylnoyu-derzhavoyu/>.
5. Реанімаційний Пакет Реформ. (2020). <https://rpr.org.ua>.

Діана БОГАТИРЧУК*
студентка 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ВИКОРИСТАННЯ БІОПАЛИВА У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

***Анотація.** В статті розглянуто можливості використання біопалива у військових операціях. Зазначено, що збільшення використання біопалива може знизити залежність військових від нафти та сприяти зменшенню впливу військових операцій на навколишнє середовище. Наведено переваги та недоліки використання біопалива в армії, а також наведено приклади успішного використання біопалива військовими підрозділами в різних країнах світу.*

***Abstract.** The article examines the possibilities of using biofuels in military operations. It is noted that increasing the use of biofuels can reduce the military's dependence on oil and contribute to reducing the impact of military operations on the environment. The advantages and disadvantages of using biofuels in the military are presented, as well as examples of successful use of biofuels by military units in different countries around the world.*

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку ВНАУ, Інна ЛЕПЕТАН

Вступ. Військові операції потребують значних енергетичних ресурсів, що зазвичай забезпечуються нафтою та іншими видами вуглеводнів. Однак, таке використання призводить до зростання впливу на довкілля, залежності від іноземних енергетичних ресурсів та несприятливого впливу на військову безпеку [4]. У зв'язку з цим, дослідження нових джерел енергії є важливим завданням для військової галузі. Одним з перспективних варіантів є використання біопалива – енергії, отриманої з органічних джерел, таких як рослини та тварини.

Окрім екологічних та стратегічних переваг, використання біопалива у військовій справі може мати й інші важливі переваги. Зокрема, воно може допомогти забезпечити військовим паливом на місці, що зменшить залежність від іноземних постачальників та забезпечить швидкість та незалежність дій військових підрозділів. Крім того, використання біопалива може знизити витрати на паливо та зменшити ризик зберігання та транспортування нафти та інших вуглеводнів, що може бути особливо важливим під час військових дій в регіонах з нестабільною ситуацією. Отже, використання біопалива у військових операціях може бути перспективним рішенням, яке забезпечить необхідні енергетичні ресурси та зменшить негативний вплив військової діяльності на довкілля.

Виклад основного матеріалу. Біопаливо може бути використане у військовій сфері для різних цілей. Одним з головних варіантів його використання є заміна традиційних видів палива, таких як нафта, дизельне паливо або авіакеросин, на біопаливо. Біопаливо може бути виготовлене з різних відновлюваних джерел, таких як біомаса, біодизель або етанол, та має низький рівень викидів вуглецю, що робить його більш екологічно прийнятним.

Військові можуть використовувати біопаливо для забезпечення енергетичних потреб на полі бою, у військових авіаційних та наземних транспортних засобах. Крім того, воно може бути використане для генерації електроенергії, освітлення, обігріву та інших військових потреб.

Зокрема, біопаливо вже успішно використовується військовими підрозділами в різних країнах світу. Наприклад, Великобританія запровадила програму з використання біодизеля для своїх бойових машин та військових літаків. Канада вже використовує біопаливо в наземній техніці та військовій авіації. Деякі інші країни, такі як США, також розглядають можливості використання біопалива у військових операціях [2].

Рис 1. Напрямки використання біопалива у військовій справі
 Джерело: сформовано автором на основі [1; 2]

Основні способи використання біопалива у військових цілях включають:

1. Використання біопалива в транспорті: біопаливо може бути використане в бойових машинах, літаках та гелікоптерах, що забезпечить їх рух за рахунок відновлюваних джерел енергії.

2. Використання біопалива для генерування електроенергії: біопаливо може бути використане для запуску генераторів, що дозволяє забезпечити електроенергією військові частини та обладнання.

3. Використання біопалива для опалення та приготування їжі: біопаливо може бути використане для запалювання камінів, кухонних плит та іншого обладнання, що дозволяє військовим забезпечити собі необхідність в теплі та готовій їжі без шкоди для довкілля.

4. Використання біопалива для виробництва біопластиків та біотехнологічних продуктів: біопаливо може бути використане для виробництва біопластику та біотехнологічних продуктів, що можуть знайти застосування в різних військових галузях.

Армія США була однією з перших військових організацій, які розпочали використовувати біопаливо. З 2008 року вона запровадила програму Alternative Fuel Initiative, спрямовану на зменшення залежності військових від нафти та покращення екологічної стійкості.

Одним з перших успішних проектів стала співпраця з компанією Solazyme, яка виробляє мікробне біопаливо з використанням водоростей. У 2010 році армія США успішно випробувала це біопаливо в газотурбінних двигунах військових кораблів.

Згодом, армія США успішно використовувала біопаливо від інших виробників у різних військових засобах, включаючи авіаційні літаки, гелікоптери та транспортні засоби. У 2012 році, під час військових навчань Rim of the Pacific, вперше було використано біопаливо на основі біодизелю для енергетичних потреб кораблів ВМС США [1].

У 2016 році армія США закупила 77,5 мільйонів літрів біодизелю для використання в бойовій техніці, літаках і суднах. Також була запущена програма Alternative Fuel Certification, яка має на меті розширити використання біопалива у військовій сфері і зменшити залежність армії від нафти.

Одним з найбільш відомих проектів використання біопалива у армії США

є Great Green Fleet, який був запущений у 2016 році. У рамках цієї програми, кораблі ВМС США були оснащені системами, які дозволяють використовувати біопаливо на основі біодизелю та вітрової енергії. Це дозволило зменшити викиди парникових газів та залежність армії від нафти.

У 2019 році, армія США випробувала водорозчинний біодизель від компанії Applied Research Associates в військових генераторах. Цей біодизель виготовлений з масла використаного для смаження їжі в громадських закладах, що зменшує кількість відходів та забезпечує його екологічність.

У загальному, досвід використання біопалива в армії США показує, що це можливо і що воно успішно використовується у різних військових засобах.

Використання біопалива як і будь-якого виду палива має свої переваги та недоліки. Переваги використання біопалива у військовій справі включають:

1. Зниження залежності військових від нафти, що може бути особливо корисним у воєнних діях на території, де нафтові запаси обмежені або недоступні.

2. Зменшення впливу військових операцій на навколишнє середовище, зокрема зменшення викидів шкідливих речовин [3].

3. Покращення економічної ефективності військових операцій, оскільки біопаливо може бути дешевшим у виробництві порівняно з нафтовими паливами.

Також існують певні недоліки використання біопалива:

1. Обмежені запаси біомаси, з якої можна отримувати біопаливо, що може призвести до конкуренції між військовими та цивільними секторами за доступ до біомаси.

2. Складність зберігання та транспортування біопалива, оскільки воно може злегка замерзати та погіршуватися під час зберігання.

3. Недостатня продуктивність технологій виробництва біопалива порівняно з нафтовими паливами, що може створювати проблеми з достатнім забезпеченням військових потреб у паливі.

Використання біопалива українською армією також є можливим, але ще не є широко поширеним і потребує подальшого дослідження та розвитку. Можливі недоліки включають високі витрати на виробництво біопалива, потребу в великій кількості сировини для його виробництва та складнощі з транспортуванням його до військових об'єктів. Однак, з урахуванням позитивного досвіду використання біопалива у військових справах в інших країнах, впровадження біопалива в українській армії може бути перспективним кроком у забезпеченні енергоефективності та зменшенні негативного впливу на довкілля.

Висновки. У військовій сфері широко використовуються рідинні палива на основі нафти, що призводить до збільшення вмісту CO₂ в атмосфері та інших негативних екологічних наслідків. Однак, використання біопалива може бути ефективним рішенням для скорочення залежності військових від імпортованої нафти та зменшення впливу військових на екологію.

Американська армія має значний досвід використання біопалива в різних військових галузях, таких як авіація та морський флот. Цей досвід показує, що біопаливо може бути відмінною альтернативою традиційному нафтовому паливу. Проте, у використанні біопалива є і певні недоліки, зокрема його висока

вартість та нестабільність постачання.

Щодо України, використання біопалива у військовій сфері є можливим, але наразі відсутня належна інфраструктура для його виробництва та розповсюдження. Однак, розвиток цієї індустрії в Україні може бути перспективним кроком у забезпеченні військових паливом та зменшенні негативного впливу на довкілля.

Список використаних джерел:

1. Dockstader, S., & Bell, S. E. (2020). Ecomodern Masculinity, Energy Security, and Green Consumerism: The Rise of Biofuels in the United States. *Critical Sociology*, 46(4–5), 643–660. URL:<https://doi.org/10.1177/0896920519885010>
2. Grover, A., Meher, L.C., Singh, R., Singh, A., Tiwari, S., Dwivedi, S.K., & Bala, M. (2019). Biofuels for Defence Use: Past, Present and Future. *Defence Life Science Journal*, 4(1), 3-11. URL:<https://pdfs.semanticscholar.org/bc4e/6cab01f7ea9fba6ce0ebde25c49ab52a284c.pdf>
3. Coşofreţ, D., & Avram, E. R. (2020). Reducing GHG Emissions at Military Vessels. *Scientific Bulletin "Mircea cel Batran" Naval Academy*, 23(2), 1-5. URL:<https://www.proquest.com/openview/57908202d0402a4696538eaff8915686/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2036237>
4. Isiksal, A. Z. (2021). Testing the effect of sustainable energy and military expenses on environmental degradation: evidence from the states with the highest military expenses. *Environmental Science and Pollution Research*, 28(16), 20487-20498. URL:<https://link.springer.com/article/10.1007/s11356-020-11735-7>

Оля БОЙКО*

студентка 5 курсу заочної форми,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Анотація. У статті здійснено аналіз сучасних умов ведення ресторанного бізнесу вимагають від підприємств переходити на якісно нові рівні здійснення діяльності й обслуговування клієнтів. Досліджено складні економічні умови й зростаючу конкуренцію, традиційні методи ведення бізнесу більш не можуть гарантувати зростання обсягів прибутковості, а іноді не спроможні навіть й забезпечити збереження діяльності підприємств на вже досягнутому рівні. Доведено, що такі обставини стимулюють вітчизняних представників ресторанного бізнесу аналізувати сучасні світові тенденції та запроваджувати

* Науковий керівник: к. е. н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму ВНАУ, Юлія СТАВСЬКА

у власну діяльність новітні методи й підходи у веденні господарської діяльності. З'ясовано, що у цьому контексті, одним з дієвих напрямків трансформації бізнес-процесів є діджиталізація, спрямована на переведення частини процесів у цифрове середовище.

Abstract. *The article analyzes the modern conditions of restaurant business that require enterprises to move to qualitatively new levels of activity and customer service. Complex economic conditions and growing competition have been studied, traditional methods of doing business can no longer guarantee the growth of profitability, and sometimes they are not even able to ensure the preservation of the activities of enterprises at the already achieved level. It has been proven that such circumstances stimulate domestic representatives of the restaurant business to analyze modern world trends and introduce the latest methods and approaches in conducting economic activity into their own activities. It was found that in this context, one of the effective directions of transformation of business processes is digitization, aimed at transferring part of the processes into a digital environment.*

Виклад основного матеріалу. Питання використання нових технологій у сфері надання послуг підприємств (закладів) готельного господарства давно є актуальним за багатьох країн світу. Анкетування, проведене у Франції у 2014 році Національною асоціацією ресторанів, показало, що 63 % респондентів користувалися новими технологіями при виборі ресторану або кафе, а також для ознайомлення з меню та підбору страв, замовлення столика чи обіду онлайн, електронної оплати послуг тощо [1]. При цьому велика частка позитивних відповідей проведеного анкетування припадає на молодих людей віком від 18 до 34 років, які широко використовують технологічні нововведення: Інтернет, Скайп, чати, СМС-повідомлення, соціальні мережі, мобільні застосунки до телефонів тощо. Це покоління користувачів інформаційних технологій, що відчуває постійний брак часу, потребує зручності, простоти та доступності послуг підприємств харчування. Аналіз відповідей французької молоді, зокрема, показав наступне:

- 70% респондентів отримують необхідну інформацію про ресторани за допомогою мобільного додатка;
- 56% здійснюють контакт із рестораном через соціальні мережі;
- 74% роблять замовлення онлайн через мобільний застосунок;
- 88% шукають адресу та місцезнаходження кафе або ресторану в мобільному додатку [1].

Як видно з результатів анкетування, широке застосування технологічних інновацій, постійне оновлення спектру послуг, що пропонуються, дозволяють підприємствам (зкладам) ресторанного господарства залучати нових клієнтів, особливо молодь. використовують для опалення або для виробництва електрики, він має велику перевагу у порівнянні з сонцем чи вітром.

Крім того набуває все більшої популярності замовлення їжі онлайн або через мобільний додаток. Через обмеження, що діють під час пандемії, в 2020-2021 роках цей напрямок продовжує активне зростання. У 2020 році американська компанія Upserve - системний інтегратор програмного

забезпечення та бізнес-рішень для сфери HoReCa представила свої статистичні дані щодо ефективності онлайн-замовлень, серед яких, у тому числі, наступні: 60% споживачів у США замовляють доставку чи їжу на винос мінімум один раз на тиждень;

- цифрові замовлення та доставка з 2014 року зросли більш ніж на 300%;
- 59% замовлень у ресторані - це їжа на винос або доставка;
- 45% споживачів кажуть, що пропозиція мобільних замовлень або програм лояльності спонукає їх частіше скористатися послугами онлайн-замовлень;
- 63% споживачів згодні з тим, що отримати доставку зручніше, ніж вечеряти у ресторані із сім'єю;
- 60% ресторанних операторів кажуть, що доставка призвела до збільшення продажу;
- онлайн-замовлення під час обмежень є основним джерелом доходу для багатьох ресторанів [8].

З відповідним зростанням кількості мобільних та онлайн-замовлень навіть найбільші скептики представники ринку починають використовувати он-лайн рішення для управління замовленнями та розглядають всі можливі додаткові інновації для запровадження у діяльність для забезпечення більш ефективного й прибуткового здійснення господарської діяльності.

Інноваційні підходи, що існують у сфері сервісного обслуговування на закордонних підприємствах (закладах) ресторанного господарства, для цілей їх більш детального розгляду можна розділити на окремі умовні інноваційні діджитал-напрямки, зокрема, наступнів результаті кооперації фермерів, де їх переробка може здійснюватися в установках значно більшого обсягу [2].

- 1) техніко-технологічні інновації;
- 2) сервісні інновації;
- 3) організаційно-технологічні інновації;
- 4) управлінські інновації.

У світовій практиці також вже існують ресторани, відвідувачі яких можуть самостійно керувати інтер'єром приміщення та сервісом: столи представлені величезними планшетами, а підлога, стіни та барна стійка є інтерактивними поверхнями, за допомогою яких можна відвідувачі можуть змінити дизайн приміщення і навіть внутрішню атмосферу. Користуючись планшетом, відвідувачі також отримують інформацію про кухню, без офіціанта самі вибирають страви, роблять замовлення, спостерігають за роботою кухаря, грають у комп'ютерні ігри під час очікування і не тільки [1].

Нові функції у ресторанній справі Франції виконує також інноваційний нейронний шолом Neurokiff, який раніше використовувався в медицині – він допомагає вимірювати рівень смакових відчуттів у відвідувачів ресторану. Нові технології дозволяють тестувати нові страви, склад інгредієнтів або поєднання «їжа та вино», що дає змогу одразу дізнатися, чи сподобаються страви клієнтам. Таке застосування Neurokiff дозволяє «читати у прямому ефірі» відчуття людини, яка з'їдає їжу або випиває вино. Очікується, що описаний нейронний шолом надасть значну допомогу у роботі рестораторів, дегустаторів та енологів [2].

Крім того закордоном поступово впроваджується у сферу харчування й робототехніка з відповідними інноваційними технологіями. Так, французькі дослідники Кирило Амон та Себастьян Роверсо вже протягом кількох років займаються створенням робота для приготування піци. Команда розробників освоїла 2,2 млн євро з інвестиційного фонду Partech et Daphné, і в 2018 р. на виставці салону «VivaTech» у Парижі представила публіці робота-піцайоло [1].

Нові організаційно-технологічні підходи обслуговування пропонує англійський ресторан «Yo! Sushi», де відвідувачі мають змогу брати роли та суші зі спеціального конвеєра, що рухається повз столики. Наразі в Англії налічується вже понад 150 таких ресторанів. Ресторатори цього закладу розробили ще одну дуже несподівану нову технологію обслуговування – літаючого робота iTray, здатного доставляти страви, замовлені клієнтом, до нього на стіл. Дрон має вмонтовану камеру і контролюється дистанційно через Wi-Fi. Такий літаючий робот здатний переміщатися зі швидкістю 40 км/год на дистанцію 50 м і доставляти страви відвідувачам набагато швидше, ніж офіціанти [3].

Наразі закордоном широко й досить успішно використовуються нові технології для оптимізації доставки продукції. Зокрема, мова йде про геолокацію або відстеження, що дозволяє як професіоналам, так і клієнтам контролювати в режимі реального часу процес доставки замовлення. Відповідна опція спочатку використовувалася лише міжнародними перевізниками, проте широке використання смартфонів змінило таку ситуацію. Нині дедалі більше професійних додатків оснащуються системами, що дозволяють відстежувати замовлення продуктів та страв від виходу з кухонь до передання споживача. Зв'язок підтримується через супутники та доставляється споживачеві, який встановив на смартфон спеціальний мобільний додаток [4].

Висновки. Система виконує автоматичний розрахунок замовлень, відображення запасів у режимі реального часу, порівняння між декількома постачальниками (з урахуванням вартості доставки), створення шаблонів замовлень, адміністрування, тобто значно полегшує управління плануванням та виробництвом, особливо у сфері закупівель. У свою чергу закордонний досвід також свідчить про актуальність й ефективність запровадження у діяльності підприємств (закладів) готельного господарства різноманітних діджитал-інновацій, включаючи інновації у таких умовних напрямках як техніко-технологічні, сервісні, організаційно-технологічні й управлінські інновації. Протягом останніх 20-25 років з початком підключення України до мережі Інтернет й поступовим запровадженням до застосування в Україні різного роду електронних пристроїв й сервісів розвивається й сегмент ресторанного бізнесу. Процеси діджиталізації й автоматизації підприємств (закладів) ресторанного господарства набувають все більшої поширеності.

Список використаних джерел:

1. Пиріг С.О., Нужна О.А. Інформаційні технології та їх використання на підприємствах України. Економічний форум, 2014. (3). С. 190-195.
2. Ставська Ю.В. Взаємозв'язок маркетингових та фінансових показників під час ефективності господарської діяльності. *Приазовський економічний вісник*.

2019. №1 (12). URL: <http://rev.kpu.zp.ua/vypusk-5-10>. С. 120-126.

3. Тетерятник Б. С. Тенденції діджиталізації та віртуалізації як вектор сучасного розвитку світового господарства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017, 29 (2). С. 21-23.

4. Restaurant Delivery Management Software. 2019. URL: <http://landing.orderlord.com>– Title from the screen.

Анастасія ГАДЗЕЦЬКА*
студентка 3 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

УПРАВЛІННЯ СТРУКТУРОЮ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ЯК СКЛADOVA СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВА

***Анотація.** У статті розглянуто складові управління структурою конкурентних переваг, які впливають на систему формування доходів підприємства. Вказано, що система формування доходів – сукупність соціально-економічних відносин із приводу розподілу та перерозподілу доходів. Наголошено, що розбудована в результаті трансформаційних процесів в Україні система формування доходів не відповідає ринковим принципам розподілу та соціальним принципам перерозподілу доходів. Вказано, що у межах такої системи спотворюється структура конкурентних переваг, через що знижуються темпи економічного зростання та розвитку, а також створюються переешкоди для людського розвитку.*

***Abstract.** The article examines the components of managing the structure of competitive advantages, which affect the system of revenue generation of the enterprise. It is indicated that the system of income formation is a set of socio-economic relations regarding the distribution and redistribution of income. It is emphasized that the system of income formation developed as a result of transformational processes in Ukraine does not correspond to market principles of distribution and social principles of income redistribution. It is indicated that within such a system, the structure of competitive advantages is distorted, due to which the rates of economic growth and development are reduced, as well as obstacles to human development are created.*

Вступ. Розвиток ринкових стосунків у сучасному світі характеризується значним посиленням конкуренції, перетворенням її в гіперконкуренцію. Основними чинниками посилення конкуренції між виробниками продукції є збільшення науково-технічного прогресу, залучення на постійній основі інвестицій, впровадження інновацій і динамічного розвитку сучасних інформаційних технологій. Система формування доходів – сукупність соціально-економічних відносин із приводу розподілу та перерозподілу доходів. Вона має механізми саморегулювання та регулювання доходів. У сучасній економіці

* Науковий керівник: д.ф.е, ст. викладач кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Інна ТОМАШУК

механізми саморегулювання переважно є ринковими, а головними суб'єктами регулювання доходів є держава, фірми, домогосподарства, об'єднання фірм та домогосподарств, міжнародні та наддержавні інституції.

Оскільки доходи для більшості людей є головним стимулом участі в економічній діяльності, від механізмів системи формування доходів значною мірою залежить зміст інших складових економічної діяльності, зокрема конкуренції. Безумовно, структура конкурентних переваг має зворотний вплив на систему формування доходів, тобто ці два явища тісно пов'язані та взаємозалежні.

Виклад основного матеріалу. Управління структурою конкурентних переваг підприємства є ключовим фактором успіху в сучасному бізнесі. Структура конкурентних переваг визначається набором різних факторів, таких як технологічні досягнення, якість продукту, маркетингова стратегія, менеджмент та інше. Однак, найважливішою складовою успіху підприємства є система формування доходів. На рис. 1 представлено генезис теорії конкурентних переваг.

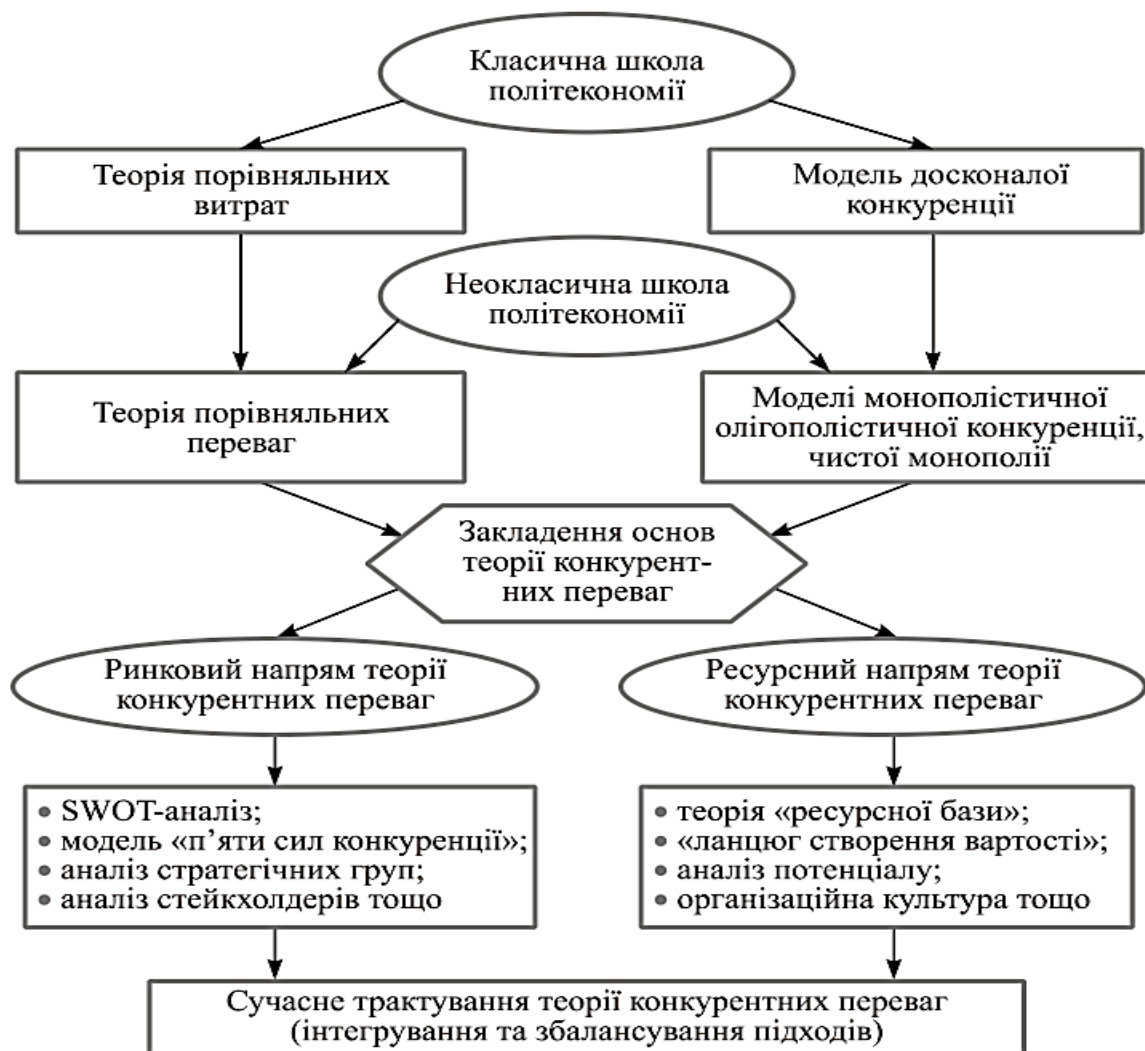

Рис. 1. Генезис теорії конкурентних переваг

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Система формування доходів - це комплекс заходів, спрямованих на збільшення прибутку підприємства шляхом оптимізації цін, витрат та обсягів продажів. Управління структурою конкурентних переваг підприємства в межах

системи формування доходів забезпечує максимальну вигоду від наявних конкурентних переваг.

Один з основних способів управління структурою конкурентних переваг полягає в підтримці балансу між витратами і якістю продукту. Підприємство має забезпечити високу якість продукту, одночасно знижуючи витрати на його виробництво [1]. Це можна здійснити шляхом використання більш ефективних технологій виробництва, вдосконалення процесів, оптимізації логістичної мережі та управління запасами.

Щоб отримати стійку конкурентну перевагу, необхідно вміти управляти знаннями. Крім того, завдяки управлінню знаннями основні компетенції компаній стають сильнішими, ніж раніше. Отже, конкурентна перевага є більш стійкою. Крім того, важливість нематеріального активу, який базується на управлінні знаннями, інтелектуальною силою, є очевидною.

Управління знаннями сприймається як розвиток організації нематеріальних активів фірми. Економічний і виробничий рівень компанії більше залежить від її інтелекту, людського капіталу та невидимих компетенцій, ніж від її фізичних активів.

Поступово визнається, що функція кожного бізнесу залежить від знання його людського капіталу. Співробітники застосовують ці знання у розбудові інфраструктури, щоб досягти стійкої конкурентної переваги [2].

Дійсно, досягнення, інтеграція та розподіл знань потребують енергійного проекту, який повинен поширюватися через фірму. Таким чином, асоціації, партнерства та інші форми міжфірмових зв'язків рекомендовано як ефективний вибір для придбання, використання або збільшення нових можливостей і капіталів. Відповідно, ІТ-точка зору наголошує на покращенні структурної групи, що базується на знаннях. Краще завантаження, пошук і обмін задокументованими знаннями базуються на ІТ-додатках організації. Зокрема, організації застосовують онлайн-репозиторій систем документів, підтримку рішень і професійних методів, DMS, інструменти Інтернету, щоб дати керівникам можливість направляти, роздавати дані та систематизувати знання [3].

У цьому контексті, організація має декларувати вартість інтелектуального капіталу у своєму фінансовому звіті, який також демонструє ресурси організації, засновані на знаннях, і полегшує управління ІК.

Важливим способом управління структурою конкурентних переваг є використання маркетингових стратегій, що дозволяють підвищити обсяги продажу продукції та покращити її рентабельність. Фірма може застосовувати різноманітні маркетингові інструменти, такі як знижки, промо-акції, програми лояльності та інші. На рис. 2 наведена Модель «П'яти сил конкуренції» М. Портера.

Стійка конкурентна перевага завдяки знанням - здібності, які надаються керівництву та працівникам, що класифікуються за функціями, ієрархією та посадою. Організація повинна усунути будь-які перешкоди для досягнення цієї компетентності та знань. Організації необхідно розвивати свої можливості, щоб швидко змінюватися та навчатися.

Це буде досягнуто завдяки таким складовим як спритність, гнучкість і швидкість. Організація перевершить конкурентів здатністю генерувати, досягати та поширювати знання завдяки підприємницьким здібностям, а потім використовувати їх для посилення основних компетенцій, які не будуть наслідувати конкуренти. Це допоможе організації створити конкурентну перевагу над опонентами на ринку [4]. Здатність виробляти знання та вчитися на них може стати конкурентною перевагою, оскільки інноваційні знання, вдосконалені сьогодні, стануть основними знаннями в майбутньому.

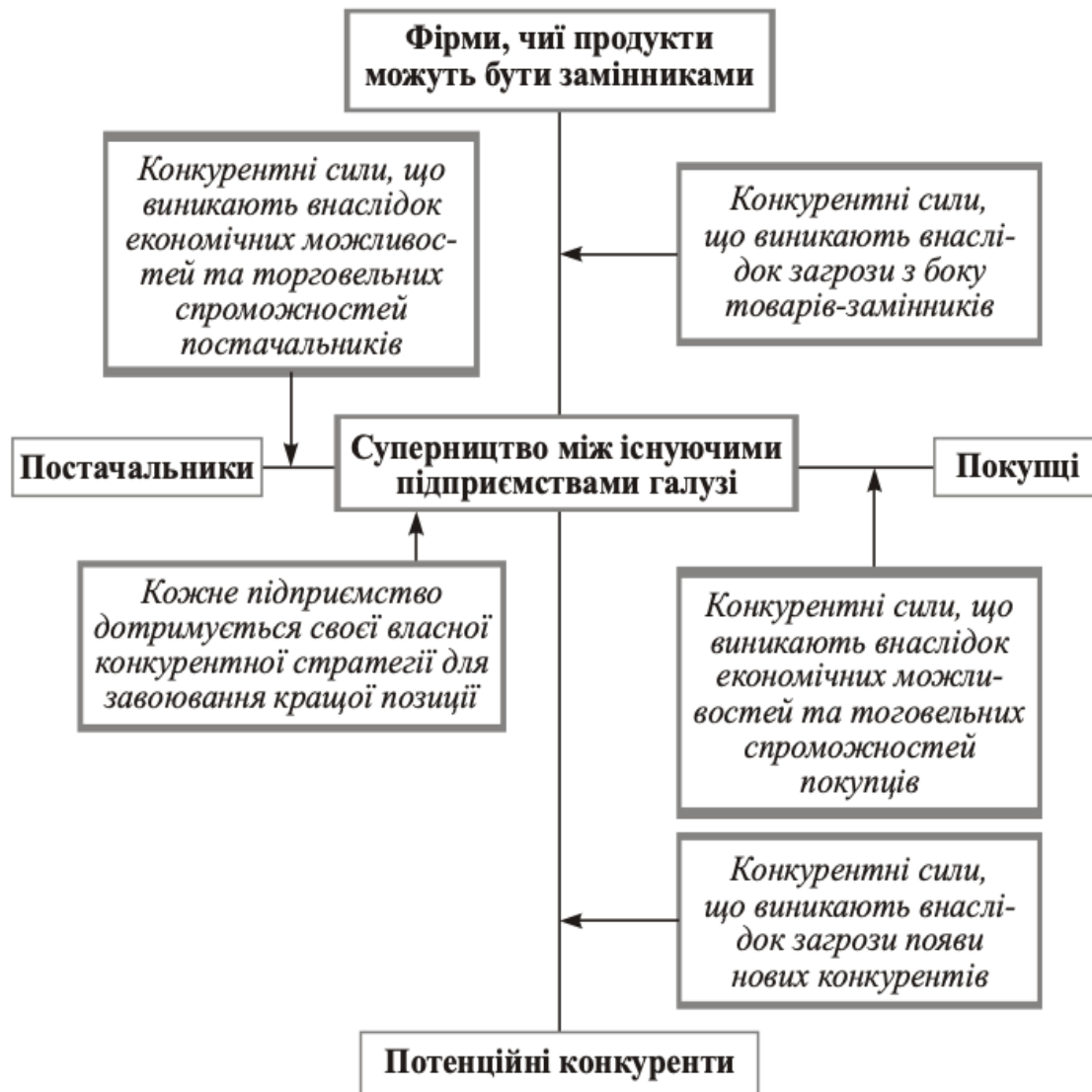

Рис. 2. Модель «П'яти сил конкуренції» М. Портера

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Основним ключем до вирішення такої важливої проблеми в організації, як потреба в інноваціях і конкурентоспроможності, є управління знаннями (КМ) [5].

Конкурентна перевага - це здатність генерувати прибуток, що перевищує середній у певній галузі. Існують різні способи створення стійкої конкурентної переваги, такі як економія масштабу, доступ до ресурсів, розмір або навіть простий шанс. Використання КМС може підтримати діяльність організації та збільшити цінність її ресурсів, що стане важче імітувати конкурентам.

Організаційні знання повинні мати чотири характеристики: вони повинні бути цінними, погано імітованими та замінними [5]. Розуміння та розробка факторів інфраструктури, які необхідні для підтримки управління та досягнення та поширення неявних і явних організаційних знань, буде основою системи управління знаннями. Слід підкреслити три сфери УЗ, які збільшать цінність і створять конкурентну перевагу, це люди, процес і технологія.

Одним із способів управління структурою конкурентних переваг є розвиток інноваційних технологій та продуктів. Підприємство може зосередитися на створенні унікальних продуктів або послуг, які не мають аналогів на ринку. Це може бути досягнуто шляхом інвестування в дослідження та розвиток нових технологій, вдосконалення існуючих продуктів, а також партнерства з іншими компаніями для обміну знаннями та ресурсами.

Керування структурою конкурентних переваг є важливою складовою успішної стратегії підприємства. Це означає, що компанія має здатність досягати високого рівня продуктивності та ефективності, що дозволяє їй конкурувати з іншими гравцями на ринку [2]. Управління структурою конкурентних переваг підприємства включає в себе різні елементи, такі як ідентифікація конкурентних переваг, оцінка ризиків, визначення стратегії та реалізація цієї стратегії. Одним з ключових елементів є система формування доходів, яка має великий вплив на конкурентоспроможність фірми.

Система формування доходів включає в себе різні складові, такі як цінова політика, збутові канали, маркетинг та інші. Ці складові пов'язані зі способами, за рахунок яких підприємство отримує прибуток від реалізації своїх продуктів або послуг [4]. Один з ключових аспектів управління структурою конкурентних переваг через систему формування доходів полягає в тому, щоб збалансувати ціну продукту з його якістю та іншими характеристиками, такими як інновації, дизайн та інші. Наприклад, підприємство може встановлювати високу ціну на свій продукт, якщо він має високу якість та інноваційні характеристики.

Крім того, система формування доходів може бути використана для підтримки інших конкурентних переваг підприємства, таких як бренд, збутові канали та інші. Наприклад, підприємство може використовувати високі ціни як стратегію для підвищення свого бренду та його престижності. У загальному, система формування доходів є важливим інструментом управління структурою конкурентних переваг підприємства, оскільки вона визначає, як підприємство заробляє гроші від своїх продуктів та послуг. Це може включати в себе стратегії, спрямовані на збільшення обсягів продажів, підвищення цін на продукти або послуги, розширення збутових каналів та інше [5; 6].

При формуванні системи доходів важливо також враховувати конкурентний контекст та поведінку інших гравців на ринку. Підприємство може використовувати різні стратегії формування доходів, щоб отримати конкурентну перевагу в порівнянні з іншими гравцями. На рис. 3 представлено співвідношення чинників успіху та конкурентного потенціалу підприємства. Ключові чинники успіху підприємства являють собою сукупність навиків і технологій, яка базується на явних і прихованих знаннях, забезпечує формування цінностей у системі клієнта, є оригінальною по відношенню до конкурентів і

відкриває доступ до нових ринків.

У даному контексті, ресурси підприємства набувають форми ключових компетенцій, якщо відбір і комбінація ресурсів здійснюються підприємством краще, оригінальніше, швидше, ніж конкурентами. Ключові компетенції повинні стабільно забезпечувати конкурентні переваги та ресурсну асиметрію відносно ринкових суперників [2]. Можливість відтворення конкурентами ключової компетенції веде до її знецінення.

Рис. 3. Співвідношення чинників успіху та конкурентного потенціалу підприємства

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Основою управління структурою конкурентних переваг мають стати перетворення, спрямовані на реформування системи формування доходів в Україні. Передовсім необхідно впроваджувати заходи, спрямовані на розвиток конкурентного ладу, протидію монополізму, дерегуляцію економіки, скорочення можливостей економічно не обґрунтованого збагачення, реформування правоохоронної системи, кадрове оновлення державних органів та посилення

антикорупційного контролю з боку держави та громадськості.

Висновки. Управління структурою конкурентних переваг є складним процесом, який вимагає постійного аналізу ринку та конкурентів, розуміння потреб і вимог споживачів, а також готовності до постійного розвитку та вдосконалення. Успішні підприємства мають поєднувати різні способи управління структурою конкурентних переваг, щоб забезпечити стабільний ріст та розвиток.

Система формування доходів повинна бути гнучкою та здатною до адаптації та змін у конкурентному середовищі й вимогах споживачів. Підприємства мають постійно оцінювати свою систему формування доходів та змінювати її за необхідності, щоб забезпечити свою конкурентоспроможність на ринку.

Список використаних джерел:

1. Бобирєв Д. Б. Конкурентні переваги і їх зв'язок з інноваційною діяльністю і конкурентоспроможністю підприємства. *Наукові вісті Дніпровського університету*. 2013. №10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdu_2013_10_5 (дата звернення: 07.03.2023).

2. Харчук т. В. Підходи до визначення конкурентних переваг підприємства. *Економіка та управління*. 2011. № 6. С. 68–71.

3. Бондаренко С. М., Лісовський М. Ю. Конкурентні переваги – унікальні особливості сучасних підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 15(1). С. 42–45. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuimevcg_2017_15% 281%29__11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuimevcg_2017_15%281%29__11) (дата звернення: 09.03.2023).

4. Бутенко Н. В., Терещенко О. Л. Конкурентні переваги ефективних взаємовідносин суб'єктів підприємництва як основа економічного розвитку України. *Проблеми економіки*. 2016. № 4. С. 176–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PeKon_2016_4_25 (дата звернення: 11.03.2023).

5. П'ятницька Г. Т., Предеїн А. М., Рябова О. В. Конкурентні переваги підприємств: визначення та джерела формування. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2014. Вип. 1. С. 235–248. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2014_1_25 (дата звернення: 17.03.2023).

6. Томашук І.В., Мулик М.В. Інноваційна складова конкурентоспроможності національних економік на сучасному етапі глобального розвитку. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Том 30 (69). №1. С. 78-83.

Євгеній ДРОБЯЗКО*

* Науковий керівник: доцент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ, Анатолій ЯРОВЕНКО

БІБЛІОТЕКА TKINTER

Анотація. В роботі досліджується використання бібліотеки Tkinter для проектування графічного інтерфейсу користувача з такими елементами, як вікна, кнопки, мітки та текстові поля.

Abstract. The paper explores the use of the Tkinter library to design a graphical user interface with elements such as windows, buttons, labels, and text boxes.

Вступ. У мові програмування Python доступний ряд фреймворків для створення графічного інтерфейсу користувача (GUI). Однак, єдиним вбудованим фреймворком є Tkinter.

Tkinter має декілька переваг, які зробили його популярним серед розробників. По-перше, він кросплатформний, тобто розроблений код можна використовувати на різних операційних системах, таких як Windows, macOS та Linux. Крім того, Tkinter є досить простим та легким у використанні, забезпечуючи широкий спектр можливостей для створення різноманітних інтерфейсів.

Формулювання мети статті. Основна мета даної статті полягає у дослідженні бібліотеки tkinter та її засобів створенні простих елементів графічного інтерфейсу користувача.

Tkinter є стандартною бібліотекою, тобто вона поставляється разом з Python і не потребує додаткового встановлення.

Це означає, що можна створювати графічні інтерфейси користувача (GUI) в програмах на Python без необхідності встановлювати додаткові бібліотеки.

Зовнішній вигляд вікна залежить від операційної системи (рисунок 1).

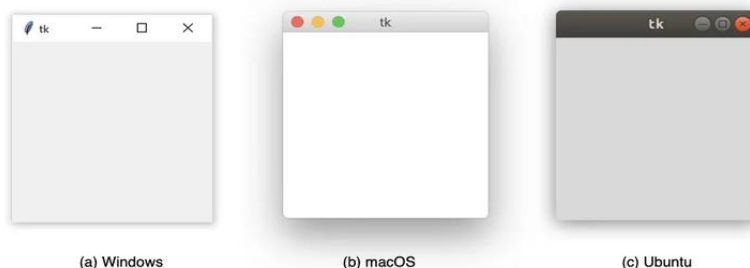

Рис. 1. Відображення вікна на різних ОС

Базові принципи роботи з бібліотекою tkinter.

Основним елементом Tkinter для графічного інтерфейсу користувача є вікно. Вікна є контейнерами, які містять усі елементи GUI. Такі елементи, як текстові поля, мітки та кнопки, називаються віджетами і поміщаються всередині

вікон.

Для початку роботи з Tkinter необхідно імпортувати модуль tkinter або Tkinter, залежно від версії Python. Наприклад:

```
import tkinter as tk
```

Створення вікна. Після імпортування модуля необхідно створити вікно, яке буде відображати графічний інтерфейс. Для цього необхідно створити екземпляр класу Tk. Наприклад:

```
root = tk.Tk()
```

Додавання віджетів. Далі необхідно додати віджети (кнопки, поля вводу, мітки тощо) на вікно. Це можна зробити за допомогою різних методів, які пропонує Tkinter. Наприклад:

```
label = tk.Label(root, text="Hello, world!")
```

```
button = tk.Button(root, text="Click me!")
```

Розміщення віджетів. Для розміщення віджетів на вікні використовуються менеджери розміщення (grid, pack, place). Наприклад:

```
label.grid(row=0, column=0)
```

```
button.grid(row=1, column=0)
```

Запуск головного циклу. Після додавання віджетів на вікно і їх розміщення необхідно запустити головний цикл за допомогою методу mainloop(). Цей метод забезпечує обробку подій, таких як натискання на кнопки, введення тексту в поля вводу тощо. Наприклад:

```
root.mainloop()
```

В результаті виконання вище наведеного коду ми отримаємо наступне вікно (рисунок 2).

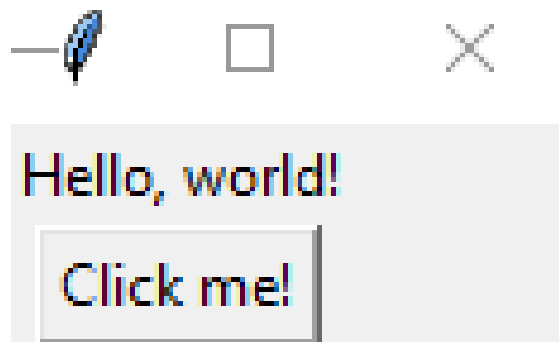

Рис. 2. Просте вікно з віджетами

Віджети в Tkinter використовуються для створення різноманітних елементів графічного інтерфейсу користувача, таких як кнопки, текстові поля, випадаючі списки, радіокнопки, прапорці, мітки, картинки та інші елементи. Вони дозволяють створювати інтерактивні програми, які взаємодіють з користувачем, приймаючи введення, відображаючи результати, виконуючи операції та інші дії.

Віджети також дають можливість розташовувати елементи на формі, вікні або фреймі згідно з певними правилами і алгоритмами розміщення, такими як grid, pack, place. Це дозволяє створювати зручні та естетичні інтерфейси для користувачів.

Таким чином, віджети в Tkinter є основними будівельними блоками для створення інтерактивних програм з графічним інтерфейсом користувача.

До основних віджетів бібліотеки Tkinter можна віднести:

- Label - віджет для відображення тексту або зображень;
- Button - віджет для створення кнопок, призначених для виконання певних дій при натисканні;
- Entry - віджет для введення користувацьких даних з клавіатури;
- Text - віджет для введення тексту на кілька рядків;
- Checkbutton - віджет для відображення галочок, які можуть бути встановлені або зняті;
- Radiobutton - віджет для відображення кнопок вибору, що дозволяють вибрати один елемент з кількох варіантів;
- Listbox - віджет для відображення списку елементів, які можна вибирати;
- Frame - контейнер для групування віджетів та інших фреймів в одному вікні.

Нижче наведений приклад програми, яка містить всі базові віджети Tkinter та їх функціональні можливості:

```
import tkinter as tk
# Створення головного вікна
root = tk.Tk()
root.geometry("300x300")
root.title("Вікно з віджетами")
# Створення віджетів
label = tk.Label(root, text="Це текстовий віджет")
button = tk.Button(root, text="Це кнопка")
entry = tk.Entry(root)
text = tk.Text(root, height=5)
checkboxbutton = tk.Checkbutton(root, text="Це галочковий віджет")
radio_var = tk.StringVar()
radiobutton_1 = tk.Radiobutton(root, text="Перший варіант",
variable=radio_var, value="Перший варіант")
radiobutton_2 = tk.Radiobutton(root, text="Другий варіант",
variable=radio_var, value="Другий варіант")
listbox = tk.Listbox(root)
listbox.insert(1, "Перший елемент")
listbox.insert(2, "Другий елемент")
listbox.insert(3, "Третій елемент")
frame = tk.Frame(root, bd=2, relief=tk.RIDGE)
# Розміщення віджетів на вікні
label.pack()
```

```

button.pack()
entry.pack()
text.pack()
checkboxbutton.pack()
radiobutton_1.pack()
radiobutton_2.pack()
listbox.pack()
frame.pack()
# Запуск головного циклу обробки подій
root.mainloop()

```

В результаті виконання вище неведеного коду ми отримаємо вікно з розташованими на ньому віджетами (рисунок 3).

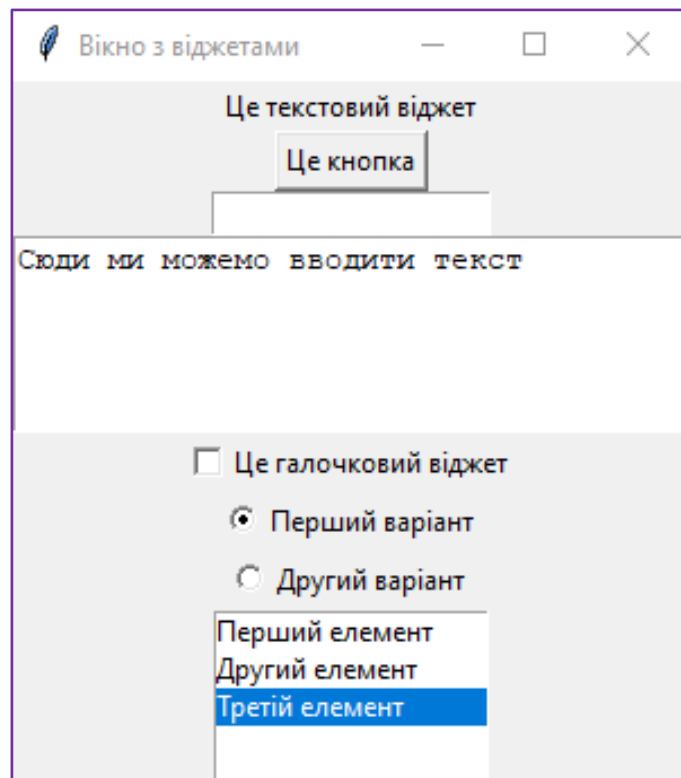

Рис. 3. Використання віджетів Tkinter

Зовнішній вигляд графічного інтерфейсу користувача (GUI) є дуже важливим аспектом при створенні програмного забезпечення, оскільки він безпосередньо впливає на враження користувача від використання програми.

Якщо GUI добре розроблений та виглядає професійно, то користувачі будуть відчувати більшу впевненість у програмі і відчувати, що програма є надійною та якісною. З іншого боку, якщо GUI має недоліки, такі як поганий дизайн, незручне розташування елементів, неякісні зображення та інші проблеми, користувачі можуть відчувати роздратування та незадоволення від використання програми.

Крім того, добре розроблений зовнішній вигляд може допомогти залучити нових користувачів до програми, оскільки він може виглядати більш сучасним та зручним у використанні, порівняно з іншими програмами з подібними

функціями.

Таким чином, зовнішній вигляд GUI є важливим елементом створення програмного забезпечення, і при розробці програми слід звернути увагу на дизайн, щоб забезпечити позитивний досвід користувача.

Основні параметри для зміни стилю віджетів в Tkinter. В Tkinter є кілька способів зміни зовнішнього вигляду програми, включаючи наступні параметри:

- **bg** або **background**: цей параметр встановлює фоновий колір віджета або вікна. Наприклад: `widget.configure(bg='white')` або `window.configure(background='grey');`

- **fg** або **foreground**: цей параметр встановлює колір тексту віджета або вікна. Наприклад: `widget.configure(fg='black')` або `window.configure(foreground='red');`

- **font**: цей параметр встановлює шрифт для тексту віджета або вікна. Наприклад: `widget.configure(font=('Arial', 12))` або `window.configure(font=('Times New Roman', 14));`

- **height** та **width**: ці параметри встановлюють висоту та ширину віджета. Наприклад: `widget.configure(height=50, width=100);`

- **relief**: цей параметр встановлює тип рамки для віджета. Його значення може бути `flat`, `groove`, `raised`, `ridge`, `solid` або `sunken`. Наприклад: `widget.configure(relief='groove');`

- **borderwidth** або **bd**: цей параметр встановлює ширину рамки віджета. Наприклад: `widget.configure(borderwidth=2)` або `window.configure(bd=4);`

- **padx** та **pady**: ці параметри встановлюють відстань між вмістом віджета та його рамкою по горизонталі та вертикалі відповідно. Наприклад: `widget.configure(padx=5, pady=10);`

- **image**: цей параметр дозволяє встановлювати зображення для віджета. Наприклад: `button.configure(image=my_image);`

- **style**: цей параметр дозволяє встановлювати стиль віджета з використанням `ttk.Style()`. Наприклад: `style.configure('TButton', background='blue', foreground='white');`

Ці параметри можуть використовуватись для зміни зовнішнього вигляду будь-якого віджета в tkinter, включаючи вікна, кнопки, елементи списку, поля введення та інші.

Нижче наведена програма яка використовує деякі з цих параметрів для зміни зовнішнього вигляду віджетів (рисунок 4).

```
import tkinter as tk
import tkinter.ttk as ttk
root = tk.Tk()
root.title('Стили')
root.geometry('400x300')
# Встановлюємо параметри стилю для віджетів
style = ttk.Style()
style.configure('TLabel', font=('Arial', 16))
style.configure('TButton', font=('Arial', 14), background='red',
```



```

foreground='yellow')
style.configure('TEntry', font=('Arial', 14))
style.configure('TFrame', background='blue')
# Створюємо віджети
frame = ttk.Frame(root, width=200, height=200)
frame.pack()
label = ttk.Label(root, text='Hello, World!')
label.pack(pady=10)
button = ttk.Button(root, text='Click Me')
button.pack(pady=10)
entry = ttk.Entry(root)
entry.pack(pady=10)
root.mainloop()

```

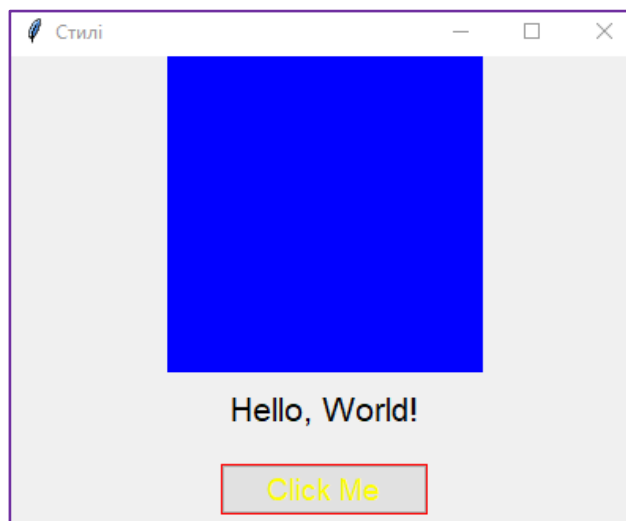

Рис. 4. Зміна стилю віджетів

В Tkinter є декілька способів використання кольорів у віджетах та інших елементах інтерфейсу. Ось деякі з них:

- Іменовані кольори: Tkinter містить вбудований список назв кольорів, таких як "red", "blue", "green" і т.д., які можна використовувати як аргумент для властивості "bg" (background) та "fg" (foreground);
- RGB та HEX коди: Кольори також можуть бути визначені за допомогою RGB та HEX кодів. Для встановлення кольору за допомогою RGB, можна використовувати кортеж з трьох значень, які представляють червоний, зелений та синій компоненти кольору, наприклад, (255, 0, 0) встановлює червоний колір. Щодо HEX кодів, це шістнадцяткове представлення кольору, складається з # за якою йдуть 6 символів, які представляють червоний, зелений та синій компоненти, наприклад, "#FF0000" встановлює червоний колір;
- Системні кольори: В Tkinter також є спеціальна константа "system" для встановлення системного кольору, що відповідає за встановлення теми операційної системи.

У Tkinter є три основні менеджери геометрії, які використовуються для

розміщення віджетів на головному вікні або вікнах під віджетами. Ці менеджери геометрії - pack, grid та place.

Менеджер геометрії Pack використовується для автоматичного розміщення віджетів в головному вікні або вікнах під віджетами. Він пакує віджети в рядки або стовпчики, залежно від параметрів, заданих користувачем. Він має простий синтаксис та добре підходить для створення простих інтерфейсів.

Використання менеджера геометрії pack (рисунок 5):

```
import tkinter as tk
root = tk.Tk()
# Додавання віджетів
label1 = tk.Label(root, text="Label 1", bg="red", fg="white")
label2 = tk.Label(root, text="Label 2", bg="blue", fg="white")
label3 = tk.Label(root, text="Label 3", bg="green", fg="white")
label1.pack(side="left")
label2.pack(side="top")
label3.pack(side="right")
root.mainloop()
```

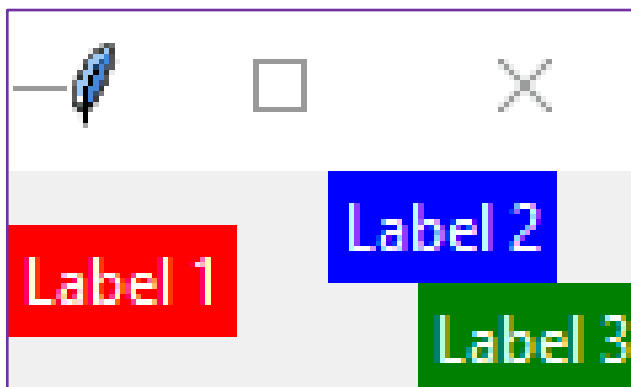

Рис. 5. Приклад роботи менеджера геометрії pack

Менеджер геометрії Grid використовується для розміщення віджетів в рядки та стовпчики з використанням координат. Він дає користувачу більший контроль над розміщенням віджетів, ніж pack. Він може бути використаний для створення складніших інтерфейсів з більшими вимогами до розміщення.

Менеджер геометрії Place використовується для точного позиціонування віджетів відносно інших віджетів або вікон. Він дає користувачу повний контроль над розміщенням віджетів, але використовується рідко, оскільки потребує від користувача заздалегідь визначення розмірів та позиції віджета. Він може бути корисним для створення складних інтерфейсів з вимогами до точного позиціонування.

Кожен менеджер має свої переваги та недоліки, тому вибір відповідного менеджера залежить від потреб користувача та характеру його проекту.

Висновки. Бібліотека Tkinter надає широкі можливості для створення і налаштування графічних елементів, таких як кнопки, поля введення, список, меню та інші. Вона також підтримує події, які можуть викликатися при взаємодії користувача з елементами інтерфейсу. Однією з переваг Tkinter є те, що вона є легкою в освоєнні та використанні. Вона має простий синтаксис і може бути

використана навіть для створення складних інтерфейсів. Бібліотека також має велику кількість документації та підтримки спільноти.

Незважаючи на те, що Tkinter має деякі обмеження у порівнянні з іншими бібліотеками для розробки GUI, вона є хорошим вибором для багатьох проєктів, особливо для початківців в програмуванні. Вона надає можливість створювати прості інтерфейси швидко та ефективно, а також забезпечує зручний спосіб взаємодії з користувачем.

Список використаних джерел:

1. Tkinter. URL: <https://docs.python.org/3/library/tkinter.html>
2. Python GUI Programming With Tkinter. URL: <https://realpython.com/python-gui-tkinter/>
3. Python. Підручник w3schools.com. URL: <https://www.w3schools.com/python/default.asp>
4. Анісімов А.В., Дорошенко А.Ю., Погорілий С.Д., Дорогий Я.Ю. Програмування числових методів мовою Python: підруч. К. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2014. 640 с.
5. Мюлер Дж. Python: Пер. с англ. СПб.: ООО «Диалектика». 2019. 416 с.

Іван КРАСИЛЮК*
студент 2 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. У статті розглянуто важливість продовольчої безпеки для держави, що передбачає забезпечення стабільного виробництва та доступності продуктів харчування населенню. Для досягнення цієї мети необхідна державна підтримка вітчизняних підприємств харчової промисловості та контроль над імпортом продуктів харчування. Забезпечення продовольчої безпеки включає достатнє самозабезпечення продуктами харчування та наявність коштів для імпорту у разі необхідності. Це забезпечує надійність продовольчої безпеки та захищає населення від потенційної вразливості у разі складних ситуацій з імпортом продуктів харчування. Доведено, що продовольча безпека є одним з елементів економічної політики держави, спрямованої на забезпечення стабільного виробництва продуктів харчування, доступності їх отримання та використання населенням відповідно до фізіологічних норм споживання, як за рахунок власного виробництва, так і за рахунок імпорту. Наголошено на важливості розвитку агропромислового

* Науковий керівник: к.е.н. ,доцент, кафедра економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Світлана КОВАЛЬЧУК

сектору в Україні, оскільки це галузь господарства, яка забезпечує населення продуктами харчування та є сировинною базою для промисловості. Особлива увага приділена продовольчій безпеці, яка є одним із основних чинників стабілізації соціально-економічних відносин у країні. Обґрунтовано, технології та методи контролю якості та безпеки продуктів харчування, які застосовуються у різних країнах світу, та зазначає, що їх впровадження в Україні потребує значних зусиль та інвестицій у розвиток інфраструктури та технічних засобів контролю.

Abstract. *The text considers the importance of food security for the state, which involves ensuring stable production and availability of food to the population. To achieve this goal, state support for domestic food industry enterprises and control over food imports is necessary. Ensuring food security includes sufficient self-sufficiency in food and the availability of funds for imports if necessary. This ensures reliable food security and protects the population from potential vulnerability in the event of difficult food import situations. It has been proven that food safety is one of the elements of the state's economic policy, aimed at ensuring stable production of food products, availability of their acquisition and use by the population in accordance with physiological norms of consumption, both at the expense of own production and at the expense of imports. Also, this article examines the importance of the development of the agro-industrial sector in Ukraine, as it is a branch of the national economy that provides the population with food products and is a raw material base for industry. Special attention is paid to food security, which is one of the main factors in the stabilization of socio-economic relations in the country. The article describes the technologies and methods of food quality and safety control that are used in various countries of the world, and notes that their implementation in Ukraine requires significant efforts and investments in the development of infrastructure and technical means of control.*

Вступ. Забезпечення продовольчої безпеки є проблемою світового масштабу, але вирішення її можливе лише з урахуванням регіональних особливостей та специфіки розвитку місцевого населення (соціальний фактор) та сільськогосподарського виробництва (економічний фактор). Сільське господарство є однією з найважливіших галузей економіки, що забезпечує продукти харчування для населення. Продовольча безпека є однією з ключових складових соціально-економічного розвитку країни і залежить від розвитку аграрної галузі. Забезпечення населення достатньою кількістю якісної продукції є основною метою сільського господарства, що має безпосередній вплив на здоров'я та благополуччя громадян. У свою чергу, обсяги виробництва сільськогосподарської продукції залежать від продуктивності землі, капіталу та трудових ресурсів.

Оскільки трудові ресурси на селі, переважно, складаються з місцевого населення, встановлюється залежність між продуктивністю праці в сільському господарстві та рівнем продовольчого забезпечення селян і з точки зору кількості та якості[1]. Однак, розвиток сільського господарства потребує великих

інвестицій, наукового та технічного розвитку, тому важливо створити сприятливі умови для розвитку цієї галузі. Для цього необхідно розробляти ефективні державні програми підтримки аграрного сектору, сприяти відкриттю ринків збуту, забезпечувати доступ до фінансових ресурсів та розвивати інфраструктуру[5].

Виклад основного матеріалу дослідження. Продовольча безпека є одним із елементів економічної політики держави, що спрямована на забезпечення стабільного виробництва продуктів харчування, доступності їх отримання та використання населенням відповідно до фізіологічних норм споживання за рахунок власного виробництва та надходження від імпорту [10].

Важливість та необхідність гарантування продовольчої безпеки потребує підтримання відповідного рівня продовольчого самозабезпечення. Це в свою чергу передбачає використання державної підтримки вітчизняних підприємств харчової промисловості та вжиття заходів щодо контролю над імпортом з метою підтримки вітчизняних виробників. Надійність продовольчої безпеки полягає як у достатньому самозабезпеченні продуктами харчування, так і в наявності коштів для їх імпорту в необхідних обсягах за умов мінімальної потенційної вразливості продовольчого забезпечення населення в разі виникнення ускладнень з імпортом продовольства (відсутність валюти, зростання цін, ембарго тощо) [7].

Рис.1. Структурні елементи продовольчої безпеки

Наприклад, Україна тривалий час позиціонується як гарант продовольчої безпеки в багатьох країнах світу завдяки традиційно потужному продовольчому експорту. Внесок України до світового продовольчого ринку у 2021 р. був еквівалентним забезпеченню харчуванням близько 400 млн осіб [8].

Але, через воєнні дії, що ведуться рф на території України, вкрай

негативно вплинуть на функціонування продовольчих систем; очікуються, зокрема, такі їх наслідки:

- порушення цілісних ланцюгів постачання продукції сільського господарства та харчових продуктів (від первинного виробництва до реалізації продукції споживачеві), а також діяльності щодо створення доданої вартості в АПК, пов'язаної із виробництвом, переробленням, розподілом, споживанням й утилізацією харчових продуктів;

- зрив посівної кампанії, що є особливо загрозливим, зважаючи на високі світові ціни на газ і, відповідно, міндобрива. Активні бойові дії наразі відбуваються в тих областях, де вирощують більшу частину пшениці — Харківській, Одеській, Запорізькій. Сукупно це призведе до зменшення врожайності, зборів і експорту зернових;

- ускладнений експорт української продукції на зовнішні ринки через блокування портів України з боку РФ (60 % сільськогосподарської продукції України експортується морем), що негативно вплине насамперед на країни, які залежать від імпорту харчової продукції [9].

Зважаючи на те, що за даними ООН, до нападу РФ на Україну, 44 млн людей у 38 країнах були на межі голоду, війна може збільшити цей показник до 52-57 млн людей.

Поняття «продовольча безпека» – це стан економіки, при якому забезпечується продовольча незалежність країни, гарантовані фізична, економічна і соціальна доступність населення до достатньої кількості поживної і безпечної їжі, відповідно до рекомендованого раціону та норм харчування.

Війна РФ проти України демонструє вразливість національних та глобальних продовольчих систем від антропогенних (вплив збройних конфліктів), економічних (зростання світових цін на продовольство) та природних чинників (збільшення впливу неврожаїв внаслідок порушення глобальних поставок продовольства).

На Україну та РФ сукупно припадає близько 30% світового експорту пшениці та 15% кукурудзи, а також близько 80% торгівлі соняшниковою продукцією. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) припускає, що війна спричинить зростання світових цін на продовольство на понад 20%. Перебої з постачаннями у Чорноморському регіоні вже спричинили зростання Індексу зернових та олійних культур (IGC), що показує зміни експортних цін на зернові/олійні культури, до історичного максимуму.

Крім цього, війна призведе до скорочення продовольчого забезпечення у багатьох країнах Близького Сходу та Північної Африки. Вони імпортують понад 90% усього продовольства, а найближчі постачальники для них – це Росія та Україна. Експерти Світового банку та Європейського банку реконструкції та розвитку відзначають, що «жертвами» російської агресії проти України можуть стати Туреччина, Єгипет, Індія, Таїланд, Грузія, Вірменія, Південно-Африканська Республіка, Ліван та навіть Шрі-Ланка.

Близько 1/3 українських полів лишаються непридатними для посіву

через бойові дії. У підсумку, продовження війни РФ проти України спричинить глибокі економічні потрясіння, які впливатимуть на ліквідність агровиробників, зростання світового попиту на сільськогосподарську продукцію, скорочення продовольчого забезпечення у багатьох країнах, зростання продовольчих цін та прискорення інфляції.

Україна була, є і залишатиметься класичним нетто-експортером на світовому ринку сільськогосподарської продукції, однак для швидкого відновлення економіки, впровадження національних механізмів підтримки агросектору принесло б потужну віддачу. Зважаючи на серйозність обставин, фахівці FAO вже оприлюднили План Швидкого Реагування (Rapid Response Plan) на 115 млн дол, що включає низку заходів з підтримки українського агросектору до кінця 2022 року [10].

Завдяки зерновим коридорам у період із 1 серпня по 25 грудня з України вдалося вивезти вже 15 мільйонів тонн агропродукції.

22 липня у Стамбулі Україна, Туреччина та ООН підписали угоду про розблокування портів та вивезення українського зерна. Дзеркальну угоду з Туреччиною та ООН також підписала Росія.

Однак 29 жовтня російська федерація заявила, що припиняє участь у "зерновій угоді" підписаній Україною, росією, Туреччиною та ООН у Стамбулі, яка передбачає розблокування українських портів.

Причина нібито атака кораблів Чорноморського флоту РФ 29 жовтня вранці. 2 листопада росія відновила свою участь у "зерновій угоді".

17 листопада у Стамбулі домовилися про продовження "зернової угоди" для експорту продовольства з трьох українських морських портів ще на 120 днів [11].

Наслідки призведуть до виникнення серйозних загроз глобальній продовольчій безпеці:

- подальшого підвищення світових цін на продовольство (згідно з прогнозом FAO від 11.03.2022, через війну в Україні світові ціни на продукти харчування та корми можуть зрости на 20 %);

- глобального стрибка інфляції, якою передусім буде вражено країни з малорозвиненою нестабільною економікою на Близькому Сході та у Північній Африці [2, 9].

Охарактеризуємо ключові фактори впливу на розвиток сільського господарства та їх відзеркалення на формуванні продовольчої безпеки (див. табл.1.)

Таблиця 1

Фактори впливу на продовольчу безпеку

Фактор розвитку сільського господарства	Вплив на продовольчу безпеку
Збільшення виробництва продуктів	Підвищення запасів їжі
Збільшення якості та різноманітності продуктів	Поліпшення харчових показників населення
Розширення території землі для сільського	Забезпечення доступу до їжі для більшої

Фактор розвитку сільського господарства	Вплив на продовольчу безпеку
господарства	кількості людей
Використання новітніх технологій та підвищення ефективності виробництва	Зменшення втрат продуктів і забезпечення стійкості господарства
Розвиток ринків збуту та залучення іноземних інвестицій	Підвищення доходів фермерів та стійкості продовольчого сектору
Збільшення уваги до екологічної стійкості виробництва	Забезпечення безпеки їжі та збереження довкілля

З таблиці видно, що розвиток сільського господарства має значний вплив на продовольчу безпеку, забезпечуючи необхідні запаси їжі та забезпечуючи стійкість господарства. Однак, для досягнення максимального ефекту варто звернути увагу на різноманітні фактори, які можуть вплинути на ефективність розвитку сільського господарства.

Як відомо сільське господарство — одна з найдавніших, найважливіших і найбільш ризикованих галузей економіки. В Україні на нього покладено завдання дедалі повніше забезпечувати внутрішні потреби країни в сировині і продовольстві та нарощувати відповідні експортні можливості. За належних інвестицій аграрний потенціал України може досягти рівня, достатнього для того, щоб нагодувати більш як половину населення Європи. Проте на даний момент враховуючи бойові дії, не існує чіткої та злагодженої політики щодо використання наявних можливостей та виведення даної галузі на належний рівень [6]. В останні роки відбувається впровадження інформаційних технологій в сільському господарстві, що призвело до коригування способів обробки сільськогосподарських культур та управління полями. Технології докорінно змінили концепцію сільського господарства, зробивши його більш вигідним, ефективним, безпечним та простим. П'ять найкращих новітніх технологій в сільському господарстві, визнаних фермерами: ГІС(Геоінформаційні технології) технології в сільському господарстві та GPS сільське господарство; супутникові знімки; дрони та інші аерофотознімки; інформаційні технології для сільського господарства та онлайн-дані; об'єднання наборів даних.

Як результат, сучасні ферми отримують значні вигоди від інформаційних технологій у сільському господарстві, що постійно розвиваються. Ці переваги включають зниження споживання води, поживних речовин та добрив, зниження негативного впливу на навколишню екосистему, зменшення хімічного стоку у місцеві ґрунтові води та річки, підвищення ефективності, зниження цін та багато іншого.

Розвиток органічного виробництва має низку очевидних конкурентних екологічних, економічних та соціальних переваг. Вимоги до органічного сільського господарства включають не лише питання дотримання екологічних норм чистоти продуктів, а й довкілля. Воно забезпечує збалансований стан екологічної системи, що є підґрунтями сталого розвитку економічної та соціальної сфери. Органічне сільське господарство економічно ефективніше за традиційне за рахунок усунення втрат сільськогосподарської продукції при замкненому циклі виробництва, вивільненні величезних обсягів природних

резервів. Соціальні переваги органічного виробництва полягають у створенні додаткових робочих місць у сільській місцевості й нових перспектив для малих та середніх фермерських господарств, збільшенні життєздатності сільських громад тощо[4].

Науковці прогнозують, що в найближче десятиліття світове виробництво сільськогосподарської продукції збільшиться на 20%, а головним чинником зростання буде збільшення чисельності населення та попиту на промислову сировину для виробництва біопалива. Практично за всіма видами сільськогосподарської продукції очікується збереження концентрації експорту по групах країн-постачальників.

До помітних змін можна віднести зростання присутності України на світовому ринку зернових та збереження цієї тенденції. Саме тому з огляду на глобальні зміни пріоритетними питаннями є насиченість внутрішнього українського ринку конкурентоспроможною сільськогосподарською продукцією та забезпечення підвищення її експортного потенціалу. Окрім налагодження взаємовідносин зі світовими ринками, необхідно забезпечити зростання експорту, зокрема оптимізувати його структуру, та розширювати співпрацю шляхом представлення конкурентоспроможної продукції на нових світових ринках[3]. Застосування нових методів та технологій в області контролю якості та безпеки продуктів харчування є важливою складовою в забезпеченні національної безпеки та здоров'я населення. Основні напрями застосування нових методів та технологій в цій області включають: електронне декларування та маркування продуктів харчування. це дозволяє забезпечити точний облік та контроль за рухом продуктів харчування, а також забезпечити споживачам необхідну інформацію про склад та харчову цінність продуктів; використання сучасних аналітичних методів для виявлення шкідливих речовин та домішок у продуктах харчування. до таких методів належать газова хроматографія, жидкісна хроматографія, мас-спектрометрія тощо; впровадження системи електронного моніторингу якості продуктів харчування від постачальника до споживача. це дозволяє в режимі онлайн відслідковувати якість та безпеку продуктів, що попадають на ринок. використання штучного інтелекту та машинного навчання для аналізу даних про якість та безпеку продуктів харчування. застосування цих технологій дозволяє ранньо виявляти проблеми та попереджати небезпеку для споживачів.

Ці технології та методи застосовуються у різних країнах світу, але впровадження в Україні ще потребує значних зусиль та інвестицій в розвиток інфраструктури та технічних засобів контролю якості та безпеки продуктів харчування.

Висновки. Отже, Сільське господарство є важливою галуззю народного господарства, яка забезпечує населення продуктами харчування та є основою для розвитку легкої та харчової промисловості. Ця галузь має на меті забезпечення населення їжею та надання сировини для інших галузей промисловості. Якість продуктів харчування впливає на життя та здоров'я людей, тому розвиток сільського господарства є ключовим фактором для забезпечення продовольчої безпеки держави.

Забезпечення продовольчої безпеки є важливою складовою економічної політики держави, яка має на меті гарантування стабільного виробництва та доступності продуктів харчування населенню відповідно до фізіологічних норм споживання. Це передбачає підтримку вітчизняних підприємств харчової промисловості та контроль над імпортом. Надійність продовольчої безпеки полягає як у достатньому самозабезпеченні продуктами харчування, так і в наявності коштів для їх імпорту в необхідних обсягах в разі виникнення ускладнень з імпортом продовольства. Україна є гарантом продовольчої безпеки в багатьох країнах світу, але воєнні дії на її території можуть призвести до зниження продуктивності і втрати контролю над постачанням продуктів харчування.

Тому, щоб забезпечити продовольчу безпеку держави, потрібні належні умови для розвитку сільського господарства і продовольчого сектору, а також стабільність економіки загалом. Така безпека є важливим фактором для стабілізації економічних і соціальних відносин в країні. Оцінка та оптимізація стану продовольчої безпеки є важливим завданням державної політики.

Список використаних джерел:

1. Бабич М.М., Загребаленко Ю.Ю., Продуктивність праці в сільському господарстві як фактор забезпечення продовольчої безпеки. 2016. *Агросвіт* № 13-14. URL: www.agrosvit.info/pdf/13-14_2016/6.pdf.
2. Бойко М.В. Тенденції розвитку сільськогосподарських підприємств та їх фінансове забезпечення. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 4 (60), 178–186. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2020-60-178-186>.
3. Волошко Н.О., Ситнік А.І., Сучасні тенденції розвитку світового ринку сільськогосподарської продукції. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Випуск 48 (1), URL: http://bses.in.ua/journals/2019/48_1_2019/6.pdf.
4. Куліш Л.П. Розвиток конкурентоспроможного органічного виробництва в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 1. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2019/9.pdf.
5. Правове забезпечення інвестування сільського господарства, URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/Boychuk/2_3.pdf.
6. Пудлик Н.Ю., Перспективи розвитку сільського господарства в Україні. *Національний університет «Одеська юридична академія»*. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/5864/Pudlyk%20NYu.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
7. Тіщенко М.Г., Проблеми забезпечення продовольчої безпеки України, *Ефективна економіка*, 2013. № 7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2208>.
8. Україна та глобальна продовольча безпека в умовах війни, НІСД, 2022р., URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayina-ta-hlobalna-prodovolcha-bezpeka-v-umovakh-viyny#_ftn1.
9. Україна та глобальна продовольча безпека в умовах війни, URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayina-ta-hlobalna-prodovolcha-bezpeka-v-umovakh-viyny>.
10. Вплив війни рф проти України на стан глобальної продовольчої безпеки.. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/uk/news/19-04-22/>.

11. Прищепа Я. З України вивезено 15 мільйонів тонн агропродукції Мінтранс Туреччини. URL: <https://suspilne.media/346026-z-ukraini-vivezeno-15-miljoniv-tonn-agroprodukcii-mintrans-tureccini/>.

Євгенія КОНДРАТЮК*
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВА ЯК ГОЛОВНА СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

***Анотація.** В статті досліджено сутність поняття прибутку та його вплив на ефективність діяльності підприємства. Розглянуто фактори, що впливають на формування прибутку підприємства. Вказано, що прибуток являється головним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів підприємства. Зроблено висновки, що основними резервами підвищення прибутку підприємства є: збільшення обсягів виробництва та реалізації; покращення якості продукції; оновлення технічного оснащення підприємства; зниження собівартості продукції за рахунок раціонального використання фінансових, матеріальних та трудових ресурсів.*

***Abstract.** The article examines the essence of the concept of profit and its influence on the efficiency of the enterprise. Factors affecting the formation of the company's profit are considered. It is indicated that the profit is the main internal source of the formation of financial resources of the enterprise. It was concluded that the main reserves for increasing the company's profit are: an increase in the volume of production and sales; improvement of product quality; updating the enterprise's technical equipment; reduction of production cost due to rational use of financial, material and labor resources.*

Вступ. Основною метою діяльності підприємства на ринку є підвищення власного капіталу й отримання прибутку. Сучасний етап розвитку ринкових та економічних відношень передбачає посилення ролі прибутку у діяльності підприємства. Разом з тим виникає необхідність раціонального планування діяльності підприємства, вибору оптимальної фінансової політики з метою отримання максимальної величини прибутку за рахунок виявлення резервів його збільшення. Розмір прибутку підприємства впливає на формування фінансових ресурсів підприємства, підвищення ринкової вартості підприємства, ефективність виробничої діяльності підприємства, розвиток національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головним показником ефективної діяльності підприємства є прибуток, що втілює собою його кінцеву мету у вартісній формі. Прибуток завжди був і буде основою самофінансування,

* Науковий керівник: д.ф.е, ст. викладач кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Інна ТОМАШУК

виробничого та соціального розвитку підприємства. З практичної точки зору він виконує дві важливі функції. По-перше, він найбільш повно характеризує фінансовий результат діяльності підприємства, розмір грошових заощаджень, є найбільш поширеним економічним показником та є індикатором міри ефективності підприємства. У ньому відображаються усі сторони діяльності підприємства: продуктивність праці; ефективність використання виробничого капіталу, трудових, матеріальних і грошових ресурсів; рівень техніки і технології, організація праці. По-друге, прибуток є основним джерелом корпоративного промислового та соціального розвитку. Прибуток мотивує учасників виробничого процесу до зацікавленості у підвищенні ефективності діяльності, поєднанні інтересів власників-виробників, трудових колективів і бізнесу в цілому. Прибуток – це показник фінансових результатів господарської діяльності підприємств, що визначається шляхом зменшення суми валового доходу суб'єкта господарювання за певний період на суму валових витрат та суму амортизаційних відрахувань [1]. Дане визначення прибутку є далеко не єдиним у науковій літературі. В різних джерелах даний термін має досить різноманітні трактування (табл. 1).

Таблиця 1

Трактування поняття «прибутку» різними авторами

Автори	Визначення
1	2
Покропивний С.Ф.	• Прибуток – частина виторгу, що залишається після відшкодування усіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства, характеризуючи перевищення надходжень над витратами; прибуток виражає мету підприємницької діяльності і є головним показником її результативності (ефективності) [3].
Шваб Л.І.	• Прибуток – фінансовий показник діяльності підприємства, це та частина його виторгу, що залишається після відшкодування усіх витрат на виробничу й комерційну діяльність підприємства [4].
Кривицька О. Р.	• Прибуток – кінцевий результат, який створює підприємству фінансові ресурси, що необхідні для розширення його діяльності, необхідні для формування його сталості і конкурентоспроможності на ринку товарів і послуг [5].
Завгородній В.П.	• Прибуток – це економічна категорія, різниця між валовим виторгом (без податку на додану вартість і акцизного збору) та витратами на виробництво і реалізацію продукції [4].
Маркіна І. А., Вороніна В. Л.	• Прибуток – чистий дохід підприємця на вкладений капітал, виражений у грошовій формі, що характеризує винагороду за ризик підприємницької діяльності та визначається як різниця між сукупним доходом і сукупними витратами у процесі здійснення цієї діяльності та спрямований на досягнення конкретного рівня конкурентоспроможності й іміджу підприємства [6].

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Прибуток формується на основі багатьох чинників, кожний з яких позитивно або негативно впливає на економічну складову підприємства. Всі фактори, від яких залежить прибутковість підприємства можна поділити на зовнішні та внутрішні (рис. 1).

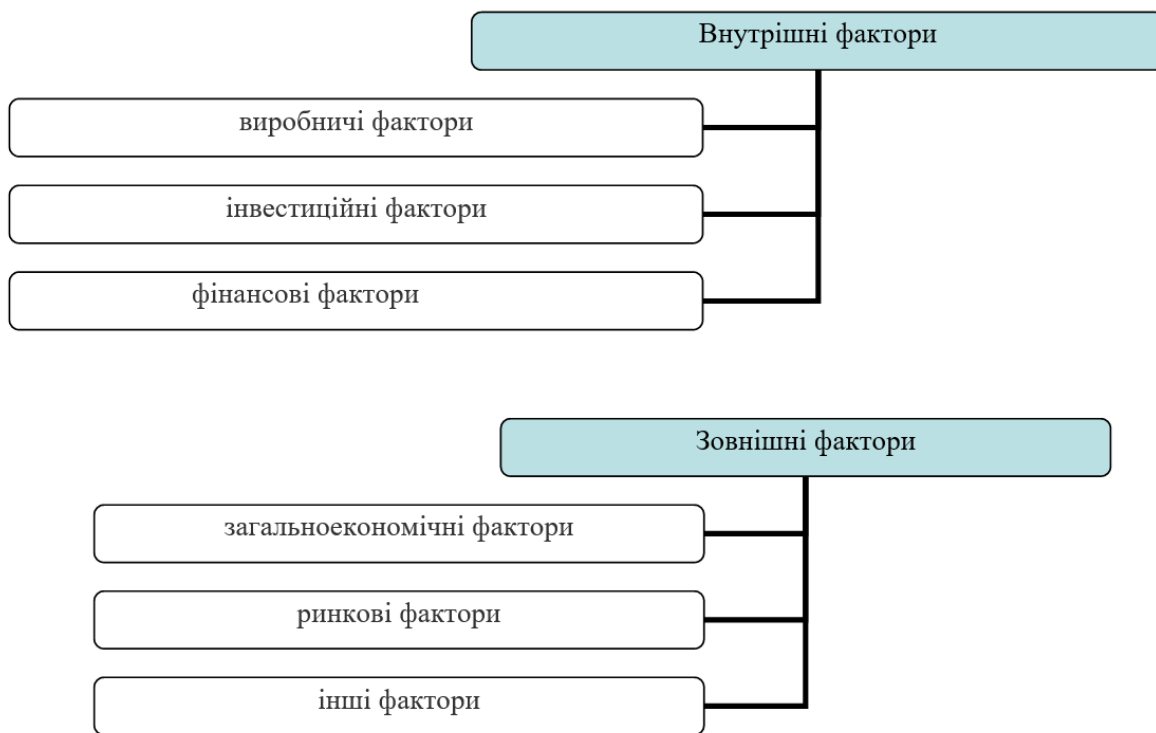

Рис. 1. Зовнішні та внутрішні фактори прибутковості підприємства
 Джерело: сформовано автором на основі [7]

Зовнішні фактори можна розділити три групи:

- загальноекономічні фактори: побудова на основі власності виробничих відносин, формування організаційно-правових структур ринкового типу, створення інфраструктури ринку;
- ринкові фактори: суттєве коливання попиту і пропозиції, рівень реальних доходів населення, нестабільність фінансового ринку;
- інші фактори: політична нестабільність, негативні демографічні тенденції та ін.

Внутрішні фактори також можна розглянути у трьох групах:

- виробничі фактори: використання матеріально-технічної бази виробництва, використання трудового потенціалу підприємства;
- інвестиційні фактори: впровадження у виробництво нових засобів праці, витрати інвестиційних ресурсів;
- фінансові фактори: формування фінансової стратегії, планування діяльності, структура джерел фінансування [7].

Одним із важливих факторів зростання прибутку підприємства є його працівники (трудова ресурси). Саме від них залежать обсяги випущеної продукції, її якість, сучасність та доцільність, а також обсяги реалізованої продукції. Крім того, прибуток підприємства є запорукою розвитку держави. Значна частина отриманого підприємствами прибутку у формі податків направляється до Державного бюджету та наповнює його. На рис. 2 представлена динаміка показників податку на прибуток підприємств України у період 2019-2023 рр.

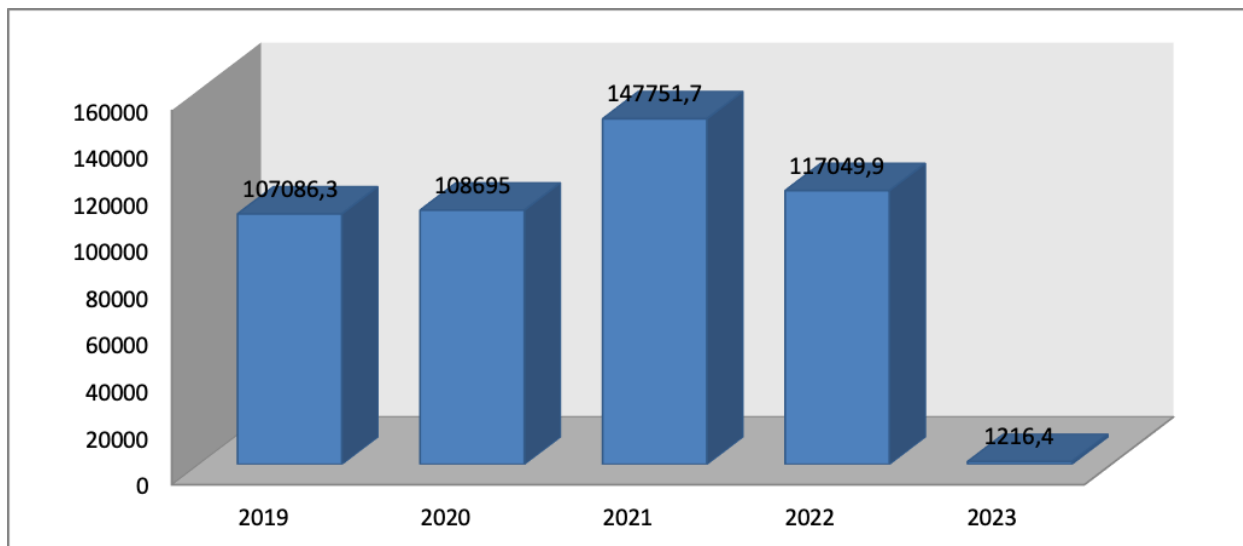

Рис. 2. Динаміка податку на прибуток підприємств України у 2019-2023 роках, млн грн

Джерело: сформовано автором на основі [8]

На рисунку спостерігається різке зниження показників податку на прибуток у 2023 році. Спад складає 115833,5 (98%) порівняно з показниками попереднього року. Звичайно, цьому є пояснення, адже у 2022 році росія почала війну проти України, саме ця подія нанесла нищівного удару по економіці країни. За підсумками 2022 року щонайменше 109 великих та середніх підприємств зазнали прямих збитків внаслідок повномасштабного вторгнення, розпочатого росією 24 лютого 2022 року. Загальна сума прямих збитків підприємств, включно з державними, та приватних осіб - підприємців оцінюється в 13 млрд дол. З них 9 млрд дол. - частка збитків великих та середніх підприємств [9; 10].

Сьогодні в економіці України, на жаль, спостерігається тенденція до значного зниження доходів суб'єктів господарювання, що призводить до зменшення прибутку чи навіть збитковості багатьох підприємств. Для того, щоб підприємства України в сучасних ринкових умовах працювали стабільно та отримували прибуток, в першу чергу потрібно стабілізувати військово-політичну ситуацію в державі, крім того, варто зосередитись на основних чинниках, які здійснюють значний вплив на збільшення прибутковості підприємств:

1. Нарощення обсягів виробництва і реалізації продукції.
2. Здійснення заходів щодо підвищення продуктивності праці працівників та застосування системи участі працівників у прибутках підприємства.
3. Зменшення витрат на виробництво продукції або застосування сучасних методів управління витратами, однією з яких є управлінський облік.
4. Кваліфіковане здійснення цінової політики, оскільки на ринку діють переважно вільні (договірні) ціни.
5. Грамотна побудова договірних відносин з постачальниками, покупцями.
6. Покращення системи маркетингу на підприємстві за ознакою

рентабельності, де зосередити увагу на продукції, яка є високорентабельною.

Постійне забезпечення зростання прибутку полягає у визначенні впливу факторів на його формування та пошуку невикористаних резервів. Важливість прибутку як внутрішнього джерела фінансування для розвитку суб'єктів господарювання вимагає від управлінського персоналу здійснення ефективного управління його формуванням та розподілом.

Висновки. Прибуток є основним джерелом коштів для розвитку підприємств, удосконалення матеріально-технологічної основи, забезпечення різних форм інвестування. Прибуток підприємства – це фінансовий результат підприємства, абсолютний показник, який здійснює виробничу, комерційну, науково-дослідну та іншу діяльність та характеризує ступінь успіху провадження діяльності. Величина прибутку підприємства впливає на формування фінансових ресурсів підприємства, збільшення його ринкової вартості, ефективність виробничої діяльності підприємства, економічний розвиток держави шляхом поповнення державного бюджету сплатою податків, зборів та обов'язкових платежів.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436 – IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/436-15> (дата звернення 13.03.2023).
2. Облік і фінанси АПК: освітній портал. URL: <http://surl.li/fkzqm> (дата звернення 13.03.2023).
3. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: Підручник Вид. 2-ге, перероб. та доп. К.: КНЕУ, 2000. 528 с.
4. Мартинюк О. В. Дослідження впливу законодавчого та нормативного регулювання на процес формування прибутковості підприємства. *Ефективна економіка*. 2016. № 9. С. 12-19.
5. Кривицька О. Планування прибутку підприємств під час визначення стратегії його розвитку. *Фінанси України*. 2005. № 3. С. 138-147
6. Маркіна І. А., Вороніна В. Л. Управління прибутком торговельних підприємств : монографія. Полтава: Вид-во. ПП «Астроя». 2018. 167 с.
7. Міакова Г.І. Фактори впливу на прибуток. *Наукові праці КНТУ*. 2005. С. 15-17.
8. Доходи держбюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2023/> (дата звернення 13.03.2023).
9. Прямі збитки українського бізнесу внаслідок війни. Укрінформ. URL: <http://surl.li/flbsy> (дата звернення 13.03.2023).
10. Томашук І.В. Проблеми та перспективи фінансового забезпечення аграрного сектору Вінницького регіону. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 20. С. 698-704

Юлія ЛАНОВЕНКО*

* Науковий керівник: д.ф.е., старший викладач кафедри комп'ютерних наук та економічної

СТВОРЕННЯ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНУ НА БАЗІ CMS ПЛАТФОРМ

***Анотація.** Дана стаття присвячена надзвичайно актуальній темі, зокрема створенню інтернет-магазину на базі CMS платформи. Висвітлено функції та переваги використання CMS для створення інтернет-магазинів. Також описано обмеження та переваги використання CMS для створення інтернет-магазину. Окреслено необхідність SEO-оптимізації та питання безпеки, які потрібно враховувати при створенні інтернет-магазину на базі CMS платформи. Сформовано висновок, який полягає у тому, що використання CMS платформи може бути вигідним вирішенням для малих і середніх бізнесів, які потребують швидкого та ефективного створення інтернет-магазину з обмеженим бюджетом і часом.*

***Abstract.** This article is devoted to an extremely relevant topic, in particular, creating an online store based on a CMS platform. It highlights the functions and advantages of using CMS for creating online stores. It also describes the limitations and benefits of using CMS for creating an online store. The necessity of SEO optimization and security issues that need to be considered when creating an online store based on a CMS platform is outlined. The conclusion is that the use of a CMS platform can be a beneficial solution for small and medium-sized businesses that require quick and efficient creation of an online store with a limited budget and time.*

Вступ. В сучасному світі, електронна комерція стала необхідною складовою ведення бізнесу. Інтернет-магазини дозволяють покупцям зручно шукати, порівнювати і купувати товари та послуги в будь-який час з будь-якого місця з доступом до мережі Інтернет.

Розробка та запуск інтернет-магазину може бути важким завданням, однак сучасні CMS (Content management system) платформи значно спрощують цей процес. Створення інтернет-магазину – це складний та відповідальний процес, що вимагає розуміння щодо структури сайтів, контент-менеджменту, SEO-оптимізації тощо. Всі ці технічні та функціональні аспекти є загальною складністю до створення та підтримки інтернет-магазинів. Проте, використання CMS платформ може значно спростити розробку та підтримку інтернет-магазину, а тому воно заслуговує на увагу дослідників та практиків в цій галузі.

Використання готових CMS платформ для створення інтернет-магазинів може бути вигідним з точки зору економії часу та коштів, проте від такого вибору є свої ризики та недоліки, які потребують детальнішого аналізу. Таким чином, метою дослідження є аналіз можливостей та недоліків використання CMS платформ для створення інтернет-магазинів, а також розробка рекомендацій

щодо використання таких платформ для покращення ефективності та результативності бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Завдяки розвитку технологій та зростанню доступу до мережі Інтернет, з'явилися нові можливості для малих та середніх підприємств (МСП). Інтернет-магазини дозволяють МСП розширювати свої ринки збуту та залучати клієнтів з усього світу, що робить процес покупки більш зручним і ефективним для споживачів та дозволяє бізнесам розширювати базу клієнтів та збільшувати продажі.

Створення та використання інтернет-магазину дозволяє підприємствам знизити витрати на оренду та утримання фізичних магазинів, організацію логістики та транспортування товарів. Крім того, інтернет-магазин може працювати безперервно, що дозволяє залучати клієнтів у будь-який час, незалежно від графіку роботи магазину [1].

Інтернет-магазини стали невід'ємною частиною сучасного ринку, де люди знаходять товари та послуги, які вони потребують. За даними статистики, на початку 2022 року в Інтернеті функціонувало понад 2 мільйони активних інтернет-магазинів по всьому світу, що забезпечує широкий вибір товарів та послуг для споживачів і свідчить про високу конкуренцію на даному ринку. Крім того, з ростом кількості користувачів мережею Інтернет, збільшується кількість людей, які шукають можливості купувати товари та послуги в Інтернеті. Таким чином, ріст кількості користувачів мережею Інтернет приводить до збільшення попиту на інтернет-магазини, що змушує бізнес-власників звернути увагу на цей канал продажів та розглядати можливість створення свого власного інтернет-магазину за допомогою CMS платформ (рис. 1).

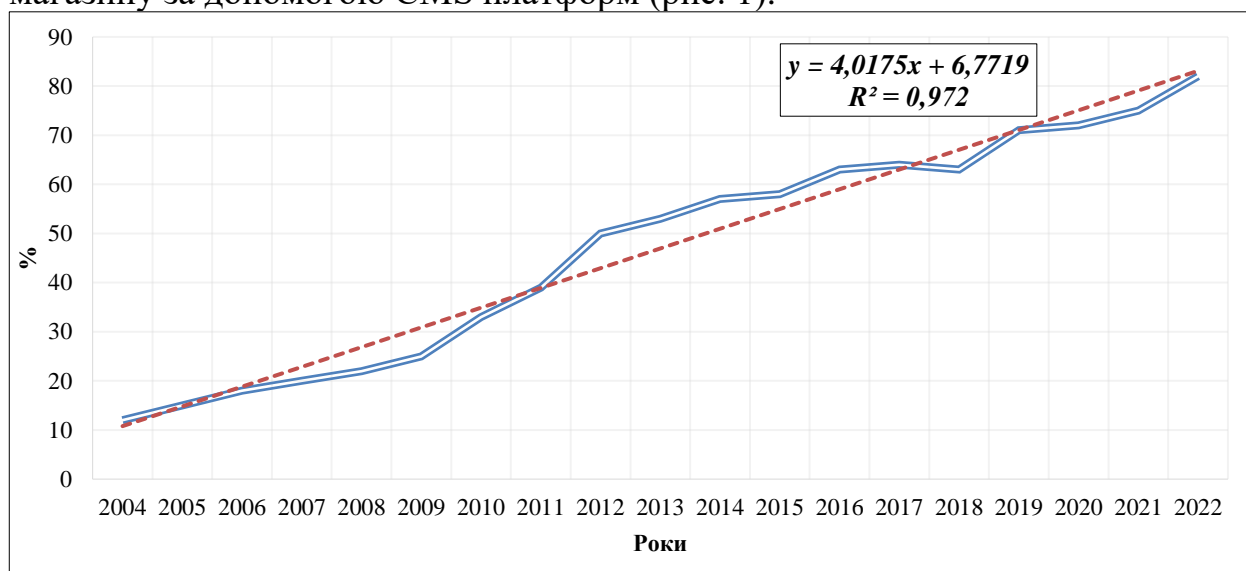

Рис. 1. Динаміка користувачів мережею Інтернет в Україні, 2004-2022 рр.

Джерело: побудовано та розраховано автором на основі [2]

За нашими підрахунками, на 2023 р. прогнозується близько 87% користувачів мережею Інтернет, що безумовно вплине на динаміку використання веб-ресурсів.

Якщо раніше створення власного інтернет-магазину було складним та

дорогим процесом, то тепер існують різні варіанти створення такого магазину на базі готових CMS платформ. За допомогою CMS платформ можна швидко та просто створити інтернет-магазин, вибрати готовий дизайн, додати необхідні функції, налаштувати платіжні системи тощо.

CMS (Content Management System) – це системи управління контентом, які дозволяють створювати та керувати веб-сайтами та інтернет-магазинами. CMS платформи забезпечують різноманітні функції, такі як редагування та публікація контенту, керування категоріями товарів та послуг, оплатою онлайн, зберіганням замовлень, аналітикою тощо.

Використання CMS платформ дає змогу швидко створювати веб-сайти та інтернет-магазини, знижувати витрати на розробку та підтримку сайту, а також забезпечує легкість використання та адаптивність до змін потреб користувачів. CMS системи дозволяють ефективно керувати вмістом сайту, значно зменшують залежність від програмістів та розробників, що збільшує швидкість розгортання та знижує витрати на розробку та підтримку веб-сайтів, зокрема інтернет-магазинів. CMS платформи є особливо корисними для бізнесу та веб-розробників, які хочуть швидко та ефективно створити та керувати своїми веб-проектами.

Ці системи відіграють важливу роль у створенні та управлінні веб-сайтами та інтернет-магазинами. CMS забезпечує низку функцій, які дозволяють створювати та керувати вмістом веб-сайту, таким як тексти, зображення та відео, а також керувати функціями веб-сайту, наприклад налаштування відображення об'єктів, керування користувачами, зберігання замовлень тощо.

Серед основних функцій CMS систем можна виділити [3]:

1) редагування та публікація контенту – можливість легко редагувати вміст сайту без потреби вмінь в програмуванні. Зазвичай, для редагування вмісту на сайті використовується інтерфейс з браузера, який дозволяє вносити зміни у реальному час. CMS системи дають можливість редагувати та добавляти текст, зображення, таблиці, відео та аудіо, форми та користувачці UI-елементи (кнопки, прапорці, маркери тощо):,

2) керування категоріями товарів та послуг – можливість організації товарів та послуг за категоріями. Категорії дозволяють користувачам легко зорієнтуватися в асортименті продукції і знайти необхідний товар або послугу. CMS платформи, які спеціалізуються на електронній комерції, дозволяють керувати категоріями товарів та послуг, налаштовувати ціни, під'єднувати різноманітні платіжні системи тощо;

3) шаблони та дизайн – можливість використання різноманітних шаблонів та тем для дизайну веб-сайту, що дозволяє власникам вибрати найбільш оптимальний, який відповідає їхньому бренду та потребам;

4) аналітика – CMS забезпечує збір та аналіз даних про інтернет-магазин та клієнтів, що допомагає визначити, як поліпшити продукт та продуктивність ресурсу;

5) розширення та плагіни – CMS платформи мають сотні розширень та плагінів, які дозволяють додавати функціональність до веб-сайту. Наприклад, у контексті розширення функціоналу для інтернет-магазину це може, форми

зворотного зв'язку, блок коментарів, блоги, чати, онлайн-телефонія тощо;

6) SEO оптимізація – CMS платформи мають функції SEO оптимізації, які дозволяють забезпечити оптимальну видимість веб-сайту в пошукових системах, що забезпечує більш високу позицію в результатах пошуку. CMS платформи дозволяють легко додавати та редагувати мета-теги для окремих сторінок та товарів, що допомагає керувати SEO на більш детальному рівні. Крім того, більшість CMS платформ мають вбудовані інструменти для аналізу трафіку та поведінки користувачів, що дає можливість збирати цінну інформацію та вносити зміни у роботу сайту для поліпшення його ефективності;

7) безпека – забезпечення стійкості веб-сайту, в тому числі інтернет-магазину. CMS платформи зазвичай включають вбудовані заходи безпеки, такі як автоматичні оновлення, засоби захисту від зламів та шкідливих програм CMS платформи надають безпеку веб-сайту, забезпечуючи захист від хакерських атак та забезпечуючи резервне копіювання даних. Крім того, більшість CMS платформ мають вбудовані механізми аутентифікації та авторизації користувачів, що дозволяють забезпечити доступ до різних функцій сайту тільки певним користувачам, що мають відповідні права.

8) підтримка – більшість CMS платформ мають велику спільноту користувачів та фахівці, які можуть допомогти з різними питаннями, які виникли під час використання тих чи інших систем. Крім того, багато CMS платформ мають широку базу знань та документацію. Це особливо важливо для початківців, які можуть зіткнутися зі складнощами при роботі з новою системою.

Перераховані функції CMS систем, по своїй суті, можна розглядати як і переваги, які отримує як власник інтернет-магазину так і досвідчений розробки останніх. Однак, хоча CMS платформи мають багато переваг, вони також мають деякі недоліки, які варто враховувати перед використанням їх для створення інтернет-магазину.

До таких недоліків можна віднести [4]:

1) обмеженість – не заважаючи на те, що CMS платформи мають багато функцій, вони можуть створювати «рамки» щодо використання інтернет-магазинів у порівнянні із власноруч написаним веб-сайтом. Пов'язано це з тим, що CMS платформи зазвичай працюють на власних шаблонах, і це, власне, формує обмеження щодо унікальності дизайну та/або функціональності магазину;

2) проблеми зі сумісністю – CMS системи регулярно випускають нові версії, які містять оновлення та виправлення багів. Однак, встановлення нової версії може бути досить складним процесом, особливо якщо сайт має складну структуру та велику кількість плагінів. Більш того, оновлення можуть призвести до проблем зі сумісністю з плагінами та іншими компонентами сайту;

3) відсутність унікального дизайну – багато сайтів, створених на CMS, мають схожий дизайн та структуру, що знижує унікальність сайту та зацікавленість користувачів;

4) залежність від розробника – використання маловідомих або авторських CMS системи може призвести до залежності від розробника, який знає специфіку цієї системи.

5) вартість – деякі CMS системи можуть бути досить дорогими у використанні так і в підтримці. Для використання деяких функцій та плагінів може бути необхідно придбати платний тариф користування функціоналом платформи.

Загалом, хоча CMS системи є корисними засобами для створення та управління веб-сайтами, вони мають деякі недоліки. Для вирішення цих проблем можуть використовуватися альтернативні рішення, такі як авторська розробка сайту або використання фреймворків.

Щоб визначитися, на якій CMS платформі створювати та запускати інтернет-магазин, розглянемо їх класифікацією. Існує кілька типів класифікації CMS систем в залежності від різних ознак. Основні типи класифікації CMS систем такі:

- 1) За призначенням:
 - CMS для створення блогів (наприклад, WordPress, Blogger);
 - CMS для створення корпоративних сайтів (наприклад, Joomla, Drupal);
 - CMS для створення інтернет-магазинів (наприклад, Magento, OpenCart).
- 2) За типом архітектури:
 - CMS на основі файлів (наприклад, WordPress, TYPO3);
 - CMS на основі бази даних (наприклад, Drupal, Joomla).
- 3) За типом ліцензії:
 - Відкриті (наприклад, WordPress, Joomla, Drupal);
 - Пропріетарні (наприклад, Adobe Experience Manager, Sitecore).
- 4) За мовою програмування:
 - PHP CMS (наприклад, WordPress, Drupal, Joomla);
 - Python CMS (наприклад, Django CMS, Plone);
 - Ruby CMS (наприклад, Refinery CMS, Radiant CMS);
 - Java CMS (наприклад, Magnolia CMS, Hippo CMS).
- 5) За способом зберігання контенту:
 - Статичні CMS (наприклад, Jekyll, Hugo);
 - Динамічні CMS (наприклад, WordPress, Joomla, Drupal).
- 6) За складністю використання:
 - CMS для початківців (наприклад, WordPress, Blogger);
 - CMS для досвідчених користувачів (наприклад, Drupal, TYPO3).
- 7) За масштабом:
 - CMS для маленьких проектів (наприклад, Statamic, GetSimple CMS);
 - CMS для середніх проектів (наприклад, Concrete5, ProcessWire);
 - CMS для великих проектів (наприклад, Drupal, TYPO3).

Кожен тип класифікації CMS системи має свої переваги та недоліки. Вибір CMS залежить від потреб та вимог користувача, його технічних знань та досвіду в розробці веб-сайтів.

Пропонуємо детальніше розглянути найбільш популярні на сьогодні CMS платформи, зокрема WordPress, Joomla, Magento, OpenCart та Wix.

WordPress - це безкоштовна платформа для створення веб-сайтів та блогів. Вона пропонує безліч можливостей для користувачів будь-якого рівня,

включаючи тисячі готових шаблонів, плагіни для розширення функціоналу сайту, можливість власного дизайну і багато іншого. WordPress дуже популярний у всьому світі завдяки своїй простоті використання та потужності. Він також має велику спільноту розробників та користувачів, які допомагають один одному вирішувати проблеми та розвивати платформу.

Joomla, як і WordPress – універсальна CMS платформи, за допомогою якої можна створити будь-які сайти. Joomla надає широкі можливості для користувачів, включаючи готові шаблони, розширення та плагіни для додавання функціоналу до сайту, а також можливість створювати власні дизайни. Joomla використовується для створення сайтів будь-якого рівня складності, від простих блогів до складних корпоративних порталів. Вона має велику спільноту розробників і користувачів, що дозволяє швидко знайти відповіді на питання та допомогти один одному у вирішенні проблем. На CMS Joomla можна створити будь-яку кількість сайтів безкоштовно, власник сайту лише має оплатити тариф за користування хостингом та доменом.

Magento – це безкоштовна платформа для електронної комерції, призначена для створення інтернет-магазинів. Magento має широкий набір функціоналу та можливостей, які дозволяють користувачам створювати потужні та функціональні інтернет-магазини з високим рівнем персоналізації та керування продажами. Magento надає можливість налаштування категорій товарів, управління запасами, обробку замовлень, а також підключення до різних платіжних систем та модулів доставки. Magento також має велику спільноту розробників та користувачів, що дозволяє швидко знайти відповіді на питання та допомогти один одному у вирішенні проблем.

OpenCart – це безкоштовна відкрита платформа для електронної комерції, призначена для створення інтернет-магазинів. За допомогою OpenCart користувачі можуть створювати магазини з широким набором функціональних можливостей, включаючи управління товарами, замовленнями, оплатою та доставкою. OpenCart має простий та зрозумілий інтерфейс, що дозволяє користувачам з легкістю налаштувати магазин і додавати товари. Крім того, OpenCart підтримує багатомовний режим, що дозволяє створювати магазини для різних країн та мов. Крім того, OpenCart має великий вибір тем і модулів, які дозволяють змінювати вигляд магазину та додавати різноманітні функції. Як і в попередніх системах, OpenCart також має велику спільноту розробників та користувачів, що дозволяє швидко знайти відповіді на питання та допомогти один одному у вирішенні проблем.

Wix – це платформа для створення веб-сайтів, яка надає користувачам інструменти для конструювання своїх власних сайтів без потреби знань програмування або дизайну. Wix пропонує велику кількість готових шаблонів, які можна використовувати для створення сайтів, а також дозволяє користувачам редагувати і кастомізувати ці шаблони. Крім того, Wix має вбудовані інструменти для SEO-оптимізації, електронної комерції та інтеграції з соціальними медіа. Wix є комерційною платформою, але пропонує безкоштовний тариф, щоб дозволити користувачам спробувати інструмент перед тим, як купувати платний план.

Висновки. Отже, важливість створення інтернет-магазинів на базі CMS платформи полягає у тому, що це дозволяє підприємствам ефективно

використовувати свій час та ресурси на розвиток бізнесу, замість витрачання їх на програмування та розробку власної системи електронної комерції.

Незважаючи на недоліки та обмеження CMS платформ, вони все ж залишаються одним з найбільш зручних та доступних інструментів для створення електронних магазинів. Однак, при виборі CMS платформи, важливо враховувати потреби та особливості власного бізнесу, щоб забезпечити максимальну ефективність та безпеку використання.

Список використаних джерел:

1. Бахарєва Я. В. Прикладні аспекти створення інтернет-магазинів як фактор розвитку вітчизняного електронного бізнесу. *Агросвіт*. 2017. № 11. С. 62-69.

2. Храпкіна В.В., Брюшко Н.О. Сучасні тренди інтернет-маркетингу. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 38. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-64> (дата звернення: 12.03.2023).

3. Маловичко С.В. Аналіз сучасних тенденцій та динаміки розвитку електронної торгівлі на підприємствах України. *Проблеми економіки*. 2015. № 2. С. 71-77.

4. Мищишин В. І., Жежнич П. І. Аналіз проблеми уніфікації архітектури систем управління контентом. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Інформаційні системи та мережі, 2010. С. 218-226.

Mazur KATE*
2nd year student,
faculty of Economics and Entrepreneurship ,
Vinnytsia National Agrarian University
Vinnytsia, Ukraine

Covid-19 and tourism

***Abstract.** In January 2020, infections with a novel coronavirus were confirmed in China. Two years into the pandemic, countries continue to struggle with fifth and sixth waves, new virus variants, and varying degrees of success in vaccinating national populations. Travel restrictions continue to persist, and the global tourism industry looks into a third year of uncertainty. There is a consensus that the COVID crisis should be a turning point, to “build back better”, and that a return to pre-pandemic overtourism phenomena is undesirable. Yet, there is very limited evidence that the crisis has changed or will change tourism beyond the micro-scale. In regard to many issues, such as new debt, global tourism has become more vulnerable. Against the background of the climate crisis, the purpose of this paper is to take stock: Which lessons can be learned from the pandemic for global warming? To achieve this, relevant papers are discussed, along with a dissection of the development of the crisis in Germany, as an example of ad hoc crisis management. Findings are interpreted as*

* Науковий керівник: викладач кафедри Української та іноземних мов ВНАУ, Валентина МАЛІК

an analogue to climate change, suggesting that our common interest should be to put every possible effort into mitigation and the avoidance of a $> 1.5\text{ }^{\circ}\text{C}$ future.

***Анотація.** У січні 2020 року в Китаї підтвердили зараження новим коронавірусом. Через два роки пандемії країни продовжують боротися з п'ятою та шостою хвилями, новими варіантами вірусу та різним ступенем успіху у вакцинації національного населення. Обмеження на подорожі продовжують діяти, а світова індустрія туризму переживає третій рік невизначеності. Існує консенсус щодо того, що COVID-криза має стати поворотним моментом, щоб «відбудувати краще», і що повернення до явищ надмірного туризму до пандемії є небажаним. Проте є дуже обмежені докази того, що криза змінила або змінить туризм за межами мікрмасштабу. Глобальний туризм став більш вразливим у зв'язку з багатьма проблемами, такими як нові борги. На тлі кліматичної кризи мета цієї статті полягає в тому, щоб підвести підсумки: які уроки можна винести з пандемії глобального потепління? Щоб досягти цього, обговорюються відповідні документи, а також аналіз розвитку кризи в Німеччині, як приклад тимчасового управління кризою. Результати інтерпретуються як аналог зміни клімату, що свідчить про те, що наші спільні інтереси мають полягати в тому, щоб докласти всіх можливих зусиль для пом'якшення та уникнення $> 1,5\text{ }^{\circ}\text{C}$ у майбутньому.*

Introduction.

Almost two years after the outbreak of the COVID-19 coronavirus in Wuhan, China, and about 20 months after the spread of the virus to most countries in the world, the availability of vaccines has made the global pandemic more manageable in some countries, but the crisis is far from over (WHO, Citation2021). Struggling with fifth, and sixth waves, new highly infectious virus variants such as Omicron, the unavailability of vaccines in poor economies, and the protests of the “antivaxxers” in significant parts of the population in industrialized countries, COVID-19 continues to affect national economies, businesses, health services and social life. While tourism advocacy organizations (WTTC, Citation2021a) and academics (Deb & Nafi, Citation2020; Dias et al., Citation2021; Dube et al., Citation2021; Gu et al., Citation2021; Mensah & Boakye, Citation2021) have been swift to discuss global recovery pathways, it is currently unclear when to expect a lasting recovery. For the pandemic to become manageable, i.e. for COVID-19 patients to no longer clog emergency beds, it will be necessary for a large share of the population to be vaccinated or to have recovered from an infection. As evident from Figure 1, the pandemic followed very different trajectories, involving double (India) and multiple (Spain) waves, with observable (United Arab Emirates) and inconclusive vaccination-effects (France, see also Figure 3 for Germany).

Figure 1. Infection trajectories in four different countries.

Depending on the situation, national tourism systems have been affected by travel restrictions, lockdowns, quarantines, and mandatory testing, creating volatile and unpredictable business and travel environments. Notable developments included, on the demand side, the turn of business travelers to videoconferencing, as well as the willingness – in an acknowledged absence of alternatives – of significant parts of the population in industrialized countries to embark on domestic holidays (Adinolfi et al., Citation2020; Jacobsen et al., Citation2021). All the while, travel restrictions, test requirements, and quarantines made international travel complicated and demanding. This included both the 2020 and 2021 summer seasons in Europe and North America, for example, with significant implications for shifts in spending, from which export markets profited as money was retained within national economies, while destinations suffered.

Tourism businesses responded to the crisis with product diversification, rebates, workforce reductions, and new marketing strategies (Rogerson, Citation2021; Sharma et al., Citation2021), though it seems clear that the effects of income losses and new debt will be felt for a considerable time. Employment in tourism was also affected by restrictions, closures, and re-openings causing on-off employment situations. Self-victimization prevailed, with for instance airlines repeatedly presenting themselves as victims of the pandemic, omitting that they acted as carriers of the virus (Gössling et al., Citation2021), accelerating the spread of new strains such as Delta or Omicron.

Beyond this more descriptive discussion of the crisis and its outcomes, there are more profound lessons to be learned. As has been proposed earlier (Gössling et al., Citation2021) and echoed by others (Cole & Dodds, Citation2021; Prideaux et al., Citation2020; Sigala, Citation2020), COVID-19 should be considered an analogue to climate change. There are differences: the pandemic erupted within a few months, while climate change has been acknowledged as an ongoing crisis for decades. The effects of COVID-19 became immediately felt on a global scale, while climate change impacts have mostly had local or regional relevance, for instance in the context of flooding events, storms, wildfires, or heat waves (UNCCS, Citation2019). Yet, there are commonalities. With expectations that climate change will be more economically and socially disruptive than the pandemic, as well as largely irreversible, it is meaningful to study the pandemic with a view to gain insights for the management of climate change.

Method. In response to the COVID-19 pandemic, significant numbers of academic papers have been published across all fields. In tourism studies, articles were published within months of the outbreak. Tourism academics have engaged in “response

research” before, for instance in the context of terrorism (Krajňák, Citation2020), disruptions such as Airbnb (Guttentag, Citation2019), or overtourism phenomena (e.g. Milano et al., Citation2019). However, the speed of the academic response as measured in paper output is unprecedented, as platforms such as Google Scholar already list thousands of articles on the topic.

To consider the insights that have so far accumulated, the paper sets out with a discussion of the literature on tourism and COVID-2019. Two reviews of the field have already been published, by Yang et al. (Citation2021) and Zopiatis et al. (Citation2021), and this paper does not seek to provide a third systematic or thematic review. Rather, key insights as already presented by Yang et al. (Citation2021) and Zopiatis et al. (Citation2021) are complemented with an integrative review, based on reflexivity, more selective foci, and problematization (Alvesson & Sandberg, Citation2020). To achieve this, a sample of papers is considered, including all papers that cite Gössling et al. (Citation2021), as one of the earliest comments on the pandemic. The sample includes papers published between April 2020 and September 2021 (n = 1,953), accessed through Google Scholar’s tracking function that links each citation to a source. This process revealed a large number of references in reports and other non-academic outputs, which are excluded, reducing the number of items published in journals or in book chapters to n = 589. Papers were then assessed on an individual basis to determine their relevance. “Relevant” here refers to either new themes or interpretations of content that add to insights as presented by Yang et al. (Citation2021) and Zopiatis et al. (Citation2021). The process is subjective, and was carried out individually by the two authors to ensure that the discussion would be as inclusive as possible.

Critical geography is explicitly normative and seeks to connect theory and practice, in connection to space, and in discussing bi-directional outcomes of human interaction with Earth systems. This represents a wider perspective on economic-social-environmental systems, here combined with a view on the implications for state and citizenship. Links to tourism are detailed, heeding the call for tourism studies to be critical and transformative (Ateljevic et al., Citation2011), and with the explicit purpose of deconstructing the dynamics of crises that act, and will act, as barriers to considered responses. In deconstructing the general understanding of key tourism institutions (and some academics) that a tourism rebound is desirable – even with the caveat of “building back better” (UNWTO, Citation2021), – a key endeavor is to excavate insights that have relevance for the management of climate change.

Climate change has been described as a “super wicked” problem, because of the limited time left to decarbonize the world economy; the dilemma of those causing the problem also being the ones in charge of defining the solutions; the lack (or weakness) of a central authority to address the problem; and the discounting of the future in policy responses.

Cole and Dodds propose that these aspects also characterize pandemics, while climate change, biodiversity loss, land-use change, and the emergence of novel infectious diseases also interact in self-reinforcing ways. To link the ongoing crisis to unabated climate change futures is thus meaningful, as this will improve the understanding of the complexity of the challenge humanity needs to prepare for.

The paper probes a national policy response, in Germany, as most insights in

regard to crisis management may be derived at this scale of analysis. The country is one of the world's most important tourism export markets, and its volatile management interventions in the unfolding crisis are well documented in the media. The paper also discusses outcomes for the democratic nation state and its foundation (constitution, fundamental rights, public trust). Throughout, linkages to tourism are considered and highlighted.

Any discussion of a crisis cannot avoid specific viewpoints, and alternative narratives are possible. Even though the authors have sought to balance their perspectives within the normative dimensions of climate change – the global consensus that warming be limited –, views as to how the pandemic is to be evaluated in regard to this phenomenon may vary, and subjectivity in interpretation is acknowledged here.

Conclusion. The preceding discussion suggests that the global response to the pandemic has in many ways been imperfect. Governments will seek short-term system stabilization, making available significant state aid, while working towards a return to the old normal. Critical questions regarding the system's vulnerabilities are not raised, and the interest to consider the crisis as an opportunity for change is limited, also because of industry's powerful narratives of employment and revenue loss. Nationally, a tendency to protect "one's own" is reflected in border closures or new rules of entry for foreign nationals. Longer-term challenges like climate change lose relevance, and the implications of fiscal stabilization policies for future generations remain ignored. Mental health issues are overlooked. Upward distribution in the economy is accepted, as the very wealthy increase their fortunes disproportionately. While there is support of a strong state, there are also signs of polarization and radicalization, as evident in the "antivaxxers". Science, it appears, can only contribute so much to the understanding of a crisis, underlining the importance of anticipatory planning and management.

References

1. Up to 46 million jobs at risk due to COVID-19 aviation downturn. URL: <https://aci.aero/2020/09/30/up-to-46-million-jobs-at-risk-due-to-covid-19-aviation-downturn/> (date of access: 09.03.2023);
2. Adinolfi, M. C., Harilal, V., & Giddy, J. K. (2020). Travel stopovers, leisure on lay-by, and pay at your pace options: The post COVID-19 domestic tourism landscape in South Africa. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 10(1), 302–317.
3. Alvesson, M., & Sandberg, J. (2020). The problematizing review: A counterpoint to Elsbach and Van Knippenberg's argument for integrative reviews. *Journal of Management Studies*, 57(6), 1290–1304.
4. Bauder, H., & Engel-Di Mauro, S. (2008). *Critical geographies: A collection of readings*. Praxis e-Press.
5. Becken, S., Whittlesea, E., Loehr, J., & Scott, D. (2020). Tourism and climate change: Evaluating the extent of policy integration. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(10), 1603–1624.

Вадим МИКИЧУР*
студент 1 курсу магістратури,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

***Анотація.** Наука, технології та інновації, як засвідчує історичний досвід, завжди були вирішальним чинником розвитку суспільства. А за останні десятиліття високорозвинені країни значно активізували інноваційний процес і тепер він прискорюється, стає масштабнішим. Інноваційна спрямованість підприємницької діяльності забезпечує суб'єктам господарювання конкурентні переваги, слугує зміцненню їх ринкових позицій, а отже сприяє економічному піднесенню тих держав, що підтримують розвиток інноваційного підприємництва у своїй країні. Сучасний розвиток визначається передусім моделлю інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності національної економічної системи.*

***Abstract.** Science, technology and innovation, as evidenced by historical experience, have always been a decisive factor in the development of society. And in recent decades, highly developed countries have significantly intensified the innovation process, and now it is accelerating and becoming larger. The innovative orientation of entrepreneurial activity provides economic entities with competitive advantages, serves to strengthen their market positions, and therefore contributes to the economic rise of those states that support the development of innovative entrepreneurship in their country. Modern development is primarily determined by the model of innovative development and increasing the competitiveness of the national economic system.*

Вступ. Інноваційна підприємницька діяльність є важливим чинником економічного розвитку будь-якої країни, включаючи Україну. Умови військового стану в Україні викликали серйозні виклики для підприємців та стали перешкодою для розвитку інноваційної діяльності в країні. Однак, навіть в умовах війни, інноваційні підприємства в Україні продовжують розвиватися та досліджувати нові можливості. Урядова підтримка, інвестиції та сприятливі умови для розвитку інновацій є ключовими факторами, які сприяють інноваційній діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Вже багато років Україна не має ефективної інноваційної стратегії, яка б визнавалась та підтримувалась певними категоріями вітчизняних новаторів. Війна вкрай негативно впливає на просування науки та інновацій в підприємницькому середовищі. Згідно із дослідженням Advanter

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Ольга ХАЄЦЬКА

Group, яке проводилось у березні 2022 року, повністю припинили діяльність 54% підприємств в Україні, 25% – майже зупинили свою діяльність, 21% підприємств провели релокацію (2% – повністю, 12% – частково, 7% – в процесі), 31% підприємств не встигли її провести [5].

Військові дії на території України значно посилили процеси деградації інноваційних екосистем промислових хайтек-секторів, промислових малих та середніх підприємств, основними причинами чого є наступні:

- більше 40% малих та середніх підприємств зупинили свою роботу;
- підприємствам, що працюють в режимі «виживання» не до інновацій, лише окремі розглядають цей напрям роботи як пріоритетний, такий, що має відношення до головного пріоритету отримання замовлень;
- багато інноваційних малих та середніх підприємств до війни працювали на експортних ринках – сьогодні вони втрачені, або заморожені;
- в режим виживання перейшли також десятки екосистемних університетів, науково дослідницьких інститутів, бізнес об'єднань, агенцій розвитку тощо [1].

Центр розвитку інновацій провів аналіз розвитку підприємництва в Україні в результаті чого були отримані наступні результати. Війна активізувала закриття бізнесу в Україні: в середньому щомісяця закривалося 13 тисяч суб'єктів господарювання, до середини липня збільшувалась кількість зареєстрованих нових суб'єктів господарювання, протягом 6 місяців повномасштабної війни реєстрація нового бізнесу продовжує демонструвати позитивну динаміку відновлення, яка розпочалася у квітні, кількість нових зареєстрованих суб'єктів господарювання зростала щомісяця – з 15 тисяч у квітні до понад 23 тисяч у серпні [4].

Для того, щоб національна наукові дослідження приносили максимальну користь майбутній післявоєнній економіці необхідна системна перебудова цих відносин з суспільством, державою та бізнесом. Складовими елементами цієї перебудови мають бути:

- формування та реалізація цілісної державної політики сприяння розвитку науки та стимулювання інновацій, законодавче забезпечення відповідних процесів та контроль за його дотриманням;
- інтеграція вітчизняного наукового сектора в каркас майбутньої поствоєнної економіки для забезпечення можливості залучення його напрацювань до обґрунтування національних пріоритетів розвитку;
- націленість програми післявоєнної відбудови економіки на технологічну модернізацію виробничого сектора, що створюватиме попит на інноваційну та наукову продукцію;
- формування мережі центрів дослідницької та інноваційної інфраструктури (технопарки, інноваційні центри, науково-навчальні центри, інноваційні бізнес-інкубатори, центри інновацій і трансферу технологій, регіональні центри науки та інновацій, венчурні фонди тощо);
- створення належних фінансових стимулів до продуктивної праці дослідників, формування нового кадрового потенціалу наукового сектора [2, 3];

Інноваційна підприємницька діяльність є важливим елементом економічного розвитку будь-якої країни, включаючи Україну. Однак, умови військового стану можуть створювати певні виклики та обмеження для інноваційних підприємств. Розглянемо основні особливості інноваційної підприємницької діяльності в Україні в умовах військового стану. Підтримка держави:

- Уряд України надає підтримку інноваційним підприємствам шляхом надання державних грантів, знижок на податки та інших преференцій.

- Інвестори продовжують інвестувати в інноваційні підприємства в Україні, що свідчить про їх високий потенціал та перспективність.

- Україна має високий кадровий потенціал у галузі інформаційних технологій та ІТ-фахівців. Досвідчені та талановиті фахівці допомагають розвивати інноваційну діяльність в країні.

- Міжнародне співробітництво, Україна знаходиться під впливом різних країн та міжнародних організацій, що допомагає розвивати міжнародні зв'язки та отримувати підтримку від зарубіжних партнерів.

- Військовий стан та політична нестабільність можуть створювати додаткові ризики для інноваційної підприємницької діяльності, включаючи складнощі у залученні інвестицій, збуту продукції та доступу до нових технологій.

- Конкуренція на ринку інновацій може достатньо жорстка, особливо зі сторони інших країн, що можуть мати більш розвинену інфраструктуру та фінансові ресурси для підтримки інноваційних підприємств.

- Умови військового стану можуть призвести до зміни пріоритетів в інноваційній діяльності, зокрема, до збільшення фокусу на розвитку технологій, які відповідають військовим потребам.

В умовах військового стану, підприємства стикаються з більшими труднощами у здійсненні діяльності, це може стосуватись як фізичних обмежень так і фінансових проблем. Крім того, військовий стан призводить до зменшення попиту на певні продукти та послуги, що впливає на рентабельність підприємств. З іншого боку, військовий стан може стимулювати інноваційну діяльність у деяких галузях, наприклад, у військово-промисловому комплексі. Такі обставини можуть сприяти розвитку нових технологій, що підвищують ефективність підприємств і забезпечують їх стійкість в умовах кризових явищ.

Отже, умови військового стану здійснюють значний вплив на інноваційну підприємницьку діяльність в Україні. Більшість вітчизняних підприємств приймають заходи для забезпечення стійкості в умовах кризових ситуацій, в тому числі шляхом застосування інноваційних рішень.

Висновки. Отже, роль системи стимулювання розвитку інноваційного підприємництва зростає в сучасних умовах посилення ваги інтенсивних факторів розвитку економіки, що ґрунтуються на застосуванні досягнень науково-технічного прогресу у всіх сферах господарської діяльності, зростанні важливості науки й освіти в розробці та освоєнні інновацій, прискоренні процесу морального старіння техніки та технологій. Це зумовлює підвищення вимог до технічного рівня виробництва та активізацію діяльності інноваційного

підприємництва, що, у свою чергу, потребує вдосконалення різних форм прояву та реалізації економічних інтересів підприємця, від яких безпосередньо залежить підприємницька діяльність та активність, мотиваційного механізму інноваційної діяльності в цілому.

Список використаних джерел:

1. Данилишин. В. Про роль національної науки у відродженні України. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danyl SYN/515894_pro_rol_natsionalnoi_nauki.html.
2. Офіційний сайт Київської школи економіки. URL: <https://kse.ua/ua/kse-department/kse-institute/>.
3. Офіційний сайт Порталу Дія. Бізнес. URL: <https://business.diia.gov>.
4. Офіційний сайт Центру розвитку інновацій. URL: <https://cid.center/>.
5. Юридичний вісник України. URL: <https://yvu.com.ua/12545-2/>.

Владислав ОПАНАСЕНКО*
студент 1 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

КОГНІТИВНІ ПОМИЛКИ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЇХ У РЕКЛАМІ

***Анотація.** У цій науковій статті когнітивні помилки, які можуть виникати в людській поведінці, та досліджується ідея використання цих помилок у рекламі. Описано переваги та недоліки використання когнітивних помилок у рекламі та надані відомості з акцентом на цінності правдивості та відкритості в рекламі. Наукову статтю було написано з використанням досліджень у галузі маркетингу та психології. Також ця стаття буде корисна для маркетологів, рекламних фірм, власників бізнесу.*

***Abstract.** This research paper explores the cognitive errors that can occur in human behavior and explores the idea of using these errors in advertising. The advantages and disadvantages of using cognitive fallacies in advertising are described and information is provided with an emphasis on the value of truthfulness and openness in advertising. The scientific article was written using research in the field of marketing and psychology. Also, this article will be useful for marketers, advertising firms, business owners.*

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Ольга ХАЄЦЬКА

Вступ. Когнітивні помилки є поширеними і незаперечними явищами, які впливають на нашу поведінку та рішення. Незважаючи на те, що ми можемо сприймати себе як раціональну та логічну істоту, наш мозок не завжди працює так, як нам здається. Когнітивні помилки є наслідком того, що реакція мозку є швидкою а економічне мислення, набуває відповідної реакції на інформацію навколо нас, а це в свою чергу може призводити до неточностей та помилок.

Виклад основного матеріалу. Когнітивні порушення - часте і безперечне явище, яке впливає на наші дії та вибір. Незважаючи на те, що ми вважаємо себе логічними та раціональними істотами, наш розум не завжди працює так, як ми від нього очікуємо. Когнітивні помилки виникають через використання мозком швидких і ефективних міркувань, які дозволяють нам швидко й просто реагувати на інформацію навколо нас, алея також можуть спричиняти помилки та неточності.

Мозок це орган який використовує понад 20% усього поглинутого людиною, тому для оптимізації використання ресурсу та самих обмежень мозку (обмеженість робочої пам'яті, недостатня увага, вплив соціокультурних чинників таких як стереотипи та упередження, ефект підтвердження, ефект доступності, помилки в логіці, емоційний валів).

Єдина рекламна стратегія, яка дозволяє бізнесу впливати на клієнтів і підвищувати продажі, це використання когнітивних помилок. Наведені нижче приклади когнітивних помилок обговорюються разом із тим, як їх можна застосувати в рекламі:

1. Вибіркове сприйняття. Досить часто людина звертає увагу лише на інформацію, яка підтверджує її власні переконання, і водночас ігнорує інформацію, яку вона вважає протилежною її думці, це називається вибіркоvim сприйняттям, когнітивною помилкою [1]. Часто компанії використовують факти та докази для підтвердження переваг свого продукту, вони можуть використовувати цю помилку, щоб зміцнити переконання своїх клієнтів і залучити нових.

2. Ефект соціального доведення. Люди часто слідкують за діями інших людей у порівнянних обставинах, що має ефект соціального доказу. Це помилкове уявлення іноді використовується в рекламі, коли компанії хочуть продемонструвати, наскільки популярним і успішним є їхній продукт чи послуга, демонструючи, скільки людей уже ними користуються [2]. Наприклад, у рекламі можуть згадати позитивні відгуки клієнтів або підкреслити той факт, що продукт створили відомі та успішні люди.

3. Ефект дефіциту. Іноді, люди більше цінують речі, які дефіцитніші з точки зору доступності, кількості чи часу. Коли компанії намагаються передати відчуття терміновості або рідкості продукту, вони можуть використовувати цю помилку у своїй рекламі [3]. У рекламі згадують термінову акцію, яка завершується, наприклад, через кілька днів, або обмежену кількість товару.

4. Ефект авторитетності. Люди схильні більше довіряти тим, хто має більше знань і досвіду в певній сфері, спрацьовує авторитетний статус. Коли компанії стверджують, що їхній продукт підтримується відомими експертами чи професіоналами, вони можуть стати жертвою цієї помилки у своїй рекламі[4]. Наприклад, у рекламі можуть згадати схвалення відомих лікарів або той факт, що продукт був створений висококваліфікованою групою експертів.

5. Ефект привабливості(галло). Для привернення уваги клієнтів до продукту чи послуги, це хиба, за якої люди мають тенденцію вважати, що привабливі люди також мають більші таланти, інтелект, кращі моральні якості та більші соціальні компетенції, ніж менш привабливі люди[5]. Привабливість особи, яка підтримує продукт, може призвести до сприятливого сприйняття продукту споживачами та збільшення продажів.

Висновки. Когнітивні помилки - це складні явища, які показують, як наш мозок інтерпретує та обробляє інформацію. Реклама, яка використовує когнітивні помилки, може підвищити дохід і впізнаваність бренду. Вибіркове сприйняття, ефект соціального доведення, ефект соціального доведення, ефект привабливості, ефект авторитету – це лише деякі з когнітивних помилок, які розглядалися в цій науковій статті та які можна використовувати в рекламі для залучення споживачів і збільшення продажів. Однак використання когнітивних помилок в рекламі також може мати несприятливі наслідки для продажу, якщо компанії використовують їх неправильно.

Список використаних джерел:

1. Selective Perception Overview & Examples. URL: <https://study.com/academy/lesson/selective-perception-theory-examples.html>.
2. Social Proof Examples: The Powerful Psychological Bias in Marketing. URL: <https://blog.crobox.com/article/social-proof-examples>.
3. Scarcity Effect – What Is It and How Can It Impact Buyer Behavior? URL: <https://inquivix.com/inbound-marketing/scarcity-effect/>.
4. Maxim Dsouz. Authority Bias – Why You Assume the Expert is Always Right. URL: <https://productiveclub.com/authority-bias/>.
5. What Is the Halo Effect? URL: <https://www.verywellmind.com/what-is-the-halo-effect-2795906>.

Анна РУДАКОВА*
студентка 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва
Вінницький національний аграрний університет

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму ВНАУ, Руслана ЛОПАТЮК

РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

***Анотація.** У статті розглянуто аспекти визначення поняття «туристська інфраструктура». Проведено аналіз сучасного стану розвитку та основних показників діяльності найбільш вагомих підприємств туристської інфраструктури в межах України. Індустрія туризму розвивається у всьому світі, а в деяких країнах є основою для складання бюджету. Україна має всі передумови розвитку туризму і може створити конкуренцію на світовому туристичному ринку. Розвиток структури туризму повинен бути збалансованим і повністю відповідати потребам людей, туристичні підприємства повинні ефективно працювати. У статті розглянуто сутність, фактори впливу інфраструктури регіонального ринку туристичних послуг на його розвиток.*

***Abstract.** The article considers aspects of the definition of the term "tourist infrastructure". An analysis of the current state of development and the main indicators of the activity of the most important enterprises of the tourist infrastructure within the borders of Ukraine was carried out. The tourism industry is developing all over the world, and in some countries it is the basis for budgeting.*

Ukraine has all the prerequisites for the development of tourism and can create competition on the world tourism market. The development of the structure of tourism must be balanced and fully meet the needs of people, tourism enterprises must work efficiently. The article examines the essence and factors of the influence of the infrastructure of the regional market of tourist services on its development.

Вступ. Зростання обсягів туризму у світовому масштабі, його вплив на розвиток соціально-економічних показників роблять туризм потужною силою у просуванні сталого розвитку. Глобальність туристичної діяльності з рекреаційними, діловими, культурними, релігійними та оздоровчими цілями являє потужний і неоднозначний вплив на довкілля, економіку і суспільство країн, задіяних в туристичному процесі, народи, а також на міжнародні відносини й торгівлю, обумовлюючи необхідність міжнародного регулювання на основі принципів відповідального, стійкого та загальнодоступного туризму. В Україні у багатьох національних і регіональних програмах та стратегіях розвитку туристично-рекреаційну сферу визначено, як один із найважливіших пріоритетів, оскільки це позитивно впливає на стан економіки, сприяє зростанню зайнятості, притоку інвестицій, розв'язанню низки інших проблем. Разом з тим, туризм охоплює багато галузей економіки і є складною системою міжгалузевої взаємодії, що потребує комплексного підходу до розв'язання проблем його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація прискорює темп соціально-економічних змін, і це справляє великий вплив на життя індивідів. На

споживання, виробництво, дозвілля, засоби масової інформації, освіти, подорожі й політику - на всі ці сфери впливає дедалі більша взаємозалежність і швидкість комунікацій.

Перехід від індустріального до постіндустріального суспільства вимагає індивідів, які можуть швидко пристосовуватись, жити в зрушеному суспільстві, де моральні норми, цінності, ідеології, традиції та знання зазнають постійних викликів і перегляду.

Ринкові умови змушують суб'єктів господарювання до пошуку резервів підвищення ефективності діяльності сфери туризму як складової частини соціально-економічної системи. Туристична галузь є найбільш перспективним, динамічним, рентабельним виробництвом, каталізатором економічного зростання економіки регіонів і країни загалом. У ній повною мірою акумулюються туристичні ресурси, сучасна інфраструктура, кадровий потенціал, використання яких створює можливість отримання значних доходів [4].

Головною ознакою туризму вважається його здатність впливати на розвиток економіки регіону, країни і світу. Україна має всі передумови для інтенсивного розвитку в'їзного та виїзного туризму. Маючи вигідне геополітичне положення, Україна володіє безліччю переваг у сфері туризму, а саме: туристично-рекреаційним потенціалом, сприятливим кліматом, культурно-історичними пам'ятками та туристичною індустрією, яка розвивається досить швидкими темпами. Туризм розглядають як одну з провідних галузей у сфері структурної перебудови економіки [5].

Отже, інфраструктура відіграє дуже велику роль у господарстві і в забезпеченні певних умов життєдіяльності населення будь-якого регіону. Вона не визначає спеціалізацію територій, хоча досить суттєво впливає на формування господарського виробництва. На відміну від матеріального виробництва, інфраструктура має досить чітко зумовлений територіальний характер, забезпечує функціонування промислових підприємств, що визначають спеціалізацію галузі.

Туристична інфраструктура - це сукупність спеціалізованих підприємств туристичного обслуговування та інших підприємств та об'єктів, комунікацій та місцевих установ, які тісно пов'язані зі сферою туризму та виконують обслуговуючу роль. Туристична інфраструктура - це сукупність підприємств й інституцій, які є територіальним, матеріальним і організаційним підґрунтям розвитку туризму.

Поняття туристичної інфраструктури часто ототожнюють з термінами «інфраструктура туристичного бізнесу», «інфраструктура туристичного ринку» та «туристична індустрія» [3].

Під інфраструктурою туристичного бізнесу розуміють сукупність організаційних структур і нормативно оформлених процедур, що забезпечують функціонування та взаємодію суб'єктів туристичної діяльності і регулюють рух матеріальних, фінансових, інформаційних потоків між ними та зовнішнім (соціальним і природним) середовищем.

Інфраструктура туристичного ринку охоплює ту частину закладів

забезпечення туристичної діяльності, що опосередкована економічними ринковими відносинами (надання комерційних послуг, виготовлення та реалізація товарів тощо). Близьким за змістом є понятійна конструкція «туристична індустрія», яку слід тлумачити як сукупність суб'єктів туристичної діяльності, підприємств харчування, транспорту, торгівлі, закладів культури, освіти, спорту тощо, які забезпечують надання послуг, виробництво та реалізацію товарів для задоволення потреб туристів.

Структуру туристичної ринкової інфраструктури можна представити у вигляді трьох складових:

- інституційної,
- інформаційної,
- регламентуючої.

Інституційну складову становлять загальні інституції (транспорт, готелі, банки, страхові компанії, митниця, інвестиційні фонди тощо) і спеціалізовані інституції (туристичні фірми, рекламні підприємства, спеціалізовані страхові компанії, служби маркетингу тощо).

Інформаційна складова містить такі елементи як:

- розповсюдження інформації (Інтернет, засоби масової інформації);
- інформаційний та рекламний бізнес;
- інформаційно-туристичний ресурс (необхідність створення образу романтичної подорожі, який би приваблював туристів, стимулював туристичну активність і ефективно використання туристичного потенціалу регіону).

Регламентуюча складова туристичної інфраструктури містить в собі нормативно-правові акти, що регулюють відносини в цій сфері життєдіяльності суспільства. Правова регламентація розвитку туристичної інфраструктури здійснюється:

- на державному рівні - Верховною Радою, Кабінетом Міністрів, Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства
- на регіональному рівні - місцевими органами влади та самоврядування.

У широкому розумінні туристична інфраструктура - це сукупність підприємств, установ і закладів, діяльність яких спрямована на задоволення потреб людей, котрі беруть участь в оздоровленні або відпочинку, а також шляхів сполучення і транспорту та об'єктів розміщення туристів, що забезпечують умови стабільного функціонування [2].

Для більшості регіонів України характерні інфраструктурні проблеми в туристично-рекреаційній сфері, що є основною причиною зниження конкурентоспроможності вітчизняного туристичного продукту на ринку туристичних послуг. Це зумовлено місцевими, регіональними та національними особливостями: специфікою туристичних ресурсів, які визначають складність та капіталомісткість інфраструктури, масштабом туристичної діяльності на відповідному територіальному рівні, ефективністю державного управління та територіально-просторового планування, фрагментацією цільового ринку, рівня

залучення інвестицій, наявності конкурентних переваг, рентабельності та терміну окупності інфраструктурних об'єктів.

Також потрібно враховувати, що довгострокове зростання ринку туристичних послуг може відбуватися лише при постійній відповідності інфраструктури регіонального туристичного ринку та регіонального туристичного продукту потребам цільових сегментів ринку, їх адаптації до впливу процесів глобалізації та конкуренції, базуватися на партнерстві між державним та приватним секторами.

Особливо відчутно проблеми, пов'язані з розвитком інфраструктури туризму, проявляються у сільських і гірських регіонах, в багатьох випадках викликаних несумісністю цілей державного управління й регулювання та інтересів приватного сектору [1].

Висновки. Отже, в сучасних умовах загострення конкуренції на туристичному ринку слід приділяти більше уваги дослідженню можливостей використання туристичних ресурсів у регіонах, зокрема на основі розвитку відповідної інфраструктури, оцінці впливу інших галузей економіки на ринок туристичних послуг, розвитку державно-приватного партнерства і заходах пов'язаних зі збереження природи та місцевої культурно-історичної спадщини.

Список використаних джерел:

1. Лендел О. Д. Оцінка стану інфраструктури регіонального ринку туристичних послуг. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія "Економіка" збірник наукових праць. 2020. Вип.1(13). 159-168 С.
2. Лопатюк Р.І. Проблеми розвитку туристичного сектору України. *Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні : теорія, практика та інновації розвитку :збірник матеріалів*. 2020. С. 31-33.
3. Транченко Л.В., Лопатюк Р.І. Розвиток індустрії туризму та гостинності в Україні *Підприємництво і торгівля : збірник наукових праць*. 2020. Вип. 26. С.10-18.
4. Lopatiuk R.I. Application of economic and mathematical models for the restaurant enterprise management. *Colloquium-journal*. 2020. №31 (83). С. 7-11

Вікторія СУК*
студентка 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

* Науковий керівник: д.е.н., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму ВНАУ, Юлія СТАВСЬКА

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті охарактеризовано поняття та сутність гастрономічного туризму. Одним із найбільш привабливих видів туризму визнано гастрономічний туризм, мета якого полягає не стільки в знайомстві споживачів з екзотичними стравами, скільки в можливості пізнання культури певної країни. Гастрономічний туризм поступово набуває популярності серед споживачів, що пояснюється їх прагненням до нових гастрономічних вражень і смакових відчуттів.

Abstract. The article describes the concept and essence of gastronomic tourism; Gastronomic tourism is recognized as one of the most attractive types of tourism, the purpose of which is not so much to introduce consumers to exotic dishes, but to get to know the culture of a certain country. Gastronomic tourism is gradually gaining popularity among consumers, which is explained by their desire for new gastronomic experiences and taste sensations.

Вступ. В умовах сьогодення важливою складовою туристичної індустрії є харчування туристів. Окрім знайомства з цікавими історичними пам'ятками, містами та країнами туристи прагнуть пізнати особливості національної кухні. Гастрономічний туризм як подорожі з метою задоволення своїх гастрономічних потреб та смаків - один із прогресивних та перспективних сучасних напрямків у туристичній галузі. Даний вид туризму отримав досить інтенсивний розвиток та здобув неабияку популярність у світі, зокрема у Європі. Можливість популяризувати такий вид подорожей в Україні та світі та стимулювати розвиток багатьох регіонів, зокрема через прилив коштів до місцевих бюджетів, робить дану тему особливо актуальною в наш час. Досвід Італії, Франції, Китаю, Японії, США та інших гастрономічних країн світу набув особливого значення для розвитку українського потенціалу в цьому ж напрямку.

Виклад основного матеріалу. Україна має великий потенціал для розвитку гастрономічного туризму. Цьому сприяє багатонаціональність країни. На сьогодні кожен четвертий громадянин держави - це представник певної некорінної національності. Українці та представники інших націй і народностей формували неповторне етнокультурне обличчя, невід'ємною рисою якого є унікальні кулінарні традиції [4].

Національна українська кухня визнана у багатьох державах світу й приваблює іноземних туристів. Гастрономічні тури включають знайомство з традиційною кухнею та відкривають особливості звичаїв харчування. За даними Всесвітньої туристичної організації серед об'єктів гастрономічного туризму, найбільш привабливими є підприємства ресторанного господарства (29%), заклади торгівлі локальними продуктами харчування (26%) та гастрономічні свята та фестивалі (20%) (рис.1)..

Рис.1. Найбільш привабливі об'єкти гастрономічного туризму
Джерело: побудовано автором на основі [5]

Гастрономічний туризм - це один з видів туризму, метою якого є ознайомлення із способами приготування страв та напоїв і їх дегустацією, а також кулінарними традиціями території, регіону, країни тощо. Ознаками гастрономічного туризму є: стійкість, якість, зв'язок і співпраця [3].

Україна має достатні можливості для розвитку гастрономічного туризму. Проте на сьогодні даний вид туризму в країні знаходиться на початковому етапі становлення. Це пояснюється наявністю низки проблем, які стоять на перешкоді успішного розвитку гастрономічного туризму в нашій державі. До проблем розвитку гастрономічного туризму в Україні відноситься:

- недосконале законодавство туристичної галузі;
- складана економічна та політична ситуація;
- не сильно розвинута інфраструктура;
- недостача кваліфікованих кадрів;
- недостатня кількість закладів ресторанного господарства, що спеціалізуються на національній кухні;
- однотипність та невелика кількість гастротурів та турів.

Звісно причини такої ситуації полягають перш за все в складній соціально-економічній ситуації, в якій знаходиться Україна, в неврегульованому механізмі стимулювання туристичної сфери, відсутності чіткої стратегії розвитку цієї сфери як на регіональному, так і на державному рівнях. Але дана проблема є значно ширшою, адже це питання стосується не лише туризму, та гастрономічного туризму зокрема, а взагалі стратегій розвитку національної економіки України та її виходу на світовий ринок.

Розвиток та діяльність будь-якої економічної сфери перш за все має керуватися певною законодавчою базою. Слід відзначити, що стосовно туристичної галузі нормативно-правова база є недосконалою, неефективною

та малодієвою, а в окремих моментах навіть суперечливою та складною для тлумачення. Це стосується і гастрономічного туризму, адже окремого законодавства в даній сфері наразі не існує [1].

Серед інших проблем щодо розвитку гастрономічного туризму варто назвати і дефіцит кваліфікованого персоналу. Цей вид туризму потребує спеціалістів у сфері туризму, готельно-ресторанного бізнесу, сільського господарства та харчової промисловості.

В Україні в достатній кількості функціонують вищі навчальні заклади, заклади середньої спеціальної освіти та професійні училища, що займаються підготовкою необхідних кадрів. Проте представники навчальних закладів та державних структур управління не мають чіткого уявлення про необхідність тих чи інших спеціалістів на ринку праці. Також відсутній діалог між навчальними закладами та роботодавцями. Відкриття нових спеціальностей проходить без аналізу потреб бізнесу та промисловості.

Як результат, на підприємствах харчової галузі, туристичних фірмах та ін. відбувається навчання та перекваліфікація працівників, що не є ефективним, адже потребує додаткового фінансування та ресурсів. Таким чином, це впливає на якість обслуговування клієнтів та організацію заходів.

Відкриття нових спеціальностей проходить без аналізу потреб бізнесу та промисловості. Як результат, на підприємствах харчової галузі, туристичних фірмах та ін. відбувається навчання та перекваліфікація працівників, що не є ефективним, адже потребує додаткового фінансування та ресурсів.

Таким чином, це впливає на якість обслуговування клієнтів та організацію заходів [3].

Водночас започатковані процеси децентралізації створюють нові можливості для розвитку гастрономічного туризму на рівні місцевих громад.

Особливо перспективним є його розвиток на базі садиб сільського туризму, які можуть забезпечити суттєві додаткові доходи до місцевих бюджетів.

Підвищення рівня зайнятості населення, посилення туристичної конкурентоздатності територій невеликих громад, на території яких не розташовані промислові підприємства. Для активізації розвитку гастрономічного туризму доречним є розроблення відповідного маркетингового забезпечення, яке би включало:

- брендинг регіонів і дестинацій з урахуванням
- перспектив організації гастрономічних турів;
- створення інформаційних веб-ресурсів, присвячених гастро-туристичним ресурсам регіону;
- стратегій та програм регіонального розвитку туризму;
- активізація міжнародного співробітництва у сфері
- розвитку гастрономічного туризму [2].

Застосування таких підходів і впровадження їх у вигляді рекомендації для органів влади та місцевого самоврядування, а також туристичних підприємств дасть змогу суттєво активізувати розвиток гастрономічного туризму.

Водночас варто зауважити, що конкурентоспроможність дестинацій вимагає їх диверсифікації, тому лише гастрономічний туризм не вирішить усіх

соціально-економічних проблем місцевих громад і не спрямує до них інтенсивні туристичні потоки.

Необхідною є комплексна програма соціально-економічного розвитку територіальних громад з урахуванням їх потенціалу та регіональної кон'юнктури.

Висновки. Україна має значні перспективи для розвитку гастрономічного туризму. Першочерговим завданням для цього є вдосконалення законодавчої бази у туристичній сфері. Підготовка кадрів у галузі та вдосконалення інфраструктури має орієнтуватися на кращі здобутки міжнародної практики. Для розвитку гастрономічного туризму необхідним є подальша розробка та просування бренду території, як такої, що може задовольнити потреби гастрономічних туристів.

Ресторанна індустрія повинна покладатися на новітні технології приготування страв, таких як «фьюжн» і «молекулярна кухня». Зараз на ринку поступово з'являються концептуальні заклади громадського харчування, і найближчим часом буде тенденція до зростання. Розвиток гастрономічного туризму вимагає подальшої розробки та просування територіальних брендів, здатних задовольнити потреби туристів-гурманів.

Список використаних джерел:

1. Гастрономічний туризм в Україні як тренд популяризації нематеріальної культурної спадщини. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/stukalska2.htm (дата звернення 01.03.23).

2. Коркуна О. І. Никига О. В. Підвальна О. Г. Гастрономічний туризм як чинник соціально-економічного розвитку територіальних громад. *Економічний простір*. Дніпро. 2020. № 155. С. 40-43.

3. Корнілова В. В. Сучасні тенденції розвитку гастрономічного туризму. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6112> (дата звернення 01.03.23).

4. Кукліна Т. С. Гастрономічний туризм на туристичному ринку України. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer30/682.pdf> (дата звернення 27.02.23).

5. Панова І.О., Журавчак, Я.З. Проблеми та перспективи розвитку гастрономічного туризму в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2021. № 13. С. 196-208.

Вікторія ТИМОЦУК*

студентка 3 курсу,

факультет економіки та підприємництва,

Вінницький національний аграрний університет,

м. Вінниця, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ В БІЗНЕС УКРАЇНИ IMPLEMENTATION OF DIGITALISATION IN UKRAINIAN

* Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ, Людмила КИШ

BUSINESS

Анотація: У статті розкривається поняття диджиталізації як процес впровадження цифрових технологій для автоматизації та оптимізації бізнес-процесів і, таким чином, покращення каналів комунікації між компаніями та споживачами. Проаналізовано переваги та недоліки характеристик диджиталізації. Вказано, як саме іде впровадження цифрової трансформації на 2021 рік в Україні. Розглянуто, що завдяки впровадженню цифрових технологій у бізнесі додається ряд конкурентних переваг. Наголошено, що внаслідок впровадження диджиталізації у бізнесі можна отримати певні, конкретні переваги.

Abstract: The article defines the concept of digitalization as the process of introducing digital technologies to automate and optimize business processes and thus improve communication channels between companies and consumers. The advantages and disadvantages of digitalization characteristics are analyzed. The article describes the implementation of digital transformation in 2021 in Ukraine. It is considered that the introduction of digital technologies in business adds a number of competitive advantages. It is emphasized that certain specific advantages can be obtained as a result of digitalization in business.

Вступ. Протягом останніх кількох років людство внесло певні зміни в життя і діяльність населення планети, які супроводжувалися стрімким проникненням інформаційних технологій у суспільство. Ці зміни змушують компанії шукати нові підходи до обробки та використання даних. Саме тому компаніям необхідно забезпечити себе необхідними інноваціями та відповідними кваліфікованими фахівцями для подальшого розвитку свого бізнесу та запобігання його занепаду. Щоб залишатися конкурентоспроможними на ринку, компаніям необхідно впроваджувати новітнє обладнання, ІТ-інструменти та платформи, спеціалізовані додатки та підвищувати кваліфікацію своїх працівників з метою оптимізації бізнес-процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. По суті, процес диджиталізації - це переформатування аналогових даних у цифровий формат. Тим не менш, категорія «диджиталізація» зараз використовується для опису більш широкого кола явищ, особливо «цифрової революції» в економічній сфері.

Процес диджиталізації характерний тим, що впроваджуються цифрові технології для оптимізації та автоматизації бізнес-процесів, покращуються комунікаційні зв'язки зі споживачами та підвищуються ефективності економічної діяльності.

На даний момент розвиток оцифрування становить вирішальний фактор економічного зростання бізнесу і навіть всього суспільства. Зміна у зовнішньому середовищі, особливо технологічна модифікація, посилення процесів інформатизації та формування новітніх запитів споживачів призвели до розвитку глобальної диджиталізації [1].

У науковій літературі можна виділити цілу низку позитивних і негативних

характеристик диджиталізації, які позначені у рис.1.

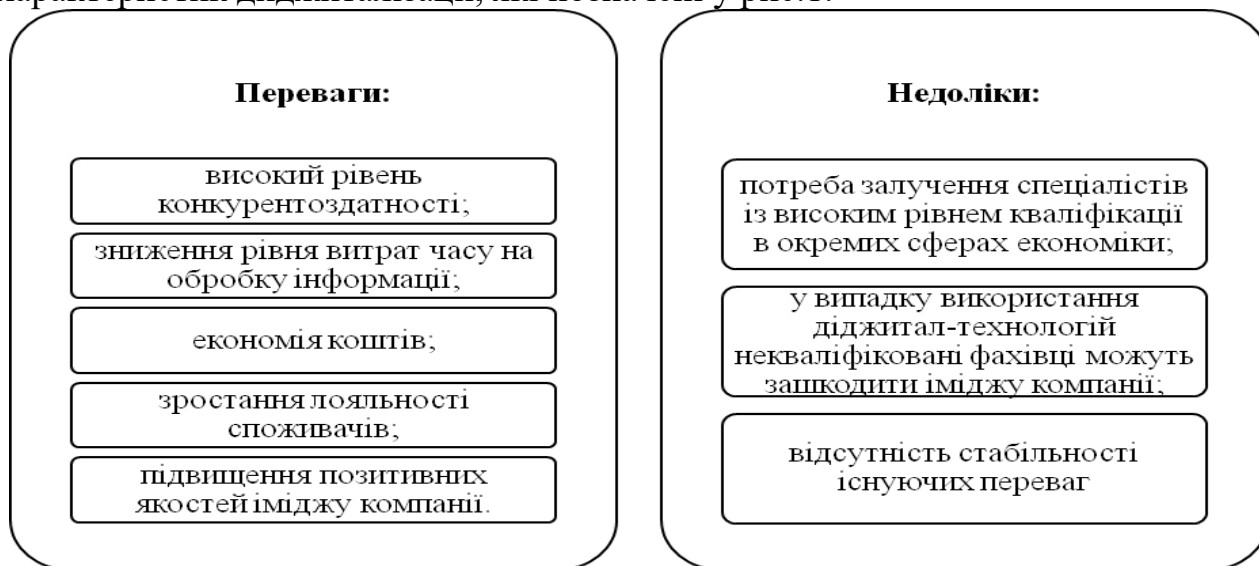

Рис. 1. Переваги і недоліки диджиталізації

Джерело: побудовано на основі [2]

Варто зауважити, що швейцарський економіст, Клаус Шваб розкрив також і додаткові переваги «диджиталізації», які вдало доповнюють їх та вказані на рис.2.

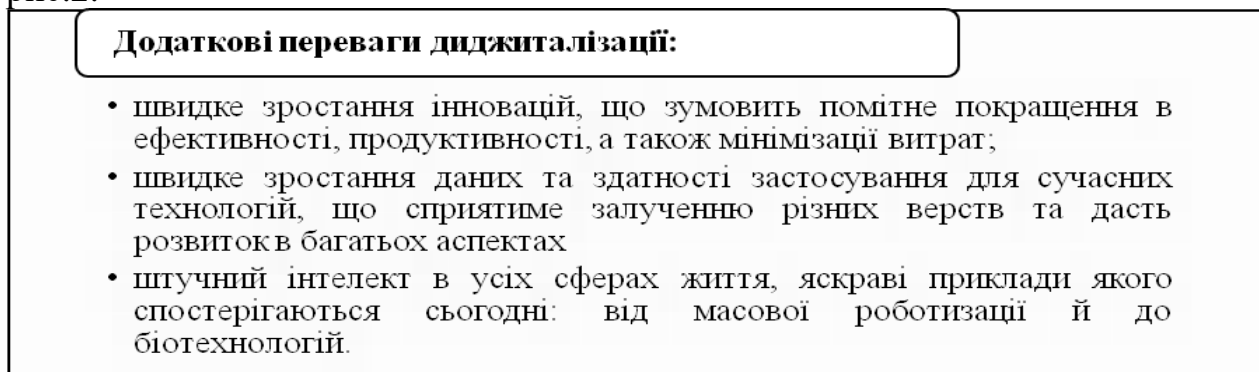
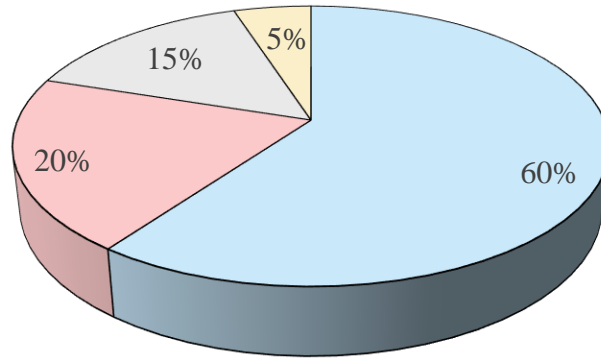

Рис. 2. Додаткові переваги диджиталізації

Джерело: побудовано на основі [3]

Диджиталізація - це впровадження цифрових технологій для автоматизації та оптимізації бізнес-процесів і, таким чином, покращення каналів комунікації між компаніями та споживачами. Потреба в цифровій передачі даних пояснюється бажанням вдосконалити процеси, отримати конкурентну перевагу на ринку з боку компаній та підвищити інвестиційну привабливість українського ринку. У цифрову епоху на ринку зможуть вижити лише ті компанії, які здатні надавати цінність таким чином, щоб задовольнити всі потреби споживачів. Диджиталізація також мотивує людські ресурси компанії, заощаджуючи час та спрощуючи бізнес-процеси [4].

На рис. 3 відображено який вигляд має впровадження цифрової трансформації на 2021 рік в Україні.

- підприємств активно використовують диджиталізацію у роботі;
- обслуговують і залучають клієнтів за допомогою диджиталізації;
- підприємств роблять перші кроки до ознайомлення із диджиталізацією;
- мають намір впровадити у свою діяльність цифрові технології.

Рис. 3. Впровадження цифрової трансформації в Україні на 2021 рік

Джерело: побудовано на основі [5]

Розвиток цифрової трансформації зумовлюють зміни в бізнес-середовищі, які базуються на впровадженні новітніх технологій, а саме: аналітика великого об'єму даних, Інтернет речей, хмарних технологій та 3D-принтерів. Отож, відбувається перехід від класичної "продуктової" організації до технологічної і застосовуються нові моделі управління, засновані на розгортанні цифрових стратегій. Цифрова трансформація сприяє підвищенню ефективності бізнес-процесів. Для того, щоб швидко та гнучко реагувати на зміни, виникає потреба у використанні хмарних платформ, які не просто пришвидшують робочі процеси та поєднання даних, але й покращують аналітичні процеси та корпоративну звітність. Водночас, зовнішньою перевагою диджиталізації бізнесу є можливість адаптувати та переробляти продукти та послуги у відповідь на потреби та очікування клієнтів. Компанії все частіше переходять від "цільових аудиторій" до "персоналізованого виробництва", тим самим забезпечуючи собі нові конкурентні переваги та лояльність клієнтів.

Завдяки впровадженні цифрових технологій у бізнесі додається ряд конкурентних переваг, які представлені на рис. 4.

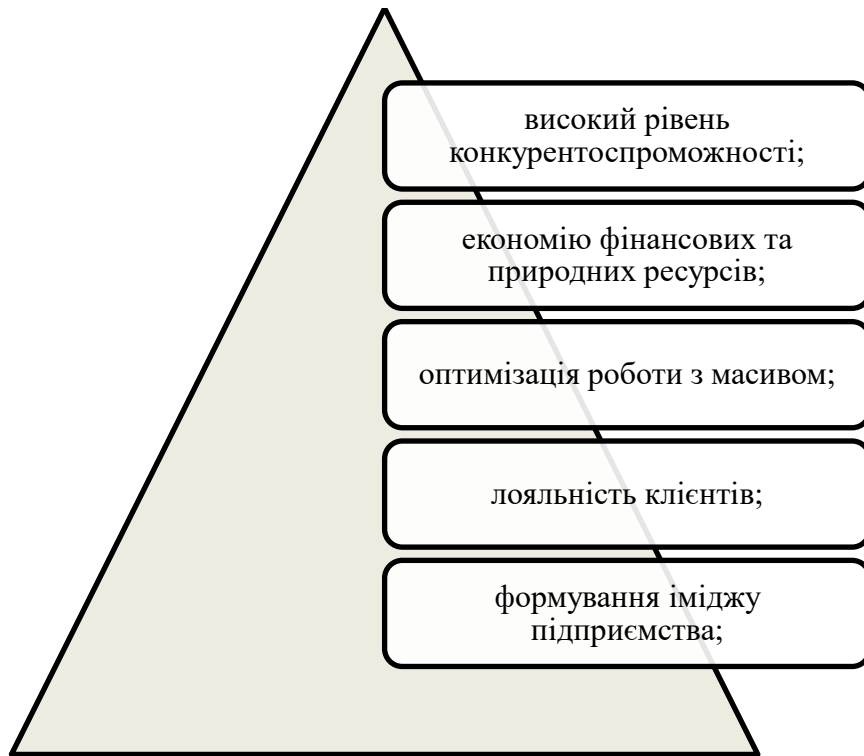

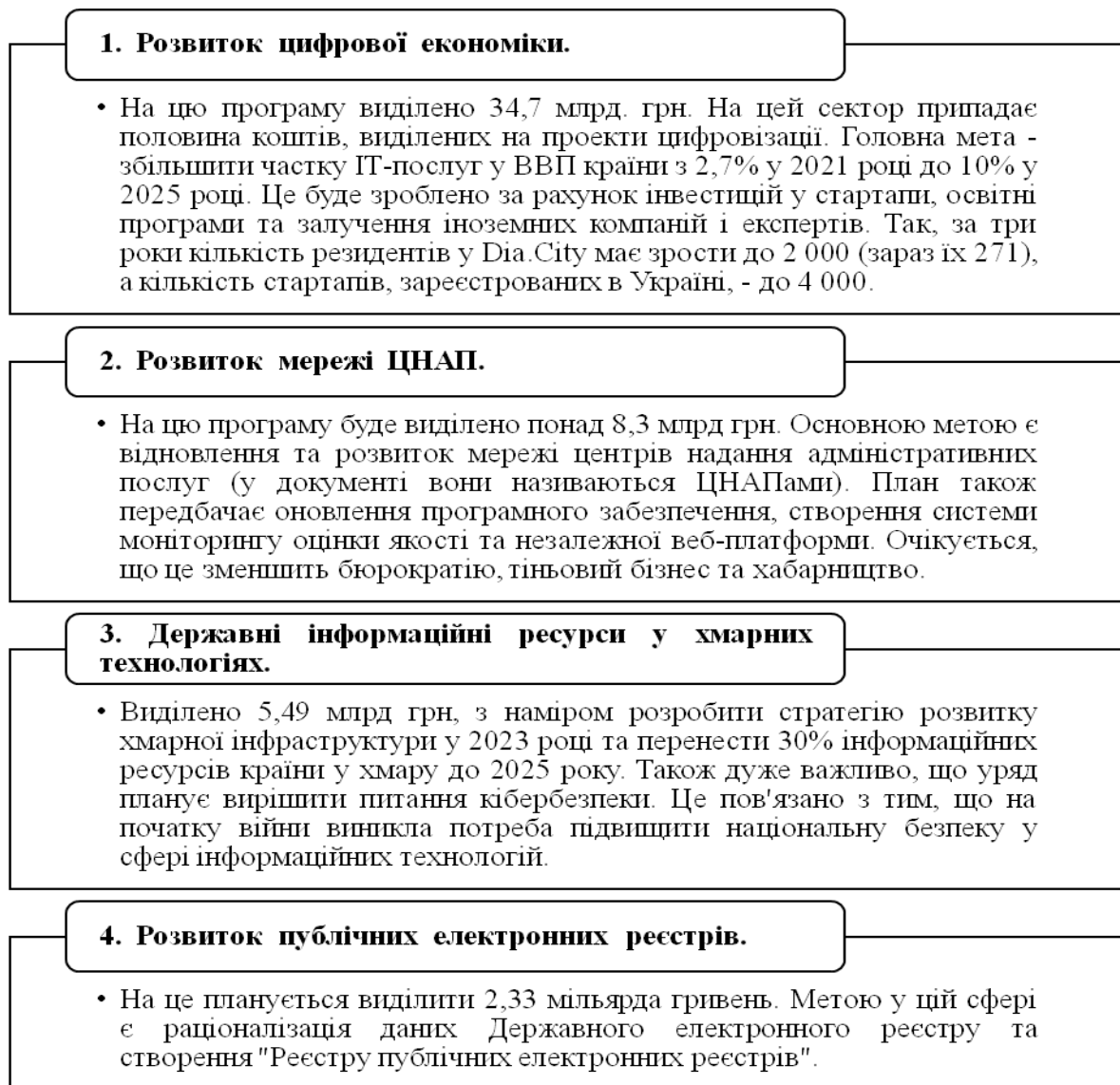
Рис. 4. Переваги бізнеса при впровадженні цифрових технологій
Джерело: побудовано на основі [1]

Цифрова трансформація не обов'язково має бути процесом "згори донизу", і якщо все зробити правильно, вона може стати частиною ДНК організації та інтегруватися з існуючою культурою та досвідом. Дослідження показують, що 85% керівників компаній вважають, що їм потрібно два роки, щоб досягти значного прогресу в цифровій трансформації, перш ніж вони відстануть від своїх конкурентів. [7].

Впровадження диджиталізації на підприємствах стало одним із факторів підтримки економічної стабільності в Україні, яка перебуває в епіцентрі повномасштабної війни. Люди зараз знаходять притулок за межами країни, далеко від своїх домівок, щоб врятувати своє життя. Віддалений доступ, тобто новітні хмарні технології, дозволили їм працювати віддалено і допомогли вести свій бізнес, який був збитковим. Інтенсивне та швидке впровадження цифрових інновацій має вирішальне значення для суб'єктів господарювання. Використовуючи ці драйвери, вони можуть стати економічно та інвестиційно привабливими, а також підвищити прибутковість у форс-мажорних ситуаціях [5].

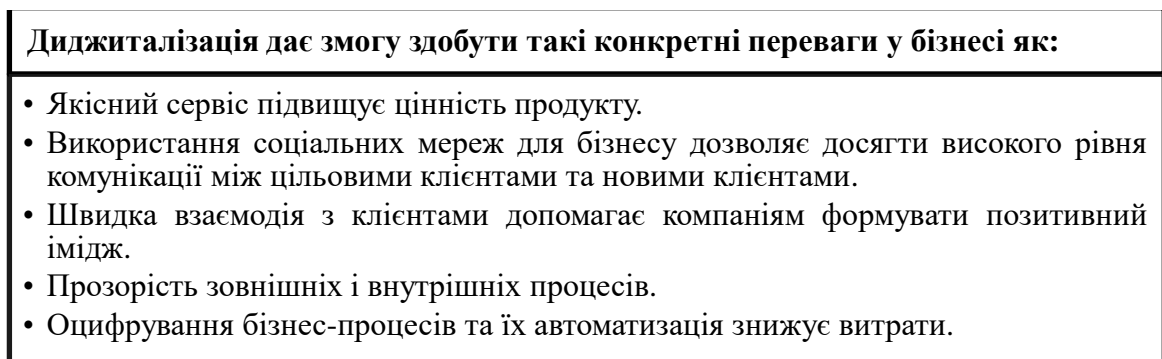
Плани України щодо оцифрування є дуже багатообіцяючими. Незважаючи на війну, країна розробила план розвитку цифровізації економіки під час і після війни. У рамках плану відновлення України під назвою "United 24" уряд пропонує залучити та витратити понад 69,2 млрд грн на цифровізацію до 2025 року (рис. 5).

Карта розвитку складається з 15 основних програм, також відомих як національні програми. Вони були визначені пріоритетними членами Національної ради відновлення, які працювали у 24 робочих групах.

*Рис. 5. 4 найважливіші програми щодо диджиталізації в Україні:
Джерело: побудовано на основі [8]*

Завдяки впровадженню диджиталізації у бізнесі можна отримати певні, конкретні переваги, які позначені у рис. 6.

*Рис. 6. Конкретні переваги у бізнесі від впровадження диджиталізації
Джерело: побудовано на основі [6]*

Використання цифрових технологій значно розширило можливості для проведення глибокого аналізу, оптимізації бізнес-процесів та підвищення

операційної ефективності.

До ефективностей від впровадження диджиталізації у бізнесі можна віднести такі елементи, що відображенні у рис. 7.

*Рис. 7. Ефективності від впровадження диджиталізації у бізнесі:
Джерело: побудовано на основі [9]*

Цифровізація на підприємствах стає необхідним напрямком для технологічного прориву [5]. Важливим є також той факт, що цифрові технології допомагають оптимізувати технічні процеси, зменшити витрати на охорону навколишнього середовища та заощадити фінансові, людські та економічні ресурси.

Висновки. Розвиток бізнесу залежатиме від багатьох факторів, але всім учасникам ринку доведеться змінюватися набагато швидше, ніж зараз, в умовах цифрової трансформації. Мінливе зовнішнє середовище вимагатиме від компаній постійної відповідності всім світовим тенденціям і стандартам, щоб забезпечити конкурентну перевагу, яка дозволить підтримувати їхню діяльність у довгостроковій перспективі та стабільно. Доцільність цифрової трансформації залежить від швидкості та розуміння споживачів і налагодження ефективних механізмів комунікаційних потоків. Диджиталізація стає важливим трендом, ігнорування якого призведе до відставання компаній, втрати потенційних клієнтів і, зрештою, зникнення з ринку. Впровадження цифрових технологій у бізнес підвищує інноваційність та креативність окремих видів діяльності.

Список використаних джерел:

1. Лазоренко Т. В. Диджиталізація як основний фактор розвитку бізнесу. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/201186/201242>.
2. Коробка С. В. Диджиталізація підприємницької діяльності. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2021. № 100. С. 88-96.
3. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/>.
4. М. І. Паращич, Л. С. Ноджак. Диджиталізація та її роль у діяльності українських підприємств. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. 2020. № 2. С. 192-199.
5. Варга В. П. Диджиталізація як один з чинників конкурентоспроможності

підприємства. Регіональна економіка. 2018. № 3. С. 194-201.

6. Драбенко Т. Б., Бойчук Н. Я. Диджиталізація бізнес-процесів в умовах COVID-19. Збірник тез доповідей: Волинський нац. університет ім. Лесі Українки. 2020. С. 456-458.

7. Чому диджиталізація в бізнесі - неминуча? URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/tehnologii/comu-didzitalizacia-v-biznesi-neminuca>.

8. План розвитку диджиталізації в Україні. URL: <https://forbes.ua/innovations/plan-didzhitalizatsiya-na-vidnovlennya-ta-tsifroviy-rozvitok-do-2025-roku-khochut-zaluchiti-i-vitratiti-692-mlrd-grn-kudi-pidut-groshi-05072022-7000/>.

9. Макарова М. В. Тенденції розвитку цифрової економіки : монографія. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2004. 236 с.

Катерина ФЕДОРОВА*
студентка 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АДАПТАЦІЇ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА ДО ЗМІН КЛІМАТУ

***Анотація.** У Статті розглядаються проблеми адаптації лісового господарства до змін клімату. Обґрунтовано основні заходи, для збереження та покращення стану лісів у нових умовах, зокрема вибір стійких до змін клімату видів дерев, захист від шкідників та хвороб, впровадження мікрокліматичних заходів. Запропоновано використання методики для визначення шкоди та збитків, заподіяних земельним ділянкам лісогосподарського призначення. акцентовано увагу на важливість заходів з адаптації, щодо збереження лісів як важливого ресурсу для суспільства та послуг екосистеми.*

***Abstract.** The article deals with the problems of forestry adaptation to climate change. The main measures to preserve and improve the state of forests in new conditions are substantiated, in particular, the selection of tree species resistant to climate changes, protection from pests and diseases, and the introduction of microclimatic measures. It is proposed to use the methodology for determining damage and losses caused to land plots of forestry purpose. emphasis is placed on the importance of adaptation measures to preserve forests as an important resource for society and ecosystem services.*

Вступ. Зміна клімату є однією з найбільших глобальних викликів нашого часу, і вона вже має значний вплив на лісові екосистеми. Ліси є важливим ресурсом для суспільства, вони забезпечують не лише деревину, але й ряд екосистемних послуг, таких як очищення повітря та води, поглинання вуглецю та збереження біорізноманітності. Однак зміна клімату може вплинути на

*Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Світлана КОВАЛЬЧУК

здатність лісів забезпечувати послуги, а також на їх стійкість до шкідників та хвороб.

Лісові екосистеми є важливими для підтримки біологічного різноманіття та забезпечення екосистемних послуг, таких як збереження ґрунтів, очищення повітря та води, та зниження викидів вуглецю в атмосферу. Проте зміна клімату ставить під загрозу екосистеми та послуги, які вони надають. Ліси стають більш вразливими до змін клімату, таких як засухи, паводки та вирування річок, а також до поширення шкідників та хвороб, які можуть призвести до масштабного вимирання дерев.

Адаптація лісового господарства до змін клімату є важливим завданням, яке передбачає заходи для збереження та покращення стану лісів у нових умовах. Звернемо увагу на основні заходи, які можуть бути вжиті для адаптації лісового господарства до змін клімату, включаючи вибір більш стійких до змін клімату видів дерев, захист від шкідників та хвороб, впровадження мікрокліматичних заходів.

Відновлення лісів є важливою складовою екосистеми, яка забезпечує багато корисних послуг, включаючи чисте повітря та воду, продукцію, які забезпечують нашу економіку, та життєву важливий біологічний різноманіття. Однак, в останні роки ліси стали стикатися зі значними проблемами, що потребують серйозного уваги [5].

Лісове господарство повинне реагувати на зміни клімату швидше, ніж будь-який інший сектор економіки, адже через повільний ріст дерев, тут немає місця для короткострокових адаптаційних заходів. Ступінь впливу зміни клімату на лісове господарство безпосередньо залежить від чутливості лісів до кліматичних змін. Через зміну клімату у лісах загалом ставатиме тепліше, а в багатьох регіонах буде посуха та інші аномальні погодні явища.

Виклад основного матеріалу. Зміна клімату стала однією з найбільш важливих проблем нашого часу, що впливає на багато аспектів нашого життя, включаючи природні екосистеми. Лісові екосистеми, які відіграють важливу роль у збереженні біорізноманіття та забезпеченні екосистемних послуг, таких як очищення повітря та води, утримання ґрунтів та контроль клімату, також стикаються зі значним впливом зміни клімату. Адаптація лісового господарства до змін клімату стала невід'ємною складовою стратегії збереження лісів та забезпечення їхньої стійкості та продуктивності в умовах бойових дій та змін клімату.

Одним з найважливіших аспектів адаптації лісового господарства до змін клімату є вибір стійких до змін видів дерев для лісокультурних заходів. Нові умови клімату можуть спричинити зниження продуктивності деяких видів дерев, тому необхідно забезпечити, щоб лісові екосистеми були засаджені видами, які будуть стійкі до зміни клімату та забезпечуватимуть продуктивність та екосистемні послуги у нових умовах [1].

Крім того, захист від шкідників та хвороб є також важливим аспектом адаптації лісового господарства до змін клімату. Зміна клімату може збільшити поширення деяких шкідників та хвороб, що може спричинити значні пошкодження лісів.

Зазначимо, що зміна клімату стала однією з найбільш важливих проблем нашого часу, що впливає на багато аспектів нашого життя, включаючи природні екосистеми. Лісові екосистеми, які відіграють важливу роль у збереженні

біорізноманіття та забезпеченні екосистемних послуг, таких як очищення повітря та води, утримання ґрунтів та контроль клімату, також стикаються зі значним впливом зміни клімату. Відтак, адаптація лісового господарства до змін клімату стала невід'ємною складовою стратегії збереження лісів та забезпечення їхньої стійкості та продуктивності в нових умовах.

Одним з найважливіших аспектів адаптації лісового господарства до змін клімату є вибір стійких до змін видів дерев для лісокультурних заходів. Нові умови клімату можуть спричинити зниження продуктивності деяких видів дерев, тому необхідно забезпечити, щоб лісові екосистеми були засаджені видами, які будуть стійкі до зміни клімату та забезпечуватимуть продуктивність та екосистемні послуги у нових умовах [6].

Крім того, захист від шкідників та хвороб є також важливим аспектом адаптації лісового господарства до змін клімату. Зміна клімату може збільшити поширення деяких шкідників та хвороб, що може спричинити значні пошкодження лісів.

Зміна клімату стала однією з найбільших загроз для лісових екосистем по всьому світу. Тому, ми повинні забезпечити стійкість наших лісів і збереження біорізноманіття. Напрямки адаптації лісового господарства до змін клімату зображені на рис 1.

Кожен з цих напрямків може допомогти забезпечити стійкість лісових екосистем і збереження біорізноманіття у змінних кліматичних умовах.

Ліси є важливими для підтримки біорізноманіття, збереження гідрологічних та біологічних процесів, а також для забезпечення продуктивності та життєзабезпечення мільйонів людей. Як наслідок, адаптація лісового господарства до зміни клімату є важливим завданням, щоб забезпечити стійкість лісових екосистем та збереження біорізноманіття.

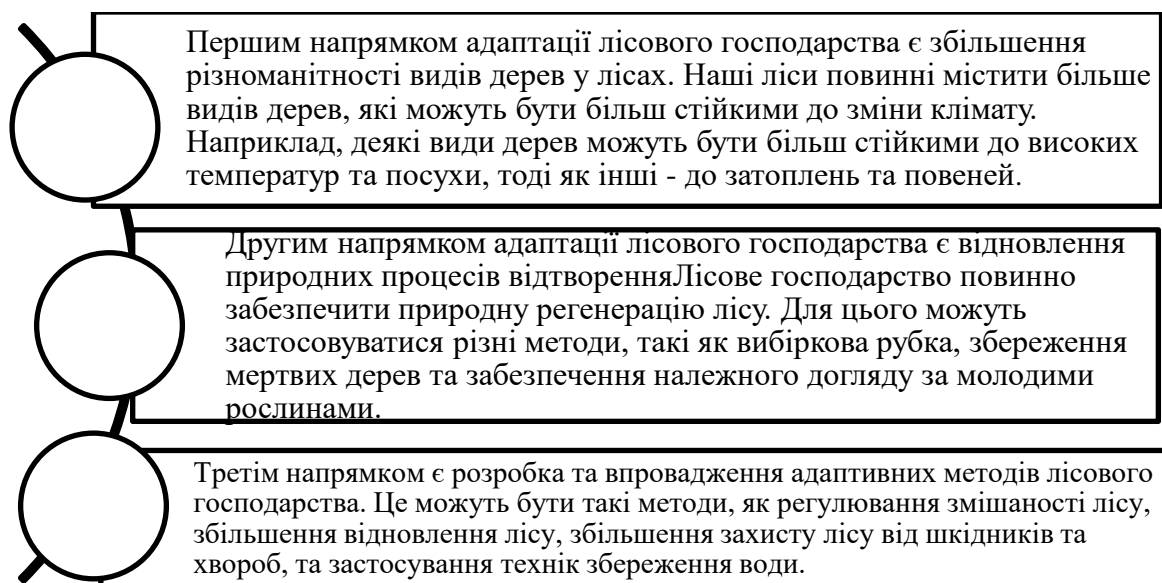

Рис. 1. Основні напрямками адаптації лісового господарства до змін клімату

Джерело: складено автором з використанням [1]

Втрати лісового фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації включають шкоду, заподіяну державі, та збитки, заподіяні постійним лісокористувачам та власникам лісів на земельних ділянках лісогосподарського призначення, захисних насаджень лінійного типу, лісовим розсадникам, лісовим

культурам та користувачам мисливських угідь [3].

Для визначення шкоди та збитків, заподіяних земельним ділянкам лісогосподарського призначення, захисним насадженням лінійного типу, лісовим розсадникам, лісовим культурам та мисливським угіддям внаслідок збройної агресії російської федерації, що включає втрати лісових насаджень Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України запропонована «Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії російської федерації» від 05.10.2022 № 414 головні вектори зображені на рис .2.

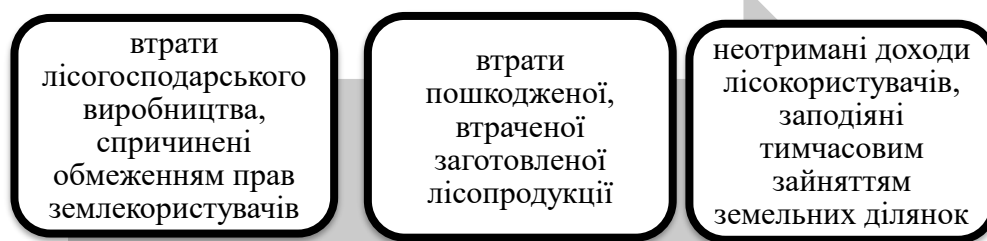

Рис. 2. Втрати лісових насаджень щодо агресії рф

Джерело: сформовано автором на основі [4]

Безпосередніми об'єктами обрахування розміру збитків, що підлягають відшкодуванню, є земельні ділянки лісогосподарського призначення, захисні насадження лінійного типу, лісові розсадники лісові культури та мисливські угіддя, які характеризуються локальними особливостями місця розташування та використовуються за цільовим функціональним призначенням.

Факти заподіяння шкоди та збитків, заподіяних на землях лісогосподарського призначення, захисним насадженням лінійного типу, лісовим розсадникам, лісовим культурам та мисливським угіддям, а також їх масштаби встановлюються комісіями, створеними місцевими державними адміністраціями, на період воєнного стану – військові адміністрації, (далі – Комісія), шляхом огляду по видільних земельних ділянок, даних дистанційного зондування землі, опрацювань висновків експертиз, пояснень, довідок, документів, матеріалів, відомостей, отриманих, зокрема, з офіційних джерел інформації, оперативних повідомлень фізичних та юридичних осіб тощо [2].

Заходи з адаптації, такі як вибір стійких до змін клімату видів дерев, захист від шкідників та хвороб, впровадження мікрокліматичних заходів, допомагають підтримувати здоров'я лісів і зменшувати загрозу їх вимирання.

Крім того, деякі методи адаптації можуть мати негативний вплив на навколишнє середовище. Наприклад, використання хімічних засобів захисту від шкідників та хвороб може мати шкідливий вплив на тварин і рослини, що проживають у лісі. Розглянемо позитивні та негативні сторони адаптації лісового господарства до змін клімату (див.табл.1).

Таблиця 1

Позитивні та негативні сторони адаптації лісового господарства до

змін клімату

Позитивні сторони	Негативні сторони
Збереження лісових ресурсів: адаптація лісового господарства до змін клімату може допомогти зберегти лісові ресурси, які є важливим економічним та екологічним ресурсом.	Високі витрати: впровадження заходів з адаптації може бути досить дорогим та вимагати значних витрат.
Збільшення продуктивності: вибір стійких до змін клімату видів дерев може збільшити продуктивність лісів та збільшити виробництво деревини.	Високі витрати: впровадження заходів з адаптації може бути досить дорогим та вимагати значних витрат.
Збільшення різноманітності: адаптація може допомогти збільшити різноманітність видів дерев у лісах та покращити стійкість екосистем до змін клімату.	Високі витрати: впровадження заходів з адаптації може бути досить дорогим та вимагати значних витрат.
Зменшення впливу на здоров'я: зменшення викидів газів, які спричиняють глобальне потепління, може позитивно вплинути на здоров'я людей та тварин.	Невизначеність майбутнього: зміна клімату є динамічним процесом, і невідомо, які зміни будуть мати місце в майбутньому.

Джерело: сформовано автором на основі [4]

Підсумовуючи дослідження слід зазначити, що зміна клімату є динамічним процесом, і невідомо, які зміни будуть мати місце в майбутньому. Одним з головних мінусів адаптації лісового господарства до змін клімату є високі витрати на впровадження заходів, які часто вимагають значних інвестицій. Таким чином, відновлення лісів у рамках заходів з адаптації може зайняти десятиліття, тому деякі ефективні заходи можуть бути недостатньо швидкими для того, щоб захистити ліси від швидких змін клімату.

Висновки. Отже, адаптація лісового господарства до змін клімату стає все більш актуальною у зв'язку зі зростанням темпів зміни клімату на планеті. Лісове господарство має важливе значення для збереження біорізноманіття та здоров'я екосистем, а також для забезпечення продуктивності лісових екосистем і розвитку економіки. Однак, зміни клімату можуть суттєво вплинути на лісові екосистеми та призвести до зменшення їх продуктивності, збільшення загрози виникнення лісових пожеж та інших стихійних лих.

Стратегія адаптації може включати в себе такі заходи, як встановлення більш стійких до змін клімату видів дерев, збільшення різноманітності видів, застосування інтегрованого управління лісами, збільшення між лісового простору, розвиток нових технологій енергозбереження в галузі лісового господарства та інші. Війна завдала великої шкоди лісовій галузі України та унеможливила її повноцінне функціонування. Це зумовило низку негативних наслідків для лісових фітоценозів, зокрема руйнування насаджень та підметового покриву, рослинного та тваринного світу внаслідок виникнення пожеж і руйнування ґрунтового покриву антропогенного характеру, що пов'язане з механічними порушеннями. Серед найбільш постраждалих лісових насаджень є ліси сходу, півдня та півночі України [5].

України почнуть відновлюватися природним шляхом та стануть

стійкішими до впливу негативних факторів навколишнього середовища. Українське суспільство у період війни має зрозуміти важливість лісів та дбайливо ставитися як до лісових екосистем, так і до навколишнього середовища в цілому, наближуючись до гармонії існування із природою.

Сучасний стан лісів України, який є результатом низки змін нормативного регулювання та економічних меж діяльності лісового господарства, протягом останніх десятиріч характеризується як задовільний. Попри значний потенціал лісового сектора, його управління та використання не є ефективним, не відповідає сучасним вимогам і потребує вдосконалення. Тому першочерговим завданням удосконалення управління лісовим господарством повинно стати формування конкретної стратегії розвитку лісового господарства, яка покликана забезпечити стабільний розвиток лісового господарства шляхом підвищення ефективності управління, багатоцільового використання лісових ресурсів та корисних властивостей лісу.

Лісове господарство має вагоме значення для сталого розвитку агропромислового комплексу, а також для продовольчої та енергетичної безпеки країни. Отже, адаптація лісового господарства до змін клімату є важливим завданням для забезпечення стійкості лісових екосистем та ефективної економічної діяльності. Для цього необхідно проводити дослідження, розробляти та впроваджувати нові технології та методи лісового господарства, які б допомагали зменшувати негативний вплив змін клімату на лісові екосистеми.

Список використаних джерел:

1. Зміна клімату в Україні та світі: причини, наслідки та рішення для протидії URL:<https://ecoaction.org.ua/zmina-klimatu-ua-ta-svit.html>.
2. Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації URL:<https://www.forester.org.ua/strong-pro-zatverdzhennya-metodyky-vyznachennya-shkody-ta-zbytkiv-zapodiyanyh-lisovomu-fondu-vnaslidok-zbrojnoyi-agresiyi-rosijskoyi-federatsiyi-strong/>.
3. Лісове господарство URL:<https://zakarpatlis.gov.ua/napryamky-diyalnosti/lisove-hospodarstvo/>.
4. Лісовідновлення: природні та штучні методи URL:<https://eos.com/uk/blog/lisovidnovlennia/>.
5. Глобальне лісове господарство: міжнародні та національні стратегічні орієнтири сталого просторового розвитку URL:https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/86472/1/Mishenin_globalization.pdf.
6. Сталий розвиток лісового господарства східного полісся: регіональні аспекти URL:<https://chernigivlis.gov.ua/novini/stalij-rozvitok-lisovogo-gospodarstva-sxidnogo-polissya-regionalni-aspekti/>.

Софія ХИТРИК*
студентка 3 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

АГРОТУРИЗМ: НОВА ФОРМА ВІДПОЧИНКУ ТА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

***Анотація.** У статті розглянуто поняття, значення агротуризму як форми туризму, пов'язаної з відвідуванням ферм та сільськогосподарських підприємств. Досліджено даний вид туризму, його переваги, недоліки та перспективи розвитку в Україні та світі. Розглянуто можливість реалізації сільськогосподарських угідь та продукції на прикладі підприємств у межах Вінницької області.*

***Abstract.** The article examines the concept and significance of agritourism as a form of tourism associated with visiting farms and agricultural enterprises. This type of tourism, its advantages, disadvantages and prospects for development in Ukraine and the world have been studied. Considered the possibility of selling agricultural land and products on the example of enterprises within the Vinnytsia region.*

Вступ. Розвиток агротуризму є важливим фактором у збільшенні рівня зайнятості та залученні інвестицій до сільського господарства. Крім того, ця форма туризму сприяє збереженню культурної спадщини та природного середовища, а також збільшенню свідомості людей про важливість здорового способу життя та правильного харчування. Стаття розглядає основні аспекти розвитку агротуризму в Україні, його переваги та недоліки, а також дає поради тим, хто хоче стати учасником цієї галузі.

За останні роки агротуризм став дедалі популярнішим у багатьох країнах світу, у тому числі і в Україні. Це дозволяє туристам насолоджуватися красою природи, проводити час активно та одночасно отримувати нові знання про аграрний сектор країни.

Україна, як країна з розвинутою аграрною галуззю та мальовничими природними ландшафтами, має великий потенціал для розвитку агротуризму. Це може стати не тільки додатковим джерелом доходу для селянських господарств, а й сприяти розвитку регіонального туризму та популяризації української культури серед іноземних гостей

Виклад основного матеріалу дослідження. Агротуризм - це форма

* Науковий керівник: к.е.н., доц. кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму ВНАУ, Руслана ЛОПАТЮК

туризму, пов'язана з відвідуванням ферм, сільськогосподарських підприємств та інших місць, де відбувається виробництво продуктів харчування та сільськогосподарських товарів.

Мета агротуризму полягає в тому, щоб показати туристам, як працює сільське господарство та як відбувається виробництво різних продуктів. Туристи можуть брати участь у збиранні врожаю, догляді за тваринами, приготуванні їжі та інших діяльностях, пов'язаних із сільським господарством.

Агротуризм може бути корисним як для туристів, які хочуть дізнатися більше про виробництво продуктів харчування та сільськогосподарських товарів, так і для місцевих фермерів, які можуть отримувати додатковий прибуток від прийому туристів на своїх підприємствах.

Даний вид туризму також допоможе зберегти традиційні методи сільського господарства і просувати сталий розвиток. У деяких випадках агротуризм може також включати екологічні та культурні аспекти, такі як відвідування заповідників або знайомство з місцевою культурою та традиціями.

В останні роки агротуризм став популярною формою туризму, яка дозволяє туристам познайомитися із сільським життям, дізнатися більше про сільське господарство та насолодитися красою природи. Агротуризм не лише дозволяє туристам відпочити та провести час на природі, а й стимулює розвиток сільських територій та сільського господарства.

Однією з головних переваг агротуризму є можливість познайомитися із процесом виробництва продуктів харчування та сільськогосподарських товарів. Туристи можуть взяти участь у збиранні врожаю, догляді за тваринами та приготуванні їжі. Це дає можливість краще зрозуміти, як працює сільське господарство, та оцінити працю та зусилля, які вкладають фермери у виробництво продуктів.

Ще однією перевагою агротуризму є підтримка місцевих фермерів та розвиток сільських територій. У країнах, де сільське господарство є важливою галуззю економіки, агротуризм може стати додатковим джерелом доходу місцевих фермерів. Крім того, агротуризм стимулює розвиток сільського туризму та допомагає зберегти традиційні методи сільського господарства.

Однак щоб агротуризм міг справді стимулювати розвиток сільських територій, необхідно забезпечити відповідну інфраструктуру та умови для проживання туристів. Фермери, які хочуть прийняти туристів на свої підприємства, мають забезпечити комфортне проживання та харчування, а також надати достатню кількість розваг та активностей.

Агротуризм став досить популярним напрямом туризму в багатьох країнах світу, включаючи Україну. Проте, як і в будь-якій іншій галузі, в агротуризмі є свої недоліки, про які варто знати, якщо ви плануєте займатися цією діяльністю. Основні з них:

1. Необхідність великого початкового капіталу. Запуск агротуристичного бізнесу може бути досить дорогим завданням. Для того, щоб забезпечити комфортне проживання для туристів, необхідно мати достатньої кількості номерів та додаткових послуг, таких як ресторани, басейни, сауни та інше. Також необхідно забезпечити техніку та інструменти для сільськогосподарської

діяльності та тваринництва, щоб туристи мали можливість взяти участь у них. Все це потребує великої інвестиції, яку не кожен зможе знайти.

2. Високий рівень конкуренції. Агротуризм став досить популярним напрямом туризму, тому в цій галузі досить високий рівень конкуренції. Для того, щоб здобути популярність серед туристів, потрібно вміти конкурувати з іншими господарствами та агротуристичними комплексами, що може вимагати додаткових витрат на рекламу та маркетинг.

3. Недостатня розвиненість інфраструктури. У багатьох випадках, агротуристичні комплекси розташовані віддалено від населених пунктів та головних дорожніх шляхів, тому дістатися до них іноді буває проблематично. Також, у віддаленій місцевості можливі перебої з мобільною мережею.

Україна має великий потенціал для розвитку агротуризму, оскільки в країні є значна кількість сільських територій, багаті на природні ресурси, та доволі розвинена сільськогосподарська галузь.

Одним зі способів підтримки розвитку агротуризму в Україні є залучення інвестицій у створення і розвиток сільського туризму. Для цього можна залучати іноземних інвесторів та використовувати гранти та підтримку від уряду.

Важливим кроком у розвитку агротуризму є популяризація цієї форми туризму як серед місцевого населення, так і серед іноземних туристів. Для цього можна проводити рекламні кампанії, брати участь у виставках та конференціях, організовувати екскурсії та інші заходи, що допоможуть популяризувати агротуризм як один зі способів пізнання України.

Україна - це одна з найбільш сільськогосподарських країн у світі з багатую історією та культурою.

Основні перспективи розвитку агротуризму в Україні:

1. Розвиток інфраструктури. Для привабливості агротуризму необхідно мати якісну інфраструктуру, таку як готелі, музеї, парки і т.д. , важливим є ремонт та будівництво гостьових будинків, ресторанів та інших об'єктів. Окрім того, необхідно підготувати місцевих жителів до роботи з туристами, що включає підвищення кваліфікації та навчання англійської мови.

2. Розвиток нових технологій та інновацій. Розробка нових технологій може сприяти підвищенню продуктивності та якості вирощування сільськогосподарських культур, що збільшить привабливість агротуризму.

3. Підвищення якості продукту. Якість продукту є важливою складовою успіху агротуризму, тому необхідно підвищувати якість вирощуваних культур та забезпечувати їх збереження на відповідному рівні.

4. . Розвиток транспортної інфраструктури. Для привабливості агротуризму необхідно розвивати транспортну інфраструктуру, яка дозволить легко та швидко дістатися до сільськогосподарських регіонів.

5. Підтримка держави. Держава може допомогти розвитку агротуризму шляхом створення сприятливих умов для підприємництва, надання пільг та підтримки для відкриття нових агротуристичних об'єктів.

Розвиток агротуризму в умовах війни може бути важким завданням, оскільки війна може негативно вплинути на інфраструктуру, безпеку та стан

територій, де можуть розміщуватися агротуристичні ферми. Проте, деякі заходи можуть допомогти в розвитку агротуризму навіть в умовах війни.

Один з варіантів - це залучення місцевих жителів до розвитку агротуризму, що може допомогти підтримувати економіку та зберегти культурну спадщину та історію території. Із запровадженням агротуризму можна розробити нові робочі місця та збільшити доходи місцевих жителів, що може підвищити їхній рівень життя та зменшити економічний тиск від війни. Крім того, агротуризм може сприяти підтримці місцевих традицій та звичаїв, що також може допомогти зміцнити культурну спільноту.

Однак, важливо пам'ятати про безпеку як для гостей, так і для місцевих жителів, тому необхідно приділяти особливу увагу організації безпечних умов перебування туристів на території.

Наприклад, можна проводити обов'язкову попередню ідентифікацію гостей та перевірку їх документів на заборону в'їзду на територію, забезпечувати додаткову охорону та розміщувати пункти допомоги та консультації для гостей.

Усі ці заходи можуть сприяти розвитку агротуризму в умовах війни, проте важливо пам'ятати, що безпека та захист місцевих жителів також є важливим і в жодному разі не наражати їх на небезпеку.

Для прикладу розглянемо Вінницьку область. Завдяки своїй аграрній спрямованості, пропонує чудові можливості для розвитку агротуризму. Тут можна відвідати сільськогосподарські господарства, де вирощують фрукти, овочі, ягоди, займатися рибальством та скуштувати страви з місцевих продуктів.

Один з прикладів агротуризму у Вінницькій області - сімейний готель "У Звенигорі". Це затишний готель, розташований на території сільського господарства, де можна познайомитися з життям місцевих жителів та взяти участь у сільськогосподарських роботах. Також на території готелю є ресторан, де готують страви з місцевих продуктів.

Інший приклад - сільський туристичний комплекс "У Панаса". Тут можна відвідати музей селянського побуту, ознайомитися з традиціями та культурою місцевого населення, а також взяти участь у майстер-класах з виготовлення національних рукоділля та страв.

Також у Вінницькій області діє програма "Агроекотуризм", яка передбачає розвиток агротуризму та екотуризму на сільських господарствах. За програмою, господарства можуть отримати фінансову підтримку на розвиток.

Висновки. Агротуризм - це форма туризму, яка набуває все більшої популярності в багатьох країнах світу, включаючи Україну. Він дозволяє туристам не лише насолоджуватися красою природи та відвідувати місцеві визначні пам'ятки, але і познайомитися з сільським господарством, традиціями та культурою місцевого населення.

Стаття розглядає різні аспекти агротуризму, включаючи його переваги та недоліки, види та особливості організації. Відзначається, що агротуризм може бути корисним не лише для туристів, але й для місцевого населення та розвитку сільського господарства.

За допомогою агротуризму можна створити нові робочі місця, збільшити прибуток місцевих селян, залучити інвестиції в розвиток сільського господарства та туризму. Але для успішної реалізації агротуризму необхідно враховувати такі фактори, як екологічна безпека, соціальна відповідальність, дотримання етичних норм та принципів сталого розвитку.

У загальному, можна зробити висновок, що агротуризм є перспективним напрямком розвитку туризму та сільського господарства в Україні та інших країнах світу. Він сприяє збереженню природних ресурсів та культурної спадщини, забезпечує здоровий відпочинок та підвищення якості життя місцевого населення та туристів.

Список використаних джерел:

1. Головня О.М. Туристично-рекреаційна сфера Вінницької області як передумова формування соціально орієнтованої економіки. *Економіка, фінанси, право*. 2017. № 7. С. 41-43.
2. Гріценко О.Ф., Нешева А.Д. Соціальний медіа маркетинг як інструмент просування продукту. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2018. № 4. С. 86-98.
3. Давидова О.Ю. Формування системи інноваційного управління розвитком підприємств готельно-ресторанного господарства. *Бізнес-Інформ*. 2017. № 11. С. 459–464.
4. Лопатюк Р.І. Перспективи та напрямки підвищення привабливості сільських територій *Науковий простір Європи: збірник матеріалів конференції*. 2021. С. 25-27.
5. Транченко Л.В., Лопатюк Р.І. Розвиток індустрії туризму та гостинності в Україні *Підприємництво і торгівля : збірник наукових праць*. 2020. Вип. 26. С.10-18.
6. Lopatiuk R.I. Application of economic and mathematical models for the restaurant enterprise management. *Colloquium-journal*. 2020. №31 (83). С. 7-11
7. Яцун Л.М. Сфера харчування населення як природно-соціально-економічна система: методологія формування та розвитку. *Економічний аналіз*. 2017. Т. 16. № 1. С. 155-166.

Наталія ЯВОРСЬКА*
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

* Науковий керівник: д.ф.е, ст. викладач кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Інна ТОМАШУК

Анотація. У статті досліджено сучасні потреби у регулюванні земельних відносин, що зумовлені якісно новим підходом до розвитку процесів використання земельно-ресурсного потенціалу, землекористування, володіння і розпорядження та умов, на яких має формуватися вільний земельний ринок в Україні. Вказано, що від ефективності ринку сільськогосподарських земель в Україні залежить динаміка розвитку аграрно-промислового комплексу, земельних відносин, а також національної економіки загалом. Наголошено, що від створення ефективного ринку сільськогосподарських земель в Україні залежить динаміка розвитку АПК, земельних відносин та національної економіки загалом. Зроблено висновки, що основним завданням державної політики у сфері землекористування є забезпечення умов для ефективного та раціонального використання землі в інтересах задоволення потреб суспільства та громадян.

Abstract. The article examines modern needs in the regulation of land relations, which are caused by a qualitatively new approach to the development of the processes of land resource potential, land use, ownership and disposal, and the conditions under which a free land market should be formed in Ukraine. It is indicated that the dynamics of the development of the agrarian-industrial complex, land relations, as well as the national economy in general depends on the efficiency of the agricultural land market in Ukraine. It is emphasized that the dynamics of agricultural development, land relations and the national economy in general depend on the creation of an effective agricultural land market in Ukraine. It was concluded that the main task of state policy in the field of land use is to ensure conditions for effective and rational use of land in the interest of meeting the needs of society and citizens.

Вступ. Ринок землі в Україні це перш за все сукупність суспільних правовідносин щодо відчуження та набуття земельних ділянок. Варто підкреслити, що саме від ефективності ринку сільськогосподарських земель в Україні залежить динаміка розвитку аграрно-промислового комплексу, земельних відносин, а також національної економіки загалом.

Українська земля є «золотим» товаром, не тільки для нашої держави, але і для всього світу. Наша родюча земля здатна забезпечити велику кількість населення важливими продуктами харчування. Забезпечення ефективного ринку сільськогосподарських земель в Україні є питанням стратегічного значення, реалізація якого залежить від динаміки соціально-економічного розвитку агропромислового комплексу, земельних відносин та національної економіки у цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна володіє значним земельним потенціалом, який становить 5,7% території Європи. Із 60,3 млн га майже 70% – сільськогосподарські угіддя з високою родючістю. В Україні для господарського використання залучено понад 92% території. Ринок землі – це надзвичайно важлива тема для українського народу, він направлений на вдосконалення ефективного та доцільного використання земельних відносин. Розвиток ринку землі призвів до основних перспектив вивчення та запровадження інновацій, модернізації різних процесів, зниження корупції, бюрократії, залучення іноземних інвесторів. Сьогодні прослідковується максимальна прозорість на етапі укладання угод щодо володіння та використання землі у довгостроковій перспективі [1].

Зняття мораторію на продаж землі в Україні активізувало ринок і почало привертати увагу в країну великих іноземних інвесторів. За рік роботи ринку в Україні було укладено 105 тис. правочинів, у тому числі 88 тисяч угод купівлі-продажу землі вартість якої понад 7 млрд грн. Проте, через російську агресію не відбулося 50 тис. угод купівлі-продажу землі, а землевласники не отримали 4,2 млрд грн.

Загалом за 10 місяців війни було укладено 36 590 угод на ринку землі - це 66 631 га. Попри війну ринок землі продовжує працювати. У табл. 1 представлена вартість землі в Україні у 2022 р. за різними регіонами.

Таблиця 1

Ціна 1 га землі в Україні у 2022 р., тис грн

Назва регіону	Вартість 1 га
Київська область	243,1
Львівська область	180,4
Сумська область	150,8
Чернівецька область	82,7
Хмельницька область	54,1

Джерело: сформовано автором на основі [3]

Досвід розвинених країн дає позитивну оцінку формуванню ринку землі в Україні. Це дає змогу більш ефективно та раціонально використовувати земельні ділянки. На рис. 1 наведена структура використання земельного потенціалу в Україні у 2021 р.

У воєнний час земельний ринок також має попит. Після 24 лютого 2022 року найактивніші операції на ринку землі спостерігались у багатьох регіонах, зокрема [3]:

- Хмельниччина – 6,2 тис. га
- Вінниччина – 6,1 тис. га
- Полтавщина – 5,9 тис. га
- Кіровоградщина – 5,8 тис. га
- Дніпропетровщина – 5,2 тис. га

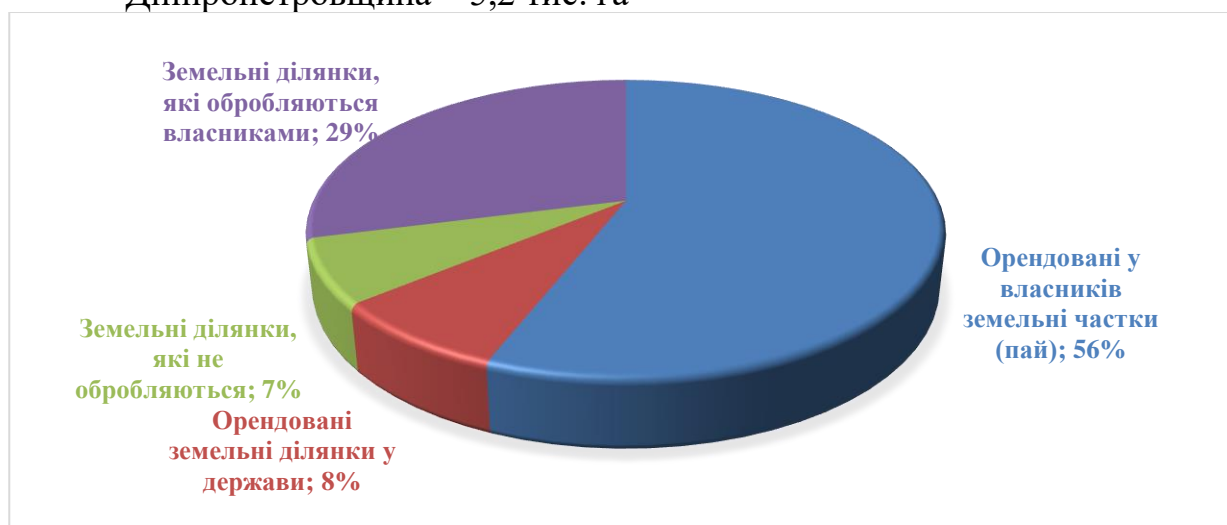

Рис. 1. Структура використання земельного потенціалу в Україні,

2021 р., %

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Ринок землі майже зупинився в регіонах найбільшого ризику окупації. Проте, іноземні міжнародні компанії вже бажають інвестувати в українську землю, але головним критерієм є закінчення війни. Інвестиційна привабливість земель сільськогосподарського призначення характеризується здатністю сільськогосподарських підприємств залучати інвестиційні кошти. Ринок землі – стимул для АПК. Подальший розвиток ринку землі в Україні принесе економічне піднесення державі [8; 9]. Створення ефективного ринку сільськогосподарських земель в Україні залишається питанням стратегічного значення, реалізація якого залежить від динаміки соціально-економічного розвитку агропромислового комплексу, земельних відносин та національної економіки у цілому.

Українські чорноземи - це можливість для українців бути заможними за умови, що до них буде дбайливе ставлення і правильно прикладений інтелектуальний потенціал. За умов надмірного антропогенного навантаження увагу привертають екологічно чисті ґрунти. Вони є основою для вирощування сільськогосподарської сировини і виробництва органічних та безпечних продуктів харчування. На рис. 2 наведено основні принципи виробництва органічної продукції.

Застосування органічних методів і технологій у сільському господарстві одночасно вирішує проблеми деградації довкілля та збідніння суспільства, і, тим самим, розширює можливості для міжнародного експорту. Органічне сільське господарство надає країнам можливості доступу до зростаючих міжнародних ринків, створення нових і більш прибуткових робочих місць, розвитку нового бізнесу та агротуризму, пристосувань до зміни клімату, відродження сільської місцевості та зростання природного капіталу, від яких залежать перспективи сталого економічного розвитку і збільшення добробуту.

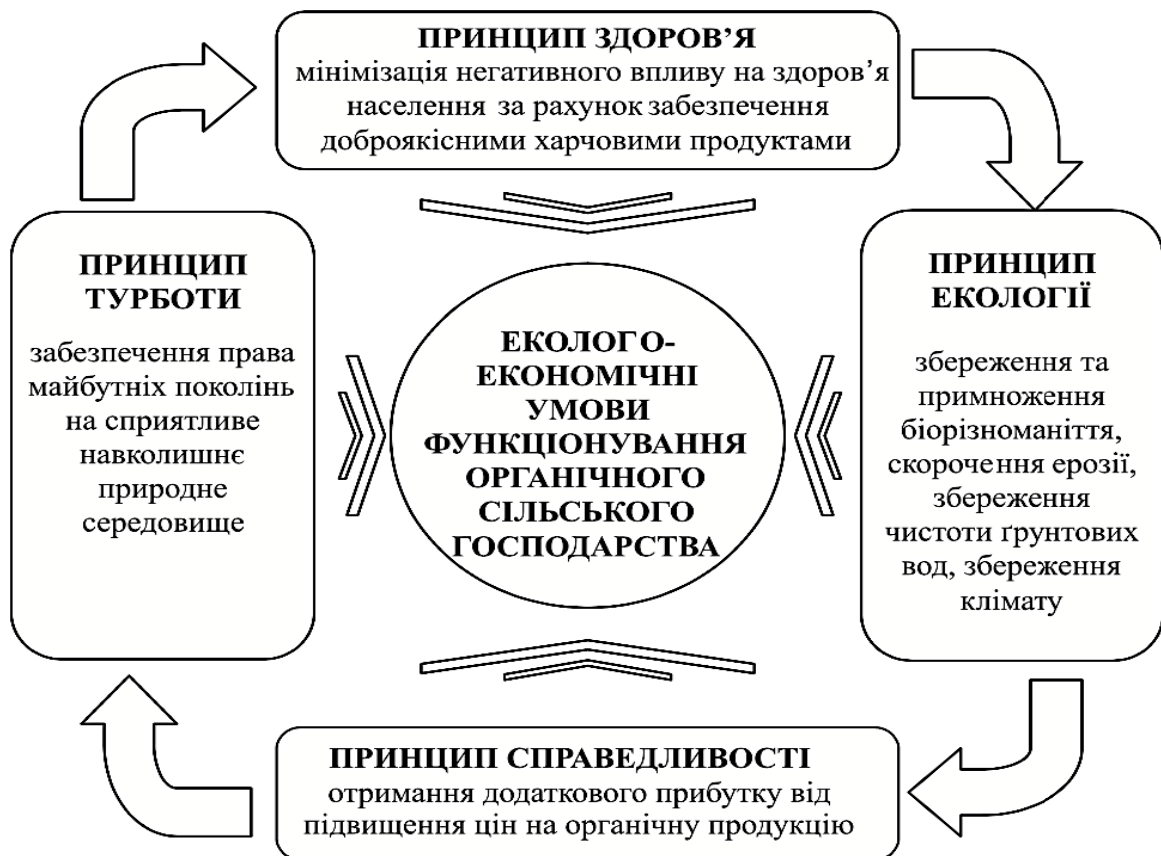

Рис. 2. Основні принципи виробництва органічної продукції
Джерело: сформовано за результатами дослідження

Органічне виробництво є методом сільського господарства, заснованим на ефективному використанні всього комплексу місцевих умов і ресурсів. В Україні така форма господарювання може бути надзвичайно сприятлива для сталого соціально-економічного та екологічного розвитку, оскільки відрізняється низьким рівнем собівартості і високою економічною ефективністю. Ринок продукції органічного сільського господарства є дуже перспективним і недостатньо розвиненим, тому відкриває перед національними виробниками та експортерами широкі горизонти.

Висновки. Земля – це вичерпний природний ресурс, який слід використовувати ощадливо. Особливо це стосується земель сільськогосподарського призначення. Функціонування ринку земель в Україні повинно здійснюватися на засадах соціальної справедливості, забезпечення державних, суспільних і приватних інтересів, законності, ефективності, прозорості, відкритості, забезпечення збалансованого розвитку населених пунктів, а також інших територій, охорони і раціонального використання земельно-ресурсного потенціалу та інших природних ресурсів. Основним завданням державної політики у сфері землекористування є забезпечення умов для ефективного та раціонального використання землі в інтересах задоволення потреб суспільства та громадян.

Список використаних джерел:

1. У зоні доступу: як відбуваються угоди із земельними ділянками під час воєнного стану. URL: <https://mind.ua/publications/20252556-u-zoni-dostupu-yak-vidbuvayutsya-ugodi-iz-zemelnimi-dilyankami-pid-chas-voennogo-stanu>.
2. Ринок землі в Україні: основні досягнення та провали за рік. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/980-rinok-zemli-v-ukrayini-osnovni-dosyagnennya-ta-provali-za-rik>.
3. Ринок землі. За місяці війни продали понад 56 тисяч гектарів: скільки коштує 1 га в Україні. URL: <https://thepage.ua/ua/news/rinok-zemli-v-ukrayini-2022-de-kupili-najbilshe-ta-skilki-koshtuye-1-ga>.
4. Як працює ринок землі під час війни? URL: https://biz.ligazakon.net/analitics/215874_yak-pratsyu-rinok-zeml-pd-chas-vuni.
5. Бенедисюк С., Янюк Ю. Перспективи запровадження ринку землі в Україні. *Юридична газета*. 2019. № 33-34 (687-688). URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/perspektivi-zaprovadzhennya-rinku-zemli-v-ukrayini.html>
6. Однорог М.А. Особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. № 126 (частина II). С. 108-115.
7. Ступень М., Дума Ю. Ринок земель в Україні: основні проблеми та перспективи розвитку. *Економіст*. 2015. № 4. С. 40-41.
8. Томашук І.В. Аналітичний аспект розвитку земельного потенціалу України: оренда землі. *Інфраструктура ринку*. 2017. № 11. С. 139-147.
9. Томашук І.В. Удосконалення інформаційного забезпечення управління земельними ресурсами в сільськогосподарських підприємствах. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2018. № 21. С. 105-111.

Яна ЯРЕМЧУК*

студентка 5 курсу заочної форми,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

БІОТЕХНОЛОГІЇ ПЕРЕРОБКИ ХАРЧОВИХ ВІДХОДІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО КОМПЛЕКСУ

Анотація. У статті здійснено теоретичне обґрунтування можливостей формування потенціалу виробництва і використання біогазу в обслуговуючій сфері економіки (готельно-ресторанній) та відповідної сировинної бази, а також визначено критерії еколого-економічної ефективності одержання біогазу з відходів даної галузі. Оцінено можливості переходу на природний газ власного виробництва закладами готельно-ресторанного господарства біоенергетичною асоціацією України. Обґрунтовано можливості використання

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму ВНАУ, Юлія СТАВСЬКА

малих біогазових установок у приватних домогосподарствах. Встановлено умови її ефективного використання, виявлено і систематизовано проблеми, які можуть виникнути, та можливі їх вирішення для ефективного функціонування малої біогазової установки. Доведено перспективи використання та переробки органічних відходів як джерела енергії.

***Abstract.** The article provides a theoretical substantiation of the possibilities of forming the potential for the production and use of biogas in the service sector of the economy (hotel and restaurant) and the corresponding raw material base, as well as the criteria for the ecological and economic efficiency of obtaining biogas from the waste of this industry are determined. Bioenergy Association of Ukraine evaluated the possibility of switching to natural gas of own production by the hotel and restaurant industry. The possibility of using small biogas plants in private households is substantiated. The conditions for its effective use have been established, the problems that may arise and their possible solutions for the effective functioning of a small biogas plant have been identified and systematized. The prospects of using and processing organic waste as a source of energy have been proven.*

Виклад основного матеріалу. На даний момент гостро постали питання виробництва енергоносіїв, глобальне потепління та раціональне використання харчових відходів на порозі можливого дефіциту енергії та продовольчих товарів по всьому світу в цьому та наступних роках.

Виходячи з сьогоденних викликів, які встають перед людством, якомога швидший розвиток зеленої (відновлюваної) енергетики та зменшення харчових відходів, майже йти широкими кроками для поліпшення нинішньої ситуації та не допущення її погіршення. Харчові відходи діяльності готельно-ресторанного бізнесу є джерелом забруднення навколишнього середовища, через відсутність їх переробки або утилізації. Високий вміст органічних речовин в них є тягарем на муніципальних звалищах, тобто у розвинутих країнах, і країнах, що розвиваються, ці відходи часто неналежним чином утилізуються на околицях міст або поблизу водних ресурсів.

Харчові відходи відносяться до IV класу небезпеки (малонебезпечні відходи), але вони мають бути утилізовані перш, ніж у них почнеться процес бродіння та гниття, що спричиняють як викиди, так і неприємний запах, а також фільтрат, який створює потенційну загрозу для природного балансу, ґрунту та підземних вод. Перш за все, викиди метану та вуглекислого газу (CO₂) вважаються відповідальними за парниковий ефект і, таким чином, за глобальне потепління. CO₂ становить близько 9-26% природного та приблизно 60% антропогенного парникового ефекту, тоді як CH₄ відповідає близько 4-9% і 20% відповідно.

Для клімату вільний, незгорілий CH₄ приблизно в 23 рази шкідливіший для клімату, ніж CO₂ в атмосфері. З іншого боку, органічні відходи є джерелом енергії, оскільки вони перетворюють енергію сонячного випромінювання прямо (у випадку рослинного матеріалу) або опосередковано (у випадку тваринного матеріалу) і зберігають її у формі сполук вуглецю.

Енергетична криза спонукає шукати нові варіації для впровадження біотехнологій завдяки чому, можна поліпшити ситуацію. Сфера готельно-ресторанного бізнесу має перспективи для переробки харчових відходів для подальшого отримання корисної сировини, наприклад такої, як біогаз, тому що зелена (відновлювана) енергетика це не лише енергія сонця або вітру, до неї також відносяться рідке та тверде біопаливо (біоетанол, біогаз, відходи деревини), геотермальна енергія, гідроенергія тощо.

Експерти Біоенергетичної асоціації України оцінюють обсяги виробництва біогазу в країні у 7,8 млрд кубометрів на рік, що становить 25% від загального споживання природного газу в Україні. Тобто теоретично завдяки впровадженню в готельно-ресторанному комплексі біотехнології переробки харчових відходів, можливо перейти на природний газ власного виробництва.

Транспортувати та використовувати біогаз можна із мінімальною модернізацією інфраструктури, причому він залишається вуглецево нейтральним. Наприклад, біогаз, що утворюється при розкладанні біомаси (твердих та рідких органічних решток) на звалищах, після відповідної технологічної сепарації, перевершує природний газ за теплотворністю. Його використовують для опалення або для виробництва електрики, він має велику перевагу у порівнянні з сонцем чи вітром.

Умови України з її великою кількістю поновлюваних органічних відходів готельно-ресторанних закладів, залежністю від енергоносіїв, порівняно м'яким кліматом сприяють необхідності і можливості ширшого впровадження біологічної переробки цих відходів. За підрахунками фахівців на Україні щорічно в галузях народного господарства утворюється понад 125 млн тонн органічних відходів по сухій речовині. Анаеробний спосіб переробки, крім високоефективних екологічно чистих органічних добрив, дозволяє отримати ще й біогаз як альтернативне джерело енергії, при збереженні умов охорони навколишнього середовища.

З літературних джерел відомо, що 1 т органічних відходів дозволяє отримати від 200 до 600 м³ біогазу. При отриманні з однієї тони відходів хоча б 200 м³ біогазу, переробка їх в межах України може дати 25 млрд, м³ цього палива [3]. Переробити 100% даних відходів практично неможливо. Якщо прийняти обсяг реактора 8 – 10 м³, що мають бути достатніми для приготування їжі сім'ї з 5 – 7 осіб, то для повної переробки відходів на Україні їх необхідно 7 – 9 млн шт. Маючи таку кількість установок, можна повністю забезпечити господарські потреби сільського населення біогазом власного виробництва, як це планувалося в Англії ще на 1990р. Звичайно ця кількість реакторів значно зменшиться за рахунок зосередження відходів на великих фермах, каналізаційних системах, або в результаті кооперації фермерів, де їх переробка може здійснюватися в установках значно більшого обсягу [2].

Розуміючи значення установок великого об'єму, не варто нехтувати малогабаритними. Вони мають наступні переваги: дешеві, доступні для будівництва індивідуальним або промисловим способами, прості і безпечні в обслуговуванні, а продукти переробки – біогаз, а також особливо, високоякісні органічні добрива, будуть безпосередньо використані на потреби фермерського

господарства без витрат на їх транспортування. В Україні, на жаль, експлуатують лише незначну кількість таких установок, накопичено ще недостатній досвід і тому для збільшення масштабів переробки необхідно об'єднати зусилля як державних, так і фермерських і комерційних структур. Ефективною є концепція централізованих біогазових установок, яка передбачає транспортування біомаси від декількох навколишніх постачальників (ресторанних господарств), а також частково від муніципальних і промислових підприємств [1].

Висновки. Таким чином, ефективна та екологічно чиста обробка та переробка органічних відходів має бути невід'ємним завданням для всіх країн задля активного захисту навколишнього середовища. Щоб уникнути подальшого глобального потепління та погіршення енергетичної кризи, потрібні складні, економічно ефективні та практичні методи зменшення викидів парникових газів. З іншого боку, зважаючи на поточну та майбутню енергетичну ситуацію, альтернативні джерела енергії слід і далі розвивати та сприяти. Крім того, щодо підтримки природного балансу ґрунту та ґрунтових вод необхідно уникати потенційних небезпек із самого початку. Використання та переробка органічних відходів як джерела енергії зробить подвійний внесок. Як для зменшення забруднення та його наслідків, так і для забезпечення майбутніх поставок енергії. Анаеробне бродіння розглядається як багатообіцяюча альтернатива використанню органічної речовини перед її спалюванням або компостуванням. Основною перевагою цього процесу є виробництво біогазу, який можна використовувати для генерації тепла шляхом спалювання та, перш за все, для ефективного виробництва електроенергії.

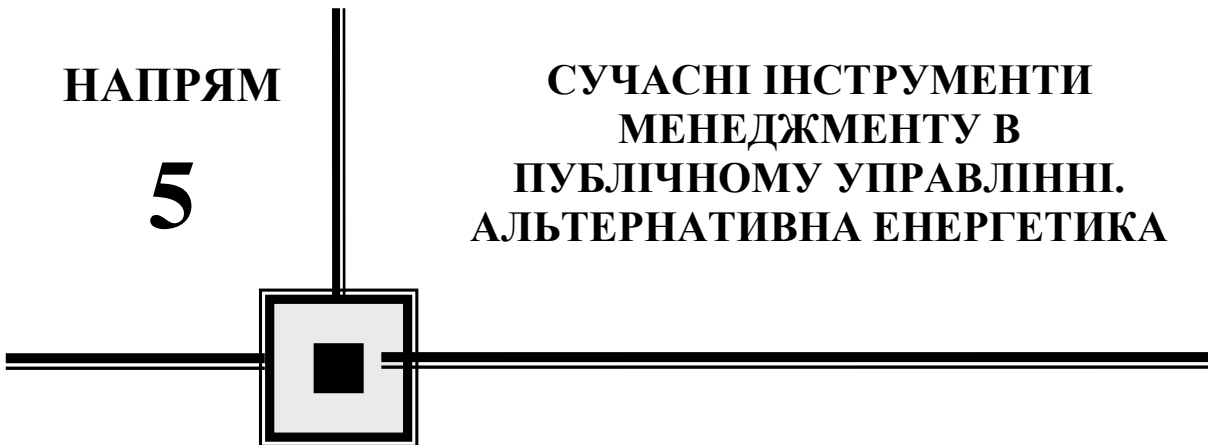
Список використаних джерел:

1. Ставська Ю.В. Взаємозв'язок маркетингових та фінансових показників під час ефективності господарської діяльності. *Приазовський економічний вісник*. 2019. №1 (12). URL: <http://pev.kpu.zp.ua/vypusk-5-10>. С. 120-126.
2. Черевко Г., Шугало В. Сфери та переваги застосування біогазу у вирішенні енергетичних проблем. *Аграрна економіка*. 2017. Т.10, №3-4. С. 127-132.
3. Шугало В. Енергетична ефективність утилізації органічних відходів. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (11-12 вересня 2020 р.)*. Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2020. С. 95-96.

НАПРЯМ

5

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ
МЕНЕДЖМЕНТУ В
ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ.
АЛЬТЕРНАТИВНА ЕНЕРГЕТИКА

Діана БІЛОУС*
студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

СПІЛКУВАННЯ ЯК КОМУНІКАЦІЯ, ВЗАЄМОДІЯ ТА ДІАЛОГ У
СУЧАСНОМУ БІЗНЕС – ПРОСТОРІ

***Анотація.** Стаття досліджує роль спілкування в сучасному бізнес-просторі, особливості взаємодії та діалогу між співробітниками та клієнтами. Стаття описує, як спілкування може вплинути на створення позитивного іміджу компанії, розвиток бізнесу та підвищення продуктивності. Вона наводить приклади ефективного використання спілкування в різних галузях бізнесу, таких як маркетинг, PR, фінанси та інші. У статті відзначається важливість врахування різних культурних та мовних особливостей під час спілкування, а також наголошується на необхідності вміння слухати та ефективно комунікувати для досягнення успіху в сучасному бізнесі.*

***Abstract.** This article examines the role of communication in the modern business space, the features of interaction and dialogue between employees and customers. The article describes how communication can affect the creation of a positive company image, business development and productivity improvement. She gives examples of the effective use of communication in various areas of business, such as marketing, PR, finance and others. The article notes the importance of taking into account different cultural and linguistic characteristics during communication, and also emphasizes the need for the ability to listen and communicate effectively in order to achieve success in modern business.*

Вступ. Необхідність діалогу в сучасному бізнес-світі є очевидною, без справжнього діалогу неможливі мирне і плідне співіснування, співдружність працівників, різних верств і груп населення. Діалогічна взаємодія є важливою

* Науковий керівник – к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ, Тетяна КОЛЕСНИК

умовою соціального, політичного прогресу, розвитку ділового співробітництва, міжособистісного спілкування у сім'ї, школі, студентському і трудовому колективі. Без діалогічної комунікації спілкування людей, пов'язаних бізнесом, не буде творчим, продуктивним, спрямованим у майбутнє, негативно впливатиме на розвиток як окремого працівника, так і країни в цілому.

Для лідера, який буде конструктивний, розвивальний діалог, властивий цілий ряд необхідних рис і якостей. «Навряд чи хтось визнає лідером людину, розмірковує В.О. Татенко, який ретельно досліджував питання лідерства, яка вважається компетентною і творчою, але виявляє необов'язковість чи непослідовність, яка не дотримується свого слова чи не доводить справу до кінця, яка не спроможна подолати опір середовища і відмовляється зробити те, що задумала чи пообіцяла.

«Навряд чи хтось визнає лідером людину, озмірковує В.О. Татенко, який ретельно досліджував питання лідерства, яка вважається компетентною і творчою, але виявляє необов'язковість чи непослідовність, яка не дотримується свого слова чи не доводить справу до кінця, яка не спроможна подолати опір середовища і відмовляється зробити те, що задумала чи пообіцяла. Тому, психологічний профіль лідера виявляється неповним без вище означених рис. Більше того, від лідера ми очікуємо високого почуття обов'язку як перед собою, так і перед іншими».

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному бізнес-просторі, спілкування взаємодія та діалог стали більшої кількості в контексті глобалізації та цифрової трансформації. Швидкі зміни в технологіях та ринкових умовах змушують бізнес-лідерів, шукати нові шляхи взаємодії та спілкування з колегами та клієнтами з усього світу. Важливою складовою ефективного спілкування в сучасному бізнес-просторі є використання різних комунікаційних технологій, таких як електронна пошта, відеоконференції та соціальні мережі.

У підсумку, спілкування, взаємодія та діалог є кількістю складних ефективної роботи в бізнесі. Взаємодія між більшими сторонами досягне спільних цілей, а спілкування та діалог є ключовими інструментами в цьому процесі. У сучасному бізнес-просторі, необхідно використовувати різні комунікаційні технології для підвищення ефективності взаємодії та спілкування з колегами та клієнтами з усього світу [1].

Крім того, важливою складовою успішного спілкування є вміння ефективно слухати та розуміти інших людей, висловлювати свої думки та ідеї, а також відкрито висловлювати свої почуття та переживання. Це сприяє створенню атмосфери взаєморозуміння та поваги, що є меншою складовою будь-якого бізнесу.

Комунікація це явище складне і універсальне, її зміст і форми є предметом дослідження багатьох наук. Відтак поняття “комунікація” може вживатись як у широкому значенні (універсальному), так і у вузько-предметному. Комунікація (від лат. communicatio – зв'язок, повідомлення) – спілкування, що ґрунтується на взаєморозумінні; повідомлення інформації від однієї людини до іншої або кількох інших” [4].

Взаємодія являє відносини між людьми для досягнення спільної мети. У

бізнесі взаємодія може відбуватися між департаментами, колегами, клієнтами та партнерами. Важливими аспектами ефективної взаємодії є відкритість, взаєморозуміння та взаємний шанс. Взаємодія може проходити в різних форматах, таких як зустрічі, телефонні дзвінки, електронна пошта та відеоконференції [7].

Діалог є виклик і водночас необхідна умова вирішення будь-яких проблем, що стоять перед людством у сучасних непростих умовах. Розвиток і взаєморозвиток особистостей – суб'єктів діалогічної взаємодії – забезпечує розквіт окремої країни, світового співтовариства у цілому. Діалог між окремими групами людей, громадянами та їх лідерами, владою і суспільством сприяє об'єднавчим процесам у світі, діалогу між державами, народами, націями, культурами тощо. Нарешті, важливо пам'ятати, що спілкування, взаємодія та діалог є процесами, які постійно розвиваються та вдосконалюються. Компанії, які звертають увагу на якість свого спілкування та забезпечують ефективну взаємодію між ефективними сторонами, досягають кращих результатів та успішно конкурують на ринку [6].

Отже, спілкування, взаємодія та діалог є кількома складовими успішного бізнесу. Ефективна комунікація та взаємодія допомагають досягти спільних цілей, покращити взаємодію з клієнтами та колегами та забезпечити успішний розвиток компанії. Важливо постійно вдосконалювати та розвивати свої комунікаційні навички, використовуючи сучасні технології та стратегії, щоб забезпечити успіх у сучасному бізнес-просторі.

Можна відмітити, що спілкування, взаємодія та діалог у сучасному бізнес-просторі є необхідними складними успішного функціонування компанії. Комунікація є ключовим фактором у взаємодії зі стейкхолдерами та може впливати на довіру, лояльність та репутацію компанії. Ефективне спілкування та діалог забезпечують взаєморозуміння та взаємовигідну співпрацю, що дозволяє досягти спільних цілей та створити успішні проекти [3].

Сучасні компанії повинні вкладати час та ресурси в розвиток своїх комунікаційних навичок та стратегій, вони повинні розвивати різні культурні, соціальні та інші фактори, щоб забезпечити ефективну комунікацію зі своїми клієнтами, партнерами та колегами. Крім того, вони повинні використовувати сучасні технології та інструменти, щоб спростувати та вдосконалювати процеси комунікації та взаємодії. Загалом, ефективне спілкування та взаємодія в сучасному бізнес-просторі є ключовими факторами успіху та розвитку компаній. Компанії, які звертають увагу на якість свого спілкування та забезпечують ефективну взаємодію між ефективними сторонами, досягають кращих результатів та успішно конкурують на ринку [2].

Однак, якщо навіть компанія володіє високим рівнем комунікації та взаємодії зі стейкхолдерами, їй необхідно постійно розвиватися та пристосуватися до змін. У світі бізнесу немає постійних правил, тому компанія повинна бути готовою до змін та швидко реагувати на них.

Також важливо, що спілкування та взаємодія не обмежуються лише внутрішніми процесами компанії, але враховуючи зовнішні взаємовідносини та спілкування зі стейкхолдерами також є важливими елементами успіху компанії.

Наприклад, ефективна комунікація з клієнтами може сприяти збільшенню продажів та розвитку лояльності. Водночас співпраця з партнерами може допомогти розширити асортимент товарів і послуг і досягти більш високих результатів у взаємодії з конкурентами [4].

Таким чином, можна стверджувати, що спілкування, взаємодія та діалог у сучасному бізнес-просторі є ключовими факторами успіху компаній. Компанії повинні забезпечити ефективну комунікацію та взаємодію між широкими стейкхолдерами, включити різноманітні культурні та соціальні фактори, використовувати сучасні технології та інструменти, а також бути готовими до змін та швидко адаптуватися до нових умов ринку. Усе це допоможе компанії досягти успіху, розвиватися та стати лідерами у своїй галузі.

Одним із головних викликів для компаній є забезпечення ефективної комунікації та взаємодії зі своїми співробітниками, особливо в умовах розвитку та зростання бізнесу. У цьому контексті особливу роль змінюють нові технології, такі як менеджери, соціальні мережі та відеоконференції, які дають збільшити швидкість та ефективність комунікації між повними відділами та забезпечують максимальну зручність спілкування [6].

Також важливо покращити культурні та соціальні відмінності, які можуть вплинути на комунікацію та взаємодію між ефективними стейкхолдерами компаній. Наприклад, у багатьох інших країнах норми поведінки та етикету, які можуть вплинути на спосіб спілкування та взаємодії з колегами, партнерами та клієнтами. Тому компанії повинні бути готовими до адаптації до різних культурних та соціальних середовищ, щоб забезпечити ефективну комунікацію та взаємодію з усіма стейкхолдерами.

Крім того, компанії повинні забезпечувати постійний діалог зі своїми клієнтами та партнерами, а також підтримувати їхні потреби та побажання. Наприклад, відкриті зворотні зв'язки та звички запитувати про клієнтів можуть допомогти підвищити якість продукту або послуги, а також підвищити лояльність клієнтів. У цілому успіх бізнесу залежить від ефективності комунікацій її та взаємодії зі всіма стейкхолдерами, тому це є важливою складовою стратегією розвитку компанії. Єдиний підхід до комунікації та взаємодії не існує, тому кожна компанія повинна розробити свій власний підхід, враховуючи свої цілі та потреби [3].

Наприклад, деякі компанії використовують внутрішні менеджери для спілкування та обміну інформацією між співробітниками, тоді як інші приділяють більше уваги особистій зустрічі та відеоконференції. Однак, важливо забезпечити належний баланс між віртуальним та особистим спілкуванням, щоб забезпечити максимальну ефективність та зручність для всіх стейкхолдерів.

Крім того, важливо забезпечити доступність та зрозумілість інформації для всіх стейкхолдерів компанії. Наприклад, компанії можуть використовувати різні інструменти для надання доступу до інформації, як такі бази знань, документації та онлайн-курси, це допоможе забезпечити належний рівень зрозумілості та доступності для всіх стейкхолдерів, що є важливою складовою ефективною комунікації та взаємодії [5].

Можна впевнено говорити про те, що діалог, комунікація, взаємодія та

діалог це рух вперед до розвитку думок, теорій, поглядів, кращого існування, співдружності, співбуття людей, до розвитку як окремої особистості, так і усіх, хто позитивно оцінює, підтримує і реально будує відносини з іншими, означає що людина, яка має діалогічну позицію, діє, рухається у конструктивному напрямі, живе по-справжньому, а не вдає себе за суб'єкта як свого, так і суспільного життя, є його привиддям, химерою або чиєюсь маріонеткою, адже, як писав Жан-Жак Руссо: «Без руху – життя лише летаргічний сон».

Висновки. Отже, як підсумок. можна сказати, що ефективна комунікація та взаємодія є ключовими елементами успішного бізнесу в сучасному світі. Компанії повинні забезпечувати максимальну зручність та доступність для всіх стейкхолдерів, враховуючи культурні та соціальні відмінності. На цьому шляху важливо розділяти достатню увагу розробці стратегій комунікації та взаємодії, а також впроваджувати інноваційні технології, що покращують якість спілкування та роблять його більш ефективним.

Крім того, важливо пам'ятати, що комунікація та взаємодія – це процес, який потребує постійного вдосконалення та змін. Компанії повинні підтримувати постійний моніторинг ефективності своїх стратегій комунікації та взаємодії, щоб своєчасно виявляти проблеми та вносити додаткові зміни.

У цілому, ефективна комунікація та взаємодія – це важлива складова успішного бізнесу в сучасному світі. Компанії повинні приділяти достатню увагу розробці та впровадженню стратегій комунікації та взаємодії, а також використовувати інноваційні технології, щоб забезпечити максимальну ефективність та зручність для всіх стейкхолдерів. Наступні кроки – це постійний моніторинг та удосконалення процесу комунікації та взаємодії, щоб забезпечити успішний розвиток компанії в сучасному бізнес-просторі.

Список використаних джерел:

1. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділового спілкування : навчальний посібник. Київ : АртЕк, 2002. 206 с.
2. Долинська Л. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів: навчально методичний посібник. Київ: 2010. 95 с.
3. Кострицкая Н. М. Методика навчання студентів спілкування в управлінській діяльності : навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 272 с.
4. Осовська Г. В. Комунікації в менеджменті : курс лекцій. Київ : Кондор, 2003. 218 с.
5. Сагач Г. М. Ділова риторика: мистецтво риторичної комунікації: навчальний посібник. Київ : Зоря, 2019. 255 с.
6. Стоян Т. А. Діловий етикет: моральні цінності і культура поведінки бізнесмена: навч. посібник. Київ : ЦУЛ, 2021. 232 с.
7. Хміль Ф. І. Ділове спілкування: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 278 с.

Василь ЗАБОЛОТНИЙ*
магістр 1-го року навчання,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

РОЗВИТОК РИНКУ М'ЯСА ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ

***Анотація.** Уточнено, що ринок м'яса ВРХ та його виробництво має важливе значення для вітчизняної економіки. Виявлено, що останніми роками на вітчизняному ринку м'яса ВРХ спостерігалася дестабілізація. Відбувалося зростання цінового диспаритету між сільськогосподарською та промисловою продукцією, погіршення селекційно-племінної роботи, недостатній рівень державної підтримки галузі скотарства. Означені фактори зумовили скорочення поголів'я ВРХ та обсягів виробництва м'яса, зниження попиту та зменшення обсягів експорту.*

Проблемними питаннями на ринку м'яса ВРХ, надалі залишаються висока собівартість виробництва та високі роздрібні ціни. Визначено, що для розвитку згаданого ринку необхідна державна підтримка, яка має бути спрямована на сільськогосподарських виробників та сприяти формуванню платоспроможного попиту на м'ясо ВРХ.

Abstract. It has been clarified that the meat market and the production of natural milk are important for the domestic economy. It was revealed that destabilization was observed in the domestic meat market in recent years. There was an increase in the price disparity between agricultural and industrial products, a deterioration in breeding and selection work, and an insufficient level of state support for the livestock industry. The specified factors led to a reduction in the cattle herd and the volume of meat production, a decrease in demand and a decrease in export volumes.

High cost of production and high retail prices will continue to be problematic issues in the meat market. It was determined that the development of the mentioned market requires state support, which should be aimed at agricultural producers and contribute to the formation of a solvent demand for meat.

Вступ. Ринок м'яса великої рогатої худоби в Україні займає п'яту частину ринку м'яса в цілому. З кожним роком зменшується виробництво та реалізація м'яса великої рогатої худоби, попит та пропозиція в Україні що веде за собою позитивні і негативні наслідки які впливають на життя людей в Україні.

Водночас обмежена купівельна спроможність українців посилила напруженість конкуренції між яловичиною та курятиною. Нині наявна перевага не на користь першої. Це все пов'язано з важким економічним становищем в країні, та соціальним.

* Науковий керівник – к.е.н., доцент, кафедра аграрного менеджменту та маркетингу ВНАУ, Оксана КУБАЙ

Виклад основного матеріалу. М'ясо яловичини та телятини займає перше місце за вмістом білків і останнє за вмістом жиру, його рекомендується вживати при дієтах, при тренуваннях спортсменів а також під час під відновлення після хвороб, коли жирного не можна [1].

Забезпечення населення якісними вітчизняними м'ясними продуктами безпосередньо залежить від галузі скотарства як найбільш інтенсивної й ефективної галузі тваринництва [2].

Разом із тим слід констатувати, що починаючи з 2017 р. на вітчизняному ринку скотарства спостерігається дестабілізація, зокрема, скорочення поголів'я великої рогатої худоби та обсягів виробництва м'яса, зниження попиту і зменшення обсягів експорту. Обсяги вирощування великої рогатої худоби у живій масі у 2021 р. порівняно з 2017 р. зменшилося на 28 % (рис. 1).

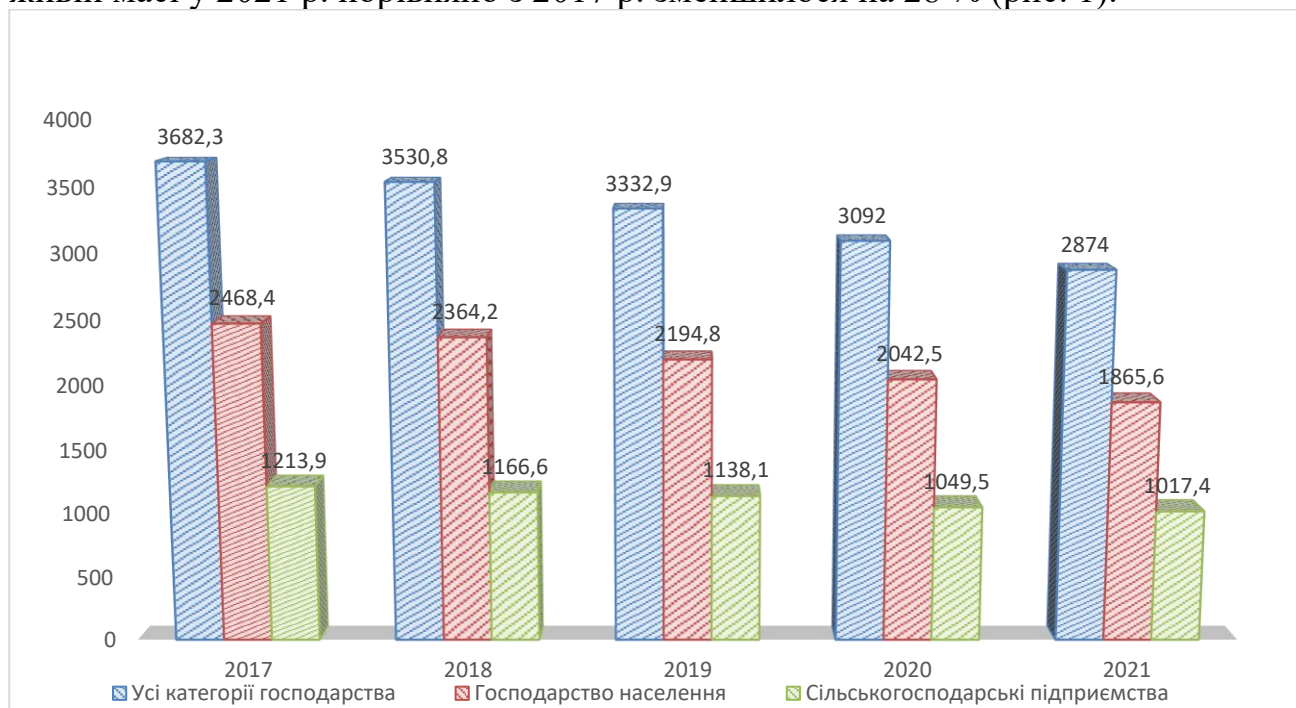

Рис. 1. Вирощування великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств у 2017-2021 рр., тис. тонн

Джерело: сформовано за даними Державної служби статистики України [4].

У сільськогосподарських підприємствах вирощування великої рогатої худоби в живій масі у 2021 р. порівняно з 2017 р. зменшилося на 196,5 тис. тонн, або на 19,31 %, і становило 1017,4 тис. тонн. Проте порівняно з попереднім 2020 р. воно скоротилося на 32,1 тис. тонн, або на 3,15 %. Разом із тим у господарствах населення вирощування великої рогатої худоби у живій масі за 5 років зменшилося на 32,3 % – до 1865,6 тис. тонн.

За даними Держстату України у господарствах населення станом на 1 липня 2021 року знаходиться 2217,1 тис. голів ВРХ (68,6 % від кількості у господарствах усіх категорій). Це на 8,8 % менше, ніж у відповідний період минулого року [3].

Найбільша чисельність поголів'я ВРХ – у Львівській (174,8 тис. голів, або 7,9 % до загальної чисельності у цій категорії господарств), Хмельницькій (170,5

тис. голів, або 7,7 %), Вінницькій (164,2 тис. голів, або 7,4%), Одеській (140,2 тис. голів або 6,3%) та Закарпатській (138,2 тис. голів, або 6,2 %) областях, найменша – у Луганській (32,4 тис. голів, або 1,5 %), Київській (32,7 тис. голів, або 1,5 %), Донецькій (40,0 тис. голів, або 1,8 %), Черкаській (47,6 тис. голів, або 2,1 %) та Запорізькій (54,2 тис. голів, або 2,4 %) областях [4].

У I півріччі 2021 року переробними підприємствами було куплено із загального обсягу закупівлі великої рогатої худоби у живій масі 5661,7 т або 15,2 % в господарствах населення, що на 19,0 % більше за обсяги минулого року.

Реалізація яловичини сільськогосподарськими підприємствами характеризується нестабільністю і почерговим перепадом від збитковості до низького рівня прибутковості, що зумовлено групою технологічних та економічних чинників [5].

За даними Ф-21 «Реалізація продукції сільського господарства підприємствами та господарствами населення» протягом 2017-2021 рр. реалізація великої рогатої худоби сільськогосподарськими підприємствами усіх форм власності зменшилася від 617,3 тис. тонн до 572,7 тис. тонн, або на 7,78%. Порівняно з 2020 р. реалізація великої рогатої худоби сільськогосподарськими підприємствами усіх форм власності зменшилася на 2,4 % (рис. 2).

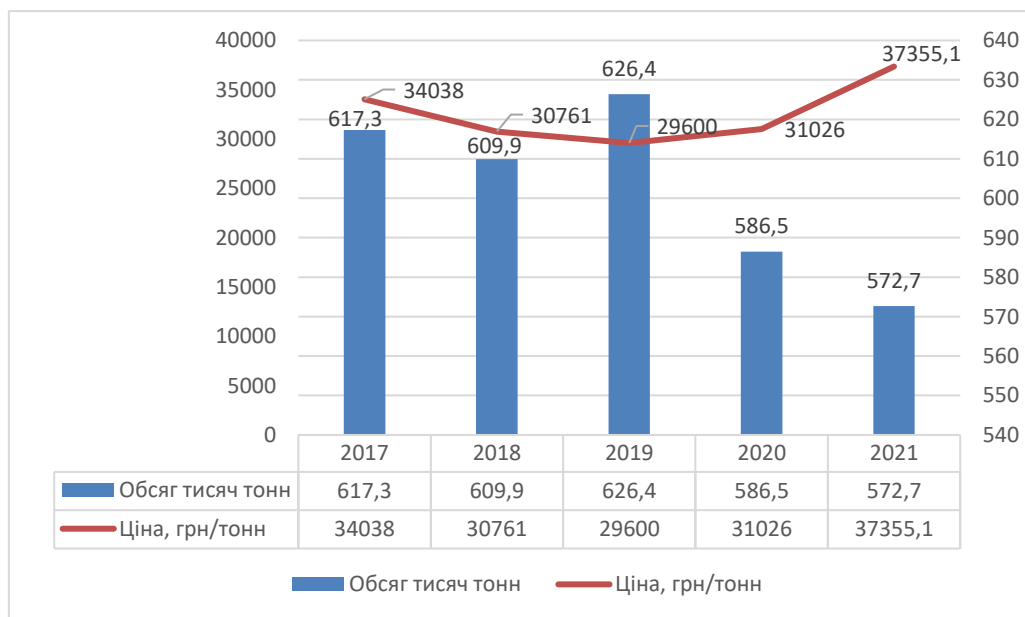

Рис. 2. Обсяг і ціна реалізації великої рогатої худоби (жива маса) сільськогосподарськими підприємствами 2017-2021 рр.,

Джерело: Розроблено за даними Державної служби статистики України [4].

Середня ціна реалізації великої рогатої худоби, проданих живою масою за всіма каналами реалізації у 2021 р., становила 37355,1 грн/т, що у 1,26 рази вище порівняно з показником 2019 р. та на 9,74 % більше від рівня 2017 р. Різниця між максимальною і мінімальною середньою ціною одиниці живої маси великої рогатої худоби у регіонах становила 7755,1 грн/т. Найвищою була ціна у Івано-Франківській області – 53481 грн/т, найнижчою - у Донецькій області – 24537

грн/т (табл.1) [6].

Зростання цін на яловичину спостерігається саме на межі літнього й осіннього сезонів. Високі ціни на яловичину в усіх ланках продовольчого ланцюга в Україні залежать передусім від фактичної собівартості живої великої рогатої худоби.

Господарствами усіх категорій у 2020 р. було вироблено 345,4 тис. тонн яловичини, що на 6,97 % менше порівняно з 2019 р. та на 3,9 % менше від рівня 2018 р.

Таблиця 1

Динаміка середніх цін реалізації врх (жива маса) сільськогосподарськими підприємствами в областях України, грн/т

Джерело: Сформовано за даними [3].

Джерело: Сформовано за даними [3].

Україні насамперед впливає фактична собівартість живих товарних голів

Область	Рік				
	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	29691	29613	29080	30740,7	40460
Волинська	30826	34909	35654	36107,7	46025,9
Дніпропетровська	29208	33883	28550	35008,9	38513,4
Донецька	24537	28537	27147	29820,3	35065,1
Житомирська	45666	28470	27993	31784,7	35427,3
Запорізька	29446	29446	28502	31148	37101,7
Івано-Франківська	53481	31828	27464	32022,8	40608,8
Київська	30834	33848	35597	30938,9	38484,6
Кіровоградська	27916	29794	28431	30531	37281,2
Луганська	32086	28185	24622	30683,7	35936,2
Львівська	26037	28692	34705	31846,6	41971,7
Миколаївська	25484	30114	25211	37632,4	35215,4
Одеська	25585	29911	29326	30813,1	34907,3
Полтавська	46940	28456	27886	29636,1	35505,5
Рівненська	29691	29575	28928	32305,9	34856,3
Сумська	29105	30255	28962	30364,8	35622,9
Тернопільська	29594	30094	30864	30491,7	37713,5
Харківська	25005	30251	27009	28514,9	33657,6
Херсонська	26209	29509	28977	29163,2	35511,2
Хмельницька	29926	32385	27743	29565,8	35737,1
Черкаська	26368	30706	29463	29127,9	34956,3
Чернігівська	37350	31249	30302	31908,2	37505,2
Україна	34038	30761	29600	31026	37355,1

великої рогатої худоби 37,86-40,49 грн за 1 кг на 2021 року. При цьому у ЄС собівартість живих голів великої рогатої худоби за 1 кг становить Італія 2,83 євро, Бельгія 2,73 євро, Австрія 1,88 євро, Ірландія 2,14 євро, Франція 2,56 євро, Швеція 2,19 євро [7].

«За даними globalprice.info, у 2020 р. 1 кг яловичини грн, у: Латвії – 275 грн, Польщі – 111-134 грн, Чехії – близько 372 грн, Німеччині – 548 грн, Великобританії- 293 гривні,

США-256 гривень і, нарешті, в Україні – від 180 до 300 грн за кг [8].

У 2019 р. фонд споживання яловичини в Україні дещо збільшився (на 0,9 %) і становить 256,4 тисяч тонн. Українці споживають 19,4 кг яловичини з розрахунку на одну особу, що становить 2/3, ніж необхідно для задоволення фізіологічної потреби (раціональна норма споживання яловичини 8 кг на людину в рік). У 2018 році виробництво яловичини склало 264 тис. т, що на 9% менше ніж за аналогічний період минулого року. Попит на продукцію останні 8 років знижується що пов'язано зі зниженням кількості населення через анексію АР Крим та воєнних дій на Сході країни. Також, висока вартість яловичини та низька культура споживання чинили тиск на виробництво та як результат – на ціни. У той же час у зв'язку з загрозою нодулярного дерматиту вирізається поголів'я ВРХ.

Головна причина низького споживання яловичини українцями полягає у високій ціні на продукт. Населення не може собі дозволити купувати яловичину за такими цінами.

Професорка тваринництва Алізе ле Ру казала: «Якби ми могли ставитися до м'яса як до ласощів, а не щоденного «правильного» харчування, ми могли б знизити тиск на довкілля і швидкість, з якою може розвинутися ще один зоонозний вірус» [10].

Відчуття економічної нестабільності змушує українців бути стриманішими в придбанні продукції скотарства, віддаючи перевагу обов'язковим витратам (житлово-комунальні послуги, одяг), пошуку альтернативної м'ясної продукції або ж продукції нижчого рівня якості.

Водночас попит на яловичину в Україні традиційно високий, а це й надалі буде призводити до подальшого росту цін на неї, що, у свою чергу, разом із відносно недовгим циклом виробництва, стимулюватиме великих виробників до нарощування темпів виробництва яловичини. Розвиток ринку м'яса ВРХ в Україні залежатиме і від тенденцій розвитку світового ринку м'яса.

Висновки. Для вітчизняної економіки галузь скотарство має особливе значення. Проте упродовж останніх років її фактичний стан не відповідає визначеним стратегічним завданням і наявному ресурсному потенціалу. Відбуваються зростання цінового диспаритету між сільськогосподарською та промисловою продукцією, погіршення селекційно-племінної роботи, недостатній рівень державної підтримки галузі скотарства.

Всі ці фактори зумовили зменшення поголів'я тварин і, як наслідок, скорочення виробництва м'яса ВРХ, збільшення тривалості виробничого циклу, значні перевитрати матеріальних, енергетичних і трудових ресурсів.

Висока собівартість виробництва м'яса яловичини та високі роздрібні ціни є ключовими, проблемними питаннями на цьому ринку. Вважаємо, що розвитку згаданого ринку необхідна державна підтримка, яка має бути спрямована на сільськогосподарських виробників та сприяти формуванню платоспроможного попиту на м'ясо яловичини.

Більшість науковців, праці яких були розглянуті у проведеному дослідженні, акцентують увагу на тому, що майбутнє галузі має відбуватися на промисловій основі. Цілком поділяємо такі погляди з економічної точки зору, адже продуктивність великих підприємств значно вища, тоді як собівартість –

нижча, порівняно з малими господарствами.

Список використаних джерел

1. Слюсар М. В. Молочне скотарство як сектор економіки України. Біологія тварин. 2019. Т. 21, № 3. С. 150.
2. Тенденції розвитку галузі тваринництва та ринків м'ясо-молочної продукції України / І. М. Демчак, Д. М. Микитюк, І. В. Свиноус та ін. Київ НДІ «Укראгропромпродуктивність». 2019. 70 с.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Тваринництво 2020. URL: www.ukrstat.gov.ua
5. Яців І. Б., Яців С. Ф. Формування цін на сільськогосподарську продукцію як чинник розвитку аграрного сектору економіки. Аграрна економіка. 2015. Т. 8, № 1-2. С. 24–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ae_2015_8_1-2_6.
6. <http://hikersbay.com/prices/canada?lang=ua>
7. <https://www.globalprice.info/?p=avstria/ceny-v-vene-na-edu>
8. https://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/agrarni_rinki/myaso

Вікторія ТЕСЕЦЬКА*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

РОЛЬ КОМУНІКАЦІЙ В УПРАВЛІННІ ОРГАНІЗАЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ

***Анотація.** У статті досліджено сутність комунікацій та їх місце у процесі реалізації професійної діяльності підприємства. Визначено, що сьогодні суспільство стрімко вступає в принципово нову інформаційну епоху, в якій комунікаційні технології виступають як системоутворюючий фактор, що активно впливає на всі сфери життєдіяльності людини, їх стан та розвиток. Сучасна економіка трансформується у систему, що функціонує на основі широкого використання інноваційно-комунікаційних технологій. Управління стратегічними комунікаціями стає однією з умов збалансованого економічного зростання та конкурентоспроможності бізнесу, найважливішим елементом системи управління будь-якою організацією традиційної та інноваційної. За рахунок цього сучасний бізнес здійснив значимий революційний ривок щодо ефективності управління, взаємодії з різними аудиторіями та зацікавленими особами, у вирішенні стратегічних завдань.*

***Abstract.** In the article essence of communications and their place are investigational in the process of realization of professional activity of enterprise.*

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ, Тетяна КОЛЕСНИК

Certainly, that today society headily enters into a fundamentally new informative epoch in that communication technologies come forward as system created factor that actively influences on all spheres of vital functions man, their state and development. A modern economy is transformed in the system that functions on basis deployment of innovative-communication technologies. Management strategic communications becomes one of terms of the balanced economy growing and business competitiveness by the major element of control system by any organization of traditional and innovative. After account of it modern business carried out a meaningful revolutionary jerk in relation to efficiency of management cooperating with different audiences and interested persons, in the decision of strateic.

Вступ. Ефективне керування підприємством неможливо реалізувати без якісно налагоджених комунікацій. У вузькому розумінні, комунікація – це механізм обміну інформацією між учасниками трудового процесу.

Така взаємодія забезпечує оптимальні умови для продуктивної колективної діяльності. Поряд з цим обізнаність управлінця в галузі успішного впровадження комунікативних методів суттєво полегшує використання організаційного потенціалу для досягнення поставлених цілей та отримання прибутків.

Інноваційні технології та інструменти сьогодні склали не просто конкуренцію традиційним засобам комунікацій, але багато в чому змінили смислове навантаження самих бізнес-комунікацій, зробивши їх інструментом створення інформаційного контенту, що забезпечує стратегічну довіру різних стейкхолдерів, залучення до різноманітних бізнес-процесів, партнерства, співучасті у створенні доданої вартості. Основними факторами такої довіри є: стратегічний потенціал підприємства (організації), фірми у сприйнятті спостерігачів (партнерів, клієнтів тощо); минула діяльність компанії (за принципами «доказового менеджменту»); довіра до керівництва; транспарентна інформаційна політика компанії щодо її стейкхолдерів. Все це створює не просто модель стратегічної довіри, а й найважливіший нематеріальний актив, що має величезну цінність, що окупається, створює додану вартість бізнесу і забезпечує його стійку конкурентоспроможність, що підтверджується різними дослідженнями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з найбільш специфічних складових організаційної поведінки є комунікація, що визначається як своєрідний алгоритм передачі інформації від однієї людини до іншої або групі у вигляді вербальних чи письмових висловів, рухів, жестів. У менеджменті остання являє собою комплекс психологічних та технічних можливостей, що обслуговують механізми обміну даними [4]. Різноманітні повідомлення слугують фундаментальними важелями адміністрування. Вивчаючи й транслюючи відомості, отримуючи зворотний зв'язок, управлінець координує та стимулює кадри на підприємстві. Якісно врегульовані комунікації забезпечують досягнення ефективних результатів у будь-якій діяльності. Комунікативні процеси доцільно налагоджувати таким чином, щоб керівництво організації завжди володіло реальними фактами щоденних подій у формі, зручній для затвердження рішень. Як відомо, комунікація являє собою ключову умову життєдіяльності індивіда в суспільстві. Так, однією з головних складових успіху

в соціальних групах слугує комунікабельність - товарицькість, здатність особистості до колективної праці [1]. У секторі інноваційних технологій, що нині особливо актуально, комунікація виявляється у сполученні різних інформаційних структур з обміну всебічними даними. Зауважимо, що стосовно організації заведено розрізняти зовнішні та внутрішні комунікації [4].

Перші виявляються протягом взаємодії підприємства з навколишнім оточенням поза його межами. Ключовим їх завданням можна назвати задоволення необхідних інформаційних запитів, встановлення добрих стосунків з державними структурами, соціумом, партнерами, споживачами. Зовнішні комунікації сприяють набуттю певного іміджу організації в ділових колах [5].

Важливим завданням адміністрації підприємства слугує формування сприятливих умов з обміну ідеями, знаннями, відомостями між колегами, відділами, організацією та соціумом. Найбільш успішні підприємства спираються на продуктивні технології передачі даних, розвиток неформальних стосунків. Так, наприклад, один з управлінців компанії «Хьюлетт-Паккард» відзначає: «У будь-якій справі ми стартуємо з досить високого рівня приватних контактів, що, на наш погляд, є суттєвим. Ми намагаємося зберегти такий підхід за допомогою всебічних зусиль». Також в них культивується звертання співробітників один до одного на ім'я, яке вказане на табличці на одязі. Загалом керівництво провідних світових компаній надає помітного значення створенню високоякісних технологій підтримки взаємозв'язку з метою своєчасного забезпечення робітників необхідною інформацією. Великими організаціями впроваджуються комунікативні програми зі стимулювання контактів, що підштовхує персонал до активності, дієвості та породжує виникнення креативних ідей [7].

Наприклад, більш модерновоно обладнуються робочі місця, а саме, у нових корпусах «Інтел» передбачена оптимальна кількість конференцзалів, в яких можна отримати останні відомості, поспілкуватися з колегами, обрати те чи інше рішення у складній ситуації [6]. На успішних підприємствах адміністрацією постійно удосконалюються комунікації у колективі. Так, компанія «ЗМ» формує групи клубного типу за певними інтересами, що підвищує ймовірність виникнення випадкових розмов під час кофе-брейків, ланча або в інших ситуаціях, які можуть сприяти оптимальному розв'язанню важливих питань. Відзначимо, що комунікації відбиваються у слуханні, бесіді, читанні та письмі. Протягом спілкування слухання складає близько 45 % часу, обговорення (діалоги, презентації) – біля 30 %. Поряд з цим слід наголосити, що культура мовлення займає вкрай важливе місце у покращенні результативності взаєморозуміння між людьми [4].

Отже, комунікації слугують ключовою єдиною ланкою у стосунках між колегами, керівником та персоналом. Вони координують організаційну систему зсередини, сприяють забезпеченню інформацією на всіх управлінських рівнях. Кожному адміністратору доцільно зосереджуватись на покращенні комунікаційного механізму, оскільки за допомогою вдало налагодженого спілкування досягаються організаційні цілі, впроваджуються інноваційні ідеї та мотиваційні фактори, реалізується контроль за професійною діяльністю в цілому [5]. У випадках, коли міжособистісне розуміння відсутнє, йдеться про те, що комунікація не склалася. Передусім така ситуація пояснюється недостатньою або

невдалою активністю сторін. Виникнення комунікативних процесів, а також вибір засобів і каналів взаємодії на підприємстві відбувається після розробки моделі його організаційної системи з урахуванням специфіки напрямів професійної діяльності, затвердженої оперативним планом та адміністративним устроєм. Механізм передачі даних стартує з визначення ідеї та відбору повідомлень [8].

Серед найбільш розповсюджених інформаційних потоків необхідно визначити мовне і письмове переміщення оповіщень, електронні способи спілкування. Продуктивний обмін даними містить цілеспрямований характер: зворотний зв'язок є обов'язковим для того, щоб зрозуміти, наскільки якісно адресоване посилення було засвоєне іншою стороною. Коли зворотний контакт з підлеглими відсутній, керівник може опинитися в інформаційному вакуумі та самообмануватись відносно справжнього положення речей.

Комунікації поділяють за наступними видами [4]: пізнавальна (розширення інформаційної бази співрозмовника); переконлива (виклик певних відчуттів у партнера, формування в нього ціннісних орієнтирів); експресивна (спонукання співбесідника до необхідних дій); сугестивна (навіювальний вплив на індивіда з метою зміни його поведінки й відношення до ситуації); ритуальна (збереження та підтримка традицій організації). Усі ці види сприяють: виявленню специфіки раціонального застосування комунікативних інструментів, отриманню передбачуваних результатів, знаходженню можливостей більш ефективної підготовки до взаємодії, розробці алгоритму мовленнєвої та невербальної поведінки в певних організаційних умовах з урахуванням персональних особливостей співучасників [6].

Поряд з вищезазначеним ефективній взаємодії в команді заважають комунікаційні перевантаження. Вони мають місце у ситуаціях, коли інформаційний потік значно перевищує можливості його обробки. Загалом, необхідно не тільки усвідомлювати перепони на шляху до спілкування, але й набувати вмінь щодо їх ефективного подолання. Розглянемо найбільш ефективні можливі шляхи покращення комунікативного процесу на підприємстві. Передусім йдеться про управління потоками даних. Виявлений напрям понад усе стосується керівника підприємства, який повинен володіти навичками оцінки якісної та кількісної складової персональних інформаційних запитів. Управлінець має навчитися визначати необхідний мінімум та межу розповсюдження оповіщень, адже багато в чому останні збігаються з його професійними орієнтирами й реалізованими завданнями, а також загальною спрямованістю параметрів оцінки власної продуктивності й результативності всього підрозділу. Стосовно адміністрування розробка та впровадження планів, контроль за їх виконанням створюють додаткові управлінські можливості у напрямі розвитку механізму передачі повідомлень [3].

Ефектними діями зі сторони керівництва виступають: усвідомлення та обговорення нових стратегічних устремлень, обов'язкових для подальшої успішної активності організації; нагляд за робочим процесом згідно з графіком; звітність за підсумками такого спостереження тощо. Важливим елементом організаційної інформаційної структури є зворотний зв'язок управлінської системи з обміну даних. Одним з його звичайних проявів слугує пересування

підлеглих з однієї частини підприємства в іншу для обговорення конкретних напрямів робочого процесу. Будь-який досвідчений адміністратор з метою зменшення розриву дистанції між собою і працівниками створює чітко помірковану ситуацію взаємозв'язків, яка забезпечує оптимальне переміщення оповіщень зверху та усвідомлення їх знизу. Останнє доцільно застосовувати для отримання інформації від керівництва і працівників по цікавих питаннях шляхом чіткого доведення до персоналу організаційних орієнтирів [2].

Доцільно розуміти, з якими реальними та можливими складнощами зітхається персонал, чи одержують кадри актуальні й вичерпні відомості по роботі, наскільки сприятливо адміністрація ставиться до нових ідей. Програма збору пропозицій розробляється для спрощення доставлення повідомлень нагору. Персоналу надається шанс виявити креативність у будь-якому з напрямків діяльності підприємства. Ключовим призначенням таких проєктів слугує зменшення ймовірності ігнорування або викривлення даних при трансляванні знизу вверх [7].

Систему одержання інформації можна налагоджувати за допомогою інтернет-засобів, надаючи працівникам можливості анонімної участі в опитуванні. В деяких організаціях формуються групи з керівництва та підлеглих, які спільно обговорюють цікаві ідеї. У сучасних реаліях інноваційні досягнення забезпечують чудові шляхи з покращення механізму передачі відомостей. Значний вплив у розповсюдження інформації забезпечили комп'ютеризація й розвиток інтернет-мережі. За допомогою використання засобів останніх управлінці та співробітники у змозі реалізувати швидкий обмін даними як на самому підприємстві, так і поза його межами [1].

Висновки. Таким чином, підсумовуючи, слід зауважити, що продуктивна реалізація комунікацій на підприємстві спостерігається лише за умови плідного співробітництва керівництва і персоналу. Якісно налагоджені комунікації створюють умови для розкриття творчого потенціалу кадрів. Значущість своєчасного обміну даними визначається в результатах діяльності організації та відбивається на економіці країни в цілому.

Отже, у сучасній Україні інноваційні комунікації активно функціонують у різних сферах бізнесу, водночас на державному рівні цьому питанню наразі не приділяється достатньо уваги, незважаючи на проголошення курсу на модернізацію економіки. У сучасних економічних умовах фінансово-економічної нестабільності, сировинної залежності економіки та технічного недорозвинення впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій, підтримка інновацій на всіх рівнях є найбільш перспективним виходом із ситуації і відкривають нові можливості для розвитку національної економічної системи в цілому.

Список використаних джерел:

1. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз : монографія. К. : МАУП, 2005. 440 с.

2. Германюк Н. В. Трудовий потенціал як фактор інноваційного розвитку підприємства. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2015. № 4. С. 50-55.
3. Глебова А. О. Розвиток цифрових комунікацій в умовах діджиталізації економіки України: проблеми та можливості. Ефективна економіка. 2021. № 9.
4. Орел В. М. Роль комунікацій в управлінні підприємством. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. - 2016. Випуск. 174. С. 60-66.
5. Мазур В.С. Нові підходи і форми менеджменту, як особливого типу управління. Пріоритети економічного розвитку України: історія та сьогодення. Вінниця. 2016. С. 178-183.
6. Прус Л. Р. Комунікаційний менеджмент. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2009. № 1. С. 38-41.
7. Пронько Л.М., Кухар О.В. Теоретичні засади управління кадровою політикою підприємства. Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. Вінниця. 2013. Випуск 1 (48). С. 185-189.
8. Фурман І.В., Домбровська Ж.Ф. Особливості мотивації праці на підприємствах АПК. Зб. матеріалів ХХХ Міжнародної наукової конференції студентів і молодих учених «Наука і вища освіта». Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2021. С. 158-159.

Ярослава ХРЕКОВА*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний
університет
Вінниця, Україна

СУЧАСНИЙ ІМІДЖ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІНЦЯ

***Анотація.** У статті досліджено головні ознаки іміджу та вимоги до публічних управлінців у сучасному світі, проаналізовано тенденції розвитку публічного управління та їх здатність до інновацій та стратегічного планування. Автор зазначає, що імідж сучасного публічного управлінця повинен відображати його відповідальність, компетентність, етичність та здатність до ефективного керівництва.*

***Abstract.** The article examines the main features of the image and requirements for public managers in the modern world, analyzes the development trends of public management and their ability to innovate and strategic planning. The author notes that the image of a modern public manager should reflect his responsibility, competence, ethics and ability to effectively lead.*

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, декан факультету менеджменту та права ВНАУ, Людмила ПРОНЬКО

Вступ. Сучасний імідж публічного управління займає важливе місце, сучасне суспільство стає все вимогливішим і критичнішим до роботи влади. Сучасний світ вимагає від управлінців не тільки професійних знань і навичок, але й високої моральної та етичної культури.

Виклад основного матеріалу. Один із ключових аспектів сучасного іміджу публічного управління – це відкритість та доступність. Сьогодні, за допомогою соціальних мереж та інших засобів зв'язку, громадяни мають змогу легко перейти до представників влади зі своїми питаннями та проблемами. У своїй перспективі публічні управлінці мають бути готовими до діалогу та відкритими для обговорення різних питань з громадянами [3].

Крім того, сучасний імідж публічного управління повинен обґрунтовуватися на високих стандартах етичної поведінки та професійної діяльності. Управлінці повинні дотримуватися найвищих етичних стандартів, зокрема, бути чесними, прозорими та відкритими у своїй діяльності. Також важливо, щоб публічні управління мали високі професійні стандарти та знання в області, в яких вони працюють. Це означає, що вони повинні бути компетентними та орієнтуватися в актуальному законодавстві та політичній ситуації.

Крім того, сучасний імідж публічного управління забезпечує також здатність до інноваційної діяльності та готовність до змін.

Публічні управлінці повинні бути готовими до новацій та інновацій у своїй роботі, зокрема, з використанням сучасних технологій та підходів до розв'язання проблем. Вони повинні бути здатні до аналізу та прогнозування ситуації, а також до пошуку та впровадження нових ідей та проектів [1].

Одним із аспектів сучасного іміджу публічного управління є його комунікативні навички. Управлінці повинні бути здатні до ефективного спілкування зі своїми колегами, партнерами та громадянами. Вони повинні бути відкритими для співпраці та готовими до діалогу із зовнішніми інтересами. Крім того, вони повинні бути здатні до вміння переконувати та мотивувати своїх колег до досягнення спільної мети.

У цілому сучасний імідж публічного управління повинен базуватися на високих стандартах професійної діяльності, етичної поведінки та комунікативних навичок. Важливим аспектом є також здатність до інновацій та змін. Однак для досягнення успіху в цій галузі необхідно не тільки володіти зазначеними навичками, але й займатися постійним професійним розвитком та самовдосконаленням. Тільки тоді публічні управлінці зможуть забезпечити високу якість своєї діяльності та задовільнити потреби громадян [5].

Для того, щоб забезпечити сучасний імідж публічного управління, необхідно також звернути увагу на його відносини з громадськістю та використанням масової інформації. Сучасний управлінець повинен бути відкритим для спілкування з журналістами та громадськістю, а також вміти ефективно використовувати соціальні мережі для зв'язку зі своїми колегами та громадянами.

До інших важливих аспектів сучасного іміджу публічного управління можна віднести його здатність до розв'язання складних проблем та до впровадження стратегій довгострокового розвитку. Також важливим аспектом є здатність до керівництва командою та до створення сприятливого робочого середовища [8].

Не менш важливою є здатність до аналізу та оцінки ефективності роботи. Публічний управлінець повинен знати, які показники успішності слід вимірювати, як їх вимірювати діяльність та які зміни можуть бути внесені для підвищення ефективності.

У кінцевому результаті сучасний імідж публічного управління здійснюється в комплексному підході до виконання професійних обов'язків, що містити високі стандарти професійної діяльності, етичну поведінку, комунікативні навички, здатність до інновацій та змін, відносини з громадськістю та використання масової інформації, здатність до розв'язання складних проблем, керівництво командою та до аналізу ефективності роботи. Ці аспекти повністю забезпечують надійний та впливовий імідж управлінця, який може залучати до себе підтримку громадськості та партнерів у розвитку [2].

Різними аспектами є здатність до розвитку власних навичок та знань. Сучасний публічний управлінець має бути відкритим до вивчення нових технологій, засобів комунікації та підходів до управління. Також важливою є здатність до адаптації до змін та до інновацій, що дозволяє ефективно працювати в умовах непередбачуваності та складності.

У кінцевому підсумку сучасний імідж публічного управління є числом елементів успішної професійної діяльності. Підтримка високих стандартів професійної етики та дотримання принципів відкритості, прозорості та відповідальності в роботі, забезпечення успішного іміджу управлінця, який буде ефективно співпрацювати з громадськістю, засобами масової інформації, колегами та партнерами у розвитку [3].

Однак для того, щоб зберегти свій імідж, публічні управлінці повинні бути готові до різноманітних викликів і негативних ситуацій, таких як критика, конфлікти і скандали. Важливо, щоб у таких ситуаціях управління діяли професійно і етично, зберігаючи свою гідність і довіру громадськості.

Для збереження свого іміджу публічні управління також повинні бути готові до взаємодії з використанням масової інформації, а також з громадськістю. також, управлінці повинні вміти чітко і зрозуміло комунікувати, а також вміти слухати і реагувати на питання та пропозиції громадськості.

У сучасних особливо умовах створюється довіра між управлінням і громадою. Управління має відкрити і чесно припинити громадськість про свої дії та рішення, а також надавати можливість для публічного обговорення питань. Це можна використовувати через різноманітні форми зв'язку, такі як громадське слухання, консультації з експертами та інші [8].

Таким чином, сучасний імідж публічного управління збільшує його професійними якостями, навичками та здатністю до ефективної взаємодії з громадськістю. Збереження довіри громадськості та партнерів у розвитку, утримання принципів відкритості, прозорості та відповідальності, а також

здатність до розвитку та адаптації до змін – основні складові успішного іміджу публічного управління.

Для досягнення успіху в роботі публічні управлінці повинні мати знання і розуміння важливих питань, що стосуються їхньої сфери діяльності. Наприклад, управління освіти, які працюють у сфері охорони здоров'я, повинні мати розуміння медичних питань і навичок взаємодії з медичними фахівцями, а управління в галузі – розуміти педагогічні питання та мати здатність працювати з вчителями, студентами і батьками [4].

виключно, це важливою є здатність до прийняття рішень на основі аналізу даних та розуміння ризиків. Публічні управління повинні бути готові до прийняття всіх рішень, навіть якщо вони є складними або необхідно ризикувати, однак при цьому необхідно зберегти відкритість та прозорість у своїх діях.

Іншою важливою складовою успішного іміджу публічного управління є здатність до ефективної комунікації. Вони повинні володіти навичками презентації, переконливого мовлення та вміти працювати зі зв'язками з громадськістю. Крім того, управління повинні бути відкритими до взаємодії з усіма масовою інформацією і вміти ефективно взаємодіяти з журналістами.

Одним із важливих принципів успішної роботи публічних управлінців є дотримання принципів відкритості та прозорості в їх діяльності, зокрема в процесі прийняття рішень. Публічні управління повинні вміти пояснювати свої рішення та дії, а також бути готовими відповідати на запитання громадськості та надавати доступ до необхідної інформації [9].

Ще важливою складовою іміджу публічного управління є відповідальність та етичність. Управлінці повинні відповідати за свої дії та рішення, а також слідувати етичним стандартам у повній роботі. Вони повинні бути готові до прислухання до думок громадськості та відповідати на запитання і звернення.

Також є розвиток особистих навичок та компетенцій. Публічні органи управління повинні вміти адаптуватися до змін у суспільстві та діяти швидко та ефективно в складних ситуаціях. Вони повинні розвивати свої навички в області прийняття рішень, міжособистісної взаємодії, управління проектами та використання технологій [3].

безкоштовно, це важливою є здатність до співпраці та тісної взаємодії з іншими управлінськими органами, фахівцями та громадськістю. Це допоможе забезпечити ефективну реалізацію проектів та ініціатив та покращити якість надання послуг громаді.

У сучасному світі імідж публічного управління дуже важливий, оскільки він шукає відношення громадськості до управлінців та їхньої діяльності. Успішні публічні управлінці повинні мати як високий рівень професійної компетенції, так і ефективний імідж. Це допоможе зберегти довіру та підтримку громадськості, забезпечити підтримку владних ініціатив та успішну реалізацію проектів.

Одним із ключових аспектів формування іміджу публічного управління є активна комунікація з громадськістю. Управління має виявляти інтереси до думок та потреб громади, включати їх у процес планування та реалізації проектів та ініціатив. Це може проводитися через проведення громадських слухань, опитувань, відкритих діалогів з громадськістю, участю у місцевих заходах та

інших формах взаємодії [7].

Крім того, публічні управління повинні дотримуватися етичних стандартів та високих моральних принципів. Це допоможе зберегти довіру громадськості та забезпечити ефективну роботу управлінських органів. Управлінці повинні відповідати за свої дії та приймати рішення, бути відкритими до критики та готовими до виправлення помилок.

Усі ці аспекти максимально сформувати позитивний імідж публічного управління, який у своєму часі забезпечує успішну реалізацію владних ініціатив та проектів. Важливо пам'ятати, що успішний публічний управлінець повинен не тільки мати професійну компетенцію, а й бути здатним ефективно співпрацювати з громадськістю. Ще одним аспектом, який допоможе створити позитивний імідж публічного управлінця, є вміння ефективно спілкуватися зі ЗМІ та іншими медіа. Управлінці повинні бути готові до відповідей на запитання журналістів, контролювати інформаційне поле, уникати конфліктів та недоречних висловлювань. Важливо остаточно планувати та підготовлювати відповіді за можливостей запитань та ситуації, що допоможе уникнути недорозумінь та негативних наслідків [8].

Також, публічні управління повинні бути відкритими до нових технологій та інновацій. Сучасний світ швидко розвивається, тому управління повинні бути готовими до впровадження нових методів і технологій у роботу, що забезпечують ефективну роботу та досягнення поставлених цілей.

Усі ці аспекти створюють позитивний імідж публічного управління, який буде відповідати вимогам сучасного світу та сприятливому досягненню поставлених цілей. Однак важливо пам'ятати, що формування іміджу є постійним процесом, який потребує великої уваги та зусиль. Тому публічні органи влади повинні постійно вдосконалювати свої навички та компетенції, спілкуватися з громадою та бути відкритими до змін. Це допоможе створити позитивний імідж та забезпечити успішну реалізацію проектів та ініціатив [5].

Крім того, публічний уряд повинен мати навички комунікації з громадськістю та здатність просувати свої ідеї та ініціативи. Для цього необхідно володіти навичками презентації та переконливого виступу, знати основи маркетингу та реклами, розуміти основні принципи комунікації з громадськістю та уміти працювати з соціальними мережами.

Крім того, публічний уряд повинен бути етичним та моральним лідером, який працює на благо громади та досягти високих стандартів поведінки та принципів. Він повинен діяти відповідно до закону та відповідати за свої дії перед громадою.

Крім того, публічний управлінець повинен мати відповідний підхід до своєї роботи та відноситися до неї з великою серйозністю. Він повинен бути зосередженим на результатах та здатних досягти поставлених цілей, а також бути готовим до вирішення складних проблем та ситуацій.

Отже, створення позитивного іміджу публічного управління залежить від багатьох факторів, включаючи здатність ефективно комунікувати з громадою та ЗМІ, знання сучасних технологій та інновацій, етичність та моральність, відповідальність та зосередженість на результат. При цьому важливо пам'ятати,

що формування іміджу є постійним процесом, який потребує постійного вдосконалення та зусиль [9].

Також, фактором успішної роботи публічного управлінця є знання та розуміння політичної та соціальної ситуації в країні та світі. Уміння аналізувати інформацію та прогнозувати можливість наслідків прийнятих рішень державному публічному управлінню прийняти вірні та обґрунтовані рішення.

Також, майбутнім фактором успіху є здатність до побудови партнерських відносин з представниками іншої сфери влади, бізнесу, громадських організацій та громадськості в цілому. Співпраця та взаємодія з іншими суб'єктами дозволяє досягти спільних цілей та забезпечити розвиток країни та громади [3].

Нарешті, публічний управлінець повинен бути відкритим до нового та готовим до постійного вдосконалення своїх знань та навичок. Сучасні технології та інновації надають можливості для покращення якості надання послуг та забезпечення більш ефективного публічного управління.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що успішна робота публічного управлінця залежить від ряду факторів, включаючи знання та вміння, етику та моральність, відповідальність та зосередженість на результат, співпрацю та взаємодію з іншими суб'єктами, а також готовність до постійного вдосконалення своїх знань та навичок. Успішний публічний управління є необхідним елементом у сучасному суспільстві, після чого він забезпечує розвиток.

Список використаних джерел:

1. Германюк Н.В. Особистість та авторитет керівника як важливий чинник ефективності управлінської діяльності. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. №5. С. 61-70.

2. Головне управління державної служби України: Методичні рекомендації щодо побудови механізму оцінки ділових і професійних якостей державних службовців. 2011. с. 8

3. Пронько Л.М., Т. В. Колесник Вплив корпоративної культури управління на капіталізацію підприємств. Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки». 2015. Вип. 3. С. 388-391

4. Про затвердження Положення про систему підготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/243532336>.

5. Про затвердження порядку організації підвищення кваліфікації державних службовців і осіб місцевого самоврядування у навчальних закладах за державним замовленням національного агентства України з питань державної служби [електронний ресурс]: наказ національного агентства України з питань державної служби від 19 квітня 2017 року № 86. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0832-17>.

6. Про схвалення стратегії підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування у сфері європейської інтеграції до 2021 року та затвердження Плану заходів щодо її реалізації [електронний ресурс]: Проект розпорядження КМУ від 22 січня 2016

року. URL: <http://nads.gov.ua/page/proekt-rozporядzhennya-kabinetu-ministriv-ukrayiny-pro-shvalennyastrategiyi-pidgotovky-ta>.

7. Реформування професійного навчання державних службовців в Україні: проблеми та перспективи: монографія. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Monogr/78fbb398-860e-4902-a8dd-8c37711cd7d0.pdf.

8. Семенчук Т. Б. Формування іміджу підприємства. Економіка і суспільство. 2016. № 7. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/7_ukr/79.pdf.

9. Шавкун І. Г. Формування іміджу організації : [навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Менеджмент»] Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 111 с.

Богдан МАЧАЙ*
бакалавр 2-го року навчання,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЕТИЧНІ РАМКИ ВИКОРИСТАННЯ СИМВОЛІВ ВІЙНИ ПІДПРИЄМЦЯМИ В КОМЕРЦІЙНИХ ЦІЛЯХ

***Анотація.** Використання символів війни підприємцями в комерційних цілях викликає етичні проблеми, оскільки це може сприйматися як байдужість або неповага до тих, хто постраждав від війни чи конфлікту. Навколо цієї теми зростає кількість літератури та дискусій. Одна з перспектив полягає в тому, що використання символіки війни в маркетингу та рекламі може применшити досвід і жертви тих, хто служив у війську, та їхніх сімей. Це особливо вірно, коли використання цих символів не пов'язане з будь-якими благодійними чи філантропічними заходами на підтримку ветеранів або військовослужбовців.*

З іншого боку, деякі стверджують, що підприємці мають право використовувати військові символи у своїх бізнес-проектах як форму свободи слова та художнього вираження. Вони також можуть стверджувати, що ці символи є просто частиною нашої культурної спадщини і що вони не обов'язково сприяють війні чи конфлікту.

Використання підприємцями символіки війни в комерційних цілях є складним питанням, яке потребує ретельного розгляду різних факторів. Важливо збалансувати свободу слова та художнє самовираження з повагою до тих, хто служив у війську, та їхніх родин.

*Науковий керівник : к.е.н., старший викладач, кафедра аграрного менеджменту та маркетингу ВНАУ, Софія ТРАПАЇДЗЕ

***Abstract.** The use of symbols of war by entrepreneurs for commercial purposes raises ethical concerns, as it may be perceived as insensitive or disrespectful to those affected by war or conflict. There is a growing body of literature and discussions surrounding this topic.*

One perspective is that the use of war symbols in marketing and advertising can trivialize the experiences and sacrifices of those who served in the military and their families. This is particularly true when the use of these symbols is not connected to any charitable or philanthropic efforts supporting veterans or active-duty service members.

On the other hand, some argue that entrepreneurs have a right to use war symbols in their business ventures as a form of free speech and artistic expression. They may also argue that these symbols are simply part of our cultural heritage and that they do not necessarily promote war or conflict.

Overall, the use of symbols of war by entrepreneurs for commercial purposes is a complex issue that requires careful consideration of various factors. It is important to balance free speech and artistic expression with respect for those who have served in the military and their families.

Вступ. В Україні використання символів війни підприємцями в комерційних цілях є делікатним питанням через недавню історію конфлікту в країні. З 2014 року Україна бере участь у військовому конфлікті з Росією в східних областях Донецької та Луганської областей, що призвело до тисяч жертв і переміщення мирних жителів.

У цьому контексті використання символіки війни в комерційних цілях загалом вважається недоречним і неповажним до жертв і тих, хто пережив конфлікт. Український уряд вжив заходів регулювання щодо використання символіки війни в громадських місцях, наприклад, заборонив показ символів радянської епохи, зокрема серпа і молота та червоної зірки, в державних будівлях і школах.

Крім того, були публічні заклики до підприємств уникати використання символіки війни у своїй продукції чи рекламних кампаніях. Деякі компанії відреагували на ці заклики ребрендингом або видаленням продуктів, які вважалися образливими чи невідповідними.

Виклад основного матеріалу. 24 лютого 2022 року розпочалося повномасштабне вторгнення в Україну з боку Росії, що призвело до збільшення актуальності різних проблем у всіх сферах життя. Однією з найважливіших проблем стала потреба у фінансових зборах на підтримку Збройних Сил України, які перебувають в складних умовах бойових дій.

Збройний конфлікт на сході України триває вже кілька років, але з початком російської агресії стала актуальність не тільки для військових, а й для звичайних громадян. Для того, щоб підтримати українських воїнів та забезпечити їх необхідними ресурсами, було запущено різні фінансові кампанії.

Сіль з міста Соледар, яке перебуває в зоні конфлікту на сході України, долучилася до збору коштів на потреби українських військових. За допомогою співпраці з Державним підприємством «Артемсіль» та платформою United24 був запущений проєкт «Міць», «Українська кам'яна», який полягав у продажу

спеціальної партії солі.

Цей проєкт став успішним, адже вдалося зібрати 58,5 млн грн, що було достатньо для закупівлі понад 2200 дронів для розвідки на фронті. Такий внесок українських громадян у підтримку Збройних Сил України є важливим для забезпечення необхідних ресурсів для воїнів.

Отже, це призвело до зростання популярності товарів із такими характеристиками, як «тактичний», «для збору коштів на ЗСУ» та іншою символікою, пов'язаною із військовими діями. Наприклад, гасло «русский военный корабль, иди на ...» стало популярним серед підприємців, які почали його використовувати на своїх товарах, щоб привернути увагу покупців та підтримати українську армію.

Також це стало можливим завдяки тому, що багато людей хотіли долучитися до подій, що відбувалися на той момент, та використовували свої покупки як засіб вираження підтримки українським військовим. Це дозволило підприємцям продавати свої товари та продукти без зайвих затрат на рекламу та піар.

Популярність товарів з символікою, пов'язаною з військовими діями, зростає під час конфлікту між Україною та Росією, але відсутність правил та обмежень у використанні цієї тематики в рекламі та маркетингу призвела до бездумного використання цих символів підприємцями з різних мотивацій. Деякі з них намагаються підняти продажі, інші — підкреслити власну патріотичність, але такий безконтрольний підхід може вважатись моральним мародерством. Необхідність встановлення правил щодо використання військових символів у маркетингу та рекламі стає все більш актуальною.

Під час повномасштабної війни в Україні ринок засипали товари з символікою Збройних Сил України. Від редиски «Азовсталь» до горілки з надписом ЗСУ чи напою під назвою «Буча Комбуча», підприємці використовують цю тематику для просування своїх товарів. Але таке бездумне використання героїчних вчинків захисників може викликати негативну реакцію серед тих, хто пережив воєнні дії або просто є чутливим до подій того періоду. Ці товари містять символіку, яка викликає біль у тих, хто втратив близьких від того, що символіка розміщена на рекламних матеріалах, що продають товари.

Щоб зупинити це знецінення героїчних вчинків, необхідно прийняти чіткі закони щодо використання символіки війни в комерційних цілях. Не дивлячись на те, що підприємці можуть стверджувати, що вони підтримують армію, використання символіки має свої межі. Потрібно заборонити її використання на товарах, що не мають нічого спільного з війною, а також товарів, які можуть викликати негативну реакцію у тих, хто має особистий досвід війни.

В свою чергу споживач має можливість відмовитися від таких товарів. Відмова від покупок товарів з такою символікою може стати знаком підтримки тих, хто пережив війну. Більше того, це може надати додаткову мотивацію підприємцям створювати товари, які не зневажають пам'ять тих, хто загинув у війні.

До прикладу як на законодавчому рівні в інших країнах регулюють дану тему:

- у Сполучених Штатах використання військової символіки в

комерційних цілях захищено Першою поправкою до Конституції, яка гарантує свободу слова. Однак існують вказівки та правила, щоб запобігти неправдивій рекламі та гарантувати, що використання цих символів не вводить в оману чи образливо. Федеральна торгова комісія, наприклад, випустила рекомендації щодо використання таких термінів, як «Зроблено в США» та «Ветеранське виробництво» в рекламі.

- у Німеччині використання нацистської символіки та знаків відмінності суворо заборонено відповідно до Strafgesetzbuch (Кримінального кодексу Німеччини) і може призвести до штрафів або тюремного ув'язнення. Однак використання інших військових символів, наприклад, пов'язаних з Першою чи Другою світовими війнами, чітко не регулюється та може залежати від тлумачення та громадської думки.

- в Японії використання символів війни в комерційних продуктах або рекламі зазвичай сприймається несхвально, оскільки вони сприймаються як нагадування про болісну та суперечливу історію. Деякі компанії добровільно вирішили припинити використання символів війни у своїх продуктах, як-от японський бренд одягу Uniqlo, який припинив випуск футболок із зображеннями, пов'язаними з Нанкінською бійнею.

Дякуючи гучному висвітленню проблеми, влада змогла зреагувати на цю небезпечну тенденцію використання тем війни у комерційній рекламі. Зараз розглядається законопроект, який має на меті заборонити використання назв подій, під час яких загинули люди, та інших чутливих назв, образів та знаків, пов'язаних з опором російській агресії. Відповідну заяву підтримало понад 300 активістів. Такі кроки є надзвичайно важливими, оскільки бездумне використання патріотичної тематики у комерційних цілях може привести до небажаних наслідків та порушення моральних норм. Відмінним прикладом тут можуть слугувати реєстровані торгові марки, такі як «Героїчна Буча Комбуча» та насіння редису з назвою «Азовсталь». Тому важливо прийняти чіткі закони щодо використання символів війни в комерційній рекламі та виховувати у споживачів свідоме ставлення до військово-патріотичної тематики.

Згідно з документом, не можуть бути зареєстровані торговельні марки позначення яких повністю або частково відтворюють назви подій, пов'язаних з російською збройною агресією, а також назви населених пунктів та місцевостей, які постраждали від бойових дій. Також не можуть бути зареєстровані торговельні марки, що містять згадування бойових дій, військових операцій, назв виробників, видів озброєння, техніки, родів військ та військових підрозділів. Дані обмеження не стосуються реклами торгових марок, що були зареєстровані до 24 лютого 2022 року, а також реклами фільмів, книг, відео та іншої видавничої продукції, що присвячені війні. Перелік обмежень введений для того, щоб не допускати комерційну експлуатацію тем, пов'язаних з війною, які можуть бути непристойними та не поважати пам'ять жертв війни. Однак ці обмеження не забороняють вільне висловлення думок та діалог щодо історичних подій.

Висновки. Українська армія веде війну з російською агресією вже понад вісім років. За цей час Збройні Сили України виявили себе як дисциплінована і добре організована військова сила, яка здатна захищати свою країну від

зовнішньої агресії. Необхідно пам'ятати всі вчинки та подвиги, які зробили ЗСУ, і показувати підтримку нашим військовим.

Проте, при цьому, потрібно також розуміти, що використання згадок про воєнні дії можуть боляче сприйматися, зокрема людьми, які мали досвід війни. Використання патріотичної тематики в комерційних цілях не є етично правильним, адже це може викликати негативні емоції у людей, які пережили війну та її наслідки.

Останнім часом українське суспільство стало більш чутливим до використання символів Збройних Сил України та згадок про воєнні дії. Зокрема, уряд та парламент розробляють законопроекти, які ставлять за мету регулювати використання таких символів в комерційних цілях. Це важливий крок у напрямку забезпечення достойної поваги до героїчної діяльності ЗСУ та захисту від несанкціонованого використання їх символіки для комерційних цілей.

Кожен повинен усвідомлювати етичні межі і пам'ятати про те, що війна – це не гра, і не можна використовувати її події для власної матеріальної вигоди. Згадки про війну мають використовуватися з метою збереження пам'яті про тих, хто пожертвував своїм життям, захищаючи країну від ворога, і для підтримки тих, хто продовжує захищати нашу країну від агресії Росії.

Список використаних джерел:

1. *Громадське телебачення - Останні новини дня, всі надзвичайні новини в Україні.* URL: <https://hromadske.ua/posts/v-op-vidreaguvali-na-zgadki-zsu-ta-oboroni-krayini-u-reklami-ta-nazvah-torgovelnih-marok>

2. *Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.* URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/danylov_sutnist.pdf

3. *BBC News Україна. BBC News Україна.* URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60853922>

4. *Всі новини України за останню годину.* URL: <https://gordonua.com/ukr/news/war/sil-iz-soledara-zibrala-koshti-bilsh-nizh-na-2200-droniv-dlja-rozvidnikiv-1656763.html>

5. *Новини України – останні новини України сьогодні - УНІАН.* URL: <https://www.unian.ua/society/u-radi-hochut-obmezhati-vikoristannya-patriotichnoji-tematiki-v-reklami-i-torgovih-markah-12190416.html> (дата звернення: 15.04.2023).

6. *Проект Закону про внесення змін до деяких законів України. Урядовий портал.* URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-deyakikh-zakoniv-ukraini-shchodo-obmezheniya-vikoristannya-patriotichnoi-tematiki-pri-reestratsii-torgovelnikh-marok-ta-v-reklami>

Денис ПАНЧЕНКО *

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ, Тетяна КОЛЕСНИК

СУЧАСНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ВІДБОРУ І НАЙМУ ПЕРСОНАЛУ В ОРГАНІЗАЦІЇ

***Анотація.** У даній статті досліджено проблему підбору і найму персоналу в сучасних умовах та у період воєнного стану в Україні. Актуалізовано важливість підбору персоналу для підприємства. Розглянуто альтернативи пошуку нового персоналу. Систематизовано основні етапи підбору і найму персоналу та сучасні ефективні кадрові технології, що використовуються на кожному з цих етапів. Узагальнено основні переваги та недоліки використання внутрішніх і зовнішніх джерел підбору персоналу.*

***Abstract.** This article examines the problem of selection and recruitment of personnel in modern conditions and during the period of martial law in Ukraine. The importance of personnel selection for the enterprise has been updated. Alternatives for finding new personnel were considered. The main stages of personnel selection and hiring and modern effective personnel technologies used at each of these stages are systematized. The main advantages and disadvantages of using internal and external sources of personnel selection are summarized.*

Вступ. У сучасних умовах господарювання теза про те, що висококваліфікований та працездатний персонал є однією з основних конкурентних переваг підприємства на ринку, стає все більш актуальною. У цьому аспекті керівники багато уваги приділяють питанням управління персоналом. Особливо гострою нині є проблема задоволення потреб підприємства у персоналі, комплектування його працівниками, що володіють необхідними професійними та особистісними характеристиками. Розгляд цих питань є дуже важливим для вітчизняних підприємств, оскільки в нас не існує чітких правил та встановлених традицій у стосунках між майбутнім працівником та роботодавцем. Функція відбору персоналу нині стала займати лідируючу позицію в системі управління персоналом, її процедура стала більш складною та відповідальною, а результат – більш вагомим. Від того, наскільки ефективно буде організована робота з пошуку та відбору персоналу, у значній мірі буде залежати не тільки якість та рівень кадрового потенціалу підприємства, але й кінцеві результати його діяльності. Для прийняття виважених рішень у цій сфері необхідно врахувати всі можливі особливості джерел, засобів та методів пошуку і відбору працівників, які б дали змогу якнайшвидше знайти та залучити до роботи необхідних фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наймати нового співробітника чи вибрати з наявних членів трудового колективу цей вибір роблять під впливом таких факторів: важливості, унікальності роботи; наявності

кадрового резерву і програми розвитку персоналу; фінансових можливостей компанії; особливостей кадрової політики. Процес набору персоналу вимагає величезних затрат, а помилки під час призначення на посаду роблять їх ще більшими. Однак, вибір успішних співробітників підвищує прибутковість роботи і престиж фірми, знижує плинність кадрів.

Забезпечення привабливості вакансій будується на визначенні ймовірних мотивів кандидатів. На основі аналізу недоліків і переваг пропонують заходи щодо підвищення привабливості вакансій, можливість швидкого зростання, просування по службі. Організації, що розвиваються динамічно, часто дають унікальну можливість зробити швидку кар'єру, можливість самостійної роботи, без жорсткого контролю з боку керівництва, теплі, дружні стосунки. Для багатьох людей велику привабливість має клімат командної роботи, коли кожен працівник розуміє, який його вклад у загальну справу, коли він бачить, що успіх загальної справи залежить від зусиль усіх працівників. Якщо немає можливості запропонувати високий рівень оплати, для залучення висококваліфікованих кандидатів, можуть бути запропоновані додаткові пільги: організація безкоштовного харчування або оплата харчування; надання автомобіля від компанії або грошові компенсації для працівників, які користуються власним автомобілем; оплата мобільного телефону; медичне страхування за рахунок компанії; розпродажі для працівників компанії [2].

Підбір персоналу - це процес вивчення психологічних і професійних якостей працівника з метою встановлення його відповідності до вимог робочого місця і підбору з наявних претендентів того, хто найбільше підходить на це робоче місце, з врахуванням його кваліфікації, спеціальності, особистих якостей, здібностей, характеру та інтересів організації. Це є досить складний і дорогий процес [4].

Зазвичай виділяють декілька ступенів в процесі відбору та оцінки персоналу, які включають: [5]

- визначення потреби в персоналі з урахуванням основних цілей організації;
- отримання точної інформації про те, які вимоги до працівника пред'являє вакантна посада;
- встановлення кваліфікаційних вимог, необхідних для успішного виконання роботи;
- визначення особистісних і ділових якостей, необхідних для ефективного виконання роботи. Пошук можливих джерел кадрового виконання і вибір адекватних методів залучення підходящих кандидатів;
- визначення відповідних методів відбору кадрів, що дозволяють найкраще оцінити придатність кандидатів до роботи на даній посаді;
- забезпечення найкращих умов для адаптації нових працівників до роботи в організації.

Відбір персоналу розпочинається саме з рекрутера [1].

Рекрутер – це перша людина в компанії, з якою знайомиться кандидат, а перше враження може мати вирішальне значення. Можна сказати, що рекрутер – амбасадор бренду кожного роботодавця, тож має відповідати цінностям і місії

компанії. Ідеальний рекрутер має мати такі навички як комунікація, вміння вести переговори і домовлятися, емпатія, розуміння людей та їхніх вчинків, ефективний тайм-менеджмент та розвинена логіка та вміння будувати причиново – наслідкові зв'язки [3].

Існує два можливих джерела залучення потенційних кандидатів: зовнішнє і внутрішнє, залежно від того, який тип кадрової політики прийнятий в організації. Основні переваги та недоліки внутрішніх джерел пошуку персоналу наведено у таб.1 [5].

Таблиця 1

Основні переваги та недоліки використання внутрішніх джерел підбору персоналу

Внутрішні джерела	Переваги	Недоліки
Загальні характеристики	<ul style="list-style-type: none"> – незначні фінансові витрати; – скорочення плинності кадрів. 	<ul style="list-style-type: none"> – можлива поява психологічної напруги у колективі.
Відбір кандидатів на вакантні посади з персоналу підприємства	<ul style="list-style-type: none"> – заощадження коштів, що витрачаються компанією під час адаптації співробітника; – є прикладом можливості кар'єрного зростання, що покращує морально-психологічний клімат у колективі та є стимулом для покращення продуктивності праці усього персоналу; – можливість попереднього планування змін у штаті; – легка адаптація працівника на новому робочому місці за рахунок обізнаності; – допомагає підтримувати високий професійний рівень у колективі. 	<ul style="list-style-type: none"> – можлива поява напруги та суперництва між претендентами на вакантну позицію; – можливий опір з боку лінійних керівників кандидатів на посаду; – обмеженість вибору персоналом підприємства, серед якого може не виявитися потрібного кандидата необхідної кваліфікації; – можливе виникнення потреби в спеціалісті на попередній позиції обраного працівника; – за невдалих результатів роботи на новій посаді співробітник не може повернутися на попередню позицію через психологічні аспекти.
Підбір персоналу за допомогою співробітників, працівників підприємства / організації	<ul style="list-style-type: none"> - обізнаність кандидатів на посаду з особливостями функціонування підприємства за рахунок тісного контакту з співробітниками організації. – наявність співробітника, що зможе полегшити адаптацію прийнятого працівника за необхідності 	<ul style="list-style-type: none"> – необ'єктивність оцінки ділових та особистих якостей кандидатів на посаду співробітниками; – недостатній рівень інформованості співробітників про умови роботи та деталі робочого місця;

За неможливості закриття вакансії за допомогою внутрішніх джерел підприємство звертається до зовнішніх джерел, таких як центри (служби)

зайнятості, робота зі студентами та випускниками ВНЗ, кадрові (рекрутингові) агенції, самостійний пошук працівників, розміщення оголошень у засобах масової інформації (ЗМІ), використання мережі Інтернет. Загальна характеристика зовнішніх джерел пошуку персоналу наведена у таблиці 2 [4].

Таблиця 2

Переваги та недоліки зовнішніх методів залучення персоналу

	Переваги	Недоліки
Зовнішні джерела пошуку персоналу	<ul style="list-style-type: none"> – широкий вибір спеціалістів на ринку праці; – співробітники, залучені ззовні, мають неупереджену думку стосовно усіх етапів виробництва та можуть дати незалежну – оцінку можливим прорахункам та помилкам; – неупередженість під час вибору кандидатів на вакантні посади, а отже, запобігання конфліктам через непотизм 	<ul style="list-style-type: none"> – значні фінансові витрати; – залучення співробітників за допомогою зовнішніх ресурсів може спричинити плинність кадрів; – погіршення морально-психологічного клімату у колективі; – ризик не проходження випробувального терміну спеціалістом через проблеми з адаптацією; – значний період адаптації працівника.

Варто зазначити, що в сучасних умовах пошук зовнішнього персоналу спростився в зв'язку з розвитком інтернет сайтів з пошуку персоналу. Є спеціальні агентства та компанії які займаються пошуком, влаштовуються спеціальні ринки та виставки вакансій та персоналу, але в будь якому випадку підбір здійснюється поетапно і розпочинається з резюме.

Резюме – це документ, в якому подаються короткі відомості про навчання, трудову діяльність та професійні успіхи й досягнення особи, яка його складає. Головне призначення резюме - привернути увагу до себе у той момент, коли його читають уперше. Вдало написане резюме допоможе отримати інтерв'ю, тобто особисту зустріч з роботодавцем чи його представником [4].

Першу зустріч зазвичай називають співбесіда. Співбесіда – це інтерв'ю, яке складається з бесіди кандидата на посаду та представника роботодавця. В даному випадку у більшості випадків представником є рекрутер. На першому етапі проходить знайомство у кандидата з компанією та у представника компанії з кандидатом. Зі сторони кандидата до співбесіди необхідно підготувитися, а саме зібрати якомога більше інформації про установу, підприємство, куди запрошують на співбесіду. Прочитати в Інтернеті, скористатися сайтом компанії та ознайомитися чим займається підприємство, яку продукцію чи послуги надає, кількість працівників та скільки років компанія працює на ринку, прочитати відгуки про компанію в цілому.

Важливим є те, що на першому знайомстві кандидату необхідно себе «правильно продати». Мається на увазі щоб під час розмови у рекрутера має скластися гарне враження про кандидата №1 на необхідну посаду. Для цього кандидату необхідно впевнено відповідати на запитання та розповідати правдиву інформацію. Зазвичай рекрутери оцінюють за наступними ситуаціями: [4]

- оперативність, мається на увазі прихід на зустріч вчасно на заплановану годину, без запізнень (краще приходити за 15 хвилин до запланованого часу, для того щоб зібратися думками та спокійно і впевнено розпочати знайомство). Якщо ж кандидат запізнюється, то обов'язково необхідно зателефонувати і повідомити про це, а прийшовши, важливо вибачитись та пояснити причину;

- зовнішній вигляд, в даному випадку необхідно дотримуватися в усьому міри. Якщо посада в офісі вигляд має буди діловим, або з легка діловим, якщо посада не офісі то вигляд стриманий.

- готовий відповідати на запитання – кандидат має підготуватися відповідати на різноманітні запитання, які стосуються як професійної так і особистої інформації, наприклад:

- розповідь про себе – за допомоги цього запитання можна багато дізнатися про кандидата на вакансію, зокрема про його пріоритети в житті;

- розповідь про свої недоліки (слабкі сторони) – кандидату не варто розповідати чесно, найліпше відповісти нейтрально: «У мене, безперечно, є недоліки, але воно нічим не впливають на роботу»;

- розповідь про причини звільнення з попереднього місця роботи – не варто розповідати про конфлікт, якщо навіть він мав місце, і звинувачувати свого колишнього керівника. Краще відповісти: «Не було професійного зростання»;

- рівень очікуваного доходу – можна з'ясувати, яку зарплатню фірма збирається вам запропонувати. Якщо змушені будете назвати конкретну суму, то можна називати суму, яка на 10-15 % вища попередньої зарплати. Максимум - 30%;

- розповідь про найбільші досягнення – необхідно підготувати список своїх успіхів за останні роки. Якщо кандидат не може похвалитися супердосягненнями, то можна розповісти про те, що на попередньому місці ви опанували нову комп'ютерну програму, вивчили іноземну мову;

- розповідь, чому кандидат хоче працювати в даній організації/підприємстві - зазвичай таке запитання спроба спантеличити кандидата і дізнатися таємну причину працевлаштування.

Такі, та багато інших питань задаються кандидатам на співбесідах. За їх допомогою рекрутер отримує максимальну інформацію, яка необхідна для подальшого прийняття рішення.

Одним із важливих етапів на співбесіді – це виконання практичного завдання [4].

Після проходження інтерв'ю рекрутер або видає на місці практичне завдання, або надсилає на електронну пошту та фіксує час для виконання, або запрошує майбутнього працівника на безпосереднє робоче місце для виконання завдання. Зазвичай від такого виконання завдання не очікується високий рівень та виконання на всі 100%, але такі завдання дають розуміння на скільки кандидат орієнтується в бажаній сфері, швидкість та стресостійкість, а ще один із варіантів знайомства/перевірки може бути, коли рекрутер просить надати рекомендації з попереднього місця роботи. Рекомендації можуть бути в паперовому вигляді з підписом людини, яка надала таку рекомендацію так і надання контактів для

спілкування.

Є ще такий вид співбесід, як групові співбесіди. Групова співбесіда - це одночасна співбесіда з декількома кандидатами на одну й ту ж вакансію. Найчастіше рекрутери використовують такий формат, щоб максимально швидко закрити однотипні вакансії при масовому підборі персоналу. Групові співбесіди є перевагою для роботодавця, але для кандидатів, у більшості випадків негативний досвід [2].

Після першої співбесіди є другий етап – це знайомство з менеджером, безпосереднім керівником. На даному етапі зазвичай менеджер уже ознайомлений заочно з кандидатом і ознайомлення уже з професійними навичками та вміннями. Останнім етапом зазвичай але не обов'язково – це знайомство з керівником вищої ланки.

Після проведення усіх етапів співбесід приймається рішення про прийняття або не прийняття на робоче місце кандидата, але враховуючи те, що в Україні на даний момент військовий стан, а до війни був карантин у зв'язку з епідемією Covid 2019, ринок праці суттєво змінився і вимоги до кандидатів, форми та методи найму персоналу набрали зовсім інших принципів [5].

На сьогодні майже всі співбесіди проводяться онлайн, це дає змогу зекономити час як для рекрутера так і для кандидата. Якщо робота не пов'язана з процесом виробництва, більшість компаній вибирають віддалений офіс роботи. У зв'язку з тим, що працівники знаходяться по всій території як України так і за кордоном вимоги набули іншого сенсу.

На даний момент багато працівників, не маючи освіти та необхідного досвіду опановують нові професії та навички виконання роботи, така перекваліфікація має як позитивні так і негативні наслідки, але точно є тенденція на подальший розвиток та успіх, але, не зважаючи, на ситуацію у кожній компанії с свої принципи найму персоналу.

Висновки. Таким чином, задоволення потреби підприємства у персоналі передбачає вибір кандидата на вакантну посаду, який би максимально відповідав усім вимогам та виконував поставлені перед ним завдання на належному рівні. Виконання цього досить відповідального завдання знаходиться під впливом багатьох факторів. Найбільший ризик прийняття хибного кадрового рішення пов'язаний з тим, що ці рішення в більшості своїй базуються на інтуїтивному виборі.

Можна сподіватися, що розглянуті у статті питання значно підвищать ефективність процесу пошуку та відбору кандидатів на вакантну посаду.

По-перше, при виборі джерел пошуку кандидатів обов'язково необхідно враховувати вплив цілої низки факторів, основними з яких було визначено: час, що відводиться на пошук персоналу; витрати, спрямовані на пошук персоналу; специфіка потреби у персоналі та розмір підприємства. Саме залежно від стану цих факторів та їх вагомості можна обрати ті джерела, що принесуть найбільший ефект.

По-друге, остаточний відбір задоволення потреби підприємства у персоналі передбачає вибір кандидата на вакантну посаду, який би максимально відповідав усім вимогам та виконував поставлені перед ним завдання на

належному рівні. Виконання цього досить відповідального завдання знаходиться під впливом багатьох факторів. Найбільший ризик прийняття хибного кадрового рішення пов'язаний з тим, що ці рішення в більшості своїй базуються на інтуїтивному виборі.

Список використаних джерел:

1. Балановська Т. І., Михайліченко М. В., Троян А. В. Сучасні технології управління персоналом: навчальний посібник. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2020. 466 с.
2. Брич В., Брисяк О., Брисяк О, Білоус Л., Галиш Н. Трансформація системи управління персоналом підприємств: монографія. Міністерство освіти і науки України, Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2020. 211 с.
3. Войтко С.В. Лідерство та антикризовий менеджмент : підручник для здобувачів ступеня магістра за спеціальностями галузей знань «Соціальні та поведінкові науки» та «Управління та адміністрування», «Публічне управління та адміністрування». Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 192 с.
4. Криворучко С.В. Оцінка результативності персоналу від звичайної до наукової. Вивчення та порівняльний аналіз детермінованих і стохастичних підходів. - Київ : ЛАТ & К, 2020. 71 с.
5. Островерхов В.М., Дяків О.П. Управління персоналом : навчально-методичний посібник. Міністерство освіти і культури України. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 285 с.

Анастасія СЛОБОДЯНЮК *
студентка 3-го курсу,
факультету економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ УПАКОВКИ НА ВИБІР СПОЖИВАЧА

Анотація. У статті розглянуто вплив упаковки як одного із об'єктів інноваційного маркетингу. Проаналізовано маркетингові дослідження вітчизняних та іноземних науковців, наведено хронологію відкриття пакувальних матеріалів та освоєння їх як тари, сформовано характеристики основних елементів упаковки, які впливають на вибір споживачів, а також наведено приклади пакування, застосовані відомими брендами з ціллю підвищити попит серед споживачів.

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри аграрного менеджменту та маркетингу ВНАУ, Катерина МАЗУР

***Abstract.** The article considers the impact of packaging as one of the objects of innovative marketing. The author analyzes marketing research by domestic and foreign scientists, provides a chronology of the discovery of packaging materials and their development as containers, formulates characteristics of the main elements of packaging that influence consumer choice, and mentions examples of packaging used by well-known brands to increase demand among consumers.*

Вступ. Останнім часом упаковка товару відіграє важливу роль у сфері маркетингу. Упаковка – це оболонка готового продукту, яка одночасно повинна виконувати кілька життєво важливих для нього функцій: можливість розподілу його вмісту за вагою або кількістю, збереження та зручність транспортування продукту, його ідентифікацію, інформаційну функцію, зокрема рекламну, тощо. Упаковка має істотне, а часом і вирішальне значення у сприйнятті того чи іншого бренду [5].

Реклама та PR повідомляють споживачеві про товар, проте знайомство споживача з товаром починається саме з упаковки [11]. Стає очевидним той факт, що в часи сьогодення упаковка виконує значно більше функцій, ніж раніше й має досить вагомий вплив на споживача. Саме тому постає необхідність дослідження впливу упаковки як одного із об'єктів інноваційного маркетингу промислового або торговельного підприємства на вибір споживача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останній час методи та підходи до проведення маркетингових досліджень упаковки продукції активно розвиваються. Однозначно, що на даний факт істотно впливає розвиток рекламних функцій упаковки. Сучасні принципи пакування виробленої продукції досліджували такі вітчизняні та іноземні науковці: М. Серавет [8], Сабхаш К.Кунді [8], В. Шредер [7], В. Кривошей [4, 6], О. Телетов [5], В. Халайджі [6] та деякі інші. Аналіз останніх досліджень та публікацій показав, що упаковка стала вагомою частиною суспільного життя, що повинно змусити виробників приділити особливу увагу розробці її дизайну. Для підприємств, що тільки вступили на ринок стоїть завдання звернути на себе увагу й викликати зацікавленість до продукту при неможливості великих витрат на рекламу. Досягти цього можна використанням оригінальних дизайнерських рішень, що стосуються упаковки. Образ же великого виробника, що добре зарекомендував себе в очах покупця, формує переконливість і характер звертання до історизму й традиціоналізму в образі марки, що повинно бути виділено і акцентовано на упаковці. Також сучасною тенденцією вважають заміну звичайної упаковки екологічною та більш зручною для використання.

Результати дослідження. Пакувальні матеріали відіграють важливу роль у формуванні асортименту товарів, їх іміджу, забезпеченні збереження в процесі розповсюдження товарів. Споживачі швидко реагують на функції упаковки, зокрема на її зручність у користуванні, привабливий дизайн, форму, колір, наявну інформацію на упаковці. Упаковка сприяє швидкому засвоюванню нових ринків відомими товарами і забезпечує зорове пізнання через дизайн, колір, логотип тощо [3]. Окрім того, упаковка – показник людської психології. Розглядати її доводиться паралельно з еволюцією розвитку людського

суспільства та його укладів, табл. 1.

Таблиця 1.

Хронологія відкриття пакувальних матеріалів та освоєння їх як тари

Назва укладу за класифікацією	Вид масового впровадження матеріалів	Основні матеріали
Збирання та мисливство	Природні матеріали	Шкіра тварин, роги, бамбук, порожні гарбузи, листя
Садівницькі	Оброблені природні матеріали	Плетені кошики, шкіряні ємності та ін.
Аграрні	Кераміка, дерево, скло, тканини	Амфори, кубки, перші вироби із скла, діжки, пакувальні ящики та кліті, мішки, мотузки, природні полімери: смоли, віск, бітум, корок, шовк
Індустріальні	Папір, метал, целюлозне волокно	Залізо, олово, свинець, алюміній, металева тара із жерсті
Постіндустріальні	Пластмаса	Целулоїд, сучасні пластмаси, синтетичні полімери тощо

*Джерело: [5]

Як бачимо з табл. 1, першочергово упаковка виконувала функцію збереженості та зручності транспортування. Пізніше ж стає очевидним, що упаковка відіграє ще неабияку роль у процесі сприйняття товару [5]. Серед великої кількості однакового товару очевидно, що споживач придбає той товар, який буде привабливішим, зручнішим та яскравішим. Сучасна теорія упаковки представлена аспектами твердої і м'якої вартості товару. Конкретна споживча цінність товару – тверда вартість. М'яка вартість (додаткова) – дизайн, колір, упаковка. За відсутності на ринку великої однорідності товарів, в першу чергу споживач орієнтується на тверду вартість. Аналіз сучасних розвинених ринків країн світу, свідчить про високу однорідність товарів, увага покупця переходить на м'яку вартість.

Відтак, відомою стала фраза в колах сучасних маркетологів: «Упаковка продає товар». Упаковка стала вагомою частиною суспільного життя. Характеристики основних елементів упаковки наведені у табл. 2.

Таблиця 2.

Характеристика основних елементів упаковки, які впливають на вибір споживачів

Характеристика упаковки	Загальний опис
Колір	Має певний психологічний та емоціональний вплив на споживача, зазвичай повинен асоціюватися з самим товаром та створювати певний образ. Більшу увагу споживачі звертають на світлі та теплі відтінки. За даними досліджень, проведеними багатьма компаніями, кожен колір асоціюється у споживачів з певним емоціональним станом, що є немало важливим фактором при здійсненні купівлі товару. Наприклад, червоний колір асоціюється у споживачів з високою температурою, тому виробники часто використовують його в упаковках гострих кетчупів, приправ. Також важливим є те, як читається текст на відстані споживачами. Дослідження компанії «British colour council» з'ясувало,

	що найкраще читається надпис жовтого кольору на чорному, чорного – на оранжевому, жовтому і навпаки
Екологічність	Останнім часом, більшість людей починає звертати увагу на екологічність упаковки, можливість її вторинної переробки, оскільки людство починає розуміти загрозу погіршення екологічного стану навколишнього середовища
Форма або зручність у використанні	Основними аспектами зручності у використанні упаковки є: (доступність, зручність зберігання, легкість використання в спеціальних цілях, легкість у позбавленні, можливість повторного використання, вплив на зовнішнє середовище. Серед не досить зручних у використанні упаковок можна назвати: молоко в пластмасових пакетах, вакуумні упаковки сирів чи м'ясних виробів, упаковки масла, які не можливо міцно закрити заново
Естетичність	Зовнішнє оформлення упаковки – це перше, на що звертає увагу споживач. Естетична привабливість є важливим критерієм при виборі споживачами в групі кондитерських товарів, косметики та товарів, які купують в подарунок. Для правильного сприйняття зовнішнього вигляду упаковки дизайнери і маркетологи визначають портрет споживача, а саме: стиль життя, вік, стать, обізнаність щодо товару, особистісний фактор, соціально-економічні та демографічні фактори
Інформативність	На упаковці повинна бути зображена вся необхідна інформація про продукт, адже споживачі не куплять той продукт, в якому не буде інформації про склад товару чи про термін придатності. Кожна упаковка повинна інформувати споживача про характеристики того чи іншого товару
Матеріал виготовлення	Впливає на сенсорне сприйняття товару і залежить від його типу. Крім того, матеріал впливає на зберігання товару своєї цінності, смакових властивостей, безпеки і т.п.

Джерело: [1]

Проаналізувавши табл. 2, можемо зробити висновок, що сучасні магазини представляють досить великий вибір продукції, проте покупець зверне увагу, скоріше за все, на яскраве і кольорове подання продукту, ніж на бляклу упаковку. На знаходження товару серед іншої маси впливає як матеріал, так і форма і колір упаковки.

Покупець, який обрав з безлічі пропозицій найбільш яскравий і привабливий за зовнішніми ознаками товар, з більшою імовірністю придбає його знову. Якщо ж споживач придбав товар у безликій упаковці, то в 90 % випадків він вже через кілька днів забуде про нього, а шанси, що він згадає ім'я виробника, практично нульові [2].

Саме тому щоб привернути увагу споживача, маркетологи застосовують різні методи. Наприклад, щоб підкреслити водонепроникні властивості моделі годинника Festina Profundo 6692, німецька рекламна агенція Scholz & Friends запропонувала продавати його в пакетах, заповнених водою. За словами компанії, в покупців не повинно залишитися ані найменшого сумніву в тому, що годинник повністю водонепроникний [10].

Нерідко певні властивості упаковки також впливають на збільшення попиту серед покупців. Цікавим є нещодавнє дослідження китайських вчених стосовно коробки для молока. Вони розробили «розумну мітку», яка, за їхніми словами, може вказувати - змінюючись з червоного на зелений - коли вміст молочної коробки зіпсовано. Мітки містять вітамін С, оцтову та молочну кислоти й агар, які з часом вступають у реакцію із золотими та срібними наностержнями,

змінюючи колір мітки. Це імітує час, який зазвичай потрібен мікробам для росту в їжі, але також враховує коливання температури, які можуть зіпсувати продукт. Коли продукт на 100% свіжий, мітка має червоний або червонувато-оранжевий колір. У міру того як упакований продукт старіє, він стає помаранчевим, жовтим, а коли він повністю зіпсований, - зеленим. Дослідження було презентовано на Національній зустрічі та виставці Американського хімічного товариства (ACS) у Далласі в 2014 р. Відтоді на ринку можна зустріти різні аналоги цієї ідеї, включно зі зміною кольору ковпачка або й усієї упаковки [12].

Окрім всього вищевказаного виробники роблять важливий акцент на екологічності упаковки, так як на сьогодні близько половини об'єму твердих відходів складають споживчі пакувальні відходи, і при цьому спостерігається стійка тенденція до їх збільшення [3].

Як приклад, можна навести австрійський ювелірний бренд SHEYN, що використовує упаковку в мінімалістичному екологічному стилі. Проста поштова коробка з крафт-паперу на 90% складається з переробленого паперу і включає докладний одноколірний принт, який відкриваючись, зображує рисунок їх індивідуального кулона. В екологічно чистій упаковці мінімалізм може бути пов'язаний з мінімальним використанням матеріалів, наприклад, відмовою від упаковки арахісу або непотрібної упаковки, економією коштів, а також скороченням виробничих викидів і, звичайно ж, відходів. Варто мати на увазі, що упаковка, як і раніше, повинна захищати продукт, і ланцюжок поставок іноді може бути негнучким, щоб пристосуватися до більш сучасних, екологічно чистих конструкцій [9].

Висновки. Наразі можна із впевненістю сказати, що упаковка доповнила свої початкові функції рекламним та психологічним впливом на споживача. У глобалізованому світі проблеми нових сфер застосування упаковки пов'язані, насамперед, з підвищенням конкурентоспроможності та зручності продукції, а також з нагальною необхідністю повторного її використання для покращення екологічного стану нашої планети. Необхідність постійних змін пакувальних матеріалів, принципів їх застосування та оптимізації достатнього для споживача випуску продуктів і відповідно дбайливого ставлення до збереження навколишнього природного середовища може стати об'єктом подальшого дослідження.

Список використаних джерел

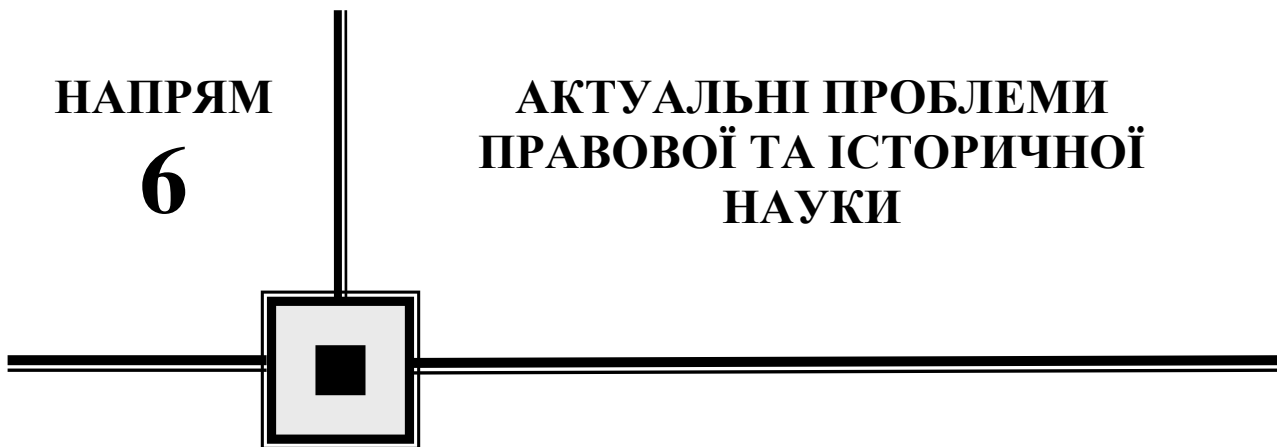
1. Біловодська, О.А. Вплив зовнішнього вигляду упаковки товару на вибір споживачів. О.А. Біловодська, М.А. Молибог. Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф., м. Суми, 6-8 травня 2014 р.: у 2-х т. За заг. ред. О.В. Прокопенко, О.В. Люльова. Суми. 2014. Т.2, с. 226-227.
2. Голишева, Є.О. Вплив упаковки на вибір споживача. Є.О. Голишева, Л.М. Степаненко. Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф., м. Суми, 6-8 травня 2014 р. у 2-х т. За заг. ред. О.В. Прокопенко, О.В. Люльова. Суми. СумДУ, 2014. Т.2, с. 228-230.
3. Корчагова А.Г., Способи, що дозволяють знизити використання пакувальних засобів, що забруднюють середовище і перспективи їх

- використання, 2017. С. 110-116. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2905/1/studentresearchjournal17.pdf>
4. Кривошей В.Н. Упаковка в українських реаліях / В.Н. Кривошей. ІАЦ «Упаковка», 2017. 288 с.
 5. Телетов О.С., Шатова В.М., Упаковка як об'єкт інноваційного маркетингу, Маркетинг і менеджмент інновацій, 2014, №2 <https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/>
 6. Халайджі В.В., В.М. Кривошей. Упаковка для харчових продуктів та напоїв / В.В. Халайджі. ІАЦ «Упаковка», 2018. 216 с.
 7. Шредер В.Л., В.М. Кривошей, Н.В. Кулик. Полімерна упаковка / В.Л. Шредер. ІАЦ «Упаковка», 2021. 586 с.
 8. Mahavir Sehrawet, Subhash C. Kundu. Package as a marketing tool: a study. Emerging Trends in International Business and Financial Services New Delhi Editors: MS Turan, SC Kundu, 2004. pp.287-298.
 9. Екологічно чисте пакування <https://azbyka.com.ua/uk/ekologicheskichistaya-upakovka1/>
 10. Годинники Festina Profundo 6692 продаються в пакетах із водою URL: <https://mmr.ua/ru/show/chasy-festina-profundo-6692-prodajutsja-v-paketah-s-vodoj>
 11. Упаковка як елемент маркетингу <https://aboutmarketing.info/biznes/zarobitok/upakovka-yak-element-marketynhu/>
 12. Scientists 'envisage' carton tag that changes color when milk is spoiled <https://www.dairyreporter.com/Article/2014/04/04/Scientists-envisage-carton-tag-that-changes-color-when-milk-goes-off>

НАПРЯМ

6

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ
НАУКИ

Віра АКІШОВА*
студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розглядаються питання про загальну характеристику законодавства про відповідальність у сфері державної служби, характеристику антикорупційного законодавства України, закон України про запобігання корупції, укази Президента України.

Abstract. The article examines questions about the general characteristics of the legislation on responsibility in the field of public service, the characteristics of the anti-corruption legislation of Ukraine, the law of Ukraine on the prevention of corruption, decrees of the President of Ukraine.

Вступ. Зміни, що відбуваються сьогодні в правовому полі України. стосуються якісного оновлення, трансформації, реформування права. Це не просто наміри чи побажання, а гостра життєва потреба, органічно пов'язана з євроінтеграційним вибором нашої країни. Адже національне право в Українській державі істотно відрізняється від права в європейських країнах, передусім своїм «духом», своєю ідеологією; у країнах Європи воно спрямоване на забезпечення прав та інтересів людини, у нас на забезпечення потреб держави, державного управління, державного апарату і його чиновників.

Виклад основного матеріалу. До законодавства, що регулює питання відповідальності у сфері державної служби, належить перш за все Конституція України, в якій хоча й відсутні положення, що визначали б модель розвитку державної служби, проте сама ідеологія чинної Конституції говорить про функціонування державної служби як демократичної інституції й розкриває її соціально спрямований характер.

* Науковий керівник: д. ю. н., доцент кафедри права ВНАУ, Юрій ДЕМ'ЯНЧУК

Велику вагу мають міжнародно-правові документи стосовно питань державної служби (наприклад. Кодекс поведінки посадових осіб щодо підтримання правопорядку, прийнятий на 34-й сесії Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1994 р.) [1].

Крім цього, до складу законодавства про відповідальність у сфері державної служби входять Закон України «Про державну службу»; КК, КУпАП: спеціальні закони, які регламентують державно-службові відносини (наприклад. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції»); укази Президента, які забезпечують можливість встановлення механізму швидкого правового регулювання відносин державної служби та постанови Кабінету Міністрів України, які затверджують певні положення, правила функціонування державної служби тощо.

Закон України про запобігання корупції [2]. Цей Закон визначає коло осіб суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення. До таких, крім Президента України, Голови Верховної ка і заступника. Прем'єр-міністра України, народних депутатів. Ради України, його Першого заступника державних службовців тощо. Закон відніс і осіб, які прирівнюються до уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування. Це, зокрема, члени окружних. територіальних і дільничних виборчих комісій (під час виконання ними повноважень), помічники народних депутатів та особи, які надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники. члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій і інші особи). Положення щодо віднесення останніх до суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення викликає сумніви. Приміром, вартість послуг приватно го нотаріуса визначається за домовленістю з клієнтом і в зв'язку із цим не зрозуміло, як буде застосовуватися ст. 6 Закону, яка забороняє використовувати свої службові повноваження та пов'язані із цим можливості одержання неправомірної вигоди для себе й членів своїх сімей

До суб'єктів, уповноважених проводити заходи щодо запобігання та протидії корупції законодавець відніс Президента України, органи державної влади, Кабінет Міністрів України, а також спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції: органи прокуратури, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю МВС України, податкової міліції, по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБУ, Військової служби право порядку у Збройних Силах України.

Серед основних указів Президента України, що стосуються державної служби й належать, зокрема, антикорупційного законодавства, можна на звати такі: «Про Порядок організації проведення спеціальної перевірки відомостей щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування»; «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією»; «Про систему заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції»; «Про заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції»: «Про Концепцію розвитку законодавства про державну службу в

Україні, «Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки»; «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12 липня 2007 р. «Про заходи щодо підвищення ефективності системи закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти; «Про деякі заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної антикорупційної політики»; «Про деякі заходи щодо запобігання корупції в судах та правоохоронних органах; «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 вересня 2009 р. «Про стан злочинності у державі та координацію діяльності органів державної влади у протидії злочинним проявам та корупції «Про утворення Національного антикорупційного комітету»: «Питання Національного антикорупційного комітету» [3].

До антикорупційного законодавства належать також постанови й розпорядження Кабінету Міністрів України, зокрема: «Про стан виконання центральними і місцевими органами виконавчої влади актів законодавства про державну службу та боротьбу з корупцією ; «Про за твердження Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування ; «Про заходи щодо підвищення кваліфікації працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань боротьби з корупцією ; «Про стан фінансово-бюджетної дисципліни, за ходи щодо посилення боротьби з корупцією та контролю за використанням державного майна і фінансових ресурсів : «Про затвердження Порядку інформування громадськості про результати роботи у сфері протидії корупції»; «Про затвердження Порядку передачі подарунків, отриманих під час про ведення офіційних заходів; «Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів» та ін. [4].

Висновки. Адміністративна відповідальність є одним з визначних інститутів адміністративного права, важливим засобом охорони громадського порядку, якому притаманні усі ознаки юридичної відповідальності. Особлива роль адміністративної відповідальності в адміністративно-правовій сфері визначається тим, що відносини адміністративної відповідальності, разом із відносинами публічного управління, адміністративних послуг і адміністративного судочинства утворюють предмет адміністративного права. Суттєва особливість адміністративної відповідальності полягає у прагматичності її теоретичних концепцій, домінуюча спрямованість яких окреслена проблематикою Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Останніми роками адміністративне право перебуває у стані системної трансформації, параметри якої визначені Концепцією адміністративної реформи в Україні. Відповідно до її положень формується нова ідеологія взаємовідносин між державою і громадянином. Докорінних змін зазнає адміністративно-правова доктрина. Оновлюється адміністративне законодавство. Відповідно до цих реалій змінився зміст навчальної дисципліни і сформувалися якісно нові вимоги до набуття знань щодо специфіки та особливостей адміністративної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Коломоець Т. О. Адміністративна відповідальність : навч. посіб. К.: Істина, 2011. 177 с.
2. Дем'янчук Ю. В. Аналітико-методологічні засади запобігання та протидії корупції у системі державної служби України: Монографія. Київ: Видавництво Текта, 2018. 502 с.
3. Дем'янчук Ю. В., Суббот А. І., Ігонін Р. В. Науково-практичний коментар до Глави 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією). Київ: ЦУЛ, 2020. 1246 с.
4. Дем'янчук Ю. В. Адміністративно-правові засади запобігання і протидії корупції у системі державної служби України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2020. 18 с.

Вікторія БОНДАРУК*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті розглянуто актуальність системи організації адміністративних судів та їх компетенція щодо вирішення справ. Описано питання історії запровадження адміністративного судочинства в Україні та його функції сьогодення. Показано регулювання адміністративних відносин, що призвело до суттєвих змін у сфері адміністративного судочинства.*

***Abstract.** The article examines the relevance of the system of organization of administrative courts and their competence in resolving cases. The issue of the history of the introduction of administrative justice in Ukraine and its function today is described. The regulation of administrative relations is shown, which led to significant changes in the field of administrative justice.*

Вступ. В юридичній літературі адміністративне судочинство порівнюють з адміністративною юстицією. Однак в юридичних словниках та енциклопедіях адміністративна юстиція- це система спеціальних органів із контролю за дотриманням законності в сфері державного управління як особливий порядок вирішення адміністративно-правових спорів судами та іншими уповноваженими на те державними органами.

У наукових працях адміністративна юстиція розглядалася як судовий контроль за функціонуванням адміністрації. На сьогоднішній день, адміністративну юстицію розглядають як форму судового захисту прав і свобод громадян, а адміністративне судочинство – як процесуальну складову

* Науковий керівник: асистент кафедри права ВНАУ Ірина СКІЧКО

адміністративної юстиції.

Отже, можна припустити, що поняття адміністративної юстиції ширше, ніж поняття адміністративного судочинства, що адміністративна юстиція – це розгляд і вирішення публічно-правових спорів не тільки адміністративними судами і в порядку адміністративного судочинства, а й іншими спеціально створеними державними органами. З точки зору справедливості, захисту інтересів держави, суспільства, громадян, суспільного ладу розгляд справ про адміністративні правопорушення, скарг громадян теж є юстицією.

Виклад основного матеріалу. Конституція України закріплює положення, що людина, її життя і здоров'я честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3).

Основний Закон також закріплює універсальне право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ч. 2 ст. 55).

Конституційні положення про те, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність та утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, вимагають принципово нового підходу до визначення ролі і місця адміністративного процесу в правовій системі держави.

Втілення в життя цих положень потребує створення нових правових механізмів, юридичних режимів, визначення концептуальних наукових і методологічних засад обґрунтування єдності та структурного взаємозв'язку правових норм та інститутів щодо визнання захисту прав і законних інтересів (фізичних чи юридичних) приватних осіб. Наявність адміністративної юстиції ознакою правової держави. У правовій державі праву підпорядковуються політичні та адміністративні органи, а їхні рішення можна оскаржувати в суді. Водночас авторитарна держава майже не допускає можливості оскаржувати рішення її органів влади [7].

Поступове запровадження адміністративної юстиції в Україні було передбачене Концепцією судово-правової реформи, затвердженою постановою Верховної Ради України 28 квітня 1992 року: починаючи зі спеціалізації суддів і утворення спеціалізованих судових колегій і закінчуючи створенням вертикалі адміністративних судів.

Після закріплення Конституцією України 1996 року універсального правила на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб та поширення юрисдикції судів на всі правовідносини, які виникають у державі, створення вертикалі адміністративних судів стало очевидним. Але для започаткування створення системи адміністративних судів знадобилося майже десять років.

Створення системи адміністративних судів з метою повноцінного судового захисту прав і свобод громадян у сфері публічно-правових відносин передбачено також Концепцією адміністративної реформи в Україні, схваленої Президентом України у 1998 році.

На законодавчому рівні вперше це було визначено Законом України «Про судоустрій України», прийнятим Верховною Радою України 7 лютого 2002 року. Закон не тільки визначив місце адміністративних судів в системі судів загальної

юрисдикції, а й установив трирічний строк для їх створення.

На виконання положень зазначеного Закону 1 жовтня 2002 року Президент України підписав Указ про утворення Вищого адміністративного суду України [6].

Нормативне регулювання здійснення адміністративного судочинства, а іншими словами – адміністративне процесуальне законодавство спирається на основний нормативно-правовий акт – Кодекс адміністративного судочинства України.

Згідно зі ст. 2 КАС завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ.

Відповідно до п. 2 ст. 3 КАС адміністративний суд – це суд загальної юрисдикції, до компетенції якого віднесено розгляд і вирішення адміністративних справ.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» (статті 21,26,31, 38) та КАС передбачена така система спеціалізованих адміністративних судів.

Судами першої інстанції є дворівнева система місцевих адміністративних судів: місцеві загальні суди (районні, районні в містах, міські та міськрайонні), які вирішують адміністративні справи, що визначені процесуальним законом, та окружні адміністративні суди [1].

Аналіз цієї норми дозволяє вважати, що на адміністративне судочинство покладено:

- 1) визнання відповідно до законодавства прав, свобод та законних інтересів фізичних чи юридичних осіб;
- 2) встановлення відповідно до законодавства кола обов'язків та їх меж учасників (сторін) адміністративного процесу;
- 3) поновлення порушеного права, свобод та законних інтересів фізичних чи юридичних осіб;
- 4) визнання на підставі чинного законодавства рішень, дій чи бездіяльності органів владних повноважень, їх посадових осіб такими, що порушують законні права та інтереси фізичних чи юридичних осіб [7].

Систему адміністративних судів утворюють:

- місцеві адміністративні суди (місцеві адміністративні суди округів, місцеві загальні суди як адміністративні суди);
- апеляційні адміністративні суди;
- Вищий адміністративний суд України; Верховний Суд України (Судова палата з адміністративних справ).

Справа адміністративної юрисдикції (далі - адміністративна справа) - переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, у якому хоча б однією зі сторін є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, в тому числі на

виконання делегованих повноважень.

КАС України визначає такі види підсудності адміністративних справ:

- предметна (ст. 18);
- територіальна (ст. 19);
- інстанційна (ст. 20);
- підсудність кількох пов'язаних між собою вимог (ст. 21).

Судові виклики і повідомлення здійснюються повістками про виклик і повістками-повідомленнями (ст. 33). Повістки про виклик у суд надсилаються особам, які беруть участь у справі, свідкам, експертам, спеціалістам, перекладачам, а повістки-повідомлення - особам, які беруть участь у справі, з приводу вчинення процесуальних дій, у яких участь цих осіб не є обов'язковою. Повістка повинна бути вручена під розписку не пізніше ніж за три дні до судового засідання, крім випадку, коли повістка вручається безпосередньо в суді (ст. 35). При цьому повістка у справах, для яких встановлено скорочені строки розгляду, має бути вручена у строк, достатній для прибуття до суду [2].

У складі Верховного Суду діє Касаційний адміністративний суд. У Касаційному адміністративному суді обов'язково створюються окремі палати для розгляду справ щодо:

1) податків, зборів та інших обов'язкових платежів;

2) захисту соціальних прав;

3) виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян.

Місцеві адміністративні суди (місцеві загальні суди як адміністративні суди та окружні адміністративні суди) вирішують адміністративні справи як суди першої інстанції.

Апеляційні адміністративні суди переглядають судові рішення місцевих адміністративних судів (місцевих загальних судів як адміністративних судів та окружних адміністративних судів), які знаходяться у межах їхньої територіальної юрисдикції, в апеляційному порядку як суди апеляційної інстанції.

Юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових спорах, зокрема:

1) спорах фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності;

2) спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби;

3) спорах щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму;

4) спорах фізичних чи юридичних осіб із розпорядником публічної інформації щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності у частині доступу до публічної інформації [3].

Щодо судового процесу, принципи виступають найбільш загальними правилами поведінки визначеного характеру:

- вони прямо передбачені в законі; звернені до всіх учасників процесу; мають загальнообов'язковий характер;

- забезпечуються засобами державного примусу;
- мають правовий механізм реалізації.

При цьому основне призначення принципів полягає в тому, що їх втілення в судочинство надає йому якості правосуддя, та, навпаки, їх ігнорування веде до порушення права на судовий захист, а відтак – до неправосудності рішень суду [7].

Право на участь в адміністративному судочинстві передбачає наявність адміністративної процесуальної правосуб'єктності, тобто здатності мати процесуальні права та обов'язки в адміністративному судочинстві (адміністративна процесуальна правоздатність) та здатності особисто здійснювати свої адміністративні процесуальні права та обов'язки, у тому числі доручати ведення справи представникові (адміністративна процесуальна дієздатність).

Адміністративна процесуальна правоздатність визнається за громадянами України, іноземцями, особами без громадянства, органами державної влади, іншими державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими і службовими особами, підприємствами, установами, організаціями (юридичними особами).

Адміністративна процесуальна дієздатність належить фізичним особам, які досягли повноліття і не визнані судом недієздатними, а також фізичним особам до досягнення цього віку у спорах з приводу публічно-правових відносин, у яких вони відповідно до законодавства можуть самотійно брати участь; органам державної влади, іншим державним органам, органам влади Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування, їхнім посадовим і службовим особам, підприємствам, установам, організаціям (юридичним особам).

Особи, які беруть участь у справі, мають рівні процесуальні права і обов'язки та зобов'язані добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами і неухильно виконувати процесуальні обов'язки [4].

Висновки. Адміністративна юстиція зазвичай розглядалася й продовжує розглядатися як необхідний елемент правової держави, принципами якої має бути гарантованість прав і свобод громадян від неправомірних дій органів публічної, перш за все виконавчої влади, з урахуванням соціальних, політичних умов і правових традицій.

На сьогоднішній день, наша незалежна держава виявила своє прагнення до побудови правової, демократичної держави та запровадила повноцінно функціонуючу систему адміністративних судів. Це можна вважати одним із вагомих здобутків сьогодення.

Законодавство України передбачає безліч можливостей для створення дійсно демократичної та незалежної судової системи, яка, в свою чергу сприяє створенню умов для забезпечення ефективного захисту прав та свобод людини і громадянина від порушень і протиправних посягань, тобто втілює основоположні засади будь-якої правової держави.

Список використаних джерел:

1. Адміністративні суди та їх система: Згідно зі ст. 2 КАС завданням адміністративного судочинства є за-хист. URL: <https://lawbook.online/protses-ukrajini-tsivilniy/administrativni-sudi-jih-57478.html>.

2. Система адміністративних судів. Адвокатський іспит. Навчальні матеріали онлайн. URL: https://pidru4niki.com/1472040554839/pravo/sistema_administrativnih_sudiv.

3. Система адміністративних судів України. Юридична консультація Толмачових. URL: <https://yuristy.sumy.ua/advokatskij-ispit/usna-chastina/36-12-zakonodavstvo-pro-administrativni-pravoporushennya-ta-administrativne-sudochinstvo/289-sistema-administrativnikh-sudiv-ukrajini>.

4. Організація процесу адміністративного судочинства. Адміністративні суди України: завдання, принципи організації та діяльності. URL: https://vuzlit.com/1297749/organizatsiya_protseu_administrativnogo_sudochinstva.

5. Організація адміністративного судочинства в Україні. URL: <https://studies.in.ua/admnstrativne-procesualne-pravo-ukrainu/1983-organizatsiya-admnstrativnogo-sudochinstva-v-ukrayin.html>.

6. Адміністративне судочинство – Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Адміністративне_судочинство.

7. Адміністративне судочинство: навчальний посібник. М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, І. Б. Стахура. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. 596 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/210/1/admin%20sydoc.pdf>

Владислав ГОНЧАРЕНКО*
студент 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ІДЕЯ СОБОРНОСТІ В ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ

***Анотація.** У статті розглядається ідея соборності в державотворчих процесах України. Розглянуто історичні аспекти формування і розвитку української нації, а також роль ідеї соборності в її становленні. Досліджено різні підходи до розуміння поняття "соборність" в контексті української історії та політики. Проаналізовано вплив ідеї соборності на формування державотворчих процесів в Україні, включаючи українську державність, конституційні засади та національний ідентитет.*

***Abstract.** The article examines the idea of conciliarity in the state-building processes of Ukraine. The historical aspects of the formation and development of the Ukrainian nation, as well as the role of the idea of sobriety in its formation, are considered. Various approaches to the understanding of the concept of "congregation"*

* Науковий керівник: к.і.н., старший викладач кафедри права ВНАУ, Олександр ПОГУЛЯЄВ

in the context of Ukrainian history and politics have been studied. The influence of the idea of soborality on the formation of state-building processes in Ukraine, including Ukrainian statehood, constitutional principles and national identity, is analyzed.

Вступ. Ідея соборності є однією з ключових у державотворчих процесах України. Це поняття має глибокі історичні корені та означає об'єднання різних народів і регіонів в одну цілісну державу. В умовах сучасної політичної та соціальної ситуації в Україні ідея соборності є актуальною та потребує постійного вдосконалення та розгляду. У даній статті буде розглянуто історичні та сучасні аспекти ідеї соборності в державотворчих процесах України.

Ідея соборності українського народу є однією з ключових у державотворчих процесах України. Вона полягає в згуртуванні українців як нації та об'єднанні їхніх зусиль для досягнення загальнонаціональних цілей, зокрема створення та збереження незалежної та демократичної держави. Ідея соборності виникла ще в середньовіччі, коли формувалася Київська Русь, та продовжує бути актуальною й до сьогодні.

У даній статті будуть розглянуті історичні та сучасні аспекти ідеї соборності в Україні, її роль у формуванні української державності та її взаємозв'язок з політичними, культурними та соціальними процесами в країні. Крім того, будуть проаналізовані різні підходи до розуміння поняття "соборність", а також її відображення в конституційних документах та законодавстві.

Важливим аспектом розгляду ідеї соборності є її відображення у сучасному політичному житті України, зокрема у контексті розвитку регіональної самоврядності та децентралізації влади. Також будуть розглянуті проблеми та перспективи розвитку соборності в Україні в умовах сучасної геополітичної ситуації та впливу зовнішніх факторів на українське суспільство.

Виклад основного матеріалу. Ідея соборності є однією з ключових ідей у державотворчих процесах України. Вона виникла внаслідок потреби об'єднання різних регіонів і народностей, що проживають на території сучасної України, у єдину державу. Ця ідея знайшла своє відображення у створенні Української Народної Республіки в 1917 році та Української Держави в 1918 році [1].

Історичною заслугою Української Центральної Ради було те, що вона вперше і публічно почала говорити від усіх громадян та про їх потреби. Представники УЦР усвідомлювали, що демократичне спрямування планових змін в Україні неможливе без представників інших етносів. В інтересах новоствореної держави необхідно залучити досвідчених фахівців у різних сферах, передусім в управлінні та промисловості, незалежно від походження [5, с. 128].

Соборність означає єдність різних етнічних груп, релігій, культур і територій у межах однієї держави. Вона передбачає взаємоповагу та співпрацю між національностями та регіонами, забезпечення рівних прав і можливостей для всіх громадян, незалежно від їх походження.

У сучасній Україні ідея соборності є важливим елементом

державотворення та національної єдності. Вона закріплена в Конституції України та є основним принципом формування державної політики. Держава прагне забезпечити рівні умови для всіх громадян, незалежно від їхньої етнічної чи культурної приналежності, та зміцнювати національну єдність шляхом діалогу, взаєморозуміння та співпраці [2].

З іншого боку, деякі політичні сили в Україні сприймають ідею соборності як інструмент для зміцнення національної єдності та утвердження суверенітету країни. Вони наголошують на необхідності співпраці та діалогу між різними регіонами України, а також на підтримці мовної та культурної різноманітності країни.

Проте, ідея соборності не є безкритичною. Деякі критики стверджують, що вона може призвести до зниження ролі місцевих самоврядувань та зміцнення централізованого керівництва країною. Крім того, ідея соборності може викликати спірні питання щодо національної ідентичності та ставлення до інших національних меншин в Україні.

Отже, ідея соборності в державотворчих процесах України має складну та багатогранну природу. Незважаючи на те, що вона має своїх прихильників та критиків, ідея соборності продовжує залишатися однією з ключових ідей у державотворчості України, що визначає її історію та сьогодення.

Сьогодні ідея соборності продовжує бути актуальною для України. Зокрема, під час революційних подій 2013–2014 років, українці знову проявили єдність та бажання побудувати єдину державу, яка буде ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, демократії та правовідносинах.

Проте, незважаючи на важливість ідеї соборності, українське суспільство все ще роз'єднане на певні регіональні та етнічні групи, які не завжди діють на користь держави в цілому. Це стає причиною зниження національної єдності та негативно впливає на розвиток країни.

З іншого боку, ідея соборності може стати ключовим інструментом у зміцненні національної ідентичності та формуванні національної свідомості, яка є основою для побудови єдиного демократичного суспільства. Тому важливо підтримувати і розвивати ідею соборності в українському суспільстві [3].

Одним з важливих кроків у зміцненні ідеї соборності є відновлення національної єдності, розвиток державних символів, історії та культури, які об'єднують українців навколо спільної ідеї. Також важливо забезпечити рівність та взаємовиручку між різними регіонами та етнічними групами, що сприятиме формуванню загальної ідентичності та сприяє зміцненню державності.

У сучасному світі ідея соборності залишається важливою не лише для України, але й для багатьох інших країн, які шукають шляхи збереження своєї територіальної цілісності та національної ідентичності. Зокрема, це стосується країн, що переживають складні політичні та етнічні кризи, такі як Сирія, Ірак, Лівія, Ємен, Сомалі та інші.

Україна також продовжує боротися за свою територіальну цілісність та національну ідентичність в умовах гібридної війни з Росією. Один із ключових чинників успіху в цій боротьбі - це збереження ідеї соборності та патріотизму серед українського народу. Українська держава зробила великий крок у

напрямку створення єдиної нації після подій Революції Гідності та відновлення незалежності в 1991 році. Але сьогодні важливо не тільки зберегти цей досягнутий рівень єдності, а й продовжувати розвивати його.

Український народ продовжує прагнути до розбудови майбутньої держави на засадах справедливості, демократії та національної єдності [4].

Сучасна Україна стикається зі складними викликами, що стосуються її територіальної цілісності та єдності. У контексті останніх подій, зокрема анексії Криму та війни на сході країни, поняття ідеї соборності стає ще більш актуальним [9].

Наприклад, питання відносин з тимчасово окупованими територіями та їх повернення до складу України є однією з головних проблем держави. Незважаючи на це, українці продовжують прагнути до єдності та інтеграції всередині країни, що підтверджується різними ініціативами, такими як реформи децентралізації, розвиток місцевого самоврядування та інші.

Водночас, в сучасних умовах, коли Україна інтенсивно розвивається та інтегрується в європейський та світовий контексти, ідея соборності може набувати нових форм та змісту. У рамках глобалізації та космополітизації, вона може означати не лише єдність території та народу, а й спільну культуру, цінності та ідеї [8].

Отже, ідея соборності в державотворчих процесах України є не тільки історичною та культурною спадщиною, а й актуальним завданням для сьогодення та майбутнього країни. Її реалізація потребує зусиль та співпраці всіх громадян та інституцій, що дозволить зміцнити державу та забезпечити її розвиток в умовах сучасного світу.

Ще одним важливим аспектом, який варто відзначити є збереження ідеї соборності в культурному житті України. Українська культура, як і українська державність, збагачувалась завжди за рахунок діалогу з іншими культурами, ідеями, традиціями. Сьогодні цей процес триває, і українські культурні проекти, співпраця з культурними інституціями інших країн, міжнародні культурні фестивалі стають усе більш популярними та важливими для розвитку української культури [6].

Проте, важливо зазначити, що ідея соборності не є самоціллю, вона має свої цілі та завдання. Однією з найважливіших є забезпечення єдності та цілісності України як держави, що є важливим чинником для її стабільності та розвитку. Для цього необхідно розуміти, що соборність не означає одноманітності та відсутності різниць між регіонами, національностями, культурами. Навпаки, соборність передбачає розуміння та повагу до різноманітності, але при цьому спільну мету та інтереси [7].

В завершення можна сказати, що ідея соборності є важливим елементом державотворчих процесів в Україні, який зберігається та розвивається на протязі всієї історії держави. Ця ідея знайшла втілення у формуванні української державності, а також у подальшому розвитку державних інститутів та культури України. Зараз ідея соборності продовжує бути важливою для зміцнення національної єдності, врегулювання міжнаціональних відносин та забезпечення стабільності в Україні.

Висновки. Підсумовуючи, можна стверджувати, що ідея соборності в державотворчих процесах України мала значний вплив на формування

національної свідомості та об'єднання різних регіонів та етнічних груп в єдину державу. Проте, сучасні події та виклики, які стоять перед Україною, демонструють необхідність змінення і адаптації концепції соборності до нових умов. Сьогодні, у складних геополітичних умовах, важливо знайти спільні цінності та засоби для об'єднання всіх громадян України, незалежно від їхньої етнічної чи регіональної приналежності. Для цього потрібні нові підходи та стратегії, що ґрунтуються на співпраці, довірі та розвитку громадянського суспільства.

В цілому, ідея соборності має великий потенціал для подальшого розвитку та зміцнення України як єдиної держави. Проте, щоб ця ідея залишалася актуальною і ефективною, необхідно постійно вдосконалювати її концепцію та шукати нові способи її реалізації. Тільки так Україна зможе протистояти викликам сьогодення та розбудувувати міцну та процвітаючу державу на користь всіх її громадян.

Список використаних джерел:

1. Білас В. Ідея соборності як парадигма державотворення України. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. 2018. Т. 32. С. 7-11.
2. Вознюк І. Державність України в контексті соборності та національного єднання. Політична думка. 2017. № 4. С. 43-48.
3. Історія України: курс лекцій. За ред. І. Гончара. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2018. 512 с.
4. Курило І. К. Ідея соборності в українській політичній думці кінця ХІХ – початку ХХ століття. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2009. № 652. С. 189–195.
5. Погуляєв О. Становище національних меншин Правобережжя в умовах зміни урядів в Україні упродовж 1917–1919 рр. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Тернопіль. 2015. Вип. 1. Ч. 3. С. 128–134. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua/naukovi_zapusku/hystory/2015_1_3.pdf#page=128
6. Полякова Г. В. Соборність як принцип державотворення в Україні. Політична думка. 2016. № 2. С. 45–50.
7. Рудь Ю. І. Україна як соборна держава: ідеї та реалії. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Політичні науки». 2015. Вип. 1149. С. 64–68.
8. Шерстюк Ю. В. Соборність як принцип державотворення в Україні: історичний аспект. Вісник Чернівецького університету. Політичні науки. 2016. № 354. С. 17–23.
9. Шиманський Я. В. Ідея соборності в українській політичній культурі: теоретико-історичні аспекти. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2015. № 820. С. 211–219.

Іванна ГУШЕВАТА*
студентка 2 курсу,

* Науковий керівник: д. ю. н., доцент кафедри права ВНАУ, Юрій ДЕМ'ЯНЧУК

АРГУМЕНТАЦІЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті розповідається про поняття «права і свободи людини», характеризуються види прав і свобод людини, міжнародні документи з прав людини і прав дитини; розвиває вміння тлумачити поняття «права і свободи людини», описувати види прав і свобод людини і наводити приклади; аналізувати зміст окремих статей Загальної декларації прав людини, Конвенції ООН про права дитини; виховувати в них повагу до прав та основних обов'язків людини і громадянина в умовах воєнного стану.*

***Abstract.** The article talks about the concept of "human rights and freedoms", describes the types of human rights and freedoms, international documents on human rights and children's rights; develops the ability to interpret the concept of "human rights and freedoms", describe the types of human rights and freedoms and give examples; analyze the content of individual articles of the Universal Declaration of Human Rights, the UN Convention on the Rights of the Child; to inculcate in them respect for the rights and basic duties of a person and a citizen.*

Вступ. Права людини – комплекс свобод і юридичних можливостей, обумовлених існуванням людини в суспільстві.

Право виступає мірою свободи і зміст його в тому, щоб узгодити свободу окремої людини зі свободою інших членів суспільства, дотримуючись принципу рівності. Право виступає як засобом забезпечення свободи, так і істотним засобом обмеження неузгоджених з суспільними потребами і уявленнями людей про добро і справедливість рівня свободи й обсягу влади. Встановлювані заборони й обмеження повинні бути доцільними з погляду гарантій свободи, а отже, і справедливими в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Права і свободи людини окреслюють певну сферу автономного існування індивіда, його життєдіяльності як члена суспільства. Ці правові можливості мають розцінюватися як своєрідні юридичні блага, зміст яких полягає у встановленні і гарантуванні певних меж свободи/несвободи особи. Тому права і свободи людини є органічною складовою юридичною частиною особистості як соціальної характеристики людини, входять до її структури. Вони формуються історично в ході розвитку людської спільноти, і тому на кожному історичному етапі існує більша або менша сукупність прав і свобод [1].

Визнання державою прав і свобод людини і громадянина шляхом закріплення їх у конституції та інших законодавчих актах є першим і необхідним кроком до їх утвердження і реалізації. Однак тільки цим роль держави у сфері

прав і свобод людини і громадянина не повинна обмежуватися. Вона має докладати всіх можливих зусиль для гарантування, охорони й захисту прав і свобод людини і громадянина, що визначає головний напрямок гуманізації держави, основні її гуманітарні характеристики в умовах воєнного стану.

Так, згідно з приписами Конституції України, права і свободи людини і громадянина повинні визначати зміст і спрямованість діяльності Української держави, а їх утвердження і забезпечення розглядається як головний обов'язок держави [2].

Юридичні гарантії прав і свобод людини - система норм, принципів, умов і вимог закону, які забезпечують здійснення, додержання та охорону прав та свобод людини, відновлення порушених прав. Важливими гарантіями є закріплення у ст. 21 і 22 Конституції України положень про те, що права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними і при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Неприпустимість звуження існуючих прав і свобод – основний принцип правової держави., в силу якого при прийнятті нових законів неприпустимо будь-яке звуження змісту і обсягу існуючих прав і свобод людини. Закони, що містять права і свободи, не підлягають зміні в бік погіршення статусу особи [3].

Процедурні гарантії, які визначають порядок, способи, умови впровадження норм матеріального характеру шляхом чіткого визначення та дотримання процедури їх реалізації в умовах воєнного стану.

Висновки. Права і свободи людини - це можливості людини, необхідні їй для існування і розвитку.

Права та свободи людині має гарантувати і забезпечити держава. Тому, хоча сім'я, любов, дружба, стосунки із сусідами теж пов'язані з певними правами і відповідальністю, поняття прав людини щодо них не застосовується. Права людини стосуються лише відносин людини і держави, яка закріплює їх у законах та інших правових актах в умовах воєнного стану.

Оскільки права людини стосуються самого факту людського існування, їх не можна відняти чи втратити. Більшість прав людини є невід'ємними. Вони не можуть кимось відбиратися або скасовуватися, на них не може спокуситися держава. Ані найнижчий соціальний статус людини, ані фізичні вади або інтелектуальна обмеженість, ані будь-які інші особисті риси не можуть позбавити людину її прав і свобод. Неможливо і самій людині позбавити себе своїх прав, як не можливо перестати бути людиною. Права людини не можна продати чи купити, подарувати чи обміняти.

Список використаних джерел:

1. Нестерович В. Ф. Верховенство права та забезпечення прав людини на тимчасово окупованих територіях України / В. Ф. Нестерович. Наукові записки НаУКМА. 2017. Т. 200. Юридичні науки. С. 85-92.

2. Дем'янчук Ю. В. Аналітико-методологічні засади запобігання та протидії корупції у системі державної служби України: Монографія. Київ: Видавництво Текта, 2018. 502 с.

З. Дем'янчук Ю. В., Суббот А. І., Ігонін Р. В. Науково-практичний коментар до Глави 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією). Київ: ЦУЛ, 2020. 1246 с.

Анна ДАНИЛЮК*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація:** У статті розглядаються питання правового регулювання спадкових відносин, які значно змінилися з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну та зміни, які торкнулися спадкового законодавства.*

***Abstract:** The article examines the issues of legal regulation of inheritance relations, which have changed significantly since the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation in Ukraine, and changes affecting inheritance legislation.*

Вступ. Воєнний стан на території України вніс свої корективи у регулювання багатьох процесів. Не винятком є і процедура спадкування. Порядок прийняття спадщини та передачі майна спадкодавця досить часто викликає низку запитань серед українців, які вперше виступають у ролі потенційних спадкоємців. Реалізація права на прийняття спадщини неодноразово ускладнювалася військовими реаліями, втратою людських життів і реальною загрозою тисячам життів, що унеможлиблювалося в багатьох частинах України. Зважаючи на актуальність даної теми необхідно розглянути основні зміни, які відбулися в даній сфері.

Під час воєнного стану були прийняті нормативно-правові акти, що визначають головні особливості процедури спадкування в цей період: постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28 лютого 2022 року № 164 [1], та наказ Міністерства юстиції України від 11 березня 2022 року № 1118/5 «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату» [2].

Незважаючи на воєнний стан в Україні, для отримання спадщини особа має прийняти спадщину у встановленому законом порядку. З моменту вступу в спадщину спадкоємці мають право лише прийняти спадщину або відмовитися від її прийняття. І лише після прийняття спадщини особа стає універсальним

* Науковий керівник: к.пед.н., доцент кафедри права ВНАУ, Володимир МАНЬГОРА

спадкоємцем прав та обов'язків померлого. Згідно з Цивільним кодексом України, спадкування відбувається з дати початку спадкування, яка є датою смерті або оголошення особи померлою. Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем спадкування є місце знаходження нерухомого майна або основної його частини, а якщо нерухомого майна немає, місцем спадкування є місце, де знаходиться основна частина рухоме майно [3].

Під час воєнного або надзвичайного стану спадкова справа відкривається будь-яким нотаріусом України за зверненням заявника, незалежно від місця відкриття спадщини. Однак, як уже зазначалося вище, Наказом Мініюсту внесено зміни до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами в умовах воєнного стану [2]. Зокрема, Порядок доповнено абзацом (підпункт 2.1 пункту 2 глави 10 Розділу II), відповідно до якого в умовах воєнного або надзвичайного стану спадкова справа заводиться за зверненням заявника будь-яким нотаріусом України без територіальної прив'язки до останнього місця проживання померлого. Вищевказане значно спрощує реалізацію прав громадян, які вимушено залишили звичне місце проживання. При цьому, якщо під час розгляду спадкової справи стане відомо, що таку справу заведено іншим нотаріусом, справа, розпочата пізніше, передається нотаріусу, який розпочав її раніше. Така ситуація могла виникнути, якщо одні спадкоємці подали заяву про прийняття до війни, а інші - під час воєнного стану, а нотаріус не зміг перевірити заведену спадкову справу через неможливість доступу до реєстру на певному етапі. Ця новела є досить позитивним кроком у спадковому законодавстві, адже ризики відкриття спадщини в місці тимчасово окупованої території чи у районі активних бойових дій, в сучасних реаліях досить високі

Через активні бойові дії велика кількість українців виїхала за кордон. При цьому їхні права на території України не підлягають жодним обмеженням, у тому числі право на отримання спадщини. Якщо так сталось, що на території України відкрилася спадщина, право на яку має особа, що виїхала за кордон, така особа може звернутися до посольства/консульства України у державі її перебування та засвідчити свій підпис на заяві про прийняття спадщини. Крім того, засвідчення заяви про прийняття спадщини може бути у іноземного нотаріуса з подальшим проставленням на таких документах апостилю (або консульської легалізації). Така заява може бути надіслана засобами поштового зв'язку до нотаріуса на території України, внаслідок чого буде відкрита спадкова справа у загальному порядку. Приділити увагу потрібно тому, що особа за кордоном може оформити довіреність та уповноважити адвоката на виконання всіх необхідних дій для ведення спадкової справи на користь спадкоємців. Це значно полегшує контакт між нотаріусами та спадкоємцями, які фактично перебувають у різних країнах [4].

За загальним правилом прийняття спадщини чи відмови від неї встановлений строк у шість місяців, який починається з дня відкриття спадщини. Проте у зв'язку з введенням в Україні 24 лютого 2022 року воєнного стану,

відповідно постанови КМУ від 28 лютого 2022 року №164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» призупинено перебіг строку прийняття спадщини на час його дії [1]. Однак на зміну цим змінам прийшли нові. Постановою Кабміну від 24.06.2022 № 719 визначено, що перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на 4 місяці. Тобто, з урахуванням цих змін, загальний строк складає всього 10 місяців [5]. При цьому, варто враховувати, що такі зміни діють лише на період дії воєнного стану в державі. Тобто, у разі закінчення військового стану в країні до моменту спливу 10 строку, необхідно одразу звернутися до нотаріуса. Інакше строк буде пропущеним та його необхідно буде поновлювати. А це не така проста справа.

У разі закінчення строку з поважних причин спадкоємець має право звернутися до суду із позовною заявою про встановлення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини. За рішенням суду ці причини визнаються поважними. Прикладом таких причин є спадкоємець, який є хронічно хворим, служить у військовій службі, та спадкоємець, який не знає про існування заповіту.

Спадщина повинна бути зареєстрована в обов'язковому порядку в Книзі обліку та реєстрі спадкових справ, Алфавітній книзі обліку спадкових справ та Спадковому реєстрі спадкових справ. При відкритті такої справи нотаріус перевіряє за даними Спадкового реєстру наявність заведеної спадкової справи. Однак під час війни цей порядок також був змінений (Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України доповнений підпунктом 2.6 пункту 2 глави 10 Розділу II) [2].

Наразі функціонує Спадковий реєстр, але не в усіх адміністративно-територіальних одиницях. Станом на кінець вересня 2022 року, коли уряд востаннє змінював перелік територій, де обмежений доступ реєстрів, спадковий реєстр не працював у Донецькій, Запорізькій, Луганській, Миколаївській, Харківській, Херсонській областях та частині АРК. У Спадковому реєстрі важливо перевірити, чи є раніше розпочата спадкова справа, а також наявність чи відсутність спадкового договору чи заповіту. Важливо, що нотаріус в умовах воєнного стану, якщо доступ обмежено може завести спадкову справу без використання Спадкового реєстру. Однак, коли доступ до Спадкового реєстру буде відновлено, нотаріус протягом п'яти робочих днів має перевірити наявність заведеної спадкової справи, спадкового договору та заповіту. З метою запобігання зловживанню правом на спадщину у воєнний час забороняється видавати свідоцтва про право на спадщину у справах про спадщину, заведеної без використання Спадкового реєстру, до її реєстрації у Спадковому реєстрі.

Процедура нотаріального посвідчення спадкових договорів не зазнала змін. Єдине, що необхідно враховувати, що такий договір може посвідчити тільки нотаріус, який включений до Переліку нотаріусів, якими в умовах воєнного стану вчиняються нотаріальні дії щодо цінного майна [6].

Відповідно до статті 1296 Цивільного кодексу України спадкоємець, який прийняв спадщину, може одержати свідоцтво про право на спадщину [3]. Свідоцтво про право на спадщину – це правовстановлюючий документ, що

посвідчує виникнення у спадкоємця права власності на спадкове майно. Якщо спадщину прийняло кілька спадкоємців, свідоцтво про право на спадщину видається кожному з них із визначенням імені та часток у спадщині інших спадкоємців. Згідно з ст. 68 та 69 Закону України “Про нотаріат” встановлено, що під час видачі свідоцтва про право на спадщину за законом або заповітом нотаріус перевіряє факт смерті спадкодавця, час і місце відкриття спадщини, наявність підстав для закликання до спадкоємства (за законом або за заповітом) та склад спадкового майна. На підтвердження цих обставин у спадкоємця необхідно витребувати документи. На підтвердження цих обставин у спадкоємця необхідно витребувати документи [7]. Отже, факт смерті та час початку спадкування може бути підтверджено свідоцтвом органу реєстрації актів цивільного стану про смерть спадкодавця, а родинні та інші стосунки між спадкоємцем і спадкодавцем підтверджують: свідоцтво органу реєстрації актів цивільного стану; копії актових записів; копії судових рішень, що набрали законної сили, якими встановлюються факти родинних та інших стосунків. При спадкуванні за заповітом перевіряється наявність заповіту. У разі видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом оригінал заповіту, поданий спадкоємцями, зберігається у справі нотаріуса.

За відсутності у спадкоємця необхідних для видачі свідоцтва про право на спадщину документів нотаріус роз'яснює йому процедуру вирішення зазначеного питання в судовому порядку. При видачі спадкоємцям свідоцтва про право на спадщину один з примірників акту опису спадкового майна видається разом зі свідоцтвом. Згідно з ст. 1258 Цивільного кодексу України кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування у випадку відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення таких спадкоємців від спадкування, неприйняття усіма спадкоємцями попередньої черги спадщини або відмови від її прийняття шляхом подачі відповідної заяви про відмову нотаріусу за місцем відкриття спадщини [3].

Після закінчення строку прийняття спадкоємцю видається Свідоцтво про право на спадщину. Будь-який нотаріус в Україні за бажанням заявника відкриває спадкову справу з урахуванням змін, що відбулися в умовах воєнного чи надзвичайного стану, незалежно від місця знаходження суду у справах про спадкування. Наразі свідоцтва про право на спадщину видаються лише спадкоємцям, строк яких закінчується 6 березня 2022 року у зв'язку з введенням законодавства про воєнний стан.

В умовах воєнного або надзвичайного стану за відсутності доступу до Спадкового реєстру та Єдиного реєстру довіреностей як нотаріальне посвідчення заповіту, внесення змін до нього та його скасування, так і нотаріальне посвідчення довіреностей, припинення їх дії здійснюється без використання цих реєстрів з подальшим внесенням до них відповідних відомостей протягом п'яти робочих днів з дня відновлення такого доступу.

Отже, якщо нотаріус не має доступу до Спадкового реєстру, він все одно має право завести спадкову справу. Проте, після відновлення доступу до Спадкового реєстру нотаріус протягом п'яти робочих днів має перевірити наявність заведеної спадкової справи, спадкового договору та заповіту.

У Інформаційному листі Нотаріальної палати України «Щодо провадження по спадкових справах, заведених не за місцем відкриття спадщини в умовах воєнного стану» від 29.08.2022 р., роз'яснено, що нотаріус, який веде спадкову справу, позбавляється можливості видати спадкоємцеві свідоцтво про право на спадщину, якщо нотаріус заводить справу не за місцем заведення спадкової справи [8]. Відповідно до пп. 2.7 п. 2 глави 10 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України та розділу IV Правил нотаріального діловодства спадкові справи, розпочаті в умовах воєнного чи надзвичайного стану поза місцем виникнення спадщини, передаються нотаріусу за місцем виникнення спадщини [9,10]. При цьому немає значення, чи настав строк видачі свідоцтва про право на спадщину, встановлений ст. 1298 Цивільного кодексу України, чи перебіг цього строку ще триває [3].

При оформленні спадщини за заповітом нотаріус повинен здійснити правову оцінку заповіту, перевіривши його запис у Спадковому реєстрі та дійсність на момент смерті спадкодавця. Якщо наданий спадкоємцем заповіт не відповідає вимогам законодавства, нотаріус його не приймає.

При видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом нотаріус повинен переконатися в наявності спадкоємців, які мають право на обов'язкову спадкову частку, тобто половина належної їм частки буде успадкована за законом у наступних випадках. Статтею 1241 Цивільного кодексу (ЦК) України визначено право певних осіб на отримання частки спадкового майна [3]. Незалежно від змісту заповіту закон гарантує визначену частку спадщини, яка називається обов'язковою часткою.

Перелік таких осіб, визначений вищевказаною статтею Цивільного кодексу України, є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає. До цього переліку входять лише особи, які належать до першої черги спадкоємців за законом і є:

- малолітніми,
- неповнолітніми,
- повнолітніми непрацездатними дітьми спадкодавця (в тому числі усиновленими),
 - непрацездатною вдовою (вдівцем),
 - непрацездатними батьками (усиновителями)
 - та дітьми, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені після відкриття спадщини [3].

Після визначення розміру обов'язкової частки нотаріус видає спадкоємцям, які мають право на обов'язкову частку, свідоцтво про право на спадщину за законом а спадкоємцям за заповітом - свідоцтво про право на спадщину за заповітом.

Висновки. Введення воєнного стану в Україні значно вплинуло на реалізацію спадкоємцями прав спадщини. Зокрема, постанову Кабінету міністрів України від 28 лютого 2022 року №164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» змінено шляхом продовження строку для прийняття спадщини [1]. Проте такий підхід виглядає суперечливим з огляду на положення ст.4. ст.4

Цивільного кодексу України [3] та сфера дії цієї постанови. Крім того, наказом Міністерства юстиції України спрощено процедуру відкриття спадщини за заявою заявника будь-яким нотаріусом в Україні незалежно від місцезнаходження, у воєнному чи надзвичайному стані [2].

Строк для прийняття спадщини обчислюється в порядку, встановленому ст. 1270 Цивільного кодексу України, враховуючи особливості загальних норм, пов'язаних із ст. 253 Цивільного кодексу України, а також специфіки спадкових правовідносин і моменту відкриття спадщини для їх динаміки. Отже, день смерті спадкодавця (оголошення його померлим) буде вважатися першим днем прийняття спадкового періоду [3].

Підсумовуючи вищевикладене, варто наголосити, що незважаючи на чимало законодавчих проблем, які виникли у нашій країні після повномасштабного вторгнення РФ, спадкові правовідносини залишаються достатньо врегульованими.

Список використаних джерел:

1. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова Каб. Міністрів України від 28.02.2022 р. № 164: станом на 20 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text> (дата звернення: 07.04.2023).
2. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату: Наказ М-ва юстиції України від 11.03.2022 р. № 1118/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0325-22#Text> (дата звернення: 07.04.2023).
3. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 1 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 07.04.2023).
4. Які особливості спадкування під час воєнного стану? Ukrainian Bar Association. URL: <https://2022.uba.ua/news/yaki-osoblyvosti-spadkuvannya-pid-chas-voennogo-stanu/> (дата звернення: 07.04.2023).
5. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану: Постанова Каб. Міністрів України від 24.06.2022 р. № 719. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-2022-п#Text> (дата звернення: 07.04.2023).
6. Перелік нотаріусів від 30.03.2023, якими в умовах воєнного стану вчиняються нотаріальні дії щодо цінного майна. Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/m/perelik-notariusiv-vid-30032023-yakimi-v-umovah-voennogo-stanu-vchinyayutsya-notarialni-dii-schodo-tsinnogo-mayna> (дата звернення: 07.04.2023).
7. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII: станом на 29 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 07.04.2023).
8. Нотаріальна палата України. URL: <https://npu.ua/wp-content/uploads/2022/08/2908spadk.pdf> (дата звернення: 07.04.2023).
9. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ М-ва юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 : станом на

2 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text> (дата звернення: 07.04.2023).

10. Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства : Наказ М-ва юстиції України від 22.12.2010 р. № 3253/5: станом на 25 груд. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1318-10#Text> (дата звернення: 07.04.2023).

Микита ДОБРОВ*
студент 3 курсу,
факультет менеджменту і права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

НАСЛІДКИ ВОЄННОГО СТАНУ ЗА НЕВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

***Анотація.** Військова агресія Російської Федерації проти України вплинула майже на всі(якщо не на всі) сфери життя людини в Україні, в тому числі на можливість виконання цивільно-правових зобов'язань. Передбачається, що з цих причин велика кількість укладених в Україні цивільно-правових договорів не будуть виконані належним чином. У зв'язку з чим є необхідність дослідження питання стосовно наслідків невиконання цивільно-правових зобов'язань з причин запровадження воєнного стану та загалом бойових дій на території України.*

***Abstract.** The military aggression of the Russian Federation against Ukraine affected almost all areas of human life in Ukraine, including the ability to fulfill civil legal obligations. It is assumed that for these reasons, a large number of civil law contracts concluded in Ukraine will not be properly executed. In connection with this, it is necessary to investigate the consequences of non-fulfillment of civil legal obligations due to the introduction of martial law in Ukraine.*

Вступ. В Україні воєнний стан визначається як особливий правовий режим, який запроваджується при загрозі національній безпеці. Рада національної безпеки і оборони України внесла на розгляд президента України пропозиції щодо введення воєнного стану в Україні або її частині. Розглянувши ці пропозиції, Президент України видав указ про введення воєнного стану. Верховна Рада України для цього не збиралася, а розглянула його та прийняла рішення протягом двох днів. Ратифіковані укази негайно оголошуються через засоби масової інформації. Крім того, Україна негайно повідомила Генерального секретаря ООН про параметри запровадження надзвичайного стану державами-учасницями Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, хотілось би розповісти про

* Науковий керівник: асистент кафедри права ВНАУ, Ірина СКІЧКО

військові адміністрації, які стали більш як необхідними у наші скрутні часи. Згідно зі статтею 4 Закону України "Про правовий режим воєнного стану" (далі - Закон) на територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки та порядку, захисту критичної інфраструктури, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян можуть утворюватися тимчасові державні органи - військові адміністрації. Рішення про утворення військових адміністрацій приймається Президентом України за поданням обласних державних адміністрацій або військового командування. Військову адміністрацію населеного пункту очолює начальник, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України за пропозицією Генерального штабу Збройних Сил України або відповідної обласної державної адміністрації. Структуру і штатний розпис військових адміністрацій населених пунктів затверджує начальник Генерального штабу - Головнокомандувач Збройних Сил України за поданням начальника відповідної військової адміністрації.

Під час дії воєнного стану існує безліч заборон та обмежень, саме тому я назву деякі з них, які вважаю найбільш необхідними. До речі, в цьому мені допоможе стаття 8 цього ж закону.

Отже, які існують такі заходи :

1. створювати (посилювати) охорону об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення, і(або) вводити особливий режим їх постійної роботи. Що саме має бути під охороною встановлюється Кабінетом міністрів України;

2. запроваджувати трудову повинність для працездатних осіб, що не залучені до роботи в оборонній сфері та сфері захисту критичної інфраструктури і не заброньованих за підприємствами, установами чи організаціями на період дії всього воєнного стану з метою виконання робіт, що мають або будуть мати оборонний характер, а також майбутні ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли в період дії воєнного стану, та залучати за умов воєнного стану до суспільно корисних робіт, що виконуються для задоволення потреб Збройних Сил України, правоохоронних органів і сил цивільного захисту;

3. примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка;

4. запроваджувати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, комендантську годину (заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень), а також встановлювати спеціальний режим світломаскування;

5. встановлювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування

громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух усіх транспортних засобів;

6. перевіряти документи в людей, а в разі потреби проводити огляд всіх речей, транспорту, багажу та вантажів, службових приміщень і місце житла громадян, за винятком обмежень, що встановлені Конституцією;

7. забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій та будь-яких інших масових заходів;

8. порушувати у порядку, визначеному Конституцією та законами України, питання про заборону діяльності політичних партій, громадських об'єднань, якщо вона спрямована на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підринок безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на роботу критичної інфраструктури, права і свободи людини, здоров'я населення;

9. встановлювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан [1].

Існують також певні гарантії законності в умовах воєнного стану, які, на мою думку, є досить необхідними в умовах сьогодення.

Отже, в умовах воєнного стану суворо забороняється:

- зміна Конституції України;
- зміна Конституції АРК;
- проведення нових виборів Президента України, а також виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування;
- проведення всеукраїнських та місцевих референдумів;
- проведення страйків, масових зібрань та акцій.

Верховна Рада України не пізніше ніж у 90-денний строк з дня припинення або скасування воєнного стану, якщо чергові або позачергові вибори до відповідних органів мали бути проведені в період, на який було введено воєнний стан, приймає рішення про призначення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих виборів.

Наступне важливе питання, це чи відбулися зміни в українському законодавстві? І відповідь на це питання – так. Наприклад, Законом України від 15.03.2022 року № 2120-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» (далі - Закон № 2120-ІХ) доповнено, розділ "Прикінцеві та перехідні положення" Цивільного кодексу України пунктом 18. Що мається на увазі? Наразі, вказаним пунктом зазначено, що у період дії в Україні воєнного чи надзвичайного стану та у 30-денний строк після його припинення або скасування у разі прострочення позичальником виконання ним грошового зобов'язання за договором, відповідно до якого позичальнику було надано кредит (позику) банком або іншим кредитором (позикодавцем), позичальник може звільнитися від відповідальності, визначеної статтею 625-ою цього Кодексу, а також від

обов'язку сплати на користь кредитодавця (позикодавця) неустойки різного виду (штрафу, пені тощо) за дане прострочення. Також, вказаним пунктом встановлено, що неустойка (штраф, пеня тощо) та інші платежі, сплата яких передбачена відповідними цим договорами, нараховані включно з 24.02.2022 року за прострочення виконання (невиконання або часткове виконання чи неналежне виконання) за такими договорами, підлягають списанню позикодавцем [2].

Також, Законом № 2120-IX доповнено розділ IV "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про споживче кредитування" пунктом шостим.

Цим положенням передбачено, що під час дії воєнного та надзвичайного стану в Україні та протягом тридцяти днів з дня розірвання або розірвання у разі прострочення споживачем виконання зобов'язань за договором споживчого кредиту споживач звільняється від відповідальності за кредитора через таку прострочення. У разі такого прострочення споживач спеціально звільняється від обов'язку сплати неустойки (штрафів, пені) та інших платежів кредиторам, договорами споживчого кредиту передбачено сплату споживачем прострочених платежів за виконання (невиконання, часткове виконання) таких пунктів договору за зобов'язанням. Забороняється підвищення процентної ставки за кредитом з інших підстав, ніж передбачені частиною четвертою статті 1056-1 Цивільного кодексу України, якщо зобов'язання за договором споживчого кредиту протягом строку, встановленого цим пунктом, не виконано [3].

Після цього виникає цілком нормальне запитання, а що ж робити з іншими цивільно-правовими договорами? Слід зауважити, що окрім договорів позики існує велика кількість інших цивільно-правових договорів: договори купівлі-продажу, договори найму (оренди), договори підряду та інші. У правовідносинах за іншими договорами ситуація відрізняється. Зокрема, на відміну від договору позики, за іншими договорами сторони повинні довести, що зобов'язання не пов'язані з воєнним станом, і сторона звільняється від відповідальності у разі доведення того, що зобов'язання не можуть бути виконано внаслідок настання обставин непереборної сили. По-перше, відповідно до статті 617 ЦК України особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили. У свою чергу, відповідно до частини другої статті 141 Закону України «Про Торгово-промислову палату України» військові дії визнаються обставинами непереборної сили, які об'єктивно перешкоджають виконанню зобов'язань за умовами договору. Відповідно до пункту 6.2 Регламенту засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) засвідчуються за заявою заінтересованої особи по кожному унікальному договору. Таким чином, в ситуації якщо за договорами позики позичальник автоматично звільняється від будь-якої відповідальності у випадку прострочення, незважаючи на те, чи вплинули на нього безпосередньо військові дії, то за іншими договорами стороні необхідно буде повністю доводити факт невиконання зобов'язання саме у зв'язку з введенням воєнного стану чи із

обставинами, які сталися задля введення воєнного стану. Тут можна привести досить простий приклад, уявімо, що сторони уклали договір купівлі-продажу, за умовами якого покупець сплачує продавцю гроші наступного дня після отримання бажаного. Отримавши товар в період воєнного стану, покупець в подальшому відмовляється оплатити товар і аргументує це обставинами непереборної сили, але в цей же час на його банківських рахунках є відповідні грошові кошти. Очевидним є те, що в такій ситуації не може навіть йти мови про неможливість виконання ним свого зобов'язання з причин введення воєнного стану і передбачається, що така сторона буде нести повну відповідальність, відповідно до закону за невиконання свого зобов'язання на загальних засадах цього Кодексу. Таким чином, за загальними правилами, по інших цивільно-правовим зобов'язанням, окрім договорів позики, у кожному випадку необхідно доводити, що прострочення відбулося саме у зв'язку із обставинами, що були зазначені вище. Загального посилання на введення в Україні воєнного стану в таких випадках буде недостатньо взагалі [4].

Наступне, про що я би хотів сказати – це про те, чи звільнила Торгово-промислова палата України сторони від відповідальності за невиконання вище зазначеного види зобов'язання. Відповідь на це питання дати не досить легко, адже Торгово-промислова палата України розмістила загальний офіційний лист щодо засвідчення форс-мажорних обставин, вказане в ньому не є безумовною підставою для звільнення сторони від відповідальності за невиконання зобов'язання. Зараз я спробую пояснити, що мається на увазі.

Відповідно до частини 1 статті 141 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» Торгово-промислова палата України та уповноважені нею регіональні торгово-промислові палати засвідчують форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) та видають відповідні сертифікати про такі обставини протягом 7 днів з дня звернення суб'єкта господарської діяльності за собівартістю.

Керуючись зазначеними нормами, Торгово-промислова палата України вирішила спростити процедуру підтвердження форс-мажорних обставин. З метою скасування обов'язкового звернення до Торгово-промислової палати України та уповноважених нею регіональних торгово-промислових палат та підготовки пакету документів на період дії воєнного стану опубліковано загальний офіційний лист щодо засвідчення форс-мажорних ситуацій на сайт Торгово-промислової палати України [5].

У той же час, хоча цей загальний офіційний лист щодо доказування форс-мажорних обставин стосується невизначених груп осіб, це не означає, що такий офіційний лист звільняє сторони від цивільної відповідальності. Зокрема, у будь-якому випадку сторони мають продемонструвати, що їхні зобов'язання щодо військових дій не були чітко виконані.

Важливо зазначити, що якщо сторони договору вирішать спір у судовому порядку, то всі докази будуть належним чином оцінені судом.

Відповідно до частини 2 статті 89 Цивільного процесуального кодексу України жодні докази не мають для суду заздальгідь встановленої юридичної сили. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність та правильність

кожного доказу окремо, а також достатність і взаємопов'язаний зв'язок доказів у їх повній сукупності.

Таким чином, незважаючи на те, що Торгово-промислова палата України розмістила у себе на сайті загальний офіційний лист щодо засвідчення форс-мажорних обставин, вказане в ньому не є безумовною підставою для звільнення сторони чи сторін від відповідальності за невиконання наданого їй(їм) зобов'язання [6].

Більш того, є певні сумніви, що суд взагалі захоче взяти до уваги такий лист в якості належного доказу.

Таким чином, для подальшого підтвердження неможливості виконання цивільно-правових зобов'язань, які саме пов'язані із запровадженням воєнного стану, рекомендується якнайшвидше звернутись до Торгово-промислової палати України та повторно звернутися після закінчення строку дії договору в таких випадках.

Висновки. У висновку хотів би зауважити, що лише за договором позики істотно змінюються наслідки невиконання цивільно-правових зобов'язань. Наприклад, боржники за такими договорами звільняються від сплати неустойки, пені, відсотків 3% річних, інфляційних втрат та інших, покладених на них, зобов'язань.

Що стосується інших цивільно-правових договорів, то наслідки їх невиконання фактично такі ж, як і були до воєнного стану. Тобто, якщо сторона доведе, що її порушення сталося внаслідок невідворотних обставин (наприклад, у зв'язку зі знищенням приміщення, невчасною доставкою товару на певну ділянку чи територію, знищенням майна тощо), вона звільняється від обов'язкової відповідальності. Якщо сторони не можуть цього довести, вони несуть і будуть нести відповідальність на загальних підставах, вказаних у кодексі.

У зв'язку з цим, якщо сторони договору порушили цивільно-правові зобов'язання та планують у майбутньому посилатися на форс-мажорну ситуацію, пов'язану з військовою агресією, їм рекомендується при першій нагоді звернутися до Торгово-промислової палати України (регіональна торгово-промислова палата) і спробувати довести цю ситуацію під конкретним договором.

Загальний офіційний лист Торгово-промислової палати України щодо підтвердження форс-мажорних обставин може бути використаний при надсиланні стороні договору повідомлення про форс-мажорні обставини, але такий лист автоматично не звільняє цю сторону від відповідальності за підписаний нею контракт.

Військова агресія на території України, дійсно, завдала великої шкоди усім категоріям та видам права українського законодавства. Хтось користується цим задля власної вигоди, хтось, навпаки, втратив свої грошові кошти чи своє майно через ситуацію, що зараз відбувається, але потрібно не забувати один з головних принципів законотворення та одну з найбільш фундаментальних догм права більшості країн світу – верховенства права. Вона говорить нам про те, що ніхто та ніщо не є вищим за закон. Саме тому не потрібно у всіх випадках свого невиконання цивільно-правового зобов'язання приплітати військові дії, що зараз

відбуваються, а чесно та відповідно до закону нести повну юридичну відповідальність за порушення договору.

Список використаних джерел

1. Гайворонський В. Яким має бути механізм впровадження принципу верховенства права. Право України. 2005. № 10. С. 114-118.
2. Занік Ю. Інтелектуальна культура юриста: філософсько-психологічне обґрунтування. Львів: БаК, 2002. 100 с.
3. Костенко О.М. Конституція і ідеологія: проблема співвідношення. Конституційні засади державотворення і правотворення в Україні: проблеми теорії і практики: Зб-к наук, статей. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2006. С. 87-93.
4. Оніщенко Н.М. Юридична відповідальність держави перед особою. Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні: Монографія .Кіл. авторів; За ред. Н.М. Оніщенко, О.В. Зайчука. К.: Юрид. думка, 2007. С. 90-123.
5. Політична культура демократичного суспільства: стан і перспективи в Україні: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 26-27 лютого 1998 р. К.: Гнозис, 1998. 226с.
6. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2120-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
7. Цивільний кодекс України пункт 18 Захист цивільних прав нотаріусом URL: https://kodeksy.com.ua/tsivil_nij_kodeks_ukraini/statja-18.htm
8. Закон України "Про споживче кредитування" пункт 6 та 2120-IX доповнено розділ IV "Прикінцеві та перехідні положення" URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php>
9. Закон України "Про іпотеку" пункт 5 та № 2120-IX розділ VI "Прикінцеві положення" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>
10. Закон України частини 1 статті 141 «Про торгово-промислові палати в Україні» URL: https://kodeksy.com.ua/pro_torgovopromislovi_palati_v_ukrayini.htm
11. Цивільний процесуальний кодекс України частини 2 статті 89 Цивільного процесуального кодексу України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

Софія ІВАШКОВСЬКА*

студентка 2 курсу,

факультет менеджменту і права,

Вінницький національний аграрний університет,

Вінниця, Україна

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ

* Науковий керівник: д. ю. н., доцент, кафедри права ВНАУ, Юрій ДЕМ'ЯНЧУК

Анотація. Інформаційна безпека в Україні є важливою галуззю, завдання якої – охорона інфопростору від внутрішніх та зовнішніх загроз. Потрібно зазначити, що інформаційна безпека держави є обширним полем для аналізу як для науковців, так і для законодавчого регулювання. У статті представлено теоретичне узагальнення та розв'язання наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності та особливостей адміністративно-правових засад забезпечення кібербезпеки в Україні, а також розробленні напрямки для удосконалення адміністративного законодавства, що регулює кібербезпеку в Україні. Визначено поняття та особливості кібербезпеки як об'єкта адміністративно-правового захисту. Проаналізовано теоретичні та практичні аспекти змісту галузевих правовідносин кібербезпеки. Визначено, що змістом правовідносин у сфері кібербезпеки є особливості поведінки суб'єктів правовідносин у сфері кібербезпеки та їх юридична фіксація.

Abstract. Information security in Ukraine is an important industry, the task of which is to protect the information space from internal and external threats. It should be noted that the information security of the state is an extensive field for analysis both for scientists and for legislative regulation. The article presents a theoretical generalization and solution of the scientific task, which consists in determining the essence and features of the administrative and legal basis for ensuring cyber security in Ukraine, as well as developed directions for improving the administrative legislation regulating cyber security in Ukraine. The concept and features of cyber security as an object of administrative and legal protection are defined. Theoretical and practical aspects of the content of sectoral cyber security legal relations are analyzed. It was determined that the content of legal relations in the field of cyber security is the peculiarities of the behavior of the subjects of legal relations in the field of cyber security and their legal fixation.

Вступ. Як правило, сфери суспільні правовідносини є надмірно регульованими, а держава втручається в них доволі часто. Проте, коли ми говоримо про сферу у кібербезпеці ситуація кардинально протилежна – у цій сфері вплив держави на регулювання суспільних відносин є найменшим. Як наслідок, поряд з такою уявною свободою дій формуються певні умови, що сприяють постійним систематичним порушенням прав і свобод громадян України, інтересів Української нації та української держави в кіберпросторі.

Виклад основного матеріалу. Наразі існує доволі гостра необхідність у формуванні певної законодавчої бази, що брала б до уваги основні стандарти прав та обов'язків індивіда в кіберпросторі створювала б нагідні умови для здійснення державної політики у сфері кібербезпеки, в рамках якої, крім розширення впливу держави в інфопросторі, необхідно також розробити певні чіткі і зрозумілі механізми правового регулювання діяльності громадян у інфопросторі з метою спроможності держави домагатися від суб'єктів правових відносин у сфері кібербезпеки законної поведінки, яка наслідувала б встановлені норми права, що в цілому перекликається з релевантністю цього дослідження.

Таким чином, доцільно сформулювати вимоги до реалізації інформаційно-

правових норм, які б знайшли відображення в системі зобов'язань, що встановлюють міри відповідальності за невиконання приписів. На жаль, коли здійснюються будь-які спроби держави позначити зрозумілі прозорі межі відповідальності для людей, особливо працівників ЗМІ, це завжди виявляється у надмірному вживанні ними особистими правами, щоб дискредитувати юридично завіренні правові приписи і насадженні в суспільній свідомості думки про те, що усе правове регулювання у інфопросторі є ознакою авторитаризму чи тоталітаризму.

Тож можна спостерігати, як порушується рівновага між правами та обов'язками користувачів інтернет, оскільки останні неохоче виконують правила та не завжди дотримуються цих меж. Сьогодні ми маємо певні розбіжності, коли держава зобов'язується нести відповідальність за безпеку своїх громадян в інтернеті, але при цьому не має достатньо повноважень.

Тож можна спостерігати, як порушується рівновага між правами та обов'язками користувачів інтернет, оскільки останні неохоче виконують правила та не завжди дотримуються цих меж. Сьогодні ми маємо певні розбіжності, коли держава зобов'язується нести відповідальність за безпеку своїх громадян в інтернеті, але при цьому не має достатньо повноважень. Щоб зрозуміти потребу правового регулювання необхідно зрозуміти, що змістом правовідносин у сфері кібербезпеки є визначена поведінка суб'єктів правовідносин у сфері кібербезпеки та її юридичне закріплення правовими нормами в якості суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. Без такого закріплення змісту не існує, тобто і не існує правовідносин, тож і держава не може давати гарантій щодо реалізації та захисту інформаційних прав громадян у інфопросторі.

Тож, можемо сміливо говорити, що без змісту правовідносин не існує і самих правовідносин. Для кращого розуміння умов, за яких з'являється цей самий зміст можемо розглянути його структуру:

- Юридичний компонент – суб'єктивне право та юридичний обов'язок, законний інтерес;
- Фактичний компонент – реальна поведінка суб'єктів.

Повертаючись до вищезгаданого, фактичний зміст правовідносин у сфері кібербезпеки присутній, а от юридичний зміст досі не оформлений належним чином, через нестачу системності.

Аналізуючи юридичний компонент змісту правовідносин, доречним буде визначити поняття суб'єктивного права та юридичного обов'язку.

Суб'єктивне право – це вид і міра можливої поведінки суб'єкта, що забезпечується з боку держави.

Структуру суб'єктивного права складають:

- 1) праводія, тобто право поводити себе відповідним чином (право на свої дії) – найбільш розповсюджена форма суб'єктивного права в кіберпросторі;
- 2) правовимога, тобто право вимагати відповідної поведінки від інших суб'єктів, які мають юридичні обов'язки (право на чужі дії);
- 3) праводомагання, тобто право звертатися до держави за захистом свого юридичного права. Право звертатися мають водночас і самі суб'єкти правовідносин, які не бажають нести інші юридичні обов'язки, окрім праводій і правовимог, чим саме і спричинюється конфлікт інтересів.

Важливим є розуміння сутності юридичного обов'язку.

Юридичний обов'язок – міра необхідної і належної поведінки, що є гарантією реалізації суб'єктами наданих їм прав. Це об'єктивно необхідна та можлива поведінка, котра забезпечує реальність можливостей, наданих суспільством та державою окремій особі. У разі позитивного ставлення особи до необхідності виконання покладених на неї обов'язків їх реалізація настає лише за певних умов, що передбачені правовою нормою. Держава у системі обов'язків визначає доцільний, соціально корисний та необхідний варіант поведінки суб'єктів з метою забезпечення кібербезпеки. Нормами реалізації обов'язку є дотримання певних зобов'язань, які мають форму заборон, та виконання активних обов'язків, що існують як зобов'язання.

Таким чином, суб'єктивне право, юридичний обов'язок і законний інтерес виступають об'єктами правової охорони.

Держава майже не впливає на сферу кібербезпекових правовідносин і зазвичай виступає таким собі спостерігачем, який фіксує відносини, правопорушення і інші дії суб'єктів цих правовідносин.

Висновки. Досить часто науковці розглядають інформаційну безпеку в якості одного з найважливіших видів національної безпеки, також нерідко можна спостерігати, що інформаційна безпека розглядається через призму суспільних відносин.

Забезпечення високого рівня кібербезпеки у державі неможливе без належного та ефективного функціонування правоохоронних органів як суб'єктів, які наділені повноваженнями забезпечувати кібербезпеку. На даний час існують обставини які негативно впливають на рівень кібербезпеки та потребують більш глибокого їх дослідження та напрацювання заходів щодо їх усунення.

Наразі відчувається гостра потреба в юридичному оформленні реальної участі в забезпеченні кібербезпеки недержавних суб'єктів, а також закріпленні конкретної відповідальності за реалізацію чітко визначених функцій та завдань вже наявними та легітимними суб'єктами забезпечення кібербезпеки.

Список використаних джерел:

1. Панченко О.А. Проблеми правового забезпечення державного управління інформаційною безпекою. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 11.

URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/5.pdf (дата звернення: 05.04.2023)

2. Рижук О. Аналіз підходів щодо визначення поняття «інформаційна безпека» в умовах глобалізації.

URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/3007-11016-1-PB.pdf> (дата звернення: 05.04.2023)

3. Діордіца І. Засади кібернетичної деонтології через співвідношення суцього та належного. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 8. С. 244-249.

URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019> (дата звернення: 05.04.2023)

4. Діордіца І. В. Кібербезпекова політика України: стан та пріоритетні напрями реалізації : монографія. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика»

URL: <https://jurkniga.ua/contents/kberbezpekova-poltika-ukrani-stan-ta-proritetn-napryami-zabezpechennya.pdf> (дата звернення: 05.04.2023)

5. Дем'янчук Ю. В. Аналітико-методологічні засади запобігання та протидії корупції у системі державної служби України: Монографія. Київ: Видавництво Текта, 2018. 502 с.

6. Дем'янчук Ю. В., Суббот А. І., Ігонін Р. В. Науково-практичний коментар до Глави 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією). Київ: ЦУЛ, 2020. 1246 с.

Валерія КІЗЛИК*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У даній статті розглядаються найбільш актуальні проблеми права землекористування в умовах воєнного стану. Аналізується зміна земельного законодавства, зумовлена дією правового режиму воєнного стану.

Abstract. This article examines the most pressing problems of land use law under martial law. The change in land legislation caused by the legal regime of martial law is analyzed.

Вступ. Військова агресія російської федерації проти України зачепила усі сфери суспільного життя, в тому числі і земельні відносини. Земля в Україні є найбільшою цінністю, адже саме земля є вихідним фактором виробництва, запорукою сталого економічного розвитку, невід'ємною частиною складової забезпечення продовольчої безпеки.

Виклад основного матеріалу. Визначення поняттю «землекористувачі» надає Податковий кодекс України, згідно підпункту 14.1.73 пункту 14.1 статті 14 якого, землекористувачами є юридичні та фізичні особи (резиденти і нерезиденти), які користуються земельними ділянками державної та комунальної власності на праві постійного користування та на умовах оренди [1].

Відповідно до Земельного кодексу України, право постійного користування земельною ділянкою - це право володіння і користування земельною ділянкою, яка перебуває у державній або комунальній власності, без встановлення строку (частина 1 статті 92), а право оренди земельної ділянки - це засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для провадження підприємницької та іншої діяльності (частина 1 статті 93) [2].

Отже, право землекористування – це встановлена законом можливість землекористувача користуватися належною йому на праві постійного

* Науковий керівник: к.ю.н. старший викладач кафедри права ВНАУ, Таїса ТОМЛЯК

користування або на умовах оренди земельною ділянкою з метою отримання доходів та інших матеріальних чи нематеріальних благ.

Ми вважаємо, що в умовах воєнного стану актуальними проблемами пов'язаних з правом землекористування є:

1. *Переміщення населення.* Бойові дії призводять до переміщення місцевого населення, і як наслідок землекористувачі земельних ділянок позбавленні можливості права на користування землею.

2. *Ризики для життя та здоров'я землекористувача.* Через активні бойові дії, замінування території земельних ділянок тощо, землекористувач, проваджуючи свою господарську діяльність перебуває в зоні ризику.

3. *Обмеження доступу до землі.* Військові можуть встановлювати блокпости та зони заборони, це може ускладнити або заборонити доступ до землі.

4. *Знищення земельних ділянок.* Воєнні дії можуть спричинити повне або часткове знищення земельних ділянок, що призведе до неможливості їх подальшого використання.

Основні принципи права землекористування полягають у тому, що кожен землекористувач має право на землю лише в рамках закону, повинен дотримуватися зобов'язань щодо її охорони та відновлення, а також не може порушувати права інших землекористувачів.

Права та обов'язки землекористувачів визначені земельним законодавством. Порушені права землекористувачів, відповідно до частини 2 статті 95 Земельного кодексу України, підлягають відновленню в порядку, встановленому законом [2].

У зв'язку із повномасштабною збройною агресією російської федерації проти України та введенням воєнного стану земельне законодавство було піддане ряду змін. В тому числі в частині права землекористування. Оскільки ситуація вимагала ефективного та термінового використання всіх наявних сільськогосподарських угідь для забезпечення інтенсивного сільськогосподарського виробництва. Державний земельний кадастр і Державний реєстр речових прав на нерухоме майно не здійснювали свою діяльність, а складні та тривалі процедури передачі земель сільськогосподарського призначення, встановлені в мирний час, не можуть бути реалізовані в умовах воєнного часу.

Тому, з метою вдосконалення окремих правових питань щодо спрощення набуття прав користування на сільськогосподарські земельні ділянки в умовах правового режиму воєнного стану (коли Державний земельний кадастр, Державний реєстр речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень не функціонували, а також не надавались адміністративні послуги, а надання земельних ділянок державної та комунальної власності сільськогосподарським товаровиробникам за звичайною процедурою було фактично унеможливлене) для подальшого раціонального використання таких земельних ділянок для ведення товарного сільськогосподарського виробництва та забезпечення продовольчої безпеки України, земельне законодавство необхідно було змінювати.

Відтак, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів

України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24 березня 2022 року № 2145-ІХ, зокрема, Розділ Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України доповнено пунктами 27 і 28 [3]. Ці зміни мають важливе значення для землекористувачів, оскільки регулюють земельні відносини з урахуванням реалій воєнного стану.

Особливості регулювання земельних відносин на час дії воєнного стану передбачають, зокрема, що укладення, виконання, зміна, поновлення і припинення договорів оренди землі та набуття права оренди, суборенди земельних ділянок в Україні або окремих її місцевостях, у яких введено воєнний стан, здійснюється з урахуванням пунктів 27 і 28 розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24 березня 2022 року № 2145-ІХ вводить норму про автоматичне поновлення на один рік договорів оренди, суборенди, емфітевзису, суперфіцію, земельного сервітуту земельних ділянок сільськогосподарського призначення: державної, комунальної власності, невитребуваних, нерозподілених земельних ділянок, а також земельних ділянок, що залишилися у колективній власності і були передані в оренду органами місцевого самоврядування; приватної власності, строк користування щодо яких закінчився після введення воєнного стану (після 24 лютого 2022 року). Такі договори автоматично поновлюються на один рік без волевиявлення їх сторін про поновлення і без внесення відомостей про поновлення договору до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно [3].

Окрім автоматичної пролонгації договорів, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24 березня 2022 року № 2145-ІХ, встановлює що: власники, користувачі земельних ділянок не несуть відповідальності за невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням, що полягає у невикористанні земельної ділянки; земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної, комунальної власності можуть надаватися у користування лише для ведення товарного сільськогосподарського виробництва; безоплатна передача земель державної, комунальної власності у приватну власність, надання дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою такої безоплатної передачі, розроблення такої документації забороняється; земельні торги щодо прав оренди, емфітевзису, суперфіцію щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної, комунальної власності не проводяться; землекористувачі, які використовують земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної, комунальної власності на праві постійного користування (крім державних, комунальних підприємств, установ, організацій), емфітевзису, можуть передавати такі земельні ділянки в оренду строком до одного року для ведення товарного сільськогосподарського виробництва; орендарі, суборендарі земельних ділянок сільськогосподарського призначення усіх форм власності можуть передавати на строк до одного року належне їм

право оренди, суборенди іншій особі для використання земельної ділянки за цільовим призначенням [3].

Такі законодавчі норми, на нашу думку були необхідними та мали позитивний вплив на стимулювання продовження землекористування та господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників, будучи орієнтованими на забезпечення продовольчої безпеки України. Та попри це, зважаючи на правовий режим воєнного стану та реалії сьогодення з якими землекористувачі стикаються щоденно, деокупацію частини території України тощо, земельне законодавство було піддане змін внесених, зокрема, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» від 12 травня 2022 року № 2247-ІХ [4] та Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель» від 19 жовтня 2022 року № 2698-ІХ [5].

Варто звернути увагу, що Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» від 12 травня 2022 року № 2247-ІХ [4] до Земельного кодексу України додано нову підставу припинення права власності на земельну ділянку. Так, законом доповнено статтю 140 Земельного кодексу України підпунктом «є», згідно з яким підставами припинення права власності на земельну ділянку є: є) примусове вилучення земельних ділянок з мотивів суспільної необхідності. Та статтю 147 доповнено частиною 3, яка передбачає, що Примусове вилучення земельних ділянок з мотивів суспільної необхідності здійснюється відповідно до Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» [2].

Проте, вважаємо, що суспільна необхідність примусового вилучення земельних ділянок має бути обґрунтованою, а вилучення - аргументованим, законним та таким що не порушує конституційні норми.

Що стосується прав землекористувачів, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» від 12 травня 2022 року № 2247-ІХ також встановлено, що; і) земельні ділянки, зазначені в абзаці дев'ятому пункту 24 цього розділу, які переходять у комунальну власність територіальних громад сіл, селищ, міст відповідно до зазначеного пункту, можуть бути передані в оренду у порядку, визначеному підпунктом 2 цього пункту, без державної реєстрації права комунальної власності на такі земельні ділянки; і) передача в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва земельної ділянки сільськогосподарського призначення державної, комунальної власності, яка не віднесена до земель для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, здійснюється без зміни її цільового призначення [3].

Також, вказаним законом передача земельних ділянок державної, комунальної власності в оренду без проведення земельних торгів, крім випадків,

визначених частиною другою статті 134 цього Кодексу, допускається також для:

- а) розміщення виробничих потужностей підприємств, переміщених (евакуйованих) із зони бойових дій (у тому числі тих, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави);
- б) розміщення річкових портів (терміналів) на річці Дунай, доцільність будівництва (розширення) яких визначена рішенням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері внутрішнього водного транспорту, відповідно до пункту 11¹ розділу XII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про внутрішній водний транспорт"; розміщення мультимодальних терміналів та виробничо-перевантажувальних комплексів, доцільність будівництва (розширення) яких визначена центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту, відповідно до статті 43 Закону України "Про транспорт";
- в) будівництва мереж електропостачання, газорозподільних, водопровідних, теплопровідних, каналізаційних мереж, електронних комунікаційних мереж, об'єктів магістральних газопроводів;
- г) товарного сільськогосподарського виробництва;
- г) розміщення морських портів [3].

Вважаємо, що метою таких змін було врегулювання правовідносин, які забезпечать термінові потреби землекористувачів у земельних ділянках. Надання земельних ділянок в користування та зміна їх цільового призначення спрямовані на розміщення виробничих потужностей підприємств, що переміщуються із зони активних бойових дій, розміщення об'єктів для тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб, ведення сільськогосподарського виробництва тощо.

З 09 червня 2022 року Державні реєстри відновили свою роботу, а тому потреби в подальшому застосуванні встановленого Законами України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24 березня 2022 року № 2145-ІХ та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» від 12 травня 2022 року № 2247-ІХ тимчасового механізму оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення без внесення відомостей про зазначене право реєстру тощо, немає.

Тому, важливо, що після набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель» від 19 жовтня 2022 року № 2698-ІХ поновленими на один рік без волевиявлення сторін відповідних договорів і без внесення відомостей про поновлення договору до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно договори оренди, суборенди, емфітевзису, суперфіцію, земельного сервітуту, строк користування земельними ділянками щодо яких закінчився після введення воєнного стану, є безпідставним та не може бути реалізованим [5].

Орендар земельної ділянки, переданої в оренду відповідно до Підпункт 8 пункту 27 розділу X Земельного кодексу України у період, коли функціонування Державного земельного кадастру призупинено на всій території України,

зобов'язаний подати заяву про державну реєстрацію права оренди земельної ділянки протягом двох місяців з дня відновлення функціонування Державного земельного кадастру. У разі якщо протягом трьох місяців з дня відновлення функціонування Державного земельного кадастру право оренди земельної ділянки не зареєстровано, договір оренди земельної ділянки вважається припиненим [2].

Права та обов'язки землекористувачів під час дії правового режиму воєнного стану, а особливо в зоні проведення бойових дій повинні бути регульовані законодавством, яке б належним чином забезпечувало б їх захист.

Зміни в земельному законодавстві, проаналізовані автором, на нашу думку, врегулювали земельні проблеми спричинені повномасштабною агресією російської федерації проти України, проте мають тимчасовий характер. А механізм забезпечення прав землекористувачів має працювати як в мирний час так і в період воєнного стану.

Висновок. Право землекористування – це встановлена законом можливість землекористувача користуватися належною йому на праві постійного користування або на умовах оренди земельною ділянкою з метою отримання доходів та інших матеріальних чи нематеріальних благ.

З метою врегулювання правовідносин, які забезпечать термінові потреби землекористувачів у земельних ділянках, надання земельних ділянок в користування та зміна їх цільового призначення спрямовані на розміщення виробничих потужностей підприємств, що переміщуються із зони активних бойових дій, розміщення об'єктів для тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб, ведення сільськогосподарського виробництва тощо, було прийнято Закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24 березня 2022 року № 2145-IX, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» від 12 травня 2022 року № 2247-IX та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель» від 19 жовтня 2022 року № 2698-IX.

Отже, за період дії воєнного стану (з 24 лютого 2022 року) законодавство, яке регулює земельні відносини, змінювалося неодноразово. Деякі введені на початку дії воєнного стану обмеження послаблено, а для певних зумовлених або видозмінених війною правовідносин - передбачено нове регулювання.

Список використаної літератури:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02 грудня 2010 року № 2755-: Закон України від 24 березня 2022 року № 2145-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 26.03.2023).
2. Земельного кодексу України: Закон України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення 26.03.2023).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24 березня 2022 року № 2145-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text> (дата звернення 26.03.2023).

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 12 травня 2022 року № 2247-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text> (дата звернення 26.03.2023).

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель: Закон України від 19 жовтня 2022 року № 2698-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-20#Text> (дата звернення 26.03.2023).

Альона КОЗЛОВСЬКА*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ДИСКУСІЙНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ БЕЗПЕКИ

***Анотація.** У статті розглядаються основні та особливі ознаки юридичної відповідальності за вчинення екологічних правопорушень, обґрунтовується необхідність створення окремого правового інституту екологічно-правової відповідальності та виокремлення його від інших видів відповідальності.*

***Abstract.** The article examines the main and special features of legal responsibility for committing environmental offenses, substantiates the need to create a separate legal institution of environmental and legal responsibility and separate it from other types of responsibility.*

Вступ. Одним із елементів правового режиму охорони територій та об'єктів в Україні й ефективним засобом їх збереження є застосування заходів юридичної відповідальності до порушників екологічного законодавства. Єдиною підставою юридичної відповідальності за порушення режиму охорони територій та об'єктів є правопорушення у сфері екологічної безпеки, яка є різновидом екологічних правопорушень.

Юридичну відповідальність розуміють як обов'язок правопорушника зазнати несприятливих наслідків особистісного, майнового або організаційного порядку, які наступають для нього у відповідь на вчинене винне діяння. Кожна

* Науковий керівник: д. ю. н., доцент, кафедри права ВНАУ, Юрій ДЕМ'ЯНЧУК

галузь права має свої специфічні заходи відповідальності. Так, відповідальність за екологічні правопорушення є одним із основних засобів забезпечення виконання вимог законодавства в сфері захисту довкілля та використання природних ресурсів. Ефективність дії цього засобу багато в чому залежить від органів державної влади, уповноважених здійснювати заходи юридичної відповідальності до порушників екологічного законодавства.

Виклад основного матеріалу. В юридичній літературі не існує єдиної, усталеної точки зору щодо визначення поняття екологічного правопорушення: С.Б. Байсалов розуміє його як діяння (дію або бездіяльність), яке порушує встановлений порядок природокористування та охорони навколишнього середовища і суперечить приписам і вимогам, велінням і заборонам природоохоронного законодавства, завдає певної шкоди природі та її ресурсам, здоров'ю людини і тягне відповідні юридичні наслідки [1].

Ю.С. Шемшученко визначає екологічне правопорушення як протиправне, винне, соціально шкідливе, а для кримінальних злочинів - суспільно небезпечне діяння (дія чи бездіяльність), що посягає на встановлений екологічний правопорядок і за скоєння якого законом встановлена юридична відповідальність.

О.Л. Дубовик формулює поняття екологічного правопорушення як суспільно небезпечне протиправне діяння, яке полягає у безпосередньому використанні об'єктів навколишнього природного середовища, що призводить до негативних наслідків, характерною рисою цих правопорушень вона вважає їх екологічність.

М.В. Шульга розуміє під цим правопорушенням винну, протиправну дію (бездіяльність), що порушує встановлений державою правопорядок, права і обов'язки громадян і організацій у сфері раціонального використання природних ресурсів, їх відновлення і охорони навколишнього природного середовища, за вчинення якої законом передбачена юридична відповідальність.

Отже, проаналізувавши визначення екологічного правопорушення, запропоновані юристами-екологами, вважаємо, що під ними слід розуміти протиправне, вчинене право дієздатним суб'єктом, як правило, винне діяння (дію чи бездіяльність), що посягає на встановлений порядок природокористування, охорони навколишнього природного середовища, екологічну безпеку, внаслідок чого заподіюється екологічна шкода (або створюється реальна загроза її заподіяння), за вчинення якого законодавством передбачена юридична відповідальність.

Визначення екологічного правопорушення має бути закріплене у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища», а визначення порушення правового режиму територій та об'єктів у відповідних законах України».

Про наявність будь-якого правопорушення, у тому числі й екологічного, можна говорити лише тоді, коли присутні всі елементи з яких воно складається:

об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона. Склад правопорушення являє собою систему ознак протиправної поведінки, необхідних і достатніх для притягнення до юридичної відповідальності.

Проблема об'єкта екологічних правопорушень в юридичній науці є дискусійною. В загальній теорії права об'єктом правопорушення, як правило, визначаються відносини, на які посягає правопорушник.

Ю.С. Шемшученко виділяє загальний (екологічний правопорядок) і спеціальні (групи однорідних суспільних відносин з охорони і раціонального використання землі, надр, вод, лісів, тваринного світу, охорони атмосферного повітря, особливо охоронюваних природних територій та об'єктів та деякі інші) об'єкти екологічних правопорушень.

С.Б. Гавриш досліджуючи склад екологічних злочинів, вважає конструкцію об'єкта як суспільних відносин штучною, переважно надуманою. На його думку, суспільні відносини не можуть виступати об'єктом екологічних злочинів.

Організаційні та правові упущення при формуванні функцій національного рівня управління в частині організації реалізації й захисту екологічних прав громадян приводять до висновку про відповідальність держави за невиконання вказаних обов'язків, легалізованих у Конституції України. Адже хрестоматійно у правознавстві невиконання обов'язку розглядається в якості правопорушення як підстави юридичної відповідальності - превентивної, еколого-правової, адміністративної, кримінальної, майнової відповідно до закону.

Оскільки йдеться про невиконання конституційного обов'язку держави у процесі формування і реалізації екологічної політики, то вочевидь доцільно ставити питання про конституційну відповідальність держави за незабезпечення політико-правовим документом, яким єдино можливо визнати Основні напрями державної екологічної політики, або як офіційно легалізовані Основні напрями державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки.

Враховую і те, як стверджує В.І. Андрейцев, що прямих розпоряджень у цій частині Основного Закону України не відображено, а тому йдеться про невиконання зобов'язання державою щодо гарантування конституційних екологічних прав, зокрема права на безпечне для здоров'я і життя природне довкілля і на відшкодування заподіяної шкоди унаслідок цього порушення (ст. 50), якому кореспондує обов'язок держави в частині забезпечення екологічної безпеки і підтримка екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи - катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду українського народу, які не були реалізовані у процесі розробки, прийняття і внесення відповідних змін до Основних напрямів державної політики у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки.

Як наголошується в конституційно-правовій літературі відповідальність за конституційним правом передбачає реалізацію таких стосунків, урегульованих нормами конституційного права, в яких суб'єкти, призначені свідомо виконувати покладені на них обов'язки, навмисно чи з необережності, або через інші причини не виконують їх чи виконують неналежним чином, що призводить до спричинення суттєвої шкоди інтересам держави і суспільства, внаслідок чого виникає юридичний факт, на підставі якого спеціальні суб'єкти вживають до правопорушника заходи впливу [2].

Як наголошується в конституційно-правовій літературі, основною функцією конституційної відповідальності є не репресія (покарання), а компенсація, тобто відновлення позитивної діяльності потенційного суб'єкта, використання для цього таких заходів, як зміна персонального складу органу, заміна керівництва, посадової особи тощо [3].

За таких умов реформування парламентаризму в Україні передбачено доцільність внесення відповідних змін і доповнень у частині визначення і порядку застосування конституційно-правової відповідальності держави та органів її влади, зокрема Верховної Ради України, за упуцнення або ігнорування прав, свобод і законних інтересів громадян у процесі ухвалення законів, постанов та інших актів, передбачених Конституцією України у формі припинення її повноважень за рішенням Президента України як глави держави в порядку, визначеному спеціальним законом України про конституційно-правову відповідальність органів державної влади України, або врегулювання вказаних процесуальних аспектів у пропонованому для прийняття Законі України «Про конституційне судочинство». Тим самим буде реалізована ідея про забезпечення підвищення відповідальності держави перед людиною, посилення гарантій реалізації прав і свобод людини, використання відповідних національних правових механізмів для ефективного захисту прав людини і громадянина в Україні [4].

Висновок. На сьогодні в Україні дуже складна екологічна ситуація, яку потрібно вирішувати. Екологічні правопорушення роблять екологію в Україні ще гіршою. Тому на території нашої країни встановлено відповідальність суб'єктів екологічних правопорушень за пошкодження та знищення природних об'єктів.

На основі вищевказаного можна дійти висновку, що існує необхідність виділення екологічно-правової відповідальності як окремого комплексного правового інституту. Це обумовлено тим, що:

- виразною ознакою цього виду юридичної відповідальності є те, що вона застосовується за вчинення екологічного правопорушення;
- юридична відповідальність є однією з форм державного примусу, тому застосовується або державою, або у відповідних випадках органами місцевого самоврядування, або адміністрацією підприємств, організацій;
- юридична відповідальність за екологічні правопорушення покладається, як правило, у певній процесуальній формі: кримінальноправовій,

адміністративно-правовій, цивільноправовій, екологічно-правовій та іншій, встановленій законодавством;

- існуючі форми юридичної відповідальності не здатні забезпечити відшкодування екологічної шкоди, спричиненої правопорушенням природному об'єкту, тобто відновити порушений екологічний правопорядок; ці форми юридичної відповідальності за своєю природою виконують або каральні, попереджувальні функції, або спрямовані на відшкодування шкоди, спричиненої майну у рамках цивільно-правових чи трудових відносин;

- екологічно-правова відповідальність характеризується тим, що володіє спеціальними екологічно-правовими заходами впливу на правопорушників; - екологічно-правова відповідальність – це врегульований нормами екологічнопроцесуального права процес, в ході якого реалізуються матеріальні норми, що ними встановлені заходи державного примусу для осіб, котрі вчинили екологічне правопорушення, та який має на меті відшкодування спричиненої екологічної шкоди.

Список використаних джерел

1. Орзіх М., Крусян О. Сучасний конституціоналізм в Україні. Введення до українського конституційного права. К., 2016. С. 167.

2. Дем'янчук Ю. В. Аналітико-методологічні засади запобігання та протидії корупції у системі державної служби України: Монографія. Київ: Видавництво Текта, 2018. 502 с.

3. Дем'янчук Ю. В., Суббот А. І., Ігонін Р. В. Науково-практичний коментар до Глави 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією). Київ: ЦУЛ, 2020. 1246 с.

4. Дем'янчук Ю. В. Адміністративно-правові засади запобігання і протидії корупції у системі державної служби України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2020. 18 с.

Діана КОСТРИБА*
студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ

Анотація. Наукова стаття присвячена специфіці адміністративних правопорушень і відповідальності неповнолітніх. У статті розглянуто найпоширеніші види адміністративних правопорушень серед неповнолітніх, проаналізовано роль виховних заходів щодо неповнолітніх – вони переслідують моральні й виховні цілі. Корекція та виправлення неповнолітніх правопорушників у деяких випадках можливе без застосування заходів адміністративної відповідальності.

Abstract. The scientific article is devoted to the specifics of administrative offenses and the responsibility of minors. The article examines the most common types of administrative offenses among minors, analyzes the role of educational measures for minors - they pursue moral and educational goals. Correction and correction of juvenile offenders in some cases is possible without applying measures of administrative responsibility.

Вступ. Особливе місце серед адміністративних правопорушень займають правопорушення, вчинені дітьми. Своєчасна реакція на правопорушення неповнолітніх сприятиме належному розвитку демократичної України. Проблема статті полягає в тому, що включення неповнолітніх до внутрішньої адміністративної відповідальності визначає такі конкретні аспекти:

– по-перше, національне законодавство відповідає вимогам міжнародних стандартів, захищає права дітей і створює відповідну систему захисту неповнолітніх;

– по-друге, застосовувати ефективні запобіжні заходи для впливу на неповнолітніх та їх батьків, щоб уникнути повторення адміністративних порушень.

Виклад основного матеріалу. Адміністративні правопорушення – одні з найпоширеніших протиправних дій. За плечима неповнолітніх (з 16 до 18 років) тягнеться особлива адміністративна відповідальність. За ст. 12 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) особи, яким на момент вчинення злочину виповнилося шістьнадцять років, тягнуть за собою адміністративну відповідальність [1]. Справи про такі правопорушення можуть розглядати комітети у справах неповнолітніх і виконавчі комітети місцевого самоврядування. Спектр справ про адміністративні правопорушення, якими розглядаються комітети, можна розділити на певні групи:

1) справи про суспільно небезпечні дії, вчинені особами, які не досягли 16-

* Науковий керівник: д. ю. н., доцент, кафедри права ВНАУ Юрій ДЕМ'ЯНЧУК

річного віку;

2) злочини, вчинені особами у віці від 16 до 18 років (крім випадків злісної непокори законному розпорядженню або вимозі поліцейського);

3) вчинення незначних крадіжок державного або громадського майна, дрібне хуліганство, порушення правил дорожнього руху, правил придбання, зберігання та використання вогнепальної зброї та боєприпасів. Окрему групу становлять випадки інших антигромадських вчинків неповнолітніх, які не вважаються адміністративними правопорушеннями, але вказують на деякі відхилення від нормального розвитку підлітка, такі як неадекватна поведінка в школі, на вулиці, в інших громадських місцях, часто на кордоні хуліганства, знущання з боку однолітків, жорстоке поводження з вчителями й однокласниками, втеча з дому. До них належать аморальні дії – ранні статеві відносини, азартні ігри, – що вказує на ставлення та звички, які в врешті-решт можуть призвести до злочину. Комітети також розглядають матеріали щодо неповнолітніх, які уникають навчання або роботи. Вони дізнаються про причини такої поведінки, працевлаштовують неповнолітніх або скеровують їх на навчання. Як показує практика, суди часто розглядають справи про дрібні крадіжки державного або громадського майна: дії, що виражаються в розбитті вікон в автомобілях чи приміщеннях, пошкодженні таксофонів, сидінь у поїздах тощо, дрібне хуліганство й дрібні спекуляції, вживання алкоголю в громадських місцях або поява в них нетверезого, азартні ігри (рулетка, карти). З Кодексу України про адміністративні правопорушення нам відомо, що до осіб від 16 до 18 років, які здійснили злочин, застосовуються певні заходи впливу, наприклад, такі:

– їм надано обов'язок публічно або іншою формою попросити вибачення в постраждалого;

– попередження;

– догана або сувора догана;

– передача неповнолітнього під нагляд батькам або опікунам, чи під нагляд вихователям чи педагогам, або іншому трудовому колективу за їхньою згодою, а також будь-яким іншим громадянам за їх проханням [1]. Діти, яким немає 18 років, підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах, що внесені до випадків КУпАП, а саме за вчинення таких видів адміністративних правопорушень: – нелегальне виготовлення, купівля, збереження, передача з рук до рук, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети їх продажу в невеликій кількості (ст. 44);

– дрібне викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрати (ст. 51);

– керування транспортним засобом особою, яка не має відповідних документів на право керування таким транспортним засобом або не пред'явила їх для перевірки (ст. 126);

– дрібне хуліганство (ст. 173);

– використання вогнепальної зброї, холодної металевої або пневматичної зброї, пускових установок з гумовими або подібними металевими снарядами для несмертельних операцій у населених пунктах і місцях, не відведених для цього або з порушенням встановлених процедур (ст. 174) та інше [1]. Кодекс про адміністративні правопорушення також містить певні правила застосування

адміністративної відповідальності до неповнолітніх. Наприклад, обов'язок відшкодувати шкоду покладається на особу, яка досягла 16-річного віку й має незалежний дохід, якщо сума збитку не перевищує одного неоподаткованого мінімуму доходу [1]. Також термін громадських робіт для неповнолітніх обчислюється по дві години на день [3]. Тому Кодекс про адміністративні правопорушення викликає лише вищезазначені особливості застосування адміністративної відповідальності до осіб у віці від 16 до 18 років. Вікові особливості суттєво впливають на мотивацію неповнолітніх. Такими особливостями є:

- недостатній життєвий досвід;
- тенденція до наслідування;
- вплив навколишнього середовища, особливо дорослих;
- готовність проявити себе самостійно й спробувати звільнитися від контролю та піклування батьків і вихователів; – специфічне тлумачення таких понять, як мужність, чесність; – неправильне оцінювання конкретних умов життя;

- нерозвиненість, іноді повністю позбавлена критичного ставлення до власної поведінки й поведінки інших [2]. Виховні заходи щодо неповнолітніх слідкують за моральними й виховними цілями. Перевиховання та виправлення неповнолітніх правопорушників у деяких випадках можливе без адміністративних заходів. Через широке розповсюдження адміністративних правопорушень, вчинених неповнолітнім, часто доводиться, що необхідно посилити адміністративну відповідальність неповнолітніх, щоб утриматися від вчинення правопорушень, пов'язаних із ризиком більшої відповідальності. Здебільшого справжніми причинами адміністративних правопорушень осіб у віці від 16 до 18 років є конкретні тлумачення таких термінів, як мужність, чесність і дружба, неправильна оцінка конкретних життєвих ситуацій, несформоване «Я» особи тощо. Треба пам'ятати, що неповнолітній – абсолютно незріла, не сформована людина, але водночас здатна змінити свій світогляд швидше, ніж дорослий. Адміністративна відповідальність неповнолітніх у порівнянні з іншими суб'єктами, які вчинили адміністративні правопорушення, має як матеріальні, так і процесуальні особливості, насамперед через вік особи. Особливості, встановлені законом, дозволяють правоохоронним органам гнучкіше реагувати на факти неприйнятної поведінки неповнолітніх, беручи до уваги їх вік та обставини правопорушення [4].

Висновки. Отже, притягнення до відповідальності неповнолітніх має низку особливостей, які насамперед визначаються їх віком, несформованою психікою, особистістю та, звісно, видом певного адміністративного правопорушення. Суть таких особливостей пов'язана передусім з існуванням заходів впливу, які можуть застосуватися до неповнолітніх під час вчинення ними адміністративних правопорушень. Єдиним виключенням із цього правила є правопорушення, вчинене особою від 16 до 18 років, передбачене ст. 185 КУпАП. Менша відповідальність неповнолітніх за вчинення адміністративного правопорушення є логічно виправданою та необхідною в порівнянні із загальними суб'єктами, тому через мету такої відповідальності я не вважаю за необхідне її посилювати. Насамперед пропоную написати в Кодексі про адміністративні правопорушення неповнолітніх окремий розділ, який відбивав

би особливості притягнення неповнолітніх до відповідальності, перелік злочинів, після вчинення яких у санкціях визначено застосування конкретних заходів впливу, не лише правових заходів, а й психологічних, педагогічних, медичних. Також доцільно скоригувати вік, з якого може настати адміністративна відповідальність, а саме із 14 років. Зміна вікової межі, з якої може виникнути адміністративна відповідальність, сприятиме більш ранньому перевихованню неповнолітнього й дасть змогу посилити його усвідомленість, обізнаність і відповідальність. На останок підтримую зміну системи ювенальної юстиції в Україні шляхом оптимізації національної моделі.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1–21224): Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-Х / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1984. № 51. Ст. 1122.
2. Дем'янчук Ю. В. Аналітико-методологічні засади запобігання та протидії корупції у системі державної служби України: Монографія. Київ: Видавництво Текта, 2018. 502 с.
3. Дем'янчук Ю. В., Суббот А. І., Ігонін Р. В. Науково-практичний коментар до Глави 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією). Київ: ЦУЛ, 2020. 1246 с.
4. Дем'янчук Ю. В. Адміністративно-правові засади запобігання і протидії корупції у системі державної служби України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2020. 18 с.

Ірина КУЧЕРУК*
студентка 2 курсу,
факультет менеджменту і права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОГО ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

***Анотація.** Документознавство в Україні – невід'ємна частина системи документів, яка включає в себе дослідження процесів створення і функціонування документів та розробляє принципи побудови документно-комунікаційних систем та методи їхньої діяльності. Насамперед, документознавство розглядається як наука про документи і документообіг.*

***Abstract.** Document studies in Ukraine is an integral part of the document system, which includes the study of the processes of creation and functioning of*

* Науковий керівник к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ, Андрій ПРАВДЮК

documents and develops the principles of building document and communication systems and methods of their operation. First of all, document studies is considered as the science of documents and document circulation.

Вступ. Документознавство відноситься до циклу наук про суспільство, з багатьма з яких перебуває в тісному взаємозв'язку й взаємодії. Ця взаємодія проявляється в різних формах і відбувається на різних рівнях, насамперед на рівні об'єкта й предмета дослідження, понятійного апарата, методів дослідження.

Об'єктом документознавства є комплексне вивчення документа як системного об'єкта, спеціально створеного для зберігання та розповсюдження інформації в просторі та в часі. Предметом документознавства є створення наукового знання про документ в його єдності матеріальної та інформаційної складових, про закономірності його створення та функціонування в суспільстві [1].

Сучасний етап розвитку документознавства в Україні характеризується її оформленням як самостійної наукової дисципліни. Вагомим підтвердженням цього є ґрунтовні монографії провідних вітчизняних учених – С. Г. Кулешова, Г. М. Швецової-Водки, підручник професора Н. М. Кушнарєнко, який витримав чотири видання.

У вітчизняній науці формуються саме дві концепції документознавства – розширена (Н. М. Кушнарєнко) та спеціалізована (С. Г. Кулєшов). Н. М. Кушнарєнко виділяє загальне і особливе документознавство.

До загального вона відносить три розділи: теорію документа (документологію), історію документа, історію і теорію документно-комунікаційної діяльності. Третій розділ - дискусійний та формує певне теоретичне підґрунття для надмірно широкого погляду на документознавство.

Основним напрямом спеціального документознавства вчені вважають управлінське документознавство, що досліджує широке коло проблем управління документацією у вузькому «архівно-діловодському» значенні цього поняття.

Цей напрям фактично ототожнюється з діловодством, що, з одного боку, не дозволяє належним чином зосередитись на безпосередньо управлінських аспектах документознавства, а з іншого, практично позбавляє діловодство права на розробку власної теорії.

Загальне документознавство як сукупність знань про документ і наукова дисципліна, природно, перебуває на стадії свого формування та розвитку. Тому цілком зрозуміло, що право на існування і обговорення мають різні підходи дослідників даної галузі до визначення структури комплексної системи знань про документ.

Ключовими теоретичними проблемами сучасної документології є формування та розвиток категоріально-понятійного апарату науки, обґрунтування її структури, функцій, місця в системі наук [2].

Важливими для розвитку загального документознавства слід вважати сучасні дискусії «нових» та «традиційних» документознавців на наукових форумах та сторінках спеціальних часописів. Особливо гострими виявилися

питання щодо сутності поняття «документ» і похідного від нього змісту документознавства як наукової дисципліни. «Традиційні» документознавці або заперечують існування нової версії документознавства, або доводять, що для її визнання має пройти певний час. З іншого боку, публікації деяких нових документознавців свідчать, що вони також ігнорують або не розуміють змісту традиційного документознавства та архівознавства, окремих спеціальних історичних дисциплін.

З іншого боку, присвячуючи низку наукових розвідок та навчальних видань аналітико-синтетичному опрацюванню (при цьому часто використовується термін «обробка») документів, розгляд зазначених процесів здійснюється виключно з позицій бібліотечно-бібліографічної та науково-інформаційної діяльності (йдеться про публікації), не враховуючи специфіку здійснення таких процесів, наприклад, у діловодстві, архівній справі, археографічній діяльності [3].

Чимало спільного можна виявити також між документознавством і книгознавством. Їх зближують:

- 1) інформаційна, соціальна сутність об'єктів дослідження документа й книги; багато в чому однакові цілі й функції;
- 2) папір як загальний матеріальний носій інформації
- 3) лист як однаковий спосіб передачі інформації [1].

Перспективність розвитку проблематики загального документознавства – документології є безсумнівною. Водночас він буде продуктивним за умови розгляду документології не як комплексу наук або навіть наукової дисципліни, а певної сукупності знань. Інакше документологія буде підмінена книгознавством, бібліографознавством, інформатикою або журналістикою, особливо коли не враховується проблематика традиційного документознавства, архівознавства та циклу спеціальних історичних дисциплін, що вивчають окремі характеристики історичних документів.

Однобічний підхід до розгляду документознавчих питань тільки з точки зору бібліотекознавства, бібліографознавства чи книгознавства навряд чи створює можливість зарахування таких робіт до документознавчих (документологічних). Загальне документознавство переважно має теоретичний характер і незначну кількість отриманих в його межах практичних результатів для застосування. Цінність і значущість загального документознавства полягає в можливостях порівняння шляхів вирішення певних концептуальних питань з теорії документа в різних наукових дисциплінах, які декларують, що їхнім об'єктом дослідження є документ або окремі його характеристики. Особливо це важливо тоді, коли зазначені узагальнення можуть стати основою для вироблення концептуальних методик у певних сферах практичної роботи з документами. Йдеться про розроблення класифікаційних схем, аналізування ознак (характеристик), властивостей, особливостей інформації та матеріального носія окремих видів документів (зокрема, аудіовізуальних документів чи документів з електронним носієм). [3]

Слід зазначити, що документознавство належить до молодих наук, воно ще остаточно не сформувалось як наукова дисципліна. Також воно не має чітко

сформованої структури. Ця проблема є актуальною, тому й набула висвітлення у працях багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців і дослідників [2].

Висновок. Як висновок з усього вищезазначеного, документознавство варто глибше та детальніше вивчати. На сьогоднішній день ми маємо достатньо теорії з приводу цієї теми, та мало хто вміє добре керуватися саме практичними навичками. Як досвідчені фахівці, так і звичайне суспільство повинно орієнтуватися в базових потребах і питаннях ведення документообігу та документування. То ж, дана галузь потребує уваги та якісного визнання, особливо щодо практики та практичних навичок.

Список використаних джерел:

1. Документознавство URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 05.04.2023)
2. Дослідження проблем документознавства URL: <https://kovelpost.com/blogs/243> (дата звернення 05.04.2023)
3. Концепція розвитку документознавства в Україні URL: <https://old.archives.gov.ua/Archives/IASD/Kuleshov-Conc.pdf> (дата звернення 05.04.2023)

Ольга КУШНІР*
студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглядаються питання про розвиток системи адміністративного права України

Abstract. The article deals with the development of the system of administrative law of Ukraine .

Вступ. Галузь адміністративного права утворює певну систему норм, оскільки об'єднує певні відносно самостійні складові інститути та підгалузі права. В. Авер'янов визначає, що система адміністративного права означає внутрішню єдність цієї правової галузі, яка відбиває послідовне розміщення і взаємозв'язок її структурних елементів (частин) – підгалузей права і правових інститутів, що складаються з певних сукупностей однорідних норм.

Виклад основного матеріалу. Галузь адміністративного права утворює певну систему норм, оскільки об'єднує певні відносно самостійні складові інститути та підгалузі права.

* Науковий керівник: д. ю. н., доцент, кафедри права ВНАУ, Юрій ДЕМ'ЯНЧУК

Ю. Дем'янчук визначає, що система адміністративного права означає внутрішню єдність цієї правової галузі, яка відбиває послідовне розміщення і взаємозв'язок її структурних елементів (частин) – підгалузей права і правових інститутів, що складаються з певних сукупностей однорідних норм.

Хотілося б звернути увагу на формування системи адміністративного права із самого початку. Виникнення вітчизняного адміністративного права датується 1905 р. і пов'язується вченими з прийняттям Маніфесту про дарування населенню громадянської свободи на засадах справжньої недоторканності особи, свободи совісті, слова, зібрань та спілок, Основних державних законів Російської імперії в редакції від 23 квітня 1906 р., а також ряду інших нормативних актів, які конкретизували окремі положення перших двох. Система дореволюційного адміністративного права являла собою скоріше наукову концепцію, ніж реально існуючу сукупність адміністративно-правових норм.

Наступною варто зазначити систему радянського адміністративного права. Вона мала хаотичний вигляд, була неунормована. Система конструювалася без глибокого наукового аналізу сутності та особливостей адміністративно-правових відносин та норм, виходячи виключно з двох основних завдань, які поклалися на адміністративні органи – управляти та охороняти державний лад всередині країни. Система радянського адміністративного права вирізнялася надзвичайною рухливістю та непостійністю. У межах Загальної частини радянського адміністративного права було зосереджено норми, які спрямовувалися на забезпечення виконання радянських законів та заснованих на них актів органів влади та управління. Що ж стосується Особливої частини радянського адміністративного права, то вона орієнтувалася на необхідність дати можливість самостійно розвиватися галузевим видам права (земельному, морському, торговельному тощо).

Система адміністративного права більш наближена до сучасного вигляду дісталася у спадок від минулої епохи, коли одним з основних джерел адміністративного права був КУПАП, що поділяється на «загальну» та «особливу» частини. Загальна частина включала норми, що мають загальний характері властиві для всієї системи державного управління, для всіх його галузей і сфер. Особлива частина включала норми, які діють в масштабі галузей і сфер державного управління. Це – адміністративно-правові норми, які визначають організацію управління економічною, соціально-культурною, адміністративно-політичною сферами та окремими галузями суспільного життя держави.

Згодом учені-адміністративісти дійшли висновку, що даний поділ не є коректним. Так, новим витком розвитку системи адміністративного права став її поділ на Загальне адміністративне право та Особливе адміністративне право. Це є сучасним варіантом поділу системи адміністративного права. Такий поділ було утверджено Р. Мельником на основі кращих надбань адміністративного права країн-учасниць ЄС. Згідно з ним, норми Загального адміністративного права об'єднують найбільш типові, загальні у правовому регулюванні у всіх сферах організації і функціонування публічного управління. Зміст Загального адміністративного права визначається передусім Конституцією України, з огляду на положення якої відбувається його формування. Норми Конституції України є, фактично, завданнями для Загального адміністративного права.

Загальне право містить у собі загальні для державної адміністрації регулятивні та охоронні норми, відтак поділяється на дві групи норм: загальнорегулятивні (регулюють адміністративно-правові статуси індивідуальних суб'єктів права, елементів державної адміністрації, державних підприємств, установ, недержавних організацій, форми і методи, способи владного впливу державної адміністрації на суб'єктів права) та загальноохоронні (забезпечують законність діяльності виконавчої влади, регулюють адміністративний примус) [1]. Отже, Загальне адміністративне право складається з таких інститутів:

- інститут принципів адміністративного права;
- інститут суб'єктивних публічних прав приватних осіб;
- інститут нормативних актів публічної адміністрації;
- інститут адміністративних актів публічної адміністрації;
- інститут адміністративного договору;
- інститут адміністративної процедури;
- інститут публічного майна;
- інститут примусового виконання адміністративних актів;
- інститут позасудового захисту права та свобод приватних осіб, порушених суб'єктами публічної адміністрації.

Особливе адміністративне право є комплексним утворенням, у межах якого об'єднано підгалузі адміністративного права. Особливість цих підгалузей полягає в тому, що вони є залежними від загального адміністративного права. Кожна з них регулює порядок реалізації публічною адміністрацією окремої галузі (сфери) публічного адміністрування. Перелік підгалузей, які утворюють зміст Особливого адміністративного права, є відкритим. Розширення кількості функцій, які покладаються на публічну адміністрацію, призводить до появи нових підгалузей Особливого адміністративного права [2].

Визнано, що складниками Особливого адміністративного права є: адміністративне деліктне право, службове право та поліцейське право (адміністративна діяльність поліції). Деякі вчені додатково до змісту Особливого адміністративного права відносять: адміністративне господарське право; екологічне право, енергетичне право; інфраструктурне право; митне право; муніципальне право; податкове право; захист від надзвичайних ситуацій; право соціального захисту; спортивне право [3].

Крім того, існує концепція, згідно з якою всередині системи адміністративного права виділяють також Спеціальне адміністративне право. Спеціальна частина адміністративного права, на думку авторів, включає в себе норми, що регулюють адміністративно-правову діяльність суб'єктів управління конкретними сферами. Наприклад, адміністративна діяльність органів внутрішніх справ, адміністративна діяльність органів митного контролю тощо. Хоча щодо даної проблематики точаться дискусії, оскільки дехто вважає, що Спеціальну частину складають процесуальні норми Особливої частини адміністративного права і виділення окремо Спеціальної частини є недоцільним [4].

Варто також звернути увагу на питання перспектив розвитку системи адміністративного права. Звичайно, ми рухаємося у правильному напрямку, оскільки взяли вектор на концепцію людиноцентризму та впровадження європейських стандартів. Безумовно, поступово будуть впроваджуватися нові

інститути, фіксуватися норми та законодавство буде змінюватися в позитивному напрямку.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи, необхідно ще раз підкреслити, що система права є цілісним комплексом відмежованих, взаємопов'язаних і взаємодіючих один з одним елементів – норм писаного та неписаного права, які утворюють особливу єдність із суспільними відносинами, що знаходять прояв у суспільстві та державі. Система права є ієрархічним утворенням, яка пройшла довгий шлях розвитку і наразі ми маємо поділ на загальне та особливе адміністративне право, яке йде в ногу з часом та щорічно розвивається.

Список використаних джерел:

1. Адміністративні послуги ДМС та МВС: Аналіз правових засад надання та результати соціологічного дослідження. Науково-практичне видання / Під заг. ред. Белоусова Ю.Л., Батчаєва В.К. Київ: 2013. 92 с.

2. Дем'янчук Ю. В. Аналітико-методологічні засади запобігання та протидії корупції у системі державної служби України: Монографія. Київ: Видавництво Текта, 2018. 502 с.

3. Дем'янчук Ю. В., Суббот А. І., Ігонін Р. В. Науково-практичний коментар до Глави 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією). Київ: ЦУЛ, 2020. 1246 с.

4. Дем'янчук Ю. В. Адміністративно-правові засади запобігання і протидії корупції у системі державної служби України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2020. 18 с.

Діана МАЛЮГА*
студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКИХ ТА РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ДЕРЖАВИ

***Анотація.** Тема дослідження розглядає нормативно-правові засади взаємодії громадських та релігійних організацій з державою. У роботі розглядається роль релігії в суспільстві, особливості становлення відносин між державою та релігійними організаціями в Україні, аналізується законодавча база, що регулює взаємодію сторін.*

***Abstract.** The topic of the research examines the regulatory and legal foundations of the interaction of public and religious organizations with the state. The*

* Науковий керівник к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ, Андрій ПРАВДЮК

work examines the role of religion in society, the peculiarities of the formation of relations between the state and religious organizations in Ukraine, and analyzes the legislative framework regulating the interaction of the parties.

Вступ. Взаємодія релігійних та громадських організацій з державою є складною та багатогранною проблемою, яка потребує вивчення з різних аспектів. Релігія відіграє важливу роль в суспільстві та може мати значний вплив на політичну та соціальну сфери життя країни. У той же час, держава має свої обов'язки та відповідальність перед громадянами, що потребує співпраці з іншими суб'єктами громадського життя, зокрема з релігійними та громадськими організаціями.[1]

Тому, з метою вивчення та аналізування нормативно-правових засад взаємодії громадських та релігійних організацій та держави, в цій роботі розглянуто роль релігії в суспільстві, становлення відносин між державою та релігійними організаціями в Україні, законодавчу базу, що регулює взаємодію сторін, та здійснено їх аналіз.

Дослідження зосереджено на аналізі конституційних та законодавчих актів, які визначають права та обов'язки громадських та релігійних організацій, а також регулюють співпрацю з державними органами та іншими суб'єктами громадського життя. Результати дослідження можуть бути корисними для визначення особливостей взаємодії релігійних та громадських організацій з державою в Україні та оцінки ефективності діючих нормативно-правових засад.[2]

Дослідження зосереджено на аналізі конституційних та законодавчих актів, які визначають права та обов'язки громадських та релігійних організацій, а також регулюють співпрацю з державними органами та іншими суб'єктами громадського життя. Дослідження дозволяє визначити особливості взаємодії релігійних та громадських організацій з державою в Україні та оцінити ефективність діючих нормативно-правових засад. Результати дослідження можуть бути корисними для державних органів, релігійних та громадських організацій, а також для науковців, які цікавляться проблемами взаємодії релігії та держави.

Виклад основного матеріалу. Однією з ключових складових взаємодії релігійних та громадських організацій з державою є законодавча база, що регулює ці відносини. В Україні, як і в інших країнах, існує ряд законів та інших нормативно-правових актів, які визначають права та обов'язки релігійних та громадських організацій та їх взаємодію з державою.

Одним з найважливіших документів, що регулює відносини між державою та релігійними організаціями в Україні, є Конституція України. Згідно зі статтею 35 Конституції, кожна особа має право на свободу віросповідання та свободу практикувати свою релігію в особистих та громадських виявах. Крім того, згідно зі статтею 36 Конституції, релігійні організації мають право на створення та діяльність відповідно до своїх вірувань і принципів, а також на вільне вираження своїх переконань.

Однак, Конституція також передбачає, що відносини між релігійними

організаціями та державою повинні бути регульовані законами України. Відповідно до цього, існує ряд законів, які визначають права та обов'язки релігійних організацій та їх взаємодію з державою.[3]

Одним з таких законів є Закон України "Про свободу совісті та релігійні організації", який був прийнятий у 1991 році. Закон визначає права та обов'язки громадян в галузі свободи совісті та релігії, а також регулює діяльність релігійних організацій та їх взаємодію з державою.

Одним зі значущих питань, які регулює цей закон, є реєстрація релігійних організацій. Згідно зі статтею 9 цього закону, релігійні організації можуть бути зареєстровані відповідно до законодавства, яке діє на території України. Зареєстрована релігійна організація має право на здійснення релігійної діяльності, збори та розподіл коштів, власність, а також на інші права, які передбачені законодавством.

Однак, реєстрація релігійної організації не є обов'язковою, але без реєстрації вона не може бути визнана за юридичну особу та не може мати правових засад для здійснення своєї діяльності. Крім того, закон передбачає, що релігійні організації можуть отримувати державну фінансову та матеріальну допомогу на загальних підставах згідно з законодавством, що діє на території України.[4]

Однією з важливих проблем, які виникають у взаємодії релігійних та громадських організацій з державою, є питання оподаткування. Згідно з законодавством, релігійні організації мають право на податкові пільги та звільнення від податків у випадках, коли це передбачено законом. Однак, питання оподаткування релігійних організацій може бути складним і вимагає чіткої регуляції.

Окрім того, закон передбачає, що релігійні організації мають право на здійснення своєї діяльності у громадських місцях, за винятком місць, які визначені законодавством як обмежені для зборів та демонстрацій. Однак, це право повинно бути здійснене відповідно до вимог законодавства та з урахуванням прав та свобод інших громадян.

Також важливим аспектом взаємодії громадських та релігійних організацій з державою є питання про військову службу. Закон передбачає, що громадяни мають право на свободу совісті та релігії, а отже, вони мають право відмовитися від військової служби через свої релігійні переконання. Проте, така відмова повинна бути здійснена відповідно до процедури, встановленої законодавством.[5]

Нормативно-правові засади взаємодії громадських та релігійних організацій з державою є важливим аспектом демократії та правової держави. Цей закон дозволяє гарантувати права та свободи громадян, забезпечує правову регуляцію діяльності релігійних організацій та встановлює процедури взаємодії з державою. Однак, для ефективної роботи цієї системи важливо дотримуватись законів та регуляцій, які передбачені законодавством. Крім того, важливим аспектом є питання фінансової підтримки релігійних організацій з боку держави. У багатьох країнах існує система державної фінансової підтримки релігійних організацій, що може забезпечувати їм фінансову стабільність та розвиток.

Однак, у такому випадку важливо встановити чіткі критерії для отримання державної підтримки та забезпечити рівні умови для всіх релігійних організацій.

Також важливим є питання про взаємовідносини між різними релігійними організаціями та їх взаємодію з громадськими організаціями. У такому випадку, держава може сприяти розвитку міжконфесійного діалогу та співпраці між різними релігійними організаціями, а також сприяти взаємодії з громадськими організаціями для вирішення соціальних та гуманітарних питань.[6]

Отже, нормативно-правові засади взаємодії громадських та релігійних організацій з державою є важливим елементом гармонійного розвитку суспільства. Важливо забезпечити дотримання законодавства та регуляцій у цій сфері, сприяти розвитку міжконфесійного діалогу та співпраці різних релігійних та громадських організацій для досягнення спільних соціальних та гуманітарних цілей.

Одним з важливих аспектів взаємодії громадських та релігійних організацій з державою є питання захисту прав та свобод людини. Релігійні організації можуть відігравати важливу роль у захисті прав та свобод людини, зокрема в боротьбі з дискримінацією на основі релігії або переслідуванням національних та релігійних меншин. Держава може сприяти цим зусиллям, забезпечуючи законодавчий та інституційний захист прав та свобод людини.

Крім того, важливим аспектом є питання взаємовідносин між релігійними організаціями та державними органами управління. Релігійні організації можуть брати участь у формуванні державної політики з питань, що стосуються релігійних інтересів, а також брати участь у консультативних та інших органах державного управління. Важливо забезпечити рівність доступу до таких органів для всіх релігійних організацій.

Також, важливим є питання релігійної освіти та виховання. Держава може сприяти розвитку релігійної освіти та виховання, зокрема шляхом забезпечення фінансової підтримки релігійних шкіл та університетів. Проте, важливо забезпечити дотримання принципу секулярності держави та заборони дискримінації на основі релігії.

Отже, нормативно-правові засади взаємодії громадських та релігійних організацій з державою є складним і багатограним питанням.

Важливо зазначити, що правильна взаємодія між релігійними організаціями та державою може принести значні позитивні результати для суспільства. Наприклад, спільна робота може сприяти розвитку благодійних та соціальних проектів, які допомагають людям у складних життєвих ситуаціях, а також сприяють зміцненню духовних цінностей та моральних норм у суспільстві.

Крім того, взаємодія між релігійними організаціями та державою може сприяти зміцненню соціальної стабільності та міжконфесійної гармонії в суспільстві. Це може бути досягнуто шляхом спільної роботи над розвитком механізмів діалогу та співпраці між різними релігійними громадами та державою [7].

Крім того, взаємодія між релігійними організаціями та державою може сприяти збереженню культурної спадщини та історичних традицій. Це може бути досягнуто шляхом спільної роботи над збереженням та реставрацією історичних пам'яток, а також підтримки культурно-освітніх проектів.

Отже, нормативно-правові засади взаємодії громадських та релігійних організацій з державою можуть бути важливим інструментом для забезпечення розвитку громадянського суспільства, зміцнення соціальної стабільності та міжконфесійної гармонії, а також збереження культурної спадщини.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що нормативно-правові засади взаємодії громадських та релігійних організацій з державою є дуже важливим елементом розвитку сучасного суспільства. Ці засади допомагають забезпечити права та свободи релігійних організацій, а також сприяють зміцненню духовних цінностей та моральних норм в суспільстві.

Важливо зазначити, що взаємодія між релігійними організаціями та державою має бути заснована на принципах взаємної поваги та співпраці. Нормативно-правові засади повинні сприяти розвитку відкритого та діалогічного взаємовідношення між різними релігійними громадами та державою.

Нарешті, важливо зазначити, що взаємодія між релігійними організаціями та державою може мати позитивний вплив на суспільство, зокрема сприяти розвитку благодійних та соціальних проєктів, зміцненню соціальної стабільності та міжконфесійної гармонії, а також збереженню культурної спадщини. Тому важливо продовжувати працювати над забезпеченням ефективною та конструктивною взаємодією між релігійними організаціями та державою в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Дата звернення: 05.04.2023).
2. Закон України "Про свободу совісті та релігійні організації": Закон України від 23 квітня 1991 року № 987-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/987-12> (Дата звернення: 05.04.2023).
3. Закон України "Про національну безпеку України": Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n68> (Дата звернення: 05.04.2023).
4. Закон України "Про державну релігійну політику": Закон України від 23 грудня 2010 року № 2812-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2812-17#n5> (Дата звернення: 05.04.2023).
5. Романюк, Н. О. Нормативно-правове регулювання взаємодії релігійних організацій з державою в Україні. *Право України*. 2018. № 10. С. 102-114.
6. Яременко, С. Релігійна свобода в Україні та її правове забезпечення. С. Яременко. *Право України*. 2019. № 6. С. 118-129.
7. Ткачук, О. С. Взаємодія держави та релігійних організацій в сучасній Україні: проблеми та перспективи. *Релігія та Соціум*. 2012. 1 (7) С.131-139

Ольга МАР'ЯНКО*
студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ГРУПИ СМЕРТІ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ІСНУВАННЯ

***Анотаці.** У роботі проведено аналіз проблеми наявності та діяльності груп смерті в Україні, вказано на основні причини та обставини їхнього виникнення та функціонування. Також розглянуто соціальні та правові наслідки діяльності груп смерті та запропоновано шляхи їхнього подолання. Робота містить відомості, які допоможуть глибше зрозуміти проблему груп смерті в Україні, та буде корисною для вивчення кримінальної ситуації в країні та підвищення рівня правосвідомості серед населення.*

***Abstract.** The paper analyzes the problem of the presence and activity of death squads in Ukraine, points out the main reasons and circumstances of their emergence and functioning. The social and legal consequences of the activity of death squads are also considered and ways to overcome them are proposed. The work contains information that will help to better understand the problem of death squads in Ukraine, and will be useful for studying the criminal situation in the country and increasing the level of legal awareness among the population.*

Вступ. Групи смерті, які складаються з кримінальних елементів та займаються організованою злочинною діяльністю, стали складною проблемою в Україні. Вони не тільки завдають шкоди життю та здоров'ю громадян, але й порушують правову систему країни. За останні роки кількість випадків, пов'язаних з діяльністю груп смерті, значно зросла, що створює загрозу для національної безпеки.

Аналіз проблеми наявності та діяльності груп смерті є актуальним завданням для суспільства, оскільки це допоможе зрозуміти причини їхнього виникнення та функціонування. Крім того, такий аналіз дозволить виявити соціальні та правові наслідки діяльності груп смерті та запропонувати шляхи їхнього подолання.

Тому, проведення аналізу проблеми груп смерті в Україні є важливим завданням для кримінологів, правознавців та усіх, хто прагне зробити нашу країну більш безпечною та стабільною. У цій роботі буде проведено аналіз проблеми наявності та діяльності груп смерті в Україні та запропоновано шляхи подолання цієї складної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Групи смерті є однією з серйозних соціальних проблем в Україні. Це злочинні угруповання, які вчиняють злочини

* Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ, Таміла МАНЬГОРА

на території країни, такі як вбивства, розбої, рейдерські захоплення, наркоторгівля та інші. Такі групи сформувалися на початку 90-х років в Україні, і з тих пір вони стали однією з основних загроз громадському порядку та безпеці країни.

Незважаючи на спроби правоохоронних органів боротися з цим явищем, групи смерті продовжують діяти та здійснювати свої злочинні дії. Також варто зазначити, що ці групи стають все більш організованими та високотехнологічними, що ускладнює їх виявлення та припинення діяльності [1].

У даній роботі ми будемо аналізувати проблему існування груп смерті в Україні, досліджувати їхні методи та способи діяльності, а також розглядати можливі причини формування цих груп та їх вплив на суспільство. Також будемо досліджувати заходи, які були прийняті для боротьби з цим явищем, та робити висновки про ефективність цих заходів.

Загальна картина в Україні викликає серйозне занепокоєння, оскільки за офіційними даними, кількість скоєних злочинів, пов'язаних зі створенням і діяльністю груп смерті, зростає з кожним роком. За статистикою МВС України, за 2021 рік зареєстровано понад 100 випадків злочинів, пов'язаних з групами смерті, що на 20% більше, ніж у 2020 році.

Однією з причин появи груп смерті в Україні є відсутність ефективних механізмів боротьби зі злочинністю. Державні структури не завжди встигають реагувати на злочини та розкривати їх злочинців. Брак системи попередження злочинів та необхідних законодавчих актів, які б допомагали боротися зі злочинністю, також є серйозною проблемою [2].

Важливо зазначити, що групи смерті в Україні діють не тільки в сфері організованої злочинності, але й мають певні зв'язки з політичною та економічною сферами. Це створює загрозу для національної безпеки та порушує законність в державі.

Отже, дослідження проблеми існування груп смерті в Україні та їхнього впливу на соціально-економічний розвиток країни має велике значення для вивчення сучасного стану українського суспільства та покращення його безпеки та стабільності.

Іншими словами, групи смерті можуть бути спричинені низкою соціальних, економічних та політичних чинників, які змушують людей приєднуватися до цих груп та брати участь у кримінальних діях. Проблема груп смерті в Україні залишається актуальною та потребує подальшого вивчення [3].

У зв'язку з цим, метою даної курсової роботи є проведення аналізу проблеми існування груп смерті в Україні. Для досягнення цієї мети були поставлені наступні завдання:

1. Визначити поняття "групи смерті" та їхню класифікацію.
2. Дослідити історію виникнення та розвитку груп смерті в Україні.
3. Проаналізувати соціальні, економічні та політичні чинники, що спричиняють існування груп смерті в Україні.
4. Вивчити діяльність груп смерті в Україні та їхні методи роботи.
5. Оцінити вплив діяльності груп смерті на суспільство та державу.

6. Провести аналіз заходів, які можуть бути вжиті для протидії діяльності груп смерті в Україні.

Отже, дана курсова робота має на меті вивчити проблему груп смерті в Україні, з'ясувати причини їхнього існування та розглянути можливості боротьби з цією негативною явище.

Дослідження відзначають, що однією з основних причин формування груп смерті є відчуття безпорадності та відсутність альтернатив. У більшості випадків, люди, які приєднуються до групи смерті, є маргінальними елементами суспільства, що мають низький соціальний статус, відчують себе непотрібними та не мають перспектив у житті. Такі люди, зазвичай, відчують відстороненість від суспільства та шукають спосіб, як відчутти себе частиною якоїсь групи та отримати визнання [4].

У багатьох випадках групи смерті утворюються в середовищі навчальних закладів, особливо серед учнів старшої школи та студентів вищих навчальних закладів. Відсутність належного нагляду, відчуття свободи та незалежності, а також бажання довести свою силу та владу можуть призвести до створення таких груп.

Проблема існування груп смерті в Україні є актуальною та потребує уваги з боку суспільства та держави. Необхідно розробити та впровадити ефективні заходи щодо попередження та боротьби з цією проблемою, зокрема, розвиток програм профілактики в учбових закладах, належний нагляд за молоддю з боку педагогів та батьків, а також належна реакція з боку правоохоронних органів на випадки прояву активності груп смерті.

Однак, не можна ігнорувати той факт, що існує певна кількість людей, які долучаються до таких груп з власної ініціативи, знаючи про їхню небезпеку та ризик життя. Часто це пов'язано з невдоволеністю суспільством та системою, в якій вони живуть, а також з відчуттям безпорадності та відсутності інших шляхів вирішення проблем.

Таким чином, проблема груп смерті в Україні є досить складною та багатогранною. Її аналіз та вивчення може сприяти покращенню роботи правоохоронних органів та запобіганню формуванню нових груп смерті в майбутньому [5].

Для того, щоб більш детально проаналізувати проблему груп смерті в Україні, необхідно визначити їхні характеристики та особливості. За даними правоохоронних органів, групи смерті можна розподілити на три основні типи:

7. Кримінальні групи, які займаються злочинними діями з метою збагачення, такі як розбій, вбивство, вивезення наркотиків тощо.

8. Екстремістські групи, які мають політичну або релігійну мотивацію та вчиняють терористичні акти проти держави та громадян.

9. Групи, які складаються зі злочинців, що вже перебувають під вартою та продовжують займатися злочинною діяльністю з в'язниці.

Для кожної з цих груп характерні свої методи та способи діяльності, які потребують окремого аналізу. Для прикладу, кримінальні групи часто використовують зброю та інші предмети для здійснення злочинів, тоді як екстремістські групи можуть використовувати вибухові пристрої та інші технічні

засоби.

Крім того, важливо враховувати контекст, в якому діють групи смерті. Наприклад, деякі з них можуть мати підтримку серед місцевого населення, яке не вірить у здатність державних органів забезпечити правоохоронний захист та боротися з кримінальністю. Також, варто враховувати економічні та соціальні причини, які впливають на поширення груп смерті в певній місцевості [6].

Також, слід відзначити, що питання забезпечення безпеки населення від дій груп смерті потребує комплексного підходу та співпраці різних інституцій, таких як правоохоронні органи, судові установи, органи державного управління тощо. Такий підхід дозволить вирішити проблему груп смерті в Україні та забезпечити безпеку населення.

Однак, вирішення проблеми груп смерті в Україні не можливе без підвищення рівня правової культури серед населення. Важливо забезпечити доступ до інформації про наслідки участі в діяльності груп смерті та засудження її протиправності. Також необхідно вдосконалювати роботу з профілактики злочинності серед молоді та робити акцент на попередження участі в діяльності груп смерті.

Загальновизнано, що групи смерті є серйозною загрозою безпеці нації. Тому, вирішення проблеми їхнього існування та діяльності в Україні вимагає комплексного аналізу та розробки ефективних заходів щодо протидії. Розуміння особливостей прецедентних текстів, що стосуються груп смерті, може сприяти розробленню та вдосконаленню стратегій боротьби з цією негативною явищем в українському суспільстві [7].

Іншим аспектом проблеми є питання профілактики формування груп смерті, а також протидії рекрутуванню нових учасників. Одним із можливих рішень є виховна робота серед молоді, просвітницька робота серед громадськості та підвищення рівня освіти про небезпечні наслідки приєднання до груп смерті. Додатково, важливо змінити суспільний ставлення до насильства та конфліктів, забезпечити соціальну та психологічну підтримку людям, які опинилися у складних життєвих обставинах [8].

Таким чином, аналіз проблеми існування груп смерті в Україні свідчить про серйозні соціальні та культурні проблеми в нашому суспільстві. Дослідження показують, що небезпека існування груп смерті залишається високою, а тому важливо продовжувати аналізувати цю проблему та шукати рішення для попередження її поширення.

Висновки. Отже, аналізуючи проблему існування груп смерті в Україні, можна зробити висновок, що ця проблема не є новою і спостерігається в країні протягом багатьох років. Групи смерті є серйозною загрозою для суспільства та порушують права людини на безпеку та життя. Аналізуючи статистику, можна зробити висновок, що уряд повинен зробити більше для боротьби з цією проблемою, зокрема залучати більше ресурсів до правоохоронних органів, проводити ефективну превентивну роботу та належно карати злочинців.

Також важливо звернути увагу на соціальні причини формування груп смерті, такі як безробіття, бідність, залежність від наркотиків тощо. Для розв'язання цих проблем необхідно вживати комплексних заходів на рівні держави та громадськості.

У цілому, боротьба з групами смерті потребує системного підходу та залучення різних сфер життя країни, щоб забезпечити безпеку та захист прав людини.

Список використаних джерел:

1. "Групи смерті в Україні: досвід протидії". Офіційний сайт МВС України. <https://mvs.gov.ua/ua/publication/content/1029>
2. Панькевич, І. В., & Харчук, А. І. (2019). Аналіз проблеми "груп смерті" як соціальної аномалії в сучасному українському суспільстві. Проблеми загальної та педагогічної психології, 1(37), С. 297-308.
3. Шеремета, О. (2020). Конфліктологічний аналіз соціальної проблематики "груп смерті" в Україні. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Соціологія. Соціальна робота, 3(905), С. 97-106.
4. "Групи смерті в Україні: аналіз проблеми та шляхи протидії". Українська правозахисна група. <https://www.upg.org.ua/grupy-smerti-v-ukraini-analiz-problemy-ta-shlyakhy-protidiyi/>
5. Солтис, О. В. (2018). Проблема "груп смерті" в Україні: аналіз причин та наслідків. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія», №2(18), С. 57-61.
6. Струков, А. (2016). Діяльність злочинних угруповань на сучасному етапі. Теорія та практика правознавства, №2, С. 32-38.
7. Котенко, Н. (2018). Особливості формування груп смерті в Україні. Журнал наукових публікацій молодих дослідників, №2(20), С. 9-12.
8. Гаврилів, І. (2019). Проблема злочинності груп смерті в сучасному світі. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, №2, С. 133-139.

Іван МАЦЬКОВ*
студент 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСНОВИ ПРАВОВОГО МИСЛЕННЯ ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ ЮРИДИЧНИХ КАДРІВ

***Анотація.** У статті зосереджується увага на проблемах, пов'язаних з підготовкою юридичних кадрів, що мають вміння правильно мислити та розуміти закони. Розглядаються різні підходи до навчання правового мислення та аналізуються практичні проблеми, пов'язані з недостатнім розвитком цієї важливої навички.*

***Abstract.** The article focuses on the problems related to the training of legal personnel who have the ability to think correctly and understand laws. Different approaches to teaching legal thinking are considered and practical problems associated with insufficient development of this important skill are analyzed.*

Вступ. В сучасному світі, де право і закони відіграють ключову роль у

* Науковий керівник к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ, Андрій ПРАВДЮК

багатьох сферах життя, підготовка кваліфікованих юридичних кадрів є дуже важливою. Однак, не зважаючи на те, що сьогодні доступ до навчання праву є досить широким, підготовка молодих юристів все ще залишається складною та проблемною справою. Однією з найважливіших проблем є недостатня розвиненість у них навичок правового мислення. У цій статті ми розглянемо проблему підготовки юридичних кадрів та їхнього правового мислення, проаналізуємо підходи до навчання та дослідимо, як можна покращити процес підготовки молодих юристів.

Права є важливою складовою професійної діяльності будь-якого юриста. Юрист повинен мати глибокі знання правової системи, уміти правильно тлумачити закони та здійснювати правовий аналіз. Проте, окрім знань теорії права, успішний юрист повинен мати розвинене правове мислення, що дозволяє розуміти правові питання, розв'язувати складні правові ситуації та знаходити правові шляхи вирішення проблем.

Незважаючи на важливість правового мислення, його розвиток не є легким завданням. У процесі підготовки молодих юристів часто стикаються зі значними труднощами, такими як нестача практичного досвіду, недостатній рівень знань з деяких аспектів права, та неефективні методи навчання правового мислення. В результаті, це може призвести до недостатньої кваліфікації молодих юристів та ускладнення їхньої професійної діяльності.

У зв'язку з цим, особлива увага повинна бути приділена підготовці юридичних кадрів, зокрема розвитку їхнього правового мислення. Для цього можуть використовуватися різні методи, такі як використання практичних прикладів та ситуацій, залучення до процесу навчання практикуючих юристів та проведення спеціальних курсів і семінарів.

Отже, розвиток правового мислення молодих юристів є ключовим елементом їхньої підготовки та допоможе забезпечити їм високий рівень кваліфікації для подальшої професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Одним із ключових аспектів правового мислення є здатність аналізувати та розуміти правові проблеми, які виникають у різних сферах життя. Це передбачає знання правової системи, техніку її застосування та вміння проводити дослідження за потреби [1].

Для розвитку правового мислення юристів, особливо молодих, необхідна практика, яка дозволяє здобувати практичний досвід і розуміння різних правових ситуацій. Навчальні заклади повинні забезпечувати максимально можливе залучення студентів до практики, проводити симуляції правових ситуацій, створювати умови для співпраці з практикуючими юристами. Також важливим є орієнтація на розвиток критичного мислення, зокрема здатності аналізувати та оцінювати докази, формулювати свої думки та аргументи. Юристи повинні мати здатність дійти до логічних висновків та зробити правильні рішення в складних ситуаціях.

Ще одним важливим аспектом розвитку правового мислення є здатність до комунікації та взаємодії з іншими людьми. У правовій сфері це особливо важливо, оскільки юристи часто мають справу з клієнтами, колегами, а також з представниками державних та інших установ. Тому важливо навчитися

ефективно спілкуватися та працювати в команді.

Окрім навчальних закладів, важливими є різні курси та семінари з розвитку правового мислення, які зазвичай проводяться практикуючими юристами або викладачами з великим досвідом.

Такі курси можуть включати різноманітні техніки та методики, що допомагають розвивати правове мислення, такі як аналіз правових рішень, вирішення конфліктів, складання документів, аргументація своїх позицій та багато іншого [2].

Також важливим аспектом є підготовка юридичних кадрів у контексті швидко змінюючоїся правової системи та реалій сучасного світу. Юристи повинні мати знання та розуміння різних галузей права, а також бути в курсі сучасних тенденцій у правовій галузі.

Наприклад, у сучасному світі все більше уваги приділяється глобалізації та міжнародному праву. Тому важливим є розвиток міжнародної компетенції у юристів, яка дозволяє ефективно співпрацювати з колегами з інших країн та розуміти міжнародні правові процеси.

Загалом, розвиток правового мислення є важливим елементом підготовки юридичних кадрів, який дозволяє їм бути ефективними та компетентними у своїй професійній діяльності.

Однак, підготовка юридичних кадрів з основ правового мислення має свої складнощі. Найбільш поширеною проблемою є те, що багато вищих навчальних закладів забезпечують лише теоретичну підготовку з права, занадто мало часу приділяючи на практичну роботу з правовими питаннями.

Це може призвести до того, що випускники юридичних факультетів можуть мати обмежені знання та навички, що потрібні для роботи в сучасному правовому середовищі. Також, не всі вищі навчальні заклади мають доступ до сучасних методів навчання, таких як використання інтерактивних платформ та технологій, які можуть бути використані для забезпечення більш ефективного навчання правового мислення.[3]

Іншою проблемою є відсутність стандартів підготовки юридичних кадрів з основ правового мислення. Національні та міжнародні організації можуть запропонувати загальні принципи, але відсутність конкретних стандартів підготовки може призвести до того, що випускники не мають необхідних знань та навичок, що потрібні для ефективної роботи в правовому середовищі.

Отже, підготовка юридичних кадрів з основ правового мислення має велике значення для ефективного функціонування правової системи. Але є необхідність у забезпеченні більш ефективного підходу до навчання та розробленні стандартів, що можуть забезпечити необхідні знання та навички для юристів у сучасному світі.[4]

На щастя, існують деякі позитивні тенденції, які можуть вирішити ці проблеми. Наприклад, деякі вищі навчальні заклади починають впроваджувати більш практичну підготовку, таку як робота з клієнтами та відвідування судових засідань, що дає студентам можливість застосовувати свої знання та навички у реальному житті. Крім того, деякі вищі навчальні заклади співпрацюють з практикуючими юристами, що дозволяє студентам здобути практичний досвід та

знайомитись з реальними справами.

Також, розвиток інформаційних технологій відкриває нові можливості для ефективного навчання правового мислення. Використання інтерактивних платформ та онлайн-курсів дозволяє студентам навчатись в будь-який зручний для них час та місце, використовуючи новітні технології та інтерактивні методи навчання.[9]

Нарешті, більш широке визнання важливості основ правового мислення може призвести до розроблення стандартів підготовки юридичних кадрів, що дозволить забезпечити, що всі випускники мають необхідні знання та навички для роботи в сучасному правовому середовищі.

Отже, хоча проблеми існують, наявні позитивні тенденції та можливості, які можуть допомогти вирішити їх. Забезпечення ефективної підготовки юридичних кадрів з основ правового мислення є важливою складовою для забезпечення правосуддя та функціонування правової системи, тому потрібно продовжувати працювати над вдосконаленням методів підготовки юридичних кадрів, щоб забезпечити їм необхідні знання та навички для успішної кар'єри у правовій сфері.[5]

Однією з можливостей для підвищення ефективності навчання правового мислення є використання інноваційних підходів та технологій, таких як машинне навчання та штучний інтелект. Наприклад, платформи з використанням інтелектуальних алгоритмів можуть допомогти студентам зрозуміти складні правові поняття та зв'язки між ними, забезпечуючи персоналізований підхід до навчання.[8]

Крім того, важливим є залучення до підготовки юридичних кадрів практикуючих юристів, які мають досвід роботи в правовій сфері. Це може допомогти студентам зрозуміти, як застосовувати свої знання та навички у реальних ситуаціях та розвивати практичні навички, необхідні для успішної кар'єри в правовій сфері.

Крім того, державні та недержавні організації можуть внести свій вклад у розвиток підготовки юридичних кадрів, забезпечуючи фінансування та підтримку проектів, спрямованих на вдосконалення методів навчання та забезпечення випускників необхідними знаннями та навичками.

Важливо, щоб кожен, хто має бажання здобути юридичну освіту, мав можливість це зробити, незалежно від соціального становища, фінансового стану або географічного положення. Наприклад, онлайн-курси з основ правового мислення можуть забезпечити доступність освіти та підготовки для більш широкого кола людей.[6]

У кінці кінців, ключовим аспектом розвитку підготовки юридичних кадрів є не тільки самі методи та технології навчання, але й підходи до навчання та наставництва. Важливо, щоб навчання зосереджувалося на формуванні критичного мислення та розвитку практичних навичок, а також на розвитку етичних цінностей та соціальної відповідальності у майбутніх юристів.

Отже, розвиток підготовки юридичних кадрів є важливою складовою для забезпечення правосуддя та розвитку правової системи. Потрібно зосередитися на вдосконаленні методів та технологій навчання, використанні практичного

досвіду та підтримці проектів, які сприяють підвищенню ефективності навчання та забезпеченню доступності освіти для всіх бажаючих [7].

Висновки. Підготовка юридичних кадрів є надзвичайно важливою для розвитку правосуддя та забезпечення правової системи. Проте, є певні проблеми у сфері підготовки юридичних кадрів, такі як недостатня практична підготовка, обмежена доступність освіти та низький рівень критичного мислення. Для розв'язання цих проблем необхідно вдосконалювати методи та технології навчання, зосереджуватися на формуванні практичних навичок та розвитку етичних цінностей у майбутніх юристів, а також забезпечувати доступність освіти для всіх бажаючих.

На сьогоднішній день існує багато різноманітних ініціатив та проектів, які спрямовані на покращення підготовки юридичних кадрів. Застосування новітніх технологій та використання практичного досвіду можуть значно покращити ефективність навчання та розвиток юридичної освіти.

Отже, допомогти розв'язати проблеми у підготовці юридичних кадрів можуть не тільки викладачі та студенти, але й державні органи, приватний сектор, міжнародні організації, а також суспільство в цілому. Тільки здійснюючи спільні зусилля, ми зможемо забезпечити належний рівень підготовки юридичних кадрів та зміцнення правової системи в цілому.

Список використаних джерел:

1. Хмара, В. Ю., & Смалько, В. В. (2018). Проблеми формування правового мислення в навчальному процесі вищої школи. *Освітній простір*, (1), 88-92.
2. Кларк Ч. Якими мають бути сучасні університети? URL: <https://lifepravda.com.ua/society/2019/07/30/237658/>.
3. Полторацька, І. (2020). Формування правового мислення майбутніх юристів у процесі вивчення дисципліни «Теорія держави і права». *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*, (247), 212-218.
4. Стан юридичної освіти в Україні. Аналітичне дослідження за результатами освітніх вимірювань. Київ: Ваіте, 2018. 168 с.
5. Шумейко, В. (2019). Формування правового мислення майбутніх юристів в контексті сучасних технологій. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, (5), 228-236.
6. Хлібова, О. М. (2020). Формування правової культури майбутнього юриста у процесі навчання правових дисциплін. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Психологія*, 70, 65-70.
7. Березуцька, І. В., & Першина, Н. І. (2020). Моделювання навчального процесу з формування правового мислення майбутніх фахівців. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*, (3), 27-34.
8. Зінченко, Л. О. (2018). Формування правового мислення майбутніх юристів у процесі навчання курсу "Філософія права". *Південноукраїнський науково-практичний журнал*, (3), 48-54.

9. Чернишова, О. Ю., & Татарінова, І. В. (2021). Роль сучасних інформаційних технологій у формуванні правового мислення майбутніх юристів. *Педагогіка вищої та середньої школи*, (64), 200-210.

10. Хуторський, А. В. (2019). Формування правового мислення майбутніх юристів: педагогічні умови та засоби. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, (9), 263-271.

Юлія МИХАЛЬЧУК*

студентка 3 курсу,

факультет менеджменту та права

Вінницький національний аграрний університет

Вінниця, Україна

СТРОКИ ДАВНОСТІ ЗА УКРАЇНСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ТА У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** У статті наведено комплексний аналіз класифікації строків позовної давності за чинним законодавством України в період воєнного стану.*

Досліджено основні види позовної давності, зокрема застосування позовної давності, строки позовної давності та обов'язкового виконання добровільно невиконаних зобов'язань, розглянуто указ Президента України від 24 лютого 2022 року.

***Abstract.** The article provides a comprehensive analysis of the classification of statutes of limitations under the current legislation of Ukraine during the period of martial law.*

The main types of statute of limitations were studied, in particular the application of statute of limitations, statute of limitations and mandatory performance of voluntarily unfulfilled obligations, the decree of the President of Ukraine dated February 24, 2022 was considered.

Вступ. Характерною рисою сучасної людини є свідоме використання часу. Тим паче, що кожен може вільно, й легко розпоряджатися «часом», той, хто знає далеке минуле, може передбачати майбутнє й планувати власну діяльність. З часом термін позовна давність став загальноприйнятим у цивільному праві. Під словом «давність» мається на увазі плин часу, який призвів до втрати прав. У цивільних правовідносинах слово «давній» відображає відносини, стан або явище, які виникли задовго до того, як цей давній тип відносин або стан вплинув на права та обов'язки особи, до якої він відноситься.

У юридичній науці поняття «позовна давність» досі залишається дискусійним, також щодо видів та класифікації строків позовної давності у цивільних позовах думки розділилися. У сучасній судовій практиці суперечки

* Науковий керівник: к.пед.н., доцент кафедри права ВНАУ Володимир МАНЬГОРА

щодо тлумачення та застосування положень, що стосуються видів позовної давності та наслідків їх впливу, іноді вирішуються неоднозначно.

Дослідження цих питань характеризуються роботами українських науковців і торкаються широкого кола питань, пов'язаних із строками, їх природою та правовими наслідками позовної давності у цивільно-правових відносинах. Це зокрема праці О.Г. Братель [1], Т. Вахонєва [2,3,4], Л.О. Доліненко [5], В.І. Цікало [6,7,8], та ін.

Метою даної статті є дослідити сучасні норми цивільного права в Україні та різні погляди відомих науковців на окремі види та класифікації давніх термінів стосовно цивільного права. Стаття також присвячена комплексному аналізу строків позовної давності під час воєнного стану.

Як відомо, позовна давність - це строк судового захисту порушених, оспорюваних або невизнаних суб'єктивних прав. Скоріше це період, протягом якого зацікавленій стороні юридично гарантована можливість вимагати вирішення матеріально-правового спору у судовому порядку. Зрозуміло, що в період дії воєнного стану в Україні позовна давність не тільки втрачає своє значення, а навпаки, набуває особливого значення. Зрештою, вона має й надалі забезпечувати правову визначеність та остаточність розвитку цивільних правовідносин, цивільно-правових правочинів та захист від застарілих позовів [3].

Виклад основного матеріалу. Німецький правовик Г. Дербург стверджував, що єдиного строку позовної давності для всіх правовідносин не існує. На його думку, існують лише окремі види давності, в яких загальні поняття виражені зовсім по-різному. На це він звернув особливу увагу «... не всі права підлягають давності, не всяке правове ставлення потребує зміцнення давністю. Тому немає одноманітної, попри всі відносини рівномірно діючої загальної давності, як вважали з часів середньовіччя до нового часу».

Стародавній вчений у власній роботі «Посібник для складання ділових паперів» відстоював звичну позицію щодо видів позовної давності, ствержуючи, що строки позовної давності можна умовно поділити на давні у широкому сенсі слова та преклюзивні, іншими словами, рішучі. На його думку, преклюзивні строки необхідні для «вчинення відомих дій, що мають значення, заяву або оголошення про те, що власник права не зрікається його і бажає скористатися ним або здійснити його». Властивістю давніх строків вчений вважав той факт, що вони можуть перериватися та призупинятися на певний час, при цьому «перервою давності весь попередній момент перерви часу зовсім знищується так, ніби його і не було, і з цього моменту починається перебіг нової давності, тієї ж тривалості, яка встановлена для відомого права».

Таким чином, бачимо, що позовна давність спрямована насамперед на захист порушених прав. Преклюзивними строками є зазвичай строки процесуальні, тобто строки, що встановлені для цивільного, кримінального і адміністративного судочинства. У кримінальному провадженні, наприклад, стаття 49 Кримінального кодексу України [9], передбачає строки давності, за якими особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення злочину до дня набрання вироком законної сили минув певний час.

Адміністративним судочинством встановлено строк звернення до суду, який регулюється частиною другою статті 99 Кодексу адміністративного судочинства України [10]. Законом встановлено, що строк звернення до адміністративного суду за захистом прав, свобод та інтересів особи становить шість місяців і як правило є загальним.

Спеціальним строком в адміністративному судочинстві є місячний строк для звернення до адміністративного суду у випадках, коли законом передбачено досудове вирішення спорів і позивач скористався цим порядком, а також у справах про проходження громадянами державної служби, прийняття, звільнення з державної служби, щодо звернень до адміністративного суду оскаржити рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого він може подати позов про стягнення грошових коштів.

Для класифікації позовної давності цивільних правочинів у цивільному процесі України використовуються різні критерії. Зокрема, позовна давність поділяється на погашувальну давність та набувальну давність.

Залежно від того, які з прав на захист припиняються зі впливом давності, погашувальна давність поділяється на:

- позовну давність;
- давність примусового виконання добровільно невиконаного обов'язку.

Одним із видів давності є позовна давність, вона передбачає спосіб захисту прав, які були порушені, тоді як закон передбачає період часу, протягом якого цей захист може бути здійснений.

Позовна давність, за ст. 256 Цивільного кодексу України, - це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу [11].

Під строком у юридичній літературі прийнято розуміти «період або момент часу» [7, с. 63]. Тому час із періодами чи моментами є невід'ємною частиною давності.

Серед українських дослідників поширена думка, що правовий зміст цивільних правовідносин становить не сам час, а закінчення певного періоду. У Цивільному кодексі України законодавець вперше узаконив поняття «строк» і «термін». Відповідно до статті 251 Цивільного кодексу України строком є період, сплив якого стосується певної дії або події, яка має юридичне значення. Фізична особа, місцеперебування якої на території країни невідоме протягом трьох років, може бути оголошено судом померлою [11].

Позовна давність - це період, після закінчення якого погашається право на позов. «Якщо сплив певного строку призводить до можливості втрати правового захисту порушених прав, вплив часу на цивільні правовідносини опосередковується позовною давністю» [7, с. 63].

Зі впливом встановленого строку можливість захистити порушене право втрачається. Тобто втрачається можливість реалізувати права за рішеннями суду [7, с. 65]. Іншими словами, втрачається можливість реалізації прав за рішеннями суду. Однак навіть сплив певного строку, наприклад трьох років, недостатньо для настання певних правових наслідків. Відповідно до Цивільного кодексу України позовна давність буває двох видів: загальна та спеціальна. Загальний

строк позовної давності становить три роки, відповідно до статті 257 цього Кодексу. Застосовується до всіх позовів, крім тих, що мають спеціальні правила.

Щодо строку давності на період дії воєнного стану, то виданим Президентом України 24 лютого 2022 року указом «Про введення воєнного стану в Україні» було передбачено 30 діб дії воєнного стану, який згодом було продовжено. Також запровадження воєнного стану в Україні має певний вплив на строки давності. У зв'язку з цим важливо розуміти, як саме розраховується останній і за якими правилами він відбувається в цей період.

Перш за все слід зазначити, що в період дії воєнного стану в Україні позовна давність обчислюється за загальними правилами визначення строків і правилами обчислення позовної давності. Водночас, Цивільним кодексом України передбачено винятки із загального правила, яке має застосовуватися, якщо перебіг позовної давності відбувається під час воєнного стану. Одним із таких винятків є призупинення строку позовної давності.

Зупиненням позовної давності - це лише включення або виключення певного строку за наявності встановлених законом обставин при обчисленні позовної давності. Саме в цьому сенсі слід розуміти наведений термін. Отже, зупинення позовної давності свідчить про те, що певний період часу не може бути включений до обчислення перебігу позовної давності.

Цивільний кодекс України традиційно встановлював, що перебіг позовної давності зупиняється лише за умови якщо позивач або відповідач перебуває у складі ЗСУ чи іншої військової організації, створеної відповідно до закону, що переведені на воєнний стан. За відсутності хоча б однієї з умов та чи інша обставина не є підставою для зупинення перебігу позовної давності [12].

Для окремих видів вимог законом можуть бути встановлені спеціальні строки позовної давності. Вони є скороченими або подовженими порівняно із загальною позовною давністю [7]. Річний строк позовної давності застосовується до таких позовів:

- 1) про стягнення неустойки;
- 2) про спростування недостовірної інформації, опубліковану у засобах масової інформації. У цьому випадку позовна давність обчислюється з дня оприлюднення цих відомостей у засобах масової інформації або з дня, коли особа дізналася або могла дізнатися про них;
- 3) про перехід прав та обов'язків набувача до співвласників у разі порушення права переважної купівлі частки спільної власності;
- 4) щодо недоліків проданого товару;
- 5) про розірвання Договору дарування;
- 6) у зв'язку з перевезенням вантажів і пошти;
- 7) про оскарження дій виконавця заповіту [11].

15 березня 2022 року ВРУ ухвалила Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану», відповідно до якого Цивільний кодекс України було доповнено пунктом 19. Відповідно до останнього на період дії воєнного стану в Україні, позовна давність за статтями 257-259, 362, 559, 681, 728, 786, 1293 Цивільного кодексу України продовжується на час його дії. І

подовження термінів знову ж таки вказує на те, що їх перебіг, який відбувається у період дії воєнного стану, не зараховується при обчисленні.

Так, Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» розширює обставини зупинення позовної давності. Перебування позивача чи відповідача в Збройних Силах України чи будь-якій іншій військовій частині, встановленій законом і переведеній на воєнний стан, є не лише випадком зупинення строку позовної давності, а й факт введення воєнного стану. Крім того, не має значення, перебуває чи ні позивач чи відповідач у Збройних Силах України чи в іншому військовому формуванні, створеному законом, незалежно від того, переведені вони на воєнний стан чи ні. Тобто, це стосується будь-кого, хто зацікавлений у вирішенні судових спорів [13].

Відповідно до статті 259 Цивільного кодексу України позовна давність може бути продовжена за домовленістю сторін. Будь-яка угода про продовження строку позовної давності повинна бути укладена в письмовій формі. При цьому встановлений законом строк позовної давності не може бути скорочений за згодою сторін.

Таким чином, позовна давність застосовується не лише до позовів, а й до інших вимог правового характеру, пов'язаних загальним терміном - вимога на захист порушеного права.

Іншим видом давності, відображеним у статті 344 Цивільного кодексу, є набувальна давність. Як зазначає вчений В. І. Цікало, «особа, яка добросовісно володіє чужим майном і продовжує відкрито, безперервно володіти нерухомим протягом десяти або рухомим майном протягом п'яти років, набуває права власності на це майно, якщо інше не встановлено Цивільним кодексом» [6]. Особа, яка заявляє, що право власності закінчилося, може продовжити термін власності на весь період, протягом якого цим майном володіла особа, чиїм спадкоємцем вона є. Якщо ви заволоділи майном за договором із власником і який не вимагав його повернення після закінчення строку договору, право власності на нерухоме майно набувається через 15 років за набувальною давністю, а на рухоме майно - через 5 років із закінчення строку позовної давності. Вимушена втрата речі власником не перериває перебігу набувальної давності, якщо річ повернута протягом одного року або якщо протягом цього строку пред'явлено вимогу про її повернення [2].

Слід зазначити, що об'єктом правової охорони за набувальною давністю є нерухоме або рухоме майно. При віднесенні речей до категорій нерухомого майна в цивільному судочинстві використовуються два критерії: матеріальний – ступінь прив'язаності цих речей до землі та юридичний – правове віднесення тих чи інших речей до нерухомої власності. Володіння має бути добросовісним, тобто власник не знав і не міг знати, що йому належить чуже майно. Іншими словами, не було викликано жодного сумніву щодо обставин, за яких відбулося володіння чужим майном. У разі спору потрібно встановити вид володіння (як добросовісне, так і недобросовісне) може визначити лише суд з урахуванням обставин справи, з яких виникло володіння чужим майном. При цьому суд повинен враховувати, що фактичне володіння вважається правомірним, якщо

інше не встановлено законом або рішенням суду. Заволодіння, внаслідок вчинення злочину, не вважається добросовісним. Володіння не повинно перериватися протягом встановленого законом строку. Відповідно до ч. 2, ст. 344 Цивільного кодексу до моменту фактичного володіння можна приєднати період володіння, що належав особі, спадкоємцем (правонаступником) якої вона є [11].

Таким чином, закон вирішив ці протиріччя і сприяв цивільному обігу. За правилом набуття володілець стає власником, а власник втрачає право на річ [6, с. 166].

Іншим різновидом строків давності є давність обов'язкового виконання добровільно не виконаного зобов'язання - це «сплив певного строку на умовах, встановлених законом, спрямованих на припинення права на звернення з вимогою обов'язкового виконання рішення про захист» [8, с. 258]. Давність примусового виконання зобов'язань, не виконаних добровільно, відображена в ЗУ «Про виконавче провадження». Позовна давність при добровільному невиконанні поширюється на примусове виконання судових рішень, ухвал і постанов у цивільних справах, вироків, ухвал і постанов судів у кримінальних справах про конфіскацію майна [14].

У літературі зазначено: « до вироків суду про конфіскацію майна та накладення штрафу як засобів кримінального покарання позовна давність не поширюється, оскільки їх виконання можливе у межах давності виконання обвинувальних вироків мирових угод, затверджених судом, рішень, ухвал, постанов господарських судів» [8, с. 259]. Позовна давність примусового виконання добровільно невиконаного зобов'язання не може розглядатися як строк дії [8, с. 260].

Рішенням суду лише визнається або підтверджується те чи інше матеріальне право, а тому будь-які вимоги, що впливають із цього права, також є матеріальними. Позовна давність примусового виконання добровільно не виконаного зобов'язання регулюється строками звернення за захистом матеріального права, яке порушене або оспорюється, яке визнано або підтверджено судом. До закінчення строку давності для примусового виконання зобов'язання, яке добровільно не виконано, особа може звернутися з вимогою про примусове виконання не процесуального, а матеріального права [8, с. 260].

Висновки. Оскільки загальне поняття позовної давності не може охопити всі види правовідносин за життя особи, виділяють різні види позовної давності. За способом здійснення прав позовну давність зазвичай можна розділити на давню та преклюзивну. Позовна давність використовується насамперед для захисту прав, які були порушені. Прикладом позовної давності є трирічний строк позовної давності для цивільних позовів. Преклюзивними є зазвичай строки процесуальні, тобто, що встановлені для цивільного, кримінального й адміністративного судочинства. Прикладом преклюзивного строку може бути строк оскарження судового рішення.

За правовими наслідками, що виникають із спливом позовної давності, давність поділяється на погашувальну та набувальну. Крім того, погашувальна давність також поділяється на позовну і давність примусового виконання зобов'язань, які добровільно не виконані.

Позовна давність дає можливість ефективно захистити порушені права в суді. Така давність сприяє стабілізації цивільно-правових відносин, усуненню невизначеності у відносинах між учасниками, стимулює активність учасників цивільного обороту щодо здійснення прав і виконання обов'язків.

У цивільних правочинах набувальна давність виступає засобом забезпечення майна, коли суб'єкт, якому належить майно, через певні обставини не має можливості підтвердити підставу виникнення права і в будь-якій іншій ситуації. Право власності за набувальною давністю може бути набуте як чужі речі, так і на майно, у випадку, якщо власника немає або воно належить третій особі. Об'єктом давнього володіння може бути майно, не виключене і не обмежене у цивільному обороті [4].

Позовна давність примусового виконання зобов'язань, не виконаних добровільно, поширюється на вимоги про примусове виконання рішень, ухвал і судових наказів у цивільних справах. Позовною давністю примусового виконання зобов'язання, які не були виконані в добровільному порядку, є сплив певного строку на умовах, встановлених законом, спрямованих на припинення права на звернення за вимогою про примусове виконання рішення суду [15].

Отже, з 24 лютого 2022 року перебіг позовної давності зупиняється у разі належності позивача чи відповідача до Збройних Сил України чи іншого утвореного відповідно до закону військового формування. Також з 15 березня 2022 року було зупинено для зацікавлених у правовому захисті осіб. Крім того, перебіг давності зупиняється на весь час дії воєнного стану і тільки з дня припинення останнього продовжиться строк захисту порушених, оспорюваних чи невизнаних суб'єктивних прав з урахуванням часу, що минув до припинення в судовому порядку.

Список використаних джерел:

1. Братель О.Г. Цивільне право України. Текст, 2008. 256 с.
2. Вахонєва Т. Порядок та особливості обчислення строків за новим цивільним законодавством. Право України, 2004. № 2. С. 21-26.
3. Вахонєва Т. Значення та класифікація строків у цивільному праві: загальноправовий аспект. Зб. наук. пр. «Держава і право», 2004. № 23. С. 355-361.
4. Вахонєва Т. Набувальна давність як правовий інститут цивільного права: історія та сучасність. 2004. № 6. С. 36-40.
5. Доліненко Л.О. Цивільне право України. Кондор, 2006. 356 с.
6. Цікало В.І. Поняття набувної давності. Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Ін-т держави і права ім. В.М. Кор. НАН України, 2001. № 2. С. 286-298.
7. Цікало В.І. Сфера застосування позовної давності. Становлення правової держави в Україні: проблеми та шляхи вдосконалення правового регулювання: колективна монографія. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2001. С. 63-67.
8. Цікало В.І. Сфера застосування давності примусового виконання добровільно невиконаного обов'язку. Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права: Наук. часопис, 2002. № 2. С. 258-261.
9. Кримінальний кодекс України: *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001 р. № 2341-III. (№ 25-26). ст. 131 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 13.03.2023).
10. Кодекс адміністративного судочинства України: *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2005 р. № 2747-IV. (№ 35-36, № 37). ст. 446 URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 13.03.2023).

11. Цивільний кодекс України: *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003 р. № 435-IV. (№ 40-44). ст. 356 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 13.03.2023).

12. Стаття 263. Зупинення перебігу позовної давності Книга перша. Загальні положення (ст. 1–268) Цивільний кодекс України. Нормативна база України. Factor Інтелектуальна бухгалтерська система знань. Все для бухгалтера на одному сайті. URL: <https://i.factor.ua/ukr/law-54/section-296/article-5486/> (дата звернення: 18.03.2023).

13. Зміни до проведення податкових перевірок: що передбачено в Законі № 2120-IX. ЮРЛІГА. ЮРЛІГА. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/210627_zmni-do-provedennyua-podatkovikh-perevrok-shcho-peredbacheno-v-zakon--2120-ix (дата звернення: 18.03.2023).

14. Про виконавче провадження: *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999 р. № 606-XIV. (№24). ст. 207 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/606-14#Text> (дата звернення: 13.03.2023).

15. Шовкова О.В. Вимоги, на які позовна давність не поширюється: окремі проблеми застосування. *Вісн. Акад. прав. наук України*, 2006. №1 С. 207 – 212.

Аміна МОГИЛЕВИЧ*

студентка 4 курсу,

факультет менеджменту та права

Вінницький національний аграрний університет

Вінниця, Україна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Анотація. У статті досліджується міжнародне та національне законодавство, що регулює ядерну енергетику. Проведено багатофакторний аналіз міжнародного регулювання в галузі використання ядерної енергетики та встановлено відповідність їм національних нормативно-правових актів. Піднімаючи проблематику міжнародних та національних аспектів в ядерній енергетиці, автором зроблено висновок, що специфіка галузі зумовлює необхідність всеосяжної та тісної міжнародної взаємодії для запобігання поширенню технологій подвійного призначення, для забезпечення глобальної та регіональної екологічної та ядерної безпеки, для забезпечення прав на використання мирного атома у потребах національних економік та для дотримання правил вільної ринкової конкуренції у такій складній галузі світової економіки.

Abstract. The article examines international and national legislation regulating nuclear energy. A multifactorial analysis of international regulation in the field of

* Науковий керівник: к.ю.н. старший викладач кафедри права ВНАУ, Таїса ТОМЛЯК

nuclear energy use was conducted and the compliance of national regulatory acts with them was established. Raising the issue of international and national aspects in nuclear energy, the author concluded that the specifics of the industry necessitate comprehensive and close international cooperation to prevent the spread of dual-use technologies, to ensure global and regional environmental and nuclear safety, to ensure the rights to use peaceful atoms in the needs national economies and to comply with the rules of free market competition in such a complex field of the world economy.

Вступ. За останні тридцять – сорок років стало ясно, що навіть мирне, невійськове використання ядерної енергії може обернутися серйозною небезпекою для населення Землі та її природного середовища. Ядерні аварії в 1957 р. – у Віндскейлі (Англія), 1959 р. – у Санта-Сюзанні (США), у 1961 р. – в Айдахо-Фолсі (США), у 1979 р. – на АЕС ТріМайл-Айленд (США), у 1986 р. – на Чорнобильській АЕС (Україна), у 2011 р. – АЕС у префектурі Фукусіма (Японія) виявили руйнівні наслідки правомірної діяльності держав. При цьому наслідки виявляються після багатьох років у вигляді різних захворювань людей, генетичних мутацій потомства, психічних розладів, що свідчить про їхню підвищену небезпеку.

З моменту початку експлуатації атомних станцій у 15 країнах світу сталося понад 150 ядерних інцидентів та аварій різного ступеня складності. Усього ж за понад 50 років ядерної ери у світі «відбулося близько 400 радіаційних аварій, тобто по 8 аварій на рік». Трагічні події на АЕС демонструють, що аварія на мирній атомній електростанції може мати найсерйозніші наслідки через вивільнення великої кількості високорадіоактивних речовин і навіть поза межі цієї країни, з можливістю цих речовин пересуватися в природному середовищі.

Виклад основного матеріалу. З моменту проголошення незалежності в 1991 р. наша держава одержала в спадок могутній арсенал ядерної зброї і п'ять атомних електростанцій, з яких на разі діють 4 атомних електростанцій з 15 енергоблоками. Одна з них – Запорізька АЕС з 6 енергоблоками загальною потужністю в 6000 МВт, є найпотужнішою в Європі [1].

Становлення ядерного права в нашій державі відбулося із становленням незалежності. В Декларації про державний суверенітет України 1990 р. виділено окремий розділ «Екологічна безпека», де вказано, що «Україна зобов'язується піклуватися екологічною безпекою громадян, збереженням генофонду народу, передбачає можливість заборони та припинення функціонування будь-яких підприємств, установ, організацій та інших об'єктів, якщо вони спроможні створити загрозу екологічній безпеці нації» [2]. Ці положення повною мірою поширюються на ядерну та радіаційну безпеку, як на складові екологічної безпеки [3, с. 60].

25 січня 1994 р. Верховною Радою України було затверджено «Концепцію державного регулювання безпеки та управління ядерною галуззю в Україні», де були окреслені основи державного регулювання безпеки використання ядерної енергії [4, с.8].

08 лютого 1995 р. Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про використання ядерної енергії і радіаційну безпеку». Ним було закріплено,

«право громадян і їх об'єднань, на отримання інформації у сфері використання ядерної енергії і радіаційної безпеки, на участь у формуванні політики у цій сфері, на належні соціально-економічні умови проживання і праці у місцях розташування підприємств по видобуванню уранових руд та ін.» [5].

Також вище описаний закон встановлював компетенцію органів влади і управління у сфері використання ядерної енергії і радіаційної безпеки, встановив державне регулювання безпеки використання ядерної енергії, законодавче визначив правовий статус юридичних і фізичних осіб, що здійснюють діяльність у сфері використання ядерної енергії і радіаційної безпеки [5].

Поява вказаного Закону посприяла розвитку ядерного законодавства України, зокрема було прийнято ряд законів, а саме: «Про поводження з радіоактивними відходами» (1995), «Про видобування та переробку уранових руд» (1997), «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання» (1998), «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» (2001) та інших нормативно-правових актів [6, с. 70]. Суттєвий вплив на формування національного ядерного законодавства здійснюють і міжнародні акти, договори, які ратифіковані нашим парламентом.

У систему національного ядерного законодавства також входять «нормативно-правові акти Президента України з питань, які містять ядерно-правові норми, Постанови Кабінету Міністрів України, які визначають механізм реалізації норм законів, нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади, які визначають критерії і вимоги щодо безпеки об'єктів ядерної енергетики, джерел іонізуючого випромінювання, а також умови і технічні вимоги, які регулюють безпеку операцій, процедур під час здійснення діяльності у сфері використання ядерної енергії» [7].

У 2017 р. Україною була прийнята національна Енергетична стратегія на період до 2035 р «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» затверджена розпорядженням Уряду від 18 серпня 2017 р. № 605-р яка є, безумовно, значущою в історичному й економічному контексті [8].

На даний час, вектор розвитку системи ядерного законодавства, як зовнішньої форми ядерного права, пов'язаний із розвитком та вдосконаленням системи нормативно-правових актів, які розробляються і приймаються з метою створення системи кодифікованих законодавчих і підзаконних актів, які б охоплювали всі сфери використання ядерної енергії і забезпечували радіаційну безпеку. На думку ряду науковців вказана система дозволить:

- забезпечити повну єдність у регулюванні всіх сторін управління у сфері використання ядерної енергії;
- така система повинна охопити всі сфери правового регулювання використання ядерної енергії, забезпечення ядерної та радіаційної безпеки;
- система ядерного законодавства не повинна без потреби допускати повторення однакових за змістом норм у різноманітних нормативних актах;
- система ядерного законодавства одночасно має бути деталізованою в регулюванні ядерних відносин, враховуючи той величезний негативний вплив, який може мати ядерна енергія, джерела іонізуючого випромінювання на життя, здоров'я людини і навколишнє природне середовище» [4, с. 113-114].

Все вище сказане, дає можливість відзначити, що Україна за відносно короткий період створила власне ядерне законодавство, яке є достатньо складним і комплексним.

Що стосується міжнародно-правового регулювання ядерної діяльності, то його характерною рисою є участь у ній міжнародних міжурядових та неурядових організацій. Вони здійснюють при цьому регулюючі функції та виробляють стандарти та рекомендації щодо використання ядерної енергії. Початок міжнародної діяльності в галузі регулювання безпеки ядерної енергії було започатковано створенням у 1928 р. міжурядової організації – Міжнародної комісії з радіологічного захисту. А в 1955 р. рішенням Генеральної Асамблеї ООН було створено Науковий комітет ООН з дії ядерної радіації, який мав займатися зміною доз, наслідків та ризиків, що виникають від іонізуючої радіації у загальносвітовому масштабі.

В даний час робота цих організацій складає наукову основу для регулювання питань безпеки ядерної енергії у рамках Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ), що здійснюється у співпраці з Міжнародною організацією праці (МОП), Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) та Продовольчою та сільськогосподарською організацією (ФАО), а також у рамках Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом) та Агентства з ядерної енергії Організації економічного співробітництва та розвитку (АЯЕ/ОЕСР) [9, с. 562].

Особливість діяльності міжнародних інститутів у галузі використання атомної енергії у мирних цілях полягає в тому, що природоохоронне регулювання не становить окремого напрямку у діяльності МАГАТЕ, Євратома та інших міжнародних організацій. У зв'язку з цим важливо наголосити на діяльності Міжнародної комісії з радіологічного захисту. МКРЗ – це неурядова наукова організація, незалежне зареєстроване благодійне товариство, яке випускає рекомендації захисту від дії всіх джерел випромінювання [10, с. 108]. При цьому МАГАТЕ інтерпретує ці рекомендації у міжнародні правила безпеки та керівні принципи радіологічного захисту. Держави також можуть приймати рекомендації МКРЗ для розробки своїх власних норм радіаційного захисту У 2005 році Комісія переглянула свої рекомендації. Крім того, нові рекомендації вперше включають пропоновану структуру для оцінки впливу іонізуючої радіації на навколишнє середовище.

Протягом більш ніж п'ятдесят років рекомендації МКРЗ є основою стандартів, що розробляються на національному рівні. Комісія співпрацює також з Міжнародною комісією з радіаційних одиниць та вимірювань, Комісією європейських спільнот та іншими міжнародними організаціями.

Одним із важливих напрямів діяльності МАГАТЕ є реагування на надзвичайні події. Так, одразу після аварії на Чорнобильській АЕС під егідою МАГАТЕ було укладено дві Конвенції, які вирішували питання невідкладного оповіщення у разі аварії на ядерній установці та допомоги державам, які можуть постраждати від таких аварій. Цьому сприяло те, що в рамках МАГАТЕ вже були підготовлені документи у формі стандартів та посібників з цього питання.

Одним з них було керівництво МАГАТЕ «Планування поведження з

радіаційними аваріями», підготовлене при участі МОП, ФАО та ВООЗ. Іншим спільним документом, підготовленим МАГАТЕ, ВООЗ та ФАО, стало видання «Взаємна допомога для радіаційних аварій».

Стандарти ядерної безпеки розробляються в рамках всеосяжної Програми стандартів з ядерної безпеки Агентства (NUSS), що належать до атомних електростанцій та інших ядерних установок. Вони також публікуються у серії видань з безпеки. Природоохоронні аспекти ядерної безпеки охоплюються такими документами МАГАТЕ, як «Організація контролю радіоактивних викидів та відходів у процесі експлуатації атомних електростанцій», «Система теплоносія реактора та пов'язані з нею системи атомних електростанцій» та ін.

У рамках програми NUSS Агентство видало стандарти безпеки при виборі майданчика для ядерної електростанції. Питання про вибір майданчика має вирішуватись з урахуванням сейсмічної безпеки та метеорологічних вимог. Стандарти та посібники охоплюють також питання критеріїв та технічних прийомів для вимірювання зовнішніх небезпек для ядерних установок. Крім того, МАГАТЕ здійснює збір, оцінку та розповсюдження інформації щодо незвичайних подій, що мають значення для забезпечення безпеки [11, с. 241].

Ці явища повинні включати незапланований викид радіоактивних відходів або викидів, що призвело до збільшення рівня радіоактивності у навколишньому середовищі. З метою поширення такої інформації було створено спеціальну систему, відому як Систему повідомлень про Інциденти (IRS).

Іншим важливим напрямом регулювання безпечного використання ядерної енергії у мирних цілях є співробітництво держав щодо вироблення міжнародної договірної регламентації цих питань. Тенденція створення спеціального договірного регулювання в області, що розглядається, стала простежуватися в 80-90-ті рр.. ХХ ст. В цей час були прийняті світовою спільнотою ряд основних конвенцій, спрямованих на посилення ядерної безпеки. У 1986 р. було укладено дві конвенції – Конвенція про оперативне сповіщення про ядерну аварію та Конвенцію про допомогу у разі ядерної аварії або радіаційну аварійну ситуацію, у 1994 р. – Конвенцію про ядерну безпеку, у 1997 р. – Об'єднану конвенцію про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами [12, с. 278-279].

До ухвалення цих міжнародних актів існував, по суті, лише один міжнародний договір, що прямо регулював питання захисту навколишнього середовища від радіоактивного забруднення, а саме Конвенція щодо запобігання забруднення моря скидами відходів та інших матеріалів 1972 р. з поправками до неї 1994 р.

Особливого значення серед цих документів належить Конвенції про ядерну безпеку 1994 р., у преамбулі якої вказано на необхідності у подальшому прийнятті міжнародної Конвенції про ядерні відходи, а також намічені подальші кроки щодо вироблення договірних норм у цій галузі [13].

У сферу застосування Об'єднаної конвенції 1997 р. входить регулювання поводження з радіоактивними відходами та відпрацьованим ядерним паливом, які утворюються в результаті цивільної діяльності – у ядерному паливному циклі, при цьому виключено процес переробки відпрацьованого ядерного палива

з метою одержання нового палива для ядерного реактора (ст. 3) [14].

Об'єднана конвенція поділяє положення про відпрацьоване паливо та радіоактивні відходи головним чином у зв'язку з необхідністю розрізнити положення про установки поводження з відпрацьованим паливом та установки поводження з радіоактивними відходами. Конвенція передбачає вимогу до Держав-учасниць про те, щоб на всіх стадіях поводження з ядерними матеріалами здійснювався належний захист окремих осіб, суспільства в цілому та навколишнього середовища від радіологічних ризиків. Такий захист слід передбачити «шляхом застосування на національному рівні відповідних методів захисту, затверджених регулюючим органом, у рамках свого національного законодавства, який належним чином враховує схвалені на міжнародному рівні критерії та стандарти (норми)» (ст. 4 та 11) [14].

Важливим аспектом міжнародно-правового регулювання ядерної діяльності є питання про відповідальність за збитки від ядерної діяльності держав. В галузі відповідальності за шкоду, заподіяну у зв'язку з використанням ядерної енергії, діє кілька міжнародно-правових актів. Основними такими документами є: Паризька Конвенція про відповідальність перед третьою стороною в галузі ядерної енергії 1960; Віденська конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду 1963; Конвенція, що доповнює Паризьку конвенцію 1960 про відповідальність перед третьою стороною в галузі ядерної енергії 1963 (Брюссельська додаткова конвенція); Брюссельська конвенція про відповідальність операторів ядерних судів 1962 р. та Конвенція про цивільну відповідальність у галузі морських перевезень ядерних матеріалів 1971 р.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що ядерна енергетика в Україні та світі має великий вплив на екологічну безпеку, тому важливим для національних та міжнародних органів є дотримання законодавства у цій сфері задля уникнення негативних наслідків ядерної енергетики на екологічну ситуацію у світі.

Отже, до головних законодавчих актів, які регулюють ядерну енергетику в Україні варто відносити: закони України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», «Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки», «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії», «Про поводження з радіоактивними відходами», «Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення», «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення», «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання» і т. д.

Світовою спільнотою сформовано ряд основних конвенцій, спрямованих на посилення ядерної безпеки. У 1986 р. було укладено дві конвенції – Конвенція про оперативне сповіщення про ядерну аварію та Конвенцію про допомогу у разі ядерної аварії або радіаційну аварійну ситуацію, у 1994 р. – Конвенцію про ядерну безпеку, у 1997 р. – Об'єднану конвенцію про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними

відходами. В галузі відповідальності за шкоду, заподіяну у зв'язку з використанням ядерної енергії, діє кілька міжнародно-правових актів. Основними такими документами є: Паризька Конвенція про відповідальність перед третьою стороною в галузі ядерної енергії 1960; Віденська конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду 1963; Конвенція, що доповнює Паризьку конвенцію 1960 про відповідальність перед третьою стороною в галузі ядерної енергії 1963 (Брюссельська додаткова конвенція); Брюссельська конвенція про відповідальність операторів ядерних судів 1962 р. та Конвенція про цивільну відповідальність у галузі морських перевезень ядерних матеріалів 1971 р.

Список використаних джерел

1. Сайт Всесвітньої ядерної асоціації: <http://world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-t-z/ukraine.aspx> (дата звернення: 04.03.2023)
2. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 № 55-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (дата звернення: 04.03.2023)
3. Балюк Г. І. Проблеми формування та становлення ядерного права України: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право». К., 2000. 363 с.
4. Балюк Г. І. Ядерне право України: стан і перспективи розвитку (правові аспекти радіоекології). К., 1996. 140 с.
5. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 08.02.1995 № 39/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1995, № 12, ст.81
6. Битяк О. Ю. Ядерна енергетика в системі енергетичного права та законодавства. *Право та інноваційне суспільство* № 2 (5) 2015. С. 68-74.
7. Трамбач О.В. Становлення ядерного права в Україні. 2017. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9955/1/114-117.pdf> (дата звернення: 04.03.2023)
8. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» Розпорядження Кабінету Міністрів України від від 18 серпня 2017 р. № 605-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 04.03.2023)
9. Сельська В. В. Міжнародно-правове регулювання мирного використання ядерної енергії. Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П.Є. Казанського: *матер. третьої міжнар. наук. конф.* (м. Одеса, 2–3 листопада 2012 р.) /відп. за випуск М. І. Пашковський; НУ «ОЮА». Одеса: Фенікс, 2012. С. 561-564.
10. Мануїлова К. В. Міжнародно-правовий режим нерозповсюдження ядерної зброї в сучасному міжнародному праві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2018 № 35 том 2. С. 106-109.
11. Правове регулювання сфери енергетики, включаючи ядерну, в Європейському Союзі та в Україні. К.: ТОВ «Ніка-Прінт», 2006. 640 с.
12. Німко О. Б. Міжнародне співробітництво та адміністративно-правове регулювання атомної енергетики в Україні та світі. *Часопис Київського університету права*. 2016/2. С. 276-281.
13. Конвенція про ядерну безпеку від 17.06.1994. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_023#Text (дата звернення: 06.03.2023)

14. Об'єднана конвенція про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами від 05.09.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_335#Text (дата звернення: 06.03.2023)

Леся ПЕТРИЦЕ*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

***Анотація.** У статті досліджено стан правового регулювання охорони земель у національному та міжнародному законодавстві. Автором визначено проблеми охорони земель та запропоновано шляхи удосконалення і перспективи розвитку земельного законодавства.*

***Abstract.** The article examines the state of legal regulation of land protection in national and international legislation. The author identified the problems of land protection and proposed ways to improve and develop prospects for land legislation.*

Вступ. Одним із найбільш дієвих та головних видів соціального регулювання є правове регулювання. Саме завдяки йому найважливіші суспільні відносини набувають певного правового визначення, що в кінцевому підсумку забезпечує їх регулювання, захист і розвиток.

Одним із головних завдань держави за роки незалежності стало проведення в Україні аграрної реформи, яка передбачає перерозподіл земельних ресурсів, зокрема передачу більшої частини державної землі у власність громадян та юридичних осіб. Це призводить до збільшення кількості власників та користувачів земельних ділянок. Водночас у державі нині відбуваються зміни у кількісному та якісному складі земель.

Дослідниками правової основи земельної реформи в Україні є Г. Калетнік, В. Андрейцев, А. Арнаут, Г. Балюк, А. Бобкова, Г. Волков, А. Гетьман, О. Глотова, А. Голіченков, В. Гуревський, О. Ю. Шемшученко, М. Шульга, В. Ярчук. Однак їхня робота порушує важливі, але лише часткові принципи цієї правової реальності. Тому такі напрями аграрної реформи, як збереження земель, потребують детальнішого розгляду, що й визначає актуальність обраної теми.

Україна досі має найвищу площу сільськогосподарських угідь у світі – 78%. Раціоналізація землекористування та охорона земель просуваються повільно, і деградація ґрунтів є серйозною в деяких районах.

* Науковий керівник: к.ю.н. старший викладач кафедри права ВНАУ, Таїса ТОМЛЯК

Конституція України від 28 червня 1996 року визначає, що земля є власністю українського народу (ст. 13) [1] і є основним національним надбанням, що підлягає особливій охороні держави (ст. 14) [1]. Крім того, не можна ігнорувати економічну функцію землі, оскільки як засіб виробництва земля відіграє важливу роль у розвитку інвестиційної діяльності.

Необґрунтоване використання земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, надмірне окультурення, що призводить до поширення деградаційних та ерозійних процесів, шкідливий антропогенний вплив, що призводить до зменшення кількості та якості земель сільськогосподарського призначення. Ця ситуація потребує відповідного правового забезпечення для посилення охорони сільськогосподарських земель.

Виклад основного матеріалу. Поняття збереження земель можна визначити за допомогою ст. 162 Земельного кодексу України, на підставі якої охорону земель можна розглядати як систему правових, організаційних, економічних, адміністративних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому веденню лісів і сільського господарства, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісгосподарського призначення, забезпечення виняткових режимів землекористування в оздоровчих, природоохоронних, історико-культурних та рекреаційних цілях [2]. Надання землі на законодавчому рівні статусу основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави, покладає на органи державної влади, а також на органи місцевого самоврядування загальний обов'язок забезпечити раціональне використання та охорону земельних ресурсів країни. Виконання цього обов'язку забезпечується здійсненням названими органами низки функцій управління землями, які спрямовані на охорону земельних ресурсів.

Земельні відносини на теренах України завжди були невід'ємною частиною суспільного життя, а почали регулюватися ще нормами звичаєвого права, яке мало місце в найдавніший період історії нашого народу. Так, В. І. Семчик, спираючись на записи грецького історика Геродота, робить висновок, що скіфи, які мешкали на узбережжі Дніпра, Бугу, Дністра й займалися вирощуванням хліба для продажу та розводили велику рогату худобу, коней, використовували для цієї мети вільні, незаймані землі общинами за правилами звичаєвого права, що переходило з покоління в покоління [3, с. 58]. Регулювання таких відносин було наділене низкою специфічних особливостей, характерних переважно для цієї частини східнослов'янських земель.

Слід зазначити, що Закон України «Про охорону земель» містить близько двадцяти відсилочних норм і передбачає прийняття понад десятка нормативно-правових актів з різною юридичною силою, більшість із яких досі не прийнято. Очевидно, подальше законодавче забезпечення охорони земель здійснюватиметься за допомогою великої кількості нормативно-правових актів, що негативно позначатиметься на ефективності правового регулювання земельних відносин [4, с. 3].

Поряд із національним, правове регулювання охорони земель здійснюється

і міжнародним законодавством.

Як зазначається у спеціальній літературі, міжнародних договорів щодо ресурсів, об'єктом яких є земля чи ґрунт, не існує. У міжнародному праві земля вважається невід'ємною частиною навколишнього середовища і є середовищем проживання людей і біорізноманіття, рідкісних видів флори і фауни, особливо мігруючих тварин і птахів.

Тому вона є природним об'єктом - невід'ємною частиною навколишнього середовища та об'єктом міжнародного екологічного права. У зв'язку з цим у глобальному масштабі питання охорони земель регулюються джерелами міжнародного екологічного права [5, с. 119].

Серед міжнародно-правових актів у цій сфері насамперед слід згадати Конвенцію про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсар, 1971 р.) [6], Конвенцію про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979 р.) [7], Конвенцію про охорону біологічного різноманіття (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) [8], Конвенцію про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1972 р.) [9].

Для сучасного суспільства чи не найголовнішою проблемою залишається безпека власного існування. Проте виробничі потреби вимагають постійного нарощування обсягів використання природних ресурсів, що тягне за собою негативний вплив як на довкілля, так і на людство. Це, у свою чергу, загострює конфлікт між процесом використання природи і її збереженням. Дослідження питань охорони земель як невід'ємної складової навколишнього природного середовища набувають актуальності у сучасних умовах, оскільки стан земельних ресурсів в Україні близький до критичного, на всій території нашої держави поширені процеси деградації земель, серед яких найбільш масштабними є ерозія (близько 57,5% території), забруднення (близько 20% території), підтоплення (близько 12% території) [10]. На жаль, суспільна екологічна свідомість залишається на найнижчому рівні, що вказує на необхідність ефективного правового регулювання охорони земель в Україні [11, с. 16].

Одним із напрямів охорони земель є їх раціональне використання. Саме тому вважаємо за доцільне враховувати зазначене при розгляді правового регулювання таких векторів земельної реформи, як раціональне використання й охорона земель, досліджуючи у цілому останнє. Слід зазначити, що саме цей вектор земельної реформи не знаходить необхідної державної підтримки.

Дослідники стверджують, що земельна реформа була проведена з недостатнім фінансуванням з боку держави, а також супутніх програм, у тому числі тих, що мають природоохоронний характер, торкаються розвитку земельного кадастру, моніторингу земель, землеустрою і розвідувань земельного фонду. На жаль, відсутність прогресу в захисті державних земель тепер стала критичною проблемою національної безпеки. Незважаючи на зусилля щодо захисту земель, приблизно одна третина сільськогосподарських угідь залишається вразливою до ерозійних сил природи [12, с. 41].

Досягнення основних завдань управління земельним фондом, з метою його збереження і раціонального використання, можливе через реалізацію його

визначальної функції – контролю за використанням та охороною земель. Земельний контроль є одним із важливих засобів реалізації конституційного положення про визнання земель «основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави».

Контроль за використанням та охороною земель згідно ст. 187 ЗК України, «полягає в забезпеченні додержання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і громадянами земельного законодавства України» [2].

У доктрині земельного права державний контроль за використанням і збереженням землі розглядається як врегульована нормами права владно організуюча діяльність спеціально уповноважених державних органів, спрямована на забезпечення додержання норм земельного законодавства всіма суб'єктами відповідних суспільних відносин, попередження та виявлення правопорушень, вжиття заходів впливу на порушників і поновлення порушених прав землевласників і землекористувачів.

Важливе значення у забезпеченні охорони земель має юридична відповідальність за порушення земельного законодавства. Особи, винні в недодержанні передбачених законодавством вимог щодо охорони земель, можуть бути притягнуті до адміністративної, цивільної, а в ряді випадків і до кримінальної відповідальності. Я погоджуюся з пропозицією А. Шульги про достатню наявність соціально-правових умов і підстав для введення до національного кримінального права окремої норми про кримінальну відповідальність за забруднення або псування земель, а також про те, що ефективна протидія цьому негативному явищу неможлива без встановлення кримінальної відповідальності за вказані діяння [13, с. 7], але здебільшого в наукових джерелах зазначається, що вказана кримінально-правова норма виявилася дещо складною та суперечливою для її сприйняття і практичного застосування, її зміст потребує відповідного теоретичного осмислення, розроблення рекомендацій щодо її вдосконалення з метою більш ефективного застосування у слідчо-судовій практиці [13, с. 7].

Верховна Рада України відіграє важливу роль у сфері правової охорони земель в країні, визначаючи засади державної політики у галузі використання та охорони земель, приймаючи закони у сфері регулювання земельних відносин та затверджуючи загальнодержавну програму використання та охорони земель (ст. 6 ЗК України) [2].

Відповідно до статті 13 Земельного кодексу України, з метою забезпечення охорони земель цей орган здійснює: 1) реалізацію державної політики у сфері охорони земель використання та охорони земель; 2) розроблення та реалізацію загальнодержавної програми з питань використання та охорони земель; 3) організацію ведення Державного земельного кадастру, державного контролю за використанням та охороною земель і здійсненням землеустрою; 4) встановлення порядку здійснення моніторингу земель та ряд інших функцій [2].

Місцеві державні адміністрації також є суб'єктами правової охорони земель. Тому, відповідно до статті 17 Земельного кодексу України, до їх повноважень належать: участь у розробці та виконанні загальнодержавних і

регіональних (республіканських) програм з питань використання та охорони земель; координація здійснення землеустрою та державного контролю за використанням та охороною земель; координація діяльності державних органів з питань земельних ресурсів та деякі інші [2].

Крім органів державної влади загальної компетенції та органів місцевого самоврядування, важливу роль у забезпеченні правової охорони земель відіграє Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру.. Закон також покладає обов'язок забезпечувати охорону земель у процесі їх використання на власників та користувачів земельних ділянок.

Тому суб'єктами правової охорони земель є і громадяни та юридичні особи, яким земельні ділянки належать на праві власності, праві постійного користування чи праві оренди. Так, згідно зі статтями 91 і 96 ЗК України власники та користувачі земельних ділянок зобов'язані: додержуватися вимог законодавства про охорону довкілля; підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі; додержуватися обмежень, пов'язаних із встановленням охоронних зон; зберігати геодезичні знаки, протиерозійні споруди, мережі зрошувальних та осушувальних систем; забезпечувати використання земельних ділянок за їх цільовим призначенням тощо [2]. Відповідно до ст. 14 Закону України "Про оренду землі" в договорах оренди земельних ділянок як їх обов'язкова умова мають визначатися цільове призначення орендованої земельної ділянки, умови її використання та збереження якості землі [14].

Згідно з українським законодавством, всі землі на території держави підлягають охороні. Таким чином, об'єктом правової охорони земель є всі землі, які підпадають під дію суверенітету України.

Наголошуємо, що саме правова охорона земель від забруднення та псування базується на таких основних (фундаментальних) засадах: забезпечення охорони земель як основного національного багатства Українського народу; публічність у вирішенні питань щодо охорони земель, пріоритет вимог екологічної безпеки у використанні землі; відшкодування збитків, заподіяних порушенням законодавства України про охорону земель від забруднення та псування; нормування і планомірне обмеження впливу господарської діяльності на земельні ресурси: поєднання заходів економічного стимулювання та юридичної відповідальності у сфері охорони якісного стану земель; використанні коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів на здійснення деяких заходів по охороні земель тощо.

Тому необхідність правового забезпечення курсу демократичної трансформації суспільства і держави зумовлює реформування правової системи України в цілому та її законодавства зокрема. Існують суттєві недоліки не лише в земельному законодавстві, а й у правовій системі країни загалом. Зокрема, Ю. Шемшученко до недоліків українського законодавства відносить без системний розвиток, внутрішні суперечності врегулюванні окремих суспільних відносин, неврегульованість багатьох суспільних відносин, дисбалансу співвідношенні законів і підзаконних актів на користь останніх, недостатню наукову обґрунтованість, декларативність і нецільовий характер законодавчих актів, відсутність у цих законах механізмів їх реалізації [15, с. 42].

Що стосується правового регулювання земельної реформи, то я підтримую

думку дослідників, які вказують на те, що вітчизняна законодавча розробка земельної реформи здійснювалася поспіхом, а законодавчі положення ґрунтувалися на нечітких пропозиціях, які не були перевірені на практиці, тому їхній зміст часто змінювався і був суперечливим.

Як наслідок, зміст законодавства часто характеризувався змінами та суперечливістю. Це пояснюється тим, що земельна реформа, як правило, проводилася експериментальним шляхом і на її завершення відводилися історично короткі часові періоди, що призвело до неврегульованості та суперечливості законодавства з ключових питань [16, с. 64]

Схожої позиції дотримуються й інші фахівці з земельного права, які зазначають, що земельна реформа потребує поміркованості, збалансованості, виваженості та раціональної поведінки. Однак у правовій сфері спостерігається несподівана самодіяльність у формулюванні законів та інших нормативно-правових актів. Така спонтанність призводить до кризи законів, що приймаються в умовах реформи методом пошуків та помилок (з урахуванням суперечливих пропозицій окремих реформаторів та іноземних консультантів, які дуже далекі від інтересів українських фермерів) [10, с. 39].

Серйозність проблем, пов'язаних з охороною земель України від забруднення та псування, та нагальна потреба у їх вирішенні вимагають вжиття заходів ефективного впливу, у тому числі правового. Крім того, питання охорони земель від забруднення та псування має вирішуватися на національному рівні, а діяльність, пов'язана з охороною земель, повинна системно базуватися на відповідній правовій базі, що вимагає створення та існування справжньої національної програми модернізації земель, відображення реальності та перспектив розвитку земельного законодавства, системи правової охорони земель.

Варто зазначити, що необхідність і важливість дослідження правових засад охорони земель України від забруднення та псування зумовлена також реалізацією права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля, гарантованого статтею 50 Конституції України, а саме конституційних прав громадян [1].

Не зважаючи на численні проблеми, пов'язанні з охороною земель в Україні, існують і позитивні моменти, тим більше, що за останні роки було суттєво оновлено законодавство, деякі з яких є актуальними та необхідними. Наприклад, Конституція України містить основні принципи, що стосуються системи охорони земель, які трансформувалися і трансформуються в Земельному кодексі України, Законі України "Про охорону земель" та Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища" [1].

Висновки. Підсумовуючи можна сказати, що ретроспективний аналіз розвитку земельного законодавства сприяє пізнанню закономірностей суспільного розвитку шляхом з'ясування та узагальнення минулого досвіду, уникненню повторення помилок та формуванню теоретичної і практичної бази для розробки нового, більш досконалого законодавства відповідно до реалій часу. Незважаючи на численні закони, що регулюють суспільні відносини в контексті земельної реформи, земельне законодавство є недосконалим і потребує вдосконалення. Крім того, процес реформування земельних відносин є незавершеним, особливо у сфері охорони земель. Саме тому існує потреба у подальшому вивченні позитивного досвіду зарубіжних країн у сфері управління земельними ресурсами, особливо європейських країн.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15 березня 2023 року).
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 року № 2768-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення 15 березня 2023 року).
3. Земельне право України: [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.]/[В.І. Семчик, П.Ф. Кулинич, М.В. Шульга]. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2008
4. Багай Н.О. Законодавство України про охорону земель: проблеми розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apvchzu_2008_20_22
5. Вівчаренко О.А. Правова охорона земель в Україні. К.: Юрінком Інтер, 2010. 336 с.
6. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовище існування водоплавних птахів від 02.02.1971 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_031#Text (дата звернення 15 березня 2023 року).
7. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі від 19.09.1979 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032#Text (дата звернення 15 березня 2023 року).
8. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 05.06.1992 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text (дата звернення 15 березня 2023 року).
9. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 16.11.1972 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text (дата звернення 15 березня 2023 року).
10. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21 грудня 2010 р. № 2818-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (дата звернення 15 березня 2023 року).
11. Ковальчук Т. Теоретико-правові дослідження та проблеми правового регулювання у сфері охорони земель в Україні. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2012. № 92. С. 16-20.
12. Новаковський Л., Будзілович І., Леонець В., Юрченко А. Земельна реформа в Україні продовжується... (до 10ї річниці). Право України. 2001. № 1. С. 37–42.
13. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2004. 21 с.
14. Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 року № 161-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text> (дата звернення 15.03.2023 р).
15. Шемшученко Ю. С. Теоретичні засади концепції розвитку законодавства України. Концепція розвитку законодавства України. К., 1996. 258 с.
16. Тонюк М. О. Аналіз правових засад становлення ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні. Землевпорядний вісник. 2005. № 3. С. 63–68.

Ольга ПЕТРІВСЬКА*
студентка 4 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЗВИЧАЙ ЯК ДЖЕРЕЛО ЦИВІЛЬНОГО ДОГОВІРНОГО ПРАВА

Анотація. Стаття присвячена визначенню поняття, ознак та значення звичаю в правовому регулюванні договірних відносин. Проаналізовано звичай як джерело правового регулювання суспільних відносин на різних етапах історичного розвитку. Вивчено доктринальні підходи до розуміння категорії “звичай” в межах різних наукових інтересів (теорії права, філософії права, окремих галузей права).

З'ясовано основні ознаки звичаю що виділяються в літературі. Вищезазначений перелік ознак звичаю доповнено такими ознаками:

- 1) невизначеність моменту виникнення;
- 2) відображає моральні, духовні цінності. Проаналізовано співвідношення понять “традиція” і “звичай”.

З'ясовано, що поняття “традиція” є ширшим ніж поняття “звичай”. Окрім цього застосування звичаю може забезпечуватись державним примусом, а дотримання традиції підтримується, як правило, думкою громадськості. Проаналізовано правовий звичай, з'ясовано, що спеціальними ознаками правового звичаю є санкціонування державою та застосування заходів державного примусу у випадку його порушення. При дослідженні звичаю ділового обороту як різновиду звичаю з'ясовано що його часто ототожнюють з поняттям торговельних звичаїв, що є невірним.

Адже звичай ділового обороту здійснює правове регулювання не лише торговельних, а поширюється на інші сфери договірних відносин. Акцентовано увагу, що звичай ділового обороту має також багато спільних ознак з диспозитивною нормою, але водночас між ними існує суттєва відмінність, яка полягає у тому, що диспозитивна норма сама містить запасний варіант регулювання відносин між сторонами, а звичай ділового обороту такого варіанту не містить.

Зауважується, що звичай ділового обороту застосовується лише за наявності договірних і нормативних прогалін і виступає засобом їх усунення. Такий звичай є засобом саморегулювання діяльності суб'єктів у певних галузях і застосовується за наявності досягнення згоди між сторонами про його застосування.

З'ясовано, що звичаєвими правилами уклалися цивільні договори за стародавніх часів. Автором визначено ознаки звичаю як джерела цивільного

* Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ, Таміла МАНЬГОРА

договірному праву та визначено його поняття. Проаналізовано міжнародний звичай як джерело правового регулювання міжнародних договірних відносин. На підставі аналізу міжнародних документів визначено його загальні та спеціальні ознаки.

Abstract. *The article is devoted to defining the concept, features and meaning of custom in the legal regulation of contractual relations.*

The custom as a source of legal regulation of social relations at different stages of historical development is analyzed.

Doctrinal approaches to understanding the category of "custom" within different scientific interests (the theory of law, philosophy of law, separate branches of law) have been studied. The basic features of the custom distinguished in literature have been elucidated.

The above list of signs of custom is supplemented by the following features: 1) uncertainty of the moment of occurrence;

2) reflects moral, spiritual values. The relation between the concepts of "tradition" and "custom" is analyzed. It has been found that the concept of "tradition" is broader than the concept of "custom." In addition, the use of custom can be enforced by state coercion, and the observance of tradition is generally maintained by public opinion.

The legal custom is analyzed, it is found that the special features of the legal custom are the sanctioning of the state and the application of measures of state coercion in case of its violation. In the study of the custom of business turnover as a kind of custom, it is found that it is often identified with the concept of trading customs, which is incorrect.

After all, the custom of business turnover regulates not only trade but extends to other areas of contractual relations. It is emphasized that the custom of business turnover has many similarities with the dispositive norm, but at the same time there is a significant difference which consists in the fact that the dispositive norm itself contains a spare variant of regulation of relations between the parties, and the custom of the business turnover does not contain such variant.

It is noted that the custom of business turnover applies only in the presence of contractual and regulatory gaps and acts as a means of eliminating them. Such custom is a means of self-regulation of the activities of the entities in certain industries and is applied when agreement is reached between the parties on its application.

It has been found that customary rules have been used for civil contracts in ancient times.

The author defined the signs of custom as a source of civil contract law and defined its concept. International custom is analyzed as a source of legal regulation of international contractual relations. On the basis of the analysis of international documents its general and special features are determined.

Вступ. В період активного розвитку суспільства, звичай дедалі частіше виконує важливу регулятивну функцію в сфері договірному праву. Адже впорядкувати всі договірні відносини виключно нормативно-правовими актами

неможливо, і в принципі недоцільно. На це звернули увагу розробники ЦК України та визнали джерелом цивільного права звичай, зокрема звичай ділового обороту (ст.7 ЦК України). Аналіз особливостей застосування звичаю як джерела правового регулювання цивільних договірних відносин, дає підстави стверджувати, що на сьогодні існує низка теоретичних і практичних питань пов'язаних з визначенням поняття та ознак звичаю як джерела цивільного договірної права. Не мають чіткої визначеності поняття “звичай”, “правовий звичай”, “звичай ділового обороту”, “міжнародний звичай”. Невирішеними залишаються питання щодо місця звичаю в системі джерел правового регулювання цивільних договірних відносин.

Виклад основного матеріалу. Категорія «звичай» в правових дослідженнях розглядається по різному. Найлаконічніше визначення цього поняття можна визначити саме так: «Звичай – це мовчазна угода людей, збережена тривалим застосуванням» [1, с. 45]. Тобто у цій понятті вказується на тривалість застосування правил поведінки, які були погоджені раніше людьми. Римські юристи надавали звичаєвим нормам обов'язкового характеру щодо їх застосування та юридичної сили.

Сучасні дослідники також висловлюють міркування щодо поняття та значення звичаю. На думку Г. К. Дмитрієвої під звичаєм слід розуміти однорідне стійке правило, що склалося на практиці і має обов'язкову юридичну силу [2, с.87].

На думку М. М. Жовтобрюха, звичаї є: формою соціальної свідомості; виступають усталеним правилом поведінки; результатом довготривалої загальної звичаєвої практики, як певний досвід діяльного задоволення потреб у вигляді вчинків, поведінки, діянь; забезпечуються силою суспільної думки, соціальною санкцією [3, с.7.]. Тобто за визначенням науковця санкцією за недотримання звичаю виступає соціальний осуд. Крім того, науковець слушно вказує на неодноразовість застосування звичаєвої норми, тобто застосовується декілька разів, багаторазово [4, с.769].

З припиненням застосування звичаю, він припиняє своє існування. Це є очевидним, оскільки про нього людство забуває.

Ця особливість правового звичаю не характерна для закону, правова сила якого не залежить від того, як часто створюються умови для його виконання, як і коли він виконується [5, с.41]. Саме внаслідок багаторазовості використання впродовж тривалого часу звичай поширюється й розвивається.

Багаторазовість використання звичаєвих норм означає, що неможливо визначити момент його виникнення. Тобто, не можливо визначити з якого часу вони набули обов'язкового характеру [6, с. 54]. За цією ознакою звичай відрізняється від інших джерел права (нормативно-правового акту, договору).

У філософії права склались такі основні підходи до розуміння звичаєвого права: концепція юридичного позитивізму та концепція природного права. Відповідно до першої, звичаєве право визнається джерелом права на рівні з іншими джерелами, які визнані державою та в сукупності становлять позитивне право. Згідно іншою концепцією звичай розуміється як сукупність вищих норм і принципів, що укорінені у природі людської особистості і виражають у собі

устрій дійсних соціальних відносин, їх ідею, зміст і сутність права [7, с.6].

Значення концепції юридичного позитивізму полягає в тому, що звичаї визнаються джерелом права на рівні з іншими джерелами права. Водночас прихильники концепції природного права слушно вказують на відсутність правотворчого суб'єкта, як визначальну ознаку звичаю, оскільки не має людини чи органу який можна вважати автором звичаю, яких можна похвалити чи засудити за створення конкретного звичаю [8, с.36].

На мою думку, таке різнобічне пояснення звичаю як правового регулятора суспільних відносин, зумовлено тим, що дослідження проводилося в межах різних наукових інтересів (теорії права, філософії права, окремих галузей права). Водночас основні ознаки звичаю зберігаються, оскільки лише за їх наявності можна надавати йому значення джерела права.

Таким чином, у літературі виділено такі ознаки звичаю:

- 1) правило поведінки, що регулює суспільні відносини;
- 2) багаторазовість застосування;
- 3) тривалість застосування;
- 4) обов'язковий характер для застосування;
- 5) відсутність правотворчого суб'єкта;
- 6) застосування на певній території та (або) серед певної групи людей;
- 7) санкцією за недотримання звичаю виступає соціальний осуд.

Я б доповнила вищезазначений перелік ознак звичаю такими ознаками:

- 1) невизначеність моменту виникнення;
- 2) відображає моральні, духовні цінності.

Враховуючи зазначені ознаки, я вважаю, що під поняттям звичаю слід розуміти правило поведінки, момент виникнення якого невідомий, що регулює суспільні відносини на певній території та (або) серед певної групи людей, має обов'язковий характер внаслідок багаторазового застосування протягом тривалого часу, за недотримання якого настає соціальний осуд.

«Звичай» часто ототожнюють з поняттями «традиція», яке також істотно впливає на поведінку людей. У великому тлумачному словнику української мови традицію визначено як досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично й передаються з покоління в покоління. Звичай тлумачиться як загальноприйнятий порядок, правила, які здавна існують у громадському житті й побуті якого-небудь народу, суспільної групи, колективу і т. ін. [9, с. 352].

Законодавче визначення поняття правового звичаю міститься у п. 2 ст. 7 ЦК України: “Звичаєм є правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин”. Ч. 2. ст. 7 умовою застосування звичаю зазначає його несуперечність договору та актам цивільного законодавства.

Тобто законодавець вказує на 2 ознаки правового звичаю:

- 1) відсутність вказівки на нього в законодавчих актах;
- 2) усталеність правила поведінки у певній сфері цивільних відносин.

Слід зазначити, що у ЦК України закріплено умову застосування звичаю: “несуперечність звичаю договору та законодавчим актам”. ЦК України не містить визначальних ознак правового звичаю, оскільки вказує лише на 2

загальні ознаки звичаю загалом.

В юридичній літературі поняття правового звичаю пропонується розглядати як:

1) загальні правила поведінки, що діють у межах певної спільноти стосовно всіх її членів, які об'єднані змістом цих правил, таких, що усвідомлюються як правомірні й обов'язкові, відповідають і безпосередньо ґрунтуються на принципах природного права, виступають як результат тривалої, однакової і постійної практики вирішення правових ситуацій, що виникають на основі типових відносин у практичному житті людей, забезпечуються соціальною санкцією, а також можуть мати захист із боку державних органів влади та суду [10, с. 202];

2) санкціоновані державою правила поведінки, які раніше склалися в результаті довготривалого повторення людьми певних дій, завдяки чому закріпилися як стійка норма [11, с. 184];

3) історично складене шляхом багаторазового повторення правило поведінки, котре взяте під охорону держави, одне з її джерел права [12, с. 238];

4) санкціоновані державою правила поведінки, затверджені суспільством як простий звичай в результаті довготривалої в часі повторюваності, що стали традицією [13, с. 148];

5) санкціоноване і забезпечуване державою звичаєве правило поведінки [14, с. 121];

6) правові звичаї це звичаї, дотримання яких підтримується крім традицій, звичок, суспільної думки і засобами державного примусу і переконання [15, с. 35].

Таким чином, в юридичній літературі переважає думка, що звичай визнається правовим лише після його визнання державою, яка з цього моменту повинна забезпечувати його дотримання застосуванням засобів державного примусу у випадку його порушення. Враховуючи зазначені ознаки, на мою думку, під поняттям правового звичаю слід розуміти непередбачене законом правило поведінки, санкціоноване державою, що регулює суспільні відносини на певній території та (або) серед певної групи людей, має обов'язковий характер внаслідок багаторазового застосування протягом тривалого часу, за недотримання якого застосовуються заходи державного примусу.

У ЦК України до різновидів звичаю як джерела правового регулювання цивільних відносин віднесено звичай ділового обороту: «Цивільні відносини можуть регулюватися звичаєм, зокрема звичаєм ділового обороту» (ч.1 ст.7 ЦК України). В юридичній літературі під поняттям звичаю ділового обороту, як правило, розуміють усталене правило поведінки, яке широко застосовується у певній сфері підприємницької діяльності. При цьому в кожному сегменті підприємницької діяльності використовуються свої звичаї.

З деяких ознак можна виділити ті, які дозволяють відмежувати правовий звичай від інших джерел цивільного договірної права та стосуються умов його застосування:

1) у випадку досягнення згоди між сторонами щодо їх застосування;

2) за умови якщо не суперечить договору та імперативним нормам законодавства, які здійснюють правове регулювання договірних відносин.

На мою думку, під поняттям звичаю як джерела цивільного договірної

права слід розуміти правило, яке регулює майнові відносини пов'язані з переходом майна, виконанням робіт чи наданням послуг які виникли на підставі укладення договору та в процесі його виконання, не суперечить умовам договору та вимогам законодавства і застосовується у випадку досягнення згоди між сторонами щодо його застосування.

Висновки. Зважаючи на наведене, можна зробити висновок, що звичаї не втрачають свого значення, вони продовжують діяти і значною мірою застосовуються для регулювання цивільних договірних відносин.

На сучасному етапі розвитку правового регулювання цивільних договірних відносин відбувається звуження сфери дії звичаєвого права на користь закону та договору. Це дозволяє зробити висновок, про акцесорних (додатковий) характер правового звичаю, оскільки можливість його застосування на пряму залежить від наявності законодавчих норм або ж умов договору.

Список використаної літератури:

1. Толкачова Н. Є. Деякі аспекти співвідношення звичаю, традиції та права. 2002. 45с.
2. Оборотов Ю. М. Традиції та новації в правовому розвитку: загальнотеоретичні аспекти 2003.87 с.
3. Жовтобрюх М. М. Звичаєве право: сутність, генеза, чинність: 2002. с.7.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови : Перун, 2005. 769 с.
5. Правовий звичай як джерело українського права (IX—XIX ст.). : Наукова думка, 2006. с. 41
6. Фуллер Л. Анатомія права. К.: Сфера, 1999. 54 с
7. Кушинська Л. А. Еволюція звичаєвого права східних слов'ян VI - XI ст. 2001. 6 с.
8. Жовтобрюх М. М. Звичаєве прав: сутність, генеза, чинність: Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2002. 36 с.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови. : Ірпінь: Перун, 2001. 352 с.
10. Культурологія : словник-довідник. Упор. : А.Л. Сокульський. Запоріжжя : 2006. 202 с.
11. Озель В. Звичай у системі права України. Підприємництво, с.184.
- 12 Головченко В. В., Ковальський В. С.: Юридична термінологія. Довідник. К.: Юрінком Інтер, 1998. 238 с.
13. Толкачева Н. Є. Правовий звичай, узвичаєність, звичай ділового обороту – форми права сучасної України: проблеми застосування. Соціологія права. 2011.
14. Кузнецова Н. Коментар до Глави 1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: Київ : 2008. Т. 1. с. 121.
15. Беляневич О. А. Господарське договірне право України. Теоретичні аспекти: монографія. К. : Юрінком Інтер, 2006. с. 35.

Богдана ПИПЕНКО*

* Науковий керівник: к.ю.н., старший викладач ВНАУ, Ольга ДУРАЧ

студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ОБВИНУВАЛЬНИЙ ВИРОК ЯК ЄДИНА ФОРМА ВСТАНОВЛЕННЯ ВИНИ: СТАН ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ

***Анотація.** У статті мною досліджено можливість встановлення вини не тільки за обвинувальним вироком суду у кримінальній справі, а й за іншими процесуальними документами та наскільки законним є таке правозастосування. Проаналізовано судові рішення для отримання інформації щодо правозастосовної практики, визначення частоти встановлення вини суддями до моменту винесення обвинувального вироку. Звернено увагу на практику Європейського суду з прав людини та його позицію з цього питання.*

***Abstract.** In the article, I investigated the possibility of establishing guilt not only based on a guilty verdict in a criminal case, but also based on other procedural documents and how legal this enforcement is. Court decisions were analyzed to obtain information on law enforcement practice, to determine the frequency of finding guilt by judges before the conviction. Attention is drawn to the practice of the European Court of Human Rights and its position on this issue.*

Вступ. Одним із основних завдань кримінально-процесуального законодавства є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду.

В сучасному демократичному суспільстві задля забезпечення реального дотримання принципу верховенства права та збереження недоторканості прав громадян влада в особі уповноважених на те органів має керуватися законами, особливо коли річ йде про кримінальну відповідальність особи. Недарма, в Кримінальному кодексі України (надалі – КК України) передбачено неможливість застосування аналогії права, на відміну від інших галузей права (немає покарання без злочину).

Виклад основно матеріалу. Проблему доведення вини, розробку її концепцій та встановлення форм її вираження досліджували чимало науковців, серед яких Ю. М. Грошевий, І. С. Іванов, І. В. Паньков, Я. М. Семенова, С. В. Склярів, В. Д. Фінько, М. Д. Шаргородський та ін.

Статтею другою КК України передбачено, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Отже, логічно дійти висновку, що вирок - найважливіше процесуальне рішення суду першої і апеляційної інстанцій,

результат всієї передуючої його ухваленню процесуальної діяльності органів досудового розслідування і суду, акт правосуддя.

В Україні єдиним процесуальним актом, яким громадянин може бути визнаний винним у вчиненні кримінального правопорушення і підданий у зв'язку з цим кримінальному покаранню, є вирок, ухвалений судом у результаті кримінального провадження в судовому засіданні в умовах, встановлених КПК.

Обвинувальний вирок може бути ухвалений за умови, що висновки суду про винуватість обвинуваченого повністю підтверджені матеріалами кримінального провадження, які перевірені в судовому засіданні. Якщо обвинувачений визнається винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, суд залежно від того, як вирішується питання про його покарання, ухвалює один із видів обвинувального вироку:

- 1) із призначенням покарання;
- 2) зі звільненням від покарання;
- 3) зі звільненням від відбування призначеного покарання.

Однак, в судовій практиці склалося дещо інше бачення даної норми. Це стосується звільнення від кримінальної відповідальності на підставі статті 49 КК України. Слід брати до уваги, що ст. 49 КК України застосовується до злочинів, в яких властивий матеріальний збиток, у тому числі без виключення. Нерідко, за такого виду злочинів потерпілому не вдається через наявні юридичні механізми затягування розгляду справ повернути своє майно до закінчення термінів, передбачених статтею 49 КК України [6]. Наприклад, після закінчення 10 років після скоєння тяжкого злочину, особа дає згоду на звільнення від кримінальної відповідальності на підставі статті 49 КК України, що затверджується ухвалою у справі. Однак, виникає питання, чи можна розцінювати таку згоду як визнання провини для подачі цивільного позову, оскільки ж остання повинна бути встановлена тільки обвинувальним вирокком суду (а не ухвалою).

Спершу зазначимо, яким чином йде практика в українській державі і чи є вона визначеною.

Так, постановою Бердянського міськрайонного суду Запорізької області від 29 жовтня 2014 року особа була звільнена від кримінальної відповідальності на підставі статті 49 КК України [1]. Наслідком такого звільнення відповідно було закриття провадження у справі, а особі, яка заявила цивільний позов у кримінальному провадженні, повідомлено про її право подати позовну заяву про відшкодування збитків до місцевого суду згідно з положеннями цивільного процесуального законодавства.

Надалі, потерпіла сторона подала позовну заяву про відшкодування шкоди, заподіяної злочином. Рішенням Заводського районного суду Запорізької області від 18 грудня 2015 року у справі № 332/3696/15-ц [2], з яким погодився апеляційний суд Запорізької області у своїй постанові від 29 листопада 2016 року [2], позов задоволено частково та стягнуто документально підтверджені збитки, завдані скоєним злочином. При цьому суд апеляційної інстанції вказав, що без згоди особи неможливе закриття кримінального провадження на підставі статті 49 КК України, а отже фактично особа своєю згодою визнає провину.

За таких обставин можна стверджувати, що суд, розглядаючи цивільну

справ, послався на ухвалу про звільнення від кримінальної відповідальності на підставі статті 49 КК України без фактичного встановлення вини особи та обставин у справі, що є безумовним порушенням презумпції невинуватості особи.

Такої позиції притримується також Європейський суд з прав людини.

Так, у рішенні «Грабчук проти України» наголошувалось, що принцип презумпції невинуватості порушено, якщо твердження посадової особи стосовно людини, обвинуваченої у скоєнні злочину, відображає думку, що людина винна, коли це не було встановлено відповідно до закону [4].

Однак, нерідко співробітники органів досудового розслідування та працівники прокуратури під час здійснення процесуального керівництва виносять постанови, заявляють клопотання до слідчого судді, в яких вже фіксується наявність вини як доведеної. В свою чергу, слідчі судді нерідко допускають таких за характером помилок, копіюючи текст таких клопотань в судові рішення, чим саме порушується принцип невинуватості.

Фактично, в подальшому вищевикладені порушення можуть мати фатальне значення для слідства, зокрема для визнання доказів допустимими та збереженню законної сили судовими рішеннями. Спробуємо розібратися на прикладі.

Слідчий або прокурор у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України, повідомляє особі про підозру, заявляє клопотання до суду про застосування запобіжних заходів та проведення гласних слідчих (розшукових) дій тощо [8]. Однак, констатування наявності вини особи у вчиненні того чи іншого кримінального правопорушення на етапі такого звернення є недопустимим, оскільки порушує принцип невинуватості, а за ним верховенства права. Тож, докази, які були отримані внаслідок проведення певної гласної слідчої (розшукової) дії, наприклад під час обшуку, що проводився на підставі ухвали слідчого судді, в якій встановлювався факт вчинення кримінального правопорушення, можуть бути та повинні бути визнаними в суді як недопустимі для використання в подальшому обвинуваченні особи, адже порушується насамперед не тільки кримінальне процесуальне законодавство, а й стаття 62 Основного закону держави – Конституції України [8].

В свою чергу, серед науковців є різні думки з цього приводу. Одні вважають, що вина повинна бути встановлена тільки вироком суду, а інші підтримують думку, що згода особи на закриття кримінального провадження на підставі статті 49 КК України непрямо встановлює вину шляхом самовикриття особи у вчиненому кримінальному правопорушенні.

Наприклад, на спростування доведеності вини в ухвалі суду можна послатися на позицію Т. М. Супрун, яка зазначає, що завданням кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не

була піддана необґрунтованому процесуальному примусу, і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [5].

Висновок. Таким чином, можна зробити висновок, що обвинувальний вирок не може бути заснований на припущеннях і постановляється лише за умови, що в ході судового розгляду винність підсудного у вчиненні злочину була підтверджена сукупністю досліджених судом доказів. Обвинувальний вирок служить підставою для покладання на особу, яку визнано винною у скоєнні злочину, як кримінально-правових, так і інших.

Констатування вини особи в інших процесуальних документах, окрім обвинувального вироку суду, є неприпустимим явищем в демократичному суспільстві, яке в подальшому може стати підставою для скасування рішень, що були прийняті на підставі такої ухвали (оскільки сама оскарженню не підлягає). Тому логічним було б винесення відповідного роз'яснення Верховного Суду України чи висвітлення цього питання у постанові Пленуму Верховного Суду України задля уникнення неоднозначної практики застосування норм права у такого роду справах

Список використаних джерел:

1. Рішення Бердянського міськрайонного суду Запорізької обл. від 29.10.2014 // Архів Бердянського міськрайонного суду Запорізької області.
2. Рішення Заводського районного суду Запорізької обл. від 18.12.2015 у справі № 332/3696/15-ц // Архів Заводського районного суду Запорізької області.
3. Постанова Апеляційного суду Запорізької області від 29.11.2016 у справі № 332/3696/15-ц // Архів Апеляційного суду Запорізької області.
4. Пономаренко Д. Ваші докази – не докази. Закон і Бізнес: веб-сайт. URL: http://zib.com.ua/ua/print/126034-yaki_naslidki_porushennya_principu_prezumpcii_nevinovatosti.html (дата звернення: 27.04.2017).
5. Супрун Т. М. Презумпція істинності вироку у кримінальному провадженні України. Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія: Право. 2014. Вип. 24, т. 4. С. 121–124. URL: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/6819/1/ПРЕЗУМПЦІЯ%20ІСТИННОСТІ%20ВИРОКУ.pdf> (дата звернення: 23.04.2017).
6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних (БД) «Законодавство України»/Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 27.04.2017).
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 24.04.2017).
8. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 27.04.2017).

Аліна ПОШТАР*
студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЧИННІ ЗАСОБИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ІНТЕРНЕТ-ТРОЛІНГУ

***Анотація.** Інтернет у сьогоденні став невід'ємною частиною життя сучасної людини та її найближчого оточення, які швидко орієнтуються у віртуальному світі, розвивають нові потреби і відкривають власні способи використання новітніх можливостей цифрових технологій. Поряд із перевагами, які створюють глобальна інформатизація, розвиток і динамічне поширення цифрових технологій, варто констатувати появу і поглиблення тенденції розширення ризиків і загроз впливу на психологічну і соціальну безпеку особисті з боку віртуально го інформаційного простору, до яких передусім варто віднести інтернет-тролінг. В роботі оглядово досліджено це суспільно небезпечне явище та сучасні кримінально-правові засоби боротьби з ним.*

***Abstract.** Today, the Internet has become an integral part of the life of a modern person and his immediate environment, who quickly navigate the virtual world, develop new needs and discover their own ways of using the latest opportunities of digital technologies. Along with the advantages created by global informatization, the development and dynamic spread of digital technologies, it is worth noting the emergence and deepening of the tendency to expand the risks and threats of influence on the psychological and social safety of individuals from the virtual information space, which primarily includes Internet trolling. This socially dangerous phenomenon and modern criminal legal means of combating it are reviewed in the work.*

Вступ. У сучасному світі Інтернет-тролінг стає все більш поширеною проблемою. Це явище включає в себе використання мережі Інтернет для поширення образ, наклепу та інших форм негативного впливу на інших користувачів. Для боротьби з цим явищем у країнах по всьому світу використовуються різні чинні засоби кримінально-правової протидії, які мають на меті запобігти Інтернет-тролінгу та захистити права та свободи користувачів. У цій статті буде розглянуто деякі з таких засобів та їх застосування в практиці.

Разом з поданням засобами масової інформації винятково агресивного контенту новин [4, с. 119-123] тролінг стає живильним середовищем для подальшої фрустрації населення та штучної поляризації суспільної думки.

Аналіз останніх досліджень. Питанню захисту інформаційних відносин від будь-яких викликів сучасності приділено належну увагу у працях І.В. Авдошина, Д.С. Азарова, П.П. Андрушка, Л.В. Багрія-Шахматова, П.С. Берзіна, А.М. Благодарного, В.І. Борисова, В.М. Бутузова, В.Б. Вехова, А.Г. Волеводзі,

* Науковий керівник к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ, Андрій ПРАВДЮК

В.Д. Гавловського, Є.П. та інші.

Метою статті є оцінка стану захищеності від суспільно небезпечних посягань у формі тролінгу, реалізації щодо цього явища охоронної та превентивної функції закону про кримінальну відповідальність, з'ясування потреби внесення змін до чинного законодавства чи встановлення її відсутності.

Виклад основного матеріалу. Згідно до положень статей 1 та 7 Закону України “Про основи національної безпеки України” від 19.06.03 р. № 964-IV загрозами національної безпеки (тобто, наявними та потенційно можливими явищами і чинниками, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України) в інформаційній сфері прямо визнано: прояви обмеження свободи слова та доступу до публічної інформації; поширення засобами масової інформації (далі – ЗМІ) культу насильства, жорстокості, порнографії; комп’ютерна злочинність та комп’ютерний тероризм; розголошення інформації, яка становить державну таємницю, або іншої інформації з обмеженим доступом, спрямованої на задоволення потреб і забезпечення захисту національних інтересів суспільства і держави; намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації тощо. [6, с.4].

Концепціями інформаційних війн, які досить серйозно розглядаються багатьма провідними державами у вигляді окремих програм (напр., US NSDC (National Security Council) Report 68 “United States Objectives and Programs for National Security” April 14,1950 [1], Русская доктрина [3]) або реалізації конкретних завдань окремими підрозділами (в США це U.S. Cyber Command, у Великобританії – Cyber Security Operations Centre, в Україні – Управління по боротьбі з кіберзлочинністю Міністерства внутрішніх справ тощо), передбачається здійснення широкомасштабного впливу на населення як власної держави, так і інших суверенних утворень за допомогою інформаційного маніпулювання, свідомого перекручення або коректування окремих фактів, збудження відчуття обурення або прагнення відновлення історичної справедливості, штучного патріотизму, з одного боку, та протидії цьому – з іншого.

При цьому тролінг стає дієвим засобом розв’язання конфлікту як на інформаційно емоційному рівні, так і переведення його у площину конкретних суспільно-небезпечних дій (спроби насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади, публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до умисних дій з метою зміни меж території або державного кордону України, на порушення порядку, встановленого Конституцією України тощо).

Вже на сьогодні в мережах Twitter, Facebook, або Вконтакте існує значна кількість “акаунтів” (англ. account – “обліковий запис”) як засобів вкидання певної інформації у широкі маси користувачів мережі Інтернет. Один найманець (фізична особа як користувач мережі Інтернет) може керувати приблизно 50 – 100 акаунтами. Для того, щоб вивести будь-яку інформацію на перші шпальти новин, треба зробити 4 – 5 тисяч перепотів з відповідним “тегом” (англ. tag –

“ярлик”, “етикетка”, “бирка”). Після цього вказана інформація протримається в якості новини впродовж доби. Про неї напишуть ЗМІ, в неї повірять мільйони людей і вона стане загальновідомою і загальнопоширеною. [3, с. 40-44].

В інформаційних війнах ЗМІ, блог сфери та соціальні мережі виступають в якості збройних засобів. Небезпечною з точки зору інформаційних загроз є також діяльність Інтернет-коментаторів (так званих “тролів”), які є безпосередніми учасниками Інтернет спілкування та мають завдання щодо провокування та розповсюдження конфлікту, в тому числі шляхом приниження або образи почуттів іншого співрозмовника. [6, с. 40-44].

В якості засобів тролінгу використовуються хвилі виправлень (постмодерація повідомлень, окремих тем або новин) – так званий “флейм” (англ. flame – “полум’я”, “вогонь”), або конфронтація – так званий “холівар” (англ. holly war – “священна війна”) [2, с. 48-51; 5, с. 135-136].

Найбільшу небезпеку являють оплачувані коментатори, які розміщують свої повідомлення на замовлення за заздалегідь визначеною темою. Цей різновид віртуального нападу може здійснюватися анонімно або персоніфіковано, в останньому випадку – тими, хто зацікавлений у публічності, в тому, щоб їх краще і скоріше пізнавали серед інших відвідувачів Інтернет-форумів. В психології спілкування тролінг досліджується як явище енергетичного вампіризму [6, с. 40-44].

Представники такого типу людських істот насичуються за рахунок емоційної енергетики свого соціального оточення. Метою енергетичного вампіра є викликання певних емоційних реакцій та отримання задоволення від спостереження за негативними афектованими реакціями об’єкту впливу. [6с. 67].

Тролінг є засобом агресивного впливу, який породжує зворотну агресію, і є новим потужним викликом суспільству.

Відповідно до цього законодавець повинен гнучко реагувати на такі виклики, передбачаючи відповідальність за конкретні суспільно небезпечні діяння, криміналізація яких є соціально обумовленою, обґрунтованою та виваженою. У зв’язку з цим гостро постає питання про можливість доповнення чинного закону про кримінальну відповідальність нормою протидії тролінгу.

Але необхідно уникнути формального копіювання нормативних розробок інших держав без відповідної адаптації до вітчизняного законодавства. В якості схожого прикладу можливо вказати на безпідставність передбачення окремої статті щодо кримінальної відповідальності за вандалізм (проект Закону України про внесення змін до статті 194 КК України щодо відповідальності за вандалізм реєстр. № 4220а було розміщено на офіційному сайті Верховної Ради України) за наявність у чинному законодавстві норм, що передбачені ст. ст. 194, 194¹, 270¹, 277, 292, 294, 296 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [8].

На сьогодні кримінальне право та відповідне законодавство дають можливість належним чином забезпечити захист інформаційних відносин шляхом передбачення відповідальності за заклики до дій, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109 КК України), публічні заклики чи розповсюдження

матеріалів із закликами до умисних дій з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України (ст. 110 КК України), надання інформаційної допомоги іноземній державі, збирання з метою передачі або передача відомостей, що становлять державну (ст. ст. 111, 114 КК України), банківську або комерційну таємницю (ст. 231), відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни (ст. 330 КК України), розголошення державної таємниці (ст. 328 КК України), публічні заклики до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту, а також виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких дій з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів (ст. 436 КК України), планування або підготовку агресивної війни чи воєнного конфлікту, а також участь у змові, що спрямована на вчинення таких дій (ст. 437 КК України) тощо. Крім того, Особлива частина КК України містить розділ XVI “Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп’ютерів), систем та комп’ютерних мереж і мереж електрозв’язку”, що в ст. ст. 361 – 3631 передбачає відповідальність за несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп’ютерів), автоматизованих систем, комп’ютерних мереж чи мереж електрозв’язку, створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут, несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп’ютерах), автоматизованих системах, комп’ютерних мережах або на носіях такої інформації, несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп’ютерах), автоматизованих системах, комп’ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї, порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп’ютерів), автоматизованих систем, комп’ютерних мереж чи мереж електрозв’язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється, перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп’ютерів), автоматизованих систем, комп’ютерних мереж чи мереж електрозв’язку шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв’язку КК України тощо.

Проявами тролінгу можуть виступати перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача (ст. 157 КК України), надання неправдивих відомостей до органу ведення Державного реєстру виборців або фальсифікація виборчих документів, документів референдуму, підсумків голосування або відомостей Державного реєстру виборців (ст. 158 КК України), порушення таємниці голосування (ст. 159 КК України), порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками (ст. 161 КК України), порушення таємниці листування, телефонних

розмов, телеграфно чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер (ст. 16КК України), перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій (ст. 170 КК України), посягання на здоров'я людей під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів (ст. 181 КК України), приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення (ст. 238 КК України), публічні заклики до вчинення терористичного акту (ст. 2582 КК України), завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності (ст. 259 КК України), погроза вчинити викрадання або використати радіоактивні матеріали (ст. 266 КК України), заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку (ст. 295 КК України), ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію (ст. 300 КК України), ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів (ст. 301 КК України), схилення до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 315 КК України), спонукання неповнолітніх до застосування допінгу (ст. 323 КК) України, схилення неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів (ст. 324 КК України)[8].

Висновки. Вищезазначене може свідчити про те що законодавство України має достатню кількість норм, які здатні здійснювати охоронну та превентивну функції щодо інформаційний відносин та інформаційних ресурсів проти явища тролінгу та доводить відсутність нагальної потреби доповнення Особливої частини КК України окремою нормою з відповідною назвою та оціночним формулюванням в диспозиції. Перспективи подальших досліджень. Проте, вказане не заперечує необхідності пошуку подальших та(або) інших форм реагувань на новітні виклики сучасності, дослідження щодо яких передбачається здійснювати у напрямі вдосконалення організаційних механізмів народовладдя, законотворчості та державного управління в інформаційній сфері, розвитку заходів кримінально-правового забезпечення життєдіяльності суспільства.

Список використаної літератури:

1. Белевцева В. В. Теоретико-правові підходи до визначення поняття "інформація" через інформаційні правовідносини. *Інформація і право*. 2015. № 3. С. 5-10. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr>
2. Яременко О. І. Правова ідентифікація суб'єктів владних повноважень в системі інформаційних відносин. *Інформація і право*. 2015. № 3. С. 11-18. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr>
3. Красноступ Г. М. Правові аспекти надання державної підтримки у сфері телебачення і радіомовлення. *Інформація і право*. 2015. № 1. С. 68-73. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr>
4. Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії: аналіт.доп. / за заг. ред. А. Баровської К.: НІСД, 2016. 109 с

5. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Випуск 2 (16) / Головні редактори д.екон.н. В.М. Ворона, д.соціол.н. М.О. Шульга. Київ: Інститут соціології НАН України, 2015. 780 с.

6. Гурашев В. М. Інформаційна небезпека: Кібербулінг. *Кібербезпека та інтелектуальна власність: проблеми правового забезпечення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21 квіт. 2017 р.)*. Київ: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»; Вид-во «Політехніка». 2017. Ч. II. С. 72–75.

7. Anderson T., Sturm B. Cyber-bullying: from play ground to computer Young Adult *Library Services*. 2007. Vol. 5 (2). P. 24–27.

8. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року No 4651-VI. Редакція від 03.04.2022. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 8.04.2023)

Анастасія ПРИТИКА*
студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СИСТЕМИ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу систем органів адвокатського самоврядування в країнах Європейського Союзу та їхнього досвіду для України. У першому розділі статті описано роль та функції адвокатського самоврядування та його органів, а також проаналізовано правові акти та статuti, які регулюють діяльність адвокатів у ЄС. Другий розділ присвячено порівнянню структури та складу органів адвокатського самоврядування в різних країнах ЄС та їхніх повноважень. Для статті було використано офіційні документи ЄС та України, а також досвід країн-членів ЄС, що дозволяє зробити висновки щодо можливих шляхів поліпшення системи адвокатського самоврядування в Україні*

***Abstract.** The article is devoted to the analysis of the systems of self-governing bodies of lawyers in the countries of the European Union and their experience for Ukraine. The first section of the article describes the role and functions of the self-government of lawyers and its bodies, as well as analyzes the legal acts and statutes that regulate the activities of lawyers in the EU. The second chapter is devoted to a comparison of the structure and composition of the self-governing bodies of lawyers in different EU countries and their powers. Official documents of the EU and Ukraine were used for the article, as well as the experience of the EU member states, which allows us to draw conclusions about possible ways to improve the system of attorney self-governance in Ukraine*

* Науковий керівник к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ, Андрій ПРАВДЮК

Вступ. Адвокатська професія є однією з найважливіших складових правової системи будь-якої країни. У своїй роботі адвокати забезпечують захист прав та інтересів громадян, захищають їх від надмірної влади та зловживань правосуддя. Водночас, їхня діяльність повинна відповідати високим стандартам етики та дисципліни, а також бути незалежною від будь-яких зовнішніх впливів.

Метою цієї статті є дослідження системи органів адвокатського самоврядування в країнах ЄС, аналіз досвіду цих країн та визначення можливих шляхів покращення системи адвокатського самоврядування в Україні на основі цього досвіду.

Виклад основного матеріалу. Система адвокатського самоврядування є важливим елементом гарантування незалежності та ефективності адвокатської діяльності. Ця система дозволяє адвокатам самостійно регулювати свою професійну діяльність, встановлювати високі стандарти етики та дисципліни, а також контролювати дотримання цих стандартів.[1]

Країни Європейського Союзу мають досить розвинені системи органів адвокатського самоврядування, які гарантують незалежність адвокатів та ефективний захист прав громадян. Досвід цих країн може бути корисним для України, яка також потребує вдосконалення своєї системи адвокатського самоврядування. Організація адвокатської спільноти та її самоврядування є важливим елементом правової системи будь-якої демократичної країни. У країнах Європейського Союзу (ЄС), системи адвокатського самоврядування мають досить розвинений досвід та стандарти, які можуть бути корисними для України в контексті її реформування правової системи та зміцнення прав людини.

Один з головних принципів адвокатської спільноти - це незалежність від влади та інших впливів, що можуть перешкоджати виконанню професійних обов'язків. Цей принцип відображено в законодавстві ЄС, де право на захист та на надання правової допомоги є гарантованим державою. У більшості країн ЄС, адвокати зобов'язані діяти в інтересах своїх клієнтів та додержуватись високих стандартів етики, незалежно від будь-яких зовнішніх впливів.

Органи адвокатського самоврядування, які складаються з виборних представників адвокатської спільноти, відіграють важливу роль у забезпеченні незалежності та ефективності адвокатів. Ці органи забезпечують надання правової допомоги, встановлюють правила поведінки адвокатів та проводять дисциплінарні процедури.

У країнах ЄС, адвокати мають широкий спектр обов'язків, які включають представлення клієнтів в суді, надання правових консультацій та підготовку юридичних документів. Наприклад, у багатьох країнах ЄС, адвокати мають право на конфіденційність інформації, що отримана від своїх клієнтів, та на недоторканність місця їхньої роботи. [2]

Україна також має свою адвокатську спільноту, але її система самоврядування потребує реформування та зміцнення. На думку експертів, одним з ключових завдань для України є забезпечення незалежності адвокатів та захист їхніх прав та свобод. Для цього необхідно вдосконалити механізми дисциплінарної відповідальності, щоб уникнути надмірного впливу владних структур на адвокатів та забезпечити ефективну захист прав громадян.

Крім того, Україна повинна розглянути можливість встановлення більш жорстких вимог до адвокатів, щоб забезпечити високу якість їхньої роботи та забезпечити взаємодію з іншими правоохоронними органами.

Адвокатське самоврядування є важливою складовою суспільства, що забезпечує виконання адвокатами своїх професійних обов'язків та забезпечує захист прав і свобод громадян. У країнах Європейського Союзу існує багато різних систем органів адвокатського самоврядування, які мають свої особливості та функції.

Згідно зі спільною Європейською Конвенцією про адвокатуру, кожна країна має право встановлювати свою власну систему адвокатського самоврядування. Проте, не зважаючи на цю свободу, більшість країн ЄС мають подібну структуру органів адвокатського самоврядування. [3]

Основною функцією органів адвокатського самоврядування є забезпечення дисципліни та етичних норм серед адвокатів. Ці органи мають право вести реєстр адвокатів та контролювати виконання ними своїх професійних обов'язків. Вони також забезпечують внутрішню дисципліну серед адвокатського колективу та вирішують питання про порушення дисциплінарної відповідальності. [9]

Залежно від країни, система адвокатського самоврядування може включати різні рівні органів. У більшості країн ЄС, на першому рівні знаходиться організація адвокатів на регіональному або національному рівні. Ця організація представляє інтереси адвокатів, забезпечує розвиток професії та проводить різноманітні заходи з метою підвищення якості надання юридичних послуг та забезпечення етичних стандартів. Крім того, ці організації можуть надавати юридичну допомогу, адвокатське навчання та проводити різноманітні професійні заходи для своїх членів.

На другому рівні знаходяться органи адвокатського самоврядування, які забезпечують нагляд за діяльністю адвокатів та вирішують питання їх дисциплінарної відповідальності. Ці органи мають право виступати з пропозиціями до влади щодо покращення законодавства з питань адвокатури та забезпечення захисту прав і свобод громадян.

За допомогою системи адвокатського самоврядування, країни ЄС забезпечують високу якість надання юридичних послуг та захист прав і свобод громадян. Використання певних елементів цих систем може бути корисним для України, яка також потребує ефективної системи адвокатського самоврядування для забезпечення захисту прав і свобод громадян.

У наступному розділі буде розглянуто конкретні приклади систем адвокатського самоврядування країн ЄС та їх особливості, які можуть бути корисними для України.

Аналізуючи досвід країн Європейського Союзу можемо зазначити, що система адвокатського самоврядування в Німеччині є однією з найбільш розвинених та ефективних у Європі. Адвокатська палата є органом самоврядування, який забезпечує нагляд за діяльністю адвокатів та здійснює їх дисциплінарне переслідування. Крім того, палата забезпечує надання юридичної допомоги бідним громадянам, які не можуть собі цього дозволити.

Однією з особливостей системи адвокатського самоврядування в Німеччині є здійснення дисциплінарного переслідування адвокатів не тільки за порушення законодавства, а й за порушення етичних стандартів професії. Крім

того, палата має право відмовити адвокату у реєстрації чи вилучити його з реєстру у разі порушення етичних норм.[4]

У Франції система адвокатського самоврядування складається з двох органів: Національної ради адвокатів та регіональних рад. Національна рада виступає з координуючої та наглядової функцією, а регіональні ради забезпечують організацію та виконання завдань на місцевому рівні.

Однією з особливостей системи адвокатського самоврядування в Франції є високий рівень автономії адвокатів, які мають право на свободу професійної практики та участь у виборах до рад. Крім того, Франція має відносно низький рівень дисциплінарних справ проти адвокатів, що свідчить про високу етичну культуру серед професійних адвокатів.

У Франції також існує система безоплатної юридичної допомоги, яку забезпечують адвокати та юристи з державною підтримкою. Згідно зі статистикою, кількість людей, які отримують безоплатну юридичну допомогу, постійно зростає.

Система адвокатського самоврядування в Польщі базується на законах, які визначають права та обов'язки адвокатів. Адвокатська палата має право визначати етичні стандарти, які повинні дотримуватися адвокатами.

Однією з особливостей системи адвокатського самоврядування в Польщі є наявність державного керівництва над адвокатською палатою. Це забезпечує більшу ефективність контролю та регулювання діяльності адвокатів.

Система адвокатського самоврядування в Іспанії базується на законодавстві, яке регулює права та обов'язки адвокатів. Основним органом самоврядування є Адвокатська Рада, яка забезпечує дисциплінарне переслідування адвокатів та здійснює контроль за діяльністю юристів.

Однією з особливостей системи адвокатського самоврядування в Іспанії є система електронного підпису, яка дозволяє здійснювати взаємодію між адвокатами та державними органами без необхідності фізичної зустрічі. Також в Іспанії існує система безоплатної юридичної допомоги для людей, які не можуть собі дозволити послуги адвоката.

Висновки. Системи адвокатського самоврядування в країнах ЄС є важливою складовою правової системи, яка забезпечує якість та ефективність юридичної допомоги, а також захист прав і свобод людей. Країни ЄС визнають важливість незалежного адвокатури та її ролі в захисті прав та інтересів громадян, а також в зміцненні демократії та правової держави.

Досвід країн ЄС може бути корисним для України, яка також знаходиться на шляху до європейської інтеграції та прагне розвитку правової держави. Українська система адвокатського самоврядування потребує більшої реформи, яка забезпечить більш високий рівень професійної етики та забезпечить захист прав та свобод громадян. Для цього необхідно створити ефективну систему дисциплінарної відповідальності та забезпечити доступність та якість юридичної допомоги для всіх громадян. [8]

За досвідом країн ЄС, можна зробити висновок про те, що ефективність адвокатського самоврядування залежить від ступеню незалежності від державних органів та наявності дієвої системи контролю та дисципліни. Також важливим є належна професійна підготовка та високі етичні стандарти серед адвокатської гільдії.

Отже, для України, на основі досвіду країн ЄС, важливим є створення незалежного органу адвокатського самоврядування, який забезпечуватиме контроль та дисципліну серед адвокатів та встановлюватиме етичні стандарти. Також необхідно забезпечити високу професійну підготовку адвокатів та належні умови для їх професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Директива 98/5/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 лютого 1998 року про сприяння практиці професії юриста на постійній основі в державі-члені, відмінній від тієї, в якій було отримано кваліфікацію. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_455#Text (дата звернення 10.04.2023)
2. Рада адвокатів та юридичних товариств Європи (CCBE). (2016). Найкращі практики Європейських адвокатських та юридичних товариств щодо незалежності адвокатської професії. URL: <https://unba.org.ua/news/7678-rada-advokativ-ta-yuridichnih-tovaristv-evropi-ccbe-pidtrimue-institucijnu-nezalezhnist-ukrains-koi-advokaturi.html> (дата звернення 10.04.2023)
3. Рада Європи. (2000). Рекомендація № R (2000) 21 Комітету міністрів державам-членам щодо свободи здійснення професії юриста. URL: <https://rd.ua/storage/lessons.pdf> (дата звернення 10.04.2023)
4. Федеральна адвокатура Німеччини. (n.d.). Правила професійної діяльності адвоката. URL: https://www.brak.de/w/files/02_fuer_anwaelte/02_berufsrecht/bo_beschluss_stand_01_01_2019.pdf (дата звернення 10.04.2023)
5. Уніфікований закон про юридичну професію (NSW). (2014). Отримано з <https://www.legislation.nsw.gov.au/view/whole/html/inforce/current/act-2014-064>
6. Асоціація правників України. (2021). Статут про Асоціацію правників України. URL: <https://uba.ua/eng/docs/about-uba/uba-statute.html> (дата звернення 10.04.2023)
7. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. (2020). Звіт про стан захисту прав людини в Україні у 2019 році. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/images/docs/Annual_reports/2019-en.pdf (дата звернення 10.04.2023)
8. Верховна Рада України. (2015). Закон України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5077-17#n46> (дата звернення 10.04.2023)
9. Верховна Рада України. (2019). Закон України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9055-19#Text> (дата звернення 10.04.2023)

Вікторія САДЛОВСЬКА*

студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

* Науковий керівник к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ, Андрій ПРАВДЮК

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ КІБЕРТЕРОРИЗМУ

Анотація. У даній статті розглянуто кримінологічну характеристику кібертероризму та запропоновано заходи для його протидії. Кібертероризм є серйозною загрозою для безпеки держави, економіки та громадян. У зв'язку з цим, кримінологи та інші спеціалісти працюють над розробкою стратегій та заходів протидії кібертероризму. з ключових заходів - розробка та впровадження ефективних стратегій захисту інформації. Кібертероризм є однією з найбільш серйозних загроз для сучасного світу, оскільки може призвести до втрати даних, розкриття конфіденційної інформації та навіть до фізичних пошкоджень. Для протидії кібертероризму необхідно розробити ефективні стратегії захисту інформації, підготувати кваліфікований персонал, використовувати сучасні технології та системи моніторингу та виявлення вторгнень, мати ефективну законодавчу базу та забезпечувати міжнародну співпрацю. Розуміння кримінологічних характеристик та прийняття відповідних заходів можуть допомогти в боротьбі з цією загрозою. Важливо розуміти, що кібертероризм - це глобальна проблема, тому необхідно забезпечувати співпрацю між державами та іншими зацікавленими сторонами в цій галузі, щоб ефективно боротися з цією загрозою.

Abstract. This article examines the criminological characteristics of cyberterrorism and proposes measures to combat it. Cyber terrorism is a serious threat to the security of the state, economy and citizens. In this regard, criminologists and other specialists are working on the development of strategies and countermeasures against cyberterrorism. of the key measures - the development and implementation of effective information protection strategies. Cyber terrorism is one of the most serious threats to the world today, as it can lead to data loss, disclosure of confidential information and even physical damage. To counter cyberterrorism, it is necessary to develop effective information protection strategies, train qualified personnel, use modern technologies and systems for monitoring and detecting intrusions, have an effective legal framework, and ensure international cooperation. Understanding the criminological characteristics and taking appropriate measures can help combat this threat. It is important to understand that cyber-terrorism is a global problem, so it is necessary to ensure cooperation between states and other stakeholders in this field in order to effectively fight this threat.

Вступ. Сьогоднішній світ безумовно переживає досить складний період в інформаційній сфері, яка стала не менш важливою, ніж економіка чи політика. Захист інформації та боротьба з кіберзлочинами є нашою нинішністю, і кожен день компанії та організації всіх рівнів зіштовхуються зі зростаючими загрозами, пов'язаними з кібертероризмом. Кібертероризм - це діяльність, яка використовує комп'ютерні мережі та інші електронні засоби з метою вчинення злочинів, таких як крадіжка даних, шпигунство, розповсюдження вірусів тощо. Він може завдати шкоди як окремим особам, так і цілим державам, економіці та національній безпеці.

У зв'язку зі зростаючою кількістю кіберзлочинів та загроз, пов'язаних з кібертероризмом, стає дедалі більш важливим розробляти та впроваджувати ефективні стратегії протидії цим загрозам. Крім того, необхідно забезпечити належний рівень кваліфікації та навчання персоналу, що відповідає за кібербезпеку, використовувати сучасні технології та системи моніторингу та виявлення вторгнень, розвивати ефективну законодавчу базу, яка забезпечує притягнення до відповідальності за кібертероризм, та забезпечувати міжнародну співпрацю у цій галузі.

У цій статті ми розглянемо детальніше кримінологічну характеристику кібертероризму, визначимо основні причини та методи.

Виклад основного матеріалу. Кібертероризм є однією з найбільш серйозних загроз сучасності, оскільки він може завдати шкоди як окремим особам, так і цілим державам, економіці та національній безпеці. Це стає можливим завдяки широкому використанню комп'ютерних технологій та мереж Інтернету, які використовуються в різних сферах діяльності, включаючи військову, економічну, наукову, соціальну та інші.

Загрози, пов'язані з кібертероризмом, можуть бути різного характеру: від крадіжки конфіденційної інформації та поширення вірусів до знищення важливих інфраструктурних об'єктів, таких як енергетичні мережі, транспортні мережі та інші. Такі напади можуть мати серйозні наслідки для національної безпеки, економіки та стабільності суспільства в цілому [1].

Одним з ключових елементів протидії кібертероризму є розуміння його характеристик і причин, які лежать в основі цієї загрози. Основна мета кібертерористів полягає в тому, щоб завдати шкоди цілісності, конфіденційності та доступності інформації, що зберігається в комп'ютерах та інших пристроях, що з'єднані з мережею. Цільовою групою можуть бути окремі особи, корпорації, державні організації та інші.

За допомогою кібератак, кібертерористи можуть викрасти конфіденційну інформацію, що міститься в комп'ютерних системах, знищити ці системи або перешкодити їхній нормальній роботі.

Кібертероризм - це сукупність дій, що здійснюються з використанням інформаційно-комунікаційних технологій з метою завдання шкоди комп'ютерним системам, мережам, електронним пристроям, електронним комунікаціям та іншим інформаційним ресурсам. Це є серйозною загрозою для національної безпеки країни, тому що кібертерористи можуть завдати значної шкоди економіці, політичній системі та національній інфраструктурі країни.

Кібертероризм може бути різноманітним за своїм характером та масштабом. Наприклад, це може бути атака на інтернет-магазин, яка призводить до витоку конфіденційної інформації, або атака на національну інфраструктуру, яка призводить до значної матеріальної шкоди та навіть загрози життю людей. Оскільки кібертерористи використовують нові технології та методи для здійснення своїх атак, необхідно постійно підвищувати рівень кібербезпеки та розробляти нові методи та заходи для боротьби з цією загрозою [2].

Кібертероризм став однією з найбільш актуальних тем в сфері кримінальної безпеки в світі. У зв'язку зі зростанням кількості кібератак та злочинів, пов'язаних зі зломом інформаційних систем, стає все важче боротися з цим явищем.

Кримінологічна характеристика кібертероризму визначає його як злочин, що здійснюється за допомогою комп'ютерної техніки та мережі Інтернет з метою завдання шкоди державним інтересам, економіці, безпеці інформації та звичайним користувачам мережі.

Кібертерористи можуть використовувати різноманітні методи та інструменти, такі як віруси, троянські програми, фішинг, хакерські атаки, кібершантаж та інші. Ці злочини можуть мати серйозні наслідки, такі як крадіжка особистої інформації, розголошення комерційної та державної таємниці, перешкоджання роботі компаній та установ, збій роботи мереж і систем критичної інфраструктури.

Для протидії кібертероризму потрібно використовувати комплекс заходів, які повинні охоплювати кілька напрямків діяльності. Перш за все, необхідно забезпечити захист інформації від зламу та викрадення. Для цього можна використовувати різноманітні технології шифрування, бекапування даних, системи антивірусного захисту та виявлення інцидентів.

Другий важливий аспект - це кваліфікація та підготовка персоналу, який буде займатися захистом інформації. Вони повинні бути ознайомлені з основними методами атак, знаходити способи виявлення та реагування на кібернапади, вміти оцінювати ризики та приймати рішення щодо використання тих чи інших технологій.

Третім важливим елементом є законодавча база, яка регулює питання кібербезпеки. Це можуть бути закони, політики, стандарти та інші нормативні акти, які регулюють діяльність в галузі кібербезпеки та забезпечують правовий захист у разі порушення правил захисту інформації [3].

Окремої уваги заслуговує міжнародна співпраця в боротьбі з кібертероризмом. Різні країни мають різні рівні захисту інформації та кібербезпеки, тому важливо мати ефективні механізми співпраці та обміну досвідом для забезпечення глобальної кібербезпеки.

Крім того, важливо забезпечити своєчасне виявлення та реагування на кібератаки. Для цього можуть використовуватися системи моніторингу та виявлення вторгнень, які дозволяють виявити та зупинити атаку на ранніх стадіях. Також важливо мати плани надзвичайних ситуацій та реагувати на них вчасно.

У сучасному світі кібертероризм стає все більш важливою темою. Захист інформації та кібербезпека повинні бути високими на рівні як державних інституцій, так і звичайних користувача [4].

Існує кілька заходів, які можуть бути використані для протидії кібертероризму. Деякі з них включають наступне:

Розробка та впровадження ефективних стратегій захисту інформації. Для захисту важливої інформації необхідно використовувати захист від несанкціонованого доступу, криптографічні методи та інші технічні засоби захисту. Підготовка та навчання кваліфікованого персоналу. Необхідно забезпечити належний рівень кваліфікації та навчання персоналу, що відповідає за кібербезпеку. Це може включати курси з кібербезпеки, тренінги та інші методи навчання. Використання сучасних технологій та систем моніторингу та виявлення вторгнень. Наприклад, використання систем моніторингу трафіку, систем виявлення вторгнень та інших технологій можуть допомогти виявити

атаку та запобігти їй. Ефективна законодавча база. Важливо мати ефективну законодавчу базу, яка забезпечує притягнення до відповідальності за кібертероризм. Це може включати закони, які регулюють використання криптографії, правила для зберігання конфіденційної інформації та інші правила, які допомагають запобігти кібертероризму. Міжнародна співпраця. Кібертероризм є глобальною проблемою, тому необхідно забезпечувати міжнародну співпрацю в цій галузі. Це може включати обмін інформацією, спільне виявлення та запобігання атакам [5].

Висновок. Корупція є однією з найбільших загроз для розвитку держави, зниження економічного зростання та погіршення якості життя громадян. Україна, як країна, що прагне до європейської інтеграції, має зобов'язання боротися з корупцією та запроваджувати міжнародні стандарти в цій сфері.

В останні роки Україна вживає значних зусиль для боротьби з корупцією та запобігання її поширенню. Однак, багато експертів відзначають, що процеси удосконалення законодавства та забезпечення прозорості діяльності державних органів та підприємств занадто повільні та не ефективні.

Список використаних джерел:

1. Запобігання і протидія корупції URL: <https://www.molod-kredit.gov.ua/pro-fond/zapobihannia-ta-protydiia-koruptsii> (дата звернення 4.04.2023)
2. ДРСУ “Про Євроінтеграцію простими словами”. URL: <https://www.drs.gov.ua/evrointegratsiya/pro-jevrointegratsiyu-prostymy-slovamy/> (дата звернення 4.04.2023)
3. Радіо Свобода “Корупція – головний ризик євроінтеграції України”. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26771475.html> (дата звернення 4.04.2023)
4. Олішевський О. В. Визначення інформації, що містить пропаганду жорстокості: кримінально-правовий та кримінологічний аспекти. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 2. С. 134–144
5. Діордіца І. Поняття і зміст кібертероризму. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. 3. С.61-68.

Аліна СОЛТАСЮК*
студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКЕ ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Анотація. Стаття досліджує співпрацю між Україною та Польщею у питаннях, пов'язаних з розвитком економіки, культури, науки та технологій в

* Науковий керівник: к.і.н., старший викладач кафедри права ВНАУ, Олександр ПОГУЛЯЄВ

прикордонних регіонах обох країн. Аналізуються політичні та економічні фактори, які впливають на розвиток співпраці, а також успіхи та проблеми у взаємовідносинах між державами. Особлива увага приділяється проектам транскордонної співпраці та їхньому впливу на економічний та соціальний розвиток регіонів.

***Abstract.** The article examines cooperation between Ukraine and Poland in matters related to the development of economy, culture, science and technology in the border regions of both countries. Political and economic factors that influence the development of cooperation, as well as successes and problems in relations between states are analyzed. Special attention is paid to cross-border cooperation projects and their impact on the economic and social development of regions.*

Вступ. Українсько-польське транскордонне співробітництво стало важливою темою для дослідження в останні роки. Прикордонні регіони України та Польщі мають великий потенціал для співпраці у сферах економіки, культури, науки та технологій. Це стосується не лише розвитку внутрішньої інфраструктури, але й збільшення міжнародної конкурентоспроможності країн. У світлі нових політичних та економічних викликів, розуміння взаємодії між Україною та Польщею, їхніми успіхами та проблемами, є особливо важливим. У даній роботі ми дослідимо динаміку та потенціал українсько-польської транскордонної співпраці в роки незалежності.

Дослідження транскордонної співпраці між Україною та Польщею є важливим з точки зору зміни культурних та соціальних відносин між країнами, а також з точки зору політичної та економічної стабільності регіону. Зокрема, можна зазначити, що українсько-польське транскордонне співробітництво засноване на різноманітних форматах інтеграції, включаючи спільні проекти, програми обміну та взаємодії на різних рівнях.

Дослідження динаміки та проблем транскордонної співпраці між Україною та Польщею може допомогти зрозуміти, які чинники впливають на розвиток співпраці, а також як вона може сприяти вирішенню спільних проблем та зміцненню взаємин між країнами. Крім того, дослідження можуть стати корисними для укладення нових угод та узгодження спільних проектів в майбутньому.

Отже, дане дослідження є важливим для розуміння транскордонної співпраці між Україною та Польщею, її успіхів та проблем, та може мати значення для вирішення спільних проблем та зміцнення взаємин між державами.

Виклад основного матеріалу. Українсько-польське транскордонне співробітництво в роки незалежності є важливою темою для дослідження, оскільки прикордонні регіони цих країн мають великий потенціал для співпраці в різних сферах. Співпраця в сферах економіки, культури, науки та технологій є важливим чинником розвитку внутрішньої інфраструктури та збільшення міжнародної конкурентоспроможності країн.

В перші роки незалежності України та Польщі, їхні відносини були напруженими, адже обидві країни переживали складні політичні та економічні

часи. Однак, з часом вони змогли покращити свої відносини та побудувати партнерські взаємини, зокрема в транскордонному співробітництві [2].

Українсько-польське транскордонне співробітництво базується на різноманітних форматах інтеграції, включаючи спільні проекти, програми обміну та взаємодію на різних рівнях. Наприклад, Єврорегіон Карпати створений для підтримки співпраці між Україною та Польщею в культурній, освітній, технічній, екологічній та економічній сферах.

Проте, не дивлячись на позитивні тенденції у розвитку транскордонної співпраці, є ряд проблем, які потрібно вирішувати. Наприклад, існують проблеми зі збереженням природних ресурсів, забезпеченням якісної транспортної інфраструктури, а також зі збільшенням обсягів торгівлі та інвестицій між країнами. Крім того, існують виклики, пов'язані з міграцією та захистом прав людини, які також потрібно враховувати при розвитку транскордонної співпраці.

Однак, незважаючи на ці виклики, розвиток українсько-польського транскордонного співробітництва продовжується. Зокрема, було запроваджено ряд ініціатив, спрямованих на зміцнення співпраці в галузі енергетики, транспорту та економіки. Україна та Польща також активно співпрацюють у межах Європейського Союзу та НАТО, що є додатковим чинником у підтримці співпраці між країнами [1].

Отже, українсько-польське транскордонне співробітництво в роки незалежності є важливим фактором розвитку обох країн. Завдяки спільним проектам та програмам, вони змогли збільшити свій потенціал у різних сферах, що сприяє підвищенню їх міжнародної конкурентоспроможності та забезпеченню стабільного економічного розвитку. Однак, на шляху до подальшого розвитку співпраці необхідно вирішувати ряд проблем та викликів, що виникають у процесі співпраці між двома країнами.

Одним з головних напрямів українсько-польської співпраці є співпраця в галузі культури, освіти та науки. Україна та Польща взаємно сприяють розвитку культурних та освітніх проектів, що дозволяє зберегти історичну спадщину та розвивати взаєморозуміння між двома народами. Зокрема, було запроваджено програми обміну студентами та викладачами, що дозволяють підвищити рівень освіти та науки в обох країнах.

Також важливою складовою українсько-польської співпраці є співпраця у сфері безпеки та оборони. Україна та Польща співпрацюють у межах НАТО, розробляють спільні проекти у галузі безпеки та оборони. Зокрема, Польща надає важливу підтримку українській армії, надаючи їй військову техніку та інші необхідні ресурси [3].

Загалом, українсько-польське транскордонне співробітництво має великий потенціал для розвитку в майбутньому. Важливо забезпечити подальшу підтримку та розвиток співпраці між країнами, зокрема, шляхом вирішення ряду викликів та проблем, що виникають на шляху до співпраці. Таким чином, українсько-польське транскордонне співробітництво може стати прикладом успішної співпраці між країнами, що має велике значення для всього регіону.

Наступним важливим аспектом українсько-польської співпраці є

економічне співробітництво. Україна та Польща є важливими торговельними партнерами, а також мають спільний кордон, що створює можливості для розвитку транскордонної торгівлі та інвестицій. За останні роки обсяг торгівельних відносин між Україною та Польщею значно збільшився, що свідчить про зростання економічної співпраці між країнами.

До інших важливих напрямків українсько-польської співпраці можна віднести співпрацю у галузі транспорту та інфраструктури, охорони довкілля, міжнародного співробітництва у галузі права та юстиції, а також у багатьох інших сферах [4].

Проте, українсько-польські відносини не завжди були легкими. У минулому країни мали численні конфлікти, що часто виникали з приводу історичних подій, а також мали різні погляди на ряд інших питань. Однак, у сучасних умовах Україна та Польща ведуть конструктивний діалог, спрямований на побудову партнерських відносин та співпрацю.

Поляки – не лише сусіди, вони також – наші співвітчизники. Україна завжди була поліетнічною країною. Історія демонструє численні приклади співпраці українців з поляками, які проживали на наших землях. Наприклад, польська національна меншина у 1917 р., суттєво вплинула на революційний та державотворчий процес в Україні, зокрема у період існування Центральної Ради. Польські політичні партії у Центральній Раді підтримали її законопроект про надання національним меншинам в Україні національно-персональної автономії. 2 січня 1918 р. під час обговорення у Малій Раді вказаного законопроекту член ППС (р) Корсак заявив від імені польських політичних організацій: «Ми вітаємо цей закон. Віднині він буде нашим бойовим гаслом, за яке ми боротимемося й у Польщі» [11, с. 8, 16].

Отже, можна зробити висновок, що українсько-польське транскордонне співробітництво є важливим інструментом розвитку взаємовідносин між двома країнами. Співпраця між Україною та Польщею у різних сферах життя може привести до поліпшення економічних та соціальних показників в обох країнах [5].

На жаль, в українсько-польських відносинах все ще існують питання, які потребують розв'язання. Одним з найбільш складних питань є історична спадщина, зокрема питання національної пам'яті та відшкодування за збитки, завдані під час Другої світової війни. Однак, незважаючи на це, Україна та Польща продовжують співпрацювати та шукати компромісні рішення щодо цих питань.

Окрім того, важливим аспектом українсько-польських відносин є співпраця в контексті європейської інтеграції. Обидві країни мають спільний інтерес у розвитку європейської інтеграції та зміцненні європейської ідентичності. У цьому контексті Україна та Польща мають можливість співпрацювати та обмінюватись досвідом у ряді галузей, зокрема у сфері економіки, транспорту, енергетики, культури та освіти.

Отже, українсько-польське транскордонне співробітництво має великий потенціал для зміцнення взаємовідносин між Україною та Польщею, розвитку

економіки та підвищення якості життя населення в обох країнах. І, незважаючи на труднощі та існуючі проблеми, співпраця між двома країнами є дієвим інструментом вирішення спільних проблем та досягнення спільних цілей [6].

Окрім того, важливим напрямком українсько-польської співпраці є культурний обмін та співпраця у галузі освіти. В обох країнах існує велика кількість університетів та інститутів, які співпрацюють між собою, обмінюючись досвідом та знаннями. Крім того, обидві країни мають багату культурну спадщину, існують проекти, спрямовані на популяризацію культури і мови кожної країни в іншій.

Також важливою сферою співпраці є транспорт. Україна та Польща мають спільний кордон, і розвиток транспортної інфраструктури, зокрема залізниці, автошляхів та морських портів, може позитивно вплинути на розвиток економіки в обох країнах. У цьому контексті важливою є реалізація проекту спорудження нового мосту через кордонний річковий перехід на межі двох країн. Цей проект не тільки поліпшить транспортне сполучення між Україною та Польщею, але й позитивно вплине на розвиток соціально-економічного потенціалу регіону [7].

Українсько-польське транскордонне співробітництво є важливим компонентом зовнішньої політики обох країн, а також важливим елементом зміцнення стабільності та безпеки в регіоні. Розвиток співпраці між Україною та Польщею сприятиме зміцненню європейських цінностей та інтеграції регіону у європейський простір.

Загалом, українсько-польське транскордонне співробітництво є дуже важливим для обох країн. Воно дозволяє підтримувати тісні зв'язки та сприяє розвитку економіки, культури, освіти та науки в регіоні. Однак, щоб розвиток співпраці між Україною та Польщею був більш успішним, необхідно розв'язати деякі проблеми, зокрема в сфері торгівлі та транспортування товарів через кордон, в забезпеченні прав людини та захисту міноритетів, а також в уникненні історичних конфліктів.

Також важливим є співпраця на рівні місцевих органів влади, оскільки саме на цьому рівні можна здійснити практичні проекти, спрямовані на покращення якості життя мешканців пограничного регіону. Для цього необхідно забезпечити ефективну комунікацію між місцевими органами влади, обмін досвідом та знаннями, а також фінансову підтримку з боку держав та міжнародних організацій [8].

Отже, українсько-польське транскордонне співробітництво є дуже важливим для розвитку регіону та зміцнення відносин між Україною та Польщею. Його успішний розвиток потребує спільних зусиль обох країн, а також підтримки міжнародних партнерів [9].

Висновки. Українсько-польське транскордонне співробітництво в роки незалежності є важливим напрямком відносин між Україною та Польщею. Його розвиток сприяє покращенню економічної, культурної, науково-освітньої співпраці в пограничному регіоні та сприяє підтримці дружніх відносин між народами двох країн.

Однак, є деякі проблеми, що необхідно вирішувати для більш успішного розвитку співробітництва, зокрема в сфері торгівлі та транспортування товарів через кордон, в забезпеченні прав людини та захисту міноритетів, а також в уникненні історичних конфліктів.

Для покращення співробітництва необхідно також забезпечити ефективну комунікацію між місцевими органами влади, обмін досвідом та знаннями, а також фінансову підтримку з боку держав та міжнародних організацій.

Українсько-польське транскордонне співробітництво має великий потенціал для розвитку та зміцнення відносин між Україною та Польщею. Його розвиток вимагає спільних зусиль обох країн, а також підтримки міжнародних партнерів.

Список використаних джерел:

1. Історія України: з давніх часів до сьогодення. під ред. І. Підкови та Р. Шуста. Київ: Інститут історії України, 2016. 552 с.
2. Федієнко І. І. Транскордонне співробітництво України та Польщі в умовах євроінтеграції: перспективи та проблеми. Київ: Інститут світової економіки та міжнародних відносин НАН України, 2019. 126 с.
3. Гусак І.М., Гончаренко Н.В. Українсько-польське співробітництво в регіональному вимірі: проблеми та перспективи. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 192 с.
4. Лабінський Д. С. Українсько-польське співробітництво: зовнішньополітичний контекст. Київ: Науково-дослідний інститут проблем інтеграції Європейського Союзу, 2017. 201 с.
5. Бондар І. І. Транскордонне співробітництво між Україною та Польщею: стан та перспективи розвитку. Харків: Інститут проблем модернізації та розвитку науки НАН України, 2016. 130 с.
6. Білоус В. І. Українсько-польські відносини в контексті європейської інтеграції. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 463 с.
7. Хомич Р. М. Українсько-польське співробітництво: проблеми та перспективи. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 249 с.
8. Рудаковська О. А., Яковлева О. І. Україна та Польща: два шляхи до європейської інтеграції. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2013. 270 с.
9. Черкашина О. В., Кравчук І. В. Транскордонне співробітництво України та Польщі: проблеми та перспективи. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2012. 385 с.
10. Ганущак-Кобернік І. Міжнародні відносини Польщі з Україною в контексті політики сусідства. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. 410 с.
11. Погуляєв О. І. Громадсько-політичний рух поляків Правобережної України у добу Української Центральної Ради (березень 1917-квітень 1918 рр.). Історична панорама: Збірник наукових статей ЧНУ, 2014. С. 7–20. URL:

Вікторія СТАНІШЕВСЬКА*
студентка 4 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** Стаття присвячена основним змінам у трудовому законодавстві, починаючи з 24 лютого 2022 року. У статті розглянуто питання зміни умов трудового договору, розірвання та призупинення такого договору. Акцентовано увагу на таких змінах, як: тривалість робочого часу та часу для відпочинку, відпустки та оплата праці у період дії воєнного стану. В ході дослідження було визначено як держава забезпечує дотримання основоположних прав працівників у трудових відносинах.*

***Abstract.** The article is devoted to the main changes in labor legislation, starting from February 24, 2022. The article deals with the issue of changing the terms of an employment contract, terminating and suspending such a contract. Attention is focused on such changes as: the length of working hours and time for rest, vacation and pay for work during the period of martial law. In the course of the study, it was determined how the state ensures compliance with the fundamental rights of employees in labor relations.*

Актуальність теми. Воєнний стан кардинально вплинув на всі сфери життя українців, особливо на трудові відносини. У цей нелегкий час кожному з нас потрібно докладати значно більше зусиль, ніж за звичайних умов, щоб продовжити працювати на своєму місці. Це необхідно аби стабілізувати економіку країни, забезпечити критично важливі потреби громадян, військових, та усунути проблеми кадрового голоду. Кодекс законів про працю за цей період зазнав дуже багато змін, тож на практиці виникає безліч запитань, пов'язаних з правовідносинами роботодавця та працівника, що зумовило потребу в теоретичному дослідженні даного питання.

Виклад основного матеріалу. Організація трудових відносин в умовах воєнного стану – це особливості трудових відносини працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду

* Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ, Таміла МАНЬГОРА

діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану». На період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина відповідно до статей 43, 44 Конституції України.

Відповідно до статті 43 Конституції України держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб [1]. Використання примусової праці забороняється. Не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи служба, яка виконується особою за вибором чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан.

Статтею 44 Конституцією України визначено, що порядок здійснення права на страйк встановлюється законом з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, прав і свобод інших людей. Ніхто не може бути примушений до участі або до неучасті у страйку. Заборона страйку можлива лише на підставі закону [1].

У період дії воєнного стану не застосовуються норми законодавства про працю, законів України "Про державну службу", "Про службу в органах місцевого самоврядування", інших законодавчих актів, що регулюють діяльність державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування у частині відносин, врегульованих законодавством [2].

15 березня 2022 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», який набрав чинності 24 березня 2022 року.

З 01 липня 2022 року Державна служба з питань праці України розпочала інформаційну кампанію «Виходь на світло!». Це черговий крок до формування у суспільства розуміння важливості оформлення трудових відносин. Кампанія спрямовується на працівників і роботодавців, які продовжують працювати, але при цьому уникають належного оформлення трудових відносин та сплати податків. Кампанія реалізується за підтримки проекту ЄС-МОП «На шляху до безпечної, здорової та задекларованої праці» [8]. Сплата податків сьогодні важлива як ніколи. І задекларована праця – це шлях до вільної, незалежної, економічно сильної держави!

Крім того, 01 липня 2022 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин», який набрав чинності 19 липня 2022 року, ним було внесено ряд змін до відповідних нормативно-правових актів у сфері трудового законодавства, зокрема до Кодексу законів про працю України, Закону України «Про оплату праці», Закону України «Про відпустки», а також до Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».

Слід зазначити, що норми Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», які регулюють деякі аспекти трудових відносин інакше, ніж Кодекс законів про працю та інше законодавство про працю

- мають пріоритетне застосування на період дії воєнного стану для працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами. Водночас, інші норми законодавства про працю, які не суперечать положенням цього Закону, також можуть або повинні застосовуватися у відносинах між працівником та роботодавцем.

Так, за загальним правилом трудовий договір укладається, як правило, в письмовій формі. Статтею 24 Кодексу законів про працю України визначено обов'язкові випадки укладення трудового договору в письмовій формі. Водночас положення частини 1 статті 2 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» дозволяють відступити від цих норм та самостійно визначати на період воєнного стану форму трудового договору. На період воєнного стану допускаються строкові договори з новими працівниками, зокрема для заміни тимчасово відсутніх працівників, які перебувають в евакуації, відпустці чи втратили працездатність.

У період дії воєнного стану роботодавець має право перевести працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди (крім переведення на роботу в іншу місцевість, на території якої тривають активні бойові дії), якщо така робота не протипоказана працівникові за станом здоров'я, лише для відвернення або ліквідації наслідків бойових дій, а також інших обставин, що ставлять або можуть становити загрозу життю чи нормальним життєвим умовам людей, з оплатою праці за виконану роботу не нижче середньої заробітної плати за попередньою роботою. У період дії воєнного стану норми частини 3 статті 32 Кодексу законів про працю України та інших законів України щодо повідомлення працівника про зміну істотних умов праці не застосовуються.

Фактично було збільшено кількість поважних причин, коли працівник може звільнитися за власним бажанням без попередження за два тижні та відповідно без відпрацювання цього часу. Так, у зв'язку з веденням бойових дій у районах, в яких розташоване підприємство, установа, організація, та існування загрози для життя і здоров'я працівника він може розірвати трудовий договір за власною ініціативою у строк, зазначений у його заяві (крім випадків примусового залучення до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, залучення до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури) [2].

Згідно із статтею 5 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» у період дії воєнного стану допускається звільнення працівника з ініціативи роботодавця у період його тимчасової непрацездатності, а також у період перебування працівника у відпустці (крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку) із зазначенням дати звільнення, яка є першим робочим днем, наступним за днем закінчення тимчасової непрацездатності, зазначеним у документі про тимчасову непрацездатність, або першим робочим днем після закінчення відпустки.

Крім, того ми можемо розмежувати поняття розірвання та призупинення дії трудового договору, що акцентує увагу на тому, що призупинення дії

трудового договору не означає припинення трудових відносин. Відповідно до змін, існують такі умови призупинення дії трудового договору у період воєнного стану:

- абсолютна неможливість обох сторін трудових відносин виконувати обов'язки, передбачені трудовим договором (роботодавцю – надавати роботу, працівникові – виконувати роботу);
- ініціатором призупинення трудового договору можуть бути як роботодавець, так і працівник;
- на строк не більше ніж період дії воєнного стану;
- оформлюється наказом (розпорядженням) роботодавця;
- щодо посадових осіб державних органів та органів місцевого самоврядування – необхідність погодження з військовими адміністраціями, які здійснюють свої повноваження на відповідній території (військові адміністрації населених пунктів та районні військові адміністрації, а за їх відсутності – обласні);
- роботодавець повинен за 10 календарних днів до відновлення дії трудового договору повідомити працівника про необхідність стати до роботи (у разі прийняття рішення про скасування призупинення дії трудового договору до припинення або скасування воєнного стану).

У період дії воєнного стану норми статті 43 Кодексу законів про працю України, що передбачає необхідність одержання попередньої згоди виборного органу первинної профспілкової організації на звільнення працівника – не застосовуються, крім випадків звільнення працівників підприємств, установ або організацій, обраних до профспілкових органів.

Відповідно до останніх змін в законодавстві тривалість робочого часу працівників у період воєнного стану не може перевищувати 60 годин на тиждень. Тобто таким чином законодавець фактично надав роботодавцям можливість за необхідності збільшувати робочий тиждень з 40 до 60 годин. Аналогічно роботодавець має право для працівників, яким відповідно до законодавства встановлюється скорочена тривалість робочого часу, встановити тривалість робочого часу не більше 40 годин на тиждень з відповідним обґрунтуванням необхідності такого продовження.

Якщо раніше працівники мали відпочивати щонайменше 42 години поспіль щотижня, на період воєнного стану вихідні можуть зменшити до 24 годин.

Працівники можуть піти в щорічну оплачувану відпустку під час воєнного стану, але не більш ніж на 24 календарні дні. Але законодавець дозволяє відмовити у відпустці працівникам на об'єктах критичної інфраструктури (виняток: відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, для догляду за дитиною до трьох років). Водночас працівник може попросити про неоплачувану відпустку на будь-який строк – навідмінну 15 днів на рік у мирний час.

З моменту підписання трудового договору найманий працівник має трудові права й соціальні гарантії. Тому нормами статті 10 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» встановлено, що

заробітна плата виплачується працівнику на умовах, визначених трудовим договором. Роботодавець повинен дотримуватися вимог законодавства щодо оплати праці та вживати всіх можливих заходів для забезпечення реалізації права працівників на своєчасне отримання заробітної плати. У випадку порушення зобов'язання щодо строків оплати праці, роботодавець повинен довести, що це порушення сталося саме внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили. Якщо вищезгадані обставини не доведено – роботодавець несе відповідальність згідно з законодавством. Звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили (форс-мажор) не звільняє від виконання самого зобов'язання. Таким чином після усунення вищезгаданих обставин, особа зобов'язана виконати всі свої зобов'язання перед іншою стороною. Тобто, у разі неможливості своєчасної виплати заробітної плати внаслідок ведення бойові дії, строк виплати заробітної плати може бути відтермінований до моменту відновлення діяльності підприємства.

Для забезпечення дотримання основоположних прав працівників у трудових відносинах, зокрема – в умовах воєнного стану, а також з метою легалізації зайнятості та виплати заробітної плати ухвалено рішення про відновлення заходів контролю Держпраці з обмеженого переліку підстав та питань.

Інспектори праці здійснюватимуть позапланові заходи державного нагляду (контролю), а саме – перевірятимуть дотримання вимог законодавства:

- в частині додержання вимог Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану»;
- з питань виявлення неоформлених трудових відносин;
- з питань законності припинення трудових договорів.

Висновок. Від початку запровадження воєнного стану в Україні наше законодавство зазнало значних змін, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», дана участь не оминула і трудові правовідносини. Тому було прийнято Закон України від 15 березня 2022 року № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», який визначає особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Норми Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», які регулюють деякі аспекти трудових відносин інакше, ніж Кодекс законів про працю та інше законодавство про працю – мають пріоритетне застосування на період дії воєнного стану для працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами. Водночас, інші норми законодавства про працю, які не суперечать положенням Закону, також можуть або повинні застосовуватися у відносинах між працівником та роботодавцем. Тобто у період дії воєнного стану

не застосовуються норми законодавства про працю у частині відносин, врегульованих Законом № 2136.

Також слід зауважити, що на період дії воєнного стану не діють норми Кодексу законів про працю України щодо:

- скорочення роботи на одну годину як при п'ятиденному, так і при шестиденному робочому тижні напередодні святкових і неробочих днів;
- тривалості робочого дня напередодні вихідних днів при шестиденному робочому тижні не більше 5 годин;
- обмеження граничних норм надурочних робіт;
- перенесення вихідного дня на наступний після святкового або неробочого;
- перенесення вихідних та робочих днів відповідно до рекомендації Кабінету Міністрів України;
- заборони залучення до робіт у вихідні, святкові і неробочі дні;
- компенсації за залучення до робіт у вихідні, святкові і неробочі дні.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28. 061996. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.03.2023)
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 13.03.2023)
3. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 року. Затверджується Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 13.03.2023)
4. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 13.03.2023)
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин: Закон України від 1 липня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text> (дата звернення: 13.03.2023)
6. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 17, ст.121. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.03.2023)
7. Про відпустки: Закону України від 15 листопада 1996 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 2, ст. 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.03.2023)

8. Сайт Держслужби з питань праці. URL: <https://dsp.gov.ua/main-news/startuvala-informatsiina-kampaniia-vykhod-na-svitlo/> (дата звернення: 13.03.2023)

Марія СТАХОВА*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЗУМОВЛЕНОГО ПОВНОМАСШТАБНИМ ВТОРГНЕННЯМ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто правове регулювання діяльності фермерських господарств, статистичну інформацію щодо реєстрації фермерських господарств в Україні, склад земель фермерських господарств та їх цільові призначення. Наведено судову практику щодо оренди земельних ділянок фермерськими господарствами. Проаналізовано вплив повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України та правового режиму воєнного стану.

Annotation. The article examines the legal regulation of the activities of farms, statistical information on the registration of farms in Ukraine, the composition of farm lands and their intended purpose. Judicial practice regarding the lease of land plots by farms is given. The impact of the full-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine and the legal regime of martial law is analyzed.

Вступ. Україна є великою аграрною державою, сільське господарство якої являється однією із основних галузей матеріального виробництва, яка забезпечує продовольчу безпеку не лише нашої держави, а й має вагомим значення для продовольчої безпеки світу.

Фермерські господарства в Україні є важливим елементом сучасного агропромислового комплексу, основним видом діяльності яких є виробництво та реалізація товарної сільськогосподарської продукції (різних культур, включаючи зернові, овочі, фрукти та тваринництво).

Проте, умови воєнного стану серйозно вплинули на їх діяльність. Фермери зазнають значних збитків від бойових дій та військових операцій, наразі велика площа території України є замінованою, що сприяє зниженню площі під посіви та зменшенню урожаю. Додатково, воєнний стан призвів до складної ситуації з постачанням насіння, добрив та іншого обладнання, що ускладнює роботу фермерських господарств.

Виклад основного матеріалу. Як визначає частина 1 статті 1 Закону

* Науковий керівник: к.ю.н. старший викладач кафедри права ВНАУ, Таїса ТОМЛЯК

України «Про фермерське господарство», фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону [1].

Відносини, пов'язані із створенням, діяльністю та припиненням діяльності фермерських господарств, регулюються Конституцією України, Земельним кодексом України, Законом України «Про фермерське господарство» та іншими нормативно-правовими актами України.

Згідно частини 4 статті 1 Закону України «Про фермерське господарство», фермерське господарство підлягає державній реєстрації як юридична особа або фізична особа - підприємець. Фермерське господарство діє на основі установчого документа (для юридичної особи - статуту, для господарства без статусу юридичної особи - договору (декларації) про створення фермерського господарства). В установчому документі зазначаються найменування господарства, його місцезнаходження, адреса, предмет і мета діяльності, порядок формування майна (складеного капіталу), органи управління, порядок прийняття ними рішень, порядок вступу до господарства та виходу з нього та інші положення, що не суперечать законодавству України [1].

Фермерське господарство підлягає державній реєстрації у порядку, встановленому законом для державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, за умови набуття громадянином України або кількома громадянами України, які виявили бажання створити фермерське господарство, права власності або користування земельною ділянкою (стаття 8 Закону України «Про фермерське господарство») [1].

В Україні, за даними Державної служби статистики України (Держстату) станом на 1 січня 2022 р. зареєстровано 48 868 фермерських господарств, в той час, коли на аналогічну дату минулого року, цей показник становив 47 803. Так, за рік (з 1 січня 2021 по 1 січня 2022 року) в Україні було зареєстровано 1065 нових фермерських господарств [2].

Однак, згідно даних Державної служби статистики України, з початку збройної агресії Росії проти України з лютого 2014 року (тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та частин Донецької та Луганської області) прослідковується негативна тенденція зменшення кількості зареєстрованих фермерських господарств. Так, якщо станом на 1 січня 2014 року було зареєстровано 49 169 фермерських господарств, то станом на 1 січня 2015 року їх кількість зменшилась до 47 356, а станом на 1 січня 2016 року – до 43 743.

З 2016 року кількість фермерських господарств зростала, і станом на 1 січня 2022 року сягала 48 868 зареєстрованих фермерських господарств. Станом на 2023 рік інформація про зареєстровані фермерські господарства відсутні. Проте, можна припустити що кількість їх зменшилася зважаючи на: повномасштабне російське вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року; запровадження правового режиму воєнного стану та території України;

тимчасової окупації частин Харківської, Запорізької, Херсонської та Миколаївської областей; руйнування налагоджених аграрних процесів та логістичних зв'язків; замінування та непридатність до використання великої кількості посівних площ; масові бомбардування; навмисне знищення окупантами складів та сільськогосподарської техніки тощо.

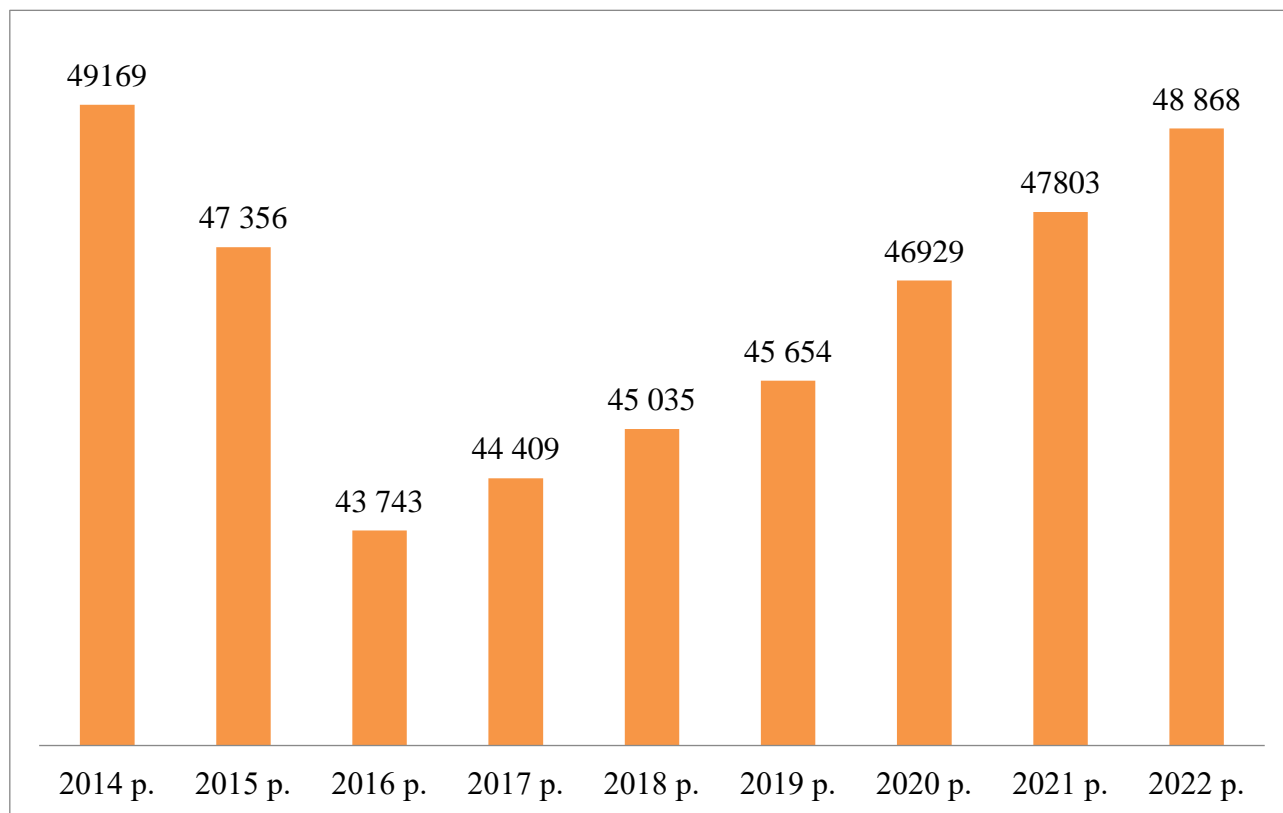

Рис.1. Кількість зареєстрованих в Україні фермерських господарств станом на 1 січня кожного року, одиниць.

Джерело: сформовано автором за даними офіційного сайту Державної служби статистики України[2].

Війна російської федерації проти України має негативний вплив на усі фермерські господарства, навіть на ті, які знаходяться у відносно безпечних місцях, віддалених від територій активних бойових дій. Фермерські господарства шукають вихід із ситуації, зумовленої воєнним станом в Україні, щоб продовжувати свою господарську діяльність на своїх землях. Які відповідно до статті 31 Земельного кодексу України можуть складатися із:

1) земельних ділянок, що належать громадянам України - членам фермерського господарства на праві власності, користування;

2) земельних ділянок, що належать фермерському господарству на праві власності, користування.

в) земельної ділянки, що використовується фермерським господарством на умовах оренди.

Громадяни – члени фермерського господарства мають право на одержання

безоплатно у власність із земель державної і комунальної власності земельних ділянок у розмірі земельної частки (паю) [3].

З наведених норм права вбачається, що фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію на земельних ділянках, наданих їм в оренду для ведення фермерського господарства. При цьому фермерське господарство створюється після набуття громадянином, який виявив бажання створити фермерське господарство, права користування земельною ділянкою. Землі фермерського господарства складаються, у тому числі із земельних ділянок, що використовується ним на умовах оренди. Право користування такими земельними ділянками зазначається в його статуті, який має містити відомості про земельну ділянку, а також термін, на який передається це майнове право.

Отже, в силу наведених вище норм права після укладення громадянином договору оренди земельної ділянки державної та комунальної власності для ведення фермерського господарства та створення цим громадянином фермерського господарства права й обов'язки орендаря такої земельної ділянки за договором оренди землі переходять від громадянина до фермерського господарства з дня проведення його державної реєстрації. Подібні висновки неодноразово викладались Великою Палатою Верховного Суду, зокрема, у постановках від 13 березня 2018 року у справі № 348/992/16-ц, від 22 серпня 2018 року у справі № 606/2032/16-ц, від 31 жовтня 2018 року у справі № 677/1865/16-ц, від 27 березня 2019 року у справі № 574/381/17-ц, від 26 червня 2019 року у справі № 628/778/18, від 02 жовтня 2019 року у справі № 922/538/19 [4].

Згідно із частинами першою, другою статті 651 Цивільного кодексу України зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом. Договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї зі сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом [5].

Відповідно до статей 125, 126 Земельного кодексу України право постійного користування та право оренди земельної ділянки виникають з моменту державної реєстрації цих прав. Право користування земельною ділянкою оформлюється відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (далі - Закон № 1952-IV) [6].

Згідно із частиною першою статті 19 Закону України «Про оренду землі» право оренди земельної ділянки виникає з моменту державної реєстрації такого права [6].

Відповідно до пункту другого частини першої статті 4 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (далі – Закон № 1952-IV) державній реєстрації прав підлягають: речові права на нерухоме майно, похідні від права власності: право оренди (суборенди) земельної ділянки [7].

За змістом частини першої статті 27 Закону № 1952-IV державна реєстрація

права власності та інших речових прав проводиться на підставі, зокрема, укладеного в установленому законом порядку договору, предметом якого є нерухоме майно, речові права на яке підлягають державній реєстрації; інших документів, що відповідно до законодавства підтверджують набуття, зміну або припинення прав на нерухоме майно [7].

З наведених норм права вбачається, що право оренди земельної ділянки виникає після державної реєстрації такого права, яка проводиться державним реєстратором у порядку, передбаченому Законом № 1952-IV, на підставі договору оренди землі та інших документів, що згідно із законодавством підтверджують набуття права оренди земельної ділянки [7].

Отже, після проведення державної реєстрації фермерського господарства та переходу до нього в силу вищенаведених норм Закону № 973-IV прав і обов'язків орендаря земельної ділянки за договором оренди землі таке господарство звертається до державного реєстратора для проведення державної реєстрації відповідного права оренди на підставі поданого ним договору оренди землі державної та комунальної власності, укладеного засновником цього фермерського господарства.

При цьому укладення з орендодавцем та подання державному реєстратору додаткової угоди до договору оренди землі про заміну орендаря з громадянина на фермерське господарство чинним законодавством України не передбачено, відповідно не є обов'язковим.

Згідно із частиною першою статті 8-1 Закону України «Про оренду землі» право на оренду земельної ділянки державної або комунальної власності не може бути відчужено її орендарем іншим особам, внесено до статутного капіталу, передано у заставу [6].

Разом з тим, вищенаведеними нормами Закону України «Про фермерське господарство» запроваджений механізм, за яким земельна ділянка спочатку надається в оренду громадянину з метою здійснення підприємницької діяльності (для ведення фермерського господарства), проте останній може використовувати її лише шляхом створення фермерського господарства як форми здійснення своєї підприємницької діяльності. Таке фермерське господарство створюється після отримання громадянином земельної ділянки в оренду. З моменту створення цього фермерського господарства та його державної реєстрації до нього за нормами цього Закону переходять права й обов'язки орендаря такої земельної ділянки за договором оренди землі.

Отже, в цьому випадку не відбувається відчуження орендарем права на оренду земельної ділянки, що обмежено частиною першою статті 8-1 Закону України «Про оренду землі», а здійснюється встановлений нормами Закону України «Про фермерське господарство» перехід прав та обов'язків орендаря земельної ділянки від громадянина до створеного ним фермерського господарства. При цьому такий перехід відбувається в силу вищенаведених норм Закону та не потребує вчинення сторонами орендних правовідносин будь-яких додаткових дій, у тому числі укладення додаткових угод.

Таким чином, право оренди на земельну ділянку, яку отримав засновник фермерського господарства переходить до створеного фермерського

господарства в силу закону, і такий перехід не порушує норм чинного земельного законодавства.

Щодо оренди земельних ділянок фермерським господарством зазначаємо, що таке господарство може орендувати земельні ділянки не тільки з цільовим призначенням «для ведення фермерського господарства», а й «для ведення особистого селянського господарства» та «для ведення товарного сільськогосподарського виробництва». Поряд з цим в умовах воєнного стану багатьом суб'єктам підприємницької діяльності не зрозумілим залишається питання дійсності договорів оренди землі укладених в такий період.

З 16.01.2020 року статті 15 та 19 Закону України «Про оренду землі» від 06.10.1998 року № 161-XIV встановлюють обов'язковість визначення не тільки строку дії договору оренди, а й дати його укладання. При цьому дату закінчення дії договору оренди землі обчислюють від дати його укладання [6].

Договір оренди землі є укладеним, якщо сторони досягли згоди з усіх істотних умов договору, за загальними правилами, викладеними у частині 1 статті 638 та частині 1 статті 640 Цивільного кодексу України [5].

Щодо договорів оренди землі, підписаних під час воєнного стану немає винятків. Тому дата укладання договору це дата його підписання або інша дата, зазначена в договорі. При цьому дата укладання договору оренди землі і дата державної реєстрації права оренди не залежать один від одного з урахування норм земельного законодавства. Якщо договір оренди землі укладений в умовах воєнного стану, але не зареєстрований, це не означає що такий договір є неукладеним. Тобто, після підписання договір оренди землі є укладеним з моменту його підписання, проте його чинність залежить від дати державної реєстрації права оренди за орендарем. Тож такий договір є дійсним і діючим із дати його підписання або іншої дати, зазначеної у договорі. Право оренди земельної ділянки згідно з частиною 1 статті 19 Закону України «Про оренду землі» виникає з моменту державної реєстрації такого права у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. Без такої реєстрації орендар не може реалізувати законно своє право оренди, але на чинність (дійсність) договору оренди землі така реєстрація не впливає [6].

Щодо даної правової проблематики Верховний Суд у постанові від 02.10.2020 року у справі № 912/3295/18 зазначив: «Реєстрація прав на оренду землі, як зазначалось, є офіційним визнанням і підтвердженням факту виникнення прав на землю; саме право оренди виникає з моменту реєстрації цього права; земля вважається переданою з моменту державної реєстрації права оренди. Натомість це не свідчить про те, що сам договір, для якого визначені загальні правила набрання чинності, набирає чинність з моменту реєстрації права [8].

Дійсно, орендар не може до реєстрації права оренди реалізувати законно своє право оренди, проте реєстрація права є у зоні відповідальності орендаря, який уклавши договір оренди, що набрав чинності за загальним правилом після підписання (якщо сторони не передбачили іншого в договорі), самостійно реєструє своє право та отримує всі повноваження користувача земельної ділянки на підставі договору оренди.

У проміжку між укладенням договору і переданням орендарю земельної ділянки (реєстрація речового права) договір діє, а у сторін є право захищати свої порушені договірні права зобов'язального характеру зобов'язально-правовими способами» [8].

Внаслідок розпочатої росією загарбницької війни проти України наші аграрії продовжують зазнавати значних втрат у господарській діяльності. Фермери зазнають величезних збитків через війну та військові дії, оскільки більшість території України зараз замінована, що сприяє скороченню посівних площ та скороченню сезону збору врожаю.

Враховуючи, що дрібні сільгосптоваровиробники є основним джерелом продовольчої безпеки країни та основними виробниками продукції для внутрішнього споживання, то саме на їх екстрену підтримку було спрямовано 50 мільйонів євро в рамках бюджетної підтримки ЄС Україні у 2022 році [7].

Зі свого боку Мінагрополітики створило всі умови для швидкої та прозорої виплати цієї допомоги. Прийом заявок відбувався он-лайн через Державний аграрний реєстр, запуск якого здійснено за сприяння ЄС та що є важливим кроком на шляху підготовки України до членства в Європейському Союзі.

У 2023 році програму з підтримки фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції було продовжено. Зокрема, бюджетну субсидію на одиницю оброблюваних угідь сільськогосподарського призначення (1 гектар) для провадження сільськогосподарської діяльності та спеціальну бюджетну дотацію за утримання великої рогатої худоби (корів) усіх напрямів продуктивності [9].

Підтримка надається за бюджетною програмою КПКВК 2801500 «Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції» через Український державний фонд підтримки фермерських господарств шляхом надання:

- бюджетної субсидії на одиницю оброблюваних угідь сільськогосподарського призначення (1 гектар) для провадження сільськогосподарської діяльності – у розмірі 3100 гривень на 1 га, але не більше 372 000 гривень для одного отримувача;

- спеціальної бюджетної дотації за утримання великої рогатої худоби (корів) усіх напрямів продуктивності – у розмірі 5 300 гривень на одну корову, але не більше 530 000 гривень для одного отримувача.

За рахунок зазначених коштів було надано бюджетної субсидії (га) 21 467 отримувачам на 424 631,9 га; спеціальної бюджетної дотації за утримання корів – 10247 отримувачам на 62 090 корів [9].

Висновок. Фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію на земельних ділянках, наданих їм в оренду для ведення фермерського господарства. При цьому фермерське господарство створюється після набуття громадянином, який виявив бажання створити фермерське господарство, права користування земельною ділянкою. Землі фермерського господарства складаються, у тому числі із земельних ділянок, що використовується ним на умовах оренди. Право користування такими

земельними ділянками зазначається в його статуті, який має містити відомості про земельну ділянку, а також термін, на який передається це майнове право.

В Україні фермерські господарства є важливим джерелом продовольства та економічного розвитку нашої держави. Проте, збройна агресія росії проти України та правовий режим воєнного стану серйозно вплинули на їх діяльність. Фермери зазнають значних збитків від бойових дій та військових операцій, наразі велика площа території України є замінованою, що сприяє зниженню площі під посіви та зменшенню урожаю. Додатково, воєнний стан призвів до складної ситуації з постачанням насіння, добрив та іншого обладнання, що ускладнює роботу фермерських господарств. В рамках бюджетної підтримки ЄС Україні у 2022 році були спрямовані кошти на підтримку сільськогосподарських виробників, які є основним джерелом продовольчої безпеки країни та виробником продукції для внутрішнього споживання.

Список використаних джерел:

1. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 року № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> (дата звернення 15 березня 2023 року).

2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 15 березня 2023 року).

3. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 року № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>. (дата звернення 15 березня 2023 року).

4. Постанова Великої палати Верховного суду у від 20 листопада 2019 року у справі №368/54/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86105173> (дата звернення 15 березня 2023 року).

5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 15 березня 2023 року).

6. Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 року № 161-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14>. (дата звернення 15 березня 2023 року).

7. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 року № 1952-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text> (дата звернення 15 березня 2023 року).

8. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 02 жовтня 2020 року справа № 912/3295/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91939649> (дата звернення 15 березня 2023 року).

9. Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції на 2023 рік URL: <https://www.agro-id.gov.ua/>

Анастасія ХМІЛЬ*

* Науковий керівник: к.ю.н., старший викладач ВНАУ, Ольга ДУРАЧ

студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ПРАВО НА АБОРТ ЯК ОДНЕ З РЕПРОДУКТИВНИХ ПРАВ ЖІНКИ АБОРТИ В УКРАЇНІ: ПРАВО НА ВИБІР ЧИ ПРАВО НА ЖИТТЯ

***Анотація.** Ця стаття присвячена проблемі доступу жінок до права на переривання вагітності. Хоча аборт є поширеним явищем серед суспільства, лише 59% жінок у всьому світі мають доступ до такого права. Інші, 41% жінок, позбавлені можливості отримати доступ до безпечного та законного аборту. Матеріал розкриває поняття аборту, містить нормативно-правове регулювання даного питання, а також розкриває підстави для переривання вагітності, які застосовуються окремими державами.*

***Abstract.** This article is devoted to the issue of women's access to the right to abortion. Although abortion is common in society, only 59% of women worldwide have access to this right. The rest, 41% of women, are denied access to safe and legal abortion. The material reveals the concept of abortion, contains the regulatory and legal regulation of this issue, and also reveals the grounds for termination of pregnancy, which are used by individual states.*

Вступ. Право на аборт належить до одного з репродуктивних прав жінки та закріплене на законодавчому рівні. Воно захищається численними міжнародними договорами про права людини та іншими нормативно-правовими актами на національному рівні у всьому світі.

На сьогодні аборт є поширеним явищем серед суспільства. Проте, за даними Центру репродуктивного здоров'я (Center for reproductive rights) лише 970 мільйонів жінок, що становить 59% жінок репродуктивного віку, проживають у країнах, які дозволяють аборти. Інші 41% жінок, тобто 700 мільйонів, живе за законодавством, згідно якого неможливо отримати доступ до безпечного та законного аборту.

Такі обмеження змушують жінок обходити закон, шукаючи незаконних шляхів для переривання вагітності. Наприклад, BBC news Україна опублікували історію польки, яка завагітніла у 19 років, але народжувати не хотіла. З огляду на політику Польщі в цьому питанні, зробити аборт у своєму місті вона не могла, а тому прийняла рішення – перервати вагітність в Україні, бо дешевше, ніж в інших сусідніх країнах.[2]

Переважає більшість абортів відбувається через небажану вагітність, яка, як правило, є результатом неефективного використання або невикористання контрацептивів. Деякі непередбачувані вагітності є наслідком звалтування та інцесту. Інші вагітності стають небажаними після зміни життєвих обставин або через те, що переривання вагітності може мати негативні наслідки для здоров'я та самопочуття жінки. Таким чином, безпечні аборти завжди будуть потрібні.

Незважаючи на це, у світі ще досі активно триває дискусія щодо морального, релігійного та правового статусу переривання вагітності. В ній виокремлюють дві основні групи: “за вибір” (за право жінок обирати, народжувати дитину чи ні) та “за життя” (за право плоду на життя з моменту зачаття). Кожна група прагне впливати на громадську думку та законодавців, щоб домогтися правової підтримки своєї позиції.

Виклад основно матеріалу. Згідно з визначенням ВООЗ (Всесвітня організація охорони здоров'я), аборт – це спонтанне вигнання або екстракція ембріона/плода масою до 500 г, що відповідає терміну гестації < 22 тижнів. Простіше кажучи, аборт – це переривання вагітності впродовж перших її 22 тижнів.[3]

Гестаційні межі визначають момент, коли переривання вагітності ще допустиме. Такі межі часто встановлюються залежно від законодавчої бази, включаючи обставини, за яких дозволено переривати вагітність. У країнах, що дозволяють переривання вагітності за запитом, найпоширеніший термін вагітності становить 12 тижнів. Однак ці країни часто дозволяють аборти за певних обставин після того, як цей ліміт минув.

Аборт може бути мимовільним (викидень) і медичним, тобто пряме хірургічне чи медикаментозне втручання. Штучний аборт проводиться не тільки у випадку небажання чи неможливості жінки народжувати, але й у ряді медичних показань, що загрожують життю.

Центр репродуктивних прав (Center for reproductive rights) виділяє такі підстави для переривання вагітності:

- Загроза життю жінки;
- Загроза здоров'ю жінки;
- Соціальні чи економічні підстави;
- На запит;
- Згвалтування та/ або випадки інцесту;
- Життєздатність та вроджені вади розвитку плоду.[1]

Загроза життю жінки. Майже 90% країн світу дозволяють аборти, як мінімум, коли життя жінки знаходиться під загрозою. Наприклад, при раку, серцевих захворюваннях, деяких інфекційних та паразитарних хворобах чи інших захворюваннях, коли жінка потребує медичного лікування, яке може загрожувати виживанню плода, вона має право вимагати доступу до проведення безпечного абортів.

У статті “Безпечний аборт: технічні та політичні вказівки щодо систем охорони здоров'я” (World Health Organization, Safe Abortion: Technical and Policy Guidance for Health Systems 92 (2d ed. 2012) Всесвітня організація охорони здоров'я (далі – ВООЗ) визнає, що держави повинні широко застосовувати тлумачення загрози для життя жінки, визнаючи, що як медичні, так і соціальні умови можуть становити загрозу для життя. Приклади таких соціальних умов включають випадки, коли вагітність передбачає “зазіхання” на так звану сімейну “честь”, наприклад, коли позашлюбна вагітність може призвести до фізичного насильства над жінкою або до її смерті. Крім того, ВООЗ підкреслює важливість доступу до абортів без зволікань у випадках, коли

вагітність стала небезпечною для життя.

Переважна більшість країн, які дозволяють робити аборти, коли життя жінки знаходиться під загрозою, також дозволяють робити аборти з інших підстав, наприклад, коли вагітність становить ризик для здоров'я жінки, а також у випадках зґвалтування або інцесту.

Загроза здоров'ю жінки. Законодавство країн, що дозволяють робити аборти за станом здоров'я, стосується, як правило, фізичного здоров'я жінки. Проте, сюди ми також включаємо і загрозу психічному здоров'ю жінки.

Світові медичні стандарти вже давно містять розширене визначення “здоров'я”, яке виходить за межі розуміння останнього лише як фізичного здоров'я, а включає також психічне та соціальне благополуччя. Конституція Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) визначає *здоров'я* як “стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби”.

Також, суди окремих держав дійшли до рішення, в яких визначено, що аборти повинні бути дозволені, якщо вагітність становить ризик для психічного здоров'я жінки. Наприклад, у 2006 р. Конституційний суд Колумбії ухвалив новаторське рішення, яке передбачає визнання права на аборт, коли вагітність становить ризик для фізичного чи психічного здоров'я жінки, а також з кількох інших підстав. Приймаючи це рішення, Суд визнав, що психічне здоров'я захищається як частина права на здоров'я відповідно до внутрішнього та міжнародного права.

Як правило, країни не встановлюють гестаційних обмежень щодо переривання вагітності, коли є загроза життю та здоров'ю жінки. Це відображає реальність того, що протягом всієї вагітності можуть виникати різні ризики для здоров'я, що вимагають медичного втручання.

Соціальні чи економічні підстави. Країни, які дозволяють робити аборти у зв'язку з соціальними чи економічними підставами, як правило, наводять приклади обставин, які мають враховуватися при прийнятті рішень щодо переривання вагітності.

Наприклад, закон Ісландії (Act on Counselling and Education regarding Sex and Childbirth and on Abortion and Sterilisation Procedures 1975, No. 25/1975) дозволяє аборти, “коли жінка та її найближча сім'я можуть бути не в змозі впоратися з вагітністю та народженням дитини через соціальні обставини, що не залежать від них”. Закон встановлює низку обставин, які слід враховувати при проведенні такої оцінки: скільки часу пройшло від останнього народження дитини, чи впливає на економічне становище жінки кількість дітей або погане самопочуття будь-кого в домі, і чи вплине вік жінки та зрілість, зокрема, на її здатність виховувати дитину.

Аборт за запитом. Країни, що дозволяють робити аборти за запитом, загалом дають змогу жінкам і дівчатам приймати рішення щодо продовження або переривання вагітності в межах встановленого гестаційного терміну (переважно до 12 тижнів вагітності). Для того, аби зробити аборт, жінці не потрібно зазначати будь-яку із вказаних вище підстав, достатньо лише самого звернення жінки до відповідного закладу з охорони здоров'я. Проте, після закінчення цього

12-ти тижневого терміну, аборти можуть бути дозволені до 22 тижня вагітності тільки на певних підставах (загроза життю та/або здоров'ю жінки, зґвалтування та випадки інцесту і т.д.)

Зґвалтування та/або випадки інцесту. Більшість країн у всьому світі дозволяють аборти у випадках зґвалтування та / або інцесту. Проте, у даному випадку існує проблема доступу до абортів, яка пов'язана із тягарем доказування того, що вагітність настала саме через зґвалтування або внаслідок інцесту.

ВООЗ визнає, що ці вимоги можуть призвести до затримок, через які жінка може пропустити законодавчі межі гестації, тим самим перешкоджаючи їм взагалі отримати доступ до абортів. Тому ВООЗ закликає держави забезпечити можливість жінок отримувати оперативний доступ до абортів у випадках зґвалтування або інцесту “на підставі скарги жінки, а не вимагаючи судових доказів або експертизи”.

Важливим щодо цього питання є рішення Європейського суду з прав людини у справі “P. and S. проти Польщі”, в якому Суд притягнув Польщу до відповідальності за неможливість гарантувати доступ до законних послуг з абортів підлітку, яка завагітніла внаслідок зґвалтування. ЄСПЛ визнав, що перешкоджання доступу до законних послуг з переривання вагітності, коли вагітність настає внаслідок зґвалтування, може становити жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження.

Життєздатність та вроджені вади розвитку плоду. Аборт дозволений і тоді, коли плід має певні порушення, так звані вроджені вади розвитку (наприклад, вроджена відсутність певного органу, злиття або зрощення органів, або навіть цілих організмів, наявність тканин, клітин або цілих органів в тих зонах, де їх бути не повинно, та інші).

У справі “KL проти Перу” (K.L. v. Peru, Human Rights Committee, Comm’n No. 1153/2003, U.N. Doc. CCPR/C/85/D/1153/2003 (2005) 17-річній дівчині було відмовлено в аборті і вона повинна була народити дитину з дефектом ембріонального розвитку, що виражається у повній або частковій відсутності великих півкуль головного мозку, кісток черепа і м'яких тканин. Вона повинна була народити дитину і годувати її грудьми протягом чотирьох днів, поки дитина була жива. Комітет з прав людини визначив, що примушення К. Л. дотримувати термін нежиттєздатного плода є порушенням її права на звільнення від жорстокого, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження та її права на приватне життя.

Країни світу можна умовно поділити на чотири групи, в залежності від законодавчого регулювання права жінки на аборт:

Країни, в яких існує повна заборона абортів: аборти повністю заборонені, як правило, крім випадків порятунку життя жінки, в Андоррі, Анголі, Бангладеш, Ватикані, Венесуелі, Гватемалі, Гондурасі, Домініканській Республіці, Єгипті, Індонезії, Іраку, Лівії, на Мальті, в Мавританії, Непалі, Нікарагуа, Омані, Парагваї, Папуа Новій Гвінеї, Сальвадорі, Сан-Марино, Сирії, Чилі, на Філіппінах.

В більшості з цих країн аборт розглядається як злочин проти життя.

Країни, в яких аборт дозволено у виняткових випадках: Алжир, Аргентина,

Болівія, Бразилія, Гана, Кенія, Коста-Рика, Марокко, Монако, Ліхтенштейн, Нігерія, ОАЕ, Пакистан, Перу, Польща, Уругвай.

В цій групі країн аборти дозволені, як правило, лише у разі настання вагітності в результаті зґвалтування або в разі загрози життю і здоров'ю жінки і тільки за медичними показаннями.

Країни, в яких аборт дозволено, окрім медичних показань, ще й за соціально-економічними показниками: до цієї групи країн належать Ізраїль, Індія, Люксембург, Фінляндія, Японія.

У цих країнах аборти дозволені також у випадках зґвалтування.

Країни, в яких дозволено аборт за бажанням жінки: країни СНД та Балтії, Австралія, Австрія, Албанія, Бельгія, Болгарія, В'єтнам, Греція, Данія, Італія, Іспанія, Ірландія, Камбоджа, Канада, КНР, Куба, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, ПАР, Румунія, Сінгапур, Словаччина, Туніс, Туреччина, Угорщина, Франція, Чехія, Швеція.

У найбільш ліберальній групі країн законодавець виходить з визнання права жінки самостійно вирішувати питання про вагітність та народження дитини. Законодавство цих країн встановлює строк вагітності, до настання якого жінка може скористатися своїм правом на аборт (у більшості країн, в тому числі і в Україні, такий строк встановлено на рівні 12 тижнів).

Кримінальне законодавство в цих країнах спрямоване на охорону здоров'я жінки, тобто караються некваліфіковані аборти та аборти, здійснені після дозволеного строку вагітності.

В країнах, в яких аборти заборонені, існує явище "абортивного туризму" в інші країни, де переривання вагітності можна зробити без перешкод.

Одним із найбільш негативних явищ, до якого призводить заборона абортів, є так звані "кримінальні аборти" або "абортивне підпілля".

В умовах відсутності легальної можливості зробити аборт жінки змушені шукати інших шляхів для вирішення питання, в результаті чого аборти проводяться особами, які не мають на це права, не мають медичної освіти та необхідних навичок, що призводить до смерті жінок, інфекцій та неможливості мати дітей у майбутньому.

Дослідження показують, що кримінальні аборти є причиною смерті 70 тисяч жінок у всьому світі щороку.

Досвід Польщі. 22 жовтня 2020 року Конституційний трибунал (КТ) Польщі визнав неконституційним положення законодавства про можливість штучного переривання вагітності у випадках, коли у плода виявлено дефект розвитку або невиліковну хворобу, що становить загрозу для життя дитини після народження.

Таке рішення КТ відображає ідеологічну перевагу консервативних сил у нинішній польській владі. Консерватори стоять на захисті традиційних цінностей – релігії та сім'ї.

Польща є однією з найрелігійніших країн Європи, але актуальні соціологічні дослідження демонструють, що переважна більшість населення висловлюється рішуче проти заборони абортів. Рішення КТ сколихнуло польський народ, по всій Польщі тривають масові протести, соцмережами

ширяться рух під гаслом "Moje ciało – moja sprawa" (укр.: "моє тіло – моя справа").

Відповідно, до важких дефектів плода потрібно ставитися так само, як до захворювань народжених дітей.

Згідно з офіційними даними за 2019 рік, саме на підставі виявлення дефектів розвитку плода в Польщі було проведено 98% з усіх легальних абортів. Не складно зрозуміти, що рішення Конституційного трибуналу є фактично цілковитою забороною абортів на території Польщі.

Таке рішення КТ суперечить не тільки позиції більшості поляків, але й практиці ЄСПЛ у справах проти Польщі.

Аборти в Україні: що гарантує держава? Протягом 2019 року в Україні штучне переривання вагітності зробили майже 75 тисяч жінок. Відповідно до даних Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) кількість абортів за 2019 рік становить 74 606 тис., з них 727 зроблено неповнолітнім особам.[4]

Якщо говорити про 2018 рік, то в Україні зробили 46 тис. 552 переривання вагітності, з них майже 400 – неповнолітнім.

За даними 2020 року зафіксовано 61 тис. 48 абортів, з яких 42 тис. 44 зробили жінки у віці 20-34 років, 1 тис. 835 – у віці 18-19 років, 538 – у віці 15-17 років. Дівчата до 14 років зробили 35 абортів.

Якими нормативно-правовими актами регулюється проведення абортів в Україні?

Основним міжнародним актом, що встановлює та гарантує дотримання основоположних прав людини, є Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. [5]

Прямого посилання на право жінки самостійно вирішувати питання про переривання вагітності Конвенція не містить, однак ст. 8 гарантує право на повагу до приватного та сімейного життя, що тлумачиться в практиці ЄСПЛ широко та включає в себе право на вирішення питання про народження або ненародження дітей.

Право жінок вільно та відповідально вирішувати питання щодо кількості дітей та проміжків часу між їх народженням і мати доступ до інформації, освіти, а також засобів, які дозволяють їм здійснювати це право, закріплене частиною 1 ст. 6 Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року. Цей акт часто називають "біллем про права жінок". Його ратифікували 189 держав світу, з них понад 50 – із застереженнями та обмеженнями. [6]

Ч. 6 ст. 281 ЦК України передбачає, що штучне переривання вагітності може здійснюватися за бажанням жінки при терміні вагітності до дванадцяти тижнів, а у передбачених законом випадках до двадцяти двох тижнів. Це положення також закріплене та у ст. 50 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я». [7]

Стаття 284 Цивільного кодексу України та Закон України "Основи законодавства про охорону здоров'я" вказують, що надання медичної допомоги фізичній особі, яка досягла 14 років, провадиться за її згодою. [8]

Відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я №423 проведення операції (процедури) штучного переривання небажаної вагітності у вагітної жінки віком до 14 років здійснюється за заявою її законних представників та за згодою неповнолітньої особи.[9]

У Постанові КМУ № 144 від 15.02. 2006 р. «Про реалізацію статті 281 Цивільного кодексу України» закріплені підстави, за яких можна зробити аборт у період з 12 до 22 тижнів вагітності. До таких підстав відносяться:

- Деякі інфекційні та паразитарні хвороби (краснуха, ВІЛ – інфекція IV стадії, туберкульоз);
- Новоутворення (злоякісні новоутворення будь-якої локалізації);
- Хвороби ендокринної системи (тяжка форма цукрового діабету, гіперпаратиреоз, гіперльдостеронізм);
- Розлади психіки та поведінки (судинна деменція, органічний амнестичний синдром, не спричинений алкоголем чи іншими психотропними речовинами);
- Хвороби нервової системи (хвороба Альцгеймера, м'язова дистрофія);
- Хвороби системи кровообігу (вторинна гіпертензія, серцева недостатність);
- Хвороби органів дихання (хронічна респіраторна недостатність);
- Хвороби органів травлення (непрохідність стравоходу, цироз печінки);
- Хвороби сечостатевої системи (гідронефроз);
- Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини;
- Уродженні вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії;
- Вік вагітної жінки менш як 15 років або більше як 45 років;
- Вагітність внаслідок зґвалтування;
- Настання інвалідності під час цієї вагітності.[10]

Слід зазначити, що законодавством передбачені обмеження щодо проведення абортів чи стерилізації. Зокрема ст. 134 КК України передбачає покарання за наступні діяння:

- Проведення абортів особою, яка не має спеціальної медичної освіти;
- Примушування до абортів без добровільної згоди потерпілої особи;
- Незаконне проведення абортів, що спричинило тривалий розлад здоров'я, безплідність або смерть потерпілої особи;
- Примушування до стерилізації без добровільної згоди потерпілої особи.

В українському парламенті періодично з'являються законопроекти, які стосуються абортів. Проте вони не отримують підтримки парламентарів.

Наприклад, у 2017 році до Верховної Ради України був внесений законопроект №6239 від 27.03.2017р., який пропонує заборонити штучне переривання вагітності, окрім випадків, встановлених чинним законодавством України. Згідно з цим проектом закону аборти мають бути дозволені лише у трьох випадках: по-перше, якщо є медичні показання щодо

патології плоду, несумісної з життям дитини після народження; по-друге, якщо вагітність несе пряму загрозу життю вагітної жінки й, по-третє, якщо вагітність відбулася внаслідок звалтування. Окремо зазначається, що згадані обставини повинна обов'язково засвідчити спеціальна комісія відповідних експертів.

Згаданий вище законопроект був відхилений або знятий з розгляду в силу відсутності підтримки таких ініціатив як в парламенті, так і серед суспільства в цілому.[12]

Наступний законопроект, який був внесений до ВРУ, стосується права лікаря на відмову від абортів через міркування совісті (законопроект №6747 від 17.07.2017р.). Даним законопроектом пропонувалось внести доповнення до Цивільного кодексу України та Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я». Зокрема, передбачалося закріпити *право медичного працівника на відмову від призначення чи участі в проведенні операції штучного переривання вагітності через світоглядні чи релігійні переконання*. Авторами законопроекту пропонувались наступні умови, які мають настати, аби лікар міг скористатися таким правом: лікар зобов'язаний повідомити про свою відмову жінці в якомога коротший строк, надати всю необхідну інформацію про операцію та її наслідки, а також про медичного працівника чи заклад охорони здоров'я, де вона може отримати відповідні медичні послуги. Законопроект було повернуто на доопрацювання через низку зауважень. І на сьогодні відмова лікаря від здійснення штучного переривання вагітності з міркувань совісті, у тому числі світоглядних та релігійних переконань, **не** передбачена у законодавстві. Комітет ВРУ з питань охорони здоров'я у своєму висновку зазначив, що при вирішенні питання про надання медичному працівнику можливості відмовитися від проведення абортів з міркувань совісті *постає необхідність дотримання балансу між правом пацієнта на медичну допомогу та вільний вибір лікаря і правом медичного працівника, як особистості, на свободу совісті та певні релігійні переконання*. Цілком погоджуюся із даною позицією, адже «право однієї людини закінчується там, де починається право іншої». Згадані права пацієнта та права лікаря закріплені на законодавчому рівні. Відповідно до статті 38 Основ законодавства України про охорону здоров'я кожний пацієнт, який досяг чотирнадцяти років і який звернувся за наданням йому медичної допомоги, має право на вільний вибір лікаря, якщо останній може запропонувати свої послуги. Право на свободу совісті та релігії закріплене у ст. 35 Конституції України та ст. 3 ЗУ «Про свободу совісті та релігійні організації», де зазначено, що кожному громадянину в Україні гарантується право на свободу совісті, яке включає в себе свободу мати, приймати і змінювати релігію або переконання за своїм вибором і свободу одноособово чи разом з іншими сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої. Разом із тим у цій статті вказується, що здійснення свободи сповідувати релігію або переконання підлягає лише тим обмеженням, які необхідні для охорони громадської безпеки та порядку, життя, здоров'я і моралі, а також прав і свобод інших громадян. [13]

Якщо ми братимемо до уваги запропоноване даним законопроектом право лікаря відмовитися від проведення абортів, то виникає питання до роздумів, чи в

такому разі не порушується право пацієнта на отримання кваліфікованої медичної допомоги і вільний вибір лікаря. При вирішенні даної проблеми потрібно, в першу чергу, визначити чиї інтереси найбільше порушуються, хто постраждає найбільше. Припускаю, що найбільш незахищеними є інтереси жінки, яка хоче зробити аборт, оскільки даний законопроект не забезпечує жінці у разі відмови лікаря надати послугу абортів обов'язкового надання допомоги іншим кваліфікованим спеціалістом. У такому випадку витрачається час на звернення до нового лікаря і його консультацію, а строк вагітності лише зростає. В той же час міжнародне регулювання пропонує спосіб вирішення цієї проблеми: відповідно до Декларації відносно медичного абортів, яка прийнята на 24-й Всесвітній медичній асамблеї у 1970 році, медичний працівник, який через свої погляди не може призначити і виконати аборт, може відмовитись від проведення цієї операції, забезпечивши продовження медичної допомоги кваліфікованими колегами. Проте пропонувані авторами законопроекту підходи також не знайшли підтримки серед парламентарів і, відповідно, законопроект втратив свою актуальність.

Слід відмітити ще одну законодавчу ініціативу, котра станом на сьогодні вже стала законом. У 2018 році ВРУ прийняла дуже важливий для України закон «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», яким, між іншим, запроваджується відповідальність за примушування до абортів без згоди потерпілої. До цього КК України містив норму про відповідальність за проведення абортів особою, яка не має спеціальної медичної освіти, і згода потерпілої не бралася до уваги. Це важливий момент, адже до внесення змін до ст. 134 КК України не було такого складу кримінального правопорушення як примусовий аборт. І на практиці це проявлялось в наступному: брався до уваги лише суб'єкт кримінального правопорушення, тобто особа, яка не має спеціальної медичної освіти при кваліфікації правопорушення. У тому випадку, коли операція із штучного переривання вагітності проводилася без згоди потерпілої, вважалось що дане діяння відноситься до складу кримінального правопорушення, яке передбачене ст.121 КК України «Умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило переривання вагітності». [11]

Таким чином, імплементувавши положення Стамбульської конвенції в українське законодавство, статтю 134 КК України було викладено у новій редакції, що дає змогу *кваліфікувати примусовий аборт як окремий склад кримінального правопорушення*.

Окремі проблеми в законодавчому регулюванні проведення абортів. Як згадувалось вище, відповідно до *Наказу МОЗ України № 423* проведення операції (процедури) штучного переривання вагітності у вагітної жінки віком до 14 років або у недієздатної особи здійснюється за заявою її законних

представників, а штучне переривання вагітності у вагітної жінки, яка досягла 14 років, здійснюється за її згодою. [14]

Пункт 2 ст. 284 ЦК України гласить, що фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років і яка звернулася за наданням їй медичної допомоги, має право на вибір лікаря та вибір методів лікування відповідно до його рекомендацій, а згідно із *п. 3 ст. 284 ЦК України*, надання медичної допомоги фізичній особі, яка досягла чотирнадцяти років, провадиться за її згодою.

Звідси випливає, що жінка, яка досягла 14 років, може самостійно звернутися до закладу охорони здоров'я про надання їй послуги із переривання вагітності, без згоди батьків.

Законодавство України чітко не визначає порядку здійснення медичного супроводу неповнолітньої дівчини до та після абортів. Також не врегульоване питання, чи повинен лікар інформувати батьків неповнолітньої про рішення зробити аборт або про вже зроблений аборт. З одного боку, у законодавстві зазначено, що дитина, яка досягла 14 років має право не розповідати батькам про стан свого здоров'я, а з іншого боку маємо норму про обов'язок батьків піклуватися про стан здоров'я своєї дитини.

Так, існує *стаття 285 ЦК України*, яка передбачає, що батьки, усиновителі та опікуни і піклувальники мають право на інформацію про стан здоров'я дитини. Ця сама норма законодавчо закріплена й у статті 39 ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я». Крім того, Сімейний Кодекс України також містить норми, які вказують, що батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний і моральний розвиток. Тобто, ЦК України передбачає, що батьки мають право знати про стан здоров'я дитини, а відповідно до *ч.2 ст.150 СК України* батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини. Отримання батьками інформації про стан здоров'я їхніх дітей є необхідною умовою для виконання ними свого обов'язку щодо піклування про стан здоров'я своєї дитини, оскільки СК України покладає на батьків такий обов'язок.[15]

Відповідь на зазначене запитання залишається відкритою. З одного боку, за законом переривання вагітності в неповнолітньої можливе за її згоди. Однак на практиці лікарі часто вимагають дозволу батьків чи піклувальників. Це пов'язано із претензіями батьків до лікарів, які здійснили медичне втручання, а також із збільшенням випадків позовів до суду таких батьків проти лікарів, які здійснили аборт.

Висновок. Підсумовуючи зазначене вище, варто сказати, що українське законодавство є досить сприятливим для жінок, які бажають зробити аборт. Штучне переривання вагітності може здійснюватися за бажанням жінки і може бути проведене при терміні вагітності до дванадцяти тижнів, а у передбачених законом випадках до двадцяти двох тижнів.

Хоча періодично до Верховної Ради України вносяться законопроекти про заборону абортів, вони не отримують підтримки парламенту, що є позитивним

моментом. Це свідчить про те, що наше суспільство поступово починає усвідомлювати важливість даної проблеми та змінює свою позицію про те, що забороною абортів можна подолати демографічну кризу.

Разом з тим, існують певні проблеми у регулюванні проведення абортів. Зокрема, вони стосуються згоди батьків на аборт неповнолітньої. Тому дане питання потребує детального вивчення та вдосконалення законодавства.

Окремо хочу звернути увагу на проблему відмови лікаря від здійснення абортів з міркувань совісті чи релігійних переконань. Видається слушною запропонована у висновку Комітету ВРУ з питань охорони здоров'я пропозиція щодо *створення реєстру медичних працівників, які мають заперечення совісті на певні види медичних втручань*. Таким чином, особа, яка звертається до відповідного закладу охорони здоров'я для отримання послуги абортів, зможе завчасно отримати інформацію про осіб, які надають такі послуги, а які ні. Це допоможе захистити гарантовані законом права пацієнток на отримання медичної допомоги та права лікаря на свободу совісті та релігійні переконання. Проте станом на зараз, зважаючи на те, що в законодавстві не передбачено право для лікаря відмовлятися від штучного переривання вагітності через свої світоглядні чи релігійні погляди, є необхідним, аби на практиці з цих причин.

Список використаних джерел:

1. Центр репродуктивних прав (Center for reproductive rights) : Світове законодавство про аборти URL: <https://reproductiverights.org/maps/worlds-abortion-laws/>(дата звернення: 11.03.2023)

2. BBC news Україна: "Бо дешево і близько". Як польки роблять аборти в Україні URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-54823309>(дата звернення: 11.03.2023)

3. Всесвітня організація охорони здоров'я: Клінічні аспекти ускладненого перебігу вагітності та ранніх репродуктивних втрат ст.28-32 URL:<https://mazg.com.ua/ua/archive/2018/2%28115%29/pages-28-32/klinichni-aspekti-uskladnenogo-perebigu-vagitnosti-ta-rannih-reproduktivnih-vtrat>

4. УНІАН Інформаційне агенство МОЗ «В Україні минулого року жінки зробили понад 74 тисячі абортів» URL: <https://www.unian.ua/health/country/abort-v-ukrajini-minulogo-roku-zhinki-zrobili-ponad-74-tisyachi-abortiv-moz-novini-ukrajini-11042840.html>

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини)№ 995_004, редакція від 01.08.2021 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (укр/рос) № 995_207, редакція від 06.10.1999, підстава - 995_794 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

7. Цивільний кодекс України №435-IV, р едакція від 01.01.2023, підстава - 2465-IX, 2811-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top>
8. Основи законодавства України про охорону здоров'я № 2801-ХІІ, редакція від 27.10.2022, підстава - 2438-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
9. Міністерство охорони здоров'я України Наказ №423 Про затвердження Порядку надання комплексної медичної допомоги вагітній жінці під час небажаної вагітності, форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення , редакція — прийняття від 24.05.2013 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1095-13#Text>
10. У Постанові КМУ № 144 від 15.02. 2006 р. «Про реалізацію статті 281 Цивільного кодексу України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/144-2006-%D0%BF#Text>
11. Кримінальний кодекс України № 2341-ІІІ, редакція від 27.01.2023, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n855>
12. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмежень по проведенню операцій штучного переривання вагітності (абортів) № 6239 від 27.03.2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61424
13. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» № 2801-ХІІ, редакція від 27.10.2022, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2801-12#Text>
14. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» № 987-ХІІ, редакція від 15.03.2022, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>
15. Сімейний кодекс України №2947-ІІІ, редакція від 19.02.2022, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

Ілля ГЛАДЧУК*⁴
Студент 3 курсу ПР
Факультет менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

⁴ Науковий керівник – старший викладач кафедри права Томляк Т.С.

***Анотація.** Війна російської федерації проти України вплинула на усі сфери суспільного життя українців, в тому числі на земельні відносини. Оскільки Україна є аграрною державою, яка забезпечує продовольством велику кількість країн, збройна агресія росії та її повномасштабне вторгнення в Україну поставили під загрозу продовольчу безпеку.*

***Annotation.** The war of the Russian Federation against Ukraine affected all spheres of the social life of Ukrainians, including land relations. Since Ukraine is an agrarian country that supplies food to a large number of countries, Russia's armed aggression and its full-scale invasion of Ukraine put food security at risk.*

Вступ. Умови воєнного стану мають значний вплив на усі суспільні відносини, в тому числі на відносини які виникають у сфері земельних відноси. Функціонуючий агропромисловий комплекс, який включає в себе і сільськогосподарських товаровиробників, серед яких значне місце посідають фермерські господарства, сприяє забезпеченню продовольчої безпеки нашої країни.

Конституція України, Земельний кодекс України, Закон України «Про фермерське господарство» та інші нормативно-правові акти України регулюють створення, діяльність та припинення фермерських господарств. В Україні фермерські господарства мають створюватись з додержанням чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу. 24 лютого 2022 року, з метою недопущення вчинення будь-яких несанкціонованих дій зі сторони країни-агресора щодо інформації державних реєстрів України, такі реєстри призупинили свою роботу. В тому числі була призупинена робота Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань та Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Це фактично паралізувало можливість вчиняти будь-яких дій (в тому числі реєстрації) щодо юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, зокрема і фермерських господарств. Станом на 24 березня 2022 року у більшості регіонів України державні реєстри відновили свою роботу.

Державна реєстрація фермерських господарств може проводитися виключно за умови набуття громадянином (громадянами) України, який (які) виявив (виявили) бажання створити фермерське господарство, права власності або користування земельною ділянкою. Таку умову встановлює стаття 8 Закону України «Про фермерське господарство» [1].

Отже, громадяни України, які мають на меті створювати фермерські господарства, повинні виконати умови, визначенні законодавством – набути право власності або ж право користування земельною ділянкою. Оскільки саме на земельній ділянці фермерське господарство провадить свою господарську діяльність.

Землі фермерських господарств можуть складатися із земельних ділянок належних на праві власності, користування громадянам України та/або фермерським господарствам. У свою чергу, громадяни мають право на безоплатну передачу їм земельних ділянок із земель державної або комунальної

власності для ведення фермерського господарства. Склад земель фермерських господарств визначає і стаття 31 Земельного кодексу України [2].

Право оренди землі виникає з моменту державної реєстрації такого права. Державний реєстратор речових прав проводить таку реєстрацію у порядку, визначеному законодавством. Підставою для проведення державним реєстратором реєстраційних дій є договір оренди землі, а також інші документи, що підтверджують набуття права оренди земельної ділянки.

Відповідно до чинного законодавства, члени фермерського господарства права власності та права користування земельної ділянки набувають в результаті безоплатної передачі земельних ділянок, приватизації, шляхом укладання договорів оренди земельних ділянок, викупу тощо. А фермерські господарства, у свою чергу, можуть набувати права землекористування (оренди) шляхом перереєстрації такого права з особи, яка створила господарство на саме фермерське господарство.

Робота фермерських господарств в період воєнного стану зазнає значних труднощів. В додаток до різного роду бюрократичних питань, постають воєнні, такі як постійні артилерійські обстріли, бомбардування, руйнування сільськогосподарських будівель та техніки, окупація тощо. Тому держава, міжнародні організації мають надавати всіляку підтримку українським сільськогосподарським товаровиробникам.

Погоджуємось з висновками Калетніка Г.М. та Томляк Т.С., що в умовах воєнного стану в Україні забезпечення продовольчої безпеки держави має критично важливе значення. Спрощений механізм набуття прав користування на земельні ділянки сільськогосподарського призначення, передбачений останніми змінами в чинному земельному законодавстві, сприятиме обробітку такої категорії земель. Поряд з цим, прийняті після 24 лютого 2022 року деякі законодавчі зміни в земельному законодавстві потребують удосконалення та змін, оскільки породжують правову невизначеність та множинне трактування норм права [3].

Фермерські господарства це не тільки земельні ділянки, а й засновники, учасники та наймані працівники, які виробляють сільськогосподарську продукцію, яка є джерелом продовольчої безпеки. Тому, забезпечення стабільної роботи господарств є важливим для країни. Адже такі господарства забезпечують потреби населення, збройних сил та інших військових формувань тощо. А отже, під час загальної мобілізації, військовозобов'язані працівники фермерських господарств повинні підлягати бронюванню, тобто їм повинна надаватися відстрочка від призову на військову службу під час мобілізації.

Поряд з цим, з 31 січня 2023 року діє новий Порядок бронювання військовозобов'язаних за списком військовозобов'язаних під час дії воєнного стану, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 року № 76 [4]. Згідно цього порядку, військовозобов'язані працівники фермерських господарств можуть підлягати бронюванню, якщо це необхідно для виконання встановлених мобілізаційних завдань (замовлень), якщо вини встановлені фермерському господарству. А бо ж якщо результати діяльності фермерського господарства забезпечують потреби військових формувань

України. Отже, військовозобов'язаним працівникам таких фермерських господарств може надаватися відстрочка від призову на військову службу під час мобілізації.

Згідно законодавства, бронюванню підлягають керівники, заступники керівників підприємства, установ, організацій, в тому числі і фермерських господарств. Щодо інших військовозобов'язаних, які працюють у фермерському господарстві, то бронюванню підлягають лише п'ятдесят відсотків з числа працюючих військовозобов'язаних. На нашу думку, бронювання військовозобов'язаних працівників агропромислового комплексу, а зокрема фермерських господарств, має здійснюватись у достатній мірі для нормального функціонування діяльності господарств.

Окрім зазначеного, Кабінет Міністрів України за для підтримки аграріїв в період воєнного стану, зокрема проведення комплексу заходів з проведення польових робіт, прийняв постанову «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 та від 14 липня 2021 р. № 723» від 12 березня 2022 року № 274 [5].

Згідно змін, внесених вищевказаною постановою, було встановлено механізм надання пільгових кредитів сільськогосподарським товаровиробникам, в тому числі і фермерським господарствам, для проведення весняно-польових робіт. Отримати їх можна було до 31 травня 2022 року. Цільове призначення таких кредитів – придбання основних засобів та покриття будь-яких витрат, пов'язаних із провадженням сільськогосподарської діяльності. В цьому випадку сільськогосподарська діяльність вживається в значенні Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України».

Порядком надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 року № 28 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 14 березня 2023 року № 229 [6]) регулюються питання державної фінансової підтримки (кредитування) в умовах воєнного стану. Встановлено максимальний строк за кредитами, за якими надається державна підтримка сільськогосподарським товаровиробникам для провадження сільськогосподарської діяльності – до 31 березня 2024 року [5].

Зокрема, фермерські господарства, які отримали кредит в уповноваженому банку у 2022 році можуть скористатися правом на продовження строку кредитування за укладеними кредитними договорами до 31 березня 2024 р. Проте, таке право виникає якщо погашено до 25 % суми отриманого кредиту, який надавався з метою провадження сільськогосподарської діяльності на період воєнного стану.

Вважаємо, що продовження строку кредитування надасть змогу сільськогосподарським товаровиробникам, а зокрема і фермерським господарствам, раціонально використовувати фінансові ресурси, поступово сплачуючи по наданому державному кредиту. Оскільки, в умовах воєнного стану не завжди вдається реалізувати сільськогосподарську продукцію одразу. Часто така реалізація здійснюється наступного року, зважаючи на кон'юнктуру ринку.

Поряд з цим, Міністерство аграрної політики та продовольства України спрощує встановлені законом процедури з метою полегшення аграріям посівної кампанії та безперервної роботи агропромислового комплексу. Наказ Мінагрополітики від 07 березня 2022 року №154 [7] дозволяє експлуатацію сільськогосподарської техніки без реєстрації, що передбачена постановою Кабінету Міністрів України від 08 липня 2009 року № 694 [8]. Це стосується, зокрема: тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних та меліоративних машин, інших сільськогосподарських машин та їх складових вітчизняного та іноземного виробництва.

Для забезпечення аграріїв насінням до посівної кампанії в Україні наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 01 березня 2022 року №132 [9], на період дії правового режиму воєнного стану було скасовано додаткові процедури із сертифікації насіннєвого матеріалу.

Вважаємо, що у період воєнного стану спрощення таких процедур є прийнятними з огляду на ситуацію, яка склалася у зв'язку із повномасштабним вторгненням росії в Україну, тимчасовою окупацією частини території нашої країни, активними бойовими діями. Через що, фермерським господарствам та іншим сільськогосподарським товаровиробникам, які розташовані та провадять свою господарську діяльність на відносно безпечних територіях, необхідно збільшувати свої потужності, аби запобігти продовольчій кризі.

Отже, держава в умовах воєнного стану намагається законодавчо врегулювати земельні відносини та роботу сільськогосподарських товаровиробників, в тому числі фермерських господарств, з метою забезпечення продовольчої безпеки України. Для чого встановлює можливість бронювання військовозобов'язаних працівників господарств, можливості отримання пільгового кредитування, можливості використання сільськогосподарської техніки без відповідної реєстрації, скасування сертифікації насіннєвого матеріалу тощо. Ці можливості дають сільськогосподарським товаровиробникам, в тому числі і фермерським господарствам, правомірно продовжувати свою діяльність, не порушуючи при цьому норми чинного в Україні законодавства.

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 20 червня 2018 року справа № 317/2520/15-ц звернула увагу, що надана в оренду для ведення фермерського господарства земельна ділянка фактично була передана відповідачем у користування його ж фермерському господарству «СВАМ». Згідно Закону України «Про фермерське господарство», після укладення договору оренди землі та проведення його державної реєстрації обов'язки орендаря цієї земельної ділянки виконує фермерське господарство, а не громадянин, якому вона надавалась [10].

Вважаємо за необхідне дослідити ще один правовий висновок Великої палати Верховного суду у справі №368/54/17, предметом спору якої є право довічного успадкованого володіння земельною ділянкою засновника фермерського господарства на підставі державного акта.

Враховуючи норми статей 395, 396, 1218 Цивільного кодексу України [11], Велика палата Верховного суду у постанові від 20 листопада 2019 року у справі

№368/54/17 прийшла до висновку, що право довічного користування земельної ділянки може бути визнано, таким що успадковане, оскільки право довічного успадковуваного володіння земельною ділянкою відноситься до тих прав, які можуть бути успадковані [12].

Цікавим є висновок Великої палати Верховного суду у постанові від 30 червня 2020 року у справі №927/79/19. У вказаній постанові суд прийшов до наступних висновків, що в силу норм чинного законодавства, після укладення громадянином договору оренди земельної ділянки державної та комунальної власності для ведення фермерського господарства та створення цим громадянином фермерського господарства права й обов'язки орендаря такої земельної ділянки за договором оренди землі переходять від громадянина до фермерського господарства з дня проведення його державної реєстрації. До подібних висновків Велика Палата Верховного Суду дійшла, зокрема, у постановях від 13 березня 2018 року у справі № 348/992/16-ц, від 22 серпня 2018 року у справі № 606/2032/16-ц, від 31 жовтня 2018 року у справі № 677/1865/16-ц, від 27 березня 2019 року у справі № 574/381/17-ц, від 26 червня 2019 року у справі № 628/778/18, від 02 жовтня 2019 року у справі № 922/538/19.

Враховуючи це, після проведення державної реєстрації фермерського господарства та переходу до нього в силу закону прав і обов'язків орендаря земельної ділянки за договором оренди землі, воно звертається до державного реєстратора речових прав для проведення державної реєстрації відповідного права оренди. При цьому укладення з орендодавцем та подання державному реєстратору додаткової угоди до договору оренди землі про заміну орендаря з громадянина на фермерське господарство чинним законодавством України не передбачено, відповідно не є обов'язковим [13].

Зважаючи вищевикладене, вважаємо, що на основі висновків Великої Палати Верховного Суду необхідно розглядати доцільність та за необхідності вносити зміни до чинного законодавства, за для врегулювання спірних питань.

Висновки. На сьогоднішній день, можна здійснити реєстрацію фермерського господарства як фізичну особу-підприємця чи юридичну особу (виключно на підставі модельного статуту) в автоматичному режимі. Це у свою чергу стимулює розвиток цифрової економіки в Україні та дає можливість здійснювати реєстраційні дії незалежно від місця перебування осіб, щодо яких вчиняються реєстраційні дії, економить час. При цьому, фермерське господарство створюється після набуття громадянином, який виявив бажання створити фермерське господарство, права власності та/або користування землею. Відповідно до чинного законодавства, члени фермерського господарства права власності та права користування земельної ділянки набувають в результаті безоплатної передачі земельних ділянок, приватизації, шляхом укладання договорів оренди земельних ділянок, викупу тощо. Працівникам фермерських господарств, яким встановлено мобілізаційні завдання (замовлення), у разі, коли це необхідно для виконання встановлених мобілізаційних завдань (замовлень); які здійснюють виробництво товарів, виконання робіт і надання послуг, необхідних для забезпечення потреб Збройних Сил, інших військових

формувань, може надаватися відстрочка від призову на військову службу під час мобілізації.

Список використаних джерел

1. Про фермерське господарство: Закону України від 19 червня 2003 року № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> (дата звернення: 20 квітня 2023 року).

2. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 20 квітня 2023 року).

3. Калетнік Г.М., Томляк Т.С. Актуальні проблеми земельних відносин в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 2 (60). С. 79-97. DOI: 10.37128/2411-4413-2022-2-6.

4. Порядок та критерії визначення підприємств, установ і організації, які є критично важливим для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період здійснюється за такими критеріями, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 року № 76. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-%D0%BF#n111> (дата звернення 20 квітня 2023 року).

5. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 та від 14 липня 2021 р. № 723: постанова Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 року № 274. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 20 квітня 2023 року).

6. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва: постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2023 року № 229. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-2023-%D0%BF#n12> (дата звернення 20 квітня 2023 року).

7. Про технічне забезпечення комплексу польових робіт в умовах воєнного стану 2022 року: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 07 березня 2022 року №154 URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minagropolitiki-dozvolilo-ekspluataciyu-sg-mashin-bez-yih-reyestraciyi-na-period-voennogo-stanu> (дата звернення 20 квітня 2023 року).

8. Про затвердження Порядку відомчої реєстрації та зняття з обліку тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської техніки, інших механізмів: постанова Кабінету Міністрів України від 08 липня 2009 року № 694. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/694-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення 20 квітня 2023 року).

9. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 01 березня 2022 року №132. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minagropolitiki->

skasovuye-dodatkovy-proceduri-iz-sertifikaciyi-nasinnya (дата звернення 20 квітня 2023 року).

10. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 20 червня 2018 року справа № 317/2520/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75068858> (дата звернення 20 квітня 2023 року).

11. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 20 квітня 2023 року).

12. Постанова Великої палати Верховного суду від 20 листопада 2019 року у справі №368/54/17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945#Text (дата звернення 20 квітня 2023 року).

13. Постанова Великої палати Верховного суду від 30 червня 2020 року у справі №927/79/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90458899> (дата звернення 20 квітня 2023 року).

Ігор КРИВОНОС*
Студент 2 курсу
Факультет економіки та підприємництва
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ВЕБ-ДИЗАЙН РЕКЛАМИ ТОВАРІВ

Анотація: У статті досліджується вплив веб-дизайну на ефективність рекламних кампаній для товарів. Упаковка дозволяє швидкому засвоюванню нових ринків та забезпечує зорове пізнання через дизайн, логотип, колір тощо. Покупці швидко реагують на упаковки, на її привабливий дизайн, колір, форму, зручність у користуванні, наявну інформацію на упаковці. Аналізуються ключові аспекти дизайну, які впливають на споживачів та взаємозв'язок між дизайном і конверсіями.

Annotation. The article examines the impact of web design on the effectiveness of advertising campaigns for products. Packaging allows for rapid adoption of new markets and provides visual recognition through design, logo, color, etc. Buyers quickly respond to packaging, to its attractive design, color, shape, ease of use, and available information on the packaging. Key aspects of design that influence consumers and the relationship between design and conversions are analyzed.

Вступ. З розвитком високих технологій, в Інтернеті стали з'являтися все

* Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму ВНАУ, Олена ПОЛЬОВА

більше web-сайтів, тематика яких була абсолютно різноманітною - від сайтів великих компаній, що оповідають як про успіхи компанії, так і про її провали, до сайтів маленьких фірм, що пропонують відвідати їх офіси в межах одного міста. Розвиток Інтернет-технологій сприяв до появи нової гілки в Інтернеті тобто інтернет-форумів. Стали з'являтися сайти, і цілі портали, на яких люди з усіх куточків планети можуть спілкуватися, отримувати відповіді на будь-які питання і, навіть, укласти ділові угоди. Створення web-дизайну реклами товару є однією з найважливіших технологій розробки ресурсів Інтернет [1].

Гарний веб-дизайн, маючи в собі всю корисну інформацію, є найкращою візитною карткою для комерційних фірм та освітніх закладів. На сьогоднішній день практично кожна організація має власний веб-сайт. В умовах використання сучасних інформаційних технологій - це необхідний фактор існування, що дозволяє розширити поле рекламної діяльності і залучити тим самим додаткових клієнтів. Веб-дизайн реклами товарів є важливою складовою сучасної рекламної стратегії, яка допомагає створити сильний імідж бренду, залучити увагу споживачів та досягти більш високих результатів у електронному бізнесі.

Виклад основного матеріалу. Веб-дизайн реклами товарів - це процес створення візуально привабливих та ефективних рекламних матеріалів для відображення на веб-сайтах, соціальних мережах та інших цифрових платформах. Це включає в себе вибір кольорів, шрифтів, графічних елементів, фотографій, відео та інших компонентів, які допомагають передати повідомлення про товар, залучити увагу цільової аудиторії та спонукати її до дій, таких як покупка або реєстрація[2].

Важливість веб-дизайну реклами товарів у сучасному електронному бізнесі є на сьогодні головним напрямком. В сучасному цифровому середовищі, де споживачі мають безліч варіантів та інформації на своєму виборі, веб-дизайн реклами товарів відіграє важливу роль у досягненні конкурентної переваги та залученні уваги споживачів.

Мета дослідження полягає в тому, щоб показати як створення веб-дизайну змогло допомогти користувачеві легко пересуватися по сайту, ефективно знаходити потрібну інформацію. Відповідні відео- та звукові стимули в дизайні можуть допомогти користувачам зрозуміти інформацію, розвиваючи розуміння легко і швидко. Це може спонукати відвідувачів проводити більше часу на веб-сторінці та досконало ознайомитись з товарами [3].

Основні фактори які визначають необхідність веб-дизайн реклами товарів див.рис.1.

В основу веб-дизайну покладено теорії та підходи до веб-дизайну реклами, що дає змогу краще зрозуміти різні аспекти, які впливають на ефективність рекламних кампаній. Проаналізуємо деякі ключові теорії та підходи. Теорія візуального сприйняття: ця теорія вивчає, як люди сприймають та розуміють візуальну інформацію. Елементи такі як кольори, форми, лінії та текст впливають на сприйняття та емоційну реакцію споживачів. Теорія кольорів: Вивчає вплив кольорів на почуття та настрої споживачів. Різні кольори можуть викликати різні асоціації, що може використовуватися для передачі брендових повідомлень.

Рис.1. Фактори які визначають необхідність веб-дизайн реклами товарів

Психологія типографії: Досліджує, як вибір шрифту та його розташування впливають на сприйняття повідомлення. Різні шрифти можуть виражати різний характер та емоції. Теорія взаємодії з користувачем (UI/UX): Орієнтована на забезпечення зручності та задоволення користувачів при взаємодії з веб-сайтом чи додатком. Ефективний інтерфейс та позитивний досвід користування підвищують вірогідність конверсій. Теорія зорової ієрархії: Вивчає, як споживачі сприймають та взаємодіють з різними елементами на сторінці. Важливість та виділення певних елементів може направити увагу користувачів на ключові дії. *Теорія психології споживачів:* Досліджує мотивації, потреби та психологічні фактори, які впливають на споживачів під час прийняття рішень. Розуміння цих аспектів допомагає створити рекламний контент, який відповідає потребам аудиторії. *Модель AIDA:* Окреслює послідовність думок та дій, які споживач проходить від першого побачення реклами до здійснення покупки: Увага (Attention), Інтерес (Interest), Бажання (Desire), Дія (Action). *Теорія соціальних доказів:* Використання відгуків, рекомендацій, гарантій та інших доказів соціальної підтримки для збільшення довіри споживачів [3;4].

Ці підходи та теорії можна інтегрувати в процес веб-дизайну реклами

товарів, забезпечуючи його ефективність та здатність до взаємодії з аудиторією.

Отже, візуальна ідентичність веб-сайту товару - це унікальний набір візуальних елементів, які включають логотип, кольорову палітру, шрифти, графічні елементи та інші визначальні риси, що створюють специфічний вигляд та атмосферу сайту. Вона визначає зовнішній вигляд та естетику сайту, які грають важливу роль у сприйнятті бренду, побудові довіри та взаємодії з аудиторією. Важливість візуальної ідентичності веб-сайту товару проявляється в кількох ключових аспектах:

1. Розпізнаваність: Візуальна ідентичність допомагає створити неповторний стиль та вигляд, що робить бренд впізнаваним серед конкурентів. Логотип, кольори та інші визначні елементи допомагають заздалегідь розпізнати бренд, навіть без прямого згадування.

2. Створення асоціацій: Візуальні елементи сайту можуть викликати певні асоціації та емоції у споживачів. Правильно побудована ідентичність може передати цінності, характер та стиль бренду, сприяючи відтворенню бажаної іміджевої аури.

3. Підсилення довіри: Добре розроблена візуальна ідентичність створює враження професійності та надійності. Споживачі більше довіряють брендам, які мають чіткий та консистентний зовнішній вигляд.

4. Створення єдності: Візуальна ідентичність допомагає об'єднати всі аспекти бренду в єдине ціле. Це може бути особливо важливим у випадках, коли бренд має кілька продуктів чи послуг, і їх необхідно відображати в єдиному контексті.

5. Взаємодія з аудиторією: Чітка візуальна ідентичність допомагає створити однорідний досвід для користувачів під час взаємодії з веб-сайтом. Це забезпечує більш зручну та приємну навігацію.

6. Рекламна консистентність: Візуальна ідентичність веб-сайту товару сприяє консистентності у всіх рекламних матеріалах, будь то банери, соціальні медіа, електронна пошта та інші канали. Це допомагає підсилити повідомлення бренду та привернути увагу.

Слід відмітити, що візуальна ідентичність веб-сайту товару грає ключову роль у побудові сильного бренду та ефективної рекламної стратегії. Вона допомагає визначити унікальний стиль, залучити увагу споживачів та створити позитивний враження про бренд [2;5].

Адаптація дизайну для різних типів пристроїв, таких як комп'ютери, мобільні телефони та планшети, є важливим етапом у веб-дизайні. Цей процес забезпечує оптимальний досвід користувача незалежно від того, на якому пристрої він переглядає веб-сайт. Слід звернути увагу на аспекти та методи адаптації дизайну:

1. Responsive Web Design (RWD) - Це підхід, при якому веб-сайт реагує на розмір екрану та автоматично перегруповує та змінює розташування елементів так, щоб забезпечити оптимальне відображення на будь-якому пристрої. Використовуються резинові сітки та медіазапити для зміни макету на різних розмірах екранів.

2. Mobile-First Design - Цей підхід включає розробку веб-сайту спочатку

для мобільних пристроїв, а потім адаптацію до більших екранів. Він сприяє оптимізації для швидкості завантаження та забезпечує зручний досвід користувача на маленьких пристроях.

3. Відносні одиниці вимірювання - Замість фіксованих розмірів використовуються відносні одиниці вимірювання, такі як відсотки або ЕМ, що дозволяє елементам масштабуватися пропорційно до розміру екрану.

4. Прогресивне засилання (Graceful Degradation) та Поступове покращення (Progressive Enhancement) - Ці концепції означають, що базовий функціонал та відображення веб-сайту мають працювати на всіх пристроях, навіть якщо певні ефекти або функції будуть знижені або не підтримуються на менших екранах.

5. Використання медіа запитів - Це CSS-правила, які дозволяють змінювати стилі для різних розмірів екрану та типів пристроїв. Вони можуть включати зміну розмірів шрифтів, розташування елементів та інші аспекти дизайну.

Як ми бачимо, адаптація дизайну для різних типів пристроїв є ключовим елементом, який допомагає забезпечити різноманітним користувачам комфортний та зручний досвід під час взаємодії з веб-сайтом [6].

Висновки. Підсумовуючи дослідження впливу веб-дизайну на рекламні кампанії товарів, можна зробити наступні висновки. Важливість Візуальної Естетики: Дослідження підтверджують, що привабливий веб-дизайн здатен залучити більше уваги і створити позитивне перше враження про товар чи бренд. Вплив Кольорів та Типографії: Відповідний вибір кольорів та шрифтів може викликати певні емоції та асоціації у споживачів, підсилюючи вплив рекламної кампанії. Роль Візуальної Ідентичності: Створення чіткої та консистентної візуальної ідентичності сприяє впізнаваності бренду, підсилює довіру споживачів та впливає на їх рішення. Адаптація до Різних Пристроїв: Веб-дизайн, що адаптується до різних пристроїв, дозволяє забезпечити зручний та приємний досвід користувача, що позитивно впливає на конверсії. Зв'язок з Конверсіями: Ефективно спроектований веб-дизайн, який включає чіткі Call-to-Action елементи та оптимізовану навігацію, може підвищити показники конверсій та доходу. Психологія Споживачів: Розуміння психологічних аспектів споживачів допомагає створити дизайн, що відповідає їхнім потребам та мотиваціям, спонукаючи до взаємодії. Значущість Медіазапитів та Responsive Design: Використання медіазапитів та адаптивного дизайну забезпечує вигляд сайту, який підлаштовується під різні екрани, підвищуючи комфорт користування.

Узагальнюючи, дослідження демонструють, що веб-дизайн має значний вплив на рекламні кампанії товарів. Професійно спроектований дизайн, що враховує емоції та потреби аудиторії, забезпечує більшу ефективність кампаній, збільшення взаємодії та досягнення позитивних результатів у сфері електронного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Зеленюк О. ВЕБ-дизайн в контексті формування візуальної культури віртуального середовища. *Молодий вчений*. 2019. № 1 (65). С. 23-26. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-1-65-6>

2. Трофименко О. Г., Козін О. Б., Задерейко О. В. Веб-технології та веб-дизайн : навч. посібник. Одеса : Фенікс, 2019. 284 с.

3. Gestalt principles in UI design URL:
<https://medium.muz.li/gestaltprinciples-in-ui-design-6b75a41e9965>

4. Веб дизайн. URL:
<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D0%B1-%D0%B4%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D0%B9%D0%BD>.

5. Kovalenko N. M., Orel O. V. The interactive learning technologies in a modern digital education. Proceedings of XXIV International scientific conference - XXI century science. From theory to practice, Morrisville: Lulu Press, 2018, pp. 87–91.

6. Парненко В.С. Веб-дизайн як фундамент сучасного віртуального середовища. Збірник наукових праць Одеського політехнічного університету. 2013. Вип. 2(41). С. 247-251